

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Hitit Kültüründe Su

| Doktora Tezi

Gökçe Bozca

Tarih Anabilim Dalı
Eskiçağ Tarihi Programı
Ankara, 2025

Hitit Kùltüründe Su

Gökçe BOZCA

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Esmâ REYHAN

Tez Jürisi

Prof. Dr. Aygöl SÜEL

Prof. Dr. Esmâ REYHAN

Prof. Dr. İlhami DURMUŞ

Prof. Dr. Leyla MURAT

Doç. Dr. Tülin CENGİZ

DOKTORA TEZİ

TARİH ANABİLİM DALI

ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

Ankara – 2025

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Gökçe BOZCA

.../.../2025

ONAY

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eski Çay Programı Doktora Öğrencisi Gökçe BOZCA tarafından hazırlanan Hitit Kültüründe Su Başlıklı tez çalışması 11/07/2025 tarih ve 14:00 saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile DOKTORA TEZİ olarak KABUL edilmiştir.

	Kabul	Ret
Başkan (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):		
Prof. Dr. Aygöl SÜEL	☐	☐
Hitit Üniversitesi		
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):		
Prof. Dr. Esmâ REYHAN	☐	☐
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi		
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):		
Prof. Dr. İlhami DURMUŞ	☐	☐
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi		
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):		
Prof. Dr. Leyla MURAT	☐	☐
Ankara Üniversitesi		
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):		
Doç. Dr. Tülin CENGİZ	☐	☐
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi		

Hitit Kùltüründe Su

Gökçe BOZCA

Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Esma REYHAN

T.C. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

2025, Ankara

ÖZET

Hitit Devleti, su kaynaklarını etkin bir şekilde yönetmenin önemini kavramıştır. İnşa ettikleri su yapıları ve geride bıraktıkları çivi yazılı metinler bu durumu açıkça ortaya koymuştur. Hititler suyu depolama ve dağıtma konusunda ne kadar başarılı olduklarını inşa ettikleri havuz ve baraj yapılarıyla göstermiştir. Havuz yapılarının daha çok dini ritüeller için kullanıldığı, baraj yapılarının ise tarım ve hayvancılıkta su biriktirmek amacıyla inşa edildiği anlaşılmıştır. Bu yapılar arasında yol güzergâhlarına inşa edilen kaya anıtları da dikkat çekmiştir. Bu anıtlar hem suyun kutsallığını vurgulamış hem de devletin siyasi otoritesini ve gücünü temsil etmiştir. Su yapılarının yanı sıra çivi yazılı metinler de Hititlerin suya verdiği önemi anlamamıza imkân tanımıştır. Metinler incelendiğinde, kral çifti için düzenlenen merasimlerden bayram metinlerine, büyü ritüellerinden dua, fal ve kehanet metinlerine, mektuplardan edebi eserlere, yasa, tarihi-idari metinler ve siyasi anlaşmalara kadar pek çok belgede suyun kullanımına dair önemli kayıtlara rastlanmıştır. Bu metinlerde, suyun kullanımı, su kaynaklarının korunması, yağmur duası gibi konuların yanı sıra su yapılarının bakımı ve korunmasına ilişkin detaylar da yer almıştır. Sonuç olarak Hititlerden günümüze ulaşan su yapıları ve çivi yazılı metinler, onların suya duyduğu saygıyı ve suyu yönetme becerisini göstermiştir ve bu maddi kültür unsurları Hitit su kültürünü yansıttığı için bu tez kapsamında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hitit, Su yapıları, Su kültürü, Su kültü, Arınma.

Water in Hittite Culture

Gokce BOZCA

Doctoral Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Esma REYHAN

Ankara Haci Bayram Veli University Graduate Education Institute

Department of History

2025, Ankara

ABSTRACT

The Hittite State understood the importance of managing water resources effectively. The water structures they built and the cuneiform texts they left behind clearly demonstrate this. The Hittites showed how successful they were in storing and distributing water through the construction of pools and dams. It is understood that pools were mainly used for religious rituals, while dams were built to store water for use in agriculture and livestock. Among these structures, the rock monuments built along road routes are also noteworthy. These monuments emphasized the sanctity of water and symbolized the political authority and power of the state. In addition to these water structures, the cuneiform texts also make it possible to understand the importance the Hittites attached to water. When the texts are examined, significant records related to the use of water can be found in ritual texts prepared for the royal couple, in festival texts, major rituals, prayers, divination and oracle texts, letters, literary works, laws, historical and administrative documents, and political treaties. These texts include information not only on the use of water, protection of water sources, and rain prayers, but also on the maintenance and preservation of water structures. As a result, the water structures and cuneiform texts that have survived from the Hittites to the present reveal their respect for water and their ability to manage it, and these tangible cultural elements have been examined in this thesis because they reflect the Hittite water culture.

Keywords: Hittite, Water structures, Water culture, Water cult, Purification.

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmam sürecinde bilgi, birikim ve tecrübeleriyle bana her zaman yol gösteren, araştırmalarımnda bilimsel bakış açısını kazanmamı sağlayan, anlayışı ve sabırlı rehberliğiyle her aşamada yanımda olan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Esma REYHAN'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunmamda jüri üyesi olarak değerli görüş ve önerileriyle katkı sağlayan Prof. Dr. Aygöl SÜEL, Prof. Dr. İlhami DURMUŞ, Prof. Dr. Leyla MURAT ve Doç. Dr. Tülin CENGİZ'e de şükranlarımı sunarım.

Çivi yazılı metinler konusunda desteğini esirgemeyen Dr. Murat AYDIN'a teşekkür ederim.

Ayrıca sabırları ve sevgileriyle her zaman yanımda olan sevgili eşime, değerli çocuklarıma; her daim destek olan annem Hacer'e, babam Fazlı'ya, kardeşlerim Serpil, Emine ve Adem'e, ailemizin bir parçası olarak gördüğüm eşimin abisi Mehmet Bozca'ya da teşekkür ederim.

Bu süreçte gösterdiğim emek, sabır ve özveri için kendime de teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Özet	iv
Abstract	v
Teşekkür	vi
İçindekiler.....	vii
Tabloların Listesi.....	xi
Şekillerin Listesi.....	xii
Resimlerin Listesi.....	xiii
Haritaların Listesi	xiv
Kısaltmalar Dizini	xv
Simgeler Dizini	xvi
1. GİRİŞ.....	1
2. HİTİT COĞRAFYASINDA SU YÖNETİMİ VE SU YAPILARI	13
2.1. Hitit Su Yönetimi	13
2.1.1. Anadolu'da Su Kaynaklarının Yerleşim Bölgelerinin Kurulmasına Etkisi	14
2.1.2. Su Kaynaklarının Hitit Başkentinin Seçimine Etkisi	24
2.1.3. İklim Şartlarının Hitit Ekonomisine Etkisi.....	25
2.1.4. Hititler'de Kuraklıkla Başetme Yolları	28
2.2. Hitit Su Yapıları	41
2.2.1. Havuzlar	43
2.2.3. Barajlar	55
2.2.4. Kaya Anıtları	58
2.2.5. Atık Su ve Kanal Sistemleri	74
3. ÇİVİ YAZILI METİNLER IŞIĞINDA HİTİT KÜLTÜRÜNDE SU.....	79
3.1. Kral/Kraliçe Çifti için Düzenlenen Ritüel Metinlerde Su	79
3.1.1. Kral ve Kraliçe İçin Düzenlenen Ritüel (CTH 416)	79
3.1.2. Kral Yerine Vekil/Günah Keçisi Bırakarak Kötülüğün Uzaklaştırıldığı Ritüeller (CTH 419).....	83
3.2.3. Değiştirme Ritüeli (CTH 421).....	87
3.2. Bayram Metinlerinde Su	89
3.2.1. Zippalanta Kenti Fırtına Tanrısı İçin Kutlanan Güz ve Bahar Bayramları (CTH 592) .	90
3.2.2. ANTAḪ.ŠUM ^{ŠAR} (Nevruz Çiçeği) Bayramı (CTH 604)	93
3.2.3. Savaş Tanrısının (ZA.BA.BA) Tapınağında AN.TAḪ.ŠUM ^{ŠAR} Bayramının 16. Gün Kutlamaları (CTH 612)	97

3.2.4. “Büyük Ev” için İlkbaharda Kutlanan Bir Merasim (CTH 625)	102
3.2.5. Nuntarriışa Bayramı (CTH 626).....	104
3.2.6. Kİ.LAM Bayramı (CTH 627)	111
3.2.7. (H)işuua Bayramı (CTH 628)	118
3.2.8. Gök Gürleyip Şimşek Çaktığında Kutlanan Bir Bayram (CTH 631)	132
3.2.9. Haššumaš Bayramı (CTH 633)	136
3.2.10. Kašha ve Hanhana Kentinde Düzenlenen Telipinu Bayramı (CTH 638)	139
3.2.11. Bir Hitit Prensi TarafındanTaşrada Kutlanan Bayramlar (CTH 647)	141
3.2.12. Nerik Kentinde Aylık Olarak Kutlanan Bayramlar (CTH 672).....	142
3.2.13. Tüm Koruyucu Tanrılar İçin Kutlanan Bayramlar (CTH 682)	143
3.2.14. Koruyucu Tanrı’nın Kutsal Deri Torbasının Yenilenme Bayramı (CTH 683).....	151
3.2.15. Tamininga Kenti İŞTAR’ı İçin Bir Merasim (CTH 713)	152
3.2.16. Ninuua Kenti İŞTAR’ı İçin Kutlanan Bayram (CTH 714).....	154
3.3. Büyü Ritüelleri Metinlerinde Su	158
3.3.1. Bedeni, Ruhu ve Eşyaları Temizlemek için Su Kullanımı.....	159
3.3.2. İstihare İşlemi Öncesi Su Kullanımı	170
3.3.3. Nehir ve Su kenarlarında Su Kullanımı	171
3.3.4. Ateş ve Suyun Beraber Kullanımı.....	208
3.3.5. Ağız Temizliği Amacıyla Suyun Kullanımı.....	213
3.3.6. Analogik Yöntemle Su Kullanımı.....	218
3.3.7. Bağıntı Kurma ve Aktarma Metoduyla Su Kullanımı	224
3.3.8. Tanrılara Kurban Sunmada Su Kullanımı	238
3.3.9. İlaç Yapımında Su Kullanımı.....	241
3.3.10. Ölü Ruhlara Kurban Amacıyla Su Kullanımı	244
3.4. Dua Metinlerinde Su	245
3.4.1. Hitit Metinlerinde Tarım, Bereket ve Su ile İlişkilendirilen Tanrı ve Tanrıçalar	245
3.4.2. Yiyecek ve Su Sunuları	248
3.4.3. Tanrıya “Beni denizden yukarı çek” İfadesi ile Seslenilmesi	250
3.4.4. Analogik Yöntemle Su Kullanımı.....	253
3.4.5. ‘Soğuk Su’ İfadesinin Kullanılması	256
3.4.6. Tanrıların Su Kaynaklarından Çağırılması	259
3.4.7. Yağmur Duası	261
3.4.8. Su Kaynaklarının Şahit Olarak Çağırılması	262
3.4.9. Nehir Ritüellerinin İhmali Durumunda Olası Sonuçlar	263

3.4.10. Nehirlerin Tanrılarla Birlikte Anılması.....	267
3.4.11. Tanrıların Denizden Çıkması	275
3.4.12. Nehirlerin Tanrıları Övmesi	276
3.4.13. Nehirler İçin Kurban Sunulması	278
3.4.14. Tanrının Kızgınlığının Su Kaynaklarının Çağırılarak Dindirilmesi	279
3.4.15. Su ve Nehir Kaynaklarının Tanrıyla Kızdırılması	281
3.4.16. Kutsal Pınarların Kirletilmesi.....	283
3.5. Fal ve Kehanet Metinlerinde Su.....	284
3.5.1. Kuş Fallarında Su	284
3.5.2. Yılan Falında Su.....	289
3.6. Mektup Metinlerinde Su.....	291
3.6.1. Su ve Bilgelik Tanrısı EA ile İyi Temennilerde Bulunulması	292
3.6.2. Tohum Sorununun Ortaya Çıkması ve Kıtlıkta Su Kullanımı	294
3.6.3. Diğer Tanrılarla Birlikte Denizin Tanrı Olarak Anılması	300
3.7. Edebi Metinlerde Su (Mitos, Masal, Şarkı...).....	301
3.7.1. Tanrıların Mücadelesini Anlatan Mitoslarda Su	302
3.7.2. Baharın Gelişimini Kutlamada ve Kayıp Tanrı Mitoslarında Su	331
3.7.3. Diğer Edebi Metinlerde Su.....	366
3.8. Yasa Metinlerinde Su	380
3.8.1. Kölenin Yıkanarak Efendisinin Karşısına Temiz Çıkması	381
3.8.2. Kölenin Kaçtığında Mesafe Algısının Nehre Göre Belirlenmesi.....	382
3.8.3. Nehirden Hayvanla Geçiş Sırasında Oluşabilecek Sorunların Çözülmesi.....	383
3.8.4. Nehir Kenarlarındaki Ağaçların Çalınması.....	384
3.8.5. Sulama Kanalındaki Meyve Fidanlarının Çalınması	384
3.8.6. Göletlerden Kuş Çalınması	385
3.8.7. Göletlerin Kirletilmesi.....	385
3.9. Tarihi ve İdari Metinlerde Su	386
3.9.1. Tanrılara Kurban Sunmak Amacı ile Su Kullanılması.....	387
3.9.2. Tapınakları Temizleme Amacıyla Su Kullanılması	387
3.9.3. Su Kaynaklarının Tanrılarla Anılması	389
3.9.4. Denizlerin veya Nehirlerin Sınır veya Konum Belirleme Amaçlı Kullanılması	390
3.9.5. “Ekmek Yemek Su İçmek” İfadesinin Kullanılması.....	399
3.9.6. Ruhsal Temizlik Aracı Olarak Su Kullanılması.....	404
3.9.7. Nehirlerin Ülke İsmi Olarak Kullanılması	407

3.9.8. “Nehir Köleleştirme” veya “Hizmete Alma” İfadesinin Kullanılması	413
3.9.9. Başkent Hattuša’nın Su ve Erzak İhtiyacının Giderilmesi	414
3.9.10. “Su Ordali” Uygulamasının Yapılması	415
3.9.11. Krala Sunulacak Suyun Temiz Olması	416
3.9.12. Kutsal Havuzların Temizlenmesi	417
3.9.13. Şehirlerdeki İmar Faaliyetleri için Gönderilen Direktif Metinleri	418
3.9.14. Akarsular ve Su Kaynakları Üzerine Ritüeller ve Kurbanlar	423
3.9.15. Tapınak Mutfaklarının ve Personelinin Temizliği	424
3.9.16. Tapınağa Çıplak Şekilde Su Taşıma Cezası	427
3.9.17. Tapınaklarda Ateşin Su ile Söndürülmesi	428
3.9.18. “Suyu kendiniz için döküyorsunuz” İfadesinin Kullanılması	430
3.9.19. Kuşatılan Kentlerin Suyunun Kesilmesi	431
3.10. Siyasi Anlaşma Metinlerinde Su	432
3.10.1. Nehirlerin Sınır Olarak Kullanılması	432
3.10.2. Nehirlerin Ülke Adı Olarak Kullanılması	439
3.10.3. Tanrılarla Birlikte Su Kaynaklarının Anlaşma Metinlerinde Tanık Olarak Gösterilmesi	444
4. SONUÇ	447
Extended Absract	463
Kaynakça	465
Ekler	483
Özgeçmiş	509

TABLULARIN LİSTESİ

Sayfa

Tablo 5.1. Çeşitli Bayramların Kült Güzergahları	508

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Sayfa

Şekil 5.1. İnandıktepe Vazosu Çiziminde Fırtına Tanrısı Önünde (Boğa Heykeli) Boğa Kurban Sahnesi	483
Şekil 5.2. Alacahöyük’de Keşfedilmiş Bir Altın Libasyon Kabı	483
Şekil 5.3. Hattuša Doğu Havuzları’nın Yapısal Özellikleri	484
Şekil 5.4. Büyükkale Bütün Yapılar A, B, C, H, K, L	484
Şekil 5.5. C Yapısı.....	485
Şekil 5.6. Südburg Havuzu ve Kutsal Odalar.....	485
Şekil 5.7. Südburg	486
Şekil 5.8. Eflatunpınar.....	486
Şekil 5.9. Eflatunpınar.....	487
Şekil 5.10. Eflatunpınar Kutsal Havuz Planı.....	487
Şekil 5.11. Karabel	488
Şekil 5.12. Sirkeli	488
Şekil 5.13. Fraktin	489
Şekil 5.14. Taşçı I.....	489
Şekil 5.15. Taşçı II	490
Şekil 5.16. İmamkulu	490
Şekil 5.17. Hemite	491
Şekil 5.18. Hatip.....	491
Şekil 5.19. Hanyeri.....	492
Şekil 5.20. ANTAḪ.ŠUM ^{ŞAR} Bayramı Kült Güzergahı.....	492
Şekil 5.21. Nuntarrijašha Bayramı Kült Güzergahı	493

RESİMLERİN LİSTESİ

Sayfa

Resim 5.1. Alacahöyük Orthostatlarında Görevli Tarafından Kesime Götürülen Küçükbaş Kurbanlık Hayvanlar	494
Resim 5.2. Hüseyindede Vazosunda Bulunan ve Görevliler Eşliğinde Götürülen Kurban ...	494
Resim 5.3. Hattuša'da Bulunan Güney Havuz Yapıları.....	495
Resim 5.4. Boğazköy C Yapısı ve Havuzu	495
Resim 5.5. Boğazköy Büyükkale J Havuzu Yapısı.....	496
Resim 5.6. Südburg Kanal.....	496
Resim 5.7. Kuşaklı-Sarişsa Antik Kenti'nin Haritası ve Kent Havuzlarının Konumu.....	497
Resim 5.8. Kuşaklı-Sarişsa Kent Surları Dışında Bulunan Gölet Yapıları	497
Resim 5.9. Eflatunpınar.....	498
Resim 5.10. Yalburt	498
Resim 5.11. Havuz Höyük 1 Nolu Havuzun Yayılım Alanı	499
Resim 5.12. Havuz Höyük 2 Nolu Havuzun Görünümü.....	499
Resim 5.13. Havuz Höyük 3 Nolu Havuzdan Bir Görünüm.....	500
Resim 5.14. Havuz Höyük, 3 Nolu Havuzun Tabanında Gözlemlenen Su Birikintisi ve Balçık İzleri	500
Resim 5.15. Alacahöyük Hitit Barajı'ndan Bir Görünüm.....	501
Resim 5.16. Gölpınar	501
Resim 5.17. Karakuyu Hitit Barajı Yakınında Bulunan Doğal Oluşum Gölet Yapısı ve Suyunun Kaynağını Sağlayan Dağ Silsilesi	502
Resim 5.18. Karakuyu Hitit Barajı, Kırmızı Ok ile Gösterilen Set Duvarı, Yeşil Ok ile Gösterilen Yer Su Rezervuar Alanı.....	502
Resim 5.19. Sipylos.....	503
Resim 5.20. İnandıktepe'de Keşfedilmiş Gaga Ağızlı Bir Libasyon Kabı	504

HARİTALARIN LİSTESİ

	Sayfa
Harita 5.1. Hattuša ve Çevresindeki Su Kaynakları.....	505
Harita 5.2. Çakırköyü Barajı Çizim Üzerinde Rezervuar Alanı (Çorum Müzesi Arşivi).....	505
Harita 5.3. Köylütotu Barajı ve Ören Çeşmesi.....	506
Harita 5.4. İmparatorluk Dönemi Kaya Anıtları	507

KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AÜ	Ankara Üniversitesi
Bkz.	Bakınız
BoTU	E. Forrer, Die Boghazköi-Texte in Umschrift WDOG 41/42) – Leipzig 1922, 1926.
CTH	E. Laroche, Catalogue des textes hittites, Paris 1971; Catalogue des textes hittites, premier supplément, RHA XXX, 1972, 94-133
DBH	Dresdner Beiträge zur Hethitologie.
Ed.	Editör
IBoT	İstanbul Arkeoloji Müzelerinde bulunan Boğazköy Tabletleri.
INTR	Internet Resource
JCS	Journal of Cuneiform Studies, New Haven 1947 ff.
KBo	Keilschrifttexte aus Boghazköi Leipzig, Berlin 1916 ff.
KUB	Keilschrifturkunden aus Boghazköi – Berlin 1921 ff.
StBoT	Studien zu den Boğazköy Texten, Wiesbaden 1965 ff. xv
Terc.	Tercüme

SİMGELER DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış simgeler, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler	Açıklamalar
-	Hititçe ve Akadca kelimeleri içeren işaretlerin arasına konur
()	Tercümenin daha iyi anlaşılabilmesi için yapılan ilaveleri gösterir
(?)	Tercümenin şüpheli olduğunu gösterir
(+)	İndirekt “join”leri gösterir
(+?)	“Join” in şüpheli olduğunu gösterir
?	İşaretin okunuşunun kesin olmadığını gösterir
[]	Tabletin o kısmının kırık olduğunu gösterir
[...]	Kırık metin yerlerinde sayısı takriben hesaplanabilen işaretler için kullanılmıştır
[x]	Kırık metin yerlerinde sayısı hesaplanmayan işaretler için kullanılmıştır
[x]	Kırık metin yerlerindeki işaretler için kullanılmıştır
[()]	Yuvarlak parantez içindeki kısmın metnin dublikatı veya paralelinden tamamlandığını gösterir
‘	Satır sayısı üzerinde kullanılır. Tabletin baş kısmının tam olmadığını, numaralandırmanın görülen ilk satırdan başladığını gösterir
+	Direkt “join” leri gösterir
< >	Metni yazan kâtip tarafından, yanlışlıkla unutulmuş işaretleri içine alır
=	İki metin arasında ikinci metnin, birincisinin duplikatı olduğunu gösterir
§	Paragrafın başını belirtir
...	Yan yana üç ya da üçten fazla nokta o kısmın sağlam olduğunu fakat gerek görülmediğinden alınmadığını gösterir
X	Okunamayan işaret veya işaretleri gösterir

1. GİRİŞ

48 ... NINDA-an az-za-aş-te-ni wa-a-tar-ra e-ku-ut-te-ni...¹

“... *Ekmegi yiyecek suyu içeceksiniz...*”

Hrozny'nin bu satırı çevirmesiyle başlayan Hititçe'nin çözülme süreci², bu tezin çıkış noktasını oluşturmuştur. I. Hattuşili, oğlu Murşili'ye seslenerek, ülkenin refahının sağlanması için gerekli olan unsurlar arasında suya özellikle dikkat çekmiştir. Yaşamın sürdürülebilmesi için suyu yalnızca biyolojik bir ihtiyaç değil, devletin varlığının devamı açısından da vazgeçilmez görmüş ve bunu oğluna vasiyet etmiştir. Bu anlayış, “suya sahip çıkarsan yaşarsın, çıkmazsan ölürsün” düşüncesini yansıtmıştır. Tez boyunca Hitit kültüründe suyun taşıdığı yaşamsal, kutsal, ve toplumsal anlamlar bu bakış açısıyla ele alınacak, suyun, toplumsal yapı, inanç sistemi ve yönetsel düzen içinde nasıl konumlandığı ortaya konacaktır. Bu yaklaşımı desteklemek amacıyla öncelikle suyun yeryüzündeki döngüsünü ve fiziksel dağılımını anlamak gerekmektedir.

Dünyadaki su kaynakları güneşin yaydığı sıcaklığın etkisi ile buharlaşarak gökyüzüne çıkar ve daha sonra yağmur olarak yeryüzüne iner. Yaşamsal faaliyetlerin devam etmesi için gerekli olan bu döngüye *hidrolojik döngü* denir. Böylece dünya yüzeyinde varlığını sürdüren tüm canlılar yaşamları için gerekli olan suyu kullandıktan sonra bu döngüye geri kazandırılırlar.³

Dünyanın 2/3'si su ile kaplı olsa da bu su kaynaklarının % 2.5'i tatlı su kaynağıdır. Üstelik bu tatlı su kaynaklarının 2/3'ü kutup noktalarında ve dağların zirvelerinde buz olarak bulunması nedeniyle kullanılamaz haldedir. Dolayısıyla hidrolojik döngü içerisindeki su kaynaklarının miktarı oldukça azdır. Ayrıca bu kaynaklar, yeryüzüne bu döngü içerisinde eşit şekilde dağılmamıştır. Su kaynaklarının dağılımı iklim ve yer yüzü şekillerine göre farklılık göstermiştir.⁴

Küresel ölçekte değerlendirilen su kaynaklarının bölgesel dağılımı, Türkiye özelinde çeşitli coğrafi ve iklimsel koşullara göre farklılık göstermektedir. Türkiye, Dünya'nın Orta

¹ I. Hattuşili'nin Vasiyeti (CTH 6). Tam metin için bkz. KUB I 16 (BoTU 8) + KUB XL 65. Transliterasyon için bkz. "TLHdig KUB 40.65," hethiter.net, erişim tarihi 31 Aralık 2021, <http://www.hethiter.net/>. Tercüme için bkz. Güngör Karauğuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar: Yaşam Hikâyesi, Ferman, Vasiyetname, Bağış Belgesi, Talimatname ve Kral İcraatları* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2019a), 65.

² Leyla Murat Karakurt, “Geçmişten Geleceğe Hititoloji,” in *Cumhuriyetimizin 100. Yılına Armağan, Kuruluşundan Günümüze Ata Yedigârı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2023), 913.

³ Turan Yüksek, “Türkiye'nin Su Kaynakları ve Havza Planlamasına Dönük Genel Değerlendirmeler,” *Artvin Orman Fakültesi Dergisi* 5, no. 1-2 (2004): 71.

⁴ Sefa Sekin, “Dünya Tatlı Su Rezervlerinin Coğrafi Dağılımı,” *Marmara Coğrafya Dergisi*, no. 1 (1996): 250.

Kuşak bölgesinde yer almaktadır. Karaların büyük bölümünün yer aldığı bu kuşak aynı zamanda tatlı su rezervleri bakımından da diğer bölgelere göre daha zengindir. Su rezervlerini iklim koşulları da etkilemektedir. Orta Kuşak'ta görülen iklim türleri Okyanus, Akdeniz, Muson ve Karasal iklimdir. Tezimizi ilgilendiren bölge olan Orta Anadolu bölgesinin iklimi ise karasaldır. Karasal iklim deniz etkisinden uzaktır ve kış ayları sert geçer. Kar yağışı birkaç ay yüzeyde kalabilir. Ancak ortalama yağış 500-600 mm civarında olup genellikle yağmur şeklinde düşer. İlkbahar ayında ise karların erimeye başlaması ile kar sularının da tatlı su kaynaklarına karıştığı görülür.⁵ İşte bu tatlı su kaynakları yaşamın devamı için gerekli olan suyu bize sağlar.

Su ihtiyacının karşılanması insanoğlunun yaşamını devam ettirmesinin ilk şartıdır. Bu nedenle insanlığa ait ilk bulgulara su kenarlarında rastlanmıştır. Anadolu bu açıdan incelendiğinde mağara yaşamından başlayan ve büyük devletlerin kurulduğu dönemlere giden yolculukta su kaynaklarına yakınlık birinci dereceden etkili olmuştur. Hiçbir yerleşim yeri yoktur ki yakınında su kaynağı olmasın. Bu nedenle su kaynakları medeniyetlerin doğmasını sağlamış ve birçok uygarlık evrenin başlangıcı su ile ilişkilendirmiştir. Bu durum suyun kutsal görülmesine neden olmuştur. Özellikle suya ulaşmakta güçlük çeken medeniyetler sadece suyu değil suyun varlığına bağlı gelişen tüm doğa olaylarını da kutsal görmüştür.

İklim ve su kaynaklarına ulaşma durumu beslenmek için gerekli olan ürünlerin üretiminde birinci dereceden etkili olmuştur. Karasal iklimin görüldüğü bölgelerdeki tarım ürünleri incelendiğinde sulamalı tarım yapılamıyorsa genellikle hububat ekildiği gözlemlenmiştir. Hububattan elde edilen verim, yağış miktarına bağlı olarak artmış veya azalmıştır. 1834'de Fransız bilim adamı Charles Texier tam olarak böyle bir coğrafya olan Çorum Boğazköy'de büyük bir şehir kalıntısı keşfetmiştir. Hititler o dönemde sadece İncil'de bir kaç pasajda adı geçen ve Suriye'de bulunduğu sanılan bir devlet olarak bilinmekteydi. Alman Arkeolojisinin 1907'de başlattığı çalışmalar günümüze kadar devam etmiş, bu bölgenin Hititlerin başkenti olan Hattuša olduğu ve bu devletin Anadolu'da ilk merkezi krallığı kurarak geniş bir alana yayıldığı bölgede yapılan çalışmalar ile gün yüzüne çıkarılmıştır.⁶

Orta Anadolu bölgesinde kurulan Hitit Devleti bulunduğu coğrafyanın karasal iklime sahip olması ve su kaynaklarının tarımda sulama için kullanılacak durumda olmaması nedeni ile yaşamını devam ettirecek olan besinleri yetiştirmek için yağmura bağımlı kalmış, bu durum doğa olaylarına kutsallık atfedilmesine neden olmuştur. Su kaynaklarının ve doğa olaylarının

⁵ Sekin, "Dünya Tatlı Su Rezervlerinin," 251.

⁶ Ahmet Ünal, *Hititler-Etiler ve Anadolu Uygarlıkları*, ed. İbrahim Başer (İstanbul: Etibank, 1999), 15-17.

kutsal sayılması, tanrılaştırılması; insanlarda bu varlıkları memnun etme ihtiyacını doğurmuş ve bu nedenle birçok ritüel düzenlenmiştir. Hititler karasal iklimin etkili olduğu bu bölgede su kaynaklarına ulaşmanın ne kadar değerli olduğunu anlamıştır. Bu nedenle gerek Fırtına tanrısını baş tanrı yaparak gerekse barajlar inşa ederek su kaynaklarının teminini sürekli hale getirmeye çalışmış böylece hem dini hem de dünyevi önlemler almıştır. Suyun dağlardan gelmesi ve ormanların oluşumunda etkili olması bu alanların Hitit kültüründe kutsal görülmesine neden olmuştur. Saray inşası için yapılan ritüelde ormanın sahibi olduğu düşünülen Fırtına ve Güneş tanrısından, kereste yapımından kullanmak amacıyla ormandan alınacak olan ağaçlar için izin istenmiştir.

KUB 29.1 Vs. I⁷

26 nu EGIR-pa ad-da-aš-ma-an ^DU-an wa-al-lu-uš-ki-mi nu GIŠ^{HLA} LUGAL-uš
27 ^DU-ni ú-e-ek-zi hé-e-ya-u-e-eš ku-it ta-aš-nu-uš-ki-ir šal-la-nu-uš-ki-ir
28 ne-pí-ša-aš kat-ta-an ú-li-li-iš-ki-id-du-ma-at UR.MAḪ-aš
29 kat-ta-an še-eš-ki-it UG.TUR-aš-ma-aš kat-ta-an še-eš-ki-it ḫar-tág-ga-aš-ma-aš-
ma- [aš]
30 ša-ra-a ar-ki-iš-ki-it-ta nu-uš-ma-aš-za ^DU ad-da-aš-mi-iš
31 pa-ra-a i-da-a-lu zi-ik-ki-it
32 [G]U^{HLA}-uš-ma-aš-ma-aš kat-ta-an ú-e-ši-it-ta-at UDU^{HLA}-uš-^rma-aš^r
33 [k]at-ta-an ú-e-še-ya-at-ta ki-nu-na-aš-ma-aš-za LUGAL-ušl [a-ba-a]r-na-aš
34 ú-la-nu-un nu GIŠDAG-an a-ra-am-ma-an ḫal-zi-iḫ-ḫu- [un]
35 Ú-UL-wa LUGAL-wa-aš a-ra-aš-mi-iš zi-ik nu-wa-mu i-ni GIŠ-ru
36 ma-ni-ya-aḫ na-at-kán kar-aš-mi ^DDAG-iz-ma EGIR-pa LUGAL-i
37 te-ez-zi kar-aš-ša-at-kán kar-aš ^DUTU-uš-ša-at-ta
38 ^DIM-ta-aš-ša ma-ni-ya-aḫ-ḫi-ir
39 ki-nu-na-kán ke-e-ez KUR-e-az ša-ra-a i-it¹-tén ^DU-aš-ma-aš
40 LUGAL-i ma-ni-aḫ-ta nu-uš-ma-aš-ša-an ša-ra-a KIN-ti

⁷ Transliterasyon için bkz. Susanne Görke, ed., “CTH 414.1 (Expl. A),” *hethiter.net*, 11 Haziran 2015, <http://www.hethiter.net/>. Metnin tercümesi için bkz. Ahmet Ünal, *Eski Anadolu Siyasî Tarihi* (Ankara: Bilgin Kültür Sanat, 2018), 120.

41 ti-an-zi şu-ma-aş-ça ře-er şu-u-i-nu-uz-zi

42 nu-uş-ma-ça-an ça-ra-a şu-u-uk-ki-<iş>-kán-zi

“(26-27) şimdi ben babam Fırtına Tanrısı ’nı öveceğim ve ben kral, Fırtına Tanrısı ’ndan yağmurların büyütüp geliştirdiğı şu kerestelerden isteyeceğim. (28-31) Ey gökyüzünün altında yeşeren ağaçlar. Aslan ve kaplanlar hep sizin altınızda uyurlar. Ayılar hep size tırmanırılar. Babam Fırtına Tanrısı kötülüğü hep sizden uzaklarda tuttu. (32-34) Sığır sürüleri hep sizin altınızda otladı. Koyun sürüleri hep sizin altınızda otladı. şimdi ben kral Labarna size sığındım ve tahtı dost bildim. (35-38) Sen (taht) ben kralın dostu değıl misin? Sen bana bu ağacı ver ki ben onu keseyim. Taht krala cevap verir: Kes onu kes! Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı onu kesmene izin verdiler artık. (39-42) şimdi siz bu ülkeden yukarlara gidiniz! Fırtına Tanrısı onu krala verdi. Onları (ağaçları) işçilikte kullanabilecekler (artık)”

Devletin devamı için vazgeçilmez unsurlardan birisi de bayram törenlerini kutlamak olmuştur. Çünkü bayram törenleri tanrıları memnun edecek şekilde ve zamanında yapılırsa tanrılar ile olması gerektiğı gibi bağı kurulmuş olacağı düşünölmüştür. Bunun karşılığında yağmurun bol, tarlaların verimli, hayvanların besili, orduların güçlü, seferlerin başarılı, ülkenin refah içinde olması ve devletin devamlılığının sağılanması tanrıların insanlara verebileceğı lütuflar arasında görölmüştür. Tarım toplumu olan Hititler için bayram törenlerinde doğa olaylarından sorumlu tanrılara diğeri tanrılara oranla daha fazla özen gösterilmişse de panteondaki hemen hemen tüm tanrılar çeşitli kutlamalarda yerini almıştır. Çünkü yaşamın sürekliliğı bu tanrıların uhdesinde olan doğa olaylarının olması gerektiğı gibi gerçekleşmesine bağılı olarak görölmüştür.⁸

Hititlerde kutlanan bayramlar içeriğıne göre çeşitli şekillerde isimlendirilmiştir. Bunlar arasında bereketi veya bereketsizliğı simgeleyen, mevsim geçişlerinde kutlanan bayramlar ve yağmur, gök güröltüsü gibi doğa olayları yer almıştır. Ayrıca tarım toplumu olan Hititler orak bayramı, bağı bozumu bayramı, harman bayramı gibi tarım için önemli olan dönemlerin de bayramlarını kutlamışlardır. Bu bayramlar dışında kutlanan birçok bayram ritüeli (yıkama bayramı, dağı götürme bayramı, yaşlı adamların bayramı, temiz rahibin bayramı, uzak yerlerdeki insanların bayramı, tanrı anaları bayramı...) ivi yazılı metinlerde yerini almıştır.⁹

⁸ Eşma Reyhan, “Hitit Kültür Dünyasında Bayram Ritüelleri,” *Electronic Turkish Studies* 11, no. 16 (2016a): 93–94, <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.10067>.

⁹ Ali M. Dinçol, “Anadolu Uygarlıkları,” in *Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi I* (İstanbul: Görsel Yayınlar, 1982), 86.

Mevsim bayramları özellikle baharın gelişini kutlamak oldukça önemli görülmüştür. Bahar, karın kalkması, doğanın canlanması, suyun artması, tohumların çimlenmesi ve yeni bir yılın gelmesi gibi birçok anlam ifade etmiştir. İlkbahar ve sonbahar bayram kutlamalarında, kral ve kraliçenin de katılımı ile kült gezileri düzenlenmiş ve şehir şehir gezilerek bayramlar kutlanmıştır. KI.LAM, AN.TAH.ŠUM^{ŠAR}, Nuntariyašha-, Purulli-, (H)išuwa bu kült gezilerinin yapıldığı önemli bahar bayramları arasında yerini almıştır.¹⁰ (Tablo 5.1)

İlkbahar ve sonbahar birçok mitosa konu olmuş ve bu mitoslar sahne oyunları ile bayram kutlamaları sırasında canlandırılmıştır. Baharın gelmesi ile kutlanan Purulli- Bayramı'nda canlandırılan İlluyanka Mitosu'nda Fırtına Tanrısı ve yılan (bazen de ejderha veya canavar) İlluyanka'nın mücadelesi anlatılmıştır. Mitosun başında ülkede ilkbahar gelmesi ile bu bayramın kutlandığından bahsetmiştir. Devamında Kiškilišša şehrinde mücadele eden İlluyanka ve Fırtına Tanrısı'nın mücadelesinde Fırtına Tanrısı mücadeleyi kaybetmiştir. Onun bu mücadeleyi kaybetmesi sonbaharı simgelemiştir.

KBo 3.7 Vs. I¹¹

5 *ut-né-wa ma-a-ú še-[eš]-du nu-wa ut-né-e*

6 *pa-aḫ-ša-nu-wa-an e-eš-du nu ma-a-an*

7 *ma-a-i še-eš-zi nu EZEN₄ [pu-ru]-ul-li-ya-aš*

8 *i-ya-an-zi*

9 *ma-a-an dIM-aš MUŠil-[lu]-ya-an-ka-aš-ša*

10 *I-NA URUki-iš-ki-lu-uš-ša ar-ga-ti-[i-e]-er*

11 *nu-za MUŠil-lu-ya-an-ka-aš dIM-an [tar-u]ḫ-ta*

“(A I 5-8) “Ülkede büyüme, (bolluk), gelişme, (bereket) olsun; ülke korunmuş olsun” şeklinde (bir) konuşma geçtiğinde ve eğer (gerçekten ülkede) büyüme ve gelişme ol(m)u(ş)sa, (o zaman) onlar Purulli bayramını kutlar. (A I 9-11) Fırtına Tanrısı ve yılan İlluianka birbiriyle Kiškilišša Kenti'nde dövüşe tutuştuğunda, yılan İlluianka, Fırtına Tanrısını yendi.”

Mitosun devamında diğer tanrıları yardıma çağırarak İlluyanka ile yeniden mücadele eden Fırtına Tanrısı bu defa onu yenilgiye uğratmıştır. Kazanılan mücadele sonrası ülkede

¹⁰ Reyhan, “Hitit Kültür Dünyasında Bayram Ritüelleri,” 95.

¹¹ Transliterasyon için bkz. Elisabeth Rieken et al., ed., “CTH 321,” *hethiter.net*, 23 Kasım 2010, <http://www.hethiter.net/>. Tercüme için bkz. Güngör Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 2. Baskı (Konya: Çizgi Kitabevi, 2015), 53.

bereket ve su bolluğu yaşanmış böylece ilkbahar gelmiştir. Bu mücadele mevsim döngüsünü temsil etmesi nedeniyle her yıl yeniden canlandırılmıştır.

KBo 3.7 Rs. III¹²

20' ma-a-an e-eš-re-eš-ši a-ap-pa

21' ka-ru-ú-i-li-at-ta SIG₅-at-ta

22' na-aš nam-ma a-ru-ni za-a [ḫ [-ḫi-ia pa-it

23' ma-a-an-ši za-aḫ-ḫa-i [n p [a-a-iš

24' na-an-za nam-ma ^{MUŠ}il-lu-ia-an-ka-a [n [

25' tar-uḫ-ḫu-u-wa-an da-a-iš Û DUMU ^DIŠKUR

26' ^{MUŠ}il-lu-ia-an-ka-aš kat-ta

27' nu ša-ra-a ne-pí-ši at-ti-iš-ši

28' ḫal-za-a-iš

29' am-mu-ug-ga- [z [a-pa an-da e-ep

30' le-e-mu ge-en-zu-wa-i-ši

31' nu-kán ^DIŠKUR-aš ^{MUŠ}il-li-ia-an-k [a-an [

33' nu ka-a-aš-⟨ma⟩ a-pa-a-aš ^DIŠKUR-aš ú'- [[

“(A III 20-28) Görüntüsü tekrar eski şekline kavuşunca, Fırtına Tanrısı dövüşmek için tekrar denize gitti. Onlar henüz kavgaya yeni tutuşmuşlardı ki, Fırtına Tanrısı yılan İlluḫanka'yı yenmeye başladı ama Fırtına Tanrısı'nın oğlu, yılan İlluḫanka'nın tarafını (tutuyordu. O) gökyüzündeki babasına bağırarak (A III 29-33) “Beni de (ölüme) dahil et, bana (da) acıma!” dedi. (Böylece) Fırtına Tanrısı yılan İlluḫanka'yı ve (kendi) oğlunu öldürdü. Ve işte bak! Fırtına Tanrısı [böylece intikamını almıştı [.”

Mevsim mitosları arasında “Kayıp Tanrı Mitos” larının ayrı bir yeri olduğu görülmüştür. Bu mitoslar tanrıların öfkelenmesi ve ülkeyi terk etmesi ile başlamıştır. Tanrının ülkeyi terk etmesi ise bolluk ve bereketin de ülkeyi terk etmesine neden olmuştur. Kayıp tanrı mitoslarından birisi olan Telepinu mitosunda, tanrı öyle sinirlenmiştir ki sağ ayakkabısını sol ayağına sol ayakkabısını sağ ayağına giyerek ülkeyi terk etmiştir.

¹²Hitit metni CTH 321'in transliterasyonu için bkz. Elisabeth Rieken et al., ed., “CTH 321,” *hethiter.net*, 23 Kasım 2010, <http://www.hethiter.net/>; metnin tercümesi için ise bkz. Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 54-55.

Onun ülkeyi terk etmesi felaketleri getirmiş. Dağlar, ağaçlar, pınar kaynakları, otlaklar kurumuş, bunun sonucunda insanlar ve tanrılar ölmeye başlamıştır. Güneş tanrısı buna çözüm olsun diye ziyafet düzenlediyse de tanrılar yemiş ama doymamış içmiş ama susuzlukları giderememiştir.

KUB 17 10; Bo 2303 Vs.I¹³

16' [𐎶𐎶]R.SAG^{DIDL.HI.A} 𐎶a-a-te-er GIŠ^{HI.A}-ru 𐎶a-a-az'-ta na-aš-ta pár-aš-du-uš 𐎶-
UL

17' [ú]-e-ez-zi ú-e-ša-e-eš 𐎶a-a-te-er PÚ^{HI.A} 𐎶a-a-az-ta nu KUR-ya an-da-an

18' [k]a-a-aš-za ki-i-ša-ti DUMU.LÚ.U₁₉.LU^{MEŠ} DINGIR^{MEŠ}-eš'-ša ki-iš-ta-an-ti-
it 𐎶ar-ki-ya-an-zi

19' GAL-iš-za ^dUTU-uš EZEN₄-an i-e-et nu-za 1 LI-IM DINGIR^{MEŠ} 𐎶al-za-i-iš e-te-
er

20' ne 𐎶-UL iš-pí-i-e-er e-ku-i-e-er-ma ne-za 𐎶-UL 𐎶a-aš-š [i-i]k-ke-er

“(A I 16-20) Bitkiler filizlenip tomurcuklanmasın diye dağlar ve ağaçlar kurudu. Ülkede kıtlık baş göstereceğini diye otlaklar, pınarlar kurudu. İnsanlar ve tanrılar açlıktan (etkilenip) ölüyor. (Bu kuraklığa bir çare olur diye) Büyük Güneş Tanrısı (bir ziyafet vermek için) festival düzenledi. (Bunun için de) Bin Tanrı'yı çağırıp davet etti. Onlar yedi fakat (kıtlıktan dolayı) yeterince yiyemedi. Onlar içti fakat (kuraklıktan dolayı) onların susuzluğu sönmedi.”

Mitin sonunda tanrının geri gelmesi ile yaşanan tüm olumsuzluklar sona ermiştir. Çünkü Telepinu tarım tanrısıdır ve onun gitmesi ortaya çıkan kıtlık, susuzluk ve açlık, geri dönmesi ile ortadan kalkmıştır. Ülke eski ferah düzenine kavuşmuştur. İlluyanka mitosunda olduğu gibi mevsim geçişlerini anlatan bu mitos da her yıl yaşanmak zorundaydı.¹⁴

KUB 17 10; Bo 2303 Rs. IV¹⁵

20 [^d]te-li-pí-nu-uš a-ap-pa pár-na-aš-ša ú-et nu-za KUR-SÚ kap-pu-u-[e]-et

21 ^{GIŠ}lu-ut-ta-i kam-ma-ra-aš tar-na-aš É-er túḫ-ḫu-[iš] tar-na-aš

¹³Hitit metni CTH 324.1'in transliterasyonu için bkz. Elisabeth Rieken et al., ed., “CTH 324.1,” *hethiter.net*, 10 Mayıs 2012, <http://www.hethiter.net/>; metnin tercümesi için ise bkz. Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 65.

¹⁴Reyhan, “Hitit Kültür Dünyasında Bayram Ritüelleri,” 110.

¹⁵Hitit metni CTH 324.1'in transliterasyonu için bkz. Elisabeth Rieken et al., ed., “CTH 324.1,” *hethiter.net*, 10 Mayıs 2012, <http://www.hethiter.net/>; metnin tercümesi için ise bkz. Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 80.

22 iš-ta-na-ni-iš(-ša-an) DINGIR^{MEŠ}-na-aš ha-an-da-an-ta-ti GUNNI kal-mi-in tar-na-aš

23[A]-NA TÜR a [n-d]a-an UDU^{HIA} tar-na-aš I-NA É.GU₄ an-da-an GU₄^{HIA}

24 [tar]-na-aš nu-za an-na-aš DUMU-ŠU pé-en-ni-iš-ta UDU-uš SILA₄-SÚ pé-en-ni-iš-ta

25 GU₄ AMAR-ŠU pé-en-ni-iš-ta ^dte-li-pi-nu-ša LUGAL MUNUS.LUGAL < > nu-uš-za

26 [hu]-iș-wa-an-ni in-na-ra-u-wa-ni EGIR.UD-MI kap-pu-u-e-et

“(A IV 20-26) Telepinu evine (döndü ve ülkesinin önemini kavradı). Sis (pencereleri) terk etti, (duman) evi (terk etti. Sunaklar tekrar, tanrılar) ile ahenk içine girdi. (Ocaktaki kütükler de ağıldaki) koyunlar da ahırdaki (sığırlar da serbest bırakıldı. Sonra Anne çocuğuna bak(arak onunla ilgilendi)). Koyun da [kuzusu ile inek de buzağısı(na) bakarak ilgilendi ve Fırtına tanrısı da kral ve kraliçeye bak(arak ilgilendi). [gelecek günler için] o, yaşam, kuvvet ve uzun ömürlülük hususunda (bütün) bunları [önemini kavradı].”

Bayramlarda “kapıların açılması ve kapatılması” ilkbahar ve sonbaharı, “kapıların açılması ve kapatılması” ise hububatın kaplara doldurulmasını ifade etmesi bakımından yine bu mevsimleri temsil etmiştir.¹⁶ Bu şekilde bayramlar, bolluk ve bereketin göstergesi olarak her yıl önemli törenlerle kutlanmıştır.

Hitit Devleti’nde su hakkında bu zamana kadar yapılan çalışmalar incelendiğinde; çalışmaların, suyun Hitit yaşamına etkisini tek yönlü ele aldığı ve bu konuda bütüncül bir yaklaşım ortaya koymadığı görülmüştür. Su, pek çok toplumda olduğu gibi Hitit dünyasında da hem gündelik hem de dini alanda önemli bir yere sahip olmuştur. Bu nedenle biz bu çalışmamızda konuyu bütüncül olarak değerlendirmeye çalışacağız. Çalışmanın amacı Hitit dünyasında suyun ifade ettiği anlamı; Hitit coğrafyasını göz önünde bulundurarak hem Hititler tarafından inşa edilen su yapılarını hem de çivi yazılı metinleri inceleyerek anlamaya çalışmaktır. Bu doğrultuda tez çalışmamız Giriş ve Sonuç haricinde iki ana bölümden oluşmuştur.

Birinci bölüm “Hitit Coğrafyasında Su Yönetimi ve Su Yapıları” ana başlığı altında toplanmıştır. Bu ana başlık “Hitit Su Yönetimi” ve “Hitit Su Yapıları” olarak iki alt başlıktan oluşmuştur. “Hitit Su Yönetimi” başlığı “Anadolu’da Su Kaynaklarının Yerleşim Bölgelerinin

¹⁶ Reyhan, “Hitit Kültür Dünyasında Bayram Ritüelleri,” 107.

Kurulmasına Etkisi”, “Su Kaynaklarının Hitit Başkenti’nin Seçimine Etkisi”, “İklim Şartlarının Hitit Ekonomisine Etkisi”, “Hititler ’de Kuraklıkla Başetme Yolları” altında dört alt başlıktan oluşmuştur. Çalışmamızdaki alt başlıkların amacı Hitit coğrafyasını üzerinden ‘su’yu değerlendirmek olmuştur. Çünkü coğrafyanın sunduğu imkanların bir ülkenin su politikasını belirlemede en önemli faktör olduğu düşünülmüştür. Buna bağlı olarak suyun azlığı veya çokluğu dini inanıştan toplumsal yaşama kadar birçok alanı etkilemiştir. Bu durumu daha net ortaya koyabilmek amacı ile su kaynaklarının yaşamın devamı için olan etkisini anlatmaya çalışarak çalışmamıza başlanmıştır. Hitit öncesi Anadolu’da tercih edilen yerleşim bölgelerinde su kaynaklarının etkisine değindikten sonra Hitit başkentinin seçiminde su kaynaklarının etkisine geçilmiş ve etki anlatılmaya çalışılmıştır. Bulunduğu coğrafya nedeni ile karasal bir iklimin etkili olduğu Hitit ekonomisinde iklim şartlarının ekonomiye etkisi üzerinde durulmuştur. Kuraklığın yağmura bağlı tarımın yapıldığı ve karasal iklimin hâkim bölgelerde daha çok hissedilmesi nedeni ile Hititler ’in bu durum karşısında aldığı önlemlere değinilmiştir. Kuraklıkla baş etmek için tanrılara dua etmek, bayramları kutlamak, direktif metinler ve yasalar yolu ile su kaynaklarını korumak, suyu biriktirmek için su yapıları inşa etmek gibi önlemler alındığı tespit edilerek bunlar açıklanmaya çalışılmıştır. Devamında gelen “Hitit Su Yapıları” başlığı “Havuzlar”, “Barajlar”, “Kaya Anıtları” ve “Atık Su ve Kanal Sistemleri” altında dört alt başlıktan oluşmuştur. Bu başlıkta Hititler tarafından yapılan su anıtları incelenerek ne amaçla yapıldıkları irdelenmeye çalışılmıştır. Havuzlar başlığı altında; Hattuša’da yer alan havuz ve baraj yapıları arasında Büyükkale C yapısı ve Havuzu, Büyükkale A, G, J yapıları arasında kalan J Havuzu, Güneykale yapıları ve Doğu havuzları olduğu görülmüştür. Ayrıca Kuşaklı- Şarişsa havuzları, Eflatunpınar Havuzu, Karadağ-Başdağ Tepesi Havuzu, Yalburt Havuzu, Kaletepe Havuzu ve Havuzhöyük yapıları incelenmiştir. Barajlar başlığı altında; Alacahöyük-Gölpınar, Çakırköy, Karakuyu ve Köylüoltu Baraj yapıları anlatılmaya çalışılmıştır. Kaya Anıtları başlığı altında; Sipylos, Karabel, Sirkeli, Fraktin, Taşçı, İmamkulu, Hemite, Hatip ve Hanyeri/Gezbel Kaya anıtlarına değinilmiştir. Son olarak atık su ve kanal sistemleri başlığı altında ise şehirlerde rastlanan kanallar ve bunların kullanım amacının ne olabileceği üzerinde durularak atık suyun nasıl tahliye edildiği anlatılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölüm “Çivi Yazılı Metinler Işığında Hitit Kültüründe Su” ana başlığı altında toplanmıştır. Bu ana başlık “Kral/Kraliçe Çifti için Düzenlenen Ritüeller”, “Hitit Bayramlarında Su”, “Büyük Ritüellerinde Su”, “Dua Metinlerinde Su”, “Fal ve Kehanet Metinlerinde Su”, “Mektuplarda Su”, “Edebi Metinlerde Su”, “Yasa Metinlerinde Su”, “Tarihi ve İdari Metinlerde Su”, “Siyasi Anlaşma Metinlerinde Su” altında on başlıktan oluşmuştur. Bu

ana başlıkta çok yönlü bir bakış açısı sunabilmek için birçok metin grubu incelenmiş ve metinlerde suyun ne amaçlarla kullanıldığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Kral/Kraliçe çifti için düzenlenen ritüellerde amaç kral çiftini kötülüklerden korumak ve onlara bir şekilde bulaşmış kötülüklerden arınmalarını sağlayarak bu kötülükleri onlardan uzaklaştırmak olmuştur. Hitit bayramlarında su; bayram kutlamalarında yapılan ritüeller sırasında kral çiftini ve tanrıları arındırmak amacı ile kullanılmıştır. Büyü ritüellerinde ise; bedeni, ruhu ve eşyayı temizlemek, istihare öncesi yıkanarak tanrının huzuruna temiz çıkmak, nehir kenarlarında ritüel yapmak, ateş ve suyu birlikte kullanarak büyüün etkisini artırmak, kirli olduğu düşünülen ağız temizlemek, analogi, bağıntı kurma ve aktarma metodu olarak kullanmak, tanrılara kurban sunmak, ilaç yapmak ve ölü ruhlara kurban sunmak amaçları ile kullanılmıştır. Dua metinlerinde su; tanrı ve tanrıçaları tarım, bereket ve su ile ilişkilendirmek, yiyecek ve suyun tanrılara kurban sunmak, tanrıları su kaynaklarından çağırmak alanlarında tanrılar ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca bu metinlerde analogi yöntemi olarak, yağmur duası yapılarak, tanrıları “soğuk su içmek” ifadesini kullanmak yoluyla yatıştırmaya çalışarak suyun kullanıldığı görülmüştür. Fal ve kehanet metinlerinde suyun yılan ve kuş fallarında kullanıldığı tespit edilmiş ve kullanım amaçları açıklanmaya çalışılmıştır. Mektuplarda; mektuba başlarken su ve bilgelik tanrıyı Ea’ya iyi temennilerde bulunulmuş ve diğer tanrılarla birlikte Deniz, tanrı olarak metinlerde anılmıştır. Ayrıca Tohum sorunu ve kıtlık durumunda suyun nasıl kullanılması gerektiği mektuplarda yerini almıştır. Edebi metinlerde suyun kullanımına mitos, masal ve şarkılarda rastlanılmıştır. Tanrıların mücadelesini anlatan mitoslar, baharın gelişini kutlama ve kayıp tanrı mitosları suyun metinlere en çok yansıdığı bölümleri oluşturmuştur. Yasa metinlerinde suya; göletleri kirletmek, göletlerden kuş çalmak, sulama kanallarındaki meyve ağaçlarının fidanlarını çalmak, nehir kenarlarındaki ağaçları çalmak gibi durumlarda uygulanacak yaptırımlarda değinilmiştir. Ayrıca kölenin yıkanarak efendisinin karşısına çıkması, köle kaçtığında mesafe algısının nehre göre belirlenmesi, nehirden hayvanla geçilmesi sırasında oluşacak sorunların çözülmesi gibi durumlara da yasa metinlerinde rastlanmıştır. Tarihi ve idari metinler; Tanrılara kurban sunmak, tapınakları temizlemek, su kaynaklarını tanrılarla birlikte anmak, denizleri veya nehirleri sınır ve konum belirleme amacıyla kullanmak, ruhsal olarak temizlenmek, nehirleri ülke ismi olarak kullanmak, başkentin su ihtiyacını gidermek, krala sunulacak suyu temiz tutmak, kutsal havuzları temizlemek, şehirlerdeki imar faaliyetleri için direktif metinleri göndermek, akarsu ve göller için yapılacak olan ritüelleri ihmal etmemek, kuşatılan kentlerin suyunu kesmek, tapınaklardaki ateşi su ile söndürmek, tapınağa çıplak şekilde su taşıma cezası vermek, “ekmek yemek su içmek, nehir köleleştirmek veya hizmete almak, suyu kendiniz için kullanmak” gibi ifadeler kullanmak suretiyle su ile

ilişkilendirilmiştir. Siyasi anlaşma metinlerinde nehirleri sınır olarak kullanmak, nehirleri ülke ismi olarak ve tanrılarla birlikte yapılan anlaşmalara su kaynaklarını tanık göstermek amaçları ile suyun kullanıldığı grlmştir. Tezimizin bu bölümde tüm bu metin gruplarının su ile ilişkisi incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

2. HİTİT COĞRAFYASINDA SU YÖNETİMİ VE SU YAPILARI

2.1. Hitit Su Yönetimi

Dünya üzerinde varlığını devam ettiren tüm canlıların suya ihtiyaç duyduğu gibi insanoğlu da varlığını devam ettirebilmek için suya ihtiyaç duymuştur. Bu nedenle ilk medeniyetlerin ortaya çıktığı alanlar su kaynaklarının yakınları olmuş ve nehirler bu medeniyetleri doğurmuştur. Mezopotamya Fırat ve Dicle'nin, Mısır Nil'in, Hindistan Ganj ve İndus'un, Çin Sarı Irmak'ın, Avrupa Tuna'nın, Anadolu ise Kızılırmak ve bir çok su kaynağının hayat vermesi ile medeniyete kavuşmuştur.¹⁷

Su kaynaklarının yaşamın devamını sağlamadaki rolü, kaynakların Eskiçağ dünyasında tanrılarla ilişkilendirilmesine neden olmuştur. Sümerler evrenin tatlı su tanrısı Absu ile tuzlu su tanrısı Tiamat'ın birleşmesi ile oluştuğuna inanmıştır. Suyun bilgelik tanrısı Enki'ye ait olduğunu düşünmüşler ve Dicle ile Fırat Nehri'nin idaresini ise Enki'nin oğlu Marduk'un sağladığına inanmışlardır. Mısır'a hayat veren Nil Nehri bir çok tanrı ile özdeşleştirilmiştir. Nehrin bereketini Hapi'nin sağladığını, Nil tanrıçası olan Anket'in güneş tanrısı olan Ra'nın kızı olduğunu düşünmüşlerdir. Ayrıca bu medeniyetlerde bereketi sağlayan güneş ve yağmuru getiren hava olayları kutsal görülmüştür. Orta Anadolu'da kurulan Hitit devleti, her ne kadar etrafı denizlerle çevrili bir coğrafyada kurulmuşsa da denizlerin etkisini kesen sıra dağlar nedeni ile karasal bir iklime mahkûm olmuştur. Bu nedenle Maraşantia ismini verdikleri Kızılırmak onlar için hayati bir öneme sahip olmuş, Fırtına tanrısı ve onlara suyu veren diğer tanrılara ve nehirlerle ritüeller düzenleyerek tanrılarını memnun etmeye çalışmışlardır.¹⁸

Hititler, su kaynaklarının yerleşim bölgelerinin planlanmasından başkent seçimine kadar kritik kararları nasıl etkilediğini kavramış; iklim şartlarının ekonomi üzerindeki belirleyici rolünü de göz önünde bulundurmuştur. Bu kapsamda kuraklıkla başa çıkmak için çeşitli inanç pratikleri, fiziksel koruma yöntemleri, yasal düzenlemeler ve depo inşası gibi çözüm yolları geliştirmişlerdir. Bu bölümde, Anadolu'daki yerleşim yerlerinin su kaynaklarıyla ilişkisi, başkent seçiminde suyun rolü, iklimin ekonomik faaliyetlere etkisi ve kuraklık dönemlerinde benimsenen dini, hukuki ve fiziki uygulamalar ele alınacaktır.

¹⁷ Hasan Bahar, "Hititlerde Su ve Konya Su Anıtları," *X. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri* (Çorum, 2017) içinde, 861.

¹⁸ Bahar, "Hititlerde Su ve Konya Su Anıtları," 864.

2.1.1. Anadolu’da Su Kaynaklarının Yerleşim Bölgelerinin Kurulmasına Etkisi

M.Ö. III. ve II. bin süresince Anadolu’da yaşayan kavimler “Anadolu Uygarlığı”nın temelini bu bölgede atmışlardır. Özellikle Anadolu’nun ilk merkezi krallığını kurmuş olan Hititlerin, Orta Anadolu’yu seçme nedenini anlamak için bu bölgenin coğrafi özelliklerini bilmek gerekmektedir. Bölge incelendiğinde kuzeyde kenardağlar ve Toros dağları arasında kalan yüksek platolardan oluşan bir yeryüzü karşımıza çıkar. Bu platolar ise Yeşilırmak, Kızılırmak ve Sakarya nehirlerinin böldüğü ve sulağı vadiler ile birbirinden ayrılır. Kızılırmak Havzası ve Tuz Gölü arasındaki bölge incelendiğinde bölgenin M.Ö. III. ve II. bin yıllarda yerleşim alanı olduğu burada varlığı tespit edilen yüzlerce höyükten anlaşılmaktadır. Batıda Tuz Gölü’nün sağladığı kurak bölge, güney ve kuzeyde etrafın dağlarla çevrili olması Orta Anadolu’ya doğal bir koruma alanı sağlamıştır. Bu durum ise bölgeye yerleşen topluluklara güvenli bir ortam sunmuştur.¹⁹

Orta Anadolu bölgesinin deniz etkisinden uzak, karasal iklime sahip olması, yazların sıcak ve kurak kışların ise soğuk hatta dondurucu geçmesine neden olmuştur. Bu durum bölgede yapılacak olan tarım faaliyetlerini etkilemiştir. Orta Anadolu’da yapılan tarım, Mezopotamya veya Mısır’daki ile karşılaştırılamayacak kadar zor şartlarda gerçekleştirilmiştir. Mezopotamya’da nehirler, düz arazilere kanallar açılarak tarım alanlarını sulamak için kullanılmıştır. Mısır’da Nil nehrinin taşması sonucu oluşan bereketli arazi tarımda sulamaya olan ihtiyacı azaltmıştır. Ancak Anadolu için bunların hiçbirisi söz konusu olamamış, Anadolu çiftçisi tarımda bereketi görmek için yağmur sularına muhtaç kalmıştır. Hava şartları iyi olur yağmur düzenli yağarsa tarımda bereket sağlanmış, yağmur az veya fazla yağarsa kuraklık veya sel baskınları ile kıtlık yaşanabilmiştir.²⁰

Orta Anadolu bölgesi incelendiğinde Anadolu’nun en az yağış alan bölgelerinden birisi olduğu görülmüştür. Bu nedenle karasal iklime sahip bu bölgede yılda ancak bir defa ürün hasat edilebilmiştir. Bölgenin yüksekliğinin etkisi ile karasal iklim şartları daha da ağırlaşmıştır. Yağış rejimine bakıldığında; sonbahar, kış ve ilkbahar aylarında bölgenin yağış aldığı söylenebilmiştir. Bölgenin yağış ortalaması incelendiğinde yıllık yağış miktarlarında zaman zaman yarı yarıya azalma veya artma gözlemlenmiştir. Böyle bir durumda yağış miktarının iki yıl ortalamanın altında kalmış ise elde edilecek olan ürün miktarını çok fazla etkilemiştir.²¹ Bölgede yer alan doğal su kaynaklarının geniş olan tarım arazilerinin sulamasını sağlamayacak

¹⁹ Firuzan Kınal, *Eski Anadolu Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1962), 4.

²⁰ Kınal, *Eski Anadolu Tarihi*, 7.

²¹ Andreas Schachner, “Orta Anadolu’da Coğrafya ve Ekonomi: Hititlerin Bıçak Sırtındaki İmparatorluğu,” *Colloquium Anatolicum* 11 (2012): 26.

durumda olması nedeniyle tarımda verimlilik dışarıdan yapılan müdahalelerle artırılmamıştır. Bu nedenle Orta Anadolu’da tarımın amacı, Mezopotamya veya Nil Havzasında olduğu gibi ürün artırmak değil toplumun temel ihtiyaçlarını karşılamak olmuştur.²²

Hem tarih öncesi hem de tarihi devirlerde insanoğlu, yerleşim bölgelerini seçerken su kaynaklarının varlığına göre yaşam alanı oluşturmuştur.²³ Anadolu’nun su kaynakları bakımından zengin oluşu her dönemde yerleşim için seçilmesinin başlıca sebeplerinden birisi olmuştur. Anadolu’nun ilk yerleşim bölgelerinde de gözlemlenen bu durumu suyun yerleşim bölgelerinin kurulmasına etkisini anlamak açısından incelemeye çalışacağız.

Paleolitik Dönem Anadolu yerleşimleri; Yarımburgaz Mağarası, Karain Mağarası, Beldibi ve Belbaşı Mağaraları, Tekkeköy, Samandağ’daki mağaralar bu dönemdeki önemli Anadolu yerleşmeleridir.²⁴

İstanbul Bakırköy Yarımburgaz Mağarası, sadece Türkiye’nin değil Avrupa’nın da en eski yaşam buluntularına sahip olmuştur. Mağara, Lagün Gölü ve Sazlıdere sayesinde zengin su kaynaklarına ev sahipliği yapmıştır. Deniz suyu ile dere suyunun birleşim noktasında oluşan ekosistem sayesinde çeşitli su ürünleri elde etmeye olanak sağlayan bu mağara hem yaz hem de kış aylarında sabit kalan sıcaklığı sayesinde yaşamaya elverişli bir alan sunmuştur.²⁵

Antalya Karain Mağarası; karstik bir oluşum olan mağaranın yakınlarında bulunan zengin karstik kaynaklar kayaçları eriterek hem mağaranın oluşmasını hem de bölgenin insan yaşamına elverişli olmasını sağlamıştır. Günümüzde bile mağaranın önünde bulunan karstik ova bitki örtüsünün çeşitli olmasına olanak tanımıştır. Bu durum hayvan yaşamına elverişli bir ortam oluşturmuştur. Karain mağarasında yaşayan insanlar bu sayede sürekli besin sağlama şansı yakaladığı için göçebe yerleşim yerine kalıcı yerleşimi tercih etmiştir.²⁶ Ayrıca bu mağaranın çevresinde bulunan Çarkini, Öküzini, Suluin, Güğercinini, Küçükin, Kızılın, Mustanini, Sırtlanini, Çarşıgölünü gibi doğal mağaraların da Paleolitik ve sonrası dönemlerden izler taşıdığı anlaşılmıştır.²⁷

²²Schachner, “Orta Anadolu’da Coğrafya ve Ekonomi,” 28.

²³ Yusuf Kılıç, “Anadolu’nun İlk Kentleri,” in *I. Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi: Bildiriler* (Çanakkale, 2015), 122.

²⁴ Esma Reyhan ve Tülin Cengiz Bozkurt, *Eski Çağ Tarihi ve Uygarlığı El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2015), 59-61.

²⁵ Şengül Aydıngün, “Yarımburgaz Mağarası’nda Son Durum,” *Arkeoloji ve Sanat*, no. 152 (2016): 217.

²⁶ Işın Yalçınkaya, “Karain Mağarasının Anadolu İskân Tarihindeki Yeri ve Önemi,” *Erdem* 4, no. 10 (1988): 40-41.

²⁷ İsmail Kılıç Kökten, “Tarsus-Antalya Arası Sahil Şeriti Üzerinde ve Antalya Bölgesinde Yapılan Tarihöncesi Araştırmaları,” *Türk Arkeoloji Dergisi*, no. 11 (1958): 11.

Antalya Beldibi ve Belbaşı Mağaraları; Karain bölgesine çok yakın olan bu yerleşimlerin birbirine olan mesafesi 5 km. kadardır.²⁸ Beldibi denize 100 m Belbaşı ise 5 km. mesafe uzaklıktadır. Sahile yakın konumlanan bu mağaralar hem su kaynaklarına hem de ormana erişmek açısından kolaylık sağladığı için insan yaşamına elverişli bir ortam sunmuştur.²⁹

Samsun Tekkeköy; Tekkeköy deresi ve onun kolları olan Çınaralan ile Han dereleri arasında bulunan mağara burada yaşayan insanların su ihtiyaçlarını karşılamıştır. Ayrıca denize 3,5 km. uzaklıkla olan mağara, deniz ile arasında yer alan verimli ova sayesinde burada yaşayan insanların yiyecek gereksinimlerinin karşılanmasında önemli bir rol oynamıştır.³⁰

Hatay Samandağ; Üçağızlı, Merdivenli, Tıkalı Mağaraları, Asi Nehri ve onun oluşturduğu havza içerisinde yer almıştır. Bölge verimli arazisi sayesinde hem avlanmaya hem de toplamaya uygun bir alan oluşturmuş; burada yaşayan insanların ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak sağlamıştır.³¹

Epipaleolitik Dönem Anadolu yerleşmeleri; Öküzini Mağarası ve Direkli Mağarası bu dönemdeki önemli Anadolu yerleşmeleridir.³²

Antalya Öküzini Mağarası; Karain Mağarasının 900 m kuzeydoğusunda yer alan mağara, deniz seviyesinden yaklaşık 300 m yüksekliktedir. Burada yaşayan insanlar, mağaranın kuzeyinde ve güneyinde bulunan karstik kaynak sular sayesinde su gereksinimlerini karşılamıştır.³³ Göksu Nehri'nin suladığı mağaranın önünde yer alan alüvyonlu ovada yetişen ürünler ve bu ürünlerle beslenen hayvanlar sayesinde ise yiyecek ihtiyacı karşılanmıştır.³⁴

Direkli Mağarası; Kahramanmaraş'ta yer alan "Tekir Vadisi" bölgesinde bulunan Döngel Köyü, mağara ve şelaleleri ile bilinen önemli Paleolitik yerleşim bölgelerinden birisidir. Direkli Mağarası ise vadinin kuzeydoğusunda bulunur ve geçiş güzergahı olma özelliğine sahiptir.

²⁸ Enver Bostancı, "Beldibi, Belbaşı Mezolitiği ve Diğer Mezolitik Buluntularla Olan Münasebetleri," *Antropoloji*, no. 3 (1965): 83.

²⁹ Bostancı, "Beldibi, Belbaşı Mezolitiği," 250.

³⁰ Ali Uzun, "Tekkeköy'de (Samsun) Mağara-Kale Yerleşmeleri," *Doğu Coğrafya Dergisi* 1, no. 1 (1995): 415.

³¹ İsmail Baykara, "Hatay Orta Paleolitik Dönem Endüstrilerinde Hammadde Kullanımı (Raw Material Use in Middle Paleolithic Industry from Hatay)," *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4, no. 2 (2013): 30.

³² Reyhan ve Cengiz Bozkurt, *Eski Çağ Tarihi ve Uygarlığı El Kitabı*, 59-61.

³³ Gerd Albrecht et al., "Late Pleistocene and Early Holocene Finds from Öküzini: A Contribution to the Settlement History of the Bay of Antalya, Turkey," *Paléorient* 18, no. 1 (1992): 123.

³⁴ Tristan Carter et al., "Marginal Perspectives: Sourcing Epi-Palaeolithic to Chalcolithic Obsidian from the Öküzini Cave (SW Turkey)," *Paléorient* 37, no. 2 (2011): 123.

Köyün ağılı olarak kullanılması nedeni ile korunmuş olan mağara Epipaleolitik dönem hakkında önemli bilgiler edinmemizi sağlamıştır.³⁵

Neolitik Dönem Anadolu Yerleşmeleri; Hacılar, Kuruçay, Çatalhöyük, Yümüktepe, Gözlükule, Çayönü, Caferhöyük, Suberde, Sakçagözü, Aşıklı Höyük, Hallan Çemi, Urfa Nevala Çori bu dönemdeki önemli Anadolu yerleşmeleridir.³⁶

Burdur Hacılar ve Kuruçay; Burdur Gölü Neolitik dönemde günümüzdekinden daha fazla su kaynağına sahipti. O dönemde gölün kenarında kurulan Hacılar yerleşimi yerleşik hayatın başladığı, tarım ve hayvancılığın yapıldığı önemli merkezlerden birisi olmuştur. Neolitik dönemde başlayan yerleşim su kaynaklarının bol olması ve tarıma elverişli alan sayesinde günümüze kadar devam etmiştir. Hacılar'ın yaklaşık 7 km doğusunda yer alan Kuruçay Höyüğü yine aynı dönemde yerleşim sağlanmış olan önemli neolitik merkezlerden birisi olmuştur.³⁷

Konya Çatalhöyük, Anadolu'nun önemli Neolitik yerleşim bölgesinden birisi olan Çatalhöyük, Çarşamba Nehri alüvyon alanına kurulmuştur.³⁸ O dönemler Konya Ovası doğal kaynakları bakımından oldukça zengindi. İnsan yaşamı için gerekli olan suyun yanı sıra sahip olduğu ormanlar, bereketli ovalar ve obsidyen gibi madenler burada yaşamı kolaylaştıran etkenler arasında olmuştur.³⁹

Mersin Yümüktepe, yaklaşık 5 hektarlık bir alan kaplamaktadır ve deniz seviyesinden 50 m yüksektir. Akdeniz ve Klikeya arasında bir geçiş güzergahında bulunan höyük, konumu itibari ile stratejik bir öneme sahip olmuştur. Orta Çağ'da yerleşmenin terkedilmesi ile yön değiştiren Soğuksu Nehri, muhtemelen yerleşme ilk kurulduğunda bölgenin 100 m kadar doğusunda akmış ve höyükte yaşayan insanların su ihtiyaçlarını karşılamıştır.⁴⁰

Tarsus Gözlükule, Klikeya'nın alüvyonlu ovası üzerinde bulunan höyük, bugün bile Türkiye'nin en önemli tarım arazilerinden birisidir. Verimli Ova; Doğuda Seyhan ve Ceyhan Nehirleri, batıda Berdan Nehri'nin taşıdığı alüvyonla oluşmuştur. Büyüklüğü bakımından Nil

³⁵ Cevdet Merih Erek, "Levant-İç Anadolu Arasındaki Prehistorik Bağlantılarda Amik-Maraş Çöküntü Alanının Önemi (Yeni Buluntular Işığında Amik-Maraş Çöküntü Alanının Levant-İç Anadolu Arasındaki Prehistorik Bağlantılara Katkıları)," *OLBA*, no. 16 (2008): 10-11.

³⁶ Reyhan ve Cengiz Bozkurt, *Eski Çağ Tarihi ve Uygarlığı El Kitabı*, 59-61.

³⁷ Hakan Yigitbaşıoğlu ve Ali Uğur, "Burdur Gölü Havzasında Arazi Kullanım Özelliklerinden Kaynaklanan Çevre Sorunları," *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi* 2, no. 2 (2010): 135.

³⁸ Daniella E. Bar-Yosef Mayer et al., "Modern and Early-middle Holocene Shells of the Freshwater Mollusc *Unio*, from Çatalhöyük in the Konya Basin, Turkey: Preliminary Palaeoclimatic Implications from Molluscan Isotope Data," *Journal of Archaeological Science* 39, no. 1 (2012): 77.

³⁹ Ünal, *Eski Anadolu Siyasî Tarihi*, 198.

⁴⁰ Isabella Caneva ve Éric Jean, "Mersin-Yumuktepe: Une Mise au Point sur les Derniers Travaux," *Anatolia Antiqua: Revue Internationale d'Archéologie Anatolienne*, no. 24 (2016): 14-15.

Deltası'ndan sonra Akdeniz'in ikinci büyük alüvyonlu ovasıdır. Bu durum bölgenin ılık mevsimi ile birleşince tarımsal üretim için oldukça verimli bir ortam oluşturmuştur.⁴¹

Diyarbakır Çayönü, dünyada tarım üretiminin başladığı önemli merkezlerden biridir. Çayönü Tepesi Ergani İlçesi'nin 7 km güneybatısında yer alan bir köy yerleşimi höyüğüdür. Höyüğe hayat veren su kaynağı ise höyüğün eteklerinde akan Dicle Nehri'nin bir kolu olan Boğazçay Deresi olmuştur.⁴² Ayrıca höyük bir Pleistosen (buzul çağında oluşmuş göl) gölün yakınlarında inşa edilmiştir.⁴³

Malatya Caferhöyük, Fırat Nehri'nin sağ kıyısında, Değirmendere Nehri'nin birleştiği yerde bulunan höyük oldukça verimli bir ovaya sahiptir. Ovayı Fırat Nehri'nin alüvyonları ve Torosların batı silsilesinden gelen akıntılar oluşturmuştur.⁴⁴ Bu verimli ovada Caferhöyük sakinleri avcılığa devam ederken buğday yetiştiriciliği de yapmışlardır.⁴⁵

Beyşehir Suberde, Beyşehir ve Suğla Gölü alanı Batı Toroslar'ın kuzeydoğu kesiminde yer alan dağlar arasında bir vadidir. Konya Ovası'nın batı kesiminin hemen üzerinden kuzeybatıdan güneydoğuya doğru uzanmıştır. Konya ovasından Çarşamba Ovası'na giren Suğla Gölü normal yağışlı yıllarda kurudur ve havzanın bataklık kenarı hariç buğday tarlaları ile kaplıdır. Suğla Gölü çevresinde yer alan Suberde'nin Neolitik dönemde bir ada olduğu ve bölgede su seviyesinin yükselmesi ile terk edildiği düşünülmektedir.⁴⁶

Gaziantep Sakçagözü (Coba Höyük); Islahiye Ovası'nın devamı olan Sakçagözü Ovasında yaklaşık beş höyük tespit edilmiştir. Ova su kaynakları ve verimli tarım alanları bakımından zengindir.⁴⁷ Kuzeye doğru akan Aksu ve güneye doğru akan Karasu nehirleri arasında 550 m'lik su havzasına yakın bir yerde yer alır. Bu nehirlerin her birinin kaynağına bitişik geniş alüvyonlu alanları vardır. Ayrıca kuzeydeki Gavur Göl, güneydeki Kara Göl

⁴¹ Serdar Yalçın, "A Re-evaluation of the Late Bronze to Early Iron Age Transitional Period: Stratigraphic Sequence and Plain Ware of Tarsus-Gözlükule" (Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2005), 1.

⁴² Halet Çambel, "The Southeast Anatolian Prehistoric Project and its Significance for Culture History," *Belleten* 38, no. 151 (1974): 373.

⁴³ Duygu Erdem, "Social Differentiation in Çayönü and Abu Hureyra Through Burial Customs and Skeletal Biology" (MA thesis, Middle East Technical University, 2006), 21.

⁴⁴ Daniel Helmer, "Révision de la faune de Cafer Höyük (Malatya, Turquie): Apports des méthodes de l'analyse des mélanges et de l'analyse de Kernel à la mise en évidence de la domestication," in *Archaeozoology of the Near East VIII* (Lyon: MOM Éditions, 2008), 171.

⁴⁵ Jacques Cauvin, "La fouille du village néolithique de Cafer Höyük," *Publications de l'Institut Français d'Études Anatoliennes* 4, no. 2 (1990): 10.

⁴⁶ Jacques Bordaz, "The Suberde Excavations, Southwestern Turkey," *Türk Arkeoloji Dergisi* 14, no. 1-2 (1968): 43-44.

⁴⁷ Ali Çifçi, "John Garstang and Sakçagözü Excavations (1908-1911)," *Tarih İncelemeleri Dergisi* 34, no. 2 (2019): 372.

bölgeye neolitik dönemde kaynak sağlamıştır. Kalkolitik dönemde de bölgede yerleşim devam etmiştir.⁴⁸

Aksaray Aşıklı- Höyük, Aşıklı Kapadokya'nın batısında Aksaray'ın yaklaşık 25 km. doğusunda Melendiz Nehri boyunca uzanmaktadır. Melendiz Nehri'nin, Aşıklı çevresindeki volkanik tortullarla oluşturduğu vadiler, sert iklim koşullarına karşı bir barınma olanağı sağlamıştır. Nehir boyu devam eden vadilerin orman bakımından zengin olduğu görülmüştür. Höyük çevresinde tahıl yetiştiriciliği, hayvan besiciliği ve bağcılık önemli ekonomik faaliyetleri oluşturmuştur.⁴⁹

Batman Hallan Çemi, bu yerleşim doğu Torosların bir zinciri olan Sason Dağları'nın güneye bakan eteklerinde, Batman Nehri ve Dicle Nehri'nin bir kolu olan Sason Çayı'nın batı kıyısında yer almıştır. Bölgede geniş meşe ormanları çay boyunca uzandığı ve yıllık yağış miktarının kuru tahıl üretimi için yeterli olduğu görülmüştür. Ancak bölgede temel gıda maddesi olarak buğday değil baklagil kullanılmıştır.⁵⁰

Urfa Nevala Çori; bu arkeolojik yerleşim Torosların engebeli arazisinde, deniz seviyesinden yaklaşık 490 m yükseklikte, Fırat Nehri'nin kollarından birisi olan Kantara Çayı'nın yaklaşık 3 km güneyinde yer almıştır.⁵¹ Yerleşim Fırat Nehri'nin üzerindeki verimli terasta inşa edilmiştir. Su kaynaklarının zenginliği ve verimli arazi bölgenin sonraki dönemlerinde de yerleşim alanı olarak kullanılmasının önünü açmıştır.⁵²

Kalkolitik Dönem Anadolu yerleşmeleri; Aşağıpınar Höyüğü, Ilıpınar, Beycesultan, Can Hasan, Küllüoba, Alacahöyük, İkiztepe, Yunus, Fıstıklıhöyük, Yumuktepe, Gözlükule, Turluhöyük, Kurbanhöyük, Grikiyacın, Domuztepe, Değirmen-tepe, Aslantepe, Tülintepe,

⁴⁸ Andrew Garrard et al., "Palaeolithic-Neolithic Survey in the Sakçagözü Region of the North Levantine Rift Valley," *Bar International Series* 1263 (2004): 146.

⁴⁹ Ufuk Esin, "Aşıklı Höyük Kızılkaya-Aksaray Kurtarma Kazısı," *Türk Arkeoloji Dergisi* 30 (1991): 3; Jessica A. Pearson et al., "Exploring the Relationship Between Weaning and Infant Mortality: An Isotope Case Study from Aşıklı Höyük and Çayönü Tepesi," *American Journal of Physical Anthropology* 143, no. 3 (2010): 655; Catherine Kuzucuoğlu, Jean Paul Dumoulin, ve Sandrine Saulnier-Copard, "Geomorphological and Palaeoenvironmental Setting of Aşıklı Höyük," in *The Early Settlement at Aşıklı Höyük: Essays in Honor of Ufuk Esin*, ed. Mihriban Özbaşaran, Güneş Duru, ve Metin A. Duru (İstanbul: Ege Yayınları, 2018), 17.

⁵⁰ Michael Rosenberg et al., "Hallan Çemi, Pig Husbandry, and Post-Pleistocene Adaptations along the Taurus-Zagros Arc (Turkey)," *Paléorient* 24, no. 1 (1998): 26.

⁵¹ Sandra Lössch, Gisela Grupe, ve Joris Peters, "Stable Isotopes and Dietary Adaptations in Humans and Animals at Pre-Pottery Neolithic Nevalı Çori, Southeast Anatolia," *American Journal of Physical Anthropology* 131, no. 2 (2006): 183.

⁵² Harald Hauptmann, "Ein Kultgebäude in Nevalı Çori," in *Between the Rivers and over the Mountains: Archaeologica Anatolica et Mesopotamica Alba Palmieri Dedicata*, ed. Marcella Frangipane et al. (Roma: Università di Roma "La Sapienza," 1993), 39.

Norşuntepe, Tepecik, Korucutepe, Hassekhöyük, Tell Tabara, Samsat bu dönemdeki önemli Anadolu yerleşmeleridir.⁵³

Trakya’da Kırklareli-Aşağıpınar Höyüğü; Marmara Denizi’nin konumuna bakıldığında Anadolu, Ege, Balkanlar ve Karadeniz bölgelerini buluşturabilen özel bir alan olduğu dikkat çekmiştir.⁵⁴ Burada yaşayan toplulukların temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olmuştur. Aşağıpınar Höyüğü’nün kuzeyinde yer alan ancak günümüzde kurumuş olan Haydardere, Ergene Nehri’nin bir koludur ve bölgedeki yerleşimin başlamasına olanak sağlamıştır. Ayrıca ormanlık araziler ve uygun tarım alanları burada yaşayan insanların yaşamasını kolaylaştıran doğal çevreyi sunmuştur.⁵⁵

Batı Anadolu İznik Gölü yakınlarında Ilıpınar; İznik Gölü’nün batısında, kıyı şeridinden 2 km içerde ve Orhangazi Ovası’nın 1,5 km kuzeyinde yer almıştır. Höyük, adını insanların buraya yerleşmesini sağlayan Ilıpınar kaynağından almıştır. Höyüğün bulunduğu Orhangazi verimli bir alüvyon ova olması nedeni ile yerleşmenin olduğu dönemde burada yaşayan insanlar için gerekli besin maddelerinin üretilmesini sağlayan kaynaklara sahip olmuştur.⁵⁶

Denizli Beycesultan; Beycesultan Höyüğü, Denizli yakınlarında, Çivril ilçesine yaklaşık 4 km mesafede yer almıştır. Dağlar ve verimli ovalarla çevrili olan höyüğün su kaynağı Menderes Nehri’dir.⁵⁷ Çivril’in iklimi, kışın düşük sıcaklıkların, yazın ise güneşli ve ılıman bir havanın görüldüğü tipik bir Orta Anadolu iklimidir. Bu durum bölgede yaşayan insanların tahıl ihtiyacının karşılanması için yeterli olmuştur.⁵⁸

İç Anadolu ve Konya Ovası Karaman yakınlarında Can Hasan; Can Hasan köyü, Karaman’ın yaklaşık 13 km kuzeydoğusunda Kaza ilçesinde yer almıştır. Can Hasan, Toroslar’ın eteklerinde geniş ve verimli bir ovada yer alan yaklaşık üç yüz kişilik küçük bir köydür. Köyün deniz seviyesinden yaklaşık yüksekliği 1.000 metredir. Karaman çevresinde

⁵³ Reyhan ve Cengiz Bozkurt, *Eski Çağ Tarihi ve Uygarlığı El Kitabı*, 59-61.

⁵⁴ Mehmet Özdoğan, “Marmara Denizi ve Neolitik Yaşam Biçiminin Anadolu’dan Avrupa’ya Aktarımı,” *TÜBA-AR: Turkish Academy of Sciences Journal of Archaeology*, no. 22 (2018): 10.

⁵⁵ Özlem Yurtseven Uyar ve Hüseyin Turoğlu, “Aşağı Pınar (Kırklareli-Türkiye) Tarih Öncesi Yerleşiminin Coğrafi Veriler ve CBS Teknolojileriyle Yaşam Çevresi Analizi,” *Jeomorfolojik Araştırmalar Dergisi*, no. 10 (2023): 82.

⁵⁶ Jacob Roodenberg ve Laurens C. Thissen, ed., *The Ilıpınar Excavations I: Five Seasons of Fieldwork in NW Anatolia, 1987-91* (Leiden: Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut te Istanbul, 1995), 18-19.

⁵⁷ Başak Boz, “Considering the Re-Use of Late Bronze Age Buildings in Light of Contextual Information and Human Remains at Beycesultan,” *Mediterranean Archaeology and Archaeometry* 16, no. 2 (2016): 76.

⁵⁸ Seton Lloyd ve James Mellaart, “Beycesultan Excavations: First Preliminary Report,” *Anatolian Studies* 5 (1955): 39.

oluşan yerleşimler Silifke'den başlayıp Göksu ve Mut Irmağını takip eden Toroslar boyunca uzanmıştır. Bu nehir, Karaman Ovasına hayat vermiştir.⁵⁹

Eskişehir Küllüoba; Eskişehir'in Seyitgazi ilçesine bağlı Yenikent Köyü'nün 1,3 km güneyinde eski bir dere yatağının kuzey yamacında kurulmuştur. Küllüoba'nın höyüğü, Frig Yaylası'nın hemen kuzeyinde Yukarı Sakarya Nehir Havzası'nın batısında verimli bir ovada yer almıştır.⁶⁰ Ayrıca konumu itibari ile İç Anadolu'yu Marmara, Kuzey Ege ve Balkanlar'a bağlayan ulaşım güzergahı üzerinde olması höyüğün stratejik önemini artırmıştır. Höyüğün bulunduğu verimli ova burada tarım ve hayvancılık yapmak için gerekli şartların oluşmasında etkili olmuştur.⁶¹

Çorum Alacahöyük; Alacahöyük'ün su kaynakları açısından zengin bir yerleşim alanı olduğu anlaşılmıştır. Bu durum höyüğün yerleşim yeri olarak seçilmesinde önemli bir etken olmuş, sadece Kalkolitik dönemde değil daha sonraki dönemlerde de höyük yerleşim yeri olarak kullanılmaya devam edilmiştir. Kızılırmak'ın hayat verdiği bölgede, onun kolu olan üç önemli su kaynağının varlığı bilinmektedir. Bunlar, Budaközü, Çekerek ve Çat Irmakları'dır. Ayrıca bu ırmaklar dışında bölgede oldukça fazla dere bulunmaktadır. Bölgenin Eskiçağlarda günümüze göre daha fazla yağış aldığı ve ormanlık alana sahip olduğu da düşünüldüğünde uzun süre yerleşim bölgesi olarak kalması kaçınılmaz olmuştur.⁶²

Samsun-Bafra yakınlarında İkiztepe; Samsun ilinin Bafra Ovası'nda ve bugünkü Bafra ilinin 7 km kuzeybatısında bulunmuştur. Günümüzde Kızılırmak Nehri'nin 1,5 km batısında ve Karadeniz kıyısına 7 km uzaklıkta bulunmasına rağmen, bölgenin M.Ö. 4. ve 3. binyıllarda bu su kaynaklarının hemen kıyısında olması muhtemeldir. Bölge halkının yiyecek ihtiyacını hem yetiştirdikleri buğday ve baklagil gibi tarım ürünleri hem de deniz ve tatlı su mahsulleri karşılamıştır.⁶³

Çukurova; Fırat Nehri'nin hayat verdiği Çukurova bölgesi günümüzde olduğu gibi geçmişte de önemli bir yerleşim merkezi olmuştur. Bunun nedeni verimli ovası ve zengin su kaynaklarıdır. Çukurova Kargamış'da bulunan Yunus ve Fıstıklıhöyük, Gaziantep sınırları

⁵⁹ David H. French, "Excavations at Can Hasan: First Preliminary Report, 1961," *Anatolian Studies* 12 (1962): 27.

⁶⁰ Turan Efe, "Report on the 2009 Season of the Küllüoba Excavations," *Kulluoba Excavations*, 2009, erişim tarihi 31 Temmuz 2025, <http://www.kulluobakazisi.bilecik.edu.tr/>.

⁶¹ Sinem Üstün Türkteki, "Early Bronze Age Sealing Tradition of Küllüoba Höyük in the Context of Anatolian Sealing Practice," *Studia Hercynia* 24, no. 1 (2020): 10.

⁶² Hatice Baltacıoğlu, "Arinna Kentinin Suları, Su Yapıları ve Alaca Höyük," *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri* 8, no. 1 (2005): 10.

⁶³ Benjamin Irvine ve Yılmaz Selim Erdal, "Analysis of Dietary Habits in a Prehistoric Coastal Population from İkiztepe, North Turkey, Using Stable Isotopes of Carbon, Nitrogen, and Sulphur," *Journal of Archaeological Science: Reports* 29 (2020): 2-3.

içerisinde yer almakta olup Ilısu Kargamış baraj suları altında kalmıştır.⁶⁴ Tarsus şehri Çukurova'yı Orta Anadolu Platosu'na bağlayan önemli bir yol güzergahı üzerinde kurulmuştur. Bu stratejik konumu Tarsus'da yer alan Gözlükule'nin Neolitik çağlardan günümüze kadar sürekli yerleşim sağlanan bir alan olmasını sağlamıştır. Verimli Ovası ve Akdeniz'e dökülen Tarsus Çayı sayesinde tarım ve hayvancılık yapmak için gerekli şartları sağlamıştır.⁶⁵ Mersin'de yer alan ve uzun zamandır Yumuktepe olarak anılan bu alan doğu kıyısında bulunan Soğuksu Nehri'nden dolayı Soğuksutepe olarak da anılmıştır. Bu alanda Neolitik dönemde başlayan yerleşme Kalkolitik dönemde de devam etmiştir.⁶⁶

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Gazi Antep yakınlarında yer alan Turluhöyük; Aşağı Fırat Havzası'nda Nizip Çayı kıyısında yer alan ve bölge halkı tarafından Şehzade Höyük olarak anılan Turlu Höyük, verimli tarım alanı ve su kaynakları nedeni ile Erken Neolitik muhtemelen de daha öncesinden itibaren yerleşim sağlanan bir alan olmuştur.⁶⁷

Urfa Siverek yakınlarında Kurban Höyük; Kurban Höyük Mezopotamya'nın kuzeyinde Fırat Nehri üzerinde yer alır. Mezopotamya ve Anadolu arasında önemli kara ticaret yolları üzerinde olan höyük verimli tarım arazilerine de sahip olmuştur. Ayrıca etrafında bulunan zengin orman da bölge halkı için ekonomik kaynak olmuştur.⁶⁸

Diyarbakır Ergani yakınlarında yer alan Girikihacıyan; Ekinciyan köyü yakınlarında bulunmuştur. Şu an bölgede yüzey suyu yok ancak köyün 7 km kadar güneyinde ve doğusunda dereler yer almaktadır. Köy yerleşmesi biçimindeki bu alan kuru tarım ve hayvancılık ile geçimini sağlamıştır.⁶⁹

Kahramanmaraş Domuztepe; Kahramanmaraş'ın Pazarcık İlçesi'nin Emirolu köyünde yaklaşık 20 hektarlık bir alanda yer almıştır. Maraş Ovasında bulunan höyük verimli bir bölgede

⁶⁴ Susan Pollock et al., "Fıstıklı Höyük Kazıları," *Ilısu ve Kargamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 1999 Yılı Çalışmaları* içinde (1999), 7.¹

⁶⁵ Elif Ünlü, "Locally Produced and Painted Late Bronze to Iron Age Transitional Period Pottery of Tarsus-Gözlükule," *Field Seasons, 2001, 2003*, 1.

⁶⁶ Caneva ve Jean, "Mersin-Yumuktepe," 14.

⁶⁷ Hasan Tekin ve Ali Yavuz Polat, "Adjustment Speed of Debt Maturity: Evidence from Financial Crises in East Asia," *Bulletin of Monetary Economics and Banking* 24, no. 1 (2021): 70.

⁶⁸ Naomi F. Miller, "Clearing Land for Farmland and Fuel: Archaeobotanical Studies of the Ancient Near East," *Economy and Settlement in the Near East: Analyses of Ancient Sites and Materials* içinde, MASCA Research Papers in Science and Archaeology, Supplement to vol. 7 (Philadelphia: MASCA, University of Pennsylvania Museum, 1990), 74.

⁶⁹ Steven A. LeBlanc ve Patty Jo Watson, *Girikihacıyan: A Halafian Site in Southeastern Turkey* (Los Angeles: UCLA Institute of Archaeology, 1990), 135.

kurulmuş ve Aksu Nehri'nin doğusunda kalmıştır. Bölge orman bakımından da zengindir ve ağaç türü olarak meşenin yaygın olduğu görülmüştür.⁷⁰

Malatya Değirmentepe; Malatya'nın 4 km kadar kuzeydoğu bölgesinde ve Fırat Nehri'ne sadece 50 metre uzağında olan Höyük günümüzde Karakaya Barajı sularının altında kalmıştır.⁷¹ Bölge ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmıştır. Ayrıca ticaret de bulunduğu konum itibari ile önemli bir uğraş alanı olmuştur.⁷²

Malatya Aslantepe; Malatya ilinin 7 km kuzeydoğusunda yer alan höyükte Kalkolitik Dönem'den Orta Çağ'a kadar yerleşim sağlanmıştır. Fırat Havzasında yer alan şehirden onun üç kolu geçerek şehri sulamıştır. Aslantepe'yi sulayan nehir ise Pınarbaşı olmuştur. Verimli arazisi, zengin su kaynakları ve yerleşime uygun ovası⁷³ uzun süre bölgede iskân sağlanmasına olanak sunmuştur.

Elâzığ Keban Tülintepe, Elazığ'ın 21 km doğusunda yer alan höyük günümüzde Keban Barajı suları altında kalmıştır. Karasal bir iklimin hüküm sürdüğü bölgede zengin su kaynaklarının olması tarım açısından bölgeyi uygun bir hale getirmiştir. Haringit Çayı'nın bulunduğu alanda ayrıca 2 pınar da mevcuttur. Altınova gibi verimli bir ova üzerinde bulunan höyük çevresinde yerleşim günümüze kadar devam etmiştir.⁷⁴ Norşuntepe de Altınova üzerinde keşfedilen höyüklerden birisidir. Büyüklük ve yapı açısından bölgedeki çoğu modern yerleşimi geride bırakan höyük yüksekliği nedeni ile baraj suları altında kalmamıştır.⁷⁵ Tepecik Korucutepe de yine Elazığ'da keşfedilen Kalkolitik dönem alanlarından birisi olmuştur. Kazılardan elde edilen sonuca göre bölgede ekonominin temeli tarıma dayanmıştır.⁷⁶ Fırat Nehri havasında bulunan bu alanları Fırat'ın kolları sulamıştır.

Siverek Hassekhöyük; Şanlıurfa ilinin Siverek ilçesinde yer alan höyük Fırat Nehri'nin sol kıyısında keşfedilmiştir.⁷⁷ Mezopotamya'da ortaya çıkan Uruk Kültürü'nün bir uzantısı olan bölgede çakmak taşı ticareti önemli bir geçim kaynağı olmuştur.⁷⁸ Fırat havzasında yer alması

⁷⁰ Stuart Campbell et al., "Emerging Complexity on the Kahramanmaraş Plain, Turkey: The Domuztepe Project, 1995-1997," *American Journal of Archaeology* 103, no. 3 (1999): 397-400.

⁷¹ Ufuk Esin ve Savaş Harmanakaya, "Değirmentepe (Malatya) Kurtarma Kazısı 1986," *Kazı Sonuçları Toplantısı* 9, no. 1 (1987): 81.

⁷² Esin ve Harmanakaya, "Değirmentepe (Malatya) Kurtarma Kazısı 1986," 104.

⁷³ Mario Ortolanı, "Il sito di Aslantepe," *Bollettino della Società Geografica Italiana* 10 (1969): 11-16.

⁷⁴ Ufuk Esin ve Güven Arsebük, "Tülin Tepe Kazısı, 1971," *Türk Arkeoloji Dergisi* 21, no. 2 (1976): 63-64.

⁷⁵ Sevil Gülçur, "Norşuntepe: Die Chalkolithische Keramik (Elazığ/Ostanatolien)," *Publications de l'Institut Français d'Études Anatoliennes* 11, no. 1 (2000): 375.

⁷⁶ Maurits N. van Loon ve Hans G. Güterbock, "The 1969 Excavation at Korucutepe Near Elâzığ," *Türk Arkeoloji Dergisi* 18, no. 2 (1970): 123.

⁷⁷ Manfred R. Behm-Blancke, "Hassek Höyük: Die Grabungen," *Türk Arkeoloji Dergisi* 26, no. 1 (1983): 65-81.

⁷⁸ Christoph Gerber, "Hassek Höyük, Türkei. Stratigraphie, Architektur und Kleinfunde. Forschungsarbeiten von 2022 bis 2024" (Yayımlanmamış rapor, 2024), 178.

nedeni ile sahip olduğu verimli tarım arazileri sayesinde burada yerleşen insanlar gıda ihtiyaçlarını da karşılamışlardır. Böylece hem ticaret hem de tarım ve hayvancılık bölgede önemli bir ekonomik uğraş olmuştur.

Amik Ovası Tell Tabara; Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde yer alan höyük⁷⁹ Amik Ovası'nda yer almış ve Asi Nehri tarafından sulanmıştır. Günümüzde de oldukça verimli bir araziye sahip olan bölgede tarım oldukça önemli bir ekonomik uğraş olmaya devam etmiştir.

Adıyaman Samsat; Bereketli Hilal sınırları içerisinde yer alan Adıyaman şehri, güneyde Fırat batıda Aksu Nehirleri ile sulan, verimli tarım arazilerinin yanı sıra ticaret açısından da stratejik bir konuma sahip önemli bir yerleşim alanı olmuştur. Atatürk Barajı'nın suları altında kalan höyük yeterince araştırılma imkanına sahip olamamıştır.⁸⁰

Hem tarih öncesi hem de tarihi devirlerde bir çok topluluğa ve topluma ev sahipliği yapan Anadolu, Asya'yı Avrupa'ya bağlayan, güneyinde Suriye ve Mezopotamya gibi önemli bölgelere komşu olan ve tarihin her döneminde dikkat çeken bir bölge olmuştur. Ancak farklı bir çok kavmin dikkatini çekmesinin tek nedeninin “köprü” özelliği olduğunu söylemek eksik kalacaktır. Anadolu yeraltı ve yerüstü maden zenginlikleri, yaşamaya elverişli iklim koşulları ve su kaynakları ile başlı başına tarihin önemli merkezlerinden birisi olmuştur.⁸¹

2.1.2. Su Kaynaklarının Hitit Başkentinin Seçimine Etkisi

1834'de Fransız bilim adamı Charles Texier Çorum Boğazköy'de büyük bir şehir kalıntısı keşfetmiştir. Hititler o dönemde sadece İncil'de bir kaç pasajda geçen ve Suriye'de olduğu düşünülen bir devletti. Alman arkeologların 1907'de başlattığı çalışmalar günümüze kadar devam etmiş, bu bölgenin Hititlerin başkenti olan Hattuşa olduğu ve bu devletin Anadolu'da ilk merkezi krallığı kurarak geniş bir alana yayıldığı bölgede yapılan çalışmalar ile gün yüzüne çıkarılmıştır.⁸²

Hitit Başkenti Hattuşa incelendiğinde güneyden kuzeye birçok terasla alçalan, batısında ve doğusunda derin vadilerle sınırlanmış bir dağın sırtına kurulan bir şehir olduğu göze çarpmıştır. Şehrin kurulduğu bölge bir plato arazidir ve platonun sağladığı doğal yükseklik şehrin korunması açısından stratejik olarak avantaj sağlamıştır. Bölgenin toprak yapısı incelendiğinde su geçiren ve geçirmeyen farklı yapılar dikkat çekmiştir. Şehir kuzeyindeki

⁷⁹ Sinclair Hood, “The Excavations at Tabara el-Akrad, 1948-49,” *Anatolian Studies* 1 (1951): 113.

⁸⁰ Sabahattin Ezer, “Bereketli Hilal'in Kuzeyinde Yeni Araştırmalar: Adıyaman Bölgesi,” *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11, no. 2 (2018): 1267-1268.

⁸¹ James G. Macqueen, *Hititler ve Hitit Çağında Anadolu*, çev. Esra Davutoğlu (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2001), 11.

⁸² Ahmet Ünal, *Hititler-Etiler ve Anadolu Uygarlıkları*, ed. İbrahim Başer (İstanbul: Etibank, 1999), 15-17.

ovaya kurulmuş olsaydı yağmur sularının yoğun olduğu dönemlerde sel baskınları kaçınılmaz olacaktı. Ayrıca ovadaki alüvyonlu topraklar nedeni ile de yeraltı suları yeryüzüne çıkacaktı. Bu nedenle bu bölgedeki yerleşimlerde ovalar değil dağ etekleri tercih edilmiştir. Yeryüzü şekilleri bir yerleşim yeri özellikle başkent seçilirken önemli bir faktör olmuşsa da elbette ki dünya üzerinde geçmişten günümüze yerleşim bölgelerinin kurulmasındaki ilk ve en önemli unsur her zaman yeterli su kaynaklarının bulunması olmuştur. Hattuşa şehrinin kurulduğu alanda bulunan doğal su kaynakları sayesinde şehrin yıl boyu su ihtiyacı karşılanabilmiştir.⁸³ Şehrin içme suyu ihtiyacı bu doğal kaynaklardan sağlanırken, suyun devamlılığını sağlamak amacı ile de su yapıları inşa edilmiştir.⁸⁴ Şehirdeki bu su yapıları hem üretime katkı sağlamak amacı ile tarla ve bahçelerin sulanmasında, hayvanların su ihtiyaçlarının giderilmesinde hem de kült törenlerinde kullanılmıştır.⁸⁵ Hattuşa bu yönleri ile değerlendirildiğinde, diğer şehirlerin kurulmasında suyun etkisini görmemize yardımcı olmuştur.

2.1.3. İklim Şartlarının Hitit Ekonomisine Etkisi

Bir ülkenin ekonomik faaliyetleri bulunduğu coğrafya ile yakından ilişkilidir. Çevre ve iklim koşullarına bağımlılık geçmişe göre azalmış olsa da özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hala çevresel faktörler ekonomi üzerinde oldukça etkilidir. Söz konusu eskiçağ dünyası olduğunda ise ekonomik faaliyetleri çevresel faktörlerden bağımsız düşünmek imkansız hale gelir.

Üretimden önce avcılık ve toplayıcılık yapan insanoğlu topladığı ürünü depolamak için yerleşik düzene geçmeye başlamış bu durum üretimi beraberinde getirmiştir. Hayvanların ve tarım ürünlerinin insanlar tarafından kullanılmaya başlanması ile üretici bir yaşam başlamış, yerleşik düzenin oluşması ile de tarımsal gelişim hız kazanmıştır. Tarımda birinci evre; Orta Anadolu bölgesinde Neolitik yerleşmeler sulak alanlarda, çayırlarda ve doğal bitki örtüsünün yoğun olduğu alanlarda gerçekleşmiş, M.Ö. 2. binden sonra artık tarım iyice geliştirilmiş buğday ve arpa gibi ürünlerin yanında baklagiller de üretilmeye başlanmıştır. Tarımda ikinci evreyi ise gelişmiş bir tahıl tarımından sonra başlamış olan bahçe tarımı oluşturmuştur. M.Ö. 4. binlerde başlayan bu evreyi şarap üzümlerinin ve bazı meyve türlerinin yayılması etkilemiştir. Tarımda gelişimin son evresi ise Ön Asya kökenli olmayan pirinç, susam ve darı

⁸³ Andreas Schachner, "Hitit Başkenti Hattuşa'nın Yakın Çevresiyle İlişkisi," in 4. Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu Bildiri Kitabı (Çorum, 2014), 11-12.

⁸⁴ Baraj ve Havuz Yapıları bölümünde bu yapılar daha detaylı bir şekilde incelenmiştir.

⁸⁵ Schachner, "Hitit Başkenti Hattuşa'nın Yakın Çevresiyle İlişkisi," 17.

gibi bitkilerin yetiştirilmesi olmuştur. Tarım, hayvancılık ve bahçe tarımı coğrafyanın imkan verdiği ölçüde Orta Anadolu’da M.Ö. 2. binde temel geçim kaynağı haline gelmiştir.⁸⁶

Hitit topraklarında üretimi yapılan tahıl ürünlerinin yüzde 80’i kuru tarım yöntemi ile elde edilmiştir. Bu durum yağış rejiminin üretime olan etkisinin büyük olduğunu göstermektedir. Bu nedenle tarlaların değeri sulu tarım yapılabilme potansiyeline göre değişmiştir. Sulak alanlarda yetiştirilen ürünlerin ekonomiye katkısı daha fazla olduğundan bu tarlaların ekonomik değerleri daha yüksek olmuştur.⁸⁷ Toprakların ise tanrıya ait olduğu düşünülmüş ama kral isterse bu toprakları bağışlayabilmiştir. Ayrıca kanunlara göre toprak satın alınma yolu ile de mülkiyet edinilebilmiştir. Toprağı işleme hakkına ise özgür vatandaşlar sahip olmuş ve bunun karşılığında devlete bir miktar ürün veya iş gücü yolu ile vergi ödemiştir.⁸⁸

Hitit yasaları toplamda 200 kanun maddesinden oluşmuştur. Bu kanun maddelerinin ilk yüzü “eğer bir adam” diğer yüzü “eğer bir bağ” cümlesi ile başlamıştır. Kanunların neredeyse yarısının tarım, hayvancılık ve ticaret ile ilgili olması, devletin bu alanlara verdiği önemi göstermesi bakımından dikkate değerdir. Kanunlar dışında arazi bağış belgeleri, kadastro metinleri gibi belge grupları da Hitit dünyasında tarım, hayvancılık, üretim ve yemek çeşitleri ile ilgili bilgi edinmemizi sağlamıştır.⁸⁹

Hitit Yasaları (CTH 291)⁹⁰

Tarım ile ilgili olan yasa metinleri ile tarımda sistemin bozulması engellenmeye çalışılmıştır. Bu nedenle devletin en büyük gelir kaynağı olan tarım ürünlerinin zarar görmemesi için sert kanun maddeleri ile önlemler alınmıştır. Hitit kanunlarında ölüm cezası çok nadir verilse de bu cezanın tarım arazilerine zarar verildiğinde uygulanması, sistemin korunmasına verilen önemi göstermesi bakımından kayda değerdir.⁹¹

⁸⁶ Schachner, “Orta Anadolu’da Coğrafya ve Ekonomi,” 28; Pınar Bülbül, “Eski Anadolu’da Tarım Faaliyetleri,” *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, no. 17 (2017): 269.

⁸⁷ Bülbül, “Eski Anadolu’da Tarım Faaliyetleri,” 270.

⁸⁸ Sedat Erkut ve Esmâ Reyhan, “Hititlerde Toprak Edinme ve Arazi Bağış Belgelerinden Örnekler,” *Acta Turcica* 4, no. 1 (2012): 80-86.

⁸⁹ Bülbül, “Eski Anadolu’da Tarım Faaliyetleri,” 272.

⁹⁰ Tam metin için bkz., CTH 291: I. 1.Eski Hitit Kopyaları: A. KBo 6.2+KBo 19.1+KBo 22.62+KBo 22.61+KBo 19.1a B.KUB 29.16+KBo 19.2+KBo 22.63 (Fr.M) C. KUB 29.13 (Fr.K).2. Geç Kopyalar: a.KBo 6.3+KBo 22.63 b.KUB 26.56 II. I. KUB 29.14 (+) KBo 12.49+KUB 29.19 II. KBo 6.5 III.KBo 6.6 + KBo 6.7 IV. KBo 6.8 + KUB 29.15 (+) KUB 13.11 (+) KBo 19.3 V.KBo 6.9 VI. KUB 13.12 VII. KUB 13.13 VIII.KUB 29.17 + KBo 14.64 IX.KBo 6.21 X.KBo 14.65 III.Fragmanlar: 1.KUB 29.18 (+) KUB 29.20 2.KBo 6.22 3. KBo 12.48 4. KUB 40.32 5. KBo 22.64 6.KBo 22.65 7.KBo 9.70 8.KBo 19.5 9.KBo 19.4 10. Bo 6292 11. 170’q 12. 96’q IV. Geç Paralel Versiyonu: KBo 6.4

⁹¹ Reyhan, “Hititlerde Devlet Gelirleri,” 164; Ahmet Deniz, “Anadolu Tarihinde Hititlerin Sosyo-Ekonomik Yaşantısı,” *Electronic Turkish Studies* 10, no. 2 (2015): 238.

KBo 6.26⁹²

34 ták-ku NUMUN-ni še-er NUMUN-an ku-iš-ki šu-ú-ni-ez-zi

35 GÚ-SÚ^{GIŠ} APIN-an še-er ti-ez-zi [1+]1? ŠÍ-IM-DÍ GU₄^{HIA}

36 tu-ri-ia-an-zi ke-e-el me-n [e]!-iš-ši-it du-wa-a-an

37 ke-e-el-la me-ne iš-ši-it du wa-a-an

38 ne-e-ia-an-zi LÚ-eš a-ki GU₄^{HIA}-ia ak-kán-zi

39 Û A.ŠÀ-LAM ka-ru-ú-pát ku-iš šu-ú-ni-et

40 ta-az a-pa-a-aš da-a-i ka-ru-ú ki-iš-ša-an e-eš-šer

“(I 34-40) Eğer bir tohum üzerine biri başka bir tohum serperse onun ensesi saban üzerine koyulsun, iki koşum öküzü bağlansın, birinin yüzü bu tarafa doğru, diğerinin yüzü o tarafa doğru çevrilsin; adam ölsün ve öküzler ölsünler.”

Hititlerin en çok üretimini yaptığı tarım ürünlerinin başında buğday ve arpa gelmiştir. Bu ürünler dışında bezelye, fasulye, soğan, keten, incir, zeytin, üzüm, elma, armut ve nar yetiştirilen diğer ürünler arasındadır. Ancak bunların içinde şüphesiz buğday ve arpa ilk sırada yer almıştır. Tarımın yanında hayvancılık da yapılmış, sığır, domuz, keçi, koyun, at ve eşek gibi hayvanlar beslenmiştir. Günlük beslenmenin temelini ise ekmek, sebze, et ve süt ürünleri olmuştur. Bu durum aslında günümüz Türkiye’sinden çok da farklı bir beslenme düzeninin olmadığını bize göstermiştir. Aynı coğrafya ve benzer iklim koşullarında yetiştirilen tarım ürünleri binlerce yıl geçse de benzerliğini korumuştur.⁹³

Mevsim geçişleri özellikle bahar aylarının başlaması Hititlerde coşkuyla kutlanmıştır. Çünkü tarımda verimliliğin iklim şartlarına bağlı olduğu bir toplumda, mevsim değişimleri tanrılarla ilişkilendirilmiştir. Baharın ve bereketin gelmesini sağlayan tanrıları memnun etmenin önemli olduğu düşünülmüştür. Tanrıları memnun etmenin bir yolu olan bayramların kutlanması ile tanrılara saygı gösterilmiş ve onlarla iyi ilişkiler kurulmuştur. Böylece onların lütfundan istifade etmek amaçlanmıştır.⁹⁴

⁹² Transliterasyon için bkz. Harry A. Hoffner, Jr., ed., *The Laws of the Hittites: A Critical Edition*, Documenta et Monumenta Orientis Antiqui 23 (Leiden: Brill, 1997), 133. Tercüme için bkz. Reyhan, “Hititlerde Devlet Gelirleri,” 164; Güngör Karauğuz, *Hitit Yasaları* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2018), 95.

⁹³ Macqueen, *Hititler ve Hitit Çağında Anadolu*, 106.

⁹⁴ Reyhan, “Hitit Kültür Dünyasında Bayram Ritüelleri,” 93-94.

2.1.4. Hititler’de Kuraklıkla Başetme Yolları

Su, bir yerleşim bölgesinin kurulması için ilk unsur olmuştur. Hititler de suyun yaşamın devamı için ne kadar önemli olduğunu elbetteki biliyordu. Kurak bir iklim bölgesinde yaşayan Hititler, hayatın hemen her alanında suya duyulan ihtiyacı gidermek için suyun sürekliliğini sağlamaya çalışmışlardır. Bu nedenle zaman zaman tapınakların kenarlarına yaptıkları havuzlarla zaman zaman da şehrin yakınlarına yaptıkları daha büyük ölçekli barajlarla özellikle sıcak ve kurak aylarda etkin bir su yönetimi sağlamaya çalışmışlardır. Bu amaçla kuraklıkla başedebilmek için ritüeller düzenlenerek dini önlemler, baraj ve havuz yapıları inşa edilerek teknik önlemlere başvurulmuştur. Ayrıca su kaynaklarını korumasına yönelik yasalar çıkarılmış ve hukuki yollarla su kaynakları güvence altına alınmaya çalışılmıştır.

2.1.4.1. Tanrılara Dua Etme

Su kaynaklarını kutsal gören Hititler bu kaynaklarda yaşadığı düşünülen tanrıları memnun etmek için onlara kurbanlar sunmuşlardır. Ayrıca iklim koşullarına göre bereketin azalıp arttığı düşünüldüğünde yağmur çok önemli hale gelmiş; bu durumda yağmuru getiren Fırtına Tanrısından bereketli bir yıl istenmiştir. Salgın hastalıkların neden olduğu ekonomik kayıpların sona ermesi ve tarımsal verimliliğin yeniden sağlanması için dualar edilmiştir.

II. Muwatalli’nin Duası (CTH 381)⁹⁵

Yağmur bulutlarının dağların zirvesinden su kaynağı olarak yere inmesi ve bu kaynakların dağlardan doğarak şehre ulaşması bütün bu süreç içerisinde yer alan “yağmur, dağ ve nehir” olgularının kutsal kabul edilmesinde etkili olmuştur. Bu nedenle dağlar ve nehirler için kurbanlar sunulurken bu kutsal alanlarda yaşadığı düşünülen tanrılar memnun edilmeye böylece suyun sürekliliği sağlanmaya çalışılmıştır.

KUB 6.45 Rs. IV⁹⁶

41 EGIR-ŠU-ma 3 NINDA.GUR4.RA BABBAR ŠÀ.BA 1 SA₅ A-NA HUR.SAG^{MEŠ}

42 pár-ši-ya KI.MIN na-aš-kán ^{GIŠ}BANŠUR-i ŠA ^{DU}URUpí-ḫa-aš-ša-aš-ši da-a-i

⁹⁵ Hitit metni CTH 381’in tam metin kopyaları şunlardır: KUB VI 45+1111\z+KUB XXX 14; KUB VI 46; KUB XII 35; 1785u.

⁹⁶ Metnin transliterasyonu için bkz. Elisabeth Rieken et al., ed., “CTH 381 (Expl. B),” *hethiter.net*, 2 Aralık 2017, <http://www.hethiter.net/>; tercümesi için bkz. Güngör Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları: "Bin Tanrı" için İlâhî ve Münâcâtlar* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2020), 149. Bu metnin diğer tercümeleri için ayrıca bkz. Sedat Alp, *Hitit Çağında Anadolu: Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar* (Ankara: Tübitak, 2000), 107; Itamar Singer ve Harry A. Hoffner, Jr., ed., *Hittite Prayers, Writings from the Ancient World 11* (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2002), 93-94.

43 EGIR-ŠU-ma 3 NINDA.GUR4.RA BABBAR ŠÀ.BA 1 SA₅ A-NA ÍD^{MEŠ} pár-ši-
ya

44 KI.MIN na-aš-kán A-NA GIŠBANŠUR ŠA ^DU pí-ḫa-aš-ša-aš-šida-a-i

...

52 EGIR-ŠU-ma 3 NINDA.GUR4.RA BABBAR A-NA DINGIR MUNUS^{MEŠ} KUR-
e-aš ḫu-u-ma-an-da-aš

53 pár-ši-ya ar-ku-wa-ar-za [k]u-e-da-aš da-a-iš NINDA.Ì.E.DÉ.A

54 me-ma-al A-NA NINDA.GUR4.RA^{HLA} še-er šu-uḫ-ḫa-i LÁL Ì.DÙG.GA la-ḫu-u-
wa-i

55 EGIR-ŠU-ma 2 NINDA.GUR4.RA A-NA ḪUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} pár-ši-ya KI.MIN

“(IV 41-42) Sonradan dağlar için içlerinden biri kırmızı olan üç beyaz somunu bölüp parçalar. Şimşeğin fırtına tanrısının sofrasına onları koyar. (IV 43-44) Sonradan nehirler için içlerinden biri kırmızı olan üç beyaz somunu bölüp parçalar. Şimşeğin fırtına tanrısının sofrasına onları koyar... (IV 52-54) Sonradan dua ettiği tüm ülkelerin dışı tanrıları için içlerinde biri kırmızı olan üç beyaz somunu parçalayıp böler. Somunun üzerine hububat döker. Yağ ile karışmış balı döker. (IV 55) Sonradan aynı şekilde nehirler ve dağlar için iki somunu bölüp parçalar.”

II. Muršili'nin Telepinu'ya Duası, (CTH 377)⁹⁷

Yağmur her toplumda bereketi temsil etse de, tarımsal verimliliği büyük ölçüde yağışlara bağlı olan Hititler gibi toplumlarda çok daha önemli hale gelmiştir. Hitit panteonunun baş tanrısının Fırtına tanrısı olması bunun en önemli göstergelerinden birisi olmuştur. Kuraklık tehlikesi söz konusu ise tanrıya başvurmak ve kuraklığı sona erdirecek olan yağmuru ondan istemek en doğru seçeneklerden birisi olarak görülmüştür. Bugün bile Anadolu'da yapılan yağmur duasının Hititlerde örneğini görmek, coğrafyanın toplumların kültürleri ve inanç sistemleri üzerindeki sürekliliğini ortaya koymuştur.

KUB 24.1 Rs. IV⁹⁸

9 A-NA LUGAL-ma MUNUS.LUGAL DUMU^{MEŠ} LU [GAL ... [

⁹⁷ Tam metin için bkz., A. KUB XXIV 1+1122\V+217\w B. KUB XXIV 2.

⁹⁸ Transliterasyon için bkz. Elisabeth Rieken et al., ed., “CTH 377,” *hethiter.net*, 18 Ocak 2016, <http://www.hethiter.net/>; tercümesi için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 121. Ayrıca bkz. Singer ve Hoffner, *Hittite Prayers*, 54-57.

- 10 TI-tar ḥa-ad-du-la-tar in-na- [ra-wa-tar ... [
- 11 EGIR.UD-*MI* du-uš-ga-ra-at-ta-a [n-na ... [[nu ḥal-ki-ia-aš [
- 12 ^{GIŠ}GEŠTIN-aš ^{GIŠ}še'-e-ša-an-na-aš GU₄ [^{HIA}-aš ... [
- 13 ŠAḤ-aš ANŠE.GÌR.NUN.NA^{HIA}-aš ANŠE.KUR.RA-aš g [i-im-ra-aš ... [
- 14 DUMU.LÚ.U₁₉.LU-aš-ša ŠA EGIR.UD-*M* [*I* ... [
- 15 nu mi-e-eš-du ḥé-e-mu-uš-ša ú'- [wa-an-du' [
- 16 nu še-e-eš-ša-u-wa-a [š I [M^{HIA}-uš i-i [a-an-ta-ru [
- 17 nu *I-NA* KUR ^{URU}*HAT-TI* ma-a-ú še-e [š [-du
- 18 nu pa-a-an-ku-uš a-pa-a-at e-eš-du ḥal-za-a-i

“(B IV 9-18) Kral, kraliçe, prensler ve Hatti ülkesine sonsuza kadar yaşam, sıhhat, zindelik, uzun yıllar ve sevinç ver. Üzüümü, badem ağacını, sığırları, koyunları, keçileri, domuzu, katırları, eşeği, otlığı, yabani hayvanları ve insanı gelecekte bereket(li bir şekilde) verip dur ve (orada) gelişsinler. Rüzgarlar [yağmurları getirsin. Hatti ülkesi gelişsin, zenginleşsin ve (orada bulunan) topluluk: “öyle olsun” diye bağıırır.”

II. Muršili'nin Veba Duaları, (CTH 378.3)

Bu duanın girişinde Arinna'nın Güneş Tanrıçasına hitap edilmiş, ardından hem Güneş Tanrıçasından hem de diğer tanrılardan yardım istenmiştir.⁹⁹ Salgın hastalıkların görülmesi durumunda insanlar ölüyor, tarlayı ekecek, ürünü toplayacak ve bunu tanrılara sunacak kişiler yok oluyordu. Böyle bir durum karşısında yine tanrılara yakarılmış bu durumdan onların da zararlı çıkacağı söylenerek bir nevi tanrılara uyarı yapılmıştır. Zira bolluk olmaz ve ürünlerin hasadı yapılmazsa tanrılara sunulacak ve onları doyuracak adakların hazırlanması da sağlanamazdı. Tanrılara seslenilen veba dualarında bu kaygılar açık bir şekilde görülmüştür.

KUB 14.12 Rs.¹⁰⁰

- 2' nu ka-a-ša am-mu-uk ^mMur-š [i-li [
- 3' nu-mu-uš-ša-an DINGIR^{MEŠ} EN^{MEŠ}-YA [[
- 4' nu-mu-kán ŠÀ-az la-aḥ-la-aḥ-ḥi-ma-an [... [

⁹⁹ Singer ve Hoffner, *Hittite Prayers*, 56.

¹⁰⁰ Transliterasyon için bkz. Elisabeth Rieken et al., ed., “CTH 378.3,” *hethiter.net*, 18 Ekim 2017, <http://www.hethiter.net/>; tercümesi için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 130. Ayrıca bkz. Singer ve Hoffner, *Hittite Prayers*, 57.

5' nu-kán ħi-in-kán IŠ-TU KUR^{URU} ĤA-AT-TI [... [... [A-
NA KUR.KUR^{MEŠ} LÚKÚR uiya ten [... [

6' A-NA KUR.KUR^{MEŠ} LÚKÚR u-i-ia-at-tén ŠÀ KUR^{URU} ĤA-AT-T [I [

7' ma-a-an-ma-kán DINGIR^{MEŠ}-ma BE-LU^{MEŠ} ħi-in-kán IŠ-T [U [

8' ħar-ši-ia-al-li-ia-aš-kán iš-pa-an-tu-uz-zi-ia-a [l- [

9' nu ma-a-an a-pu-u-uš-ša ar-ĥa ak-kán-zi nu A-NA DINGIR^{MEŠ} BE- [LU^{MEŠ} [

10' iš-pa-an-tu-uz-zi kar-aš-ta-ri nu-mu ú-wa-at-te-ni DIN [GIR [

11' wa-aš-túl ħar-te-e-ni ku-wa-at-wa-an-na-aš NINDA.GUR₄.RA-in iš-pa-an-t [u [-u [z-zi- [

12' [k [i-nu-na DINGIR^{MEŠ} EN^{MEŠ}-YA A-NA KUR^{URU} ĤA-AT-TI ge-en-zu nam-ma da-a [t-tén [

13' ħi-in-kán ar-ĥa nam-ma u-i-ia-at-tén

14' nu-kán ŠÀ KUR^{URU} ĤA-AT-TI [na-at še-eš-du ma-a-ú na-at ka-ru-ú-i-li-ia-at ta pa-r[a- [

“(2-14) [... [*buradayım, Murš[ili, ... [. (Siz) ilahlar, efendilerim, bana/bana [... [!Azabı kalbimden [uzaklaştır [!Vebayı Hatti ülkesinden [uzaklaştırın [!Düşman ülkelerinin içlerine [vebayı gönderin [! Hat [ti ... [ülkesinin iç kesimlerinde. Ama eğer (siz) tanrılar, efendiler, vebayı bu ülkeden çıkarmazsanız? Geriye kalan [az sayıda [ekmek sunusu ve şarap alıcısı, eğer bunlar da ölürse, (Sonra) tanrılara, yani Rablere [ekmek ve [şarap sunuları sona erer .Daha sonra siz tanrılar, efendilerim, beni bu suçla suçlayacaksınız: "Neden bize ekmek (ve) su sunusu vermiyorsunuz? "Şimdi efendilerim, tanrılarım, Hatti ülkesine iyi davranın: Veba yine gönderiyor! Hatti ülkesinin içinde [... [!Yeşersin ve büyüsün! Eski haline dönmeli [... [!”*

Muršili'nin Veba Duaları (CTH 377)

Tanrıların böyle bir durum ile karşılaşmaması için tanrılardan hububat, hayvan ve insan bolluğu istenerek bereketin devamlılığı arzu edilmiştir.¹⁰¹

¹⁰¹ Reyhan, “Hititlerde Devlet Gelirleri,” 163.

KUB 24.2 Rs.¹⁰²

12 *A-NA* LUGAL-ma MUNUS.LUGAL DUMU^{MEŠ}.LUGAL *Ù A-NA* KUR ^{URU}Ha-at-ti TI-tar *ḥa-at-tu-[la-tar]*

13[in-na] -ra-wa-tar MU^{KAM} GÍD.DA EGIR.UD-*MI* du-uš-[ga]-ra-at-ta-an-na p [í-iš-k]i

14 [nu *ḥa*]l-[ki-ya]-aš ^{GIŠ}GEŠTIN-aš ^{GIŠ}še-e-ša-na-aš GU⁴^{HLA}-aš UDU^{HLA}-aš UZ⁶^{HLA}-[aš]

15 [__ ANŠE.GİR.][NUN.NAḪI].A-aš ANŠE-aš gi-im-ra-aš *ḥu-u-it-ni-it*

16 [... Š]*A* [EGIR.UD]-*MI* mi-ya-a-tar pí-iš-ki nu mi-e-eš-ša-d [u]

17 [...] [nu ši]-[iš]-ša-wa-aš *ḥu-u-wa-du-uš i-ya-an-ta-r* [u]

18 [nu *I-NA* KUR ^{UR}]U^{KU}.BABBAR-ti ma-a-ú ši-iš-du nu pa-an-ku- [uš]

19 e-eš-[du] *ḥal-za-a-i*

“(12-19) Kral, kraliçe, prens ve bütün Hatti ülkesi için, hayat, sağlık, güç, uzun yıllar ve gelecekte mutluluk ver! Ve onlara gelecekte hububat, şarap, meyve, sığır, koyun, keçi, domuz, eşek ve insan bolluğu ver ve (orada) gelişsinler. Rüzgarlar [] yağmurları getirsin. Hatti ülkesi gelişsin, zenginleşsin ve (orada bulunan) topluluk: “öyle olsun” diye bağırır.

2.1.4.2. Bayram Kutlamaları

Bayramların kuraklıkla baş etme yollarından birisi olduğuna inanılmıştır. Kutlanılan bayramların mevsimler, hava olayları ve tarımsal faaliyetlerle ilgili olduğu anlaşılmıştır. Bu bayramlar “İlkbahar bayramı, sonbahar bayramı, yıl bayramı, ay bayramı, yağmur bayramı, gök gürültüsü bayramı, orak bayramı, bağ bozumu bayramı, harman bayramı, üzüm kesme bayramı, meyve bayramı, ekin yığını bayramı” olarak metinlerde yerini almıştır.¹⁰³

Hitit bayram kutlamaları içerisinde en çok önem verilenlerin “bahar bayramları” olduğu görülmüştür. İlkbahar ile beraber doğanın, tohumların ve su kaynaklarının canlanması yeni bir yılın başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Böylece baharın gelişi ile birlikte yeni yıl kutlamaları da yapılmıştır. Nuntariyašha bayramı, AN.TAH.ŠUM^{ŠAR} bayramı, Purulliya bayramı Hitit metinlerinde yer alan, kral ve kraliçenin katılımı ile kutlanan önemli bahar bayramları arasında

¹⁰² Transliterasyon için bkz. Elisabeth Rieken et al., ed., “CTH 377,” *hethiter.net*, 4 Ekim 2017, <http://www.hethiter.net/>; tercümesi için bkz. Reyhan, “Hititlerde Devlet Gelirleri,” 164; Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 121.

¹⁰³ Reyhan, “Hitit Kültür Dünyasında Bayram Ritüelleri,” 95.

yerini almıştır. AN.TAH.ŠUM^{ŠAR} ilkbahar gelmesi ile kutlanılan bayram olurken, Nuntariyaša sonbaharın gelmesi ile kutlanmıştır.¹⁰⁴

Kült Envanterleri (CTH 526)

Bahar bayramlarında uygulanan “kapıların açılması ve kapatılması” geleneği dikkat çekmiştir. Yağmurun başladığı ilkbaharda “kapılar açılıyor” sonbaharda ise “kapılar kapanıyor”du. Bu ritüellerle Fırtına tanrısına ait olduğu düşünülen hububatın kapılarının açıldığı düşünülmüştür. Çünkü bu tanrı yağmura hükmediyordu ve bereketi sağlaması için onun hoşnut edilmesi gerektiğine inanılıyordu. Bu amaçla Fırtına tanrısı için kurbanlar kesilmiş ve kıtlığa karşı önlemler alınmaya çalışılmıştır.¹⁰⁵

KUB 25.23 Rev. IV¹⁰⁶

57' me-mi-ia-an-kán an-da me-ma-an-zi ^{D[U} EN-IA hé-e-ú-u [n-wa]

58' me-ek-ki i-ia nu-wa da-an-ku-in da-ga-an-zi-p [a]-an

59' ha-aš-ši-ik-ka⁴-nu-ut nu-wa ^DU-aš NINDA.GUR⁴.RA ma-a-ú

“(57-59) Fırına Tanrısı, efendimiz haydi, sen yağmurları arttır, kara toprağı doyur ve Fırtına Tanrısı’nın buğdayları büyüsun (ekmekleri çoğalsın)”

2.1.4.3. Su kaynaklarını Fiziki Olarak Koruma

Hititler suyun sürekliliğini sağlamanın yalnızca dua etmek veya ritüel düzenlemekle mümkün olmayacağını fark etmiştir. Bu nedenle su kaynaklarını korumak için fiziksel önlemler de alınmıştır. Bu amaçla ile ilgili görevlilere direktif metinler gönderilmiş; ayrıca yasalar yolu ile de su kaynakları koruma altına alınmaya çalışılmıştır.

2.1.4.4. Direktiflerle Kuraklıkla Başetme

Mevcut su kaynaklarının korunması için krallar tarafından önlemler alınması önemli görülmüştür. Bu önlemler direktif metinler ile ilgili görevlilere aktarılmış ve önlemlerin uygulanması sağlanmaya çalışılmıştır.

¹⁰⁴ Ibid., 96.

¹⁰⁵ Reyhan, “Hitit Kültür Dünyasında Bayram Ritüelleri,” 107.

¹⁰⁶ Transliterasyon için bkz. “TLHdig KUB 25.23,” *hethiter.net*, 31 Aralık 2021, <http://www.hethiter.net/>; tercümesi için bkz. Ibid.

Nehirler veya pınarlar gibi su kaynakları için ritüeller düzenlemek ve kurbanlar sunmak önemli görülmüş ve kral tarafından direktif metinleri gönderilerek bu ritüellerin ve kurban sunularının ihmal edilmemesi ve düzenli olarak yapılması görevlilerden istenmiştir. Su kaynaklarına kurban sunulması bu alanların kutsal görüldüğünün ve burada yaşadığı düşünülen tanrıların memnun edilmeye çalışıldığının göstergesi olmuştur.

Kült sitellere, kaynaklara, dağlara ve nehirlere gereken saygının gösterilmesi askeri validen istenmiştir.¹⁰⁸

KUB 13.2 (Frg. 1) KBo 22.44 {Frg. 5} (+) KUB 13.2 {Frg. 1} + KUB 31.84 {Frg. 2} + KUB 40.60 {Frg. 3} + KBo 69.170 {Frg. 4} Rs. III¹⁰⁹

9' [(URU-L)]Í-ma-kán ka-ru-ú-i-l [i]^{NA}4hu-wa-š [i k]u-i [t]

10' [(EGI)]R-an-ma-at Ú-UL kap- [(p)]u-u-wa-an ki-nu-na-at-za' []

11' [(EGI)]R-an kap-pu-u-wa-an-du [(n)]a-at ša-ra-a ti-it- 'ta'-nu-an-du

12' [(nu-u)]š-ši ka-ru-ú-i-li-ia-az ku-it SÍSKUR na- at-ši

13' [e-eš]- ša-an-du A-NA URU-LÌ-ia-aš-ša-an ku-e PÚ^{HLA} EGIR-an

14' [nu k]u-e-da-ni A-NA PÚ SÍSKUR e-eš-zi na-at ši-pa-an-za-kán-du

15' [ša-r]a-a-ia-at-kán ša-ar-aš-kán-du ku-e-da-ni-ma

16' [(A-N)]A PÚ SÍSKUR NU.GÁL na-at-kán ša-ra-a im-ma a-ar-aš-kán-du (

17' [na]-at-kán an-da le-e IGI-wa-an-da-ri-iš-ke-ez-zi

18 [(A-N)]A HUR.SAG^{DIDL!}(AŠ)^{HLA} 17^{DIDL!} (AŠ)^{HLA} ku-e-da-ni SÍSKUR e-eš-zi

19 [(n)]a-aš ši-pa-an-za- kán-du

¹⁰⁷ Tam metin için bkz., A.KUB XIII 1+KBo L 280a(+)+KUB XXXI 87+KUB XL 56+KUB XXXI 88+Bo 7192(+)+KUB XL 55+KBo L 280b, B1 KUB XIII 2+KUB XXXI 84+KUB XL 60+E 1489, B2. Bo 6558, C1 KUB XXXI 108(+)+KBo L 277, C2. KUB XL 57, C3 KUB XXXI 85(+)+Bo 7770, C4 KUB XXXI 90+KUB XXXI 91, D. KUB XXXI 86+KUB 7770, C4 KUB XXXI 90+KUB XXXI 91, D. KUB XXXI 86+KUB XL 58+KUB XLVIII 104+KUB XL 78+KBo L 272+KBo LVII 10+Bo 5391+Bo 69\105(+)+KUB XIII 25, E.KUB XXXI 89(+)+KUB XIII 24(+)+E 1478, F1. KBo LIII 255, F2. KBo L 271, G1. KBo XXII. 44, G2 KBo LX 11, G3. Bo 8182, H. KBo L 267, I. KBo LVIII 238, J.KBo LVIII 3, K.Bo 8326 L. Bo 8274, M. Bo 9110.

¹⁰⁸ Jared L. Miller, *Royal Hittite Instructions and Related Administrative Texts*, Writings from the Ancient World 31 (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2013), 216.

¹⁰⁹ Transliterasyon için bkz., Miller, J. L. (2013), 228. Tercüme için bkz., Karauğuz, G. (2019a). Hitit Tarihi ve idari kil kitaplar: yaşam hikâyesi, ferman, vasiyetname, bağış belgesi, talimatname ve kral icraatları. Çizgi Kitabevi, 164. Ayrıca bkz., Alp, 2001, 78-82;

“(A III 9-17) Kentin önceki dikilitaşı yeniden sayılıp envantere kaydedilmemiştir. Şimdi onu tekrar sayıp envantere kaydetsinler. Onları gerektiği yerlerine dicsinler. Eskiden hangi ayin vardıysa onları (yeniden) tesis etsinler. Hangi kentte olan pınar varsa, tesis edilen pınar ayin(leri) için (düzenli olarak) kurban sunsunlar. Düzenli bir şekilde ziyarete gitsinler. Pınar için bir ayin yoksa da düzenli bir şekilde ziyaret edilmelidir. Bunu onlar ihmal etmemelidir. (A III 18-19) Dağlar ve nehirler için bir ayin varsa onlar kurban sunsunlar.”

II. Muḫattalli'nin Kummanni Ülkesi Fırtına Tanrısına Duası, (CTH 382)¹¹⁰

Kutsal kabul edilen pınarların kirletilmesi, tanrıların öfkesine neden olabilir, bu durum toplum üzerinde çeşitli felaketlere yol açabilirdi. Bu nedenle, kral, böyle olumsuz bir durum tespit edildiğinde, derhal gerekli tedbirlerin alınarak pınarların temizlenmesini emretmiştir. Ayrıca, kralların bu tür kirlenmeleri fark etmemesi halinde, tanrıların rüyalar aracılığıyla onları uyarması beklenmiştir.

KBo 11.1 Vs.¹¹¹

40 ma-a-an GIŠ.GU.ZA DU NA₄ZI.KIN ku-iš-ki kat-ta la-ak-nu-ut na-aš-ma-kán šu-up-pa
PÚ ku-iš-ki ša-aḫ-ta n [u [

41 na-at EGIR-pa SIG₅-aḫ-mi Ú-UL-ma ku-it ú-e-mi-ia-mi
Ú-UL-at GIŠ.HUR gul-za-at-ta-na-a zú-e-m [i-ia-mi [

42 [a-pa-a-a [t-mu šal-li-iš LUŠU.GI me-ma-i nu-mu DINGIR^{LIM} ku-u-un me-mi-an
te-eš-ḫi-it pár-ku-nu-ut k [a-a-ša [

43 [[-x EGIR-pa SIG₅-aḫ-ḫe-eš-ke-mi nu A-WA-AT DINGIR^{LIM} e-eš-ša-aḫ-ḫi
nu-kán DUEN-YA [[

44 [[-x ták-šu-ul aš-šu-ul ta-ra- [a [-uiš- [i [a-aš mi-ia-tar-ra [[

“(Öy. 40-44) Herhangi biri fırtına tanrısının tahtı ya da dikili taşı devirirse veya herhangi biri kutsal pınarı kirletirse ve [[onu yeniden iyi yönde düzeltereğim ama varıp (düzeltmezsem) tahta tabletlere kazınmış (olanları da) bulamazsam büyük büyücü de bana söylemezse ey tanrı, o sözü rüya ile sen bana arındırıp (bildir). [Ben majeste Muḫattalli [onu yeniden düzenleyip duracağım. Tanrının sözü(n)e uyararak yerine getireceğim. Beyim fırtına tanrısı gözlerini iyiliğe bakıp (döndür). Ülkede iyilik, dostluk, esenlik ve üreme olsun.”

¹¹⁰ Tam metin için bkz., KBo XI 1.

¹¹¹ Transliterasyon için bkz. “TLHdig KBo 11.1,” *hethiter.net*, 31 Aralık 2021, <http://www.hethiter.net/>; tercümesi için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 153. Ayrıca bkz. Singer ve Hoffner, *Hittite Prayers*, 81-85.

Hatti Ülkesi Kralının Pişeni'ye Mektubu HKM 24 (Mşt. 75\18)¹¹²

Ülkede kıtlık durumu söz konusu olduğunda gerekli önlemler kral tarafından alınmış, bu duruma müdahale edilmesi ve gerekli işlemlerin direktif metinleri ile bölge beylerine iletilmesi sağlanmıştır.

HKM 24 Rs. ¹¹³

47 nam-ma- [k [án KUR-e a [n-d [a ka-aš-za ú-et

48 nu a-pu-u-un ÉRIN^{MEŠ URU}Ma-re-eš-t [a [pé-ḫu-te

49 nu-za pa-id-du Š [A [É.GAL-LIM ḫal- [k [i-in tu-kán-zi

50 da-ad-du na-an-z [a-k [án URU-ri ša-ra-a pé-ḫu-te-ed-du

51 nam-ma-an-ši-kán EGI [R]-an iš-kal-li

52 na-an ú-wa-an-du I-NA BURU₁₄ EGIR-pa iš-ḫu-u-an-du

53 nam-ma a-pu-u-un ÉRIN^{MEŠ URU}ka-še-pu-u-ra EGIR-an-pát

54 ti-ia nu-za ^{NINDA}tu-u-ma-ti-in ša-ra-a me-ek-ki

55 ḫa-an-da-a-ed-du ŠA MU-za-kán an-ku

56 ^{NINDA}tu-u-ma-ti-in ša-ra-a ḫa-an-da-a-ed-du

“(Ay. 47-52) sonra ülkeyi kıtlık bastırdı. Marešta kenti askerlerini gönder. Sarayın hububatını, hayvan yemini alsın. Onları başkente sevk etsin. Sonra onu sen biç. Tekrar gelsinler ve hasat zamanı tekrar eksinler. (Ay. 53-56) sonra Kašepura kenti askerlerine destek (ol). Bağış ekmeğini de çokça hazır etsin. Kendileri için pişirilmesi mecburi olan bağış ekmeğini bile bir yıllık olarak hazırlasınlar.”

Telepinu Fermanı (CTH 19)¹¹⁴

¹¹² Hitit metni HKM 24'ün tam metni için bkz. Sedat Alp, *Hethitische Briefe aus Maşat-Höyük* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991).

¹¹³ Transliterasyon için bkz. “TLHdig HKM 24,” *hethiter.net*, 31 Aralık 2021, <http://www.hethiter.net/>; tercümesi için bkz. Güngör Karauğuz, *Hititlerde Haberleşme: Diplomatik Muhaberat ve Diğer Kil Mektuplar* (Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2019), 68. Ayrıca bkz. Sedat Alp, *Maşat-Höyük'te Bulunan Çivi Yazılı Hitit Tabletleri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991), 23-24; Sedat Alp, *Hethitische Briefe aus Maşat-Höyük* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991), 162; Sedat Alp, *Hitit Çağında Anadolu*, 84-89.

¹¹⁴ Telipinu Fermanı'nın (CTH 19) Akkadça ve Hititçe versiyonlarının tam metin kopyaları için bkz. I. Akkadça Versiyon A.KUB III 85+KBo XXVIII 124+KBo I 27; B. KUB III 89; II. Hititçe Versiyon A. KBo III 1+KBo XII 5+KBo III 68+KBo XII 7+KBo XII 12 (=BoTU 23A); B. KUB XI 1 (BoTU 23B)+KBo XIX 96; C. KBo III 67 (BoTU 23C)+KUB XXXI 2(BoTU 23G)+KUB XXXI 17; D. KUB XI 5 (BoTU 23D); E. KUB XI 6 (BoTU 23E); F. KUB XI 2 (BoTU 23F)+IBoT III 84+KBo XIX 97; G. KBo VII 15(+KBo XII 4; H. KBo XII 6; I. VBoT 107.

Başkentin su ve erzak ihtiyacının karşılanması önemli bulunmuştur. Tüketici grubun çoğunlukta olduğu başkentin erzak ve su ihtiyacı kontrollü bir şekilde karşılanmasına özen gösterilmiş, ihtiyaç duydukça bu kaynaklar yenilenmiş ve başkentin zor durumda kalmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

KBo 7 15+KBo 12 4 Rs. III¹¹⁵

4 [nam-ma⁷URU⁷Ha-at-] tu-ši-ma ú-e-da-an-tte-es URU^{DIDL.HI.A} pa-aḫ-ḫa-aš-nu-ua-an-te-eš

5 [a-ša-an-du⁷ Nu-]uš li-e tar-na-at-ti ú-e-da-an-te-eš URU^{DIDL.HI.A}

6 [. . . . u] a-a-tar ḫal-ki-ia-ma-at 10-iš 20-iš na-eš-ḫu-u [t]

“(III 4-6) Sonra Hattuša kentinde inşa edilmiş surlar korunmuş olsun. Onları (kaderine) bırakıp (terk etme), inşa edilmiş surlar korunmuş olsunlar. [[su ve erzağı on ya da yirmi kez gönder.”

2.1.4.5. Yasa Koyma

Mevcut su kaynaklarının korunması yasalarla güvence altına alınmıştır. Suların kirletilmesi söz konusu olduğunda, cezai yaptırımlar uygulanarak bu durumun önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Hitit Yasaları (CTH 291)

KBo 6.2¹¹⁶

56 [ták-ku] LÚ.U₁₉.LU-aš^{DUG}ÚTUL.i na-aš-ma lu-li-ia pacre-ez-zi ʾkaʾ-rıı-ú

57 [6 GÍ]N KU.BABBAR pí-iš-ker pa-ap-re-ez-zi ku-iš 3 GÍN KÚ.BABBAR pa-a-i

58 [LUGAL.?-w]a-an-na pár-na 3 GÍN KÚ.BABBAR da- aš-ke-e-er ki-nu-na LUGAL-uš SÁ É.GAL-LIM

59 [pē-eš-ši-e]t ku,-iš pa-ap-ʾre-ez-ziʾ nu a-pa-a-aš-pát -3? G [ÍN KÙ.BA]BBAR† pa-a-i pár-ʾna-aš-šeʾ-a šu-wa-i-ez-zi

¹¹⁵ Metnin transliterasyonu için bkz. Ingeborg Hoffmann, *Der Erlass Telipinus*, Texte der Hethiter 11 (Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1984), 38; tercümesi için bkz. Karauğuz, *Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar*, 105. Ayrıca bkz. George Bechtel ve Edgar H. Sturtevant, *A Hittite Chrestomathy* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1935), 175-194; Alp, *Hitit Çağında Anadolu*, 59-64.

¹¹⁶ Transliterasyon için bkz. Hoffner, *The Laws of the Hittites*, 33; tercümesi için bkz. Karauğuz, *Hitit Yasaları*, 73.

“(I 56-59) Eğer bir [ada[m  mleği ya da göleti kirle[tirse [ nceden [6 Őeql gümüş verilirdi. (Şimdi) kirleten kişi 3 Őeql gümüş verir. Saray için (de) 3 Őeql gümüş alırlardı. Şimdi kral sarayın (alığı tazminatı) kaldırdı. Kim kirletirse, o (sadece) 3 Őeql gümüş versin. (Böylece) evine salıverilir [, (serbesttir).”

2.1.4.6. Depo İnşası

Kuraklıkla mücadele için alınan önlemlerden birisi de depolar inşa ederek ürünleri burada toplamak ve gerektiğinde dağıtmak olmuştur. Kuraklık durumunda erzak ve tahıl gibi gıda ürünlerinin teminini güvence altına almak amacıyla kurulan depolar, gerektiğinde dağıtım için kullanılmıştır. Böylece verimin düşük olduğu yıllarda kamusal stoktan ihtiyaa göre kullanılmıştır.¹¹⁷ Bu uzun vadeli depolama tekniği İlk Tunç ağında ortaya çıkmıŐsa da Hititler tarafından daha da geliŐtirildiđi söylenebilir. Depolarda saklanan tahıl miktarı kabaca hesaplandđında  rneğin Hattuşa’daki deponun 20000-30000 kişiye bir yıl süre ile yetebilecek kapasiteye sahip olduğu görülmüştür. Depolar yalnızca tüketim amacı ile değil tohum saklama amacı ile de kullanılmıştır.¹¹⁸ Hem tüketim hem de tohum saklama amacıyla kullanılan bu depolar kriz durumları için bir güvence teşkil etmiştir. Bu tür krizler Orta Anadolu için tarihin her döneminde yaşanabilmiştir. En yakın örnek ise 1873 yılında kıtlık yaşanan yerleşim yerlerinden biridir. Kıtlık nedeni ile istenen verimin alınamadığı bu yılın kıŐı ise çok sert geçer. Köylerde tohumluk stoklarda tükenir ve beklenen yardım ancak nisan ayında ulaşır. Ancak o zamana kadar 150.000 bin insan ve 100.000 büyük baş hayvan ölür. Onu takip eden sene de insan ve hayvan kaybı nedeniyle tarlalar yeterince sürülemez bu durum da yine 100.000 kadar insanın ölümü ile sonuçlanır. Her ne kadar günümüzde böyle bir olay ile baş etmek daha kolay olsa da yakın geçmişte yaşanan bu  rnek Hititler döneminde kuraklık nedeni ile yaŐanabilecek olumsuz durumları anlamamıza yardımcı olmuştur. İŞte böyle bir durum ile karşı karşıya kalmak istemeyen Hititler depolar inşa etmiş, ayrıca depolar sayesinde tahılın daha uzun süre bozulmadan saklanabilmesi ile tarımda üretim de artırılabilmiŐtir.¹¹⁹

Telepinu Fermanı (CTH 19)

Birçok Hitit merkezinde ve başkent Hattuşa’da binlerce tonluk ürünü yıllarca bozulmadan saklayabilecek depolar ve silolar tespit edilmiştir. Bu kentlerin isimleri Telepinu Fermanında

¹¹⁷ Jürgen Seeher, “Hitit Krallarının Ambarları: Devlet Hazinesi ve Güç Kaynağı olarak Tahıl Depolama,” *Colloquium Anatolicum* 14 (2015): 181.

¹¹⁸ Ibid., 189.

¹¹⁹ Ibid., 193.

tek tek sayılmış ve 60 depo kent kaynaklarda yerini almıştır. Telepinu Fermanı'nın hem kralliyet ailesini hem de depoları da korumak için çıkarıldığı anlaşılmıştır.

KBo 3 1+KBo 12 5+KBo 3 68+KBo 12 7+KBo 12 12 (=BoTU 23A) Rs. III¹²⁰

17 [. UR] U^{DIDL.HI.A} ŠA É^{MEŠ NA} 4KIŠIB [.]

18 [. UR] Ta-ga-a]l[?]-mu-ḫa-aš UR Har-ki-ia-aš UR U [a-]

19 [.] UR Zi-el-mu-ta-aš UR Ta-ap-pa-aš-pa-aš UR [U (.)]

20 [. UR] Š u-uk-zi-ia-aš UR A-šu-ur-na-aš UR A-an-za-ra [-aš UR (.)-] ša-aš

21 [.] UR Ša-mu-ḫa-aš UR Ma-ri-iš-ta-aš UR Ku-x [-]

22 [. UR] U Ḫu-ur-ma-aš UR Ua-ar-ga [-aš-] ša-aš UR [U]

23 [. -n] a-aš-ša-aš-š [a-aš] UR Ša-li-it-ta-aš UR [U]

24 [. UR] U Ša-am-lu-uš-na-a [š U] RU Gul-pi-na-aš UR Ša [r- (.)]

25 [. -] ma[?]-aš UR Pi-i-ša-aš UR Pa-ua-az-zi-ia-aš UR [U]

26 [.] x-ri-ia-aš UR Ši-i-en-za-na-aš UR Ua-aš-ti-iš-š [a-aš UR (.)-] nu-an-da-aš

27 [. -i] š-ša-aš UR Ku-ua-ša-ri-ia-aš UR U-i-in-t [a- (.)] x-ḫa[?]-aš

28 UR [U . -] x-a[?]-x-aš UR Ik-ku-ua-ni-ia-aš UR Hu-ur-ni-ia-aš UR [U]

29 UR Ha-da-ua-x-aš UR Hu-ru-ut-ta-aš UR Te-ru-um-na-aš UR Na [- -] aš

30 UR U-la-aš-š [a-aš] UR Pár-mi-ni-ia-aš UR Pár-šu-ḫa-an-da-aš HUR.SAG-aš [.
.]

31 UR Ua-li-m [u[?]-] da-aš UR I-ia-am-ma-aš UR Ua-šu-ua-at-ta-aš UR [.]

32 UR Šu-up-la-an-da-aš ID Hu-la-ia-aš-ša ŠU.NIGIN 1 ŠU[!]-ŠI [.]

33 [UR] U^H [L] A É^{NA} 4KIŠIB

“(III 17-22) [[depo kentler [Taga[lmuḫa kenti, Ḫarkija kenti, U[a- [kenti, Zelmutta kenti, Tapašpa kenti, [k[enti, [Šu[kziia kenti, Ašurna kenti, Anzar[a kenti [Šamuḫa kenti, Marišta kenti, Ku- [[kenti, [[Ḫurma kenti, Uarga[š[ša kenti, [ke[nti (III 23-33) [- n[aššašš[a [kenti, Šalitta kenti, [[, Šamlušna kenti, Gupina kenti, Ša [r- [kenti, Piša kenti,

¹²⁰ Transliterasyon için bkz. Ingeborg Hoffmann, *Der Erlass Telipinus*, Texte der Hethiter 11 (Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1984), 40-42; tercümesi için bkz. Karauğuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 105. Ayrıca bkz. Bechtel ve Sturtevant, *A Hittite Chrestomathy*, 175-194; Alp, *Hitit Çağında Anadolu*, 59-64.

Paıazzi a kenti, [[išša kenti, Kuıašariı a kenti, Uınt [a- [, İkkıııaniıa kenti, Hıurniıa kenti [[, Hadaııa [kenti [, Hurutta kenti, Terumna kenti, Na- [[kenti, Ulašš[a [kenti, Parminiıa kenti, Puruışhanta kenti, [[Ualımda kenti, İıamma kenti, Uaşıııatta kenti, [[kenti, Šuplanta kenti, Hıulaıa Nehri Ülkesi. Toplam 60 adet depo kentler.”

^{LÚ} AGRIG adı verilen görevliler depolardan sorumlu tutulmuş, kral da bu göreve güvendiğı kişileri atamıştır. Ancak istikrarsız dönemlerde bu görevliler üzerindeki kontrolün zayıfladığı ve kişilerin ciddi servete sahip olabildiğı görülmüştür. Bu durum servet sahibi zengin toprak beylerinin kraliyet ailesi için tehdit olabileceğı endişesini doğurmuştur. Bu nedenle Telepinu Fermanı’nda bu olasılığa karşı önlemler alınmaya çalışılmıştır. Depolardan ürün çalanlar “düzenbaz, hileci ve kan emici” olarak tanımlanmış bu suçu işleyenler için ölüm cezası öngörülmüştür. Hitit yasalarında ölüm cezasının sık uygulanmadığı düşünüldüğünde depolardaki ürünlerin korunmasına verilen önemin oldukça yüksek olduğu anlaşılmıştır.¹²¹

KBo 3 1+KBo 12 5+KBo 3 68+KBo 12 7+KBo 12 12 (=BoTU 23A) ¹²²

43 nu-kán ħal-kı-uš EGIR-an ma-a [(k-nu-nu-uı)) x ^{LÚ.MEŠ} APIN.LAL

44 A.ŠÀ A.GÀR^{HLA} a-pí-e-pát ka?-a? [-ša? ş] i-e-eš-sá-an-du

45 a-pí-e-pát út-ni-ıa-an-za ıa-a [r- li-e?] mar-ša-tar^e) e-eš-sá-an-zi

46 nu-uš-ša-an i-la-aš-ni pa-ra-a n [(a-aš-su 1 gi-pí-eš-ša)]r na-aš-ma 2 gi-pí-eš-šar

47 ħa ¹-mi-in-ki-iš-ki-ir na-aš-ta u [(t-ne-e e-eš-ħar ak-ku-uš-k)]ir

48 ki nu-na li-e e-eš-ša-an-zi k [(u-i-ša-at ĩ-ia-zi nu- uš-ši)] HUL-lu ħi-in-ká [n pi-an-du]

49 [(UR-RA-AM ŠE-RA-AM k)]u-iš am-me-e (1 EGIR-an LUGAL- uš ki-š) a-r (i nu ħal-k) i-u)š

50 [(ŠUM-aš-mi-it ši-)] i-e-eš-ki ka-a-aš-ma-d [(u-za ^{LÚ.MEŠ} AGRIG É ^{NA} KIŠIB da-)] li-ıa-an [(-zi)]

51 [(nu-ut-ta. ki-iš-)] ša-an da-ra-an-z [(i) zi-i)]k?

52 [(nu-ıa-at-ma-)a]z li-e ši-e [(-e)š-ki-ši na-at-ıa ŠUM-aš- mi-it ši-i-] e-eš-ki

¹²¹ Reyhan, “Hititlerde Devlet Gelirleri,” 166.

¹²² Transliterasyon için bkz. Hoffmann, *Der Erlass Telipinus*, 40-42; tercümesi için bkz. Karauğuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 105; Bechtel ve Sturtevant, *A Hittite Chrestomathy*, 175-194; Alp, *Hitit Çağında Anadolu*, 59-64.

53 [(nu-ut-ták-kán ka-a-a)] š-ma kar-pa-an [-zi

54 [..... (x^{HLA} Ú-U)]L ɣu-iš [nu?-

“(III 43-48) Hububatı yeniden art[ırdım . [Çiftçiler o tarlaları [hasat edip müh[ürlesinler. O ülke [[sahtekarlık yapmasınlar. (Ama sahtekarlık yapıp) olgunlaş(mış ekin demetlerini) 1 ya da 2 gipeššar (olarak) bağladılar. Ülkede kan içip durdular. Şimdi (cinayet) işlemesinler. Kim (cinayet) işlerse ona kötü (bir) ölüm versinler. (III 49-54) Gelecekte kim benim arkamdan kral olursa: tahılları kendi mührünle mühürle. (Depo görevlilerine karşı) dikkatli ol! Depo görevlileri seni terk ederler ve sana şöyle derler: Yoktur [[sen onu mühürleme! Sen onu mühürle! Onlar (daha da ileri gidip) seni kandıracaklar (yönlendirecekler) [[yaşamamalılar.”

2.2. Hitit Su Yapıları

İnsanlık tarihinin başlangıcında hayatın devamı için gerekli olan ihtiyaçlar avcılık ve toplayıcılık yolu ile giderilmiştir. Ancak Neolitik dönem ile birlikte yerleşik hayata geçen toplumlar, tarım yapmaya başlayarak ihtiyaçlarını karşılamak için tüketimden üretime geçmiştir. Bu aşamadan itibaren hayati bir ihtiyaç olan suya gereksinim hayvancılık ve tarım nedeni ile daha da artmıştır. Bu gereksinimi karşılamak amacıyla zamanla suyu taşımak, biriktirmek ve depolamak için kanallar, havuzlar ve barajlar gibi çeşitli yapılar inşa edilmiştir.¹²³ Farklı kültür yapısı ile çeşitlenmiş olan Anadolu’nun birçok bölgesinde inşa edilen bu yapılar bulunduğu bölgenin farklılıklarını yansıtmıştır. Özellikle M.Ö. 13. yüzyılda bu yapıların sayıca arttığı gözlemlenmiştir. Su yapıları; yol güzergâhlarında yolcuların su ihtiyaçlarını karşılayan çeşmeler, tarım alanında kullanılmak üzere baraj ve havuzlar, tanrılardan su istemek veya siyasi olarak komşulara güç gösterinde bulunmak amacıyla inşa edilen anıtlar şeklinde çeşitlenmiştir.¹²⁴

Suyun sürekliliği için dua eden, ritüel düzenleyen ve kanunlarla mevcut su kaynaklarını güvence altına alan Hititler, bu zorluğun üstesinden gelmek için çeşitli önlemler almıştır. “Ekmeği yiyeceksiniz, suyu içeceksiniz” ifadesi, Hrozny’nin Hitit çivi yazısını çözmesinde anahtar olmuş; hem tanrılarının tüm eksiklerinin karşılanacağına dair bir söz hem de Büyük Kral’ın ülkenin tüm ihtiyaçlarını karşılayacağına dair bir taahhüt olarak değerlendirilmiştir. Hitit coğrafyasının iklim şartları düşünüldüğünde bu taahhüdü yerine getirmek Kral için en

¹²³ Mehmet Bildirici, *Tarihi Su Yapıları Konya, Karaman, Niğde, Aksaray, Yalvaç, Side, Mut, Silifke, Ankara* (Konya: TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Konya Şubesi, 2009), 63.

¹²⁴ Bahar, “Hititlerde Su ve Konya Su Anıtları,” 863.

temel görevlerden biri olmuştur.¹²⁵ Bu nedenle Mısır ve Ugarit krallarıyla zaman zaman tahıl alışverişi yapılmış, içerden ise depolar, havuzlar, barajlar, sarnıçlar ve su kanalları gibi yapılar inşa edilerek çözüm aranmıştır. Bu yapılar, Hitit ekonomisinin temelini oluşturan tahıl üretiminin sürekliliğini güvence altına alan bir sigorta işlevi görmüş; örneğin Kızılırmak kavsinde inşa edilen barajlar bu çabanın somut örneğini oluşturmuştur.¹²⁶

Tarımda verimliliğin iklim şartlarına bağlı olduğu bir coğrafyada, kuraklığın veya soğuk iklim şartlarının etkili olduğu dönemlerde kıtlık yaşanması kaçınılmaz olmuştur. Bu kuraklık ve soğuk iklim şartları Hititlerin su kaynaklarını hem işlevsel hem de kutsal görmelerinin nedenlerinden biridir.¹²⁷

Orta Anadolu bölgesinde doğal yollar ile sürekliliği sağlanamayan suyun devlet tarafından inşa edilen su yapıları ile güvence altına alınmış olması kentlerde hayat koşullarının daha iyi bir hale gelmesine katkı sağlamıştır. Bu su yapıları Hitit kent mimari yapısının kendine özgü bir parçasını oluşturmuştur. Böylesine büyük yapıların Büyük Kral ile olan ilişkisi bu yapıların bazılarında gözlemlenen yazıtlar ile kanıtlanmıştır. Karakuyu ve Yalburt su yapılarındaki IV. Tuthalia yazıtı, Gölpınar ve Boğazköy'deki su yapılarındaki II. Šuppiluliuma yazıtları bu ilişkiye örnek oluşturmuştur. Bu yazıtlar sayesinde su yapılarının M.Ö. 13. yy. itibari ile kullanılmaya başlandığını gözlemlenebilmiştir. Araştırmalar su yapılarının 16. yy. itibari ile planlı bir şekilde inşa edildiğini ortaya koymuştur.¹²⁸ Bu durum daha önce yerleşim yapılamayan bölgelerde yeni yerleşim yerlerinin açılabilmesine olanak sağlamış böylece şehir merkezlerinde daha çok insan yaşayabilmesine zemin hazırlamıştır. Gıda ihtiyacının düzenli karşılanabilmesi nüfusun artmasını sağlamış bu da daha fazla ürün yetiştirebilmesine olanak tanımıştır. Böylece kentlerde “maaş” uygulamasına geçilmiş ve devlet tarafından atanan memurların ihtiyaçları düzenli olarak karşılanabilmiştir.¹²⁹

Havuzlar ve barajlara ek olarak su ihtiyacını karşılamak için çeşme ve kuyu gibi yapılar da inşa edilmiştir. Güney Kale'nin aşağısında, Yukarı şehrin batısında ve Doğu Düzlük'te

¹²⁵ Andreas Schachner, *Hattuša: Efsanevi Hitit İmparatorluğu'nun İzinde*, çev. Ekin Duru (İstanbul: Homer Kitabevi, 2019), 183-184.

¹²⁶ Andreas Schachner ve Henning Wittenberg, “Hattuşadaki Su Havuzlarının Kullanımı ve Toplumsal Önemi,” in *3. Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu* (Çorum, 2013), 23-24.

¹²⁷ Kutlu Emre, “The Hittite Dam of Karakuyu,” in *Essays on Anatolian Archaeology* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1993), 12-13.

¹²⁸ Schachner, *Hattuša*, 188-189.

¹²⁹ Ibid., 194-195.

bulunduğu düşünölen çeşmeler ile Aşğı Şehir'in güneyinde rastlanılan kuyunun içine inşa edilen ve yeraltı suyunu toplayan oda, bu yapıların örneklerini oluşturmuştur.¹³⁰

Su, bereketin ve yaşamın devamının en temel unsurlarından biri olarak görölmüş; yokluğu kıtlık ve kuraklığa, fazlalığı ise sel, heyelan ve tufan gibi doğal afetlere neden olmuştur. Bu durumu gözlemleyen insanlar, su kaynaklarında hem iyi hem de kötü ruhların var olduğuna inanarak kuraklık ile bereket arasındaki dengeyi sağlamak amacıyla çeşitli ritüeller gerçekleştirmiştir. Zamanla tanrılaşan kaynakları denetim altına almak için ise kurbanlar sunmuştur. M.Ö. 1800'lerde Hititler Anadolu'ya ulaştıklarında, bölgedeki Hattiler, Luviler, Kaşkalar, Palalar ve Hurriler gibi yerel topluluklardan suya ilişkin pek çok ritüel unsur öğrenmiştir. Özellikle Hurriler'in arınma ritüelleri Hitit coğrafyasında benimsenmiş;¹³¹ kralın emriyle Kizzuwatna bölgesinden çağırılan uzmanlar aracılığıyla Suriye ve Mittanni geleneğinin mirası olan uygulamalar toplanmış, Şapinuwa bölgesinde kullanılan Hurrice itkalzi ve itkahi metinleri tüm Hitit topraklarına yayılmıştır. Çivi yazılı metinlerde geçen *šehelliaš watar*, *šehelliaš A.A.*^{HI.A}, *šuppi watar* ve *parkui watar*, *šeğel=ni šiie* ve *itkalzi šiie* gibi terimler, pınarlar, nehirler ve tanrılar aracılığıyla bedeni ve ruhu arındırmak amacıyla kullanılan "kutsal su" veya "arı su" anlamına gelmiştir.¹³²

Hititlerin suya atfettiğı bu işlevsel ve kutsal anlam, inşa edilen havuzlar, barajlar ve kaya anıtları üzerinden somut biçimde görölmüştür. Bu bölümde söz konusu yapılar incelenerek Hititlerin su yönetimi, dini inanışları ve siyasi gücü arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılacaktır.

2.2.1. Havuzlar

Yaşamsal faaliyetlerin devamı için hayati değer taşıyan su, fiziksel ihtiyaçları karşılamının yanında tanrıların memnun etmek ve onların gazabından korunmak için de kullanılmıştır. Arınmış olmanın önemli göröldüğü Hitit inancında, arınmanın ön koşulu su ile yıkanarak beden temizliğini sağlamak olmuştur. Arınmayı sağlayan en önemli unsurlardan birisi olarak görölen su, kutsal kabul edilmiş ve tapınakların yanına havuzlar inşa edilerek 'kutsal su' buralarda depolanmıştır.¹³³ Ayrıca su kaynakları, kaybolan tanrı mitoslarından da anlaşılabilirdiğı gibi tanrıların yaşadığı alanlar arasında yerini almıştır.

¹³⁰ Ibid., 187-188.

¹³¹ Bahar, "Hititlerde Su ve Konya Su Anıtları," 863.

¹³² Stefano De Martino ve Aygöl Süel, *The "Great Itkalzi Ritual" (CTH 731): Edition and Commentary* (Floransa: Firenze University Press, 2017), 11-69.

¹³³ Özsoy, "Hitit Döneminde İnşa Edilen Su Yapılarının," 495.

Hititler tarafından inşa edilmiş olan su yapıları incelendiğinde bunların en eskisinin I. Hattuşili döneminde inşa edilen havuz yapıları olduğunu söylemek mümkün olmuştur. Zamanla çeşitlenen havuz yapıları kült amaçlı kullanılmaya devam edilmiş olsa da kuraklığın şiddetlendiği IV. Tuthalia döneminde daha fazla su kapasitesi olan baraj yapılarına evrilmiştir.¹³⁴

Hattuşa ve diğer Hitit kentlerinin hemen hepsinde suyu depolamak amacı ile inşa edilen su yapılarına rastlanılmıştır. Eflatunpınar, Yalburt ve Kaletepe başkent Hattuşa dışında inşa edilen bu yapılara örnek olarak gösterilebilir. Havuzların su kaynakları çeşitlilik göstermekle birlikte kesin olarak hangi kaynaklardan bu havuzların beslendiği anlaşılamamıştır. Bu konu hakkındaki genel görüş dere ve yağmur suları gibi kaynakların yanında pişmiş topraktan yapılmış su boruları ile desteklenmiş olduğu yönündedir. Havuzlarda biriken suların tahliyesinin nasıl yapıldığı kesinleşmemiş olsa da kanal veya ahşap su boruları vasıtası ile gerçekleştirildiği düşünülmektedir.¹³⁵

Hitit şehirlerinde içme suyu ihtiyacı çeşmeler ve kuyular aracılığı sağlanmıştır. Ancak kurak geçen dönemlerde havuzlar da içme suyu ihtiyacını karşılamak için kullanılmıştır. Bununla birlikte havuzlardan daha çok yangın söndürmede ve hayvanların su ihtiyacını karşılamada yararlanıldığı varsayılmıştır. Kent dışında yer alan havuzların ise bahçe ve tarla sulamak amacı ile kullanıldıkları düşünülmüştür. Bütün bunların yanı sıra havuzların en önemli işlevi su döngüsünde sorun yaşanan dönemlerde su tedarikinin devamlılığını sağlamak olmuştur. Havuzların büyük boyutlarda inşa edilebilmesi, bakım ve onarım işlemlerinin belli bir sistematik düzen istemesi nedeni ile kralın emri ile inşa edilen kamusal yapılar oldukları açıktır. Merkez tarafından gönderilen direktif metinlerde su yapılarının bakımından *bel madgalti* ve *hazannu* gibi üst düzey memurların sorumlu olması bunu kanıtlar niteliktedir.¹³⁶

Çalışmamızın bu bölümünde Hititler için oldukça önemli olan bu havuz yapıları incelenmeye çalışılmıştır.

2.2.1.1. Hattuşa Havuz ve Baraj Yapıları

Hattuşa yer alan havuz yapılarına değinmeden önce şehrin topografik yapısı ve iklimi hakkında bilgi sahibi olmak havuzların yapılış amaçlarını anlamamız açısından faydalı

¹³⁴ Ayşe Üke, “Filolojik-Arkeolojik Veriler Işığında Hitit Dönemi Su Bentleri ve Yapıları,” *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11, no. 2 (2018): 1543-1544.

¹³⁵ Schachner, *Hattuşa*, 187.

¹³⁶ *Ibid.*, 188.

olacaktır. Ayrıca bu bölümde Hattuša'da yer alan baraj ve havuz yapılarını birlikte incelemenin bütünlüğü sağlamak açısından uygun olacağı düşünülmektedir.

Hattuša'da Aşağı Şehirden geçen Budaközü çayı ve diğer küçük akarsular yağışlar sonucunda oluşan suyun akışını sağlamıştır. Bölgede yapılan ölçümler bu akarsuların yaz aylarında neredeyse kuruduğunu göstermiştir. Ancak bu şekilde düzensiz bir yağış ve akarsu rejiminin olduğu bir başkentte su ihtiyacının doğal yollarla aksamadan karşılanmasının mümkün olmadığı açıktır. Bu akarsuların bahar aylarında taşkınlara sebep olması yaz aylarında ise neredeyse kuruması su ihtiyacın karşılanması için devlet eli ile özel bir sistemin kurulmasını gerekli kılmıştır.¹³⁷

Hattuša'da Yukarı Şehir olarak bilinen bölge güneyden kuzeye doğru alçalmaktadır. Arazi yapısı nedeni ile de bu bölgenin zemini kil malzemeden oluştuğu için su geçirmez bir yapıya sahip olmuş ve yıl boyu su yeryüzüne çıkabilmiştir. Bu durum şehrin başkent olarak seçilmesinde de önemli bir rol oynamıştır.¹³⁸

Hattuša'da Yukarı Şehir'in doğusu kısmında iki, güneybatı kısmında en az beş, Merkezi Tapınak Mahallesinde ise bir tane olacak şekilde hem mimari hem de büyüklük açısından birbirinden farklı sekiz havuz tespit edilmiştir.¹³⁹ (Harita 5.1)

Şehrin doğusunda ve güneyinde bulunan havuzların yıl içerisindeki su miktarlarının değişkenliklerini anlamak ve jeolojik yapıyı araştırmak için iki sondaj işlemi yapılmıştır. Bu işlem ile su miktarının en kurak ay olan Eylül'de neredeyse tamamen tükendiği Kasım ile yükselmeye başlayarak arttığı anlaşılmıştır. Havuzların su geçirmez tabanı bu kurak süre boyunca havuzlardaki suyun şehrin ihtiyacını karşılamada yeterli olacağını göstermiştir.¹⁴⁰ Bu havuzlar üç tip mimari tarzda inşa edilmiştir. Birinci tip su yapıları daha çok havuz gibi inşa edilmiş olsa da ikinci ve üçüncü tip yapılar önü set ile kapatılan su kaynağının birikmesi ile oluştuğundan daha çok baraj yapısına benzemiştir.

Birinci tip havuzlar; Boğazköy'de yer alan Güney Havuzlar, (Resim 5.3) Yerkapı mevkisinin kuzeybatı tarafında doğal oluşumlu bir teras inşa edilmiştir. Burada bulunan su geçirmeyen doğal taban nedeni ile herhangi bir yapısal işlem bulunmayan bu havuzlara yalnızca bu bölgede rastlanılmıştır. Havuzun bulunduğu alan kazılarak inşa edilen havuzda, derinlik

¹³⁷ Schachner ve Wittenberg, "Hattuşadaki Su Havuzlarının Kullanımı," 20.

¹³⁸ Ibid., 21.

¹³⁹ Schachner, *Hattuša*, 185.

¹⁴⁰ Schachner ve Wittenberg, "Hattuşadaki Su Havuzlarının Kullanımı," 21.

sağlamak yolu ile suyun buharlaşması en aza indirilmeye çalışılmıştır.¹⁴¹ Yapılan kazı çalışmaları sonucunda bu bölgeye beş büyük havuz inşa edildiği anlaşılmıştır. Büyük bir tane havuz yerine beş tane küçük havuzun inşa edilmesindeki amaç, herhangi bir olumsuz durum karşısında depolanan suların tamamının zarar görmesinin engellenmek olmuştur. İki nolu havuzun dibinde döşenmiş taş yapıları bu bölgenin havuz olarak kullanılmadan önce silo olarak kullanıldığını anlamamızı sağlamıştır. Bu durum ise bölgenin yerleşiminin düşünüldüğünden daha eski bir tarih olduğunu kanıtlar nitelikte olmuştur. Bir nolu havuzun dibinde bulunan kült amaçlı kullanılmış çanak çömlek parçaları ise bu havuzun, ritüellerde kullanılan ve yıpranan eski kapların gömüldüğü bir yer olduğunu göstermiştir. Kaplara kutsallık atfedildiği için onları kırıldıktan sonra herhangi bir yere atmak yerine topluca gömmek tercih edilmiş, topraktan gelen bu malzeme böylece toprağa geri gönderilmiştir.¹⁴²

İkinci tip havuzlar; Doğu Havuzlar (Şekil 5.3), Güney Havuzlardan mimari olarak farklı inşa edilmiştir. Bir yamaca inşa edilen bu havuzların arkası suyun girmesi için açık kalmıştır. Yamaç bölümüne bir set inşa edilmiş böylece suyun burada birikmesi sağlanmıştır. İnşa edilen bu setin iç yüzeyinin kil çekirdeği ile kaplandığı anlaşılmıştır. Ayrıca havuzun dış yüzeylerinin üzerinin taşlarla kaplandığı gözlemlenmiştir. Bu şekilde biriken suyun daha uzun süre havuzda kalması amaçlanmıştır. Aynı zamanda bu şekilde yamacın daha eğimli olması sağlanmıştır. Bu durumun hayvanların su içmesini kolaylaştıracağı düşünülmüştür. Ayrıca Yazılıkaya, Kuşaklı ve Aşağı Şehir bölgesinde de bu şekilde inşa edilmiş havuz modellerine rastlanılmıştır.¹⁴³

Üçüncü tip havuzlar; ikinci tipe benzer yönleri olup bazı açılardan farklılık göstermiştir. Bu havuzların önü ikinci tipte olduğu gibi bir set ile kapatılmış ve akan suyun burada birikmesi amaçlanmıştır. Setin yapımında yine su geçirmeyen kil malzeme kullanılmıştır. Ancak bu set duvarı ikinci tipe daha yüksek yapılmıştır.¹⁴⁴

Hattuşa'nın coğrafi yapısı ve şehrin içerisinden geçen su kaynaklarının varlığı düşünüldüğünde inşa edilmiş olan bu havuzların içme suyu ihtiyacını karşılamak için kullanıldığını söylemek zordur. Zaten biriken suyun temiz olmayacağı da bu fikri desteklemiştir. Ayrıca havuzların yerleşim yerlerinin uzağında ve tarım alanları ile otlakların yakınında olması, tarımda verimliliği artırmak ve hayvanların su ihtiyaçlarını karşılamak için

¹⁴¹ Ibid., 22.

¹⁴² Jürgen Seeher, "Boğazköy-Hattuşa 2001 Yılı Çalışmaları," in *24. Kazı Sonuçları Toplantısı* (Ankara: Kültür Bakanlığı, 2003), 105.

¹⁴³ Jürgen Seeher, *Die Untersuchungen im Bereich der Ostteiche in der Oberstadt 1996–1998*, Boğazköy-Berichte 21 (Mainz am Rhein: Philipp von Zabern, 2006).

¹⁴⁴ Schachner ve Wittenberg, "Hattuşadaki Su Havuzlarının Kullanımı," 22.

yapılmış olduklarını daha muhtemel kılmaktadır. Ancak yaz aylarında kurak geçen dönemlerde Hattuša'daki içme suyu kaynaklarının yetersiz kalması durumunda kullanılmış olabilecekleri de düşünülmüştür.

Hattuša'da yerleşim bölgelerinin uzağında inşa edilen büyük havuz yapılarına ek olarak yerleşim bölgelerinde bulunan yapılarının ortasına veya içine inşa edilen daha küçük ölçekli havuz yapılarının da bulunduğu görülmüştür. Bu yapıların gerek boyutları gerekse içerisinde bulunan adak kabı parçaları daha çok kült amaçlı kullanıldıklarını göstermiştir.

2.2.1.1.1. Büyük Kale C Yapısı ve Havuzu

1934 ve 1936 yılları arasında Büyükkale'nin (Şekil 5.4) batı bölümünde yapılan kazılar sonucunda hem kat planı hem de envanteri açısından kraliyet kalesinin o dönem için bilinen yapıları arasında özel bir yere sahip olan C binası ortaya çıkarılmıştır. Dar sokakları ve avluları binayı çevredeki bina kompleksi olan D, B ve H binalarından ayırmıştır. (Şekil 5.5) Binanın içinde aşağı yukarı aynı derinliğe sahip altı oda bulunmuştur. Bu odaların ikisi kuzeye (5 ve 6), birisi doğuya, birisi batıya (2 ve 4) birisi de güneye (1) kare bir merkezin (3 nolu oda) etrafında gruplandırılmıştır. Yani binanın merkezi 3 nolu oda olacak şekilde bina inşa edilmiş ve 3 nolu oda içerisinde havuz yapısını barındırmıştır. Havuzun bulunduğu odanın üstü açık olacak şekilde bir havuz inşa edilmiştir. (Resim 5.4) Çevre duvarların ve odanın içerisinde devasa taş bloklara rastlanılmıştır. Hatta Arslan Kapısı'na benzer yoğun kabartmalar da dikkat çekmiştir. Yapının kuzey duvarının önünde yaklaşık olarak ortadan başlayıp bitişik odaları geçerek belli bir açıyla ilerleyen 50 cm genişliğinde moloz taştan yapılmış, üstü ve yanları çakıl dolgularla kaplanmış bir kanala rastlanmıştır. Kanalin eğimi ve yapısı odanın dışına suyu boşaltmak için yapıldığını açıkça göstermiştir. Havuzun bulunduğu odanın zemini kilden, ince koyu kumlu ve kısmen yağlı bir toprak kütlesi ile kaplanmış. Zeminde ise rastgele dağılmış birçok nesne yer almıştır. Bu nesneler; küçük kaplar, kulplu ve tabaklı sürahiler, fincanlar, kupalar, kaideli ve tabansız vazolar, yüksek gövdeli saplı aşırı ince testiler, kahverengi cilalı kaplamalı gagalı testiler, sivri dipli ve sığ kaseler, boyalı kap parçaları ve beyaz cila kaplamalı vazolar gibi yüzlerce buluntudan oluşmaktadır.¹⁴⁵

Yapının ikinci odasında kireçtaşıdan yapılmış bir stel dikkat çekmiştir. Stel molozlarla doldurulmuş bir çukurun içinde bulunmuştur. Muhtemelen Hitit sonrası dönemde bu stelden kurtulmak isteyen bina kullanıcıları tarafından gömülerek ortadan kaldırılmıştır. Stelin ön

¹⁴⁵Peter Neve, *Regenkult-Anlagen in Boğazköy-Hattuša: ein Deutungsversuch*, Istanbuler Mitteilungen Beiheft 5 (Tübingen: E. Wasmuth, 1971), 9-10.

kısımında “*Hattušili'nin oğlu Tuthalia*” hiyeroglif yazısı okunabilmiş, bu durum stelin IV. Tuthalia dönemine tarihlendirilebilmesini sağlamıştır. Çevre binalar ve seramiklerin tarihlendirilmesi de bu durum ile örtüşmekte böylece yapı M.Ö. 13 y.y. ortalarına tarihlendirilebilmektedir.¹⁴⁶

Yapının mimarisi ve içerisindeki buluntular bir kült merkezi olarak inşa edildiğini göstermektedir. Yapının merkezindeki havuz ve havuzun içinde bulunmuş olan adak kaplar, yapının “su kültü” amacıyla kullanılmış olduğu yorumunu yapmamızı sağlamıştır. Ayrıca havuzun üstünün açık olarak inşa edilmesi ve havuzu dolduracak herhangi bir kanala rastlanmaması havuzun yağmur suları ile dolduğunun ve “yağmur kültü” amacı ile kullanıldığının göstergesi olmuştur.

2.2.1.1.2. Büyükkale A, G ve J Yapıları Arasında Yer Alan J Havuzu

1954-1959 yılları arasında Büyükkale'nin güney bölümünde yapılan kazılarda A, G, J binalarının ortasında yer alan bir havuz tespit edilmiş ve bu havuza J havuzu ismi verilmiştir. (Resim 5.5) Dikdörtgen bir yapıya sahip olan havuzun tabanı küçük çakıllar ve mavimsi bir kil ile kaplanmıştır. Havuzun dolgu malzemesi ile ikiye ayrıldığı tespit edilmiş, hafifçe güneydoğuya doğru kıvrılan havuzun kuzey kenarının doğu kısmında, alt üç basamağı hala korunmuş olan 3 metre genişliğinde bir merdivene rastlanmıştır.¹⁴⁷ Havuz; yağmur suyunu ve çevredeki çatılardan ve avlulardan biriken suyu toplayacak şekilde inşa edilmiştir. Havuzun içerisinde yüze yakın küçük kil kaplar, kulplu sürahiler, fincanlar ve sayısız obsidyen parçalar bulunmuştur. Havuzdan çıkan kapların gerek tipi gerekse üretim açısından C binası ile örtüşmesi nedeni ile bu iki yapının arasında zaman farkı olmadığını söylemek mümkün olmuştur. Sonuç olarak bu havuzun sadece su toplamak için değil kült amaçlı kullanılmış olabileceği içerisinden çıkan adak kaplardan anlaşılmıştır. Havuzun bulunduğu bölge incelendiğinde C ve B kompleksinin yanında ikinci bir kült alanı olarak inşa edildiği düşünülmüştür.¹⁴⁸

2.2.1.1.3. Güneykale Yapıları (Südburg) ve Doğu Havuzları

Südburg kompleksinin (Şekil 5.6) Büyükkale'nin Nişantaş burnundaki tesislere komşu olan Yukarı Şehrin uzantısı olduğu düşünülmektedir. Bölge Alman arkeolog Peter Neve¹⁴⁹

¹⁴⁶ Ibid., 10-11.

¹⁴⁷ Ibid., 13-14.

¹⁴⁸ Ibid., 14-16.

¹⁴⁹ Peter Neve, “Boğazköy-Hattuša 1989 Kazı Mevsimi Sonuçları,” in *12. Kazı Sonuçları Toplantısı I* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1990), 225-240.

tarafından yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkarılmıştır. İki odadan oluşan Südburg yapısının içerisinde, yapıların ortasında 6000 m²'ye ulaşan iki havuz tespit edilmiştir. Ayrıca odaların duvarlarındaki kabartmalar, yeraltı tanrıları ile bağlantı kurmak için açılmış bir çukur ve II. şuppiluliuma dönemine ait olduğu düşünülen anıt bu kompleksin bir kült alanı olarak kullanıldığını kanıtlar nitelikte olmuştur.¹⁵⁰

Havuz yatay bir zemine, su geçirmeyen doğal bir kaya üzerine inşa edilmiştir. Havuzun içerisinde kalın bir çökelti tabakası tespit edilmiştir. Muhtemelen bu çökelti su havzası olarak kullanılmaya devam edildiği dönemde oluşmuştur. Tabakanın içerisinde ise birçok minyatür kap buluntusuna rastlanılmıştır. Havuza bağlı olan su kemerinden anlaşıldığını göre havuzun suyu şehrin dışındaki ormanlık dağlardan temin edilmiştir. Ayrıca havuzun batısında, gle su sağlamak amacıyla ana kaya üzerine kazılmış iki kanal (Resim 5.6) ve hafif bir eğimle uzanan su borusu izleri tespit edilmiştir. Havuzun bulunduğu kısımda iki odanın varlığı da dikkat çekmiştir. Odalar büyüklükleri aynı olacak şekilde inşa edilmiştir.¹⁵¹ Odalardan birinin içerisinde havuzun zemininin bir metre kadar altında bir çukur tespit edilmiştir. Diğer odanın ise üç duvarında kabartmalara rastlanılmıştır. Duvarın sola bakan kısmında Hitit kraliyet heykellerinde grlen pelerin giymiş bir figür, kanatlı güneş kursu tarafından taçlandırılmıştır. Elinde Mısır hiyerogliflerinde karşımıza çıkan ve yaşam sembolü olan “ankh”ı anımsatan bir nesne tutmuştur. Duvarın doğu kısmında, girişin yanında mızrak ve yay ile silahlandırılmış bir tanrı kabartması bulunmuştur. Bu kabartmaların Kral II. şuppiluliuma dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Kabartmanın karşısındaki batı duvara ise altı satırlık bir hiyeroglif yazıt yerleştirilmiştir.¹⁵²

Südburg bölgesinin kutsal bir öneme sahip olduğu ve bir kült alanı olarak kullanıldığını; kabartmalar, içerisinde çukur ve yazıt bulunan odalar ve 31 nolu tapınağın (şekil 5.7) bu alanda yer almasıyla anlaşılmıştır.¹⁵³

Südburg yapısı Hitit geleneklerine yeni bir mimari anlayış getirmesi açısından kendine özgü bir kült merkezi olarak dikkat çekmiştir. Hem doğum hem ölüm ile ilgili bir kompleks yapı olarak karşımıza çıkmıştır. İçerisinde ukur bulunan odanın yeraltı dünyasını yani lm,

¹⁵⁰ Emilia Masson, “Le Complexe Cultuel du ‘Südburg’: Quelques Rflexions,” *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri* 4, no. 1 (2000): 121-122.

¹⁵¹ John David Hawkins, *The Hieroglyphic Inscription of the Sacred Pool Complex at Hattusa (Südburg)*, Studien zu den Boğazköy-Texten Beiheft 3 (Wiesbaden: Harrassowitz, 1995), 9.

¹⁵² Ibid., 10.

¹⁵³ Ibid., 11.

içerisinde tanrı kabartmaları ve hayat sembolü bulunan odanın ise doğumu simgelediği düşünülmüştür.¹⁵⁴

Sonuç olarak; Büyükkale’de inşa edilen havuz yapılarının su kültü ile ilgili olduğunu hemen her havuzda bulunan adak kaplarından ve havuzların konumları üzerinden anlaşılabilmektedir. C binasındaki havuzun zemininde bulunan kült amaçlı kullanılmış kap parçaları, üzeri yağmur suyu alması için açık bırakılan J havuzu, Südburg yapısındaki kült alanları ve burada tespit edilen havuzlar bu bölgelerinin kült merkezleri olduğunu ortaya koymuştur. Yağmur ve kaynak suları bereketi simgelemiş ve bu kaynaklar için belirli dönemlerde ritüeller düzenlenmiştir. Bu ritüellere zaman zaman krallar da eşlik etmiştir.

Hitit mitolojisi incelendiğinde bereketi ve yağmuru simgeleyen Fırtına tanrısının kaybolması ile bolluk ve bereketin kaybolması motifini işleyen, aslında mevsim döngülerinin anlatıldığı “Kayıp Tanrı Mitosları” ön plana çıkmıştır. Ayrıca hava tanrıları ile yeraltı tanrılarının mücadelesi de yine bolluk ve bereket gibi konuların işlendiği mitoslar arasında yerini almıştır. Hitit coğrafyası düşünüldüğünde tarımda bereket ve bolluğun yağmur sularına bağlı olması bu tanrıların neden bu kadar önemli olduğunu anlamamızı kolaylaştırmıştır. Yaşamın devamı için gerekli olan ürünlerin zor zamanlarda temininin devamı için krallar tarafından depolar yapılmışsa da bu işin ruhani yönü de ihmal edilmemiştir, belirli gün, hafta ve aylarda tanrılar için ritüeller düzenlenerek tanrılar memnun edilmeye gayret edilmiştir. Büyükkale yapılarında tespit edilen bu havuzlarda kralların da katıldığı ritüellerin yapıldığı çivi yazılı metinler tarafından da doğrulanmıştır.

2.2.1.2. Kuşaklı- Şarişsa Havuzları

Kuşaklı/Şarişsa, Sivas’ın Altınyayla İlçesi’ne bağlı Başören köyünün 4 km doğusunda inşa edilmiştir. Hititler tarafından doğal bir yükseklik üzerine kurulan şehirde coğrafi şartlar gözetilerek su ihtiyacının karşılanması için üç havuz yapısı inşa edilmiştir. (Resim 5.7) Havuz yapılarının bulunduğu düşünülen alanda rastlanan salyangoz kabukları ve bitki kalıntıları havuzların varlığını güçlendirmiştir. Sur duvarlarının önüne inşa edilen havuzlar zamanla yükseltilmiş ve kil ile sıvanarak su geçirmemesi için önlem alınmıştır. Kuzey-batıda yer alan havuzun 4300 m³, güney-doğuda yer alan havuzun 7500 m³ güney-batıda yer alan havuzun ise 1500 m³ su kapasitesine sahip olduğu düşünülmektedir.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Emilia Masson, “Le Complexe Cultuel du ‘Südburg’ (Hattusa): Quelques Réflexions,” in *Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie, Würzburg, 4.-8. Oktober 1999*, ed. Gernot Wilhelm (Wiesbaden: Harrassowitz, 2001), 375-377.

¹⁵⁵ Üke, “Filolojik-Arkeolojik Veriler Işığında,” 1529-1552.

Havuzlar incelendiğinde Hattuša'daki Doğu havuzlarına benzer bir yapı karşımıza çıkmıştır. Arkası suyun girişini sağlamak için açık bırakılan bu yapının önüne set çekilerek suyun burada birikmesi sağlanmıştır. Barajın yapısı incelendiğinde biriken suyun tahliyesi için herhangi bir sistem yapılmamıştır ancak gelen suyun birikmesi için suyun geliş yönü açık bırakılmıştır. Bu durum bu barajların, mevsimsel yağışların yoğun olduğu dönemlerde su baskınlarını önlemek amacıyla yapılmış olduklarını akla getirmiştir.¹⁵⁶ Surların dibine inşa edilen bu barajlar (Resim 5.8) şehrin korunmasına katkı sağlamış, insanların ve hayvanların su ihtiyacını karşılamış ve kurak yaz aylarında bahçe ve tarlaların sulanması için su deposu görevi görmüştür. Kentteki baraj yapılarından kil borular vasıtası ile su, kent merkezine taşınmıştır. Şehirdeki bu havza muhtemelen kaynak sularından beslenmiştir. Düzenli su kaynağı hiç şüphesiz başta tahıl olmak üzere gıda tedarikinin devamlılığının sağlanması açısından hayati önem taşımıştır.¹⁵⁷ Bu havuzlar dışında kült alanlarını çevreleyen bölgede kutsal bir pınar ve gölet olduğu metinlerle de doğrulanmış ve Kuşaklı'da da su kültürünün uygulandığı anlaşılmıştır.¹⁵⁸

2.2.1.3. Eflatunpınar Havuzu

Bu kutsal havuz Konya ilinin Beyşehir ilçesinde yer almıştır. Ayrıca Beyşehir Gölü'nün doğu kıyısında konumlanmıştır. (Şekil 5.8) İçerisinde anıtın da bulunduğu havuzu kimin yaptırdığı konusunda kesin bir bilgi bulunamamışsa da M.Ö. XIII. y.y.'ın sonlarına II. Muwattali, IV. Tuthalia veya Kurunta dönemlerine ait olduğu düşünülmektedir.¹⁵⁹ Barajın orijinal hali zaman içerisinde değişmiş ve alabalık tesisi kurmak amacı ile yapılan çiflik nedeni ile anıtın etrafında bulunan antik kalıntılar zarar görmüştür. Anıt üzerinde ise herhangi bir yazıt kalıntısına henüz ulaşılammıştır. IV. Tuthalia'nın bu alanlardaki faaliyetlerinin Emirgazi, Köylüoltu ve Yalburt yazıtlarında belgelenmesi nedeni ile bu krala ait olduğu düşünülmüştür.¹⁶⁰

Yapılan incelemede havuzun doğal bir baraj görevi gören, kireçtaşı kayalardan oluşan dar ve enine uzanan bir yamaca inşa edildiği anlaşılmıştır. Ayrıca havuzun fazla suyunun boşaltılması için savak görevi gören delikler tespit edilmiştir. Bölgenin coğrafi yapısı ve tarım

¹⁵⁶ Schachner ve Wittenberg, "Hattuşadaki Su Havuzlarının Kullanımı," 21; H. Wittenberg ve A. Schachner, "Grundwassernutzung in der Hauptstadt des Hethiter-Reichs 1600 v.Chr.," *Korrespondenz Wasserwirtschaft*, no. 5 (2012): 485.¹

¹⁵⁷ Andreas Müller-Karpe ve Heiner Willinghöfer, *Die Hethiter und ihr Reich: Das Volk der 1000 Götter* (Stuttgart: Theiss, 2002), 179.

¹⁵⁸ Müller-Karpe ve Willinghöfer, *Die Hethiter und ihr Reich*, 189.

¹⁵⁹ Turgut Yiğit, Ali Özcan, ve Kurtuluş Kıymet, *Hitit İmparatorluk Dönemi Kaya Anıtları* (Ankara: Bilgin Kültür Sanat, 2015), 343.

¹⁶⁰ Emre, "The Hittite Dam of Karakuyu," 1-42.

alanları incelendiğinde tarım için yeteri kadar su kaynağının var olduğu anlaşılmıştır. Havuza yapılan anıttaki tasvirler havuzun kült amaçlı kullanıldığını kanıtlar nitelikte olmuştur.¹⁶¹ (Şekil 5.9)

Anıtın etrafı kesme taşlarla çevrilerek bir havuz oluşturulmuştur. (Resim 5.9) Anıt 14 blok taşın üzerine işlenen tasvirlerden meydana gelmiştir. Bu tasvirler incelendiğinde en alttaki blok taşlarda sivri külahlı ve ellerini göğüs hizasında birleştirmiş beş tane tanrı figürü görülmüştür. Bu tasvirler incelendiğinde tanrıların eteklerindeki dağ motiflerinin dikkat çekmiştir. Bu durumun tasvir edilen tanrıların dağ tanrıları olduğunu göstermiştir. Beş tanrı motifinin ortasında kalan 3 tanrının göbek bölgesinde suyun akması için delikler yerleştirilmiştir. Bu deliklerden akan suyun, dağlardan gelen ve yeraltından yeryüzüne çıkan su kaynaklarını temsil ettiği düşünülmüştür.¹⁶² Anıtın üst kısmında tanrı ve tanrıçalar, onların üzerinde ise güneş kurslarını taşıyan demonlar tasvir edilmiştir. Anıttaki tanrıçanın güneş kursuna benzer bir taç takması nedeni ile onun güneş tanrıçası, yanındaki tanrının ise onun eşi olan Fırtına tanrısı olduğu tahmin edilmiştir.¹⁶³

Ayrıca anıtın bulunduğu duvarın iki yanında da bulunan tanrıça motifleri dikkat çekmiştir. Bu tanrıçalar tahtta oturmuş ve ellerini göğüslerinde birleştirmiştir. Bu tasvir, metinlerde adı geçen Pınar tanrıalarının ilk tasviri olması açısından önemli bulunmuştur.¹⁶⁴

Anıtın tam karşısındaki bulunan havuzun güney duvarında bir sunak, sunağın bulunduğu bu duvarda yan yana ve tahtta oturan, tanrı ve tanrıça çifti tasviri tespit edilmiştir. (Şekil 5.10) Bu sunağın arınma amacıyla havuza gelenlerin sunu yapması için kullanılmış olabileceği düşünülmüştür. Bunlar dışında havuz duvarlarında boğa ve aslan figürlerine de yer verilmiştir.¹⁶⁵ Muhtemelen, Eflatunpınar'ın etrafında oyulacak bir kaya küntlesinin olmaması nedeni ile buraya getirilen taşlardan bir kült merkezi inşa edilme gereği duyulmuş böylece bahar kült törenlerinin de uygulanabileceği bir alan oluşturulmuştur.¹⁶⁶

¹⁶¹ James Mellaart, "The Late Bronze Age Monuments of Eflatun Pınar and Fasıllar near Beyşehir," *Anatolian Studies* 12 (1962): 117.

¹⁶² A. Sırrı Özenir, "Eflatunpınar Hitit Kutsal Anıt-Havuz 1998 Yılı Çalışmaları," *Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie, Würzburg, 4.-8. Oktober 1999* içinde, ed. Gernot Wilhelm (Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2001), 538.

¹⁶³ Emmanuel Laroche, "Eflatun Pınar," *Anatolia* 3 (1958): 45.

¹⁶⁴ Özenir, "Eflatunpınar Hitit Kutsal Anıt-Havuz," 539-540.

¹⁶⁵ A. Sırrı Özenir, "Eflatunpınar Kutsal Anıt-Havuz," *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2000 Yılı Konferansları* içinde (Ankara, 2001), 37.

¹⁶⁶ Mellaart, "The Late Bronze Age Monuments," 116.

Eflatunpınar anıtını bu bilgiler ışığında değerlendirdiğimizde, ‘anıt bir su kültü mekânı olarak kullanılmış bir yapı niteliği taşımıştır’ demek yanlış olmayacaktır. Anıt vücutlarından su akan beş dağ tanrısı figürünün üzerinde yükselmiş ve bu dağ tanrıları; güneş ve fırtına tanrısı çiftini etraflarındaki koruyucu yaratıklarla beraber taşımıştır. Anıtın içinde bulunduğu havuz ile bütünlük oluşturan, karşısında da sunak olarak kullanıldığı düşünülen bir tanrı çifti tasviri ile havuzun duvarlarında pınar tanrılarına ait olduğu düşünülen tasvirler, anıt üzerinde yer almıştır. Bunların dışında anıtın yan yüzeylerinde devam eden duvarlarda da boğa ve aslan tasvirlerine yer verilmiştir. Tüm bunlar, havuzun su kültü mekânı olarak kullanılan bir Hitit yapısı olduğu kanıtlar nitelikte olmuştur.

2.2.1.4. Karadağ-Başdağ Tepesi Havuzu

Konya’nın güneyinde Karaman’ın kuzeyinde yer alan Karadağ bölgesinde farklı dönemlere ait birçok kalıntıya rastlanmıştır. Bu kalıntılardan bir kısmı Hitit dönemi ile tarihlendirilmiştir. Hitit kralı IV. Tuthalia ile Kurunta arasında yapılan anlaşmada Şarliami Dağı’nda yer aldığı belirtilen bir havuzun adı geçmiştir. Şarliami Dağının lokalizasyonu kesinleşmemiş olsa da söz konusu havuzun Karadağ-Başdağ bölgesinde yer alan bu havuz ile ilişkili kutsal bir yapı olduğu düşünülmüştür.¹⁶⁷

2.2.1.5. Yalburt Havuzu

Yalburt, Konya-Akşehir karayolunun 16 km. kuzeyinde yer alan ve Aşağı Ülke ile batıyı birbirine bağlayan önemli bir güzergâh olmuştur. Bölgenin kayaç yapısı yeraltı sularının yüzeye kolayca çıkmasını sağlamıştır; bunun sonucunda bölge birçok akarsuya ev sahipliği yapmıştır. Yalburt Havuzu da bu pınarlardan birinin üzerine inşa edilmiştir.¹⁶⁸ (Resim 5.10) Bu alanda ilk bilimsel çalışmayı Raci Temizer yapmış ve havuzun içinde Luvice hiyeroglif buluntulara rastlanmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda, bu yazıtın IV. Tuthalia dönemine ait olduğu anlaşılmıştır.¹⁶⁹

Yalburt havuzunun bulunduğu konum olan Ilgın, Anadolu’yu batıya bağlayan önemli bir güzergâh üzerindedir ve tarih boyunca bu bölgede pek çok yerleşim yeri kurulmuştur. Hititler açısından da önemli bir konum olan bu bölgede, kral Tuthalia kült törenlerinde kullanılmak üzere Yalburt Havuzunu inşa ettirmiş; böylece siyasi olarak da bölgede bir işaretleme yapmıştır. Aynı zamanda stratejik konumu nedeniyle sulamaya dayalı tarımın devamlılığını sağlamak ve

¹⁶⁷ Turgut Yiğit, Ali Özcan, ve Kurtuluş Kıymet, *Hitit İmparatorluk Dönemi Kaya Anıtları*, 347.

¹⁶⁸ Ömür Harmanşah ve Peri Johnson, “Yalburt Yaylası (Ilgın, Konya) Arkeolojik Yüzey Araştırma Projesi, 2010 Sezonu Sonuçları,” *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 29, no. 2 (2012): 336.

¹⁶⁹ Raci Temizer, *Ilgın Yalburt Yaylası Hitit Anıtı* (Konya, 1984), 53-57.

yeni yerleşim alanları kurarak devletin burada varlığını devam ettirmek amacıyla sürdürdüğü sulama projelerinin bir parçası haline getirmiştir.¹⁷⁰

Burada ele geçen yazıtlarda; baş kısmı kırık olsa da sağ elinde bir tören asası tutan, sol elini de bir saygı göstergesi olarak yukarı ve öne doğru eğen bir tanrı tasviri dikkat çekmiştir. Tanrının eteğindeki ise dağ motifleri oldukça belirgindir. Dağ tanrıları Hitit dünyasında yeraltı tanrıları ile ilişkilendirilmiştir. Figürden anlaşıldığı kadarı ile buradaki tanrı, kralı korumak istemesine onu kucaklar niteliktedir. Bu durum kral Tuthalia'nın tanrıların desteğini almak ve kült törenlerde kullanmak üzere havuzu yaptırmış olduğunu kanıtlamıştır.¹⁷¹

2.2.1.6. Kaletepe Havuzu

Kaletepe bölgesi Konya İlinin Ilgın ilçesinde Kaleköy-Karaköy ve Zaferiye köyleri arasında yer almıştır. Bu bölgenin kuzeydoğusunda bulunan bir akarsuyun üst kısmında bir kale yapısı tespit edilmiştir. Kalenin doğu yamacından dökülen su yatağının üzerine 3 m x 3 m büyüklüğünde bir oda inşa edilmiştir. Odanın konumu ve mimari yapısı düşünüldüğünde buranın bir kutsal havuz olduğu; havuzlarda yer alan nişlerin ise tanrılara sunu amaçlı kullanılmış olabileceği düşünülmüştür. Bu havuzun batı duvarlarında keşfedilen çerçeveli niş, bu havuzun kült amaçlı kullanıldığını destekler nitelikte olmuştur.¹⁷²

2.2.1.7. Havuzhöyük

Havuzhöyük, Sivas'ın Kangal ilçesine bağlı Havuz Köyü'nde inşa edilen üç havuz yapısından oluşmuştur. Havuzhöyük'ün yerleşimine bakıldığında yüksek bir plato üzerinde kurulduğu görülmüştür. Şehre giden antik yollar günümüzde halen varlığını korumuştur.¹⁷³ Şehrin etrafında yeteri kadar su kaynağı olmakla birlikte; üç tane de doğal oluşumlu baraja rastlanmıştır. (Resim 5.11-12-13) Barajlardan birincisi hilal, ikincisi oval bir şekle sahiptir. Üçüncü baraj ise diğerlerinden daha büyük olmakla birlikte günümüzde dahi yağmur sonucu oluşan çamur birikintileri ve su kalıntısının izleri gözlemlenebilmektedir. (Resim 5.14) Barajın önüne çekilen setin duvarlarının zamanla kalınlaştırdığı anlaşılmıştır. Bu durum yapının farklı dönemlerde tadilattan geçmiş olabileceğini düşündürmüştür. Baraj yapılarının bulunduğu bölgenin yüksekliği ve barajların su kapasitesinin büyüklüğü suya olan ihtiyacın giderilmesini

¹⁷⁰ Ömür Harmanşah ve Peri Johnson, "Pınarlar, Mağaralar ve Hitit Anadolu'sunda Kırsal Peyzaj: Yalburt Yaylası Arkeolojik Yüzey Araştırma Projesi (Ilgın, Konya) 2011 Sezonu Sonuçları," *30. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2* (2013): 74.

¹⁷¹ Cem Karasu, "Yalburt Luvi Hiyeroglif Yazıtlarıyla İlgili Yeni Fragmanlar," *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2000 Yılı Konferansları* içinde (Ankara: Anadolu Medeniyetleri Müzesi, 2001), 230-231.

¹⁷² Harmanşah ve Johnson, "Yalburt Yaylası... 2010 Sezonu," 345-346.

¹⁷³ Üke, "Filolojik-Arkeolojik Veriler Işığında," 1539-1540.

sağlamak açısından verilen mücadelenin güzel bir örneğini sunmuştur. Barajların hayvanların su ihtiyacını karşılamamanın yanı sıra kurak dönemlerde şehrin su ihtiyacını karşılamaya da katkı sağladığı düşünülmüştür.¹⁷⁴

2.2.3. Barajlar

Anadolu'da kurulan ilk merkezi devlet olan Hititler'de ekonominin temelini tarım ve hayvancılık oluşturmuştur. Siyasi iktidar gücünü dinsel unsurlar üzerine kurmuştur. Suyun düzenli temini hem tarım ve hayvancılığın hem de kült törenlerinin düzenli yürütülmesi açısından önemli görülmüştür. Bu nedenle kentler ve tapınaklar su kaynaklarının yakınına inşa edilmiştir. Hititler, zaman zaman kuraklığın yaşandığı bu coğrafyada su kaynaklarına düzenli ulaşabilmek amacı ile bölgedeki ilk havuz ve baraj yapılarını inşa etmiştir.¹⁷⁵ Bu yapılar özellikle Yukarı Kızılırmak bölgesinde karşımıza çıkmış, ilk örnekleri ise M.Ö. 16. yy. da I. Hattuşili tarafından inşa ettirilmiş olan Hattuşa Havuz yapıları olmuştur. Yine aynı bölgede inşa edilen Alacahöyük Gölpınar Barajı, Çakırköy Barajı, Köylüoltu Barajı ile Kuşaklı/Şarişsa'daki havuz yapıları ve Havuz Höyük havuz yapıları su yapılarının önemli örnekleri arasında yerini almıştır. IV. Tuthalia Döneminde yaşanan kuraklık havuz yapılarının inşasına hız verilmesini sağlamıştır. Karakuyu, Köylüoltu ve Çakırköy barajları bu dönemi işaret etmektedir. I. Hattuşili döneminde havuz yapısı olarak inşa edilmeye başlanan su yapıları böylece daha büyük su kapasiteli barajlara dönüşmüştür.¹⁷⁶

Anadolu'nun sert iklim koşulları ve engebeli arazi yapısıyla başa çıkmak, yaşamın sürdürülebilmesi açısından hayati bir önem taşımıştır. Özellikle suyun kış aylarında artması, yaz aylarında ise azalmasına rağmen suya olan ihtiyacın yıl boyunca devam etmesi, suyun planlı kullanımını zorunlu kılmıştır. Hititler, tarımsal faaliyetlerde karşılaşılabilecek riskleri kontrol altına almak durumundaydılar ve bunun yolu, su kaynaklarının sürekliliğini sağlamaktan geçmiştir.¹⁷⁷ Bu amaçla inşa edilen baraj yapıları, suyun düzenli kullanımını sağlayarak risk yönetimi açısından önemli avantajlar sunmuştur. Tarihte tarımsal üretimde yaşanan düşüşler, savaş sanayisinde de gerilemelere yol açmış ve bu durum birçok devletin yıkılmasına neden

¹⁷⁴ Rainer Michael Boehmer, "Havuzköy In Üstkapadokien," *Archäologischer Anzeiger* (1967): 132-141; A. Tuba Ökse, "Sivas İli 1992 Yüzey Araştırması," *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 11 (1994): 243-258; Hans Henning Von der Osten, *Explorations in Hittite Asia Minor: 1929* (Chicago: University of Chicago Press, 1930).

¹⁷⁵ Ahmet Apaydın et al., "Çorum-Alacahöyük'te 3260 Yıl Öncesine Dönüş: Antik Hitit Barajının İyileştirilmesi ve Hitit Yaşamının Canlandırılması," *DSİ Teknik Bülteni*, no. 135 (2020): 19.

¹⁷⁶ Apaydın et al., "Çorum-Alacahöyük'te 3260 Yıl Öncesine Dönüş," 22.

¹⁷⁷ Ibid., 20.

olmuştur. Bu bağlamda, coğrafi koşullar nedeniyle yağmur suyuna duyulan yüksek ihtiyaç, Hitit Devleti'nin devamlılığı için yapay sulama sistemlerinin inşasını zorunlu kılmıştır.¹⁷⁸

Çalışmamızın bu bölümünde Hitit Baraj yapılarını kullanım amaçları açısından incelemeye çalışacağız.

2.2.3.1. Alacahöyük-Gölpınar Barajı

Alacahöyük barajı başkent Hattuša'ya yalnızca 28 km uzaklığı olan Alacahöyük'te yer almaktadır. Çivi yazılı metinlerde Arinna şehri olarak yer olan bu kente “^{URU}TÚL/PÚ-na” yani “Pınar Şehir” adı verilmiştir. Bir kült merkezi de olan şehirde, yapılan kazı çalışmalarında birçok su kanalına rastlanmıştır. Çalışmalar sonucu bu kanalların hem temiz hem de atık suyu taşımak için kullanıldığı anlaşılmıştır. Orta Anadolu'da yaşayan Hititler bölgede baraj yapıları olmadan uzun vadeli yaşanamayacağını anlayan ilk uygarlık olmuş ve çeşitli baraj yapıları devlet kontrolünde inşa ettirilmiştir. (Resim 5.15) Baraj, Gölpınar kaynağından beslenmektedir. Yapılan çalışmalar ile barajın sedimanla dolan alanı temizlenmiş ve Gölpınar kaynağının önü açılarak eski haline getirilmiştir. Barajın bulunduğu bölgedeki taban geçirimsiz malzeme olan kil ile desteklenmiş ve üç kenarı taş duvar ile çevrilmiştir. Batı yönde üç tane sunak şeklinde yapılmış heykel ya da kitabeye rastlanılmıştır. Ayrıca bir hiyeroglif yazıt da gün yüzüne çıkarılmıştır. Yazıtın üzerindeki “Tanrıça” ve “Hepatu” yazıları barajın Hepat için yapıldığını göstermiştir. Hepat'ın ise Puduhepa döneminde Arinna ile eşit görüldüğü bilindiğinden barajın tarihlendirilmesi III.Hattuşili dönemine yapılması uygun görülmüştür. Dünyada işlevini sürdüren en eski baraj yapısı olarak bilinen bu baraj DSİ tarafından rehabilite edilerek yeniden kullanıma kazandırılmıştır.¹⁷⁹ (Resim 5.16)

Farklı amaçlar için kullanılmak üzere inşa edilen barajın su kapasitesinin yaklaşık olarak 25.000 m³ olduğu tahmin edilmektedir. Barajın tarım arazilerinin yakınında olması sulama amacıyla, bu arazilerin bir kısmının mera olarak kullanıldığı düşünüldüğünde hayvanların su ihtiyaçlarını karşılama amacıyla; kuraklık durumunda ise içme suyu sağlama amacıyla kullanılmış olabileceği düşünülmüştür. Baraj bölgesinde bulunan stel barajın kült işlevinin olduğunu da göstermiştir.¹⁸⁰

¹⁷⁸Apaydın et al., “Çorum-Alacahöyük'te 3260 Yıl Öncesine Dönüş,” 20.

¹⁷⁹Apaydın et al., “Çorum-Alacahöyük'te 3260 Yıl Öncesine Dönüş,” 21, 24-25, 29.

¹⁸⁰Üke, “Filolojik-Arkeolojik Veriler Işığında,” 1533-1534.

2.2.3.2. Çakırköy Barajı

Çakırköy Barajı, Çorum iline bağlı Çakır Köyü'nde inşa edilmiştir.¹⁸¹ (Harita 5.2) Barajın inşası için yaklaşık 15000 m³ malzeme kullanılmıştır. Bu oran 1000 kamyonluk bir malzemeye denk gelmektedir; bu ise muazzam bir iş gücü demektir. Bu iş gücünün dönemin şartları göz önüne alındığında ancak Hittiler gibi büyük bir devlet tarafından karşılanabileceği ve organize edebileceği değerlendirilmiştir. Barajların genelde yapılış amaçları tarım alanlarında sulama veya içme suyu ihtiyacını karşılamak olsa da Çakırköy Barajında suyun taşınması için herhangi bir kanala rastlanmamıştır. Barajın bulunduğu coğrafyanın tarıma uygun olmayan vadi tabanı olması bu durumu desteklemiştir. Ancak, barajın bulunduğu alanın bir kısmı küçükbaş hayvancılık için mera olarak kullanılmış bu da kurak dönemlerde vadiye inen bu hayvanların su ihtiyaçlarını karşılamak için inşa edilmiş olabileceğini de akla getirmiştir. Yapılan çalışmalar henüz barajın yapıldığı net tarihi dönemi belirlemeyi mümkün kılamamıştır.¹⁸²

2.2.3.3. Karakuyu Barajı

Karakuyu Barajı Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine bağlı olan Karakuyu köyünde inşa edilmiştir. Barajın varlığı, bölgede bulunan bir yazıtın incelenmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu yazıtın daha sonra aslında barajın bir parçası olduğu belirlenmiştir. Yazıttan anlaşıldığı kadarı ile baraj IV. Tuthalia döneminde, sel sonucu oluşan iki derenin birleştiği yerde inşa edilmiştir.¹⁸³ Baraj toplanan suyun basıncına karşı direnebileceği şekilde inşa edilmiş ve barajın yeri bu anlamda stratejik olarak iyi seçilmiştir. Baraj, köyün yaşlılarının anlattığına göre Gödele Tepeleri'nden gelen sel sularını hala bir miktar tutabilmektedir. (Resim 5.17) Yaz aylarında köylüler bu su ile atlarını ve arabalarını yıkayabilecek kadar suya sahip olduklarını dile getirmiştir. Ayrıca barajda fazla suyun dışarı atılabilmesi için bir tahliye sistemi yer almıştır. Tahliye sisteminin ise muhtemelen ahşap bir vana aracılığı ile sağlandığı düşünülmüştür. Baraj yapısında bulunan yazıt, tahliye sisteminin üst kısmına yerleştirilmiş ve yazıtın güneş kursu motifi taşıdığı tespit edilmiştir. Barajın bulunduğu arazide kuru tarımın yapıyor olması yapının sulama amacı ile kullanılmadığını düşündürmüştür. Bölgede küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yaygın olması nedeniyle, barajın bu hayvanların su ihtiyaçlarını karşılamak için yapıldığı muhtemeldir.¹⁸⁴ (Resim 5.18)

¹⁸¹ Üke, "Filolojik-Arkeolojik Veriler Işığında," 1533-1535.

¹⁸² Önder İpek ve Resul İbiş, "Çakır Köyü Hitit Barajı 2012 Yılı Sondaj Kazısı Çalışmaları Ön Raporu," 3. *Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu* içinde (Çorum, 2013), 42-43.

¹⁸³ Emre, "The Hittite Dam of Karakuyu," 1.

¹⁸⁴ Emre, "The Hittite Dam of Karakuyu," 4-5.

2.2.3.4. Köylütolu Barajı

Konya'nın Ilgın ve Kadınhanı ilçeleri arasında yer alan bir bölgede bulunan baraj IV. Tuthalia döneminde inşa edilmiştir. Baraj ve yazıt adlarını yakınlarında yer alan su kaynağından almıştır. Hititler su kaynaklarını kutsal kabul etmiş, bu nedenle onlar için anıtlar dikmiş ve tanrılar için buralarda ritüeller düzenlemişlerdir. Burada bulunan anıtın da bu amaçla inşa edilmiş olması muhtemeldir. Bu açıdan bölgenin Hitit su kültürü açısından kutsal kabul edildiği söylenebilir.¹⁸⁵

Barajın işçilik açısından Yalburt havuzuna benzediği anlaşılmıştır. Havuz, Kale Tepe'nin doğusuna inşa edilmiş ve havuz odasının batı duvarındaki anıtsal niş yapısı nedeni ile kült amaçlı kullanıldığını düşünülmüştür. Barajın zeminine döşenmiş su geçirmez malzemenin bir kısmı dışarıdan getirilerek baraj tamamlanmıştır. Bu durum büyük bir iş gücü ile yapıldığı anlamına geldiği için kraliçe bir proje olduğu açıktır. Ören Çeşmesi olarak bilinen zengin su kaynağı bu barajı beslemiştir.¹⁸⁶ (Harita 5.3)

Köylüoltu barajı ve etrafında yapılan arkeolojik çalışmalar barajın tarım alanında sulama yolu ile kalkınmayı amaçladığını ortaya koymuştur. IV. Tuthalia yeni yerleşim bölgeleri kurmuş ve bu bölgelerinin ihtiyaçlarını karşılamak için sulama projeleri geliştirmiştir.¹⁸⁷ Baraj derin bir vadinin iki tarafının birleştirilmesiyle inşa edilmiştir ve M.Ö. 2. bin yılda inşa edilen en büyük ölçekli baraj olma özelliğini taşımıştır. Bu nedenle barajın inşa ediliş amacının kaynak suyu toplamak olduğu açık şekilde görülmüştür.¹⁸⁸

2.2.4. Kaya Anıtları

Hitit dönemi kaya kabartmaları incelendiğinde, bu kabartmaların genellikle ulaşılması zor dağ yüzeylerine, üç boyutlu görünüm sağlamak amacı ile yüzeyin düzeltilerek rölyef tekniği ile işlendiği anlaşılmıştır.¹⁸⁹ Sipylus ve Eflatun Pınar'da oldukça ayrıntılı tasvir edilen tanrıların görünüşleri yan profilden kayaya işlenmiştir. Taşçı figürlerinin ana hatları ve detayları, parmak genişliğinde derin oyuklara gömülmüş; yandan çok az göze çarpacak veya hiç göze

¹⁸⁵ Yiğit, Özcan, ve Kıymet, *Hitit İmparatorluk Dönemi Kaya Anıtları*, 341.

¹⁸⁶ Harmanşah ve Johnson, "Yalburt Yaylası... 2010 Sezonu," 344-345.

¹⁸⁷ Üke, "Filolojik-Arkeolojik Veriler Işığında," 1537-1538.

¹⁸⁸ Emre, "The Hittite Dam of Karakuyu," 7.

¹⁸⁹ Eva A. Braun-Holzinger, Kay Kohlmeier, C. Grunwald, Adriaan V. Müller, Gerdt Kutscher, ve Stephan Waetzoldt, ed., *Acta Praehistorica et Archaeologica* 15 (Berlin, 1983), 7-8; Muhibbe Darga, *Hitit Sanatı* (İstanbul: Anadolu Sanat Yayınları, 1992), 174.

çarpmayacak şekilde tasvir edilmiştir. Bu durum figürlerin iki boyutlu işlendiğini göstermiştir.¹⁹⁰

Kaya anıtlarının tümünün yapılış tarihini kesinleştirmek mümkün olmasa da bazı anıtların üzerindeki hiyeroglif yazılar kesin tarihlendirilmesine olanak sağlamıştır. Gezbel ve Akpınar anıtları II. Murşili, Karabel III. Hattuşili, Hemite ise imparatorluğun son dönemi ile tarihlendirilmiş ve genel olarak kaya kabartmalarının M.Ö. 13. yy.'da ortaya konduğu düşünülmüştür.¹⁹¹

Kaya anıtlarına işlenen figürler incelendiğinde Hititlere özgü tasvirlerin öne çıktığı dikkat çekmiştir. Bu tasvirlerde tanrıların sağ ellerinde balta, sopa, gürz, kılıç, ayrıca mızrak ve yay gibi silahlar, sol ellerinde ise yine mızrak ve yay gibi silahlar yer almıştır. Ayrıca ellerde silahlar, semboller ve muhtemelen hiyeroglif formda olan kartal, tavşan, aslan, kırbaç, insan başı ve kalkan gibi kabartmalara da rastlanmıştır. Tanrıçalar ise uzun ve aşağı doğru sarkan başlıklar takmış, ellerindeki kaseleri ağızlarına doğru götürürken tasvir edilmişlerdir. Krallar ise kült amaçlı giydikleri elbiseleriyle güneş tanrısının yanında betimlenmiştir. Rölyeflerde Hurri etkisinden söz etmek de mümkün olmuştur. Büyük İmparatorluk dönemi kabartma sanatında yinelenen kadın elbisesi, rahip cübbesi, büyük küpe ve semboller, kanatlı güneş kursu gibi tanrıya ait bir çok sembol Eski Asur ticaret kolonileri dönemine kadar uzanmıştır. Kanatlı güneş, çift başlı kartal, tanrıçaların tekerlek şeklindeki başlığı, tanrıların konik başlığı, yuvarlak başlık, tanrıların hayvanlar üzerindeki duruşu, kaide üzerindeki boğa ve silahı taşıyan kolun izleyiciye göre konumlandırılması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Kadınların başlıklarındaki çember ya da kaide üzerindeki boğa simgesi gibi bazı görseller ise yerli unsurlar arasında yerini almıştır.¹⁹²

Kaya anıtlarında temel olarak iki grup tasvir edilmiştir. Bunlardan ilkinin tanrı tasvirleri ikincisini ise prensler, yerel yöneticiler, büyük krallar veya kraliçelerin tasvirleri oluşturmuştur. Tanrı tasvirleri içeren kaya kabartmalarının büyü ritüelleri veya kaya tapınakları ile ilişkili olduğu düşünülmüştür. Yöneticilerin betimlendiği kabartmaların da büyü ritüellerinden bağımsız olduğunu söylemek doğru olmayacaktır.¹⁹³

¹⁹⁰ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 9.

¹⁹¹ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 103.; Darga, *Hitit Sanatı*, 174.; Horst Ehringhaus ve Frank Starke, *Götter, Herrscher, Inschriften: Die Felsreliefs der hethitischen Grossreichszeit in der Türkei* (Mainz am Rhein: von Zabern, 2005), 119.

¹⁹² Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 103.

¹⁹³ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 106.

Hitit İmparatorluğu'nda M.Ö. 14. yüzyıl sonlarından 12. yüzyıl başlarına kadar kaya kabartmaları ve yazıtlar; kült törenleri, askeri ve siyasi faaliyetler, hanedan içi gerilimli ilişkilerden tanrıların, hükümdarların, şehirlerin, ülkelerin ve tanrılaştırılmış dağların adlarına kadar kıyafet ve silah detaylarına ilişkin resim ve yazılar aracılığıyla geniş bir yelpazede bilgi aktarmıştır. Bugün hala kullanımda olan eski geçiş yollarının yakınındaki bazı kabartmaları keşfetmek kolay olmuşken, bazılarının yollardan uzakta, ıssız yerlerde, yalnızca zorlu patikalardan ulaşılabilmeleri nedeniyle keşfi zor olmuştur. Bu kabartmaların birçoğu su kaynaklarının veya su yollarının yakınında, hidrolik yapılar üzerinde yer almış veya genellikle Fırtına Tanrısı'nın oturduğu tanrılaştırılmış bir dağla aynı hizada konumlandırılmıştır. Bazı kabartmaların ise dini bayramlar veya ölü kültürleriyle ilişkili alanlara ait olduğu düşünülmüştür.¹⁹⁴

Biz bu çalışmamızda su kültü ile ilişkili olduğunu düşündüğümüz, su kaynaklarının kenarında veya yakınında yapılmış kaya anıtları incelenmeye çalışılacaktır. (Harita 5.4)

2.2.4.1. Sipylos (Akpınar) Kaya Anıtı

Akpınar Kaya Anıtı olarak da bilinen Sipylos Anıtı, Manisa ili içerisinde, Gediz nehrinin geçtiği Manisa Ovasında konumlanmıştır. Anıtın bulunduğu dağın eteklerinde Akpınar Havuzu ve büyük kaynak göletleri yer almıştır. Antik kaynaklarda bu bölgeye benzer şekilde Tantalus Gölü'nden ve Sipylus Dağı'nın zirvesinde yer alan "Tanrıların Annesi"nden bahsedilmiştir. Bu anlatımların kaya anıtına olan benzerliği dikkat çekmiştir.¹⁹⁵

Kireçtaşı kaya üzerine bir nişin içine yontularak yapılmış olan figür yaklaşık 5 metre genişliğinde ve 8 metre yüksekliğindedir. Oturur şekilde kayaya işlenmiş olan figürün Hitit dağ tasvirlerini yansıttığı düşünülmüştür. Günümüze oldukça tahrip olmuş şekilde ulaşan bu anıtın, tam olarak şekli anlaşılmasa da bir başlık taşıdığı belirlenmiştir.¹⁹⁶ (Resim 5.19) Figürün sağ üst kısmında bir hiyeroglif yazıt fark edilmiş olsa da tahribat nedeni ile tam olarak okunamamıştır. Anıtın niş içerisine oyulması, hiyeroglif yazıt barındırması, duruşu, giysisi ve bedenin işleme tarzından anlaşıldığı üzere Hitit dönemine ait bir eser karşımızda durmaktadır.¹⁹⁷ Anıtın Hitit panteonunun baş tanrıçalarından birisine ait olduğu düşünülmektedir.¹⁹⁸

¹⁹⁴ Ehringhaus ve Starke, *Götter, Herrscher, Inschriften*, 120.

¹⁹⁵ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 28.

¹⁹⁶ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 31.

¹⁹⁷ Darga, *Hitit Sanatı*, 186.

¹⁹⁸ Turgut Yiğit, Ali Özcan ve Kurtuluş Kıymet, *Hitit İmparatorluk Dönemi Kaya Anıtları* (Ankara: Bilgin Kültür Sanat, 2015), 108.

Güterbock,¹⁹⁹ anıtın bulunduğu bölgedeki pınarın varlığı ve anıtın yüzünün suya dönük olması nedeni ile özellikle bu yerin seçildiğini öne sürmüştür. Bu durum anıtın, Kolhmeyer'in²⁰⁰ dağ tanrısı kültü yorumu ile paralellik göstermiştir. Ayrıca anıta giden ancak günümüze ulaşmamış olan basamakların varlığı burada kült törenleri düzenlemek için anıta gidilmiş olabileceğini düşündürmüştür. Anıtın bulunduğu tepenin üzerindeki kurban çukuru da yine bu görüşü desteklemiştir.²⁰¹ Kutsal kabul edilen su kaynaklarının dağlardan çıkması hem dağların hem de su kaynaklarının kutsallığına işaret etmiş, bu da anıtın kült amaçlı kullanılmış olabileceği fikrini güçlendirmiştir.

2.2.4.2. Karabel Kaya Anıtı

Karabel anıtı İzmir'in yaklaşık olarak 25 km. doğusunda, Kemalpaşa ilçesinin 8 km. güneyinde konumlanmıştır.²⁰² Gediz Havzasına geçişi sağlayan Karabel Geçidi üzerinde bulunan bu kabartmalara, geçidin adı verilmiştir. Kabartmalar ayrıca Anadolu'nun en batısında bulunan kaya anıtları olma özelliğini taşımıştır.²⁰³ Geçit, Anadolu ile Ege arasında geçiş noktası olarak önemli bir rol oynamıştır.²⁰⁴

Kireçtaşı kaya üzerine tasvir edilmiş kabartmalar günümüze oldukça yıpranarak ulaşabilmiştir. Anıtın biraz ilerisindeki eski yol kenarında bulunan, Karabel B adı verilen bir tasvir ile, C1 ve C2 olarak bilinen iki yazıtın varlığı bilinse de yol genişletme çalışmaları sonucunda bu eserler günümüze ulaşamamıştır. Ancak Kolhmeyer'in²⁰⁵ bu yapılar hakkında yok olmadan önce gerçekleştirdiği belgeli çalışmalar eserler hakkında günümüzde de bilgiye ulaşabilmemizi sağlamıştır.²⁰⁶

Anıtı oluşturan erkek figür bir nişin içerisine tasvir edilmiştir. Sağ üst köşesine ise üç satırdan oluşan bir hiyeroglif yazıt bulunmaktadır. Figürün sivri uçlu başlığı vardır ve başlık içinde yukarıya doğru uzanan çizgilerle üçgen motifler oluşturulmuştur. Başlığın hemen bitiminde yukarı doğru uzanan bir boynuz yer almıştır. Kısa kollu ve dizlerinin üstünde elbise giymiş olan figürün ayakkabılarının ucu sivridir. Figürün sağ omzunda bir yay, belinde kılıç sol elinde ise bir mızrak görülmektedir. (Şekil 5.11) Hiyeroglif yazı, mızrak ile figürün arasına

¹⁹⁹ Hans Gustav Güterbock, "Bazı Hitit Anıtları Üzerine Notlar," *Anadolu Çalışmaları* 6 (1956): 54.

²⁰⁰ Kohlmeier, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 31.

²⁰¹ Yiğit Erbil, "Hitit Dönemi Su Kültü" (Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2005), 48–49.

²⁰² Ehringhaus ve Starke, *Götter, Herrscher, Inschriften*, 87; Yiğit, Özcan ve Kıymet, *Hitit İmparatorluk Dönemi Kaya Anıtları*, 108.

²⁰³ Darga, *Hitit Sanatı*, 183.

²⁰⁴ Kohlmeier, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 13.

²⁰⁵ Kohlmeier, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit."

²⁰⁶ Ehringhaus ve Starke, *Götter, Herrscher, Inschriften*, 87.

yerleştirilmiştir.²⁰⁷ Yazıtı Hawkins²⁰⁸; “*Mira Kralı Tarkasnawa, Mira Ülkesi Kralı Alantalli[nin oğlu [,Mira Ülkesi Kralı ...'nın torunu*” olarak okumuştur. Bu yazıtın bir Hitit kralını değil, vassal bir kralı temsil ettiği ve Mira ülkesi ile Hitit ülkesi arasındaki sınırı belirlemek amacıyla oluşturulduğu düşünülmüştür.²⁰⁹

İmamkulu, Hanyeri-Gezbel, Hemite ve Karabel anıtlarında yer alan mızrak ve yay motifinin yerel krallıklarda kullanılan simgeler arasında yer aldığı ve mızrağın bir kült ögesi olarak da düşünüldüğü anlaşılmıştır. Bu duruma; KI.LAM bayramında düzenlenen ritüel törende krala verilen demir mızrak, Koruyucu tanrının kutsal silahı olarak mızrağın metinlerde geçmesi, saray kapısından mızrak çalınırsa ölümle cezalandırılması ve anıtlarda, stellerde, mühür baskılarında mızrağın krala ait bir simge olarak betimlenmesi örnek gösterilebilir.²¹⁰

Karabel A'ya 100 metre uzaklıkta ve onunla hemen hemen aynı motiflere sahip ancak fazlaca aşınmış, hiyeroglif yazıları tam olarak okunamayan Karabel B Anıtı'na da rastlanmıştır. Bu anıtta da yine mızrak ve yay motifleri dikkat çekmiştir. Karabel C de ise iki tane hiyeroglif yazıt tespit edilmişse de A'daki kral ismi dışında fazla okunabilir durumda değildir.²¹¹ Bu yapılar başlangıçta, kayaların suya açık bir tür oda oluşturacak şekilde birleştirilmesiyle oluşturulmuş olabilir. En az iki büyük kayanın arasında, paralel kenarları olan doğal oluşumlu olmadığı anlaşılan 1,5 m genişliğinde bir taş yığınının rastlanması bu yorumu desteklemiştir.²¹² Yazıtlar herhangi bir tarihsel atıf yapılmasına izin vermemiştir. Ancak Hititlerde; kaya oymalarının, yay taşıyan savaşçı ve sivri uçlu başlık motiflerinin Büyük İmparatorluk Dönemi'ne işaret ettiği kabul edilmektedir.²¹³

Karabel anıtlarının bulunduğu konum dikkate alındığında yapılış amacı ile ilgili kesin bir sonuca varmak güçtür. Coğrafi konumu itibarı ile bir geçiş yolu üzerinde olan anıt, Hititler için siyasi bir propaganda aracı olarak veya sınır belirlemek amacıyla kullanılmış olabileceğini göstermiştir. Ayrıca, suya yakın konumu ve odalı yapısıyla kült törenlerinde kullanılmış olabileceği de düşünülmektedir.

²⁰⁷ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 16.

²⁰⁸ John David Hawkins, "Mira Kralı Tarkasnawa 'Tarkondemos', Boğazköy Mühürleri ve Karabel," *Anadolu Çalışmaları* 48 (1998): 4.

²⁰⁹ Darga, *Hitit Sanatı*, 183.

²¹⁰ Darga, *Hitit Sanatı*, 183-184.

²¹¹ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 19–20.

²¹² Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 19–20.

²¹³ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 26.

2.2.4.3. Sirkeli Kaya Anıtı

Tarihlendirilebilen en eski Hitit kaya anıtı olan Sirkeli Kaya Anıtı, Ceyhan Nehri'nin sol yakasında nehre dik ve çıkıntılı bir şekilde konumlanmış kayanın yüzeyine tasvir edilmiştir. Anıtın bulunduğu bölgede antik bir yerleşim olan Sirkeli Höyüğü de yer almaktadır.²¹⁴ 1936 yılında Gastang²¹⁵ tarafından yapılan kısa bir inceleme sonucu höyüğün Kalkolitik'ten Roma dönemine kadar iskân edildiği anlaşılmıştır. Ayrıca kabartmanın üzerindeki kayanın üstünde iki adet çukur keşfedilmiştir. Bu çukurların kült işlevi olduğu açık olsa da yapılış amacının yeraltı tanrıları ile iletişim kurmak mı yoksa libasyon yapmak mı olduğu tam olarak anlaşılamamıştır. (Şekil 5.12)

Anıtın yanı sıra bir hiyeroglif yazı da keşfedilmiş ve yazıttaki “*Muwatalli Büyük Kral, kahraman, Ha(ttuši)li Büyük Kral, kahraman*” yazısı okunmuştur.²¹⁶ Böylece yazıtın II. Muwattali dönemine ait olduğu anlaşılmıştır. Anıtı incelediğimizde ayakta duran kralın sağ elinin dua eder gibi havada olduğu, sol elinin ise *litus* taşıdığı gözlemlenmiştir. Kafasında yuvarlak bir takke bulunan kral arkası uzun önü biraz daha kısa olan bir tören kıyafeti giymiştir. Ayrıca ayakkabılarının ucu da yukarı doğru kıvrımlı olacak şekilde tasvir edilmiştir.²¹⁷ Bu kabartmanın, jest ve kıyafet açısından Alacahöyük ve Yazılıkaya kabartmalarındaki krallar ile benzer özellikler taşıdığı görülmüştür.²¹⁸

Sirkeli kabartmasının yaklaşık 13 metre aşağısında, yine aynı kabarmaya benzeyen başka bir kabartma keşfedilmiş ve buna ise Sirkeli 2 adı verilmiştir. Yıpranmış olsa da kabartmanın kıyafetleri, duruşu ve boyutu Sirkeli 1 ile büyük oranda benzerlik göstermektedir.²¹⁹ Bu kabartmada da bir hiyeroglif yazıt keşfedilmiş ve “*Büyük kral kahraman Muwatalli, büyük kral kahraman Muršili'nin oğlu, [Šuppiluliuma(?)]'nin oğlu*” şeklinde Ünal²²⁰ tarafından okunmuştur

Kabartmaların yapılış amacına yönelik çeşitli yorumlar yapılmıştır. Anıtın, su kenarında olması ve bulunduğu kayanın üzerindeki çukurlar kült törenlerinde kullanılmış olabileceğini akla getirmiştir.²²¹ Suriye'ye giden önemli bir ulaşım güzergahında bulunması ve stratejik

²¹⁴ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 95.

²¹⁵ John Garstang, *Kilikya'da Keşif: Nelson Keşif Gezisi: Ön Rapor II* (Liverpool, 1937).

²¹⁶ Darga, *Hitit Sanatı*, 175.

²¹⁷ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 96–97; Yiğit, Özcan ve Kıymet, *Hitit İmparatorluk Dönemi Kaya Anıtları*, 186.

²¹⁸ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 99.

²¹⁹ Ehringhaus ve Starke, *Götter, Herrscher, Inschriften*, 99-100.

²²⁰ Ahmet Ünal, *Hititler Devrinde Anadolu: İ.Ö. II. Binyılda Anadolu* (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2002), 145.

²²¹ Darga, *Hitit Sanatı*, 174.

konumu anıtın Hititlerin siyasi gücünü göstermek için yapılmış olabileceğini de akla getirmiştir.²²² Ayrıca Mısır seferi sırasında Ramses'e karşı bir güç simgesi olarak yaptırılmış olması da muhtemeldir.²²³

2.2.4.4. Fraktın Kaya Anıtı

Kayseri'de bulunan anıt, Yenice Nehri'nin (Zamantı) kollarından birisi olan Enzel Deresi'nin kenarında doğal bir kayaya friz şeklinde işlenen kabartmalardan oluşmuştur. Üç bölümden oluşan anıtın iki bölümünde tasvirler bir bölümünde ise hiyeroglif bir yazıt yer almıştır. Kabartmaların yaklaşık 2 km yakınında ise bazı çömlek parçalarına rastlanmıştır. Bu durum anıtın yakınlarında bir yerleşim yeri bulunduğunu göstermesi açısından önemlidir. Yumuşak bir kaya zeminine işlenmiş olan anıt, günümüze yıpranarak ulaşabilmiştir.²²⁴

Birçok araştırmacının dikkatini çeken anıt hakkında pek çok çalışma yapılmıştır.²²⁵ Bulunduğu güzergahın ticaret yollarının üzeri olması yapının yalnızca yerel halka hitap etmediğini anlamamızı sağlamıştır. Buradan geçen yabancı gezginler, tüccarlar ve yabancı siyasiler de bölgeden geçerken anıtta tasvir edilen kralın topraklarına girmiş olduklarını anlamış oluyorlardı. Dolayısıyla anıtın siyasi bir propaganda aracı olduğu söylenebilir.²²⁶ Ancak anıttaki tasvirler ve hiyeroglif yazıt, anıtın sadece siyasi propaganda aracı olmadığını, aynı zamanda dini anlamlar da içerdiğini ortaya koymuştur.

Anıtın üzerindeki tasvirlerde kral III. Hattuşili ve eşi Puduhepa bir sunağın yanında Tanrıça Hepat ve Fırtına tanrısı için içki libasyonu gerçekleştirirken tasvir edilmiştir. (Şekil 5.13) Sağ tarafta bulunan hiyeroglif yazıtta Puduhepa tanıtılmış ve memleketi hakkında bilgi verilmiştir.²²⁷

Anıtın sağ üst tarafında bazı figürlere başlanmışsa da tamamlanamadığı gözlemlenmiştir. Fakat tanrıça Hepat ve Puduhepa belirgin bir şekilde tasvir edilmiştir. Tasvirin solunda yer alan Kral ve Fırtına tanrısının kıyafetlerinin benzediği dikkat çekmiştir. Tanrı, kısa kıyafetli, sivri konik külahlı ve sivri ayakkabılı klasik bir Hitit tanrı tasviri şeklinde betimlenmiştir. Kralın da tanrı kıyafetleri ile betimlenmesi, anıtın kral öldükten sonra yapıldığını akla getirmiştir. Hitit

²²² Garstang, *Kilikya'da Keşif*, 65.

²²³ Ünal, *Hititler Devrinde Anadolu*, 146.

²²⁴ Erbil, "Hitit Dönemi Su Kültü," 53–54.

²²⁵ Darga, *Hitit Sanatı*, 177–179; Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 154; Ignace J. Gelb, *Hitit Hiyeroglif Anıtları*, Oryantal Enstitüsü Yayınları 45 (Chicago: Chicago Üniversitesi Yayınları, 1939), 14.

²²⁶ Robert L. Alexander, "Contributions to the Interpretation of the Fraktın Reliefs," in 3. *Uluslararası Hititoloji Kongresi Kanunları* (Ankara, 1998), 15.

²²⁷ Alexander, "Fraktın Kabartmalarının Yorumlanmasına Katkılar," 15.

inancına göre kralların öldükten sonra Tanrı kabul edilmiştir. Tanrı ile kralın önünde ise bir sunak yer almıştır. Sunağın Alacahöyük'te yer alan "tanrı boğa" ile sunaklar ve İnandıktepe vazosundaki sunaklar arasındaki benzerliği bu sunağın protipi olabileceklerini akla getirmiştir.²²⁸

Anıt platformunun üzerinde iki adet oyuk²²⁹ tespit edilmesi anıtın ölü kültü ile ilişkili olabileceğini düşündürmüştür.²³⁰ Bu oyuklar Boğazköy Südburg yapısının bir odasında yer alan çukurları akla getirmiştir. Ayrıca kraliçe ve tanrıçanın eşit büyüklükte olması ve aynı elbiseyi giymesi bu görüşü desteklemiştir. Anıt ile ilgili bir diğer yorum ise, bu anıtın Puduhepa ve III. Hattuşili'nin evlilik ritüeliyle ilişkili olduğu yönündedir.²³¹

Anıtın çevresinde bulunan iki yapay oluk ve Zamantı nehrinin önünde konumlanmış olması, hem su hem de dağ kültü ile bağlantısı olabileceğini göstermiştir. Dağlar, Haatuşa Devlet kültüründe önemli bir yere sahip olmuş, dağlardan gelen suya ve dağ tanrılarına kült törenlerinde sıkça yer verilmiştir.²³² Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi bu anıtı tek bir açıdan yorumlamak doğru olmayacaktır. Konumu itibari ile siyasi, tasvirler açısından incelendiğinde dini bir karaktere sahip olan Fraktin Anıtı, Hititlerden kalan değerli bir miras olarak araştırmacıların yeni yorumlarına açık kalmaya devam etmektedir.

2.2.4.5. Taşçı Kaya Anıtı

Taşçı kaya oymaları Kayseri'nin Develi ilçesinde Zamantı Nehri'nin kollarından birisi olan Dökük Nehrinin güneyinde konumlanmıştır. Birbirine yaklaşık 100 metre uzaklıktaki iki anıt, Taşçı I ve Taşçı II olarak isimlendirilmiştir.²³³ Anıtların yapımında muhtemelen bölgedeki kireçtaşının kırılkanlığı nedeniyle, oyma tekniğinden çok kazıma yöntemi tercih edilmiştir.²³⁴

Taşçı I incelendiğinde, sağa bakan üç figür gözlemlenmiştir. Sağdaki iki figürün kostüm ve duruş açısından birbirine benzediği dikkat çekmiştir. Boynuzlu ve yuvarlak başlıklarının belirgin olması onların erkek figür olduğunu göstermiştir. Üçüncü figürün başında bir bant ile bağlanan, yere doğru sarkan uzun bir kumaş yerleştirilmiştir. Bu detay bu figürün kadın

²²⁸ Darga, *Hitit Sanatı*, 177–178; David Ussishkin, "Oyuklar, 'Kupa İşaretleri' ve Hitit Taş Anıtları," *Anadolu Çalışmaları* 25 (1975): 86

²²⁹ Yiğit, Özcan ve Kıymet, *Hitit İmparatorluk Dönemi Kaya Anıtları*, 158.

²³⁰ S. Özkan Savaş, "Kizzuuanalı Büyük Hitit Kraliçesi Puduhepa'nın Evlilik Anıtı ile Ölüm Anıtı," in *Les Rituels funéraires de l'Anatolie ancienne*, ed. Alice Mouton, *Varia Anatolica* 13 (Paris: Institut Français d'Études Anatoliennes / De Boccard, 2001), 108.

²³¹ Erbil, "Hitit Dönemi Su Kültü," 56–57.

²³² Ehringhaus ve Starke, *Götter, Herrscher, Inschriften*, 61.

²³³ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 73.

²³⁴ Yiğit, Özcan ve Kıymet, *Hitit İmparatorluk Dönemi Kaya Anıtları*, 165.

olduğunu anlamamızı sağlamıştır.²³⁵ Bu figürlerin başlarının üzerinde ve sol tarafta Luvi hiyeroglifi ile yazılmış yazıtlar bulunmuştur. Figürlerin başlarının üzerindeki yazıtlar tam olarak okunamasa da en yukarıdaki yazı; “*Manazi, ordu kâtibi Lupaki'nin kızı, saray muhafızı Zida'nın oğlu(?), Kahraman Büyük Kral Hattuşili'nin hizmetkârı*” şeklinde okunabilmiştir.²³⁶ Bu yazıttan da anlaşılacağı üzere anıt, III. Hattuşili dönemi ile tarihlendirilmiştir. Ancak figürlerin kimi temsil ettiği kesin olarak belirlenememiştir. (Şekil 5.14)

Taşçı II, ilk anıttan yaklaşık 100 metre yukarıda, güneyde, doğrudan su yüzeyine yakın bir konumda yer almıştır. Birinci anıta göre daha iyi durumda olan bu anıtta, uzun bir rahip cübbesi giymiş bir erkek figür tespit edilmiştir. Figürün iki eli, dua eder gibi yukarı doğru kaldırılmış şekilde betimlenmiştir.²³⁷ (Şekil 5.15)

Taşçı I ve Taşçı II de yer alan hiyeroglif yazıtların tam olarak okunamaması nedeniyle hangi amaçla yapıldığı netleştirilememiştir. Ancak yazıtlarda III. Hattuşili'nin adının geçmesi nedeni ile bu döneme ait oldukları düşünülmektedir. Anıtların suyun üzerindeki konumları yeraltı dünyası ile ilişkili olabileceklerini akla getirmiştir.

Taşçı I ve II'nin yakınında yer alan mağaralar ve mağaralarda bulunan oyuklar, bu anıtların su kültü ile bağlantılı olabileceğini düşündürmüştür.²³⁸ Bu konuda yapılacak olan yeni çalışmaların, anıtların işleviyle ilgili daha net bilgiler edinmemizi sağlayacağını ümit etmekteyiz.

2.2.4.6. İmamkulu Kaya Anıtı

Kayseri'nin Kapadokya bölgesinde, Bey Dağı'nın batısında ve Zamantı Nehri'nin kolu üzerinde bir terasta yer alan İmamkulu kaya kabartmaları “kral ve tanrılar dünyası”nı yansıttığı düşünülmüştür.²³⁹ Kabartma, Hanyeri'nin güneyinde yer almış ve Zamantı nehri üzerinde yer alan Fraktin ve Taşçı kaya anıtları ile yakın konumda olduğu anlaşılmıştır.²⁴⁰

Kabartma; yüksekliği yaklaşık 2,5 metre, genişliği ise yaklaşık 3,5 metre olan düzleştirilmiş bir kayanın üzerinde yer almıştır. Anıtın üzerindeki tasvir üç parça halinde işlenmiştir. En üstte ortada boğanın çektiği arabayı süren bir tanrı tasvir edilmiştir. Tanrı yukarıya ve geriye doğru kaldırdığı sağ kolunda bir gürz tutmuş, sol eli ise arabanın dizginlerini

²³⁵ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 75.

²³⁶ John David Hawkins *Die Prinzen- und Beamtensiegel der hethitischen Grossreichszeit auf Tonbullien aus dem Nisantepe-Archiv in Hattusa* (Mainz am Rhein: P. von Zabern, 2005), 293.

²³⁷ Darga, *Hitit Sanatı*, 177.

²³⁸ Ehringhaus ve Starke, *Götter, Herrscher, Inschriften*, 70.

²³⁹ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 80; Darga, *Hitit Sanatı*, 179.

²⁴⁰ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 80.

kavramıştır. Konik bir başlık takan tanrı, dizlerinin üzerinde biten eteğinde hilal saplı bir kılıç taşıyor şekilde tasvir edilmiştir. Ayakkabılarının ucu ise tanrılara özgü bir biçimde yukarı doğru sivridir. Tanrının arabasını çeken boğanın ise gergin ve dört nala gider şekilde görülmesi sağlanmıştır.²⁴¹ Tasvirden anlaşılabileceği üzere bu tanrı, Fırtına tanrısı Teşup'tan başkası değildir ve arabasını da çeken boğaları Hurri ve Šerri'dir.²⁴² Fırtına tanrısının arabasını taşıyan üç dağ tanrısı ise boyunlarını öne doğru eğmiş, uzun elbise giymiş, uzun saçlarının örgüsü dirseğin arkasından çıkmıştır. Ayrıca aşağı doğru kıvrık uçlu ve boynuzlu bir başlık takmışlar ve bellerindeki ucu hilal biçimli silahla tasvir edilmişlerdir. Dağ tanrılarını ise kaldırılmış kolları ile taşıyan, kulakları yukarı doğru kedigil başlı üç yaratık taşımaktadır.²⁴³ Bu yaratıklar Eflatunpınar anıtında da gözlemlenmiştir.

Kabartmanın solunda üzerindeki yazıttan kralın oğlu olduğu anlaşılan bir erkek figür tasvir edilmiştir. Bu figür sol kolu ile ucu sivri bir mızrak tutmuş, sağ kolu bükük ve omzunda taşıdığı yay ile betimlenmiştir. Ayrıca belinde ucu hilal şeklindeki kılıç ve ucu sivri ayakkabıları ile dikkat çekmiştir. Hanyeri kabartmasındaki kralın oğlunda olduğu gibi boynuzlu yuvarlak bir başlık takmıştır. Prensın adı "Kuwatnamuwa" olarak okunmuştur ve bu isim hem Akpınar hem de Hanyeri kabartmaların da geçmiştir.²⁴⁴

Tasvirdeki dağ tanrılarının biçimi, tanrıça figürü, çift başlı kartallar ve elleri yukarı doğru uzanmış şekilde betimlenmiş demonlar göz önünde bulundurulduğunda, bu tasvirin M.Ö. 13. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmesi olası görülmüştür.²⁴⁵

Kabartmanın sağında kalan son tasvir grubunda, pelerinini genişçe açarak kollarını iki yana kanat şeklinde uzatmış bir kadın figürü, sola doğru ilerleyen Fırtına tanrısına doğru bakar şekilde tasvir edilmiştir. Kadın figürünün hemen önünde Fırtına Tanrısı'na doğru uçuyormuş gibi betimlenen bir kuş yer almıştır.²⁴⁶ Kadın figürünün başında dört uçlu bir taç ve özgün bir saç stiline olması ve kollarını yana açarak betimlemesi, onu Karahöyük'teki İstar tasvirleriyle benzer kılmıştır. Figür ikonografik olarak "peçeyi açan tanrıça" veya "çıplak tanrıça" tipiyle ilişkilendirilmiştir.²⁴⁷ Tanrıça figürünün yanlarda toplam sekiz dalı olan bir ağaç taşıdığı görülmüştür. (Şekil 5.16)

²⁴¹ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 81.

²⁴² Darga, *Hitit Sanatı*, 180; Yiğit, Özcan ve Kıymet, *Hitit İmparatorluk Dönemi Kaya Anıtları*, 174.

²⁴³ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 82.

²⁴⁴ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 83; Darga, *Hitit Sanatı*, 180.

²⁴⁵ Darga, *Hitit Sanatı*, 181.

²⁴⁶ Ehringhaus & Starke, 2005, 74; Kohlmeyer, 1983, 83.

²⁴⁷ Kohlmeyer, 1983, 83. Ehringhaus ve Starke, *Götter, Herrscher, Inschriften*, 74; Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 83.

İmamkulu Kaya kabartmasının yapılış amacına ilişkin çeşitli yorumlar yapılmıştır. Anıtın “krallar ve tanrılar dünyası”²⁴⁸ ile ilgili olduğu düşünüldüğü gibi, Aşertu Miti ile de bağlantılı olabileceğini düşünülmüştür. Bu mitte, İmamkulu’nda olduğu gibi hava tanrıları, kolları yana açan tanrıça ve kuş figürü yer almıştır.²⁴⁹ Anıtın bulunduğu konum dikkate alındığında; Hanyeri, Fraktin ve Taşçıya anıtları ile hemen hemen aynı güzergahta yer alması ve Zamantı Nehri’nin kolları üzerindeki kayalara tasvir edilmiş olmaları, anıtların birbirleri ile bağlantılı olduklarını göstermiştir. Ayrıca Hanyeri’deki yazıt ile benzer özellik taşımaları ve önemli bir yol güzergahı üzerinde bulunmaları, bu anıtların siyasi olarak güç gösterisi amacı ile yapılmış olabileceği fikrini güçlendirmiştir. Ancak bu yorumun tek başına yeterli olmadığı kanaatindeyiz; çünkü anıtlar üzerinde yer alan Fırtına Tanrısı ve Dağ tanrısı motifleri, eserin su kültü işlevi taşıyabileceğini de göstermiştir.

2.2.4.7. Hemite Kaya Anıtı

Hemite Kaya Anıtı Adana ilinde, Ceyhan Nehri’nin sağ kıyısında yer alan bir kireç taşı kaya yüzeyine işlenmiştir. Anıt, adını yakınlarında yer alan köyden almıştır. Nehre bakan cephede tasvir edilmiş olan bir erkek figür, yaklaşık 1.75 metre boyu ile gerçek insan boyutlarına oldukça yakındır. Figür sola bakacak şekilde betimlenmiştir. Kafasında kubbe biçimli bir başlık, ayaklarında ise uçları yukarı doğru kıvrık ayakkabılar dikkat çekmiştir. Ayrıca belindeki kemerin kabzasına hilal biçimli bir kılıç asılmış, sol omzuna bir yay yerleştirilmiş ve sol kolu ile bir mızrak tutar şekilde tasvir edilmiştir. Figürün sağında hiyeroglif bir yazı dikkat çekmiştir.²⁵⁰ Yazının üst tarafı “*Kral Tanhunta*” alt tarafı ise “*Kral Tanhunta-ziti prens*” veya “*DU-piya prens*” şeklinde okunmuştur.²⁵¹ Kabartmanın işlenme şekli, anıtı M.Ö. 13. yy.’a tarihlendirebilmemizi sağlamıştır.²⁵²

Tasvir edilen figürün Hanyeri ve Karabel anıtlarındaki figür ile benzerliği dikkat çekmiştir. Figürlerin üzerinde bulunan dizleri açıkta bırakan elbise, ucu yukarı kalkık ayakkabılar, sol omuzdaki yay, sağ eldeki mızrak ve kemerdeki kılıç bu kabartmaların ortak

²⁴⁸ Darga, *Hitit Sanatı*, 179.

²⁴⁹ Jutta Börker-Klähn, *Alt Vorderasiatische Bildstelen und vergleichbare Felsreliefs* (Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern, 1982), 98–99.

²⁵⁰ Alfonso Archi, *Il rilievo ititito di Hamide* (Roma: Edizioni dell'Ateneo & Bizzari, 1971), 71; Ehringhaus ve Starke, *Götter, Herrscher, Inschriften*, 74; Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 107–108; Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 90–92.

²⁵¹ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 94; Darga, *Hitit Sanatı*, 183.

²⁵² Darga, *Hitit Sanatı*, 183; Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 93.

noktalarıdır. Bu üç kabartmada yer alan figürler bir tanrıyı değil prensi temsil etmiştir.²⁵³ (Şekil 5.17)

Anıtın bulunduğu bölge stratejik açıdan oldukça önemlidir ve Hititler'in Orta Anadolu'dan Güney Anadolu'ya geçtiği yol güzergahında olması açısından dikkate değerdir.²⁵⁴ Kabartmanın su üzerindeki konumu nehrin ovaya doğru dökülmeden önce dağlarla temas ettiği son noktadadır.²⁵⁵ Bu açıdan hem su kültü hem de dağ kültü ile ilişkili olabileceğini düşünmekteyiz.

2.2.4.8. Hatip Kaya Anıtı

Konya ili şehir merkezine yaklaşık 17 km, Karahöyük kazı alanına ise yaklaşık 5 km mesafede yer alan, Hatip su kaynağının çevresindeki kaya masiflerin üzerine konumlanmıştır. Anıt, yüzeyini kaplayan yosunlar nedeni ile 1993 yılında ancak keşfedilebilmiştir. Anıtın üzerindeki kabartmada; sağa doğru yürüyen, omzunda bir yay taşıyan, kemerinde bir hançer, sol elinde mızrak ve üç boynuzlu sivri uçlu bir başlık takan bir tanrı figürü tasvir edilmiştir.²⁵⁶ Hatip, Hanyeri-Gezbeli, Hemite ve Karabel'deki anıtlarda da görülen "mızrak ve yay" yerel kralların krallık simgeleri olarak yorumlanmış ve bir kült nesnesi olarak düşünülmüştür.²⁵⁷ (Şekil 5.18)

Hitit kralı II. Muwattalli döneminde, Hitit başkenti Hattuša'dan Tarhuntaša'ya taşınmış, Hattuša'nın yönetimi ise Muwattalli'nin kardeşi III. Hattušili'ye bırakılmıştır. Muwattalli'nin ölümünden sonra Hitit tahtına oğlu Uhri-Tešup geçmişse de amcası III. Hattušili onun krallığını tanımamış ve onu tahttan indirmiştir. Hitit yasalarına göre Uhri-Tešup'tan sonra tahta geçme hakkı kardeşi Kurunta'nın olmalıydı. Ancak III. Hattušili buna da izin vermemiş ve Kurunta bu durumu kabullenmiştir. Ancak, III. Hattušili'nin ölümü ve tahta IV. Tuthalia'nın geçmesinden bir süre sonra Kurunta kendi krallık iddiasını ileri sürmüş ve başkente doğru ilerlemiştir. Onun adına başkentte çok sayıda mühür baskıya rastlanmıştır. Ne kadar süre tahtta kaldığı bilinmese de krallığının uzun sürmediği düşünülmektedir. Hatip Kaya Anıtı'nın onun krallığı süresinde yaptırıldığı tahmin edilmektedir.²⁵⁸ Anıtta yer alan hiyeroglif yazıt onun kendisini kral ilan

²⁵³ Archi, *Il rilievo ittito di Hamide*, 72; Darga, *Hitit Sanatı*, 182.

²⁵⁴ Darga, *Hitit Sanatı*, 183; Jutta Börker-Klähn, *Alt Vorderasiatische Bildstelen und vergleichbare Felsreliefs* (Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern, 1982), 98–99.

²⁵⁵ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 83.

²⁵⁶ Ali M. Dinçol, "Die Entdeckung des Felsmonuments in Hatip und ihre Auswirkungen über die historischen und geographischen Fragen des Hethiterreichs," *Tüba-Ar 1* (1998): 28.

²⁵⁷ Hasan Bahar, Güngör Karauğuz ve Özdemir Koçak, *Eskiçağ Konya Araştırmaları* (Konya: Kömen Yayınları, 1996), 43.

²⁵⁸ Ahmet Ünal, *Hitit Devrinde Anadolu II*, 1. Baskı (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003), 179–183.

ettiğini kanıtlamıştır. Yazıt tanrı kabartmasının arkasında başlamış ve şu şekilde okunmuştur: “Kahraman [Muwa]ttalli’nin oğlu, Büyük kral [kahraman], Kurunta”²⁵⁹ Bu yazıt ayrıca, Kurunta’nın, Muwatalli’nin oğlu olduğunu kanıtlamıştır.

Hititler Batı Anadolu ve Akdeniz politikaları için, Konya bölgesine önem vermiş ve bölgeyi kontrol altında tutmaya çalışmıştır. Anıtın üzerinde bulunduğu Hatip su kaynağı ise geçmişten günümüze bölgenin sulama ve içme suyu ihtiyacını karşılamada önemli bir yere sahip olmuştur.²⁶⁰ Anıtın bulunduğu bölgenin stratejik yönü ve anıtın üzerinde bulunan su kaynağının bölge için önemi dikkate alındığında, anıtın siyasi amaçlarla yapılmış ve Kurunta’nın otoritesini meşrulaştırmak amacı taşımış olabileceği söylenebilir.

2.2.4.9. Hanyeri/Gezbel Kaya Anıtı

Kayseri ilinin Hanyeri köyünde, Bey Dağı’nın doğu yamacında, Bey Dağı ile Alaylıdağ arasında konumlanmıştır. Anıt, bu dağlara ulaşımı sağlayan antik geçiş güzergâhında olup, rölyefe buradaki geçidin adı olan Gezbel ismi de verilmiştir. Bugünkü Hanyeri köyü; Demircik Dere, Göksu dereleri ve birçok akarsuyun bulunduğu bir konumda yer almıştır.²⁶¹ Bu güzergah, Kilikya kapısı üzerinden geçen noktaya kıyasla yaklaşık 120 km daha kısa ve dolayısıyla daha ekonomik bir geçiş sunmuştur.²⁶²

Anıt üzerinde ilk çalışmalar Adana müze müdürü A.R. Yalgın tarafından yapılmıştır. Anıt kabaca üç parçaya bölünebilmektedir. Anıtın ortasında sola bakan bir erkek figürü, ki bunun bir prens olduğu hiyeroglif yazıdan anlaşılmıştır, prens; savaşçıların kısa elbisesini ve önu boynuzlu başlığını ve sivri uçlu ayakkabılarını giymiştir. Sol bükük kolu omuzda taşıdığı büyük bir yay tutmuştur. Belinde hilal kulplu kılıcı asılmış, önde tutulan sağ kol ise bir mızrak tutmuştur.²⁶³ Prens solunda yani nehre bakan cephesinde sunağa benzer bir nesnenin üzerinde duran bir boğa ve dağ tanrısı betimlenmiştir. Sağ tarafında ise tanrılara simetrik olarak yerleştirilmiş iki yazıt bulunmuştur.²⁶⁴ Boğayı taşıyan figürün önündeki yazıtta “Dağların Güçlü Kralı Şarruma”, prensin sağ elinin üzerinde ise onun adı olan “Kuwatnamuwa” yazısı okunmuştur. Bu isim kesin olmamakla birlikte, II. Murşili’den hemen önce tarihlenen bir dönemi işaret etmiştir.²⁶⁵ Bu unvan ve isim aynı zamanda Gezbel Geçidi’nin diğer tarafında yer

²⁵⁹ Dinçol, "Hatip'te Felsmonuments'in Entdeckung," 28.

²⁶⁰ Bahar, Karauğuz ve Koçak, *Eskiçağ Konya Araştırmaları*, 44-45.

²⁶¹ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 81.

²⁶² Ehringhaus ve Starke, *Götter, Herrscher, Inschriften*, 76.

²⁶³ Ehringhaus ve Starke, *Götter, Herrscher, Inschriften*, 78.

²⁶⁴ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 87; Yiğit, Özcan ve Kıymet, *Hitit İmparatorluk Dönemi Kaya Anıtları*, 180.

²⁶⁵ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 88-89.

alan, İmamkulu'daki kaya kabartmasında ve ülkenin batısında Manisa yakınındaki Akpınar kaya kabartmasının yanındaki Yazıt 1'de de geçmiştir.²⁶⁶ Prensın arkasında yer alan yazıtta ise “*Kral Tarhuntami*” ismi yer almıştır.²⁶⁷ (Şekil 5.19)

Orta Anadolu’yu, Güney Anadolu’ya bağlayan bu dağ geçidi, Hititlerin de kullandığı güney yolu üzerinde yer almıştır. Bu nedenle anıtın bu önemli güzergahta bulunan dağ tanrılarını kutsamak için yapılmış olması muhtemel görülmüştür.²⁶⁸ Ayrıca bölgede bulunan su kaynaklarının çokluğu ve rölyefte yer alan dağ tanrıları betimlemeleri anıtın hem su kültü hem de dağ kültü ile ilgili olabileceğini akla getirmiştir.

Sonuç olarak Kaya anıtları ile ilgili onların bulunduğu stratejik konum dikkate alındığında, devletin siyasi otoritesini temsil eden yapılar olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu anıtları yalnızca siyasi otorite göstergesi olarak sınırlamak da anıtların yorumlanmasını eksik bırakacaktır. Anıtlara işlenen görseller incelendiğinde onların dağ ve su kültü ile ilişkili olabileceği gözlemlenmiştir. Bulutlarının dağlarının zirvelerinden yağmur olarak yeryüzüne inmesi ve nehirlerin de dağlardan doğması, dağ ve su kültürünün birbiri ile bağlantılı olmasını sağlamıştır. Kaya anıtları incelendiğinde onların su kenarlarındaki dağlara işlenmiş olması, bazı anıtların motiflerinde Dağ ve Fırtına tanrılarına rastlanması, anıtlar ile yazılı metinler arasında ilişki kurulması, bu anıtların kült faaliyetleri ile de ilgili olduğunu göstermiştir.

Hanyeri, Karabel, Taşçı, Fraktin ve Sirkeli kabartmaları üzerindeki figürlerin büyü ritüelleri ile ilişkili olabileceği düşünülmüş ve bu rölyefler ile yazılı metinler arasında bağlantı kurulabilmiştir.²⁶⁹ Arzaçalı Büyücü Kadın Alli’nin kötü amaçlı büyüyü bozmak için yaptığı ritüel bu duruma örnek teşkil etmiştir.

Arzaçalı Büyücü Kadın Alli’nin Büyü Bozma Ritüeli (CTH 402)

KUB 24.9(Frg. 2) Rs. IV²⁷⁰

6 [nu ma-ah-ha-a [n ALAM^{HÁ} DUH.LÀL a-ni-ia-u-wa-an-zi zi-na-an-zi

7 [nu Ú-N [U-UT-TI 1 UDU 5 NINDA.SIG^{MEŠ} me-ma-al^{DUG} KU-KU-UB KAŠ da-a-i

8 [na-aš [kat-ta I7-i pa-iz-zi na-aš-kán GE6-an-ti kat-ta še-eš-z [i [

²⁶⁶ Ehringhaus ve Starke, *Götter, Herrscher, Inschriften*, 80.

²⁶⁷ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 88-89.

²⁶⁸ Darga, *Hitit Sanatı*, 183.

²⁶⁹ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 106.

²⁷⁰ Transliterasyon için bkz., *Hethitologie Portal Mainz*, "KBo 12.126+ (CTH 406)," erişim 31 Aralık 2021, hethiter.net/: TLHdig; Liane Jakob-Rost, *Das Ritual der Malli aus Arzawa gegen Behexung: KUB XXIV 9* (Heidelberg: Carl Winter, 1972), 52-54.

- 9 [na-aš-ká [n I₇-aš kur-ki-iš-ni 1 NINDA.SIG wa-ap-pu-u-wa-⟨aš⟩
DINGIR.MAH-an- [n [i ⟨pár-ši-ia⟩
- 10 [nu-ká [n I₇-i 2 NINDA.SIG^{MEŠ} I₇-aš ú-e-el-ú-i-la-aš pár-ši-ia
- 11 [na-at k [at-ta da-a-i KAŠ ši-pa-an-ti na-aš-ta 1 UDU ke-e-da-aš DINGIR^{MEŠ}-aš
- 12 [ši-pa [-an-ti na-an ha-an-da-an-da-⟨an⟩ na-aš-ta šu-up-pa da-an-zi ^{UZU}NÍG.GIG
- 13 [^{UZU}ŠÀ [ma-an-ni-in-ku-wa-an-da ^{UZU}TI na-at ha-ap-pí-ni-it za-nu-wa-an-zi
- 14 [na-at [ar-ha ku-er-zi na-at-ša-an A-NA NINDA.SIG^{MEŠ} še-er da-a-i
- 15 [^{MUNUS}ŠU.GI me-ma [-i wa-ap-pu-u-wa-aš DINGIR.MAH-aš I₇-aš ŠUM-ŠU
te-ez- [z [i I₇-aš
- 16 [... [^{MEŠ} šu-me-eš az-zi-ik-ke-tén ak-ku-uš-ke- [et [-tén ke-e-da-ni
- 17 [... [x [... [-ne-ia-an wa-a-tar pé-eš-ke₉-tén / nu-uš-ši-ká [n [A^{?MEŠ} an-da-an
- 18 [... GA [L GEŠTIN [I [₇-i an-da la-a-hu-wa-i 1 UDU ^{MUNUS}ŠU.G [I ne [-e-i-an-
zi
- 19 [n [u 2 ^{DUG}GA [L GEŠTI [N ha-ni-ia-an-zi na-at an-da-an U [RU-i [a ú-it
- 20 [... [x ú-e-te-ni IGI-an-da la-a-hu-wa-an-zi nu-za wa- [a [r-ap-zi

“(IV 6-14) Bal mumundan heykelcikleri yapmayı bitirdiğinde şu eşyaları alır: Bir koyun, beş yufka ekmek, bulgur, bira dolu bir testi. Nehre gider ve orada geceler. Nehrin kenarında bir yufka ekmeğini nehrin kenarının ana tanrıçası için bölüp parçalar. Onu aşağı koyar. Birayı dökerek kurban eder. Bir koyunu bu tanrılar için kurban eder. O (usule uygun olarak) düzenlenir. Kutsanmış eti alırlar. Karaciğeri, yüreği, kısa kaburgayı bol kepçe pişirirler. Onları parçalarlar ve yufka ekmeğinin üzerine koyar. (IV 15-20) Büyücü kadın der ki: “Nehir kenarının ana tanrıçasının ismini söyler. [[yiyiniz içiniz. Bu [[suyu veriniz.” Şarap dolu kabı döker. Büyücü kadınlar bir koyunu gönderir. İki kaptan şarap alırlar. Kente gider. [[suyun önüne döker ve yıkanır.”

Ayrıca bir başka ritüel de bu kapsamda değerlendirilebilir. Fıraktın ve Sirkeli örneğinde K. Bittel ve D. Ussishkin kabartmanın bulunduğu kayalık alanların üzerindeki çukurlara dikkat çekmiştir. Bu çukurların yeraltı tanrıları için düzenlenen büyü ritüelleri ile ilgili olduğu

düşünülmüş ve metinlerle de bu durum desteklenmiştir.²⁷¹ Yeraltı tanrıları için icra edilen büyü ritüeli bu duruma örnek gösterilebilmiştir.

Yeraltı Tanrıları İçin Büyü Ayini (CTH 446)

KBo 10.45 (Frg. 1) Vs.I²⁷²

39 na-aš ıa-ap- pu-ıa- aš pa-iz-zi nu İ-an da-a-i KAŠ GEŠTIN

40 ıa-al-ıı mar-nu-ıa-an ku-it-ta pa-ra-a GAL.GIR₄

41 NINDA İ.E.DE.A me-ma-al ^{UTUL}BA.BA.ZA da-a-i SILÁ-ıa ıar-zi

42 nu-uš-ša-an pát-te-eš-ni GAM-an-ta ıu-u-uk-zi nu kiš-an mema-i

43 ka-a-ša DUMU.LÚ.ULÚ^{LU} ú-ıa-nu-un GIM-a [(n DINGIR.MAH- aš i-tar) [

44 ıa-ap-pu-i da-aš-ki-iz-zi Û DUMU.LÚ.ULÚ^{LU} [(ıa-ap-pu-uš) [

45 ka-ru-i-li- ıa-aš DINGIR^{MEŠ} aš kal-li-eš-šu-ıa-an [(-zi) [ú-ıa- nu-un

46 nu ták-na-aš ^{DUTU}-uš KÁ.GAL-aš ıa-a-šu na-aš-ta [(k) [a-ru-ú- i-li-ıa-aš

47 DINGIR^{MEŠ}-uš ták-na-aš-ša ^{DUTU}-un ták-na-az ša-ra-a

48 tar-na-a-ú

“(39-42) Nehir kenarına gider ve hayvansal yağı alır. Her birini pişmiş toprak kap içinde bulunan bira, şarap, ıalhi ve marnuıan içkilerini, böreğı, bulguru ve arpa ezmesini alır. Kuzuyu tutar ve onu çukurun aşağısında keserek şöyle söyler: (I 43-48) “Bak insanoğlu, geldim. Nasıl ki ana tanrıça nehir kıyısındaki yoldan alınıp durursa ve insanoğlu (için) nehir kenarına kadim tanrıları çağırarak için geldiysem yerin güneş tanrısı büyük kapıyı aç ve kadim tanrılar (ile) yerin güneş tanrısını yerden yukarıya salıver.”

Fraktin, Sirkeli ve muhtemelen Yazılıkaya anıtları birer Hitit su tapınağı olarak değerlendirilebilir. Hem Fraktin hem de Sirkeli’de, kaya kabartmalarının bir "kaya platformunda" üzerinde konumlandırılması ve bu platformlarda yer alan oyuklar, bu yapının ritüel işleve sahip olduğunu göstermiştir. Oyukların, muhtemelen içki sunularında kullanıldığı düşünülmüş, bu sunuların kabartmalarla doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Özellikle Fraktin'deki oyukların son derece büyük olması, burada gerçekleştirilen ritüelin kapsamı

²⁷¹ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 106; Ussishkin, "Hollows, 'Cup-Marks' ve Hitit Taş Anıtları," 100; Kurt Bittel, "Untersuchungen in Fraktin," *Arkolog Anzeiger* 54 (1939): 566-568.

²⁷² Transliterasyon için bkz., Heinrich Otten, "Eine Beschwörung der Unterirdischen aus Boğazköy," *Zeitschrift für Assyriologie und vorderasiatische Archäologie* 54 (1961): 118–121. Tercüme için bkz. Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 186.

hakkında fikir vermiştir. Bu oyukların, içki sunuları için kullanıldıkları yönündeki varsayım, kral ve kraliçenin Fırtına Tanrısı ve tanrıça Hepat'a içki sunumu yaparken tasvir edildiği bitişikteki kaya kabartmasıyla güçlendirilebilir. Her iki kabartmanın da birden fazla oyuk içermesi gerçeği yine iki ayrı sunu sahnesini gösteren Fraktin kabartmasıyla paralellik göstermiştir. Sirkeli anıtının konumu da su kültürü açısından anlamlı görülmüştür. Anıtın çağdaş ve komşu bir yerleşimin yakınında yer alması, su kültürünün yerleşim ile bağlantılı geliştiğini göstermiştir. Anıtın uçurum kenarında olup çarpıcı bir noktada yer alması, seçilen mekanın kültür işlevi açısından bilinçli olarak tercih edildiği fikrini güçlendirmiştir.²⁷³

Taşçı anıtında yer alan tasvirlerin nehrin hemen altında. Yer alması ve üzerinde bir mağara bulunması bu yapının yeraltı tanrıları ve su kültürü ile ilişkili olabileceği düşündürmüştür. Bazı kabartmalar ise Karabel A ve B, Fıraktin, İmamkulu, Hanyeri, Hamide ve Sirkeli de olduğu gibi hem kültürel işlevleri hem de geçiş güzergahı ve stratejik konumları itibarıyla öne çıkmıştır. Bu durum özellikle Gezbel Geçidi'nin iki yakasındaki İmamkulu ve Hanyeri kabartmalarında belirgin şekilde gözlemlenmiştir.²⁷⁴

Siypos'daki çukurlar ve anıtın dağ tanrıları ile ilişkili olabileceği, Hanyeri'deki Fırtına tanrısı motifleri, Karabel'deki birbirine yakın anıtların odalar ile birbirine bağlantılı olduğu fikri²⁷⁵, Taşçı, Fraktin ve Sirkeli'nin çevresinde bulunan oyuklar, Hatip'in dağ geçidinin önemli bir noktasında ve Hatip su kaynağı gibi geçmişten günümüze sulama için kullanılan bir nehrin hemen yanında olması; bu anıtların yalnızca siyasi amaçlar taşımadığını, dini ve ritüel amaçlarla inşa edilmiş yapılar olduğunu göstermiştir.

Kaya anıtlarının temel amaçları arasında tanrıların memnun edilmesi, kralların tanrılara olan şükranlarının görselleştirilmesi, bazı ritüel törenlerin yapılması ve krallığın siyasi otoritesini ve gücünü temsil eden birer propaganda aracı olarak kullanılması olmuştur.²⁷⁶

2.2.5. Atık Su ve Kanal Sistemleri

Bir şehrin planlanmasında içme suyu temini, atık su ve kanal sistemleri tarih boyunca en temel unsurlar arasında yer almıştır. Yerleşik düzenin başladığı Neolitik dönemlerden bugüne küçüğünden büyüğüne kadar kurulan her yerleşim yeri için doğal su kaynaklarının varlığı vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Hitit yerleşimde Boğazköy incelendiğinde, bölgede irili ufaklı pek çok su kaynağının varlığı şehrin su ihtiyacını karşılamak için önemli avantaj olmuştur. Bu

²⁷³ Ussishkin, "Hollows, 'Cup-Marks' ve Hitit Taş Anıtları," 101.

²⁷⁴ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 106.

²⁷⁵ Kohlmeyer, "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit," 19-20.

²⁷⁶ Darga, *Hitit Sanatı*, 174.

doğal kaynakların yanı sıra su kanalları, su depoları, sarnıçlar, havuzlar ve kuyular inşa edilerek suyun temininde süreklilik sağlanmaya çalışılmıştır. Hitit yazılı kaynaklarda su kanalları ile ilgili metinler incelendiğinde, bu kanalların çok amaçlı kullanılmış olabileceği anlaşılmıştır. Kanallar, temiz suyu taşımak veya pis suyu atmak için kullanılmış olabilirlerdi. Ayrıca şehrin savunmasında hendek sisteminin bir parçası olarak da değerlendirilmiştir.²⁷⁷

Hitit kentlerinin genellikle sarp tepelerin üstüne kurulduğu dikkate alındığında, bu yüksek alanda suyu aşağıdan yukarı doğru pompalayacak bir sistemin o dönemin şartlarında mümkün olmadığı dolayısıyla yukarı yönlü su iletimini sağlayacak kanalların inşa edilmesinin olası görülmediği sonucuna varılmıştır.²⁷⁸ Arkeolojik çalışmalar sonucunda kült törenlerinde kullanıldığı düşünülen Güney Kale C havuzunda bir kanala rastlanmıştır. Ancak kanalın yapısından, havuza su taşımak değil, havuzun suyunu boşaltmak amacıyla kullanıldığını anlaşılmıştır.²⁷⁹

Hattuša'nın eğimli coğrafi yapısı nedeniyle yağmur yağdığında suların aşağı yönlü aktığı ve yolların çamur birikintileri ile dolduğu belirlenmiştir. Bu sorunu engellemek için sokaklar taşlarla kaplanmıştır. Yapılan arkeolojik kazılarda özenle kesilmiş ve sokaklara yerleştirilmiş taşlar bu durumu kanıtlamıştır. Ancak bu uygulamanın kentin geneline yayılamadığı, bu nedenle çamur birikintisini en aza indirebilmek için kapalı kanal sistemi ile suyun yer altından tahliye edildiği anlaşılmıştır.²⁸⁰ Kazı çalışmalarında bu kanalların defalarca tahrip olduğu, bu nedenle yeniden tamir edildiği tespit edilmiştir. Zamanla kanallarda biriken toprak nedeni ile kanalların daha yüksek seviyede yeniden inşa edildiği anlaşılmıştır.²⁸¹ Bu durum yazılı metinlerde şu şekilde yerini almıştır;

Askeri Valiler Hakkında Talimatlar (CTH 261.1)

KBo 22.44²⁸²

21' ŠA É.DU₁₀.ÚS.SA-ia ŠA É LÚSAGI Éhi-lam-na-aš-ša

22' a-ar-ta-ḫi-uš ú-e-ḫa-an-da-ru na-aš ı-kán-du ku-i-ša-kán

²⁷⁷ Ahmet Ünal, *Hititler Devri'nde Anadolu III*, 1. Baskı (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2005), 63.

²⁷⁸ Ünal, *Hititler-Etiler ve Anadolu Uygarlıkları*, 179.

²⁷⁹ Neve, *Boğazköy-Hattuša'da Regenkult-Anlagen*, 10.

²⁸⁰ Schachner, *Hattuša*, 106.

²⁸¹ Schachner, *Hattuša*, 106.

²⁸² Transliterasyon için bkz., Jared L. Miller, *Kraliyet Hitit Talimatları ve İlgili İdari Metinler*, Antik Dünyadan Yazılar 31 (Atlanta: İncil Edebiyatı Derneği, 2013), 226. Tercüme için bkz. Güngör Karauğuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kıl Kitaplar*, 164; Esmâ Reyhan, *Hitit Devleti'nde Politika ve Yönetim: Direktif, Yemin ve Sadakat* (Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 2017), 228; Sedat Alp, *Hitit Çağında Anadolu: Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar* (Ankara: Tübitak, 2000), 78–82.

23' u-e-te-na-za ša-ḫa-a-ri na-an-kán ša-ra-a ša-an-ḫa-an-du

24' ma-ni-ia-ḫi-ia-ia-ták-kán ku-i-e-eš MUŠEN^{HLA}-aš lu-ú-li-ia-aš an-da

25' na-at SIG₅-an-te-eš a-ša-an-du

“(B1 II 21-25, A II 24-27, C4 II 13-18) Ritüel arınma yapısının, sakinin evinin ve kapı yapısının su yollarındaki suyun (tıkanmadan) dolaşması gerekir. Ve onlar düzenli olarak kontrol edilsin. (Lağım) suyu nedeni ile tıkalı olanları ise onlar temizlesinler. Sizin bölgenizdeki havuzda (bulunan) kuşlar da iyi olsun.”

Hattuša'nın temizliği ile ilgili gönderilen diğer bir direktif metinde dışkının temizliği konusuna dikkat edilmesi ve dışkı bulunan çukurların düzenli temizlenmesi istenmiştir. Ayrıca küllerin de etrafa atılmaması belirlenen büyük bir çukura gömülmesi direktifi verilmiştir. Bu metinden anlaşıldığına göre dışkı için çukurlar açılmış ve genelde evin dışında bu ihtiyaç giderilmiştir. Bu direktif metin, temizlik için gerçekleştirilen uygulamaların sistematik olarak denetlendiğini göstermiştir.

Belediye Başkanı İçin Direktifler (CTH 257.4)

KUB 31.100 Rs.²⁸³

8' [nu] ka-ma-ar-šu-wa-aš ud-da-ni-i me-ek-ki na-aḫ-šar-x [

9' [na]m-ma-kán^{URU} ḫa-at-tu-ši še-er ḫa-aš- [š]u-uš le-e p [é²-

10' na-aš-ta [ḫ]a-aš-šu-uš kat-ta šal-la-i ḫu-uš-ši-li-pá[t

11' nam-ma ku-i-e-eš ku-i-e-eš ku-e-lu-wa-né-eš še-er É(.)x [

12' ku-i-e-eš nam-ma ku-i-e-eš ku-wa-pí nu-uš ḫu-u-ma-an-du- [uš]

13' wa-na-al-li-iš-kán-du iš-tal-ki-iš-kán-d [u]

“(8-10) [ve [dışkı konusunda çok dikkatli [... [Ayrıca onlar külleri Hattuša'da yukarı a[tm]asınlar, [onlar k[ülleri sadece aşağıda büyük bir çukurun içine [atsınlar [. (11-13) “Ayrıca kanalizasyon çukurlarından herhangi biri [... [-evinde ve ayrıca başka herhangi bir yerde bunlardan varsa, onlar onların tamamını kazıyıp temizlesinler ve onları düzlesinler”

Tüm bu veriler, Hitit kent planlamasında suyun yalnızca içme veya günlük kullanım amacıyla değil, aynı zamanda hijyen, atık yönetimi ve kent düzeni açısından da merkezi bir rol

²⁸³ Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KUB 31.100 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Reyhan, *Hitit Devleti'nde Siyaset ve Yönetim*, 248.

oynadığını göstermiştir. Arkeolojik bulgularla yazılı kaynaklar birlikte değerlendirildiğinde, Hattuša gibi büyük yerleşimlerde kanalizasyon sistemlerinin varlığı, suyun kontrolü ve atıkların yönetimi konusunda gelişmiş bir altyapı bilincinin oluştuğunu ortaya konmuştur. Özellikle temizlik ve kamusal sağlıkla ilgili direktifler, merkezi otoritenin bu konularda düzenleyici ve denetleyici bir rol üstlendiğini anlamamızı sağlamıştır. Bu durum, Hitit toplumunun sadece dini ve siyasi yapısıyla değil, aynı zamanda kentsel altyapıya dair yaklaşımlarıyla da ileri düzey bir organizasyon yeteneğine sahip olduğunu ortaya koymuştur.

3. ÇİVİ YAZILI METİNLER IŞIĞINDA HITİT KÜLTÜRÜNDE SU

3.1. Kral/Kraliçe Çifti için Düzenlenen Ritüel Metinlerde Su

Merasim metinleri, kralın katılımıyla düzenlenen ve çeşitli amaçlara hizmet eden ritüel içerikli metin grupları arasında yer almıştır. Genellikle de bu metin grubunda kral çiftinin kötülüklerden arındırılması amaçlanmıştır. Bu arındırma hem kült gezileri sırasında uygulanan ritüellerle hem de sarayda vekil tayin etme yolu ile gerçekleştirilmiştir. Bu ritüel eylemler sırasında gücünü gökten alan güneş, fırtına ve ay tanrıları önemli bir yere sahip olmuştur.

Merasim metinlerinde kral ve kraliçenin ağzının su ile yıkanması, arınma sonrası yenilip içilmesi, tanrılar için kurban olarak içki hazırlanması ve sunulması, kartal figürünün güneş ve fırtına tanrısı ile irtibat kurduğuna inanılması, yerine geçme ritüeli sonrası kurban sahibinin yıkanması, yerine geçme ritüelinde kullanılan kurbanın yıkanması, vekil eylemi sonrası dua edilen tanrılar arasında nehirlerin yer alması, vekil tayin edilen kişiye yiyecek ve içecek sunulması gibi unsurlar suyla ilişkilendirilmiştir.

Bu bölümde suyun, Hitit Merasimlerinde kullanım amacını sınıflandırmak suretiyle irdelemeye çalıştık.

3.1.1. Kral ve Kraliçe İçin Düzenlenen Ritüel (CTH 416)²⁸⁴

Ritüelin başlangıcına dair kısımlara henüz ulaşamaması nedeni ile ritüeli gerçekleştiren kişinin kimliği tam olarak belirlenememiştir. Ancak ritüeli hem gerçekleştiren hem de yazan kişinin aynı olduğu anlaşılmaktadır. Ritüel, büyü ritüelleri ile benzerlik göstermesi açısından dikkatimizi çekmişse de, içerdiği kült eylemler ve bu eylemlerin belirli günlere yayılması yönüyle bayram metinlerini anımsatmıştır. Ritüel kral çiftinin Katapa'ya düzenledikleri bir kült gezisi sırasında uygulanmıştır. Katapa şehri Hitit metinlerinde sıklıkla bir kült alanı olarak tanımlanmıştır. Kral çifti ve çocuklarından çeşitli majik eylemlerle kötülüklerin uzaklaştırılmasını sağlamak, ritüelin amacı olmuştur. Güneş Tanrıçası ile Fırtına Tanrısı'na sıkça atıfta bulunularak, kral çifti ve çocukları için kötülüklerin uzaklaşması ve iyiliklerin kral ve çocuklarına sunulması talep edilmiştir.²⁸⁵

Bu merasimde dikkat çeken ve su ile ilişkilendirilen iki unsur öne çıkmıştır: kral ve kraliçenin kutsal suyla ağzını yıkaması ile kartalın, güneş ve fırtına tanrılarıyla bağlantı

²⁸⁴ Tam metin için bkz., KBo XVII 1,2,3, 4, 5, 6, 7.

²⁸⁵ Heinrich Otten ve Vladimír Souček, *Ein althethitisches Ritual für das Königspaar*, Studien zu den Boğazköy-Texten 8 (Wiesbaden: Harrassowitz, 1969), 103–104.

kurduğuna inanılması. Su ile ilgili dikkatimizi çeken bu iki unsur aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

Kral ve Kraliçenin kutsal su ile ağzını yıkaması: Ritüelde arınmayı sağlamak amacıyla birçok majik işlem arka arkaya uygulanmıştır. Bu majik eylemlerde, ritüellerde sıklıkla karşılaştığımız “üç” ve “dokuz” rakamları dikkatimizi çekmiştir. İlk olarak Kral ve kraliçe üç kez koşar. Koşma eyleminin kötülüklerin geride bırakıldığını simgeleyen majik bir işlem olduğu düşünülmüştür. Ardından tanrı figürü alan kralın tanrılarla bağlantı kurması sağlanmıştır. Bunu kutsallığı ve bereketi simgeleyen sığır figürünün krala verilmesi izlemiştir. Son olarak ritüelde insan figürü yer almıştır. Kral ve kraliçenin insan figürüne tükürmesiyle kötülüklerin bu figüre aktarıldığına inanılmıştır. Daha sonra kral çiftine kartal kanadı takılmış böylece gök ile bir bağlantı kurulduğu düşünülmüştür. Göğün demirinden ve bakırından leğenlerin içine dokuz çivi ile sabitlenen kötülükler, kral çiftinin kutsal su ile ağzını çalkalayıp leğene tükürmesi ile ortadan kaldırılmış böylece arınma eylemi tamamlanmıştır.

KBo 17.1 Vs. I²⁸⁶

3 [3-i]š LUGAL-un MUNUS.LUGAL-an-na hu-ia-an-zi 3-ki-ša-aš-ma-aš ši-i- [na-
Jan

4 [pa]-ra-a e-ep-zi GU₄-na-aš-ma-aš 3-iš pa-ra-a e-ep-zi LUGAL-uš

5 [3]-iš GU₄-un 1 ši-i-na-an-na al-la-ap-pa-aḫ-ḫi MUNUS.LUGAL-aš-ša-an 3-iš

6 [al]-la-ap-pa-aḫ-ḫi pár-ta-ú-ni-tu-uš LUGAL-un MUNUS.LUGAL-an-naa-ša-aš-
ki-iz-zi

7 [ú-g]a ar-ḫa-ri nu hu-ur-ti-ya-al-la-an ḫar-mi hu-ur-ti-ia-li-ma

8 [AN.BA]R-aš ne-e-pí-iš 1^{EN} ki-it-ta URUDU-aš-ša 1^{EN} ki-it-ta

9 [tar-m]a-aš-ša-an 9-an an-da-an ki-it-ta ta LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ya

10 [ki-iš]-ša-an me-e-ma-aḫ-ḫi

11 [ka]-a-ša-ta-aš-ma-aš-kán ut-ni-ya-an-da-an la-a-lu-uš da-a-aḫ-ḫu- [un]

12 [ir-m]a-aš-ma-aš-kán da-a-aḫ-ḫu-un kar-di-iš-mi-ya-at-kánda-a-aḫ-ḫu- [un]

13 [ḫar-ša]-ni-iš-mi-ya-at-kán da-a-aḫ-ḫu-un ta-aš-ma-ašhu-ur-ti-ya- [al-la-an]

²⁸⁶ Transliterasyon için bkz., C. Montuori, ed., “CTH 416,” hethiter.net, (3 Mart 2015); Otten ve Souček, *Ein althethitisches Ritual*, 16–42. Tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları Kil Kitapları* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2024), 115.

- 14 [pa-r]a-a e-ep-mi DUMU.É. [GA]L šu-up-pí wa-a-tar pa-ra-a e-ep-[zi]
 15 [LUGAL]-i MUNUS.LUGAL-ya LUGAL-uš 3-ŠU a-i-iš-še-et a-ar-ri
 16 [ta-a]t ḥ [u-u]r-t [i-ya-li]-ya la-a-ḥu-i MUNUS.LUGAL-ša 3-ŠU a-i-iš-še-et
 17 [a-a]r-ri na-at ḥu-ur-[ti]-ya-li-ya la-a-ḥu-i

“(I 3-6) Kral ve kraliçe [üç] kez koşar. Üç kez (tanrı) figürünü uzatıp verir. [Üç] kez sığır (figürünü) uzatıp verir. Kral, sığır ve bir (insan) figürüne üç kez tükürür. Kraliçe (de) üç kez tükürür. Kral ve kraliçeye (kartal) kanad(ı) tüyü (takıp) oturturlar. (I 7-10) Durarak dikil[irim] ve leğen tutarım. Göğün demirinden bir leğen ve bir bakır konmuş durur. Dokuz çivi içeri konmuş durur. Kral ve kraliçeye: (I 11-17) “Bak, ülkenin dedikodusunu aldım, hastalığını aldım, yüreği(nizdeki kötülüğü) çıkarıp aldım (ve onu) kafanızdan çıkarıp aldım” derim. Leğeni uzatıp veririm. Saray nazırı (oğlanı) kutsal suyu kral ve kraliçeye uzatıp verir. Kral ağzını üç defa yıka(yıp çalkalar) ve onu leğene döker. Kraliçe de üç defa ağzını yıkayıp (çalkalar) ve onu leğene döker.”

Kartalın Güneş ve Fırtına tanrıları ile bağlantı kurduğuna inanılması: Ritüelde kullanılan canlı bir kartal, kral çiftinin başı etrafında üçer kez dolaştırıldıktan sonra bir dağa götürülüp serbest bırakılmıştır. Kartalın dağa bırakılması, Hitit kültüründe dağların kutsal kabul edilmesiyle ilişkili görülmüştür. Ritüelin bu kısmında kralın orak, kraliçenin ise havan tutması, bereket ile ilişkilendirilmiştir. Kartaldan, Güneş ve Fırtına tanrılarını bularak, kral çifti için sağlık ve uzun ömür dilemesi beklenmiştir. Ayrıca tüm kötülüklerin düşman ülkesine yönlendirilmesi istenmiştir.

KBo 17.1²⁸⁷

- 54 [... me-e]-[na]-aḥ-ḥa-an-da pa-i- [mí] ta ^D[UTU]- [i] ^DIM-ya
 55 [...] [t]u-wa-at-tu ^DUTU [^D]IM [^{MUŠEN}][ḥa-a-ra]-aš
 56 [...] [... -u]š [ku]-ul-lu-pí [ḥar]- [zi] [MUNUS.LUGAL-ša ^{NA4}]ARÀ-an
 57 [...] [... uk]-[tu]-u-ri ^{NINDA}ḥar-ši-in iš-[pa-an-tu-uz]-zi-ya
 58 [ḥa-an-da-an]-zi

Rs. III

²⁸⁷ Transliterasyon için bkz., C. Montuori, ed., “CTH 416,” hethiter.net, (8 Şubat 2017). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 118–119.

- 1 [ma-a-a]h-ḥa-an-da ^DUTU-uš ^DIM-aš ne-e-pí-iš te-e- [...]
- 2 [uk-tu-u-re-e'-eš] LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša DUMU^{MEŠ}-ša uk-tu-u-re-eš
a-[ša-an-tu]
- 3 ta nam-ma ^{MUŠEN}ḥa-a-ra-na-an ne-e-pí-ša tar-na-aḥ-ḥi
- 4 a-ap-pa-an-an-da-ma-aš-še ke-e me-e-ma-aḥ-ḥi na-at-ta-an ú-uk
- 5 t [ar-na-aḥ]-[ḥu-un] [LUGAL]-ša-an MUNUS.LUGAL-ša tar-na-aš nu i-it ^DUTU-
i
- 6 ^DIM-ya me-e- [mi-iš]-ki ^DUTU-uš ^DIM-aš ma-a-an uk-tu-u-re-eš
- 7 LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša QA-TAM-MA uk-tu-u-re-eš a-ša-an-tu
- 8 ú-i-il-na-aš ERÍN^{MEŠ}-an te-eš-šu-um-mi-uš-ša ta-ak-na-a
- 9 ḥa-ri-e-mi tu-uš [tar-ma]-e-mi ta ki-iš-ša-an te-e-mi
- 10 ^DUTU-uš ^DIM-aš ka-a-š [a LU]GAL-i MUNUS.LUGAL-ri DUMU^{MEŠ}-ma-aš-
ša ^{URU}ḥa-at-tu-ši
- 11 e-er-ma-aš-me-et e-eš- [ḥar-ša]-me-et i-da-a-lu-uš-me-et
- 12 ḥa-tu-ka-aš-me-et ḥa-ri- [e-nu-u]n ta-at a-ap-pa ša-ra-a
- 13 le-e ú-e-iz-zi [...]-ša-at pé-e-ta'-<ú>

“(II 54-58) [Güneş tanrısı] (ile) yüz yüze (gelmek için) [dağa] giderim. Güneş tanrısı ve fırtına tanrısına: "Güneş tanrısı ve fırtına tanrısı merhamet (et)" [(diye) söylerim]. Kartal [Kral] orak tutar. Kraliçe havan tutar. Sağlam somunu ve içki sunma kabını [tu]tar. (III 1-2) "Güneş tanrısı, fırtına tanrısı, gök ve yer sonsuz olduğu gibi kral, kraliçe ve (onların) çocukları da ebedi olarak yaşasınlar" (der ve) (III 3-7) sonra kartalı göğe bırakıp salarım. Onun arkasında: "Onu ben [bır]akıp saldı. (Ama onu) kral ve kraliçe bırakıp saldı. Git! Güneş tanrısı ve fırtına tanrısına (şunları) söyleyip dur: 'Güneş tanrısı ve fırtına tanrısı nasıl ölümsüzse kral ve kraliçe de aynı şekilde ölümsüz olsun'" (diye) söylerim. (III 8-13) Kilden askerleri (ve) tešummi-kaplarını toprağa gömerim. Onlara (şunları) ekleyerek: "(Ey güneş tanrısı ve fırtına tanrısı! Bak, krala, kraliçeye ve çocuklarının hastalık, kan, kötülük ve dehşetli işlerinin tümünü) Ḥattuša kentine gömdüm. Onlar yeniden yukarı çıkmasın. Düşman (ülkeye onları) alıp götürsün" (diye) söylerim.”

3.1.2. Kral Yerine Vekil/Günah Keçisi Bırakarak Kötülüğün Uzaklaştırıldığı Ritüeller (CTH 419)²⁸⁸

“Yerine geçme ritüeli”, ritüelin yararına gerçekleştirildiği kişinin başına gelmesi muhtemel talihsizlik, hastalık, tanrıların cezası veya başka kötü durumların sonuçlarını temsil edilen nesne veya canlıya aktarılmasını amaçlayan ritüeldir. Ritüelin sonunda kötülüğün yüklendiği nesne veya canlı genellikle ortadan kaldırıldığı için bunların yerine figürleri kullanılmıştır. Tanrının sunulan kurbanın etinden değil de ruhundan zevk aldığı düşünülmesi, yerine geçme ritüellerinin başlamasına yol açmış olmalıdır. Tüm tek tanrılı dinlerde işlenen İshak peygamber motifi buna örnek olması açısından önemlidir. Bu gibi bir durumun Hititlere yansması ise orijinal kurban nesnenin yerine bir vekil tayin etme şeklinde görülmüştür.²⁸⁹ Bu ritüellerden sonra arınma ve kötülüklerden sıyrılma işlemini tamamlayan unsur yıkanma eylemi olmuştur.

Bu merasimde yerine geçme ritüeli sonrası kurban sahibinin yıkanması ve yerine geçme ritüelinde kullanılan kurbanın yıkanması su ile ilgili dikkatimizi çeken detaylar olmuş ve bu detaylar açıklanmaya çalışılmıştır.

Yerine geçme ritüeli sonrası kurban sahibinin yıkanması: Ritüelin yapılaş amacı kral üzerindeki kötülükleri ve ölümü ortadan kaldırmak veya uzaklara taşımak olmuştur. Bunu sağlamak için yerine geçme ritüellerinde kullanılan *tarpalli* ve *nakkušši* metotlarının bu ritüelde de uygulandığını görülmüştür. *Tarpalli* kurban sahibinin yerine geçen vekilin öldürülmesi veya ortadan kaldırılması ile, *nakkušši* ise vekilin uzaklara gönderilmesi ile tamamlanmıştır.²⁹⁰ Ritüelde ilk olarak kral yerine kilden bir figür yapılmış ve bu figür akşam ay tanrısının huzuruna çıkarılarak kötülüklerin kraldan alınıp, bu figüre aktarıldığı belirtilmiştir. Ardından tanrı için canlı bir boğa kurban edilmiş ve figür kırılarak ortadan kaldırılmıştır. Böylece tüm kurbanların yok edilmesi ile *tarpalli* metodu uygulanmıştır. Ritüelin devamında bir esir kral gibi giydirilmiş, onun gibi güzel kokular sürülmüş ve kral tacı takılarak kralın yerine temsilen vekil olarak geçirilmiştir. Bu sembolik eylemlerden sonra tanrıya dua edilmiş, kral için var olduğu düşünülen tüm olumsuzlukların bu vekile aktarılması ve kralın uzun ömürlü olması istenmiştir. Vekil tayin edilen esir daha sonra serbest bırakılarak kendi ülkesine gönderilmiştir. Böylece,

²⁸⁸ Tam metin için bkz., A. KUB XXIV 5+KUB IX 13 B. KUB XXXVI 92 C. KUB XXXVI93 D. KUB XXXVI94 E. KBo XV 14.

²⁸⁹ Hans Martin Kümmel, *Ersatzrituale für den hethitischen König*, Studien zu den Boğazköy-Texten 3 (Wiesbaden: O. Harrassowitz, 1967), 1–2.

²⁹⁰ Esma Reyhan, “Hitit Büyü Ritüellerinin Uygulama Şekilleri Üzerine Bir İnceleme,” *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri* 6, sy. 2 (2003): 130–132.

kral üzerindeki tüm olumsuzlukların bu esir aracılığı ile düşman ülkeye gönderildiği kabul edilmiştir. Bu yöntem ise serbest bırakma olan *nakkušši* metodu olarak değerlendirilmiştir.

Tüm bu ritüel eylemlerden sonra kral yıkanmak üzere saraya dönmüştür. Yıkanma eylemi hem fiziksel hem ruhsal arınmayı sağlamak açısından önemli görülmüştür. Böylece kralın üzerinde kötü alametlerden iz kalmaması sağlanmış ve yeni, temiz bir başlangıç yapması mümkün olmuştur. Ertesi gün merasim gerçekleştirecek olan kralın, tanrı huzuruna arınmış bir şekilde çıkabilmesi de bu yıkanma eylemi sayesinde sağlanmıştır. Yeni ve arınmış bir başlangıç yapan kral, ertesi sabah kutsal merasim uygulamış ve törenin ardından tekrar yıkanarak arınma sağlamıştır. Merasimin sabah vakti gerçekleştirilmiş olması nedeniyle, bu defa güneş tanrısına kurban sunulmuştur. Bu kurbanın da yıkanarak arınmış bir şekilde tanrıya sunulduğu dikkat çekmiştir.

KUB 24.5(Frg. 1) + KUB 9.13(Frg. 2) + FHL 125(Frg. 3) Vs.²⁹¹

- 6' [GIM-an-ma GE₆-za ki-ša-ri] [nu ka-ru-ú-i-l]i-uš [l]a-bár-nu-uš da-a-i
na-aš ŠA ^DXXX ḫar-pí pa-iz-zi
- 7' [... nu ki-iš-š]a te-ez-zi ka-a-ša-wa me-mi-ia-an-ni ku-e-da-ni
- 8' [še-er² ar-ku-wa-ar ti-ia-u-wa-an-zi] ú-wa-nu-un nu-mu ^DXXX EN-IA iš-dam-ma-
aš
- 9' [... GISKI]M-aḫ-ta nu-wa ma-a-an am-me-el ḪUL-lu i-ši-aḫ-ta
- 10' [nu-wa-za ka-a-ša ku-u-uš tar-pa-al]-li-uš pé-di SUM-eḫ-ḫu-un nu-wa-za ku-u-
uš da-a
- 11' [...] [n]u-kán GU₄.MAḪ TI-an ḫar-pí UGU pé-en-ni-ia-an-zi
- 12' [... ši-pa-an]-da-an-zi LUGAL-uš-ma-kán ḫar-pí UGU pa-iz-zi
- 13' [...] [ka-a-ša-wa² k]u-it ^DXXX GISKIM-aḫ-ta
- 14' [nu-wa ma-a-an ... am-me-el² t]úḫ-ḫu-u-wa-in IGI^{HLA}-it ú-wa-an-na ša-na-aḫ-t [a]
- 15' [...] [nu-wa-kán ka-a-ša ú]-ki-la UGU ú-wa-nu-un nu-wa-at-ta ku-u-uš
[//tar-pa]-al-li-uš
- 16' [...] [ke]-e-el (túḫ-ḫu-u-wa-in) a-ú nu-wa ku-u-uš ak-kán-du

²⁹¹ Transliteration için bkz., hethiter.net, KUB 24.5 (31 Aralık 2021); Kümmel, *Ersatzrituale für den hethitischen König*, 10–11. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 122.

am-mu-uk-ma-w [a le]-e ak-mi

17' [...] *tar-na-an-zi ne-za ar-ḥa ú-da-a-i*

18' *nu-za x [... še]-e-na-an-na GAM-an DAB-zi nu-kán la-a-u-wa-a [r]ša-ra-a pé-eš-ši-ia-zi*

19' *na-aš-k [án ...]-zi 'nu^{LÚŠ}ŠU.DAB IŠ-TU Ì.DU₁₀.GA LUGAL-UT-TI iš-ki-ia-an-zi*

20' *nu kiš-an [te-ez-zi] [ka-a]-ša-wa ka-a-aš LUGAL-uš ŠUM LUGAL-UT-TI-ia-w [a]-kán*

21' *ke-e-da-ni [te-eḥ-ḥu-un] [TÚG LU]GAL-UT-TI-ia ke-e-da-ni wa-aš-ši-ia-nu-un*

[TÚG]lu-pa-an-ni-na-wa-kán

22' *ke-e-da-ni ši-ia-n [u-u]n n [u-w]a ḤUL-lu-uš GISKIM-iš ma-an-ni-*

[i]n-ku-wa-an-te-eš MU^{HI.A}-uš

23' *ma-a-an-ni-in-ku-wa-an- [t]e-eš UD^{HI.A}- [uš? ku-u-un] še-ek-tén*

nu-wa ke-e- [d]a-ni :tar-pa-al-li EGIR-an

24' *[p]a-it-tén nu-za-kán [UR]U-LIM ar-ḥa [pa-iš]-ga-at-ta-ri 1 GÍN*

[KÙ.BABBAR] 1 GÍN KÙ.SI₂₂ 1 MA.NA URUDU

25' *1 MA.NA AN.NA 1 MA.NA AN.BAR 1 MA.NA A.BÁR nu 1^{LÚŠ}ŠU.DAB*

[ANA? LÚ]SIG₅ pé-ra-an ne-ia-an-zi

26' *na-an-kán EGIR-pa I-NA KUR-ŠU pé-e-ḥu-te-ez-zi LUGAL-u [š-ma-za]*

UGU ap-pa-tar DÙ-zi

27' *nam-ma LUGAL-uš EGIR-an-da wa-ar-pu-u-wa-an-zi pa-i [z-z]i*

28' *GIM-an-ma lu-uk-zi nu-za LUGAL-uš UGU ap-pa-tar DÙ-zi [EGIR-an]-da-ma-az*

pár-na-aš KIN-ur

29' *pár-ku-u-i KIN-ur DÙ-zi*

29' *lu-uk-kat-ti-ma-za LUGAL-uš SISKUR [ḥa-le-le-e?-i]n-zi DÙ-zi*

30' *na-aš-kán GIM-an ar-ḥa ú-ez-zi nu-za wa-ar-a [p-zi ...] [nu]-kán*

1 UDU wa-ar-pa-an-na-la-an

31' *A-NA^DUTU ne-pí-ši kat-an ši-pa-an-ti*

“Öy. (6-27) [Gece olunca önceki Labarna'nın (kilden suretini) alır ve ay ilahının yığınının gider. [şöyl]e söyler: “Bak hangi meseleden dolayı [dua etmeye geldiğimi] beyim ay ilahı işitsin. Sen ay ilahı hangi ikazı (benim için) verdiysen benim kötülüğümü dava edip duyur. [Bak vekil(i yerime koyup)] veriyorum. Bunları al ve beni serbest bırak.]” Canlı bir boğayı yığının üstüne sürerler [ve onu yığının üstünde kurban su]narlar. Kral yığının üstüne ve “bak, ay ilahı (pek çok) alametler verdin. Benim kötülüğümü dava edip duyurursan dumanı (da) gözlerinle görmeye çalış. Bak ben kendi (başıma) geldim. Sana bu vekilleri (getirdim). Bunları gör. Bunlar ölsün ama ben ölmeyeyim. [] bıraksınlar” [diye söyleyip] ve onu alıp götürür. [fi]gürü aşağıda tutar ve onu parçalayıp fırlatır. []. (Getirdikleri) tutsağı, krallığın hoş ve güzel kokulu yağı ile yağlar ve şöyle söylerler: “Bak, kral (olan budur) ve ona krallığın ismini verdim. Krallığın cübbesini ona giydirdim. Krallık tacını (da) taktım (başına). Kötü alameti, kısa yılları (ve) kısa günlerin bilincinde ol. Bu vekili yeniden ikame et.” 1 šeql [gümüş], 1 šeql altın, 1 MA.NA bakır, 1 MA.NA kalay (ve) 1 MA.NA demiri (temin edip) şehre çekip gider. Aşağı rütbede bir subayı tutsağın önüne çıkarıp gönderirler, o da onu ülkesine götürür. Kral (dua hareketi olarak) ellerini yukarı kaldırır sonra kral yıkanmak için gider. (Öy. 28-31) Gün doğar doğmaz kral (dua hareketi olarak) ellerini yukarı kaldırır. Ardından kutsal ayin olan “ev ayini merasimini” icra eder. Gün doğduğu (vakitte) kral kutsal ayin merasimini icra eder. Gelir gelmez yıkanır. Yıkanıp arınmış bir koyunu göğün güneş tanrısına kurban eder.”

Yerine geçme ritüelinde kullanılan kurbanın yıkanması: Ritüelde kral, ay tanrısı için yıkanmış bir koyunu kurban etmiştir. Kurbanın yıkanma amacı hem fiziksel kirlilikten arıtmak hem de ruhsal açıdan arınmış bir kurbanı tanrıya sunmak olmuştur. Kurban sunumundan sonra ay tanrısına seslenen kral, yeraltı tanrılarına kendisi yerine bu kurbanın sunulmasını ve ömrünün uzun olmasını istemiştir. Ayrıca kendisi yerine verdiği vekili de hatırlatarak tüm kötülüklerin onlara aktarılmasını talep etmiştir. Ritüelin sonunda tanrıları memnun etmek için içki kurban olarak sunulmuştur.

KUB 24.5(Frg. 1) + KUB 9.13(Frg. 2) + FHL 125 (Frg. 3) Rs.²⁹²

11 GIM-an-ma GE₆-za k [i-i]š-ša-ri nu-kán [n]e-pí-ši GAM-an

12 A-NA ^DXXX 1 UDU wa-a[r-p]a-na-la-an ši-p [a-an-t]i nu ki-iš-ša me-ma-i

13 ^DXXX EN-IA i-ši-aḥ-ta-wa ku'-it' nu-wa m [a-a-an] am-me-el ḪUL-lu

14 i-ši-aḥ-ta nu-mu-kán tá [k-na-aš DINGIR^{MEŠ}-aš ^DEREŠ.K [I.GA]L-ia

²⁹² Transliteration için bkz., hethiter.net, KUB 24.5 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 123.

- 15 ŠU-i da-a-iš nu-wa [x x x x] DINGIR^{MEŠ}-aš wa-aš-ši-ia-aḫ-ḫa-ḫa-at
 16 :tar-pa-na-al-li-in-za p [i-iḫ-ḫu-un] [nu-w]a-aš-ma-aš a-pu-u- [u]š da-at-tén
 17 am-mu-uk-ma-wa ar-ḫa [tar-ni-iš-tén] [nu-w]a-za-kán tu-uk^{DUTU} AN-E
 18 ú-wa-an-na ḫa-aš-š [i-ig-lu] [šu]-up-pa ḫu-u-i-ša-wa-za
 19 zé-ia-an-da-za EGIR-pa [ma-ni-ia-a]ḫ-zi
 20 [GAL^{HLA}-kán LUGAL-uš] aš-š [a-nu-uz]-zi

“(Ay. 11-20) Gece olur olmaz (yıldızlı) göğün altında ay tanrısına yıkanmış arınmış bir koyunu kurban eder ve şöyle söyler: "Beyim ay tanrısı alamet verdiği şeyleri bana şer ilan edip beni yerin tanrıları ve ilahe EREŠ.Kİ.KAL'in eline koydun. Tanrılar için giyindim ve bir vekil verdim. Onları alın ve beni serbest bırakın. Sen göğün güneş tanrısını doyasıya görmek istiyorum." Çiğ ve kızarmış eti düzenleyip hazırlarlar. [Kral kadehleri] düzenleyip hazırlar.”

3.2.3. Değiştirme Ritüeli (CTH 421)²⁹³

Bu metin “Yerine geçme ritüeli” olarak değerlendirilmiştir. Ritüelde kral adına bir vekil tayin edilmiş ve bu vekil kral gibi giydirilerek, kral üzerinde var olduğu düşünülen kötülüklerin sembolik olarak vekile aktarılması amaçlanmıştır. Bu ritüelde su ile ilgili gördüğümüz unsurları ele aldığımız için vekil tayin edilmesi ve bu süreçte yapılan diğer majik eylemlere değinilmemiştir.

Merasimde, vekil eylemi sonrası dua edilen tanrılar arasında nehirlerin yer alması ve vekil tayin edilen kişiye yiyecek ve içecek sunulması su ile ilgili dikkatimizi çeken detaylar olmuş ve bu detaylar açıklanmaya çalışılmıştır.

Vekil eylemi sonrası dua edilen tanrılar arasında nehirlerin yer alması: Kral için vekil tayin edildikten sonra yeraltı ve yerüstü tanrılarına dua edilmiştir. Bu dualarda, tanrılarla birlikte nehirlerin de anılması, nehirlerin Hitit inancında sadece doğal bir unsur değil aynı zamanda kutsal bir varlık ve tanrısal bir güç olarak kabul edildiğini göstermiştir. Bu durum Hitit metinlerinde sıklıkla karşılaştığımız ve nehirlerin tanrılaştırıldığını gösteren ritüel örneklerden birisidir.

KUB 17.14 + Rs.²⁹⁴

²⁹³ Tam metin için bkz., A. KBo XV 9 B. KBo XV 2 C. KUB XVIII4 D. KUB XVII 31 E. KBo XV 11 F. KUB XV 2 G. KBo XV 8 H. Bo 13531. KUB XII40 L. KBo XV 5.

²⁹⁴ Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KUB 17.14 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 124.

8' [D]U AN-E^DU H^LI.H^I ^DU SAG.DU ^DU KA_xIM DUMU ^DU DUMU.DUMU-Š
[U] ^D[U]

9' [DUMU-t]ar ^DU ^DU H^LA hu-u-ma-an-te-eš ^DURAŠ GU₄ še-ri-iš

10' [GU₄] hur-ri-iš ^DUTU ^{URU}A-ri-in-na-a ^DHé-pát ^DLUGAL-ma-aš

11' [^Dx]-ad-da-aš-ši-iš ^DEN.LÍL ^DNIN.LÍL ^DXXX ^DNIN.GAL

12' [^DÉ-A ^Ddam-ki-na ^DKAL ^DIŠTAR ^DGAZ.BA.A.A

13' [^DLA]MMA ^DGAZ.BA.A.A ^DKAL kur-ša-aš ^DZi-it-ḫa-ri-i [a-aš]

14' [DINGIR]-LUM GAL ^DAMAR.UTU DINGIR^{MEŠ} ŠA NÍ.TE-IA

15' [DINGIR^{MEŠ}]Š ŠA SAG.DU-IA ^Dgul-šu-uš ^DMAH^{H^LA}-uš

16' [DINGIR^{MEŠ}]Š KU [R-T]/I DINGIR^{MEŠ} URU-
LIM HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} DINGIR^{MEŠ}

A-BI AM [A]

17' [DINGIR^{MEŠ}]Š LÚ^{MEŠ} DINGIR^{MEŠ} MÍ^{MEŠ} UGU-az-zi-uš DINGIR^{MEŠ} da-pí-an-te-
[eš]

18' [nu-z]a-an IŠ-TU MU^{H^LA} GÍD.DA EGIR UD-MI TI-an-ni-it

19' [ḫa]-at-tu-la-an-ni-it in-na-ra-u-wa-an-ni-it

20' [aš-š]u-li kap-pu-u-wa-an-du

“(C Öy.8-20) Göğün fırtına tanrısı, şimşegin fırtına tanrısı, başın fırtına tanrısı, kasırganın fırtına tanrısı, fırtına tanrısının [oğlu], fırtına tanrısının torunu, fırtına tanrısının soyu, tüm fırtına tanrıları, boğa Šeri, boğa Hurri, Arinna kentinin güneş tanrıçası, Hepat, Šarruma, [Ḫad]dašši, ENLÍL, NÍNLÍL, ay tanrısı, NÍNGAL, EA, DAMKÍNA, koruyucu tanrı, ÍŠTAR, GAZ. BA.A. A/Ḫu₄aššanna, Ḫu₄aššanna'nın koruyucu tanrısı, kutsal deri torba/çantanın koruyucu tanrısı, Zithariia, büyük ilah, AMAR.UTU/Marduk, kişisel ilahlarım, başımın (özel) ilahlarım, GUL-še (ve) MAḪ, ülkenin (ve) kentin ilahları, dağlar, nehirler, baba ilahlar (ve) ana ilaheler, erkek ve ilaheler, gökyüzünün tüm tanrıların, uzun yıllar (ve) uzun yaşamı sağlık (ve) sıhhati, zindeliği, iyi niyeti (şahsım için) hesaba kapatıp göz önünde bulundursunlar.”

3.2. Bayram Metinlerinde Su

Hitit dini inancı, tanrılar ile dengeli bir ilişki kurma esasına dayalı olmuştur. Bu sebeple, tanrıların hoşnut edilmesi önemli görülmüştür. Tanrıların öfkelenmesi birçok felakete neden olabileceğinden, onların öfkelerini önlemek veya öfkeleniyşeler bunu yatıştırmak için düzenli kurbanlar sunmak, tapınaklara özen göstermek ve çeşitli ritüelleri titizlikle yerine getirmek gerekmiştir. (Resim 5.1.)

Bu anlayışa göre bayramlar, dini gerekliliklerin toplu bir şekilde, düzenli bir takvimde ve daha büyük bir katılım ile icra edildiğı özel günler haline gelmiştir. Bayramlara ilişkin elimize ulaşan belgeler, kimin ne giyeceğı, hangi görevlilerin kutlamaya katılacağı ve nerede duracağı, hangi tanrıya kaç kurbanın hangi sırayla sunulacağına kadar kutlamalara dair her ayrıntının özenle yazıldığını göstermiştir. Törenlerde yapılacak en ufak hata bile tanrıyı kızdırabilirdi bu nedenle kurallara sıkı sıkıya bağı kalınmıştır. Bu bayramlar vasıtası ile tanrılardan bol ürün, güçlü bir ordu, başarılı seferler ve toplumsal refahın devamı gibi lütüflar beklenmiştir. Bu beklentiler bayramların ne kadar hayati uygulamalar olduğunu göstermiştir. Karşılıklı fayda bayramların en önemli beklentisini oluşturmuştur. Bayramların çokluğu ise Hitit panteonunun çeşitliliğinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmıştır. Özellikle doğa olaylarını yöneten tanrılar için daha fazla ritüel düzenlendiğı görülmüştür. Bu tanrıların çoğı Hatti, Luwi ve Suriye kökenli olup, Hitit inanç sisteminin çok kültürlü ve zengin yapısını ortaya koymuştur.²⁹⁵

Bayram metinleri, suyun çeşitli amaçlarla ritüel uygulamalarda önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Bu metinlerde geçen uygulamalar ise, kral çiftinin ellerini yıkamasının bayramı başlatan eylemler arasında yerini alması, kralın hamamdan gelmesi ile bayram kutlamalarının başlaması, fırtına tanrısının yıkanması, kurban sunumu öncesi kral çiftinin ellerini yıkaması, tanrı heykelinin yıkanması, prensin ellerinin kurban sunumu sonrası rahipler tarafından yıkanması, nehirde tanrı heykeli ile ritüel yapılması, prensin uyku ritüeli öncesi yıkanarak arındırılması, mutfak kapısının dışında yeme-içme öncesi temizlik yapılması, kral hamamdayken fırtına tanrısının gürlemesi, kral çifti için tanrıya ibadetten önce “el suyu” nun verilmesi, fırtına tanrısının gürlemesi ile bayram merasimlerinin başlaması, çatıda savaş gösterisi yapacak askerlerin yıkanması, nehirle ve hava tanrısına kurban sunulması, kralın şarap kurbanı sunması ve sofranın su ile arındırılması, içinde sedir ağacı parçası olan su ile kralın ellerini yıkaması, kartal tüyünün suya batırılıp krala serpilmesi, şarap ve su dolu kaplara kartal tüyü takılması, festivalde tanrıların yıkanması ve yağlanması, kral çiftinin el yıkaması ve

²⁹⁵ Reyhan, “Hitit Kültür Dünyasında Bayram Ritüelleri”, 93-94.

tanrılar için içmesi, içki sunumu ve bir ritüel banyosu ile bereketin canlandırılması, yağmur tapınağına içki sunulması, bayram töreni başlamadan önce kralın yıkanması, nehir için kurban sunulması, kralın başkente girmeden önce ellerini çeşmede yıkaması, kralın kutlamalar öncesi yıkanması, ekin demeti yığınlarının nehir önüne serilmesi, kraliçenin kutlamalar öncesi yıkanması, kralın seferden dönmesi ile sonbahar bayramının başlaması, yerlerin süpürülmesi ile kralın ellerini yıkaması ve kurulaması, kralın elini yıkaması ve sunaklara kurban sunması ile merasimin başlaması, içki sunumu ve el yıkama ritüellerinin birlikte yapılması, el yıkama ve reçine sürme eyleminin birlikte uygulanması, kral çiftinin kurban sunumu sonrası el yıkaması, kral çiftinin kurban sunumu öncesi el yıkaması, “Tanrıların elinin yıkanması” ve “Yağmur bayramı” kutlaması yapılması, kutsal yıkanma günü uygulaması yapılması, kralın yıkanması, baharın gelişi ile bayram kutlamalarının başlaması, kral çiftinin ellerini yıkadıktan sonra havlu fırlatması, tanrılara kurban sunumu öncesi kralın ellerini yıkaması, kral çiftinin bayram kutlamaları sırasında içki kurbanı öncesi ellerini yıkaması, bayram törenlerinde tanrılardan sonra önemli görülen nehirler için kurban sunumu yapılması, koruyucu tanrılar için yapılan kurban ritüellerinde nehirlerin de yer alması, tanrılarla beraber nehirler için içilmesi, tanrıça heykelinin ve kraliçenin yıkanması, tanrıça heykelinin ayaklarının yıkanması, tanrıça heykelinin yıkanması, kraliçenin tanrıçaya kurban sunarken ellerini yıkaması ,merasimin her günü tanrıçanın yıkanması ve kraliçenin temiz su ile yıkanması gibi eylemlerden oluşmuştur.

Bu bölümde suyun, Hitit bayram metinlerinde kullanım amacını sınıflandırmak suretiyle irdelemeye çalıştık.

3.2.1. Zippalanta Kenti Fırtına Tanrısı İçin Kutlanan Güz ve Bahar Bayramları (CTH 592)²⁹⁶

Bu ritüel AN.TAH.ŞUM^{ŞAR} adıyla bilinen bahar bayramının altıncı gününde gerçekleştirilmiştir. ²⁹⁷ 38 gün süren bayramdan anlaşıldığına göre Zippalanta kenti Hititler tarafından kutsal kabul edilmiş ve fırtına tanrısı için önemli bir merkez olarak görülmüştür. Bayramın altıncı günü bahar bayramlarının önemli bir parçasını oluşturan tahıl küplerinin açılması ritüelini içermiştir. Bereketi simgeleyen bu eylemin Zippalanta kentinde yapılması uygun görülmüştür.²⁹⁸

²⁹⁶ Tam metin için bkz., 1. A. KUB XXV 2+6 B. KUB XX 28 C. KUB XI16+ x D. IBoT 115 E. KUB XI 24 F. KUB XLI 44 G. KBo XXII -2. KBo XI50.

²⁹⁷ Bu bayrama bir sonraki metinde değinileceği için tekrara düşmemek adına burada üzerinde durulmamıştır.

²⁹⁸ Hatice Gonnet, “Rituel des fetes d'automne et de printemps du dieu de l'orage de Zippalanda,” *Anadolu*19 (1980): 124.

Bu merasimde su ile ilgili dikkatimizi çeken detaylar; kral çiftinin ellerini yıkamasının bayramı başlatan eylemler arasında yerini alması ve kral çiftinin ellerini yıkadıktan sonra havlu fırlatması olmuştur.

Kral çiftinin ellerini yıkamasının bayramı başlatan eylemler arasında yer alması: Bayramın açılışı, bayram metinlerinde sıkça karşılaşılan *kašmišša* sözcüğünün saray oğlanlarının başı tarafından bağırarak söylemesi ile yapılmıştır. Daha sonra, kral çiftinin altın testi ile getirilen suyla ellerini yıkaması ve havlu ile kurulaması ritüelde uygulanmıştır. Bu eylem ritüelin devamında belli aralıklarla tekrar edilmiştir Bayramın başlaması sırasında uygulanan ‘el yıkama’ eyleminin arınma ile ilgili olduğu düşünülmüştür.

KUB 25 2+6 KUB 20 28 KUB 11 16+10 54 IBoT 1 15 KUB 11 24 KUB 41 44 KBo 22 219 KBo 11 50 Rs. I²⁹⁹

18 [GAL DUMU^{MEŠ}] É.GAL ^{giš}ŠUKUR ku-iš har-zi

19 [ta-]aš pa-iz-zi

20 [ta-aš] me-na-an-ha-an-da ti-ya-z [i]

21 [nu ka-a-aš]-mi-iš-ša-a hal-za-a-i

22 [2 DUMU^{MEŠ}] Ė.GAL A-NA LUGAL MUNUS.LUGAL-i

23 [IŠ-TU] ^{du}ghu-u-up-par GUŠKIN ME-E [(QA-TI)]

24 [pé-e-d] a-an-zi GAL DUMU^{MEŠ} Ė [(GAL)]

25 [kat-t] a-ni-pu-u-un

26 [EGIR-a]n-ša-mc-et pě-e [har(-zi)]

“(B I 18-26) Mızrak tutan saray [nazırlarının şefi] gider. Karşısına geçip durur. (Biri, Hattice) " [kašm]išša" diye nida edip bağırır. [İki] saray [nazırı] kral ve kraliçeye altın testide el suyunu alıp götürürler. Saray nazırlarının şefi havluyu onların gerisinden uzatır.”

Kral çiftinin ellerini yıkadıktan sonra havlu fırlatması: Kral çiftinin bayram ritüellerinde belirli aralıklarla ellerini yıkamasının arınma işlevini sağladığı düşünülmüştür. Ancak havlu fırlatma eyleminin tam olarak ne için yapıldığı ritüelde açıklanmamıştır. Metinlerden anlaşıldığına göre bu eylem, bayram merasimlerinin önemli bir parçasını oluşturuyordu. Sembolik anlam taşıyan bu eylemde elleri yıkadıktan sonra havlunun önemli görevlilerce

²⁹⁹ Transliteration için bkz., Gonnet, “Rituel des fetes d'automne et de printemps,” 128. Tercüme için bkz., Karağuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 127.

yakalanması, havlunun kraliyet otoritesini ve tanrısal gücünü simgeleyen bir nesne olabileceğini düşündürmüştür. Bunun yanı sıra havluyu yakalama yarışı yapıldığı da metinden anlaşılmaktadır. Saray nazırları veya muhafız askerlerin bu havluyu yakalamaya çalışması bu yarışın varlığını destekler niteliktedir. Kralın tanrı olarak düşünülmesi ve kutsal görülmesi böylesine önemli merasimlerde tanrısallığını öne çıkarması nedeni ile onun dokunduğu nesnelere de kutsallığı aktarılmış olabileceğinden, kralın dokunduğu bu havlular önemli görevlilerce yakalanmış ve bayramın sembollerinden birisi olarak merasimlerde yerini almıştır.

KUB 25 2+6 KUB 20 28 KUB 11 16+10 54 IBoT 1 15 KUB 11 24 KUB 41 44 KBo 22 219 KBo 11 50 Rs. II³⁰⁰

34 (LUGAL-uš (GAD-an ar-ha pé-eš-še)-ya-zi]

35 [nu ma-(a-an DUMU^{MEŠ} [É. GA]L ku-e-ez)]

36 [(par-aš-na-a-an har-kán-zi na-at a-pé-e-ez)]

37 [(pé-és-si-ya-zi ta-at DUMU^{MEŠ} É.GAL)]

38 [(da-an-zi ma-a-an LÚ^{MEŠ} ME-ŠE-DI-ma)]

39 [(ku-e-ez pár-aš-na-an har-kán-zi)]

40 [(na-at a-pé-e-ez pé-eš-ši-ya-zi)]

...

45 [LÚ^{MEŠ} ME-ŠE-D(I LUGAL MUNUS.LUGAL)]

46 [ME-E(QA-TI ta ^{du}ghu-u-up-par GUŠKIN)]

47 [pé(-e-da-an-zi LUGAL MUNUS.LUGAL)]

48 L(ŠU^{MEŠ} -ŠU-NU ar-ra-an-zi)]

49 [(GAL DUMU^{MEŠ} É.GAL GAD-an pa-a-i)]

50 [(QA-TI-ŠU-NU a-an-ša-an-zi)]

“(C III 34-40) ([Kral havluyu fırlatıp atar. Saray nazırları (fırlatılanı) diz çökerek tutunca oradan (biri de) fırlatır. Saray nazırları tutup alır. Muhafız askerleri (fırlatılanı) diz çökerek tutunca o da fırlatır]). ... (C IV II 45-48) ([Muhafız askerleri kral (ve) kraliçeye el

³⁰⁰ Transliteration için bkz., Gonnet, “Rituel des fetes d'automne et de printemps,” 128. Tercüme için bkz., Karağuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 128.

suyunu altın kapta götürürler. Kral ve kraliçe ellerini yıkarlar]).(CIV II 49-50) [(Saray nazırlarının şefi havluyu verir. Ellerini silip (kurularlar)].”

3.2.2. ANTAḪ.ŠUM^{SAR} (Nevruz Çiçeği) Bayramı (CTH 604)³⁰¹

Kutlamalarının 38 gün sürdüğü bu bahar bayramını, adını ANTAḪ.ŠUM bitkisinden almıştır. Bu bitki günümüzde Anadolu’da çiğdem olarak bilinir ve baharın gelişini sembolize eder.³⁰² Bayram kutlamaları genellikle Hattušša kentinde başlamış, kült gezileri şeklinde devam ederek Güneş tanrıçasının kenti Arinna’da zirveye ulaşmıştır. (Şekil 5.20)

Bayramın simgelerinden biri olan geyikler ve çiğdem bitkisi, Alacahöyük kabartmalarında betimlenmiştir.³⁰³

Bu merasimde: baharın gelişi ile bayram kutlamalarının başlaması, kralın yıkanması, kutsal yıkanma günü uygulaması yapılması, “tanrıların elinin yıkanması” ve “yağmur bayramı” kutlaması yapılması su ile ilgili dikkatimizi çeken detaylar olmuştur.

Baharın gelişi ile bayram kutlamalarının başlaması: Baharın gelişi ile kutlanmaya başlanan bu bayram, sadece bir mevsim geçişi değil aynı zamanda doğanın canlanması, bitkilerin filizlenmesi ve tarımsal üretimin başlaması anlamına gelmiştir. Tarımsal faaliyetlerin başlaması yılın verimli geçmesi için tanrılara sunulması gereken ritüelleri de zorunlu kılmıştır. Bu nedenle böylesine önemli bir olay, kralın da katılımıyla düzenlenen kült gezileri ile günlerce kutlanmıştır.

KUB 30.39 (Frg. 1) + KBo 24.112 (Frg. 2) + KBo 23.80 (Frg. 3)Vs.³⁰⁴

1 [-ri ŠA EZEN^{HLA} [AN.DAḪ.ŠUM^{SAR}]

2 [m]a-a-a [n LUGAL-u]š^{URU} ḫa-at-tu-ši še-e [r gi-im-ma-an]-da- [ri-ia-az-zi]

3 [nu GIM-an LUG]AL-uš^{URU} ḫa-at-tu-ša-az da-a-i nu LUGAL [MUNUS.LUGAL^{URU} ḫa-at-tu-š [a-az]

4 [^{URU}ta]-a-ḫur-pí an-da pa-a-an-zi na-aš-ta LUGAL-uš^{URU} ta-a-ḫur-pí

5 [š]a-ra-a IŠ-TU^{GIŠ} GIGIR pa-iz-zi

³⁰¹ Tam metin için bkz., A. KBo X 20 B. KUB XXX 39+KBo XIII 80+KBo XXIV H2 KUB X 94 D. 438/s.

³⁰² Hans Gustav Güterbock, “An Outline of the Hittite AN.TAḪ.ŠUM Festival,” *Journal of Near Eastern Studies* 19, sy. 2 (1960): 87–88.

³⁰³ Sedat Erkut, “Hititlerde AN.TAḪ.ŠUMSAR Bitkisi ve Bayramı Üzerine bir İnceleme,” in *III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri, Çorum, 16-22 Eylül 1996* (Ankara, 1998), 194.

³⁰⁴ Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KUB 30.39 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 134.

“(B I 1-5) [İlkbahar gelince, nevrüz] bayramının [merasimini icra ederler]. Kral, Hattuša kentinde [kışlayınca (ve) k]ral Hattuša kentinden (yola) [(koyulurken, kral ve kraliçe (de) Hat)]tuša kentinden Taḫurpa kentine [(giderler. Kral, arabayla)] Taḫurpa kentine [(doğru) yukarı)] gider.”

Kralın yıkanması: Bayram metinlerinde özellikle ritüel öncesi kral çiftinin yıkanması sadece fiziksel olarak kirlilikten temizlenmeyi değil aynı zamanda ruhsal bir arınmayı da simgelemiştir. Kralın merasim öncesi yıkanması ve şehre bu şekilde girmesi törensel anlamda da arındığı ve merasimleri icra etmek için hazır hale geldiğini işaret etmiştir. Kralın kirli olması durumunun toplumun tamamını etkilediğine inanıldığı için yıkanma eylemi toplumun tamamına yönelik simgesel bir temizlik anlamı taşımıştır.

KBo 10.20 Vs.I³⁰⁵

19 lu- [uk-k]at-ti-ma LUGAL MUNUS.LUGAL^{URU}ḫa-at-tu-ši an-da-an pa-a-an-zi

20 nu I- [N]A^{HUR.SAG}ti-ip-pu-u-wa^{LÚ.MEŠ}ME-ŠE-DI DUMU^{MEŠ}.É.GAL

21 pít-t [i-i]a-an-zi nu-za LUGAL MUNUS.LUGAL^Étar-nu-i wa-ar-ap- [p]a-an-zi

22 na-a [š-t]a^{URU}ḫa-at-tu-š [i] ša-ra-a^{GIŠ}ḫu-u-lu-ga-an-ni-it

23 pa-iz-zi nu^Éḫa-le-en-tu-u-wa šal-li a-še-eš-ša [r]

...

26 [lu-uk-kat-ti-ma^{KUŠ}kur-ša-aš^{URU}ta-ú-i]-ni-ia pa-iz-z [i]

27 [A-NA EZEN₄ ITU wa-ar-a]p-z[i]

“(A I 19-23)E[rte]si gün, kral ve kraliçe Hattuša kentine girer. Tippiuğa dağında muhafız askerleri ve saray nazırları yarış müsabakası yapar. Sonra kral ve kraliçe hamamda yıkanır. (Sonra) onlar tahtırevan ile Hattuša kentine gider. Kraliyet konağında yüce (bir) merasim (için toplanılır)... (A I 26-27) [Ertesi gün, kutsal deri torba/çantası Taḫi]niia kentine gider. [... (Kral) ay bayramı için yı]kanır.”

Kutsal yıkanma günü uygulaması: Bayram metinlerinde; kral çiftinin merasim öncesi yıkanması eylemine arınmanın sağlanması amacıyla yapıldığına değinmiştik. Bayram merasimlerinde yıkanma ile ilgili günler belirlenmesi ve bu günlerin “kutsal yıkanma günü” olarak özellikle belirtilmesi, temizlik ve arınma kavramlarının merasimlerdeki önemini ortaya

³⁰⁵ Transliteration için bkz., hethiter.net, KBo 10.20 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 134.

koymuştur. Yıkanma sonrası tanrılara kurban sunumu yapılması da bu eylemin kutsal bir anlam taşıdığını göstermiştir. Tanrılara sunulan kurbanlar arasında, koyunların yanı sıra içki sunumunun olması ve bu sunumun belli bir düzen için de önemli görevlilerce yapılması tanrıları memnun etmenin bir yolu olarak düşünülmüştür. (Şekil 5.1.)

KBo 10.20 Rs.III³⁰⁶

12 *lu-uk-kat-ti-ma šu-up-pa wa-ar-ap-pu-u-wa-a* [*r*]

13 *ku-lu-mur-ši-ia ši-pa-an-da-an-zi I-NA É^D [KA]L?*

14 *EZEN₄ ha-da-ú-ri i-ia-an-zi nu 10 UDU hu-u-ká* [*n-zi*]

15 *nu-kán šu-up-pa da-an-zi na-at PA-NI DINGIR-LIM* [*ti-an-zi*]

16 1 *UDU-ma-kán ŠÀ É DINGIR-LIM da-a-li-ia-an-zi*

17 ^{LÚ}*NAR-ia-kán* ^{LÚ}*ME-ŠE-DI I-NA É^DU GIM-an*

18 *aš-ša-nu-e-er I-NA É^DKAL-ia-kán QA-TAM-MA aš-ša-* [*nu-an-zi*]

19 *lu-uk-kat-ti-ma* [*I-N]A É^DU^{URU}ha-la-ap I-NA É DINGIR.* [*MAḪ*]

20 *A-NA^Dka-a* [*t-ta]h-ha^DU.GUR^Dha-ša-me-li*

21 *Ú A-NA^D[É-A] EZEN₄ ha-da-ú-ri i-ia-an-z* [*i*]

22 *nu 10 UDU^{HIA} ŠÀ É DINGIR-LIM š* [*i-pa-a]n-da-an-zi*

“(A III 12-18) Ertesi gün, kutsal yıkanma (günüdür); kulumuršüa kurbanını sunarlar. Koruyucu tanrının tapınağında hadauri bayramını kutlarlar. On koyunu keserler, kutsal eti alırlar ve tanrının huzuruna koyarlar. Fakat bir koyunu tapınakta bırakırlar. Şarkıcı ve muhafız askeri fırtına tanrısının tapınağında [kadehleri] koyup düzenlerler, aynı şekilde koruyucu tanrının tapınağına da koyup düzenlerler. (A III 19-22) Ertesi gün, Halap kentinin fırtına tanrısının tapınağında, [] tanrıçasının tapınağında, tanrı Kataḫḫa, Nergal, Hašsameli ve tanrı [] için [ha]dauri bayramını kutlarlar. (Bu) tapınak(ların her birinin) içinde on koyun keserler.”

“Tanrıların elinin yıkanması” ve “Yağmur bayramı” kutlaması: Kutsal yıkanma günü ile başlayan merasim, tanrılara dua ile devam etmiştir. Duanın devamında tanrıların ellerinin yıkandığı görülmüştür. Bu eylem tanrılara olan saygı ve adanmışlığın bir göstergesi olarak

³⁰⁶ Transliteration için bkz., hethiter.net, KBo 10.20 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 137.

karşımıza çıkmıştır. Ayrıca onların güç ve otoritelerinin krala aktarılması şeklinde de yorumlanabilmiştir. Tanrının temizliği evrenin temizliği anlamına geldiği için, bu eylemin bereket ve düzen sağlama amacı da taşımış olabileceği akla gelmiştir. Bu eylemler sonrası çeşitli tanrılara kurban sunumu devam etmiştir. Kurban sunumu yapılan tanrılar arasında fırtına tanrılarının fazla olması dikkatimizi çekmiştir. Tüm bu kurban eylemlerinin ertesi gününde ise yağmur bayramı kutlanmıştır. Yağmurun ilkbaharla birlikte bereketi getirdiği düşüncesiyle, tanrılarının memnun edilmesinden hemen sonra bu bayramın kutlanması, tanrılardan; bereket ve düzenin talep edildiğinin göstergesi olmuştur. Bu ritüeldeki her eylem tanrılarının memnun edilmesi ve mevsim döngülerinin bereketli işlemesi için uygulanmış ve kraliyet otoritesi tarafından özenle organize edilmiştir.

KBo 10.20 Rs.III³⁰⁷

29 *lu-uk-kat-ti-ma* LUGAL MUNUS.LUGAL *I-NA É* ^DURAŠ *pa-a-an-zi*

30 *nu šu-up-pa wa-ar-ap-pu-u-wa-an-zi* ^{LÚ.MEŠ}HAL-*ma*

31 ^DIŠTAR ^{URU}*ha-at-ta-ri-na nam-ma mu-u-ga-a-an- [zi]*

32 ŠA DINGIR-LIM-*ia* ŠU^{HLA} *šu-up-pí-ia-aḫ-ha-an-z [i]*

33 *ne-ku-uz me-ḫur-ma ku-lu-mur-ši-ia ši-pa-an-d [a-an-zi]*

...

41 [*lu-u*]k-kat-ti-ma LUGAL MUNUS.LUGAL *I-NA É* ^DA-A *pa-a-an-zi*

42 [*lu-u*]k-kat-ti-ma LUGAL MUNUS.LUGAL *I-NA É* DINGIR.MAḪ *pa-a-an-z [i]*

43 ^DU ^{URU}*ḫar-ša-an-na-aš-ši-in-na mu-u-ga-an-zi*

44 [*lu-u*]k-kat- [*t*]i-ma LUGAL MUNUS.LUGAL DINGIR.MAḪ ^É*ar-ki-ú-i-i [a]*

45 [*i*]-*ia-a [n-z]*i ^DU ^{URU}*ḫar-ša-an-na-aš-ši-in-na mu-u- [ga-an-zi]*

...

Rs.IV

12 [*l*]u-uk-kat-ti-ma-az LUGAL MUNUS.LUGAL ^DUTU ^{URU}*a-ri-in-n [a]x-ia*

13 *I-NA* ^{URU}*ḫar-ra-na-aš-ši i-ia-an-zi* GAL DUMU.É. [*GAL-ma*

³⁰⁷ Transliteration için bkz., hethiter.net, KBo 10.20 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 138–140.

14 I-NA^{URU}zi-ip-pa-la-an-da pé-en-na-i []

15 ta-aš-še^{LÚ.MEŠ}SANGA pé-ra-an a-da-a [n-zi]

...

19 lu-uk-kat-ti-ma-az LUGAL-uš EZEN⁴ ZU-UN-NI i-ia-zi

“(A III 29-33) Ertesi gün, kral ve kraliçe [] tanrısının tapınağına gider ve (bugün) kutsal yıkanma (günüdür). Kâhinler, Hattarina kenti tanrıça İŞTAR'ına ayrıca dua eder. Tanrının ellerini temizleyerek kutsar. Akşamleyin kulumurşıia kurbanını sun[arlar] ... (A III 41) [Er]tesi gün, kral ve kraliçe tanrı EA'nın tapınağına gider. (A III 42-43) [Ert]esi gün, kral ve kraliçe ilahe MAĦ'ın tapınağına gider ve Huršanašša kenti fırtına tanrısı için dua ederler. (A III 44-45) Ertesi gün, kral ve kraliçe tapınağın holünde ilahe MAĦ için (kutlama) yapar ve Huršanašša kentinin fırtına tanrısına dua ederler...(A IV12-15) Ertesi gün, kral ve kraliçe Arinna kenti güneş tanrıçasını Hurranašša kentinde kutlarlar ve [saray] nazırlarının şefi Zippalanta kentine (kurbanlıkları) götürür. . Rahipler onları (afiyetle) ye[(r)]. (A IV19) Ertesi gün kral yağmur bayramını kutlar.”

3.2.3. Savaş Tanrısının (ZA.BA.BA) Tapınağında AN.TAĦ.ŠUM^{ŠAR} Bayramının 16. Gün Kutlamaları (CTH 612)³⁰⁸

Savaş tanrısı ZABABA'nın onuruna AN.TAĦ.ŠUM^{ŠAR} Bayramı'nın 16. gününün kutlamasını içeren metin grubunu oluşturan bu merasimler, bayramın ana ve eksiksiz grubunun önemli bir bölümünü içermiştir.³⁰⁹

Bu merasimde kral çiftinin kurban sunumu öncesi el yıkaması, kral çiftinin kurban sunumu sonrası el yıkaması, içki sunumu ve el yıkama ritüellerinin birlikte yapılması ve el yıkama ve reçine sürme eyleminin birlikte uygulanması su ile ilgili dikkatimizi çeken detaylar olmuş ve bu detaylar açıklanmaya çalışılmıştır.

Kral çiftinin kurban sunumu öncesi el yıkaması: Merasim, kral ve kraliçenin fırtına tanrısı tapınağına gitmesi ile başlamıştır. Tapınakta gerçekleştirilen çeşitli kutlamalar ve ritüellerin ardından el yıkama eylemi gerçekleştirilmiştir. Sonra tanrılara kurban sunulmuştur. (Resim

³⁰⁸ Tam metin için bkz., 1. KBo X 20.1. KBo XX 77 2.A. KBo IV 9 B. XI29 B₁ KUB XI 29+KUB XLI52 C. KUB X 23 D. IBoT III56 E. IBoT 120 F. KBo XIV 35 G. KBo IH 12 H. KUB XX 36 I. KUB X 12 3 KUB n 5 B. KUB XXV 1 C. IBoT 120 D. VBoT 35 4.A. KBo XI 51 B. KUB XX 83 C. VBoT 34 D. KBo XXIII 77 E. KUB XLVI9 F. VAT 7491. 1.A. KBo XX 77 2.B. KUB XI 29+KUB XLI52 C. KUB 23 D. IBoT III56 E. IBoT 120 F. KBo XIV 35 G. KBo III2 H. KUB XX 36 I. KUB X 12 3.A. KUB II 5 B. XXV 1 C. VBoT 35 A. KBo XI 51 B. KUB XXX 83 C. VBoT 34 D. KBo XLVI 9 F. VAT 7491 A. KUB X 21+KBo XI6.

³⁰⁹ Enrico Badali, “Una Festa in Onore di Zababa (Cth 612)-I,” *Studi epigrafici e linguistici sul Vicino Oriente Antico*2 (1985): 53.

5.2.) Kurban sunumu öncesi el yıkama eylemi, sembolik bir arınmayı ifade etmiş; böylece tanrılara temiz bir şekilde sunum gerçekleştirmek amaçlanmıştır. Kral çifti ellerini yıkadıktan sonra, dizlerine konan havluların üstündeki ekmekler kurban olarak tanrılara sunulmuştur.

KBo 4.9 Rs.IV³¹⁰

1 DUMU^{MEŠ}.É.GAL A-N [A LUGAL MUNUS.LUGAL ME-E QA-TI]

2 pí-an-zi LUGAL MUNUS.LUGA [L ŠU^{MEŠ}-ŠU-NU]

3 ar-ra-an-zi GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL GADA-an]

4 pa-a-i LUGAL MUNUS.LUGAL ŠU^{MEŠ}-ŠU-NU a-an-ša-an-zi]

...

14 nu GAL ME-ŠE-DI pé-ra-an hu-u-wa-i

15 na-aš-kán LUGAL-i me-na-aḥ-ḥa-an-da ti-ia-zi

16 2 DUMU.É.GAL A-NA LUGAL MUNUS.LUGAL

17 ge-e-nu-wa-(aš) GADA^{HLA} ti-an-zi

18 ta DUMU^{MEŠ}.É.GAL EGIR-pa ú-wa-an-zi

19 na-at ŠA DUMU^{MEŠ}.É.GAL

20 NINDA^Aša-ra-am-na-aš še-er ti-ia-an-zi

(B1 IV 1-4) Saray nazırları [kraliçeye el suyunu verirler]. Kraliçe [ellerini] yıkar. [Saray] nazırları havluyu verir. Kral (ve) kraliçe [ellerini siler]... (IV 14-17) Muhafız askeri şefi önde yürür ve o kralın karşısına çıkıp durur. Saray nazırı kral (ve) kraliçe(nin) dizlerine havluları koyarlar. (IV 18-20) Saray nazırları geri gelir. (Diğer) saray nazırları şaramna ekmeğini (havlu) üzerine koyar.”

Kral çiftinin kurban sunumu sonrası el yıkaması: Tanrılara yapılan ekmek sunumundan sonra tekrar kral çifti el yıkamış ve kurulamıştır. Bu eylemin hemen sonrasında tanrılara içki sunumuna geçilmiştir. Metne göre tanrılara önce ekmek sunumu yapılmış, bu sunum bittikten hemen sonra ise el yıkama ritüeli yenilenmiş ve içki sunumuna geçilmiştir. Buradan anlaşılıyor ki el yıkama eylemi merasimin bu bölümünde yemek ve içecek kurbanları arasında uygulanan temizlik ve geçiş işareti olarak yer almıştır.

³¹⁰ Transliteration için bkz., hethiter.net, KBo 4.9 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 142.

KBo 4.9 Rs. VI³¹¹

16 GAL ME-ŠE-DI A-NA DUMU^{MEŠ}.É.GAL

17 me-iš-ša-a ḫal-za-a-i nu 2 DUMU^{MEŠ}.É.GAL

18 A-NA LUGAL MUNUS.LUGAL ME-E QA-TI

19 IŠ-TU ḫu-up-pár KÙ.SI₂₂ pé-e-da-an-zi

20 GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL GADA-an EGIR-an-ša-me-et

21 pé-e ḫar-zi LUGAL MUNUS.LUGAL ŠU^{MEŠ}-ŠU-NU

22 ar-ra-an-zi GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL-ma

23 GADA-an pa-a-i ŠU^{MEŠ}-ŠU-NU a-an-ša-an-zi

24 na-at-kán pa-ra-a pa-a-an-zi

“(VI 16-24) Muhafız askeri şefi saray nazırlarına (Hatti dilinde) "tut, yakala" diye nida edip bağıırır. İki saray nazırı kral (ve) kraliçeye el suyunu altın testi ile götürürler. Saray nazırlarının şefi havluyu geriden alıp getirir. Kral ve kraliçe ellerini yıkarlar ve saray nazırlarının şefi havluyu verir. Ellerini silerler ve onlar dışarı çıkarlar.”

El yıkama ve reçine sürme eyleminin birlikte uygulanması: Kral çifti kutlamanın ilerleyen günlerinde el yıkama ritüellerine merasimin farklı bölümlerinde devam etmiştir. Arınma amaçlı yapılan el yıkama ritüelinin yanında “reçine”nin de kullanıldığı ve kralın reçineyi kullandıktan sonra ellerini su ile yıkadığında olduğu gibi havlu ile kuruladığı gözlemlenmiştir. Bu eylemin hemen sonrasında yine tanrılar için kurban sunumu gerçekleştirilmiştir. Buradan anlaşılıyor ki tanrıların huzuruna çıkmadan önce reçine, arınma veya güzel kokma amacıyla suyun yanında kullanılmıştır.

KBo 4.9 Vs.I ³¹²

16 2 ḫu-up-pár KÙ.BABBAR iš-pa-an-tu-uz-zi-aš

17 GEŠTIN-it šu-u-wa-an-te-eš šu-up-pa-aš

18 ZAG-na-az GÜB-la-az-zi-ia

19 ti-an-zi

³¹¹ Transliteration için bkz., hethiter.net, KBo 4.9 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 141.

³¹² Transliteration için bkz., hethiter.net, KBo 4.9 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 146–147.

...

Vs.II

13 GAL ME-ŠE-DI LÚSANGA D³KAL

14 TÚG²še-ek-nu-un ḥar-zi LÚSANGA D³KAL-ma

15 túḥ-ḥu-eš-šar ḥar-zi nu 2 DUMU.É.GAL

16 A-NA LUGAL MUNUS.LUGAL ME-E QA-TI pé-e-da-an-zi

17 LUGAL MUNUS.LUGAL ŠU^{MEŠ}-ŠU-NU ar-ra-an-zi

18 GAL DUMU^{MEŠ}.É.GA [L] GADA-an pa-a-i

19 ŠU^{MEŠ}-ŠU-NU a-an-ša-an-zi

...

23 GAL DUMU^{MEŠ}.É.G [A]L ŠA^{GIŠ}ŠUKUR KÙ.SI₂₂ GADA

24 LUGAL-i pa-ra-a e-ep-zi LUGAL-uš

25 ŠU^{MEŠ}-ŠU a-an-ši

...

32 ta DUMU.É. [GA]L túḥ-ḥu-e-eš-šar

33 EGIR-pa A- [N]A LÚSANGA D³KAL pa-a-i

34 GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL-ma ŠA^{GIŠ}ŠUKUR KÙ.SI₂₂ GADA-an

35 A-NA MUNUS.L [UGAL] pa-a-i

36 MUNUS.LUGAL ŠU^{MEŠ}-ŠU a-an-ši

“(b.A II 13-19) Muhafız askeri şefi, koruyucu ilahın rahibi hırkayı tutar. Koruyucu ilahın rahibi reçineyi tutar. İki saray nazın kral ve kraliçeye el suyunu götürür. Kral ve kraliçe ellerini yıkar. Saray nazırlarının şefi havluyu verir. Ellerini silip kurularlar... (b.A II 23-25) Altın mızrağın saray nazırlarının şefi havluyu krala uzatır. Kral ellerini silip kurular. (b.A II 32-36) ... Saray nazırı reçineyi yeniden koruyucu tanrının rahibine verir. Altın mızrağın saray nazırlarının şefi havluyu kraliçeye uzatır. Kraliçe ellerini silip kurular.”

İçki sunumu ve el yıkama ritüellerinin birlikte gerçekleştirilmesi: Yemek sunumunun yapıldığı merasimin devamında hem krala hem konuklara sunulan *marnuant* içkisi takdimi, bu içkinin kutsal kabul edildiğini düşündürmüştür. Yeme-içme; bayram ritüellerinin vazgeçilmez

eylemlerinden birisi olarak karşımıza çıkmış ve şölenin en önemli parçalarından birisini oluşturmuştur. Özellikle bahar bayramlarında bereket beklentisi ile düzenlenen yeme-içme eylemi, kral ve konuklar tarafından birlikte icra edilmiş, böylece bereketli bir yıl ümit edilmiştir. Kral *marnuant* içkisinden sonra el havlusu fırlatmış ve bu eylemde kral hangi tarafa havluyu atarsa o taraftaki görevlilerce havlu yakalanmıştır. Havlu yakalama görevi saray nazırları veya muhafız askerleri tarafından yerine getirilen törensel bir eylem olarak değerlendirilmiştir. Saray nazırının altın tepside getirdiği su ile kral ellerini yıkamış ve saray oğlanları başının getirdiği havlu ile kuruladıktan sonra, kral alandan ayrılmış, çömelerek gelen sakinin kral çiftine *marnuant* sunumuyla törenin bu bölümü son bulmuştur.

KBo 4.9 Rs.VI³¹³

- 1 GIM-an-ma TU^{HLA} *ták-ša-an šar-ra-at-ta-ri*
- 2 nu GAL ME-ŠE-DI LUGAL-i mar-nu-wa-an
- 3 tar-kum-mi-ia-ez-zi a-še-eš-ni-wa mar-nu-wa-an
- 4 ta a-še-eš-ni mar-nu-wa-an ti-ia-an-zi
- 5 LUGAL-uš GADA-an ar-ḫa pé-eš-ši-ia-zi
- 6 ta ma-a-an DUMU^{MEŠ}.É.GAL ku-e-ez-zi
- 7 pár-aš-na-an ḫar-kán-zi na-at a-pé-ez-za
- 8 pé-eš-ši-ia-zi na-at DUMU^{MEŠ}.É.GAL
- 9 da-a-an-zi ma-a-an-ma ^{LÚ.MEŠ}ME-ŠE-DI
- 10 ku-e-ez-zi pár-aš-na-an ḫar-kán-zi
- 11 na-at a-pé-ez-za pé-eš-ši-ia-zi
- 12 na-at ^{LÚ.MEŠ}ME-ŠE-DI da-an-zi
- 13 na-at A-NA LÚ^{MEŠ} GIŠBANŠUR pí-an-zi
- ...
- 16 GAL ME-ŠE-DI A-NA DUMU^{MEŠ}.É.GAL
- 17 me-iš-ša-a ḫal-za-a-i nu 2 DUMU^{MEŠ}.É.GAL

³¹³ Transliteration için bkz., hethiter.net, KBo 4.9 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 152.

- 18 A-NA LUGAL MUNUS.LUGAL ME-E QA-TI
 19 IŠ-TU ḫu-up-pár KÙ.SI₂₂ pé-e-da-an-zi
 20 GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL GADA-an EGIR-an-ša-me-et
 21 pé-e ḫar-zi LUGAL MUNUS.LUGAL ŠU^{MEŠ}-ŠU-NU
 22 ar-ra-an-zi GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL-ma
 23 GADA-an pa-a-i ŠU^{MEŠ}-ŠU-NU a-an-ša-an-zi
 24 na-at-kán pa-ra-a pa-a-an-zi
 25 na-aš-ta pár-aš-na-u-wa-aš LÚSAGI.A-aš
 26 ú-ez-zi nu GAL LÚSAGI.A
 27 Û DUMU.É.GAL LÚSAGI.A
 28 A-NA LUGAL MUNUS.LUGAL a-ku-wa-an-na
 29 mar-nu-wa-an pí-an-zi

“(b.A VI 1-4) (Çorba) tencereleri yarı yarıya bölünür bölünmez muhafız askeri şefi krala marnu(ant)-ıçkisini, "yüce (bir) merasim (için) marnu(ant)-ıçkisi" diye hatırlatır. Yüce (bir) merasim (için) marnu(ant)-ıçkisini koyarlar. (b.A VI 5-13) Kral havluyu fırlatır ve saray nazırlarının çömeldiği tarafa onu atarsa ve saray nazırları onu alır. Muhafız askerlerinin çömeldiği tarafa onu atarsa muhafız askerleri onu alır. Sofracılara verirler...(b.A VI 16-24) Muhafız askeri şefi saray nazırlarına (Hattice) "tut, yakala" diye nida edip bağırır. İki saray nazırı kraliçeye el suyunu altın testide götürürler. Saray nazırlarının şefi havluyu alıp getirir. Kral ve kraliçe ellerini yıkar. Saray nazırlarının şefi havluyu verir. Ellerini silip kurularlar. Dışarı çıkarlar. (b.A VI 25-29) Çömelmenin sakisi gelir. Saki şefi, saki ile saray nazırı, kral ve kraliçeye içmesi için marnu(ant)-ıçkisi verir.”

3.2.4. “Büyük Ev” için İlkbaharda Kutlanan Bir Merasim (CTH 625)³¹⁴

Metinde kutlamanın yapıldığı alan “Büyük Ev” olarak geçmiş ve farklı bir mekân hakkında bilgi verilmemiştir. Büyük evin kült binası olup olmadığı net olarak ifade edilmese de, kral çiftinin merasime burada katılması ve kurbanların burada sunulması kült binası olma ihtimalini desteklemiştir.³¹⁵ Metnin başlangıcının henüz bulunamamış olması kutlamanın hangi

³¹⁴ Tam metin için bkz., KBo XIX 128, KUB XX 58.

³¹⁵ Heinrich Otten, *Ein hethitisches Festritual (KBo XIX 128)*, Studien zu den Boğazköy-Texten 13 (Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag, 1971), 22.

bayrama ait olduğunu tespit etmemizi engellemiştir. Ancak uygulamaların bayram merasimi olduğu açıktır. Metinde geçen tanrıların bereket tanrıları ile ilgili olması, metnin bir bahar bayramına ait olabileceği yorumunu yapmamızı güçlendirmiştir.³¹⁶

Bu bayram metninde kralın el yıkaması ile merasime başlandığı, merasim geçişlerinde yerlerin süpürüldüğü, kralın ellerini yıkadığı ve kuruladığı eylemler su ile ilgili dikkatimizi çeken detaylar olmuş ve bunlar açıklanmaya çalışılmıştır.

Kralın elini yıkaması ve sunaklara kurban sunması ile merasimin başlaması: Bayram merasimlerinde el yıkama uygulaması, bayram merasimlerinin başında ve tanrılara kurban sunmadan önce gerçekleştirilen eylemler arasındadır. Kral bayramın kutlandığı “Büyük Ev”e girdiğinde, oturur oturmaz saray nazırı tarafından getirilen su ile ellerini yıkamış ve kurulamıştır. Bu eylemden sonra, kahinler tarafından tanrılara ekmek ve bira sunumu yapılmıştır. Bu sunumdan hemen önce kralın ellerini yıkaması fiziksel bir temizlikten ziyade manevi bir arınmayı amaçlamıştır. Tanrıların sunağı dışında ocak, taht, sahne, kapı sürgüsü ve ocağın yanına da bira dökerek kurban sunumu yapılmıştır. Yapılan sunum, sunağa üç diğer bölgelere bir kez olacak şekilde düzenlenmiştir. Sunum yapılan bu alanların kutsal olduğunun kabul edildiği anlaşılmıştır.

KBo 19.128 (Frg. 1) + KUB 20.58 (Frg. 2) Vs. I³¹⁷

17 LUGAL-uš e-ša-ri DUMU.É.GAL ME-E QA-TI

18 pé-e-da-i DUMU.É.GAL LUGAL-i

19 GADA-an pa-a-i LUGAL-uš QA-TI-ŠU a-an-ši

...

25 nu^{LÚ}AZU IŠ-TU^{DUG}KU-KU-UB KAŠ

26 PA-NI ZAG.GAR.RA 3-ŠU ši-ip-pa-an-ti

27 GUNNI 1-ŠU^{GIŠ}DAG-ti 1-ŠU^{GIŠ}AB-ia 1-ŠU

28 EGIR GUNNI 1-ŠU tar-ša-an-zi-pi 1-ŠU

29^{GIŠ}ha-at-tal-wa-aš GIŠ-i 1-ŠU nam-ma

30 GUNNI ta-pu-uš-za 1-ŠU ši-pa-an-ti

³¹⁶ Otten, *Ein hethitisches Festritual*, 51–52.

³¹⁷ Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KBo 19.128 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 159.

“(I 17-19) Kral oturur. Saray nazırı el suyunu götürür. (Eller yıkanınca diğer bir) saray nazırı krala havluyu verir. Kral aynı şekilde elini silip (kurular)...(I 25-30) Kâhin bira dolu ibrikten sunağın huzurunda (dökerek) üç kez kurban sunar. (Ayrıca şu kutsal mekânlardan) ocağa bir kez, tahtta bir kez, sahneye bir kez, kapı sürgüsüne bir kez (ve) ocağın yanına yeniden bir kez kurban sunar.”

Yerlerin süpürülmesi ile kralın ellerini yıkaması ve kurulaması: Metinde bir merasim sonlandırılıp diğerine geçileceği zaman bu ritüeller uygulanmıştır. Kralın oturarak tanrılar için içmesi eylemi bittikten sonra yerler süpürülmüş, kral ellerini yıkayıp kurulamış ve ayakta durur vaziyette tanrılar için sığır şeklindeki kaplardan şarkılar eşliğinde içmeye başlamıştır.

KBo 19.128 (Frg. 1) + KUB 20.58 (Frg. 2) Rs. VI³¹⁸

7' na-aš-t[a^{LÚ.MEŠ}Ú.ĤÚB ša-an-ḥa-an-zi

8' DUMU.É.GAL ME-E QA-TI pé-e-da-i GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL

9' GADA-an pa-a-[i LUGA]L-uš QA-TI-ŠU¹ a-an-ši

“(VI 7-9) Sağır adamlar yerleri süpürürler. Saray nazırı el suyunu getirir. Saray nazırlarının şefi havluyu verir. Kral ellerini (kurulayıp) siler. (VI 10-16) Kral ayakta durur (vaziyette) büyük evin fırtına tanrısı için içerde sığır şeklindeki kap ile içer. Lir ile şarkı söylerler. Saki büyük bir somunu krala verir. Kral bölüp parçalar ve onları sunağa koyar. Kral ayakta durur (vaziyettedir ve) beyler eli(yle) içmek için (içecek) verir.

3.2.5. Nuntarriiaşha Bayramı (CTH 626)³¹⁹

Metinlerinden anlaşıldığına göre sonbaharda kutlanan bir bayram olan Nuntarriiaşha yaklaşık kırk gün sürmüştür.³²⁰ “Acele etmek” gibi bir anlam içeren bayram, “Acele Festivali”

³¹⁸ Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KBo 19.128 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 159.

³¹⁹ Tam metin için bkz., I.A. KUB IX 16+IBoT IV 71+Bo 9159 B. KBo XXXIX 63+IBoT IV 81+KBo III 25+KUB X 48 C. IBoT IV 72 D. 847/u 2.A. KUB LIX 2(+²) B. IBoT II 8 3. KUB LV 5+IBoT IV 70 4. KBo XIV 76 5. KBo XXII 228+KBo XXXIX 67 6. KUB LI15 7. KBo XIII257 3. Gün: KUB XXV 10 4. Gün: A.KUB XXV13+KUB XLIV 8+KUB LVIII22 B. KUB II17' C. XI 73 D. KBo XXXIV 160 E. KBo XXX 98+KBo XXX 1 I^KBo XXI 108+KUB XX 18, 5. Gün: I.A. KBo XI 43 B.KUB II 9+XXV 19+ XX 50+IBoT IV 80 C. KUB X - KBo XIII229 KUB XXV 14 6. Gün: IBoT II 7 A. KUB XI 34 B. KBo XI 30 C. KBo X 18 D. KUB X 14 E. KUB XX 40 F. KBo X19 G. IBoT II 101 H. KUB XLI 44 I. KUB XLIV 9 J. KUB XXV 17K. KBo XXXIV 161 L. 2159/g M. Bo 3699 N. KBo XXII220 O. KUB LIX 9 2.A KUB XXV12 B. IBoT III1 C. IBoT II7 D. KBo XIV 32 E. IBoT II 89 8. Gün: Bo 69/1260 KBo XXX 96+XXXIX 68 KBo XXXIV162 9. Gün: A. KUB XX 82 B. Bo 605710. Gün: KBo XXII177 13. Gün: 678/z 473/u 14. Gün: KBo XIII214 16. Gün: 132/s Bo 4097 18. Gün: KBo XXIXXI78 KBo XXX 54 KUB XX 21 20. Gün: IBoT II 7 KUB LVHI 61 21. Gün: KUB X 93 KBo X 27 22. Gün: KUB XX 73 30. Gün: A. KBo XXX 77 B. Bo 6570 32. Gün: KUB LI29 KUB XX15 KUB XI 8+9.

³²⁰ Mitsuo Nakamura, “Zu den Tagestafeln des nuntarriyaša-Festes,” in *Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie, Würzburg, 4.–8. Oktober 1999*, ed. Gernot Wilhelm (Wiesbaden: Harrassowitz, 2001), 444.

olarak adlandırılmıştır. Bu ismin ne için verildiği henüz bilinmemektedir. Bayramın hangi ayda kutlandığı tam olarak anlaşılamasa da kral seferden dönünce kutlandığı için mevsimin sonbahar olabileceği düşünülmüştür. Kralın seferden dönüş tarihi geciktiğinde, muhtemelen bayramın kutlama zamanı da gecikmiştir.³²¹ Bayram kutlamaları başkent Hattuša şehrinden başlamış ve Orta Anadolu şehirlerini kapsamıştır.

Ancak kutlamaların yarısından fazlası başkentte gerçekleştirilmiştir. İlkbaharda kutlanan AN.TAH.ŠUM^{ŠAR} festivalinin sonbaharda kutlanan karşılığı olarak düşünülen bayramda, kült gezileri ortak nokta olsa da güzergahlar birkaç benzer alan dışında birbirinden farklı olmuştur.³²² (Şekil 5.21)

Bu merasimde; kralın seferden dönmesi ile sonbahar bayramının başlaması, kraliçenin kutlamalar öncesi yıkanması, ekin demeti yığınlarının nehir önüne serilmesi, kralın kutlamalar öncesi yıkanması, kralın başkente girmeden önce ellerini çeşmede yıkaması ve nehir için kurban sunulması, su ile ilgili dikkatimizi çeken detaylar olmuş ve bunlar açıklanmaya çalışılmıştır.

Kralın seferden dönmesi ile sonbahar bayramının başlaması: Kralın seferden dönüşü ile sonbahar bayramı kutlanmaya başlamıştır. Sonbahar mevsimi hasat sonrası geçiş mevsimidir. Bu nedenle bu dönemde tanrılara şükran sunmak önemli görülmüştür. Kült gezilerinin gerçekleştirildiği bayramda Katapa şehri ilk günün kutlama merkezi olmuştur. Bayramın ikinci günü sarayda kutsal su, arınma amaçlı hazır edilmiştir.

KUB 9.16 + IBoT 4.71 Vs.I³²³

1 *ma-a-an* LUGAL-uš *la-aḥ-ḥa-az ú-ez-z* [*i nu A-NA DINGIR*^{MEŠ}]

2 EZEN₄ *nu-un-tar-ri-ia-aš-ḥa-aš i-i* [*a-zi*]

3 ^{URU}*ka-ta-pí I-NA UD 1^{KAM} šal-li a-še-eš-š* [*ar UD 1^{KAM}*]

4 *lu-uk-kat-ti-ma* ^D*zi-it-ḥa-ri-ia-aš I-NA É* [

5 *pa-iz-zi nu-uš-ši DUMU.LUGAL EGIR-an pa-iz-z* [*i*]

6 *nu EZEN₄-ŠU I-NA É.GAL-LIM-ma šu-up-pa*

³²¹ Mitsuo Nakamura, *Das hethitische nuntarriyašḥa-Fest* (Leiden: Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten, 2002), 9–10.

³²² Nakamura, *Das hethitische nuntarriyašḥa-Fest*, 13–14.

³²³ Transliteration için bkz., hethiter.net, KUB 9.16 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 167.

“(I 1-2)Kral seferden dönünc[e (tanrılar için)] nuntarriiaşha bayramını ku[(tlar)]. (I 3) İlk gün, Katapa kentinde yüce (bir) merasim (için toplanılır). (Bu) [birinci gün (yapılan kutlamalardır)]. (I 4-7). Ama ertesi gün tanrıça Zithariia(nın heykeli) [atalar] mezarına (götürülmek üzere yola çıkarılıp) gider. Onun ardı sıra prens (de) onun bayramını (kutlamak için) gider. (Bu arada) sarayda kutsal/temiz su (yıkama(?)) (hazır edilir(?)). (Bu) [ikinci gün (yapılan kutlamalardır)].”

Kraliçenin kutlama öncesi yıkanması: Nuntarriiaşha bayramının kutlamaları kült gezileri ile devam ederken, kral ve kraliçenin kutlamanın yedinci gününde farklı şehirlerde bulunduğu anlaşılmıştır. Kral Hattuša kentine giderken, kraliçe Tatişga şehrine gitmiş ve yıkandıktan sonra şehre girmiştir. Bu uygulamaya diğer bayramlarda da rastlanması, şehre girmeden önce arınma amaçlı yıkanma eyleminin yapıldığını göstermiştir. Kutlamalar öncesi tanrının karşısına arınmış olarak çıkmak önemli görülmüştür. Kutlamalarda kralın, fırtına tanrısı tapınağında kurban sunumları gerçekleştirdiği anlaşılmıştır.

KUB 9.16 + IBoT 4.71 Vs.I³²⁴

24 lu-uk-kat-ti-m [a LUGAL-uš^{URU}ha-at-tu-š]i pa-a-iz-zi nu [MUNUS.LUGAL]

25^{URU}ta-t [i-iš-ga^{GIŠ}wa-ar-ḫu-u]z-na-aš^Étar-nu- [ú-i]

26 ú?- [e-mi-ia-az-zi? Ú-UL? ku-it-k]i

27 ku-uš-ku-uš-š [a-an-zi] [nu A-NA LUGAL

28 a-ku-wa-an-n]a pí-an-zi]

29 [nu-kán LUGAL MUNUS.LUGAL-ia^{URU}ha-at-tu-š]i ú-wa-a-an-z [i]

30 [nu LUGAL-uš A-NA É^{MEŠ} DINGIR^{MEŠ} UŠ-KÉ-E]N nu^{NINDA} [d]a-an-n [a-aš]

31 [I-NA É^DİŠKUR pár-ši-ia I-N]A É^DU-ia G [U₄.MAḪ^{HIA}] [ku-ra-an-zi^(?)

32 A-NA É^{MEŠ} DINGIR^{MEŠ} -ia [A-N]A É^dU-ia ú- [-e-eh-zi]

33 nu nam-ma^Éḫ]a-le-en-tu-wa-aš šal-l [i] [a-še-eš-šar

34^{URU}ha-at-tu-ša-aš e-š]a-ri I-NA É^DU-ma EGIR-p [a] [pa-iz-zi

35 a-aš-ka-az šal-li ḫal]-zi-ia UD 6^{KAM}

³²⁴ Transliteration için bkz., hethiter.net, KUB 9.16 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 168.

“(I 24-35) Ertesi gün kral [Ḫattuša kentine gider ve kraliçe] Tatišga kentinde [yıkan(ır). Bunun için orada) hamam vardır. [... herhangi bir şey...] öğütmezler. [... Krala] içmek için verirler. Onlar Ḫattuša kentine gelirler. [Kral tüm tapınaklar için (saygıyla) eğilir]. Ekmeği fırtına tanrısının tapınağında bölüp parçalar. ... Tapmaklar ve fırtına tanrısının tapınağı için (saygıyla) dön[er]. Sonra kraliyet konağında yüce bir merasim (için toplanılır). [Ḫattuša kenti(nin ileri gelenleri) yeri]ni alır. (Kral) fırtına tanrısının tapınağına tekrar gider. [Dışa]rıda yüce bir merasim (için toplanılır. Bu) yedinci gün (yapılan kutlamalardır.)

Ekin demeti yığınlarının nehir önüne serilmesi: Bayramın ilerleyen günlerinde Fırtına tanrısının adamlarının nehrin önüne ekinleri yığması oldukça anlamlı bir ritüel eylemdir. Ekin demetleri bu eylemle hem kutsal olduğu düşünülen nehre sunulmuş, hem de su ile buluşturularak doğanın üretici gücünün gelecek hasat mevsiminde yeniden etkinleştirilmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda geçmiş hasadın tanrılara takdim edilmesi yolu ile gelecek hasadın verimli olması tanrılardan istenmiştir. Bu takdim sırasında kralın, devlet adamlarının, rahiplerin ve halkın da orada bulunması toplumsal yapıyı dini törenlerle bir araya getirerek, krala meşruiyet sağlamanın bir yolu olarak da görülmüştür.

KUB 9.16 + IBoT 4.71 Vs.II³²⁵

17 lu-uk-kat-ti-ma LUGAL-uš KASKAL^{URU}ti-ip-pu-wa^{URU}ḫa-a [t-tu-ši]

18 an-da-an pa-iz-zi nu-kán ŠA LÚ^{MEŠ} DU ḫar-pu-uš

19 I-NA^{URU}nir-ḫa-an-ta PA-NI ÍD ḫar-pa-a-an-zi

20 nu^{URU}ḫa-at-tu-ši É^ḫḫa-le-en-tu-wa-aš šal-li a-š [e-eš-šar]

21^{URU}ḫa-at-tu-ša-aš e-ša-ri I-NA É^{LÚ}A-BU- [BI-TI-ma]

22 A-NA DINGIR^{MEŠ} A-BU-BI-TI EZEN⁴ ŠA KASKAL^{URU}ne-ri-i [k]

23 i-ia-an-zi UD 16^{KAM} ŠA KASKAL^{URU} [n]e-ri-ik

“(B II 17-23) Ertesi gün, kral Tippuwa yolu (üzerinden) Ḫattuša kentine girer. Fırtına tanrısı adamları ekin demeti yığınlarını Nirḫanta kentindeki nehrin önüne yığarlar. Ḫattuša kentinde kraliyet sarayında yüce bir merasim (için toplanılır tüm) Ḫattuša kenti (halkı) yerlerini alır. Yöneticinin evinde yöneticinin tanrıları için Nerik kenti yolunun bayramını icra ederler. (Bu) Nerik kenti yolunun on altıncı günü (yapılan kutlamalardır).”

³²⁵ Transliteration için bkz., hethiter.net, KUB 9.16 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 171.

Kralın kutlamalar öncesi yıkanması: Kral çiftinin kült gezileri sırasında bir şehre girmeden önce yıkanması arınmayı sağlamak için yapılan uygulamalar arasında yerini almıştır. Tanrıların huzuruna kirli çıkmak onların öfkesini çekmeye neden olabilirdi. Bu nedenle yıkanmış ve arınmış bir şekilde onların karşına çıkmak önemli görülmüştür. Yıkanarak arınan kral, tanrılar için içtikten sonra, tüm tanrılara saygısını onların önünde eğilerek göstermiştir.

KBo KUB 55.5 Rs.III³²⁶

x+1' [EZEN₄ nu-un-tar-ri-i)]a-aş-ḫa-aş A-N [A^{dU}] ^{URU}Zi-ip-pa-la-a [n-da]

2' (Ú A-NA DINGIR^{MEŠ} ḫu-u-ma-an-da- aş (i-ia-anzi UD.)x. (KAM))

KBo 22.228+39.67 Vs. I³²⁷

2' [(lu-uk-kat-ti-ma LUGAL-uš^{URU}Ḫa-at-tu-š(i pa-iz)]-z [(i n)]u MUNUS.LUGAL...
...]

3' [^{URU}Ta-ti-iš-ga wa-a)r-pu-wa-a(r na-aš)]^Étar-nu-u- i] [(ú-e-mi-ia-az-zi)

Ú-UL[?] ku-i]t-ki

4' ku-uš-ku-uš-ša [(-an-zi)] [(A-NA LUGAL) a-ku-(wa-an-na)] p(i-an-z [i]

5' [na-at^{URU}Ḫa-at-tu-ši ú-]wa-an-zi nu LUGAL [-uš

6' [A-NA É^{MEŠ}.DINGIR^{MEŠ} ḫu-u-m)]a-a [n-da-aş UŠ-]GE-EN

“(III x+1-2) [(Zippalanta kenti fırtına tanrısı ve tüm tanrılar için nunta)]riḫaşa bayramını kutlarlar. (Bu) [(x)] gün (yapılan kutlamalardır). (A I 2-6) Ertesi gün kral Ḫattuša kentinden gelir. Tatişga kentinde yıkanma (günü vardır) ve o hamama ulaşır. Herhangi bir şey ezmezler. [] Krala içmek için verirler ve o Ḫattuša kentine varır. Kral tüm tapınaklar için (saygıyla) eğilir.”

Kralın başkente girmeden önce ellerini çeşmede yıkaması: Kral ve kraliçenin merasimin belli aşamalarında vücudunu veya ellerini yıkamasına diğer bayram merasimlerinde olduğu gibi burada da rastlanmıştır. Kralın merasim alanına gelmeden önce yıkanması veya bir şehre girmeden önce ellerini yıkaması arınma amaçlı yapılan ritüel eylemler arasında yerini almıştır.

³²⁶ Transliterasyon için bkz., Nakamura, *Das hethitische nuntarriyaşa-Fest*, 49. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 169.

³²⁷ Transliterasyon için bkz., Nakamura, *Das hethitische nuntarriyaşa-Fest*, 66. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 169.

KBo 11.43/ KUB 2.9+25.19+IBoT 4.8/ KUB 41.53 Vs. I³²⁸

- 8 [I-N]A^U [^{RU}Ta-ḫur-]pí EGIR [-i]z-zi ḫa-a-li LÚ^{dU}
9 [^Éḫa-l [e-e]n [-t]u-u-wa-aš tar-na-an-zi
10 []x LÚ^{dU} x-an šu-up-pí-ia-aḫ - ḫu-u-wa-ar
11 [š]a - ra [[?]-a] šu - up – pí- aḫ- ḫi
17 [(LUGAL-u)]š-k [án] I [Š T]U É.DU₁₀.ÚS.SA ú-iz-zi
18 [^{LÚ}]^{MEŠ}ME-ŠE-DI-ma'-kán^{la} ^{GIŠ}ŠUKUR [^{HI}]^A KÚ.SIG₁₇ har-kán-zi
19 na-at A-NA L [Ú]^{MEŠ}DUGUD Š A^a LÚ^{MEŠ} ŠUKUR pi-an-zi
20 ta [-a]n^a an-da [-a]n^b ^{URU}Ḫa-at-tu-ši pé-e-da-an-zi
21 ^{GIŠ}ḫu-l [u]-ga-an-ni-iš-ša KÚ.SIG₁₇ GAR.RA an-da-an
22 ^{URU}Ḫa.at-tu-ši pa-iz-zi^a
29 [ma-a-a]n LUGAL-uš^{URU} A-ri-in-na ma-ni-in-ku-wa-aḫ ḫi
30 [^{GIŠ}ga]z-zi-id-du-ri a-ri LUGAL-uš-kán ^{GIŠ} [g]az-zi-id-du-ri
31 [an-da] pa-iz-zi ta-za^a ŠU^{MEŠ}-Š U a-ar-ri

“(I 8-11) [Taḫur]pa kentinde son nöbet (esnasında) fırtına tanrısı görevlisi(nin) kraliyet konağına (gitmesi için) bırakırlar. Fırtına tanrısının görevlisi temizlik yapar. (I 17-22) Kral hamamdan gelir. Muhafız askerleri altın mızrakları tutar. (Merasim) mızrağını tutan görevlilerinin en ehil olanlarına onu verirler. Onları Ḫattuša kentine götürürler. Altın kaplı (bir) tahtırevan Ḫattuša kentine gider. (I 29-31) Kral Arinna kentine yaklaşır yaklaşılmaz çeşme oluşunda durur. Kral çeşme oluşuna gidip (yaklaşır) ve ellerini yıkar.”

Nehir için kurban sunulması: Kutsal kabul edilen yerlere kurban sunumu, merasimin farklı günlerinde devam etmiştir. Ekmek, bal ve şarap tanrılara ve kutsal alanlara sunulan kurbanlar arasında önemli bir yere sahip olmuştur. Su kaynakları da tıpkı tanrılar kutsal kabul edilerek, kurbanlara dahil edilmiştir. Metinde kutsal alanlar arasında Maraşantia nehrinin yer alması ve ona da kurban sunulması, nehirlerin tanrısal bir varlık gibi görüldüğünü ortaya koymuştur.

³²⁸ Transliterasyon için bkz., Nakamura, *Das hethitische nuntarriyašḫa-Fest*, 173. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 173.

KBo 11.43/ KUB 2.9+25.19+IBoT 4.8/ KUB 41.53 Rs. V³²⁹

17' [I NINDA.KU₇ BA.BA.ZA ... I ^{DUG}ḫal-w]a-at-tal-la-ia

18' [I ^{DUG}GUR₄.GUR₄ GÚ GÍD.DA GEŠTIN]

19' [da-a-i]

20' [I NINDA.KU₇ BA.BA.ZA ... I ^{DUG}ḫal-wa-a]t-tal-la

21' [I ^{DUG}GUR₄.GUR₄ GÚ GÍD.DA GEŠTIN -]Zi[?]-ia

22' [da-a-i]

KBo 11.43/ KUB 2.9+25.19+IBoT 4.8/ KUB 41.53 Rs. VI

x+1 [I NINDA.KU₇ B]A.BA.ZA ŠA ½ UP-NI I [(^{DUG}ḫa)]l-wa-at-tal-la

2' [(I ^{DUG}G)]UR₄.GUR₄ GÚ GÍD.DA A-NA ^dUTU URU [A-]ri-in-n [a]

3' [ḫal-]zi-ia-u- wa -aš

4' I NINDA.KU₇ BA.BA.ZA ŠA I UP-NI I ^{DUG}ḫal-wa-tal-la [(LÀL)]

5' I ^{DUG}GUR₄.GUR₄ GÚ GÍD.DA [(G)]EŠTIN ḫa-aš-ši-i [{da-a-i}]

6' I NINDA.KU₇ BA.BA.ZA ŠA 1/2^a UP-NI I ^{DUG}ḫal-wa-tal-l [(a LÀL)]

7' I ^{DUG}GUR₄.GUR₄ GÚ GÍD.DA šu-up-pa-i^b É.ŠÀ-ni da-a-i

8' I NINDA.KU₇ BA.BA.ZA tar-na-aš^a I ^{DUG}ḫal-w [(a-tal-l)]a LÀL

9' I ^{DUG}GUR₄.GUR₄ GÚ GÍD.DA^a ^{íD}Ma-ra-aš-ša-an-da

“(V 17-19) [Yulaf ezmesinden tatlı bir ekmek, ... dolu ḫalū atalla-kabı, Şarap dolu uzun boyunlu kalın bir sürahiyi alır]. (V 20-22) [Yulaf ezmesinden tatlı bir ekmek, ... dolu ḫalūa]talla-kabı, [şarap dolu uzun boyunlu bir sürahiyi alır]. (B VI x+l-3) ½ avuç ölçüsünde yulaf ezmesinden tatlı bir ekmek, [bal dolu bir ḫalūatalla-kabı] ve şarap dolu uzun boyunlu kalın [bir sürahiyi] Arinna kenti güneş tanrıçası için bağırarak çağırıp ilan eder. (B VI 4-5) Bir avuç ölçüsünde yulaf ezmesinden tatlı bir ekmek, [bal] dolu bir ḫalūatalla-kabı ve şarap dolu uzun boyunlu kalın bir sürahiyi ocağa koyar. (B VI 6-7) ½ avuç ölçüsünde yulaf ezmesinden tatlı bir ekmek, bal dolu bir ḫalūatalla-kabı ve şarap dolu uzun boyunlu kalın bir sürahiyi kutsal iç odaya koyar. (B VI 8-9) Bir avuç ölçüsünde yulaf ezmesinden tatlı bir ekmek,

³²⁹ Transliteration için bkz., Nakamura, *Das hethitische nuntarriyašḫa-Fest*, 179–181. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 176.

bal dolu bir haluatalla-kabı ve şarap dolu uzun boyunlu kalın bir sürahiye Maraşanda nehrine (döker).”

3.2.6. Kİ.LAM Bayramı (CTH 627)³³⁰

Metnin birçok yerinde çeşitli kapılardan sık sık geçilmesi Kİ.LAM bayramının “Kapı evi bayramı” olarak adlandırılmasında etkili olmuştur.³³¹ Üç gün süren ve başkentte kutlanan bayramın hangi mevsimde gerçekleştiğine dair kesin bir bilgiye ulaşılamasa da sıcak bir mevsimde yapıldığı anlaşılmıştır.³³² Kutlama için farklı kentlerden gelen katılımcılar çeşitli adaklar getirmiştir. Bu adaklar bayram süresince katılımcılara dağıtılmış; böylece kral halktan geleni halka geri vererek büyük sofraların kurulduğu bereket ve bolluğun amaçlandığı bir bayram kutlaması gerçekleştirmiştir.³³³

Merasimde bayram töreni başlamadan önce kralın yıkanması, yağmur tapınağına içki sunulması, içki sunumu ve bir ritüel banyosu ile bereketin canlandırılması, kral çiftinin el yıkaması ve tanrılar için içmesi su ile ilgili dikkatimizi çeken detaylar olmuş ve bunlar açıklanmaya çalışılmıştır.

Bayram töreni başlamadan önce kralın yıkanması: Kral, bayramın kutlanacağı Halentuwa evine gelerek hamamda yıkanmış, ardından merasim kıyafetlerini giymiştir. Bu eylem bayram kutlamasının başladığını simgelemiştir. Kralın bayram öncesi yıkanması, bayram törenlerinde sıkça karşılaşılan ve arınma amacı taşıdığı düşünülen bir ritüel eylemdir.

KBo 10.23 (Frg. 1) + KBo 10.22 (Frg. 2) + KBo 11.67 (Frg. 3) Vs.I³³⁴

18' LUGAL-uš-kán IŠ-TU É.DU₁₀.ÚS.SA

19' ú-ez-zi

³³⁰ a.l. Tablet: A. KBo X 23+22+KBo XI 67 B. KBo X 51 C. Bo 6127 b. 2. Tablet: A. KBo X 24 B. Bo 5977 C. Bo 5341 D. 662/t E. KUB XX 91 F. IBoT III100 G. KUB II 10a H. 1366/ u=KBo XXX 6 c. 3. Tablet: A. KUB X 1 B. KBo XX 99+KBo XXI52 C. l/t=KBo XXX 7 D. KUB X 9 E. Bo 297 d. 2. ve 3. Tablet: A. 922/z B. Bo 5423 C. KBo X 21 3. Tablet Paralelleri: 1. KBo XVI82 2. KBo XXIII91 3.496/u=KBo XXX 9 4. KUB X 84 5. Bo 5005 f. 5. Tablet 2002/u=KBo VW10 g. 8. Tablet: 1225/u=KBo XXX 11 h. Eski Hitit Tableti= A. ABoT 5+ B. KBo XXI195+224 C. KBo XXI68 D. 487/w=KBo XXX12 E. İzmir 1270+1271+1272 i. 11. Tablet: A. KBo X 26 B. İzmir 1270+1271+1272 C. 1834/c=KBo XXX13 j. 6. Tablet: A. KBo X 25 B. KBo XXVII42 C. Bo 3687 D. IBoT 113 E. KBo XI42 F. Bo 5840 G. IBoT m 66 H. KBo XI38 k. 15. Tablet: A. KUB n 3 B. KUB X 86 C. KBo XXIII 74 D. Bo 3370 E. Bo 2505 F. KBo XXV 66 G. İzmir 1275 H. İzmir 1270+1271+1272 16. Tablet: 1.1768/c 2. İzmir 1274.

³³¹ Itamar Singer, *The Hittite Kİ.LAM Festival, Part One*, Studien zu den Boğazköy-Texten 27 (Wiesbaden: Harrassowitz, 1983), 122.

³³² Singer, *The Hittite Kİ.LAM Festival, Part One*, 133.

³³³ Reyhan, “Hitit Kültür Dünyasında Bayram Ritüelleri,” 97.

³³⁴ Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KBo 10.23 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 177.

20' *na-aš-kán* ^É*ha-le-en-tu-u-aš*

21' ^{GIŠ}*DAG-ti ti-i-e-zi*

“(I 18-21) Kral hamamdan gelir ve kraliyet konağının tahtında yeri alır.”

Yağmur tapınağına içki sunulması: Tarım toplumlarının temel ihtiyaçlarından biri olan yağmur, Hititler için toprağın canlanması, ekinlerin büyümesi ve hayvancılığın sürdürülebilmesi açısından hayati bir önem taşımıştır. Yağmurun bu denli önemli olduğu bir toplumda, bayram ritüellerinde yağmur tapınağına içki bırakılması; bereketin çağrılması, korunması ve sürdürülebilmesi amacıyla yapılmış adak çeşidi olarak değerlendirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda tanrıların memnun edilmesi ve yeterince yağmurun dengeli bir şekilde yağması ümit edilmiştir.

KBo 10 31 Rs. II³³⁵

6' [x ^{NINDA}] *ha-a-li-iš* 20-*iš*

7' [x DU] G *mar-nu-an ŠA 2 hu-u-up-pár-aš*

8' [^{LÚ}] AGRIG ^{URU} *A-an-ku-wa*

9' [x] JUDU ^{LÚ} ^{MEŠ} IGI.DU₈.A *A-NA* ^{LÚ} SANGA

10' ^{URU} *Ki-li-iš-s* [*a-r*] a

11' 1 DUG KAŠ.GESTIN 1 DUG [*wa-a*] l-*hi*

12' *hé-e-u-aš* ^É []

13' KUBABBAR-*aš* *pal-aḫ* [-] x

14' 2 DUG *ha-na-an-zi*

“(II 6-14) Yirmi kez pay edilmiş [ekmek] (ve) iki huppar-kabı marnu(ant) içkisini Ankuu'a kenti idarecisi [verir]. Sakiler [] adet koyunu Kilišara kenti rahibine özel bir bira çeşidi olan) KAŠ. GEŠTİN dolu bir kabı, ıalhi içkisi (dolu) bir kabı yağmur tapınağına verir]. Gümüştən []. İki kap (içine) daldırırlar.”

İçki sunumu ve ritüel banyosu³³⁶ ile bereketin canlandırılması: Ritüelin başında merasim için yerini alan kral bu defa izleyici olarak katılmıştır. *Marnuant* içkisi eşliğinde gerçekleştirilen

³³⁵ Transliterasyon için bkz., Singer, *The Hittite KILAM Festival, Part One*, 102. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 188.

³³⁶ Bunun bir ritüel banyosu olması hakkındaki yorum için bkz., Singer, *The Hittite KILAM Festival, Part One*, 78.

ritüel banyosu ile sembolik bir bereket sahnesi canlandırılmıştır. Kutsal kabul edilen ocağın yanında *marnuant* içkisi ile dolu bir fiçıda çıplak iki cambaz oturmuştur. Bu sembolik yıkanma su ile yıkanma ritüellerinden farklı olarak sembolik arınma ve bereketi temsil etmiştir. Rahibelerin leğenin etrafında dairesel şekilde üç kez dönmeleri ve ardından cambazların sırtına dökülen *marnuant* içkisi sonrası fiçıdan çıkmaları bir doğuş sahnesinin anlatılmış olabileceğini akla getirmiştir. Boğa şeklinde betimlenen bereket tanrıları ile yakından ilgili olduğu düşünülen boynuz şeklindeki müzik aleti bu sembolik oyunda dikkat çekici olmuştur. Oyunun sonunda kral, fırtına tanrısına saygı ile eğilmiş ve arasında fırtına tanrısının olduğu tanrılar adına içmiştir. Bu oyun şeklinde sahnelenen; yıkanma, cambazların sırtına içki dökülmesi ile yeniden doğuş, boynuz şeklindeki borulara üfleme ve tanrılar için içme eylemleri; hem arınma hem de bereket sembollerini içinde barındıran ritüel eylem olarak değerlendirilmiştir.

KUBII3 +KUB X 86 I⁷ = A 121-28+KBo XXIII 74 II is parallel to A I 43-II (*I.k.C*)+Bo 3370¹ obv.⁷ = A II 8-23+Bo 2505 II = A II 28-46; III = A III 34-51; IV = A IV 9'-14'ff.; V - A V 27'-38'+KBo XXV 66 I = A III 18-49 Rs.II³³⁷

11 *ma-a-na-aš-ta* LUGAL-uš ^{GIŠ} ZA.LAM.GAR-az

12 *ú-iz-zi ta-aš ti-ya-zi*

13 GUNNI-aš *kat-ta-an mar-nu-wa-an-da-aš*

14 *lu-ú-li-ya* 2 LÚ^{MEŠ} ALAM.KAxUD

15 *ne-ku-ma-an-te-eš lu-ú-li-kán*

16 *an-da pár-aš-na-a-an-te-eš*

17 ^{SAL} AMA.DINGIR^{LIM D} *Ti-ti-ú-ut-ti*

18 UGULA SAL^{MEŠ} KAR.KID *mar-nu-wa-an-da-aš*

19 *lu-ú-li-ya* 3-ŠU *hu-ya-an-zi*

20 UGULA SAL [^{MEŠ}] KAR.KID GÍR GIŠ *har-zi*

21 *pi-ra-* [*an-n*] *a-aš-ši* LÚSANGA ^D *Ti-ti-ú-út-t* [*i*]

22 *hu-u-ya-a* [(n)]-za LÚSANGA ^{GIŠ} PA *har-zi*

23 *pi-ra-an-ši-kán ši-pár-ti iš*

³³⁷ Transliterasyon için bkz., Singer, *The Hittite KILAM Festival, Part One*, 64–65. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 197–198.

- 24 *ha-mi-in-ká* [(n-t)]e-e [(š)]
- 25 *nu-kán* A-NA LÚ [^{ME}]Š ALAM.KAxUD
- 26 *iš-ki-ši-iš-ši* [] *mar-nu-an*
- 27 3-ŠU *la-a-ḫu-u-* [wa]-a-i
- 28 LÚ^{MEŠ} ALAM.KAxUD *lu-ú-li-ya-az*
- 29 *a-ri-ya-an-zi* *ša-wa-tar-ra*
- 30 3-ŠU *pa-ri-ya-an-zi*
- 31 *ta-aš-ta pa-a-an-zi*
- 32 LUGAL-*uš-ša-an* ^DU-aš ^{NA}₄*ḫu-u-wa-ši-ya*
- 33 *an-da pa-iz-zi* ^{NA}₄*ḫu-u-wa-ši-ya*
- 34 UŠ-KI-EN LÚ ALAM.KAxUD *me-ma-i*
- 35 [^L]Ú^Ú*ki-i-ta-aš ḫal-za-a-i*
- 36 *ta-aš* ^É*ar-ki-ú-i ti-ya-zi*
- 37 4 *e-ku-zi*
- 38 ^DU DWa_a-ši-iz-za-li-in
- 39 ^DU.GUR ^DWa_a-ḫi-ši-in
- 40 GIŠ ^DINANNA TUR LÚ^{MEŠ} *ḫal-li-ya-ri-eš* SÌR^{RU}

“(II 11-16) Kral çadırdan gelince ve o yerini alır. Ocağın yanındaki marnu(ant) içkisi (dolu) fıçı (mevcuttur). Adı geçen (bu fıçıya) çıplak iki cambaz çömelmiştir. (II 17-19) Titutti ilahının rahibesi ve (başka bir rahibeler grubu olan) KAR.KİD'lerin şefi marnu(ant) içkisi (dolu) fıçıya (doğru) üç kez koşar adım gider. (II 20-24) KAR.KİD'lerin şefi ağaç bıçak tutar. Onun önünde tanrı Titutti rahibi koşar adım gider. Rahip asa tutar. Onun önünde (beline) kemer/takı bağlar. (II 25-27) Cambazlar onun sırtına marnu(ant) içkisini üç kez döker. (II 28-31) Cambazlar fıçıdan fal bakarlar. Boynuz şeklinde müzik aletini üç kez üflerler ve onlar giderler. (II 32-36) Kral fırtına tanrısının dikilitaşın(ın bulunduğu alana) girer ve dikilitaşa (saygıyla) eğilir. Cambaz söyler. Yüksek sesle ilahi okuyan kita-rahibi nida edip bağırır ve o tapınağın hol tarafına doğru yürür. (II 37-40) Dört kez (sırasıyla şu tanrılar için) içer: Fırtına tanrısı, Uašizzali, U.GUR (ve) Uaḫişi. Küçük lir ile şarkıcılar şarkı söyler.”

Kral çiftinin el yıkaması ve tanrılar için içmesi: Kralın çeşitli tanrılar için içmesi onlara saygı göstermenin bir ifadesi olmanın yanı sıra, otoritesinin tanrılar tarafından onaylanması anlamına gelmiştir. Bu festivalde tanrılar için içme ve el yıkama merasimleri uygulanmış ve içme eyleminin yapıldığı tanrıların bereket ile olan ilişkileri dikkatimizi çekmiştir. Güneş tanrısı Mezulla ve Fırtına tanrısı bereket ile doğrudan ilişkili tanrılar olup onların memnuniyeti ve onayının önemli olduğu görülmüştür. İçme eyleminden sonra el çırpma ve şarkılarla ritüel devam etmiştir. Ritüelin bu bölümünden sonra kral çifti güneş tanrısının tapınağına gitmiş ve çifte altın testide el yıkamaları için su getirilmiştir. Ellerini yıkayıp kurulayan kral çifti tanrı için içmiştir. Bu kutsal içme eylemi daha sakin bir ortamda gerçekleştirilmiş; sadece lir çalınmış, şarkı söylenmemiş veya el çırpılmamıştır. Oturarak içme eyleminden sonra ayağa kalkan kral çifti, eğilerek içme eylemini tamamlamıştır. Tanrı için içmeden önce ellerin altın kaptan gelen su ile yıkanması, ritüel öncesi kutsal arınmanın gerçekleşmesi için uygulanan bir eylem olmuştur. (Şekil 5.2.)

Sonuç olarak bu ritüel eylemler kralın meşruiyet sağlaması, arınma ile birleştirilerek kutsal alanlara geçiş yapılması gibi temalar içermiştir.

KBo 10.26 Vs.I³³⁸

- 1 LÚ.MEŠŠU.I GIŠ_{zu-up-pa-ru}
- 2 *da-an-zi ta lu-uk-kán-zi*
- 3 *ta-aš-ši-kán wa-a-tar la-a-ḥu-u-wa-an-zi*
- 4 *ta-aš-ta pa-a-an-zi*
- 5 *pa-ra-a-ma LUGAL-uš ti-ia-zi*
- 6 2 *e-ku-zi* ^DKAL
- 7 ^Dḥa-pa-an-ta-li-ia-an
- 8 GIŠ.^DINANNA TUR
- 9 LÚ.MEŠŠ_{ḥal-li-ia-ri-eš} SÌR-RU
- 10 LUGAL-uš ^DUTU-aš *pár-na pa-iz-zi*
- 11 *ta* ^Éar-ki-ú-⟨x⟩-i

³³⁸ Transliteration için bkz., hethiter.net, KBo 10.26 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları Kil Kitapları*(Konya: Çizgi Kitabevi, 2024), 201.

- 12 *ti-ia-zi* ^DUTU ^D*me-ez-zu-ul-la*
- 13 *e-ku-zi* GIŠ.^DINANNA T [UR]
- 14 ^{LÚ}.MEŠ *hal-li-ia-ri-eš* SÌR-RU
- 15 ^{LÚ}*pal-wa-tal-la-aš*
- 16 *pal-wa-a-ez-zi*
- 17 LUGAL-uš-ká [*n* MUNUS.LUGAL-aš-ša²]
- 18 *I-NA* É ^D [UTU *an-da pa-a-an-z*]i
- 19 *na-aš-ta* DU [MU.É.GAL GIŠŠUKUR KÙ.S]I₂₂
- 20 GIŠ*kal-mu-uš* [GADA-an-na *har-z*]i
- 21 DUMU.É.GAL-*ma* [GADA-an LUGAL-*i pa-a*]-i
- 22 GIŠ*kal-mu-uš*- [*ma-aš-ša-an kat-ta-a*]n
- 23 GIŠDAG-*ti* [ZAG-az² *da-a-i*]
- 24 LUGAL MUNUS.LUGAL *e*- [*ša-an-ta*]
- 25 DUMU^{MEŠ}.É.G [AL *A-NA* LUGAL MUNUS.LUGAL *ME-E QA-TI*]
- 26 *IŠ-TU hu-up-pár* KÙ.SI₂₂
- 27 *pé-e-da-an-zi*

...

KBo 10.26 Rs. V³³⁹

- 1 *nu* DUMU^{MEŠ}.É.GA [L *A-NA* LUGAL MUNUS.LUGAL *ME-E QA-TI*
- 2 *IŠ-TU hu-up-* [*pár* KÙ.SI₂₂ *pé-e-da-an-zi*]
- 3 GAL DUMU^{MEŠ}.É.GA [L
- 4 *pé-e-da-i* [
- 5 *QA-TI-ŠU-NU* [*a-an-ša-an-zi*

...

³³⁹ Transliteration için bkz., hethiter.net, KBo 10.26 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 203.

- 8 LUGAL MUNUS.LUGAL T [UŠ-aš^Dta-ú-ri-it
9 a-ku-wa-an- [zi GIŠ.^DINANNA GAL
10 ḥa-az-zi- [kán-zi Ú-UL SÌR-RU]
11 na-aš-ta pá [r-aš-na-a-u-aš^{LÚ}SAGI.A ú-ez-zi]
12 LÚ^{GIŠ}GIDRU^{LÚ.MEŠ}Ú-BA-RUM?
13 ša-ra-a [ti-it-ta-nu-uz-zi]
14 na-aš-ta D [UMU^{MEŠ}.É.GAL
15 ge-nu-wa- [aš GADA^{HLA} da-an-zi]
16 LUGAL MUNUS.LUGAL [
17 a-k [u-wa-an-zi]
19 LUGAL MUNUS.L [UGAL GUB-aš UŠ-KE-EN-NU
20 ^DU^Dwa-a- [še-ez-za-al-li-in
21 a-ku-wa-an-z [i]

“(1-4) Berberler meşaleyi alır ve yakarlar. Ona su dökerler ve giderler. (5-9) Kral dışarı çıkar (ve) koruyucu tanrı (ve) Ḥapantaliia için iki kez içer. Şarkıcılar küçük lir ile şarkı söyler. (I 10-14) Kral güneş tanrısının tapınağına gider ve hole (doğru) geçer. Güneş tanrısı (ve) Mezulla için içer. Şarkıcılar küçük lir ile şarkı söyler. (I 15-16) El çırpın kişi el çırpır. (I 17-23) Kral ve [kraliçe güneş tanrısının tapınağına gid]er. [Saray nazırı altın mızra]ğı, asayı ve havluyu tutar. Saray nazırı [havluyu krala verir]. Asayı aşağıda [tahtın sağına] koyar. (I 24-27) Kral (ve) kraliçe [otur]ur. Saray nazırları kral ve kraliçeye el suyunu altın bir kap (içinde) götürürler ... (V 1-2) Saray nazırları [kral ve kraliçeye el suyunu altın] kap (içinde) götürürler. (V 3-5) Saray nazırlarının şefi [] götürür. Ellerini [silerler]...(V 8-10) Kral (ve) kraliçe otu[rur (vaziyette) Tauri] için içerler. [Büyük liri çalar]lar (ama) [şarkı söylemezler]. (V11) Çö[melmenin sakisi gelir]. (V 12-13) Asa taşıyıcı (ve) [yabancı (konuk)lar ayağa kal]kar. (V14-15) S[aray nazırları havluları d]izlerine [koyarlar]. (V 16-17) Kral ve kraliçe [oturarak ... tanrı için iç]erler. (V19-21) K[r]al (ve) kraliçe ayakta durur (vaziyette saygıyla) eğilir. Fırtına tanrısı (ve) Ua[šezalli] için içerler.”

3.2.7. (H)işuwa Bayramı (CTH 628)³⁴⁰

Bayramın adını Işuwa Ülkesi'nden aldığı ihtimal dahilinde olsa da³⁴¹ metinden anlaşıldığı kadarı ile kraliçe Puduhepa baş tablet yazıcısı olan Walwazati'yi, metinleri Kizzuwatna'dan temin etmesi için görevlendirmiştir. Metinde, Kizzuwatna dağları için içilmiş ve müzisyenler bu dağlar için çalmıştır. Fakat Işuwa Ülkesi'nden hiç bahsedilmemiştir.³⁴² Bu nedenle festivalin Kizzuwatna kökenli olduğunu düşünmekteyiz. Hava tanrısı Manuzziya onuruna düzenlenen ve 8 gün süren festivalin hangi mevsimde gerçekleştirildiği ise net olarak anlaşılamamıştır.³⁴³

Bu merasimde tanrıların yıkanması ve yağlanması, şarap ve su dolu kaplara kartal tüyü takılması, kartal tüyünün suya batırılıp krala serpilmesi, içinde sedir ağacı parçası olan su ile kralın ellerini yıkaması, kralın şarap kurbanı sunması ve sofranın su ile arındırılması, nehirlerle ve hava tanrısına kurban sunulması, çatıda savaş gösterisi yapacak askerlerin yıkanması, savaş gösterisine katılan askerin tanrıya kurban sunması su ile ilgili dikkatimizi çeken detaylar olmuş ve bu detaylar açıklanmaya çalışılmıştır.

Festivalde tanrıların yıkanması ve yağlanması: Festivallerde tanrıların memnun edilmesi önemli bir husus olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle bazı ritüeller öncesi tanrıların yıkanarak arındırılması, kaliteli yağlarla yağlanarak hem hoş kokması hem parlak görünmesi sağlanmıştır. Ayrıca tanrılara uygun elbiseler giydirilerek onların güzel görünmesi istenmiştir. Tüm bu uygulamaların amacı, tanrının memnuniyetini kazanmaktır. Böylece ondan gelecek iyiliklere kapı açmak, kötülöklere kapıları kapatmak amaçlanmıştır. Çünkü hizmetten yeterince memnun olmayan tanrının, insanları kıtlık veya salgın hastalık gibi felaketlerle cezalandırabileceği düşünülmüştür.

KBo 33.160 (Frg. 1) + KUB 32.64 (Frg. 2) + KBo 35.257 (Frg. 3) + KBo 33.185 (Frg. 4) + KBo 33.79 (Frg. 5) (+) KBo 40.231 (Frg. 6) + KBo 33.170 (Frg. 7) (+) KBo 15.48 (Frg. 8) + KBo 31.178 (Frg. 9) Vs. I³⁴⁴

1' [^DIŠKUR *ma-nu-zi ar-r*]a-an- [*zi*]

2' [1 *NAM-MA-AN-Dİ* İ.DU₁₀.GA *d*]a-an-*zi*

³⁴⁰ Tam metin için bkz., A. A=KBo XV 48(+³) A2=KBo XXXIII 185(+³) A3=KUB XXXII 64 B. KBo XXXIII 28+KUB XXXII 65+KUB XXXI 61 C. Bo 7871 D. Bo 5351 E. KBo XXVII 196+KBo XXXIII 183+KBo XXVII156 H. KBo XXIII20 I. KBo XXXIII191T KBo XXVII198 K. KUB XXV 43 L. KBo XXXIII 190.

³⁴¹ Wegner, I., & Salvini, M. (1991). Die hethitisch-hurritischen Ritualtafel des (h)işuwa-Festes. *Corpus der hurritischen Sprachdenkmäler*, 177.

³⁴² Ali M. Dinçol, "Ein Hurro-Hethitisches Festrival: (H)İŞUWAŞ," *Belleten* 53, no. 206 (1989): 5.

³⁴³ Reyhan, "Hitit Kültür Dünyasında Bayram Ritüelleri," 97.

³⁴⁴ Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KBo 15.48 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 204.

- 3' [nu DINGIR-LAM iš-kán]-zi
 4' [EGIR-ŠU-ma ^Diš-ḫa-ra-an] ar-ra-an-zi
 5' [na-an IŠ-TU 1 NAM-M]A-AN-DUM Ì.DU₁₀.GA
 6' [iš-kán-zi nam-ma-aš]-ši 1 TÚG SA₅
 7' [1 tar-pa-la-aš SA₅] kap-pa-an-da-an
 8' [wa-aš-šu-wa-an]-zi
 9' [EGIR-ŠU-ma] ^Dal-la-a-ni-in
 10' [^Dnu-pa-ti-i]k pí-pí-ta
 11' [^Dnu-pa-t]i-ik za-al-ma-na-ia
 12' [ar-r]a-an-zi nu-uš-ma-aš A-NA 3 DINGIR^{MEŠ}
 13' []x-LIM-ŠU-NU iš-ga-u-wa-an-zi
 14' [NAM-M]A-AN-DUM Ì.DU₁₀.GA da-at-ta-ri

“(A I 1-8) [Manuzi (kentinin) fırtına tanrısı]nı yıkarlar. 1 ölçü kaliteli ince yağı alırlar ve [tanrıyı yağlar]lar. [Onun ardında]n İshara'yı yıkarlar. [] 1 ölçü kaliteli ince yağ ile yağlarlar. Sonra ona kırmızı bir elbise, az yünden mamul kırmızı bir tarpala-kumaşını [giydirirler. (I 9-14) Onun ardından Allani (ile) Nupatik bibita ve Nupatik zalmana ilahlarını yıkarlar. (Bu) üç tanrıyı kurban masalarında yağlamak için kaliteli ince yağ kabını alır.”

Şarap ve su dolu kaplara kartal tüyü takılması: Bayram törenlerinde gök yüzü ile ilişkilendirilen kartal, çeşitli şekillerde ritüellerde yer almıştır. Bazen kartalın hava grubu tanrılarına mesaj taşıdığına inanılmış, bazen ise yalnızca tüyü kullanılarak bu tanrılar ile sembolik bağ kurulmuştur. Bayram töreninde yapılan bu ritüelde, kartal tüyü şarap dolu kaba takılmış ardından su kadehine konulmuştur. Ritüelin devamında bu suyun kralı kutsamak için kullanıldığı görülmüştür.

KBo 33.191 (Frg. 1)+ KUB 32.65 (Frg. 2) + KUB 32.61 (Frg. 3) + KBo 23.28 (Frg. 4) + KBo 38.18 (Frg. 5) + KBo 27.196 (Frg. 6) + KBo 33.183 (Frg. 7) + KBo 27.156 (Frg. 8) + KBo 33.190 (Frg. 9) Vs. I³⁴⁵

35' [na]m-ma-kán A-NA ^{DUG}KU-KU-UB GEŠTIN

³⁴⁵ Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KUB 32.65 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 205.

- 37' [n]a-at-kán [A-NA p]u-ru-ši-ia-li an-da da-a-i
- 38' [n]a-an-za-a [n Š]A^Dli-lu-ri GAL-SÚ
- 39' [ħa]l-zi-i [š-š]a-an-zi
- ...
- 49' nam-ma-kán I [Š-TU^{DUG}KU-KU-U]B GEŠTIN
- 50 ŠA TI₈^{MUŠEN} pá-r-ta-a- [u-wa-ar a]r-ħa da-a-i
- 51 na-at^{LÚ} pal-wa-a [t-tal-li p]a-a-i
- 52' ^{LÚ} pal-wa-at-tal-l [a-aš pal-w]a-ez'-zi
- 53' na-aš-ta TI₈^{MUŠEN}-aš [pár-ta-a-u-wa-ar GA]L A an-da da-a-i
- 54' ^{LÚ}SANGA^DIŠKUR ma-nu-z [i-ia
- 55' ^{GIŠ}zu-up-pa-ri 30!^{1?} lu-iš-na-x [
- 56' an-da-ma-at^{SÍG} a-li-it SÍG SA₅
- 57' te-pa-u-i-it iš-ħi-ia-an
- 58' na-at lu-uk-ki-iz-zi
- 59' [n]u DINGIR^{MES} ar-ħa wa-aħ-nu-zi
- 60' [an-d]a-ma-kán kiš-ša-an me-ma-a-i

“(B I 35-39) Sonra şarap dolu ibriğe kartal kanadı tüyü (takılıp) dikilmiş(-tir). Onu çelenk demetinin içine (biri) koyar. (Tüm bu şeye) "Liluri'nin kadehi" diye ilan edilip denir...“(49-60) Sonra şarap dolu ibrikten kartal kanadını çekip alır. Onu alkış tutan kişiye verir. Alkış tutan kişi gider ve alkış tutan kişi alkış tutar. Kartalın kanadını bir su kadehi içine koyar. Manuziia kenti fırtına tanrısının rahibi meşaleyi otuz tütsü (ile) [] kırmızı ali-yününün az bir miktarı ile bağlamış(tır). Onu yakar. (Böylece) tanrıları tersine çevirir ve (bu arada) içerde şöyle söyler: "-Hurrice sözleri içerir.-"”

Kartal tüyünün suya batırılıp krala serpilmesi: Törenin devamında kralın etrafında ateş dolaştırıldıktan sonra, kartal tüyü ile kutsanmış su, çıkarılan tüy ile krala serpilmiştir. Ateş ve suyun arınmayı sağlamak için bir arada kullanımına büyü ritüellerinde de rastlanmıştır. Bu ritüelde, ateş ve kutsanmış su ile kral hem fiziksel hem de sembolik olarak arındırılmış; aynı zamanda tanrılar ile bağlantı kurmuştur.

KBo 33.191 (Frg. 1)+ KUB 32.65 (Frg. 2) + KUB 32.61 (Frg. 3) + KBo 23.28 (Frg. 4) + KBo 38.18 (Frg. 5) + KBo 27.196 (Frg. 6) + KBo 33.183 (Frg. 7) + KBo 27.156 (Frg. 8) + KBo 33.190 (Frg. 9) Rs. IV ³⁴⁶

- 1 pi-te-in-ni a-ši-in-na-an-ti
- 2 [nam-ma] a-pé-e-ez-za-pát ^{GIŠ}zu-up-pa-ri-it
- 3 [LUGAL-un] wa-aḫ-nu-zi me-ma-a-i-ia a-pé-e-pát
- 4 [ud-da]-a-ar nu ma-aḫ-ḫa-an LUGAL-un wa-aḫ-nu-ma-an-zi
- 5 [zi-in-n]a-i nu ^{LÚ}pal-wa-tal-la-aš
- 6 TI₈^{MUŠEN}-aš [pár-ta-u-ni]-it LUGAL-i me-na-aḫ-ḫa-an-da
- 7 wa-a-tar [3-ŠU pa]-ap-pár-aš-zi pal-wa-ez-zi-ia 1-ŠU
- 8 [^{LÚ}pal-wa-at-ta]l-la-aš GAL.A
- 9 [TI₈^{MUŠEN}-a]š pár-ta-a-u-wa-ar ḫar-zi-pát
- 10 [^{LÚ}SANGA-ma-aš-š]a-an ^{GIŠ}zu-up-pa-ri
- 11 [wa-ra-an kat-ta A-NA ^{DUG}DÍLIM.GA]L dan-na-ra-an-ti
- 12 [da-a-i a-pa-a-aš-ša da-ma-i ^{GIŠ}zu-up-pa-ri
- 13 [^{SÍG}a-li-it SÍG SA_s an-da i]š²-ḫi-ia-an-ta
- 14 [lu-uk-ki-iz-zi nam-ma DINGIR^{MEŠ} ar-ḫa] wa-aḫ-nu-zi
- 15 [an-da-ma-kán ki-iš-ša-an me-ma-a-i]

“(II 2-7)Sonra arkadaki meşale ile kralı(n etrafını) döner ve aynı sözü söyler. Kralı(n etrafını) dönmeyi bitirince alkış tutan kişi kartal kanadı tüyü ile kralın karşısında suyu üç kez püskürtür. Bir kez de haykırıp bir kez el çırpar. (II 8-15) Alkış tutan kişi kartal kanadı tüyünü ve su kadehini tutar. Rahip yanan meşaleyi boş leğene koyar. Kırmızı ali-yünü ile bağlanmış başka bir meşaleyi yakar. Sonra tanrılara (el) sallar ve içeride şöyle söyler. "-Hurrice sözleri içerir.-"”

Sedir ağacı parçası içeren su ile kralın ellerini yıkaması: Bayram merasimlerinde sedir ağacının çeşitli amaçlarla kullanıldığı anlaşılmıştır. Sedir ağacının yükseklerde yetişmesi, dayanıklı olması ve hoş kokusu bu merasimlerde tercih edilmesini sağlamış olabilir.

³⁴⁶ Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KUB 32.65 (31 Aralık 2021); Dinçol, “Ein Hurro-Hethitisches Festritual,” 14. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 205.

Yükseklerde yetişmesinin tanrılarla bağlantı kurmak, dayanıklı olmasının krallığın gücünü temsil etmek ve hoş kokusunun ritüellerde tütsü olarak kullanmak amacıyla tercih edilmiş olabileceği düşünülmüştür. Ayrıca hafif yapısı mobilya ve ritüel kabı yapımında kullanılmasını sağlamıştır. Bu ritüelde içinde sedir ağacı parçası olan kaptan, buhurdanlığın önüne su dökülmüş ardından kral içinde sedir ağacı parçası bulan su dolu kaptan dökülen su ile ellerini yıkamıştır. Her iki eylemden sonra da Hurrice sözler söylenmesi bu eylemlerin ritüel amaçlı gerçekleştirildiğini göstermiştir.

KBo 23 20+KBo 33 191+ KBo 33 198+ KUB 25 43+KBo 33 190 Vs. III³⁴⁷

- 1 [(nu *IŠ-TU* GAL.GESTIN ku-e-i)] z
- 2 [(*PA-NI*^{DUG} LIŠ.GAL ši-pa-an-t)] i
- 3 [(nu-uš-ša-an *A-NA*^{DUG} LI)]Š. [(GA)]L ku-it
- 4 [(GEŠTIN a-as-zi n)] u- [(u)] š-ša-an wa-a-tar
- 5 [(la-ḫu-u-wa)) – i na-aš-ta^{GIS} zu-up-pa-ru
- 6 a-pí-e-iz ki-iš-ta-nu-zi
- 7 na-at-kán pa-ra-a pí-e-da-an-zi
- 8 na-at *I-NA A-ŠAR* i-tar-ki-i
- 9 *QA-DU*^{DUG} LIŠ.GAL
- 10 ar-ḫa pí-eš-ši-ia-an-zi
- ...
- 18 nu-za^{LÚ} SANGA GAL.A da-a-i
- 19 an-da-ma-kán^{GIS} ERIN ki-it-ta-ri
- 20 nu wa-a-tar *PA-NI* ḫu-u-up-ru-uš-ḫi
- 21 la-ḫu-u-wa-i nu me-ma-a-i
- 22 a-zu-ma-aš-ši-ia šu-mi-bu-na
- 23 li-el -lu-ri-en-na a-ba-te-in-na
- 24 ti-ia-ri-in-na ma-nu-uz-zu-un-na

³⁴⁷ Transliterasyon için bkz., Dinçol, “Ein Hurro-Hethitisches Festritual,” 16–17. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 207.

25 nu-uš-ša-an wa-a-tar^{GIS}ERIN-za LUGAL-i

26 ŠU^{HLA}-aš la-ḫu-u-wa-i nu me-ma-a-i

27 a-zu-ma-aš-ši-ia šu-u-mi-bu-na

28 a-a-ri-in-ni ki-ri-bi-in-ni

29 ki-ri-eš-tu-un-ni ku-ni-in-ni

“(A₁ III 1-10) [(Şarap dolu kadehten leğenin önüne döker. Kurban sunulan leğen)]de arta kalan [(araba)] su [(döker)] ve (onunla) oradaki meşaleyi söndürür. Onu dışarı götürürler. Leğen ile birlikte onları kutsal alana uzağa atarlar...(III 18-24) Rahip içerisinde sedir ağacı (parçası) bulunan su dolu kadehi alır. Buhurdanlığın önüne suyu döker ve söyler: “Hurrice sözleri içerir.” (III 25-29) (İçinde) sedir ağacından (bir parçanın olduğu) suyu kralın ellerine döker ve söyler: “Hurrice sözleri içerir.”-

Kralın şarap kurbanı sunması ve sofranın su ile arındırılması: Merasimin devamında kralın, rahibin yardımı ile tanrılar adına hazırlanmış sofraya şarap dökerek kurban sunmuştur. Şarap sunumundan sonra tanrıların sofrası su ile temizlenmiş ve çeşitli yiyeceklerle sofraya hazırlanmıştır. Sofranın arındırılması; tanrılara duyulan saygının gösterilmesi ve onların memnuniyetinin sağlanması açısından önemli görülmüştür. Sofradaki kurban malzemeleri arasında sedir ağacından su dolu bir kadeh de yerini almıştır.

KBo 27 194+KBo 15 47+KUB 25 42 Rs. III³⁴⁸

2 nu me- [(ma-a-i) šu-wa-li-eš]

3 gi-lu-uš [(te-e-a)]

4 nam-ma GAL.GE[ŠTIN (LUGAL-i pa-a-i)]

5 nu LUGAL-uš-ša ši- [(pa-an-ti)]

6 me-ma-i-ma Ú-UL [(ku-it-ki)]

7 nu-uš-ši-kán GAL.GEŠTIN ar-ḫa [(da-a-i)]

8 na-an-ša-an kat-ta A-NA^{GIS} [BANŠUR (SISKUR)]

9 da-a-i EGIR-ŠÚ-ma-kán LUGAL-i

10^{GIS}ERİN ar-ḫa da-a-i

³⁴⁸ Transliterasyon için bkz., Dinçol, “Ein Hurro-Hethitisches Festritual,” 18–19. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 207–208.

- 11 nu me-ma-i tu-bu-nu-uz-za
- 12 šu-ma-a ki-el-li-ia
- 13 ^DLi-el-lu-ri-in-na
- 14 a-ba-te-en-na ti-ia-ri-en-na
- 15 ma-nu-zu-un-na
- 16 nu ^{GIS}BANŠUR SISKUR u-e-te-na-az
- 17 ar-ḫa šu-up-pí-ah-ha-an-zi
- 18 nu ki-i da- [a-i] V NINDA.SIG^{MEŠ}
- 19 1 ^{NINDA}mu-la-ti- [in x x] x [x U] P-NI
- 20 5 NINDA.KUR₄.RA [x x-u) š?-šu-a [š?
- 21 1 ^{DUG}LIS.GAL ^{UTÚL}kán-ga-ti _{1/2} [
- 22 1 GA.KIN.AG kap-pí-ša- [an
- 23 ^{GIS}ir-hu-i-ia-aš-ša-an ^{GIS}MA[^{GIS}GEŠTIN HÁD.DU.A]
- 24 ^{GIS}ZÉ-IR-TUM an-da im-me-ia-a [n-da]
- 25 iš-hu-u-wa-an Ì.GIŠ-ia -ša-an t [e-pu?]
- 26 A-NA^{DUG} aḫ-ru-uš-ḫi la-ḫu-u-wa-a [n-zi]
- 27 1 GAL.A an-da-kán ^{GIS}ERIN ki- [it-ta-ri)
- 28 na-at-ša-an A-NA ^{GIS}BANŠUR AD. KID
- 29 ḫa-an-da-an
- 30 1 NAM-MA-AN-TUM GEŠTIN-ia da-a-i

“(G III 2-15) [Onun ardından şarap dolu kadehten bir kez (döküp) kurban sunar] ve [(söyler)]: “-Hurrice sözleri içerir.-“ Sonra [(şarap dolu kadehi krala verir)]. Kral bir kez (dökerek) [(kurban sunar)] ve o, [(herhangi bir)] şey söylemez. Şarap dolu kadehini (kraldan) [(alır)] ve onu [(kurban sofrasına)] koyar. Onun ardından sediri kralı(n) elinden alır ve söyler: “Hurrice sözleri içerir.” (III 16-30) Kurban sofrasını su ile tamamen temizleyip arındırırlar. Şunları (biri) alı[r]: Beş yufka ekmek, [] avuç ölçüsünde bir mulati-ekmeği, beş somun, [], bir leğen, 1/2 ölçü sebze çorbası küçük bir peynir, iç içe karışmış incir, kuru üzüm ve zeytin(den müteşekkil bir) sepet. Azıcık susam yağını buhurdanlığa dökerler. İçinde sedir

ağacı(nın bir parçası) konmuş su dolu bir kadeh. (Bütün bunlar) hasır (bir) sofraya dizilir. Şarap dolu ölçü kabını koyar.”

Hişuwa Festivali'nin 10. Tableti

13 tabletten oluşan bayram metninin 10. tableti olan bu ritüel, diğer bayram ritüellerinde rastlamadığımız derecede ayrıntılı bir şekilde nehirle kurban sunumu törenini içermiştir. Bu tören dışındaki diğer eylemler bayramlarda genel olarak karşılaştığımız kutlama etkinliklerinden oluşmuştur.

Nehirlere ve hava tanrısına kurban sunulması: Nehirler ve hava tanrısı için yapılan ritüel *hanišša* kabına konmuş olan şarabın zikredilmesi ile başlamıştır. Şarap, Hitit dini ritüellerinde önemli bir yere sahip olmuş ve tanrılara sunulan en değerli içkiler arasında yerini almıştır. Şarap sunusu ile ritüel kutsanmış, tanrılar ile bağlantı kurmak ve onları memnun etmek amaçlanmıştır.

Metinde dikkatimizi çeken önemli unsurlardan birisi de çeşitli nehir adlarının tek tek sıralanarak her biri için ayrı ayrı kurban sunulması olmuştur. Nehirler, Hititler tarafından su kaynağı olarak görülmenin yanı sıra kutsal varlıklar olarak da değerlendirilmiştir. Hatta metinde nehirle doğrudan hitap edilmesi, Hititler'in her bir nehri kendine özgü bir kutsal varlık yani tanrı olarak düşündüklerini anlamamızı sağlamıştır. Ritüelde, tanrılara sunulan ekmek temel besin maddesi olmanın yanı sıra bereket ve tarım ile ilişkilendirilmiş ve bu kurban sunumu ile tanrılar memnun edilmek istenmiştir.

Metinde nehirle yapılan kurban sunumunun ardından hava tanrısı da anılmıştır. Bu durum bize nehirlerin hava tanrısı ile ilişkilendirilmiş olduğunu göstermiştir. Çünkü hava tanrısı yağmur ve suyu dolayısıyla bereketi sağlayan en güçlü tanrılardan biri olarak kabul edilmiştir. Nehirler ise bu bereket döngüsünün en önemli parçasından birisi olarak değerlendirilmiştir.

KBo 15.64 (Frg. 1) + KBo 40.62 (Frg. 2) + KBo 35.256 (Frg. 3) + KBo 33.196 (Frg. 4) + KBo 15.68 (Frg. 5) + KBo 30.71 (Frg. 6) + KBo 34.183 (Frg. 7) + KBo 47.69a (Frg. 8) + ABoT 2.104 (Frg. 9) + KBo 47.69b (Frg. 10) + KBo 30.133 (Frg. 11) + FHG 14 (Frg. 12) + KBo 15.54 (Frg. 13) + KBo 15.56 (Frg. 14) Vs II³⁴⁹

1 [na-aš PA-NI ^DIŠKUR zi-i]k-kán-zi

³⁴⁹ Transliteration için bkz., hethiter.net, KBo 15.64 (31 Aralık 2021); Detlev Groddek, “Die 10. Tafel des hişuwa-Festes,” *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici* 52 (2010): 366–373. Tercüme ve tamamlama için bkz., Groddek, “Die 10. Tafel des hişuwa-Festes,” 374–376.

- 2 [LÚ^{MEŠ} BALAG.DI *hu-u-pí-iš-kán-zi SÌR-RU*]-ia
- 3 [*ir-ḥa-a-an*]-zi
- 4 [*ḥa-an-te-ez-zi pal-ši*]x *ši-pa-an-ti*
- 5 [1 NINDA.GUR₄.RA *pár-ši-ia na-an PA-NI* ^DIŠKUR *ti-an*]-zi
- 6 [EGIR-ŠÚ^U-ma *ši-pa-an*]-ti
- 7 [1 NINDA.GUR₄.RA *pár-ši-ia na-an PA-NI* ^DIŠKUR *ti-an*]-zi
- 8 [EGIR-ŠÚ^U-ma *ši-p*]a-an-ti
- 9 [1 NINDA.GUR₄.RA *pár-ši-ia na-an PA-NI* ^DIŠKUR *ti-an*]-zi
- 10 [EGIR-ŠÚ^U-ma *ši-un-na ši-pa-an*]-ti
- 11 [1 NINDA.GUR₄.RA *pár-ši-ia na-an PA-NI* ^DIŠKUR *ti-an*]-zi
- 12 [EGIR-ŠÚ^U-ma *ši-un-na ši-pa-a*]n-ti
- 13 [1 NINDA.GUR₄.RA *pár-ši-ia na-an PA-NI* ^DIŠKUR *ti-an*]-zi
- 14 [EGIR-ŠÚ^U-ma *ši-un-na ši-pa-an*]-ti
- 15 [1 NINDA.GUR₄.RA *pár-ši-ia na-an PA-NI* ^DIŠKUR *ti-a*]n-zi
- 16 [EGIR-ŠÚ^U-ma *ši-un-na pu- ši-pa-a*]n-ti
- 17 [1 NINDA.GUR₄.RA *pár-ši-ia na-an PA-NI* ^DIŠKUR *ti-a*]n-zi
- 18 [EGIR-ŠÚ^U-ma *ši-un-na ši-pa-an*]-ti
- 19 [1 NINDA.GUR₄.RA *pár-ši-ia na-an PA-NI* ^DIŠKUR *ti-a*]n-zi
- 20 [EGIR-ŠÚ^U-ma *ši-un-na* ^Da- -lí²-tu-ši-ma-r]u *ši-pa-an-ti*
- 21 [1 NINDA.GUR₄.RA *pár-ši-ia na-an PA-NI* ^DIŠKUR *ti-an*]-zi
- 22 [EGIR-ŠÚ^U-ma *ši-un-na šu-ut-ru-la ši-na-mu-raši-pa-an*]-ti
- 23 [1 NINDA.GUR₄.RA *pár-ši-ia na-an PA-NI* ^DIŠKUR *ti-an*]-zi
- 24 [EGIR-ŠÚ^U-ma *ši-un-na ši-pa-an*]-ti
- 25 [*ši-pa-an-ti* 1 NINDA.GUR₄.RA *pár-ši-ia na-an PA-NI* ^DIŠKUR *ti-an*]-zi
- 26 [EGIR-ŠÚ^U-ma *ši-un-na ši-pa-an*]-ti
- 27 [1 NINDA.GUR₄.RA *pár-ši-ia na-an PA-NI* ^DIŠ]KUR *ti-an-zi*

- 28 [EGIR-ŠÚ-ma ši-un-na ši-p]a-an-ti
- 29 [1 NINDA.GUR₄.RA pá-r-ši-ia na-an PA-NI^DI]ŠKUR ti-an-zi
- 30 [EGIR-ŠÚ-ma ši-i-ia ú-e-pa-iš-še-lu] ši-pa-an-[ti]
- 31 [1 NINDA.GUR₄.RA pá-r-ši-ia na-an PA-NI^DIŠKU]R ti-an-[zi]
- 32 [EGIR-ŠÚ-ma ši-i-ia ka-li-la-pu ši-pa]-an-[ti]
- 33 [1 NINDA.GUR₄.RA pá-r-ši-ia na-an PA-NI^DIŠKUR] ti-an-[zi]
- 34 [EGIR-ŠÚ-ma ši-i-ia uš-ša-la-pa-ú š]i-pa-an-ti
- 35 [1 NINDA.GUR₄.RA pá-r-ši-ia na-an PA-NI^DIŠKUR] ti-an-zi
- 36 [EGIR-ŠÚ-ma ši-un-na tar-ma-zi-ia] ši-pa-an-ti
- 37 [1 NINDA.GUR₄.RA pá-r-ši-ia na-an PA-NI^DIŠKU]R ti-an-zi
- 38 [EGIR-ŠÚ-ma ši-un-na za-ma-zi-ú ši-p]a-[an]-ti
- 39 [1 NINDA.GUR₄.RA pá-r-ši-ia na-an PA-NI^DIŠKUR ti-an]-zi
- 40 [EGIR-ŠÚ-ma] ši-pa-an-ti
- 41 [1 NINDA.GUR₄.RA pá-r-ši-ia na-an PA-NI^DIŠKUR ti-a]n-zi
- 42 [EGIR-ŠÚ-ma ši-un-na Ti-ia-ma-tu-ur-r]a ši-pa-an-ti
- 43 [1 NINDA.GUR₄.RA pá-r-ši-ia na-an PA-NI^DIŠKUR] ti-an-zi
- 44 [EGIR-ŠÚ-ma ši-un-na za-ar-za-ru-un-na] ši-pa-an-ti
- 45 [1 NINDA.GUR₄.RA pá-r-ši-ia na-an PA-NI] ^DIŠKUR ti-an-zi
- 46 [EGIR-ŠÚ-ma ši-un-na ta-š]a-pa-ša-ra ši-pa-an-ti
- 47 [1 NINDA.GUR₄.RA pá-r-ši-ia na-an PA-N]I^DIŠKUR ti-an-zi
- 48 [EGIR-ŠÚ-ma ši-un-na ta-a]t-ta-ri-in-na ši-pa-an-ti
- 49 [1 NINDA.GUR₄.RA pá-r-ši-ia na-a]n PA-NI^D[IŠ]KURti-an-zi
- 50 [EGIR-ŠÚ-ma ši-un-na Ga-ni]-ig-ga-ta-pu [š]i-pa-an-ti
- 51 [1 NINDA.GUR₄.RA pá-r-ši-ia na-a]n PA-NI^DU ti-an-zi
- 52 [EGIR-ŠÚ-ma ši-un-na ḥe-e]l-la-ra ši-pa-an-ti
- 53 [1 NINDA.GUR₄.RA pá-r-ši-ia n]a-an PA-NI^DIŠKUR ti-an-[zi]

- 54 [EGIR-ŠÚ-ma -a]r-ru pí-pí-iš-tu-un-ni ši-pa-an-[t]i
 55 [1 NINDA.GUR₄.RA pár-ši-i]a na-an PA-NI ^DIŠKUR ti-an-zi
 56 [EGIR-ŠÚ-ma ši-un-n]a zu-um-ma-ga-ra ši-pa-an-ti
 57 [1 NINDA.GUR₄.RA pár-ši-i]a na-an PA-NI ^DIŠKUR ti-an-zi
 58 [EGIR-ŠÚ-ma ši-un]-na za-pa-i-ú ši-pa-an-ti
 59 [1 NINDA.GUR₄.RA pár-š]i-ia na-an PA-NI ^DIŠKUR ti-an-zi
 60 [EGIR-ŠÚ-ma ši-u]n-na ši-ip-pí-in-nu-wa-ru š[i-pa]-an-ti
 61 [1 NINDA.GUR₄.RA pár-ši-ia n]a-an PA-NI DINGIR-LIM ti-a[n]-zi
 62 [EGIR-ŠÚ-ma ši-un-na -a]k-ki-ma-x[] ši-pa-an-ti
 63 [1 NINDA.GUR₄.RA pár-ši-ia na-an PA]-NI ^DI[ŠKUR] ti-an-zi
 64 [EGIR-ŠÚ-ma ši- ši-p]a-an- ti
 65 [1] NINDA.[GUR₄.RA pár-ši-ia na-an PA-NI ^DIŠKUR t]i-an-zi
 66 [EG]IR-ŠÚ-ma š[i- ši-p]a-an-ti
 67 1 NINDA.GUR₄.RA pár-ši-i[a na-an PA-NI ^DIŠKUR t]i-an-zi

Rs.III

- 1 EG[IR-ŠÚ-ma ši- ša-ha
 2 ši-pa-a[n-ti 1 NINDA.GUR₄.RA pár-ši-ia]
 3 na-an PA-[NI ^DIŠKUR ti-an-zi]
 4 EGIR-ŠÚ-ma ši-un-n[a
 5 ši-pa-an-ti 1 NINDA.GUR₄.R[A pár-ši-ia]
 6 na-an PA-NI ^DIŠKUR [ti-an-zi]
 7 EGIR-ŠÚ-ma ši-un-na Ku- na-du-ua[
 8 ši-pa-an-ti 1 NINDA.GUR₄.[RA pár-ši-ia
 9 na-an PA-NI ^DIŠKUR [ti-an-zi
 10 EGIR-ŠÚ-ma ši-un-n[a]
 11 ši-pa-an-ti 1 NINDA.GUR₄.[RA pár-ši-ia]

- 12 *na-an PA-NI*^D*IŠK[UR ti-an-zi]*
- 13 *EGIR-ŠÚ-ma ši-un-na* [
- 14 *ši-pa-an-ti* 1 *NINDA.GUR₄.R[A pá-r-ši-ia]*
- 15 *na-an PA-NI*^D*IŠKUR t[i-an-zi]*
- 16 *EGIR-ŠÚ-ma ši-i-ia aš-t[a-ia-an-da]*
- 17 *ši-pa-an-ti* 1 *NINDA.GUR₄.RA [pár-ši-ia]*
- 18 *na-an PA- NI*^D*[IŠKUR ti-an-zi]*
- 19 *EGIR-ŠU-ma ši-un-na [(Pí-na-ša-ru-un -na)]*
- 20 *ši-pa-an-ti* I *NINDA.GUR₄.R[(A pá-r-ši-ia)]*
- 21 *na-an PA-NI*^d*IM t[(i-an-z)]*
- 22 *EGIR-ŠU-ma ši-i-ia Aš-t[(a-ia-an- da)]*
- 23 *ši-pa-an-ti* I *NINDA.GUR₄.RA [(pár-ši -ia)]*
- 24 *na-an PA-NI*^d*[(IM ti-an)-zi]*

“(B II 1-3) Sonrasında, 40 beyaz ekşi ekmek somunu alınır ve bir avuçtan yapılan bir hanišša kabına [şarap] konulur. [] ... [] ... [Ve ekmek somunları kırılır.] Onlar [] [yapılır] ve [onlar Hava Tanrısı]’na sunulur. Davul çalanlar [hupp] yapar ve [şarkı söyler]. [Nehirler sırayla kurban edilir]. [] ... [] ... (B II 4-5) İlk kez [Uettihi] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]’na sunulur. (B II 6-7) Sonrasında, [...-runa] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]’na sunulur. (B II 8-9) Sonrasında, [...-allagga- -gapa] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]’na sunulur. (B II 10-11) Sonrasında, [...-za-ha] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]’na sunulur. (B II 12-13) Sonrasında, [...-ru-un-na] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]’na sunulur. (B II 14-15) Sonrasında, [...-na] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]’na sunulur. (B II 16-17) Sonrasında, [Pu[-...-x] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]’na sunulur. (B II 18-19) Sonrasında, [Pur[-...]] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]’na sunulur. (B II 20-2) I Sonrasında, [A[-...-li-tu-ši-mar]u nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]’na sunulur. (B II 22-23) Sonrasında, [Šut[ru-lašinamura] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]’na sunulur. (B II 24-25) Sonrasında, [Tunanta] nehrine kurban edilir. Bir ekmek

somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 26-27) Sonrasında, [Takarpa] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 28-29) Sonrasında, [Ämmāla] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 30-31) Sonrasında, [Ūepa(-)išše[lu] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 32-33) Sonrasında, [Kalilapu] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 34-35) Sonrasında, [Uštalapau] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 36-37) Sonrasında, Ta[rmizi]a nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 38-39) Sonrasında, [Zamaziu] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 40-41) Sonrasında, [...-šukkupugullu] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 42-43) Sonrasında, [Ti]amaturi]u nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 44-45) Sonrasında, Z[arzaru]nna] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 46-47) Sonrasında, [Tašapašara] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 48-49) Sonrasında, [Tattarinna] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 50-51) Sonrasında, [Ganiggatapu] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 52-53) Sonrasında, [H]ellara] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 54-55) Sonrasında, [...-arru Pipištunni] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 56-57) Sonrasında, [Zummagara] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 58-59) Sonrasında, [Zapa]u] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 60-61) Sonrasında, [Šippiniu]u] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Tanrı]'ya sunulur. (B II 62-63) Sonrasında, [...-]akkima(-)] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 64-65) Sonrasında, [] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B II 66-67) Sonrasında [...-]unna nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B III 1-3) Sonrasında [...-ša]a] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B III 4-6) [Sonrasında Inaha nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B III 7-9) Sonrasında [Kunadu]u]a , (-) ...] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B III 10-12) Sonrasında [Zirimara] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B III 13-15) Sonrasında [Al]u]arunna] nehrine kurban edilir. Bir ekmek

somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B III 16-18) Sonrasında [Ziğalunna] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B III 19-21) Sonrasında [Pinaşarunna] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur. (B III 22-24) Sonrasında [Aştajanda] nehrine kurban edilir. Bir ekmek somunu kırılır. [] ve [Hava Tanrısı]'na sunulur.”

Çatıda savaş gösterisi yapacak askerlerin yıkanması: Bayram kutlamaları sırasında dikkat çeken ritüel eylemlerinden biri, çatıda gerçekleştirilen sembolik savaş gösterisi olmuştur. Davulcunun tanrının kapısında boru çalması ile başlayan gösteri *Purapši* rahibi kral için cesaretlendirici bir konuşma yapması ile devam etmiştir. Bu konuşmada amaç, yalnızca savaş öncesi krala moral vermek değil, aynı zamanda tanrının kralı ve halkı desteklediğine olan inancı tazelemek olmuştur. Rahip krala doğrudan “korkma” diyerek seslenmiş ve tanrının kesin zafer vaadini hatırlatmıştır. Aynı zamanda düşmanları boş çömlekler gibi parçalayacakları örneğini vererek onların ne kadar zayıf ve kırılgan olduklarını vurgulamıştır. Bu konuşmanın ardından savaşacak olan 14 asker yıkanmıştır. Buradaki yıkanma eylemi, arınma yoluyla tanrının huzuruna kabul edilme amaçlı gerçekleştirilmiştir. Yıkanan askerler Manuzziya tanrısının bronz topuzlarını almış böylece artık “tanrısal savaşçılar”a dönüşmüştür. Gösterinin devamında tanrının kapısına giden askerler burada sembolik savaşma eylemini gerçekleştirmiştir.

KBo 15.52 (Frg. 1) + KBo 16.95 (Frg. 2) + KBo 41.67 (Frg. 3) + KBo 15.55 (Frg. 4) + KBo 15.59 8Frg. 5) + KBo 33.197 (Frg. 6) + KUB 34.116 (Frg. 7) + VBoT 116 (Frg. 8)³⁵⁰

40 1 LÚ^{MEŠ} BALAG.DI-*ma-kán ŠA DINGIR-LIM KÁ-aš an-da*

41' *ar-ta-ri ša-wa-a-tar pa-ri-pa-ra-a-i*

42 1 LÚ^{pu-ra-ap-ši-iš-ma-kán ku-iš šu-uh-ḫi še-er}

43' *ar-ta-ri nu LUGAL-i m[e]-na-aḫ-ḫa-an-da*

44' *ku-wa-ra-ia-al-la ki-iš-ša-an me-mi-iš-ke-ez-zi*

45' LUGAL-uš-wa le-e na-aḫ-ti ^{DİŠKUR-wa} LÚ^{MEŠ} LÚ^{KÚR}

46' KUR.KUR^{MEŠ} LÚ^{KÚR} *tu-uk-pát A-NA LUGAL ŠA-PAL GİR^{MEŠ}*

47' *zi-ik-ke-ez-zi nu-wa-ru-uš ar-ḫa dan-na-ru-uš*

48' ^{DUG}ÚTUL^{HIA} *ma-aḫ-ḫa-an du-[w]a-ar-ni-iš-ke-ši*

Transliteration için bkz., hethiter.net, KBo 15.52 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Groddek, “Die 10. Tafel des hišuwu-Festes,” 378.

49' tu-uk-ka₄-wa A-NA LUGAL T[I-tar] ha-at-tu-la-[tar]

50' ŠA EGIR UD^{KAM} UR.SAG-l/[i-in^{GIŠ}TUKU]L-i[n]

51' DINGIR^{MEŠ}-aš mi-nu-mar uk-t[u-u-ri]

52' nu le-e na-aḥ-ti ḥu-u-[ma-an-wa-za]

53' zi-ik tar-uḥ-ḥa-an []

54' nam-ma 14 LÚ.MEŠÉRIN^{MEŠ} wa-a[r-pa-an-te-eš]

55' nu-za-ša-an ku-iš-ša ŠA^D[U ma-nu-zi]

56' tar-na-a-i^{GIŠ}TUKUL^{HLA}-ŠU-NU-i[a]

57' [LÚ^{pu-r}]a²-ap¹?-ši-iš 4²[+n

58' []x x[

“(A V 40-53) Bir davulcu, tanrının kapısında durur ve borusunu çalar. Diğer purapši rahibi, çatıda durarak, şu şekilde seslenir: “Kral, korkma! Fırtına Tanrısı seni, kral, düşmanlarının ayaklarının altına koyar. Onları, boş çömlekler gibi parçalayacaksın. Kral, sana hayat, sağlık, gelecek zafer ve tanrıların iyiliğini sağlayacaktır. Korkma! Her zaman zafer kazanacaksın! (A V 54-58) Sonrasında, 14 asker yıkanır. Her birinin yanında, Manuziia Fırtına Tanrısı’nın bronz topuzu bulunur. Silahlarını taşırlar. Purapši rahibi, dört askeri Fırtına Tanrısı’nın kapısına götürür. Tanrının izniyle savaşırlar. Çatıda duran purapši rahibi, [işlem devam eder] ...[oldukça kırıktır]”

3.2.8. Gök Gürleyip Şimşek Çaktığında Kutlanan Bir Bayram (CTH 631)³⁵¹

Bu metni oluşturan tabletler başkent Hattuşa ve özellikle Büyükkale’deki kraliyet akropolünde bulunan tablet depolarından ele geçirilmiştir. Metinlerin içeriği incelendiğinde gök gürültüsü, şimşek ve fırtına gibi kavramların tanrısal öfkeyi, korkuyu ve arınmayı sembolize ettiği anlaşılmıştır. Gök gürültüsü gibi atmosferik olayların tarihinin kesin olarak bilinmemesi nedeni ile kutlamaların kronolojisini belirlemek güçleşmiştir. Ancak merasimlerin, ilkbahar aylarındaki yağışlarla başladığı düşünülmektedir. Kaç gün sürdüğü kesin olarak bilinmeyen bayram merasimleri sırasında gerçekleştirilen ritüel eylemler, belirli bir düzen içinde gerçekleştirilmiştir. Gök gürültüsünü duyan kral bulunduğu yerde bir takım ritüeller düzenlemişse de merasim çoğunlukla belirli bir mekânda devam etmiştir. Ritüellerin

³⁵¹ Tam metin için bkz., ABoT IX+KBo XVII 74+KBo XX+KUB XXXIV123.

amacı tanrısal öfkeyi yatıştırmak, kirliliği ortadan kaldırmak ve hükümdarın refahını temin etmek olmuştur.³⁵²

Bu bayram metni bize Hitit fırtına ritüellerinin kökenine dair önemli ipuçları sunmuştur. Bu ritüellerde kral çifti merkezde yer almış, diğer bayram kutlamalarında olduğu gibi önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde bayram gerçekleştirilmiştir. Ayrıca metinde adı geçen *Inara*, *Mezulla*, *Uašezzil* gibi Hatti kökenli tanrılar, bayramın Anadolu kökenli olduğunu düşündürmüştür. Bu bayram metinleri, Fırtına tanrısının sadece yağmur ve rüzgârı değil gök gürültüsü ve şimşegi de yöneten bir hava tanrısı olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Gök gürültüsü ve şimşek Hititler açısından sadece doğa olayı olarak görülmemiş aynı zamanda tanrıdan gelen bir mesaj veya tanrının insanları cezalandırma biçimi olarak değerlendirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında bu bayram metinleri Hitit dini yapısında doğa, tanrı ve insan arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğunu görmemiz açısından güzel bir örnek oluşturmuştur.³⁵³

Bu merasimde; Fırtına tanrısının gürlemesi ile bayramın başlaması, kral çifti için “el suyu”nun tanrıya ibadetten önce verilmesi, kral hamamdayken fırtına tanrısının gürlemesi su ile ilgili dikkatimizi çeken detaylar olmuş ve bu detaylar açıklanmaya çalışılmıştır.

1.

Fırtına tanrısının gürlemesi ile bayram merasimlerinin başlaması: Fırtına tanrısının şimşegi göndermesi kral açısından tanrının öfkesinin başladığı bir işaret olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, kralın bulunduğu yerde ritüel başlamıştır. Şimşek çaktığını duyan saray nazirinin koşarak kralın yanına gelmesi, merasim düzenine geçmenin ilk hamlesi olarak değerlendirilmiştir. Ardından muhafız askerler ve prensler de kralın yanına gelerek merasim için yerlerini almıştır.

KBo 17.74 (Frg. 1) + KUB 34.123 (Frg. 2) + KBo 21.25 (Frg. 3) + KBo 38.32 (Frg. 4) + KBo 30.66 (Frg. 5) + KBo 39.76 (Frg. 6) + KBo 34.10 (Frg. 7) + KBo 41.64 (Frg. 8) + KBo 44.167 (Frg. 9) + KBo 48.128 (Frg. 10) + ABoT 1.9 (Frg. 11) + FHG 24 (Frg. 12) (+) KBo 46.153 (Frg. 13) Vs. I³⁵⁴

1 [*ma-a-an* ^DIŠKUR-*aš ti-it-ḫa* DUM]U.É.GAL *píd-da-a-i* LUGAL-*wa-aš ta-pu-uš-za*

³⁵² Francesco G. Barsacchi, *Le feste ittite del tuono: edizione critica di CTH 631* (Firenze: Firenze University Press, 2017), 1–13.

³⁵³ Erich Neu, *Ein althethitisches Gewitterritual*, Studien zu den Boğazköy-Texten 12 (Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag, 1970), 44–49.

³⁵⁴ Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KBo 17.74 (31 Aralık 2021); Barsacchi, *Le feste ittite del tuono*, 29. Tercüme için bkz., Karağuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 210.

- 2 [AN.BAR-aš (-)ta-aš pa-iz]-zi^{LÚ.MEŠ}ME-ŠE-DI-an pé-e-ra-an
 3 [ti-e-ez-zi DUMU^{MEŠ}.LUGAL pa]-a- [a]n-zi^{LÚ.MEŠ}ME-ŠE-DI-an a-ap-pa-an
 4 [ti-en-zi DUMU^{MEŠ}.É.GAL pé-e-d]a-aš-m [e-e]t ḫar-kán-zi

“(I 1-4) [Fırtına tanrısı gürleyip şimşek (çaktığında)], saray nazarı koşar (ve) kralın yanında (yerini alır). [Demir... ve o gide]r. Muhafız askerleri [(öne (doğru) koşar, prensler gi)]der. Saray nazırları geri [(çekilir. Saray nazırları yer)]inde durur (ve konumunu korur)”

Kral çifti için tanrıya ibadetten önce “el suyu”nun sunulması: Fırtına tanrısının gürlemesi ile başlayan merasim, tanrılara kurbanların sunulduğu ritüellerle devam etmiştir. Diğer bayram ritüellerinde de rastladığımız gibi bu bayramda da kral çiftine ellerini yıkaması için su takdim edilmiştir. Ellerini yıkayan kral çifti fırtına tanrısı için eğilerek saygısını sunmuş, ardından tanrıya dökerek içki sunmuştur. El yıkama ritüelinin tanrı için ibadet ve kurban sunumundan hemen önce gerçekleştirilmesi, tanrının karşısına arınmış olarak çıkmak amacını yansıtmıştır.

KBo 17.74 (Frg. 1) + KUB 34.123 (Frg. 2) + KBo 21.25 (Frg. 3) + KBo 38.32 (Frg. 4) + KBo 30.66 (Frg. 5) + KBo 39.76 (Frg. 6) + KBo 34.10 (Frg. 7) + KBo 41.64 (Frg. 8) + KBo 44.167 (Frg. 9) + KBo 48.128 (Frg. 10) + ABoT 1.9 (Frg. 11) + FHG 24 (Frg. 12) (+) KBo 46.153 (Frg. 13) Rs. III³⁵⁵

- 11' LUGAL Û M [UNUS.LUGAL e-ša-an-d]a ME-E QA-TI pí-an-zi t [a[?]
 ŠU^{MEŠ}-ŠU-NU ar-ra-an-zi]
 12' LUGAL Û MUNUS. [LUGAL a-ša-an-da-aš] a-ru-wa-an-zi GAL^DİŠKUR
 š [u-up-pí-iš-du-wa-ri-it]
 13' a-ku-an-zi LUGA [L-uš ḫu-up-pa-r]i ši-pa-an-ti MUNUS.LUGAL-ša
 na-a [t-ta^{LÚ}ki-i-ta-aš]
 14' ḫal-za-a-i wa-a [l-ḫa-an-zi-i]š-ša-an^{LÚ.MEŠ}ša-aḫ-ta-ri-l [i-e-eš iš-ḫ]a-m [i-an-zi]
 15' ^{LÚ}SAGI 1 [^{NINDA}ḫar-ši-in] EM-ŠA GE₆ a-ra-aḫ-za ú-da-i t [a LUGAL]-i pa-a- [i]
 16' LUGAL-uš pár-ši- [ia ta^{LÚ}SA]GI-aš pé-e-da-i nu ku-ut-ta- [aš] pé-ra-an ši-ú-ni
 17' da-a-i LÚ^{GIŠ} [BANŠUR 1 NINDA.GU]R₄.RA KU₇.KU₇ šu-up-pa-az
 GIŠBANŠUR-az da-a-i

³⁵⁵ Transliteration için bkz., hethiter.net, KBo 17.74 (31 Aralık 2021); Barsacchi, *Le feste ittite del tuono*, 36. Tercüme için bkz., Karağuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 215.

18' LUGAL-uš pár-ši- [ia ta] a-ap-pa šu-up-pa-i ^{GIŠ}BANŠUR-i da-a-i Û

MUNUS.LUGAL QA-TAM-MA

“(III 11-18) [] El suyunu verirler. Kral ve kraliçe [] (tanrının önünde) eğilir. Fırtına tanrısının [perdahlı parlak kadehin(den) içerler. Kral kadehten] (içki) dökerek kurban sunar. Kraliçe (ise) sun[maz. Vurmalı (bir müzik aletiyle) ş]arkıcılar şarkı söyler. [Saki esmer (undan mamul)] bir ekşi [somunu] dışardan getirir. [Krala] verir [ve (o, onu) bölüp parçalar. Sak]i götürüp (onu) duvarın önüne tanrı için [koyar. Sofracı] tatlı [somun]u kutsal sofradan alır. [Kral (onu) bölüp parçalar ve] tekrar kutsal sofraya koyar ve kraliçe de aynı şekilde (yapar).”

2.

Kral hamamdayken fırtına tanrısının gürlemesi: Bu bayram ritüellerinde kral, her nerede bulunursa bulunsun fırtına tanrısının gürlemesi üzerine ona saygısını göstermiş ve onun için kurbanlar sunmuştur. Çünkü fırtına tanrısının yatıştırılması önemli görülüyordu. Ritüelin bu bölümünde kral hamamda yıkanırken fırtına tanrısı gürlemiş, kral ise hamamdan çıkar çıkmaz tanrı için eğilerek ona saygısını göstermiş ve öfkesini yatıştırmak için kurbanlar sunmuştur.

KBo 17.75 Vs. I³⁵⁶

22 ma-a-an x []-ma LUGAL-aš

23 I-NA É.DU₁₀.ÚS.SA p [a²-iz-zi^(?) EGIR-a]n-na ^{DİŠ}KUR-aš

24 te-et-ḫa-i nu ^{LÚ.MEŠ}Ú-BA-RÙ-TIM x x [-t]a²

25 nu-uš-kán pa-ra-a pé-e-ḫu-da-an- [z]i

26 LUGAL-ša ša-ra-a ti-i-e-ez-zi na-aš ^{GIŠ}AB-ia p [é-ra-an^(?) ti-i-e-ez-z]i

27 [n]a-aš PA-NI ^{GIŠ}AB UŠ-KÉ-EN na-aš ḫa-a-li-ia-ri []

28 [n]a-aš ša-ra-a ti-i-e-ez-zi na-aš nam-ma UŠ-KÉ-EN []

29 [PA-N]I ^{GIŠ}AB-ma ZAG-az ^{GIŠ}ki-iš-du-un ar-ta-ri

30 [nu-uš]-ša-an 1 NINDA.GUR₄.RA EM-ŠÚ ŠA UP-NI ki-it-ta-ri

31 [1 ^{DUG}KU]-KU-UB GEŠTIN-ia ^{GIŠ}pu-u-ri-ia-az SA₅ pé-ra-an kat-ta ar-ta-ri

...

³⁵⁶ Transliteration için bkz., hethiter.net, KBo 17.75 (31 Aralık 2021); Barsacchi, *Le feste ittite del tuono*, 71. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 219–220.

35 [DUMU.É.GAL ^{DUG}KU-KU-UB GEŠTIN LUGAL-i pa-a-i na-aš-ta LUGAL-uš
GIŠAB-a [z]

36 [ar-ḫa 3-ŠU š]i-pa-an-ti nu ^{DUG}KU-KU-UB GEŠTIN
EGIR-pa A-NA DUMU.É.GAL pa-a- [i]

37 [DUMU.É.GAL p]é-e-di-iš-ši da-a-i LUGAL-uš ša-ra-a a-ru-wa-a-ez-zi

“(I 22-25)Kral hamama [gider] gitmez fırtına tanrısı yeniden gürler. Yabancı (konuk)lar []. Onları dışarı götürürler. (I 26-28) Kral kalkar ve o pencerenin önünde durur. Pencereye (saygıyla) eğilir ve o diz çöker. Kalkar ve o tekrar (saygıyla) eğilir. (I 29-31) Pencerenin önünde ve sağ tarafta (bir) ayaklık kaide durur, (Sonra) avuç ölçüsünde ekşi bir somun koyar. Şarap dolu bir testi ve kırmızı kap altlığını yerleştirir.... (I 35-37) [Saray nazırı] şarap dolu testiyi krala verir. Kral pencereden [üç kez] (dökiş) kurban sunar. Şarap dolu testiyi tekrar saray nazırına verir. Saray nazırı onu yerine koyar. Kral ayakta (saygıyla) eğilir.”

3.2.9. Ḫaššumaš Bayramı (CTH 633)³⁵⁷

Alışılmışın aksine kralın değil prensin öncülüğünde kutlanan bu bayramın bir bahar bayramı olduğu düşünülmektedir. Prens isteği üzerine yeme-içme eylemlerinin sık sık gerçekleştiği bayramın amacının bereketi sağlamak olabileceği akla gelmiştir. Dört gün süren bayram merasiminde prens çeşitli alanlarda yiyip içmiştir.³⁵⁸

Bu merasimde mutfak kapısının dışında yeme-içme öncesi temizlik yapılması ve prensin uyku ritüeli öncesi yıkanarak arındırılması su ile ilgili dikkatimizi çeken detaylar olmuş ve bu detaylar açıklanmaya çalışılmıştır.

Mutfak kapısının dışında yeme-içme öncesi temizlik yapılması: Metinden anlaşıldığına göre bir tapınak mutfağından prens yemek istemiştir. Prens önünde oturan on iki rahip, prens için yemek hazırlamıştır. Bu görevli rahipler hem prens için yemek hazırlamış hem de onunla bayram yemeğini yemiştir.³⁵⁹ Ancak yemekten önce, bu rahiplerin mutfak kapısının önünde ritüel bir temizlik gerçekleştirdikleri ve bu bölgeyi yıkadıkları anlaşılmıştır. Temizliğin yemek öncesi bölgeyi arındırma amacı taşıdığı düşünülmüştür. Yemeğin rahipler tarafından hazırlanması ve mutfak kapısının önünün rahipler tarafından temizlenmesi bunun sıradan bir yeme-içme eylemi değil kutsal bir sunum olduğunu göstermiştir. Prens yemekten önce

³⁵⁷ Tam metin için bkz., A.IBoT I 29 B. KBo XLV 52; KUB LI 57 C. KBo LI135 D. KBo XLV 51.

³⁵⁸ Nazan Baş, “Ḫaššumaš Bayramı ve İkramlar,” *Tarih Araştırmaları Dergisi*42, sy. 74 (2023): 2–3.

³⁵⁹ Baş, “Ḫaššumaš Bayramı ve İkramlar,” 14.

tanrılar için içmesi, yemekten sonra tanrılara yiyeceklerden sunması, bu yeme-içme eyleminin ritüel bir anlam taşıdığı anlamına gelmiştir.

IBoT 1.29 Vs.³⁶⁰

18 *nu* DUMU.LUGAL *ku-wa-pí I-NA É* LÚ MUḪALDIM *a-da-an-na ú-* [
e-ek-zi nupé-r]a-an

19 12 LÚ SANGA *e-ša-an-da* LÚ SANGA DİŠKUR LÚ DU LÚ SAN [GA

LÚ *ta-zi-li-iš* Dka-ta]ḫ-ga-aš

20 LÚ SANGA ḫal-ki-aš LÚ SANGA DZA-BA₄-BA₄ LÚ SANGA Dta-aš- [
me-du LÚ SANGA]x-aš

21 LÚ SANGA Dḫal-ma-aš-šu-i-it-ti 2 LÚ SANGA Dan-zi-l [i-iš Dzu-uk-ki-i]š-ša

22 LÚ SANGA Dḫa-ša-am-mi-li 1 LÚ GİŠGIDRU 1 LÚ ŠUKUR! 1 LÚ LÚ.MEŠ KISAL.LU
Ḫ

23 2 LÚ.MEŠ šar-mi-e'-eš 1 LÚ SAGI.A 1 LÚ GİŠBANŠUR 1 LÚ NINDA.DÙ.DÙ

1 LÚ pal-w]a-tal-la-aš

24 1 LÚ SIMUG.A DINGIR-LIM 3 LÚ MEŠ É DINGIR-LIM 3 LÚ.MEŠ APIN.LÁ *nu ki-i*

a- [da-an-na PA-NI^(?) DUMU[?].L]UGAL

25 *e-ša-an-da nu-uš-ša-an ku-it-ma-an a-da-an-na n [a-a-ú-i^(?)e-ša-an-t]a-ri^(?)*

26 *a-aš-ga A-NA KÁ É MUḪALDIM* LÚ *ta-zi-li-iš* LÚ.MEŠ SANGA *šu-u*

[p-pí-ia-a]ḫ-ḫ [a-an-z]i

27 3-ŠU *e-ku-zi* Dka-ta-aḫ-ḫa-an DUTU DKAL LUGAL *nu-kán*

D [UMU.LUGAL^(?)]a-da- [an-n]a pé-en-ni-ia-an-zi

28 *na-aš a-pí-ia-ia šu-up-pí-ia-aḫ-ḫa-an-zi* DINGIR^{MEŠ}

-ma ḫu-u-ma-an-du-uš ir-ḫ [a-a-an-z]i

“(Öy. 18-28) *Prens mutfakta yemek için (yemekleri) is[tedi]ğinde onun önünde on iki rahip oturur. Fırtına tanrısının rahibi, fırtına tanrısının adamı, ra[hip, tazelli-rahibi, Kata]ḫḫa'nın rahibi, Ḫalki'nin rahibi, savaş tanrısının rahibi, TAŠ[(MEDU'nun)] rahibi, []-*

³⁶⁰ Transliteration için bkz., hethiter.net, IBoT 1.29 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 232–233.

rahibi Halmašuit'in rahibi, Anzili ve Zukki'nin rahibi, Hašamili'nin rahibi, bir asa taşıyıcı, bir mızrak taşıyıcı, dış avlu temizleyicileri(nden) biri, iki šarmi-görevlisi, bir saki, bir sofracı, bir [(fırıncı, bir a)]lkış tutan kişi, tanrının bir demircisi, üç tapmak görevlisi, üç çiftçi(den oluşan) bu (kişi)ler ye[(mek için pren)]sin önünde otururlar. Yemek için da[ha oturulma]dan mutfak kapısının dışında tazelli-rahibi ve rahipler yıkayıp temizlerler. Kattahha, güneş tanrısı ve kralın koruyucu tanrısı için üç kez içer. Pr[ens](in) ye[me]si için oraya götürürler. Onları orada arındırırlar ve tanrıların tümü için (onları) sırasıyla kurban edip bitirirler.”

Prensın uyku ritüeli öncesi yıkanarak arındırılması: Bayram kutlamasının son gününün gecesinde prens yine bir sofrada yiyip içtikten sonra uyku için hazırlanmıştır. Uyku için yapılan hazırlıklardan anlaşıldığına göre, bu ritüelde tanrılarla rüyalar vasıtası ile iletişim kurmanın amaçlandığı düşünülmüştür. Tanrılarla iletişim kurmanın en önemli koşullarından biri, onların karşısına arınmış olarak çıkmaktır. Bu nedenle uyku öncesi yıkanan prens, arınmış olarak tanrılarla iletişim kurmaya hazır hale gelmiştir. Bu uyku ritüelinin tanrılar ile iletişim kurma amacıyla düzenlenmiş olabileceği; prensin başının ve ayaklarının her iki tarafına ekmek konması ve etrafının bira ile işaretlenmesi nedeniyle düşünülmüştür. Böylece tanrılara kurban sunulması ve onların memnun edilmesi ve prensin rüyasına girmesi hedeflenmiştir.

IBoT 1.29 Rs.³⁶¹

46' I-NA ^Ēar-za-na pa-iz-zi nu a-pí-ia-ia a-da-an-na ú-e-ek-zi

47' 3 ^{NINDA}a-a-an 10 NINDA LA-AB-KU 10 NINDA ŠE 10 NINDA.KU₇

3 UP-NUAR-SA-AN-NU

48' 2 wa-ak-šur GA 2 ^{DUG}hu-u-up-pár KAŠ nu-uš-ši 12 ^{MUNUS.MEŠ}KAR.KID

49' [pé-r]a-an e-ša-an-ta nu a-da-an-zi a-k [u-w]a-an-zi

50' [nu a-p]é-e-da-ni GE₆-ti DUMU.LUGAL QA-TAM-MAšu-up-pí-aḫ-ḫa-an-zi

51' [nam-ma]-an ša-aš-ša-nu-an-zi nu-uš-ši IŠ-TU SAG.DU-ŠU

52' [2 NINDA.GUR₄.R]A ke-e-ez-zi-ia-aš-ši 2 NINDA.GUR₄.RA ti-an-zi

53' [IŠ-TU] GÌR^{MEŠ}-ŠU-ia-aš-ši ke-e-ez-za 2 NINDA.GUR₄.RA ke-e-ez- [zi-ia]

54' [2 NINDA.GUR₄.RA] ti-an-zi nam-ma-aš-kán ši-eš-ša-ni-it []

³⁶¹ Transliteration için bkz., hethiter.net, IBoT 1.29 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 236.

55' [a-ra-aḫ-za-a]n-da gul-ša-an-zi ma-aḫ-ḫa-an-ma k [u-]

56' [nu-kán an-da ^{MUNUS.MEŠ}KAR.KID ar-nu-wa-an-zi []

“(Ay. 46-56) (Misafir için ayrılan) arzana-evine gider. Orada yemek için: Üç sıcak ekmek, on yumuşak ekmek, on arpa ekmeği, on tatlı ekmek, üç avuç arpa, iki uakşur ölçüsünde süt, iki testi bira ister. On iki KAR.KID-kadını onun önünde oturur. (Onlar) yerler ve içerler. O gece onlar prensi aynı şekilde yıkayıp arındırır. Ardından onu (uyuması için) yatırır. Başının bu tarafına iki somun, diğer tarafına (da) iki somun koyarlar. Ayaklarının bu tarafına iki somun diğer tarafına (da) iki somun koyarlar. Sonra onun etrafını bira ile işaretlerler. [olduğunda KAR.KID-kadınları içeri getirirler.”

3.2.10. Kaşha ve Hanhana Kentinde Düzenlenen Telipinu Bayramı (CTH 638)³⁶²

Telepinu için düzenlenen bu bayram altı gün sürmüş, Kaşha ve Hanhana şehirlerinde dönüşümlü olarak gerçekleştirilmiştir. Bayramın hangi aralıklarla düzenlendiği tam olarak belirlenemese de üç veya dokuz yıllık periyotlarla kutlanan, yüksek sayıda kurban sunularının yapıldığı bir sonbahar bayramı olduğu anlaşılmıştır.³⁶³

Festivalin yürütülmesinden Hanhana valisi sorumlu olmuş, ritüelin merkezinde ise kralın oğlu yani veliaht prens yer almıştır. Bazı kaynaklarda doğrudan Büyük Kralın da ritüellere katıldığı ifade edilmiştir. Bu durum, festivalin yalnızca dini değil, aynı zamanda politik ve ideolojik bir karakter taşıdığını göstermiştir. Telepinu, Hitit panteonunda tarım ve bereket ile ilişkilendirilmesi açısından önemli bir yerde konumlandırılmıştır. Festivalde Telepinu için çeşitli ritüeller ve kurban sunuları gerçekleştirilmiş, detaylı kurban listeleri hem dini pratiklerin hem de ekonomik kaynakların yönetilmesi hakkında önemli bilgiler vermiştir.³⁶⁴

Nehirde tanrı heykeli ile ritüel yapılması: Kaybolan Tanrı mitoslarında sıkça karşılaşılan anlatılardan hareketle Telepinu için yapılan bu ritüelde de onun kayboluşunun canlandırıldığı düşünülmüştür. Tanrıların kaybolduklarında gittikleri yerler arasında olduğu düşünülen nehirde ritüelin gerçekleştirilmesi bu görüşümüzü desteklemiştir.³⁶⁵ Ritüelde, Kaşha kentinin dört rahibi nehre gelmiş, yanlarında fal için kullanılan karaciğer ve kalp getirmişlerdir. Bu iç organlar tanrıya kurban amaçlı da kullanılmış olabilir. Daha sonra Telepinu'nun nehirde kaybolduğu dile getirilmiş, ardından onun heykeli taşıma aracına bindirilmiştir. Bu eylem onun

³⁶² Tam metin için bkz., KUB LI 1 (+) Bo 2616 (=KUB LIII 14)+961/v (+) 584/v.

³⁶³ Volkert Haas ve Liane Jakob-Rost, “Das Festritual des Gottes Telipinu in Hanhana und Kaşha,” *Altorientalische Forschungen* 11 (1984): 13–17.

³⁶⁴ Haas ve Jakob-Rost, “Das Festritual des Gottes Telipinu,” 21–28.

³⁶⁵ Bu konu ile ilgili detaylı bilgi Edebi Metinler’de Su bölümünde verilmiştir.

geri dönüşünü simgelemiştir. Ritüelin nehirde gerçekleştirilmesi suyun arındırıcı ve yatıştırıcı gücünden faydalanmanın amaçlanmış olabileceğini düşündürmüştür. Ritüelin sonunda müzik eşliğinde şarkılar söylenmiş, böylece hem tanrının hem de ritüele katılanların eğlenmesi amaçlanmıştır.

KBo 54.125 (Frg. 1) + KBo 55.242 (Frg. 2) + KUB 51.1 (Frg. 3) + KUB 53.14 (Frg. 4) + Bo 3478 (Frg. 5) Rs.III³⁶⁶

- 14' [4 LÚ.MEŠ SANGA URU ka-a-aš-ḫa IGI^{HLA}-wa]x ÍD-a ne-e-an-zi na-at
- 15' [e-ša-an-ta nu UZU NÍG.GIG^{HLA} UZU ŠÀ^{HLA} da-a]n-zi^(?) na-at ša-ra-ati-en-zi
- 16' [nu A-NA LÚ BE-EL É URU ḫa-a]n-ḫa-na ki-iš-ša-an da-ra-an-zi
- 17' [LÚ BE-EL É URU ḫa-an-ḫa-na-wa na-aš-kán ÍD-an-na ar-ḫame-er-ta
- 18' [
- nu-uš-š]a-an DINGIR-LAM a-ap-pa GÍŠ ḫu-lu-ka-an-niti-it-nu-an-zi LÚ SANGA-ŠU-ma
- 19' [a]-ri-iš-ši ti-i-e-ez-zi nu-uš-ša-an DINGIR-LAM pé-e-di-iš-šiḫar-zi Ú-NU-UT
- 20' DINGIR-LIM Û [DINGIR^{MEŠ} EGIR-ŠU kar-pa-an ḫar-kán-zia-ar-ga-mi gal-gal-tu-u-ri
- 21' PA-NI DINGIR-L[IM wa-al-ḫ]a-an-ni-an-zi MUNUS.MEŠ K[I.SI]KILEGIR-ŠU
- SÌR-RU ši-ú-ni
- 22' pé-ra-an a [n-t]u- [uḫ-še-eš] 3? GU^{HLA} [UDU^{HLA} ki-ša-an-dana-at GU^{HLA}.MAḪ^{HLA}
- 23' ma-a-aḫ-ḫa-an G [ÍR^{MEŠ}i]š-ḫu-eš-ḫu-an-zi a-pé-e-a
- 24' QA-TAM-MA iš-ša- [an-zi]x-gati-iš-kán-zi
- 25' Û 9 i-ú-kán L[Ú^{MEŠ} ḫu-u-ne-e-pí-ša-aš
- LÚ.MEŠ ḫal-li-i]a-ri-eš PA-NI DINGIR-LIM ḫu-ia-an-te-eš
- 26' na-at ḫu-n [e-e-pí-ša ti-iš-kán-zi nu] ku-it-ma-an EGIR-paDINGI [R-LAM]
- 27' A-NA É DINGIR-LIM-ŠU [
- a-ar-nu-an-zi LÚ.MEŠ GÉŠPU-m]a PA-NI (DINGIR-LIM) QA-TAM-MA iš-š [a-an-zi

“(III 14-17) [Kašḫa kentinin dört rahibi gözlerini] nehre çevirip [(oturlurlar. Karaciğer)leri ve yürekleri alır]lar ve onlar ayağa kalkarlar. Sonra Ḫan[hana kenti beyine]

³⁶⁶ Transliteration için bkz., hethiter.net, KUB 51.1 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları Kil Kitapları*(Konya: Çizgi Kitabevi, 2024), 239.

şöyle derler: "Bey, Hanhana kentinde (idi) ama o, nehirde kaybolup gitti. (III 18-27) Sonra tanrı (heykelini) tahtırevana bindirirler. Onun rahibi onun arkadaşı (yanında) durur. Tanrı (heykelini) yerinde tutar. Tanrının alet ve edevatları ile [(tanrı (heykellerini))] kaldırıp tutarlar. Arp ve büyük zili tanrının huzurunda çalarlar. Kızlar geride şarkı söylerler. Tanrı (heykeli) önünde insanlar, üç sığır ve koyunlar durur. Boğalar ayaklar gibi [] dökerler ve aynı şekilde yürürler. [] bırakıp dururlar. Dokuz adet bir yaşında (koyun), hune[(pişa)-adamları ve şarkıcılar tanrı (heykelinin) önünde koşturmaktadır (ama) hun [(epişa)'yı (yere koyarlar)]. Tanrıyı tapınağına geri [(getir)]ken dövüşçüler tanrının önünde dövü[şürler]."

3.2.11. Bir Hitit Prensi TarafındanTaşrada Kutlanan Bayramlar (CTH 647)³⁶⁷

Nerik kentine ve burada kutsanan fırtına tanrısına adanmış ritüel ve festivaller çeşitli metinlerde ayrıntılı şekilde yer almıştır. Festival metinlerinde III. Hattuşili ve oğlu Tuthalia'nın isimlerine sıkça rastlanmıştır. III. Hattuşili'nin oğlunu Nerik'in fırtına tanrısının rahibi olarak görevlendirdiği bilinmektedir. Metinler Nerik şehrinde yıllık kutlanan Purulliya ve Nuntariyaşa festivallerine odaklanmıştır. Bu festivallere kralın doğrudan katılmasının yanında kimi zaman veliaht prensin de kutlamaları yürüttüğü gözlemlenmiştir. Bu durum, kralın olmadığı durumlarda veliaht tarafından törenin liderliğinin yapılabileceğini göstermiştir. Nerik kültüne ait festival metinleri kralın ya da veliahdın yönettiği yıllık festivallerin yapısını, işleyişini ve kutsal rollerin aktarımını belgelemesi bakımından önem taşımıştır.³⁶⁸

Bu merasimde prensin ellerinin kurban sunumu sonrası rahipler tarafından yıkanması su ile ilgili dikkatimizi çeken detay olmuş ve bu detay açıklanmaya çalışılmıştır.

2.c. Fırtına Tanrısı ve Savaş Tanrısının Tapınağındaki Merasim

Prensın ellerinin kurban sunumu sonrası rahipler tarafından yıkanması: Bayram merasimlerinin bir parçası olan kurban ritüelleri, Nerik gibi önemli bir dini merkezde de büyük bir özenle yerine getirilmiştir. Prensın yürüttüğü merasimde fırtına tanrısı için, bizzat prens tarafından kurban kesilmiş; bu kurban hem fırtına tanrısına hem de savaş tanrısı Zababa'ya sunulmuştur. Bu eylemin ardından prensın ellerinin merhemli rahip tarafından yıkanması,

³⁶⁷ Orta Hitit: 1. Tablet: la KUB XX 88 lb KUB XXXII 106 2. Tablet: 2a KBo XXI 86+KBo XXX 120+KBo XXXIV 198+KBo XXXIV 197+KBo XX 101 2b KBo XL 71+²KBo XXXIV 191+KBo XXV 186+KBo XXXIV 200+KBo XXXIV 202+KBo XXXVIII 31+KBo XXXIV 193+KBo XLVI147 2c KBo XXX 87+KBo XXX 86+KBo XXX 88+KBo XXV 170+KBo XLIII 127 2d KBo XXX146 2e KUB XXXIV 128 2f IBoT 110 2g Bo 3316+KBo LXIV 45 2h KBo XLVIII 54+KBo LIV 130+KBo LIV 131b+KBo LIX 108 2i Bo 3451 +Bo 3899+KBo LIV 131a 2j KBo LIII 133+IBoT III 25 2k KBo LVni 120 Hitit İmparatorluk: I. KUB XX 45+KBo LI 140+KBo LU 121+KBo LXVI 223+Bo 6896+KBo LIV 132a+KBo LIV 132b.

³⁶⁸ Volkert Haas, *Der Kult von Nerik: ein Beitrag zur hethitischen Religionsgeschichte*, Studia Pohl 4 (Roma: Pontificium Institutum Biblicum, 1970), 41–43.

yapılan eylemin kutsallığını göstermesi açısından önemli görülmüştür. Böylece kurban sunumu sonrası kutsal arınmayı sağlamak amaçlanmıştır.

KBo 11.45 Rs.IV³⁶⁹

8' *ma-aḥ-ḥa-an-ma* ^{UZU}*šu-up-pa ḥu-e-ša-wa-az*

9' *zi-in-na-an-zi nu* ^{GIŠ}*GIDRU ku-e*

10' *iš-ga-ra-an-ta na-at-kán ḥu-it-ti-an-zi*

11' *na-at-ša-an A-NA* ^{NINDA}*pár-šu-ul-li še-er*

12' *A-NA* ^{DU}*ti-an-zi ŠA* ^{DU}*ZA-BA₄-BA₄-ia*

13' *iš-ga-ra-an-ta ḥu-it-ti-an-zi*

14' *na-at-ša-an A-NA* 6 ^{NINDA}*pár-šu-ul-li še-er*

15' *A-NA* ^{DU}*ZA-BA₄-BA₄ ti-an-zi*

16' *DUMU.LUGAL ti-ia-zi nu-uš-ši ME-E QA-TI*

17' *pí-an-zi DUMU.LUGAL QA-TI-ŠU a-ar-ri*

18' *A-NA DUMU.LUGAL-ma-za-kán* ^{LÚ}*GU [DU₁₂*

19' *a-ar-re-eš-ke-ez- [zi]*

“(IV 8-15) Kutsal çiğ et(in hazırlanması) bitirilir bitirilmez (et) şişe dizilmiş halde (bulundurulur. Böylece onları şişe) takıp dizerler. Kırıklanmış ekmeği fırtına tanrısı için (onun) üzerine koyarlar. Savaş tanrısı için (de etleri) takıp dizerler. Ekmek kırığının altı (parçasını) savaş tanrısı için onu üzerine koyarlar. (IV 16-19) Prens gider ve ona el suyunu verirler. Prens ellerini yıkar. Prens (ellerini) merh[emli rahip] yıkayıp duru[r].”

3.2.12. Nerik Kentinde Aylık Olarak Kutlanan Bayramlar (CTH 672)³⁷⁰

Kutsal kabul edilen Nerik kentinde aylık olarak kutlanan bayramlar metinlerde yerini almıştır. Bu bayramlar rahipler tarafından belirli günlerde tanrılara kurban sunma gibi bazı ritüel eylemler gerçekleştirilerek kutlanmıştır.³⁷¹

³⁶⁹ Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KBo 11.45 (31 Aralık 2021); Haas, *Der Kult von Nerik*, 228–237. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 259.

³⁷⁰ Tam metin için bkz., KBo II 4.

³⁷¹ Haas, *Der Kult von Nerik*, 278–292.

Bu merasimde fırtına tanrısının yıkanması su ile ilgili dikkatimizi çeken detay olmuş ve bu detay açıklanmaya çalışılmıştır.

Fırtına tanrısının yıkanması: Aylık kutlanan bu bayram öncesinde tanrı için bazı kurbanlar sunulmuştur. Ayın on üçüncü gününün gecesinde fırtına tanrısının yıkandığı görülmüştür. Metnin devamında, on dördüncü günde kurban sunumlarına devam edilmiştir. Buradan anlaşıldığına göre, kurban sunumları arasında tanrı yıkanmış ve arındırılmıştır. Tanrılara kurban sunma ve onları yıkama gibi eylemlerde tanrıları memnun etmek amaçlanmıştır.

KBo 2.4 Vs.I³⁷²

23 GIM-an-ma A-NA ITU^{KAM} UD 13^{KAM} ti-ia-zi

24 nu EGIR-pa wa-ar-pu-ar ne-ku-uz-za me-ḫur

25 LÚ^{DU} DU^{URU} ne-ri-ik^{GIŠ} mu-ug-na-za

26 an-da-an ḫal-za-a-i

“(I 23-26) Ama ayın on üçüncü geldiğinde ve sonrasında geceleyin yıkama (yapıldığında), fırtına tanrısının adamı Nerik kenti fırtına tanrısını bir müzik aleti ile çağırır.”

3.2.13. Tüm Koruyucu Tanrılar İçin Kutlanan Bayramlar (CTH 682)373

Hititlerde düzenlenen bayramlar, koruyucu tanrılar onuruna gerçekleştirilen ritüel uygulamaları içermiştir. Bu bayramlarda özellikle *LAMMA* ve *Ala* tanrıları önemli bir yere sahip olmuş; metinler aracılığıyla bu tanrıların hangi alanlarda koruma sağladıkları anlaşılmıştır. Kaynaklarda koruyucu tanrılara dair listelere yer verilmiş ve bu listeler, kralın egemenliği altındaki topraklarla ilişkilendirilmiştir. Bayram metinleri, IV. Tutḫalliia’nın hükümdarlık dönemiyle bağlantılı olarak değerlendirilmiş ve daha erken dönemlere ait Eski Hitit metinlerine dayandırılmıştır. Ayrıca, devletin refahı için özel koruma sağlayan tanrılar da metinlerde tanımlanmıştır. Bu bayramların temel amacı ise kralın korunmasıyla birlikte, devletin sürekliliğinin ve gücünün teminat altına alınması olmuştur.³⁷⁴

³⁷² Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KBo 2.4 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Haas, *Der Kult von Nerik*, 281.

³⁷³ Tam metin için bkz., A. KUB III B. KBo II38 C. KUB XLIV 16+IBoT İH 69 D. 6113 E. KBo XXII189 F. KUB XI 21 G. IBoT IV 73 H. 754/t. 2.2. A. KBo XI40 C. KUB XL101 D. KUB XL 107+IBoT III8 E KBo Xn 60 F. KUB LV 25.

³⁷⁴ John Gregory McMahon, “The Hittite State Cult of the Tutelary Deities” (Doktora tezi, University of Chicago, 1991), 137–141.

Bu merasimde kralın hamamdan gelmesi ile bayram kutlamalarının başlaması, tanrılara kurban sunumu öncesi kralın ellerini yıkaması, kral çiftinin bayram kutlamaları sırasında içki kurbanı öncesi ellerini yıkaması, bayram törenlerinde tanrılardan sonra önemli görülen nehirler için kurban sunumu yapılması su ile ilgili dikkatimizi çeken detaylar olmuş ve bu detaylar açıklanmaya çalışılmıştır.

Kralın hamamdan gelmesi ile bayram kutlamalarının başlaması: Bayram metninden anlaşıldığına göre kral, festival başlamadan önce özenle hazırlanmıştır. Krallığının sembollerinden biri olan gümüş küpelerini takan kral, tören öncesi hamama girerek yıkanmıştır. Bu yıkanma eyleminin bayram ritüellerinin bir parçası olduğu açıktır. Hititlerde yıkanma eylemi sadece bedensel kirlilikten temizlenmek değil ruhsal olarak arınmayı da ifade etmiştir. Bu nedenle tanrılar için yapılacak böyle önemli bir merasim öncesi kral, yıkanarak manevi olarak temizlenmiş ve tanrıların karşısına arınmış olarak çıkmıştır.

KUB 44.16 (Frg. 1) + IBoT 3.69 (Frg. 2) + CHDS 3.8 (Frg. 3) Vs.I³⁷⁵

1' [LUGAL-*uš-za* KIN^{HL.A}-*ta*] HUB.BI^{HL.A} KÙ.BABBAR

2' [] É.DU₁₀.ÚS.SA *ú-ez-zi*

3' [*ta-aš* É^h*ha-le-en-tu-w*] *a-aš pa-iz-zi*

4' [GAL DUMU.É.GAL ^{GIŠ}*kal-mu*]-*uš* LUGAL-*i pa-a-i*

“(C I x+l-4) [Kral kraliyet giysilerin](den olan) gümüş küpeleri [alır. Kral] hamama gelir [ve kraliyet konağına] gider. [Saray nazırlarının şefi asa]yı krala verir.”

Tanrılara kurban sunumu öncesi kralın ellerini yıkaması: Kral, tanrılara kurban sunmak için koruyucu tanrıların tapınağına gitmiştir. Tapınakta bayram merasimlerinde sık sık rastladığımız tanrılara kurban sunma eylemi gerçekleştirilmiştir. Bu sunum öncesi kralın ellerini yıkayarak arındırması ve tanrılara kurbanı bu şekilde sunması onlara duyduğu saygının bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca kirli olarak sunulan kurban tanrıları kızdırabilir bu da birçok felaketi beraberinde getirebilirdi.

KUB 44.16 (Frg. 1) + IBoT 3.69 (Frg. 2) + CHDS 3.8 (Frg. 3) Vs.II³⁷⁶

22' [GAL ME-ŠE-DI-*ma* LÚSAGLA TÚG^š*še-e*] *k-nu-un e-ep-zi*

³⁷⁵ Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KUB 44.16 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 279.

³⁷⁶ Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KUB 44.16 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 280.

23' [*na-an LUGAL-i pa-ra-a pé-e-ḫu-te-ez-zi še-er d*]a-a-i

“(C II 22-24) [(Saray nazırı el suyunu götür)]ür. [(Kral elini yıkar)]. Saray nazırlarının [(şefi)] ona havluyu [(verir. Kral ellerini silip kuru)]lar.”

Kral çiftinin bayram kutlamaları sırasında içki kurbanı öncesi ellerini yıkaması: Tanrılara bazen kral tek başına kurban sunarken bazen de kraliçe ile birlikte kurban sunumu gerçekleştirmiştir. Tanrılara yiyeceğin yanı sıra bira ve şarap gibi içecekler de kurban olarak sunulmuştur. Bu sunumlar hem tören öncesinde hem de tören sırasında yapılmıştır. Kurban sunumu yapacak olan kral çifti ellerini yıkayarak arındırmıştır. Böylece arınmış bir şekilde sunum gerçekleştirilmiştir.

KBo 22.189 (Frg. 1) Rs.V³⁷⁷

1' KAŠ[?] GEŠTIN[?] x [

2' EGIR-pa PA-NI tar-ša- [*an-zi-pi ti-ia-zi*^(?)]

3' *nu ka-a-aš-mi-iš-ša-a ḫal-za-a-i*

4' DUMU^{MEŠ}.É.GAL ME-E QA-TI pé-e-da-an-zi

5' ŠA^{GIŠ}ŠUKUR DUMU.É.GAL ḫu-u-up-pa-ra-aš

6' A-NA DUMU.É.GAL kat-ta-an GÜB-la-az

7' *i-ia-at-ta-ri* GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL

8' GADA-an ḫar-zi GAL ME-ŠE-DI-ma^{GIŠ}ŠUKUR

9' *ḫar-zi na-aš-kán me-na-aḫ-ḫa-an-da*

10' *ar-ta-ri* LUGAL MUNUS.LUGAL QA-TE^{MEŠ}-ŠU-NU

11' *a-ar-ra-an-zi* GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL

12' GADA-an pa-a-i nu-za ŠU^{MEŠ}-ŠU-NU

13' *a-an-ša-an-zi* GAL DUMU^{MEŠ}.É.GAL-kán

“(E x+l-3) Bira ve şarap [], (tapınak içinde bir bölüm olan) taršanzipa'nın önünde (biraz) gerisine [koyar]. (Hattice) "kašmiša" diye nida edip bağırır. (E V 4-13) Saray nazırları el suyunu götürürler. Mızrağın saray nazırı ḫuppar-testisini (tutan diğer) saray nazırı (ile)

³⁷⁷ Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KBo 22.189 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 283.

aşağı (yönde) sol tarafta yürürler. Saray nazırlarının şefi havluyu tutar ama muhafız askeri şefi mızrak tutar. Karşısında durur. Kral (ve) kraliçe ellerini yıkarlar. Saray nazırlarının şefi havluyu (onlara) verir ve (onlar) ellerini silip (kurular). Saray nazırlarının şefi...”

Bayram törenlerinde tanrılardan sonra nehirler için de kurban sunulması: Bu bayram töreninde koruyucu tanrılar tek tek anılarak onlar için kurbanlar sunulmuştur. Kral Tuthalliia'nın adına *Ala* tanrılara sunulan kurbanların ardından, dağlar ve *Mala* ile *Mamranta* nehirleri için de kurban sunumu gerçekleştirilmiştir. Bu durum, bu dağların ve nehirlerin tanrılar gibi kutsal kabul edildiğini göstermiştir.

KUB 2.1 Rs. VI ³⁷⁸

1 ŠA KUR ^{URU}ḪAT-TI ḪUR.SAG ^{HLA}ḫu-u-ma-an-ta-aš

2 KUR-e-aš ḫu-u-ma-an-ta-aš ^DUTU-ŠI

3 ^mtu-ut-ḫa-li-ia-aš ku-e-eš la-aḫ-ḫi-ia-iš-ke-ez-zi

4 ḪUR.SAG ḫu-u-ma-an-ta-aš ŠA KUR ^{URU}ḪAT-TI

5 ^DUTU-ŠI ^mtu-ut-ḫa-li-ia-aš LUGAL GAL

6 ku-e-eš ši-ia-tal-li-iš-ke-ez-zi

7 ḪUR.SAG ^{HLA}ḫu-u-ma-an-te-eš ŠA KUR UGU-TI

8 ^DUTU-ŠI ku-e-eš ši-ia-tal-li-iš-ke-ez-zi

9 [^{ID}ma-la-a ^{ID}ma-am-ra-an-ta-aš

“(A VI 1-9) Majestem Tuthalliia'nın sürekli sefere çıktığı Hatti ülkesinin tüm dağları (ve) tüm toprakları için majestem büyük kral Tuthalliia'nın avlandığı Hatti ülkesinin tüm dağları için majestemin avlandığı yukarı ülkenin tüm dağları, [Mala nehri] (ve) Mamranta nehri için...”

Koruyucu tanrılar için düzenlenen kurban ritüellerinde nehirlerin de yer alması: Koruyucu tanrılar için yapılmış bu bayram ritüellerinde yer alan KBo 11.40 metni incelendiğinde, kralın egemenliğinde bulunan tüm dağlar, nehirler ve bölgeler için kurban listesi verildiği anlaşılmıştır. Metinde geçen her bölge için ekmek, et veya içecek sunulmuş böylece kralın fiziksel ve dini otoritesi pekiştirilmiştir. Kralın gerçekleştirdiği her avlanma ve savaş etkinliği bu kurban törenleri ile sadece fiziksel bir güç gösterisi olmaktan çıkmış aynı zamanda dini bir misyon da kazanmıştır. Böylece bu savaş ve av etkinlikleri ile tanrılarla ilişki

³⁷⁸ Transliteration için bkz., hethiter.net, KUB 2.1 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 286.

kurulmuş ve kralın bu kutsal coğrafya üzerindeki kontrolü meşrulaştırılmıştır. Bu festivalin amacı artık sadece tanrılara şükran sunmakla sınırlı kalmamış aynı zamanda onlardan koruma sağlayarak adı geçen bölgelerde kutsal bir çember oluşturulmuştur. Böylece her kurban, o bölgenin korunmasını ve krala olan sadakatini temsil etmiştir. Tutḫalliya bu festival ile kendi egemenliğini de kutsal bir temele dayandırmış ve bölgedeki otoritesini pekiştirmeyi amaçlamıştır. Böylece kralın fiziki ve dini yetkinliği görünür kılınmış bu da onu hem avcı hem kahraman hem de dini lider yapmıştır.³⁷⁹ Tüm bunlara ek olarak dağ ve nehir isimlerinin tek tek sıralanması ve adı geçen bölgeler için kurban sunulması, Hititler tarafından bu bölgelerin tanrısallaştırıldığı anlamına gelmiştir.

KBo 11.40 Vs.I³⁸⁰

10' [1^{NINDA}tu-u-ḫu-r]a-i 1^{UZU}RA-PA-AL-TUM GU₄-ia

11' [1^{DUG}ta-l]a-i-mi-iš KAŠ

12' [ḪUR.SAG[?]š]a-ri-iš-ša-aš^DKAL-ri

13' [1^{NINDA}tu-u]-ḫu-ra-i 1^{UZU}MAŠ.SİL[!] UDU

14' [1^{DUG}ta-l]a-i-mi KAŠ

15' [ḪUR.SAG[?]š_u-u]n-na-ra-aš^DKAL-ri

16' [1^{NINDA}tu-u]-ḫu-ra-i 1^{UZU}ku-du-úr UDU ZAG-na-an

17' [1^{DUG}t [a-l]a-i-mi-iš KAŠ

18' [^{ÍD}ku-um-ma-r]a-aš^DKAL-i

19' [1^{NINDA}tu-u]-ḫu-ra-i 1^{UZU}da-ḫa-aš-ti UDU ZAG-na-an

20' [1^{DUG}t]a-la-i-mi-iš KAŠ ^{ÍD}ke-el-la-aš^DKAL

...

KBo 11.40 Rs.V³⁸¹

2' 1^{NINDA}tu-ḫu-ra-i 1^{UZU}da-an^{sic}-ḫ[a-aš-ti]

3' A-NA ḪUR.SAG[?]kam-ma-li-ia

³⁷⁹ McMahon, "The Hittite State Cult," 141.

³⁸⁰ Transliteration için bkz., hethiter.net, KBo 11.40 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 287.

³⁸¹ Transliteration için bkz., hethiter.net, KBo 11.40 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 290–291.

- 4' 1 NINDA^{tu-ḫu-ra-i} 1 UZU^{ku-du-ú} [r A-NA HUR.SAG^{da-a-ḫa}]
- 5' 1 NINDA^{tu-ḫu-ra-i} 1 UZU^{ku-du-úr} [HUR.SAG^{pùš-ku-ru-nu-wa}
- 6' 1 NINDA^{tu-ḫu-ra-i} 1 UZU^{ḫar-pí-iš} HUR.SAG^{da-ag-gur-ka₄}]
- 7' 1 NINDA^{tu-ḫu-ra-i} 1 UZU^{ku-du-úr} HUR.SAG^{ḫa-aḫ-ḫar-wa}]
- 8' 1 NINDA^{tu-ḫu-ra-i} 1 UZU^{ḫar-pí-iš} HUR.SAG^{šar-pa-aš}]
- 9' 1 NINDA^{tu-ḫu-ra-i} 1 UZU^{ḫar-pí-iš} [HUR.SAG^{za-li-ia-nu-ú}]
- 10' 1 NINDA^{tu-ḫu-ra-i} 1 UZU^{ḫar-pí-iš} [HUR.SAG^{ša-re-eš-ša}]
- 11' 1 NINDA^{tu-ḫu-ra-i} 1 UZU^{ḫar-p} [í-iš ÍD^{ma-ra-aš-ša-an-da-aš}]
- 12' 1 NINDA^{tu-ḫu-ra-i} 1 UZU^{ḫar-p} [í-iš ŠA]
- 13' ḫa-te-en-zu-wa a [l-da-an-ni]
- 14' 1 NINDA^{tu-ḫu-ra-i} 1 [UZU^{MAŠ.SÌL GU₄}]
- 15' A-NA HUR.SAG^k [aš-šu-ú]
- 16' 1 NINDA^{tu-ḫu-r} [a-i 1 UZU^{MAŠ.SÌL GU₄}]
- 17' A-NA HUR.SAG^{ar-nu-wa-an-da}]
- 18' 1 NINDA^{tu-ḫ} [u-ra-i 1 UZU^{MAŠ.SÌL GU₄} HUR.SAG^{a-ma-na}]
- 19' 1 NINDA^{tu-ḫ} [u-ra-i 1 UZU^{MAŠ.SÌL} HUR.SAG^{da-ḫal-mu-na-aš}]
- 20' 1 NINDA^{tu-ḫ} [u-ra-i 1 UZU^{ku-du-úr} HUR.SAG^{na-ḫu-u'-ḫup'-a-an-ta-aš}]
- 21' 1 NINDA^{tu-} [ḫu-ra-i 1 UZU^{ŠÀ A-NA(?)} i-šu-wa-an-da-aš]
- 22' 1 NINDA^{tu-} [ḫu-ra-i 1 UZU^{HUR.SAG?} x-ia-aš]
- 23' 1 NINDA^t [u-ḫu-ra-i 1 UZU^{ku-du-úr}]
- 24' 1 NINDA^{tu-ḫu-ra-i} 1 UZU []

...

KBo 11.40 Rs. VI³⁸²

2' [1 NINDA^{tu-ḫu-ra}]-i 1 UZU^{ḫar-pí-iš} HUR.SAG^{MEŠ} ḫu-u-ma-an-te-eš

Transliteration için bkz., hethiter.net, KBo 11.40 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 291.

- 3' [^DUTU-ŠI ku]-i-e-eš ši-ia-tal- [l]i-iš-ke-ez-zi
- 4' [1 ^{NINDA}tu-ḥ]u-ra-i 1 ^{UZU}ḥar-pí-iš ḤUR.SAG^{MEŠ} ḥu-u-ma-an-te-eš
- 5' [ŠA KUR ^{UR}UGU-TI ^DUTU-ŠI ku-i-e-eš
- 6' [ši-ia-a]t-ta-al-li-iš-ke-ez-zi
- 7' [1 ^{NINDA}tu-ḥ]u-ra-i ^{UZU}ḥar-pí-iš A-NA ^{ÍD}ma-a-la
- 8' [1 ^{NINDA}tu-ḥ]u-ra-i ^{UZU}TI A-NA ^{ÍD}ma-am-ma-ra-an-da
- 9' [1 ^{NINDA}tu-ḥ]u-ra-i ^{UZU}TI A-NA ^{ÍD}gur-ma-li-ia
- 10' [1 ^{NINDA}tu-ḥ]u-ra-i ^{UZU}ḥar-pí-iš ḤUR.SAG^{MEŠ} ḥu-u-ma-an-te-eš
- 11' [^{ÍD}^{HIA} ḥ]u-u-ma-an-te-eš ŠA KUR ^{URU}ḥur-ri
- 12' [^DUTU-ŠI] ku-i-e-eš ši-ia'-at-tal-li-(iš)-ke-ez-zi
- 13' [1 ^{NINDA}tu-ḥ]u-ra-i 1 ^{UZU}pár-ku-i ḥa-aš-ta-i
- 14' [ḤUR.SAG^{MEŠ}] ḥu-u-ma-an-te-eš ^{ÍD}^{MEŠ} ḥu-u-ma-an-te-eš
- 15' [ŠA KUR ^{URU}ar-za-u-wa ^DUTU-ŠI ku-i-e-eš
- 16' [ši-ia-ta]l-li-iš-ke-ez-zi
- 17' [1 ^{NINDA}tu-ḥu]-ra-i 1 ^{UZU}ÉLLAG ḤUR.SAG^{MEŠ} ^{ÍD}^{MEŠ}
- 18' [ŠA KUR ^{URU}ma-a-ša ^DUTU-ŠI ku-i-e-eš
- 19' [ši-ia-a]t-tal-li-iš-ke-ez-zi
- 20' [1 ^{NINDA}tu-ḥ]u-ra-i ^{UZU}ZAG.UDU ḤUR.SAG^{MEŠ} ^{ÍD}^{MEŠ}
- 21' [ŠA KUR ^{URU}lu-uk-ka-a ^DUTU-ŠI ku-i-e-eš
- 22' [ši-ia-tal-l]e-eš-ke-ez-zi
- 23' [1 ^{NINDA}tu-ḥu-r]a-i 1 ^{UZU}ḥar-pí-iš
- 24' [ḤUR.SAG^{MEŠ} ^{ÍD}^{MEŠ} ŠA KUR ^{URU}ga-aš-ga
- 25' [^DUTU-ŠI] ku-i-e-eš ši-ia-tal-le-eš-ke-ez-zi
- 26' [1 ^{NINDA}tu-ḥ]u-ra-i ^{UZU}ÉLLAG.GÙN.A ḤUR.SAG^{MEŠ} ^{ÍD}^{MEŠ}
- 27' [ŠA KUR ^{URU}]ḤA-AT-TI A-NA ^DKAL ku-i-e-eš
- 28' [ḥu-u-ma]-an-te-eš 1 ^{GIŠ}BANŠUR

“(A VI x+l-28) -İlk satır kırıktır.- [Majestemin] avlandığı tüm dağlar için [bir tuḫurai-ekmeği] (ve bir hayvan uzvu olan) ḫa/urpi; majestemin avlandığı yukarı ülkenin tüm dağları için bir [tuḫ]urai-ekmeği (ve) ḫa/urpi; Mala nehri için bir tuḫurai-ekmeği (ve) ḫa/urpi; Mammaranta nehri için [bir tuḫ]urai-ekmeği (ve) bir kaburga; Gurmaliia nehri için [bir tuḫ]urai-ekmeği (ve) bir kaburga; majestemin avlandığı Hurri ülkesinin tüm [nehirleri] (ile) tüm dağları için [bir tuḫ]urai-ekmeği (ve) ḫa/urpi; majestemin avlandığı Arzaa [ülkesinin] tüm nehirleri (ile) (tüm dağları] için [bir tuḫ]urai-ekmeği (ve) temiz kemik; majestemin avlandığı Maša ülkesinin nehirleri için bir tuḫurai-ekmeği (ve) bir böbrek; majestemin avlandığı Luqqa [ülkesinin] nehirleri (ile) dağları için [bir tuḫ]urai-ekmeği (ve) bir omuz; majestemin avlandığı Gašga ülkesinin nehirleri (ile) dağları için [bir tuḫ]urai-ekmeği (ve) ḫa/urpi; Hatti [ülkesinin] dağları (ile) nehirleri için bir tuḫurai-ekmeği (ve) renkli böbrek; [tüm ülke]rin koruyucu tanrıları için bir adet (kurban) sofrası ... (A I 10-12) [Bir tuḫ]urai-ekmeği ve bir sığır butu, bira dolu [tal]aimi-[ka-bı] [Š]arišša dağı koruyucu tanrısı (içindir). (A I 13-15) [Bir tuḫ]urai-ekmeği, bir koyunun BAR.DÙ-uzvu, bira dolu [bir tala]imi-kabı [Šu]nnara dağı koruyucu tanrısı (içindir). (A I 16-18) [Bir tuḫ]urai-ekmeği, koyunun sağ butu, bira dolu [bir] talaimi-kabı, [Kummar]a nehri koruyucu tanrısı (içindir). (A I 19-20) [(Bir tuḫ]hari-ekmeği, koyunun sağ danḫasti-eti, bira dolu [bir t]alaimi-kabı Kella nehri koruyucu tanrısı (içindir) ... (A V 2-24) Bir tuḫurai-ekmeği, (bir hayvan uzvu) danḫašti Kammaliia dağı (içindir). [(Daḫa dağı için)] (de) bir tuḫurai-ekmeği ve bir but; [(Piškurunu a dağı)] için bir tuḫurai-ekmeği ve bir but; [(Dagguqa dağı)] için bir tuḫurai-ekmeği ve ḫa/urpi; [(Ḫaḫaru a dağı)] için bir tuḫurai-ekmeği ve bir but; [(Šarpa dağı)] için bir tuḫurai-ekmeği ve ḫa/urpi; [(Zaliianu dağı)] için bir tuḫurai-ekmeği ve bir ḫa/urpi; [(Šarešša dağı)] için bir tuḫurai-ekmeği ve ḫa/urpi; [(Maraššanda nehri)] için bir tuḫurai-ekmeği ve ḫa/urpi; Ḫatenzuua pınarı için bir tuḫurai-ekmeği ve [(bir sığır derisi)]; K[(aššu dağı)] için bir tuḫ[urai-ekmeği ve bir sığır derisi]; A[(muḫ and a dağı için)] bir tuḫurai-ekmeği ve bir sığır derisi; [(Amana dağı)] için bir tuḫurai ekmeği ve sığır derisi; Daḫalmuna dağı için bir tuḫurai ekmeği ve bir but; Naḫuran-x-anta için bir tuḫurai ekmeği ve bir yürek; İšuḫanta dağı için bir tuḫurai ekmeği ve [] eti; [] dağı için [-Paragraf kırılmıştır.-”

3.2.14. Koruyucu Tanrı'nın Kutsal Deri Torbasının Yenilenme Bayramı (CTH 683)³⁸³

Metnin yer aldığı tablet başlığı ve yazarın eksik olması nedeni ile, metnin genel anlamı elimize ulaşan parçalardan çıkarılan yorumlara dayandırılmıştır.³⁸⁴ Koruyucu tanrılara adanmış kültün bir bölümünün yer aldığı bu metin, koruyucu tanrıların kült sembollerinin yenilenmesini anlatmıştır. Bu metinlerden anlaşılmıştır ki; Hititler, belli bir tanrıyla ilişkilendirilen aletleri o tanrının gerçek kült temsili olarak kullanmıştır. Bu bayramlar, Hititler'in tanrıları temsil eden nesneleri nasıl yenilediklerini veya değiştirdiklerini anlatmıştır.³⁸⁵

Bu merasimde, tanrılarla beraber nehirler için içilmesi su ile ilgili dikkatimizi çeken detay olmuş ve bu detay açıklanmaya çalışılmıştır.

Tanrılarla beraber nehirler için içilmesi: Metnin buraya kadar olan bölümünde bayramın hazırlıkları ve çantaların yenilenme süreci anlatılmıştır. Bu işlemde sonra, tanrılar için kurban sunma aşamasına geçilmiştir. Tanrılara sunulan kurbanlar arasında içkiler ve ekmekler dikkatimizi çekmiştir. Bu adaklar sunulurken bazı ilahiler söylenmiş ve sembolik havlama sesleri çıkarılmıştır. Kurban sunumu yapılan tanrılar arasında hem koruyucu tanrılar hem de kutsal kabul edilen dağlar, nehirler ve belirli bölgeler yer almıştır.³⁸⁶

KUB 55.43 (Frg. 1) + DBH 43/2.4 (Frg. 2) + KBo 69.172 (Frg. 3) + Bo 7399 (Frg. 4) + UBT 127 (Frg. 5) + KBo 65.136 (Frg. 6) Vs. II³⁸⁷

30 EGIR-an-da-ma i [r-ḫa]-a'-an-te-eš ḫi-iš-ša-al-la-a-an- [te-eš TUŠ-aš ku-u-uš]

31 a-ku-wa-an-zi ^Dḫ [a-aš-g]a-la-a-an ^DKAL ^{GIŠ}ŠUKUR ^{GIŠ}D [AG-an(?)]

32 GUNNI ^DKAL ^D[GU]L-še-eš ^Dḫi-la-aš-še-eš ^Dḫa-š [a-am-mi-li-in]

33 ^{ID}ma-ra-aš-ša-an- [ta ḪUR].SAG^{MEŠ} ^{ID}^{MEŠ} ḫa-ri-eš [

34 ^{LÚ.MEŠ}SÌR S [ÌR-RU ^{LÚ.MEŠ}U]R.GI₇ wa-ap-pí-an-zi [1[?] NINDA^Ata-kar-mu-un]

35 [pár-ši-i]a n [a-an-kán EGIR-pa A-N]A DINGIR-LIM iš-ga-r [a-an-ta-aš]

36 [še-er ti-an-zi ^{LÚ.MEŠ}SÌR SÌR-RU(?) ^{LÚ.MEŠ}UR.G [I₇ wa-ap-pí-an-zi]

³⁸³ Tam metin için bkz., KUB LV 43.

³⁸⁴ Bernhard Rosenkranz, "Ein neues hethitisches Ritual für DLAMA KUŠkuršaš," *Orientalia* 33, no. 3 (1964): 238.

³⁸⁵ McMahon, "The Hittite State Cult," 143.

³⁸⁶ McMahon, "The Hittite State Cult," 178.

³⁸⁷ Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KUB 55.43 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 294.

“(II 30-36) [Ardından sıra]sıyla düzenlenip tasarlanmış [şu (aşağıdaki) tanrılar için oturarak içere: *Haša*]gala, mızrağın (ve) tahtın koruyucu tanrısı, [] (kader tanrıları) *Gulš*, *Hišašši*, *Haša*[mili, *Marašanta nehri*, *dağ*]lar, *nehirler*, *vadiler*. [Şarkıcılar şarkı söyler]. *Köpek adamlar havlar*. *Bir takarmu-ekmeğini bölüp parçalar ve onu tanrı [için sıralanmışların] üzerine koyarlar*. *Şarkıcılar şarkı söyler*]. *Köpek adamlar [havlar]*. -Paragraf buradan itibaren kırıktır.”

3.2.15. Tamininga Kenti İŠTAR'ı İçin Bir Merasim (CTH 713)³⁸⁸

Bu merasim, Tamininga kentinin koruyucu tanrıçası olan İŠTAR kültü ve onun etrafında şekillenen ritüel eylemlerden oluşmuştur. Hurri kökenli bir tanrıça olan İŠTAR için düzenlenen bayramın kaç gün sürdüğü belirlenememiştir. Elimizdeki metinde ilk günün içeriği kayıt altına alınmıştır. Mezopotamya'daki benzer bayramlar dikkate alındığında bayramın, bahar ayında kullandığı düşünülmüşse de henüz bir kesin bir bilgiye ulaşamamıştır. İlk günün içeriği “ritüel yıkanma günü” olarak tanımlanmış ve ritüelin merkezinde arınma motifi yer almıştır.³⁸⁹

Tanrıça heykelinin ve kraliçenin yıkanması: Ritüelin bu kısmı bayramın kutlanacağı yerin Şamuha kenti olduğu göstermiştir. Bu kent, İstar kültünün yaygın olduğu bir merkez olmuş ve Tamininga'nın bu bölgeye coğrafi olarak yakın olduğunu desteklemiştir. Metinde geçen “yılın sonunda kutlanması” ifadesi bayramın bir bahar bayramı olduğunu düşündürmüştür. Kutlamaya hem tanrı heykelinin hem de kraliçenin yıkanarak arındırılması ile başlanmıştır. Yıkanan tanrı heykeli tapınağa taşınarak bakıma tabi tutulmuş, böylece tanrı memnun edilmeye çalışılmıştır.³⁹⁰

KUB 12.5 Vs. I³⁹¹

1 *ma-a-a* [*n-za* MUNUS.LU]GAL ^DİŠTAR ^{URU}*ta-mi-ni-in-ga* I-NA ^{URU}*ša-mu-u-ḥ* [*a*]

2 I-NA É A-BI A-BI ^DUTU-ŠI *ša-ra-a-az-zi-ia-aš-ša-an* A-NA É- [*TI*]

3 *še-e-er* MU-ti *me-e-ia-ni-ia-aš i-e-ez-zi nu ki-i* SÍSKUR-Š [*U*]

4 *ḥa-an-te-ez-zi-ia-aš* UD-az *wa-ar-pu-wa-aš*

5 *lu-uk-kat-ta-ma* DINGIR-LUM *a-še-ša-an-zi* Ú-NU-TE^{MEŠ} *a-ra-aḥ-za*

³⁸⁸ Tam metin için bkz., KUB XIII 5.

³⁸⁹ Jenny Danmanville, “Le rituel d’İstar de Tamininga: KUB XII 5,” *Revue Hittite et Asiatique* 20, no. 70 (1962): 56–59.

³⁹⁰ Danmanville, “Le rituel d’İstar de Tamininga,” 56–57.

³⁹¹ Transliteration için bkz., hethiter.net, KUB 12.5 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 304.

- 6 pé-e-da-an-zi na-at^{LÚ} AZU šu-up-pí-ia-aḫ-ḫi ša-ra-a'-ma-a [t]
- 7 ú-da-an-zi na-aš-ta A-NA UD-MI 4 gi-pé-eš-šar a-aš-zi
- 8 DINGIR-LUM-ma-az a-še-šu-wa-an-zi ap-pa-an-zi MUNUS.LUGAL-ma
- 9 I-NA É.DU₁₀.ÚS.SA pa-iz-zi^{LÚ.MEŠ} NAR GIŠ.^DINANNA^{HLA} ḫa-az-zi-k [án-zi]
- 10 iš-ḫa-mi-iš-kán-zi-ia

“(I 1-4) Kra[liçe], Šamuḫ[a] kentinde Tamininga kenti tanrıçası ÍŠTAR için yıl(ın) sonu(nda)[?] majestenin dedesinin evinde yukarıdaki mülkte (bir merasim) icra eder. Bu onun (için) kurbanların da sunulacağı ilk gün yıkanma (günüdür). (I 5-10) Ertesi gün tanrıçayı (yerine) yerleştirirler. Dışarıdan araç ve gereçleri getirirler. Kâhin onu (kutsayıp) arındırır (ve) onu yukarı getirirler. (O) gün dört arşın (bir bölüm) arta kalır, Tanrıçayı (yerine) yerleştirirler ve tutarlar. Kraliçe hamama gider. Şarkıcılar lirleri ça[lar] ve şarkı söyler.”

Tanrıça heykelinin ayaklarının yıkanması: Tanrıça heykelinin yatırılması onun insan gibi düşünüldüğü anlamına gelmiştir. Hitit dini inancında tanrılar canlı bir varlık gibi muamele görmüştür. Onlara yatak hazırlanmış, giydirilmiş ve beslenmeleri sağlanmıştır. Heykelin yatırılması sahnesi tanrıçanın bir istirahat konumunu alması ve bakım öncesi dinlenme pozisyonuna getirilmesi ile açıklanmıştır. Tanrıçanın üzerine konan kıyafetler onun görünür hale gelmesini ve ritüel temsiliyetini vurgulamıştır. Ayaklarına su dökülmesi ise arınma ve saygının bir ifadesi olurken aynı zamanda ritüele geliş veya törene girişin hemen öncesinde yapıldığı için tanrıya olan hizmetin bir simgesi olmuştur. Tanrıçanın ayaklarına yağ sürülmesi yine ona yapılan hizmetin devamı ve yağlardaki güzel koku sayesinde onu memnun etme çabasının başka bir göstergesi olmuştur. Törenlerde çalınan müzik aletleri tanrının dikkatini çekmek ve onu eğlendirmek amacı taşımıştır.³⁹²

KUB 12.5 Rs. IV³⁹³

- 9' [n]u^{LÚ} NAR ŠA DINGIR-LIM ša-aš-nu-u [š-ke-ez-zi]
- 10' [nam-ma-aš-š]a-an^{LÚ} AZU A-NA DINGIR-LIM TÚG-an še-er a [r-ḫa]
- 11' [-r]i nu DINGIR-LIM-ni GÌR^{MEŠ}-aš wa-a-tar pí-an-zi n [u]
- 12' []-a[?] Ì-an še-er tar-na-i KÙ.BABBAR-ia-kán an-da []

³⁹² Danmanville, “Le rituel d’Íštar de Tamininga,” 57–59.

³⁹³ Transliteration için bkz., hethiter.net, KUB 12.5 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 305.

13' [tar-na-a]n-zi na-aš-ta DINGIR-LUM GİR^{MEŠ}-ŠU ar-ra-an-zi []

14' [EGIR-pa-ma] ^Dha-ri-iš-ta-aš-ši-in na-at-ḫi na-mu-ul-li []

15' [1-ŠU] e-ku-zi nu-za A-ŠAR-ŠU e-ep-zi GIŠ-aš-ša-an gal-gal-t [u-ri]

16' [P] A-NI DINGIR-LIM ti-an-zi

“(IV 9-16) [] tanrıçanın şarkıcısı (onu) yatırır. [] Kâhin tanrıçanın elbisesini üzerine []. Tanrıçanın ayaklarına su verirler. [] üzerine yağ bırakır. Gümüşü içine []. Tanrıçanın ayaklarını yıkarlar. [] Tanrı Hariştašši için yatağı, sediri [bir kez] içer. Yerlerini alırlar. Ağaçtan büyük zili tanrının [ö]nüne koyarlar.”

3.2.16. Ninuğa Kenti İŠTAR'ı İçin Kutlanan Bayram (CTH 714)³⁹⁴

Bu metin Orta Hitit dönemi ile tarihlendirilmiş ve Hurri kökenli bir tanrıça olan İštar için düzenlenen bir bayram merasimini konu almıştır. Merasimin odak noktasını tanrıçanın heykelinin yıkanması ve tanrıçaya kurban sunuları yapılması oluşturmuştur. Eldeki metinlerden anlaşıldığı kadarı ile dört günden fazla süren bayram kutlaması ekilmeyen bir tarlada çadır kurularak gerçekleştirilmiştir.³⁹⁵

Tanrıça heykelinin yıkanması: Tanrıça için bir sofrta hazırlandıktan sonra bu sofrada yer alan kurbanlar tanrıçaya sunulmadan önce tanrıçanın yıkandığı anlaşılmıştır. Tanrıçayı yıkayan kişi ise kraliçe olmuştur. Ritüel alanına gelen kraliçe önce tanrıçanın huzurunda eğilerek ona saygısını göstermiştir. Ardından kurulan sofrta görevliler tarafından tanrıçanın önüne konmuştur. Bu aşamadan sonra yedi tane su testisi getirilmiş ve bu su ile kraliçe tarafından tanrıça yıkanmıştır. Yıkama işleminden sonra muhtemelen güzel kokulu bir yağla yağlanan tanrıça sofraya yerleştirilmiştir. Yemek öncesi yıkanan ve arındırılan tanrıça kurban sunumu için hazır hale getirilmiştir. Tanrıçanın yıkandığı su küvet ile tanrıça heykelinin önüne konmuş ve sonrasında kurban sunuları gerçekleştirilmiştir.

KUB 27.16 Vs.I³⁹⁶

19' [m]a-aḫ-ḫa-an-ma MUNUS.LUGAL PA-NI DINGIR-LIM a-ri na-aš

20' ḫi-in-ga-zi nu ^{GIŠ}BANŠUR ku-it LÚ^{MEŠ?} []

21' pé-e ḫar-kán-zi na-at PA-NI DINGIR-LIM ti-an-z [i]

³⁹⁴ Tam metin için bkz., A. KBo XX 112+KBo XIV 89 B. KBo XXIX 89+KBo XX 68+KBo XXIV 24.

³⁹⁵ Gary Beckman, *Bathing the Goddess (CTH 714)* (Winona Lake, IN: Eisenbrauns, 2015), 43–44.

³⁹⁶ Transliterasyon için bkz., hethiter.net, KUB 27.16 (31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 306.

- 22' nu ^{LÚ}AZU DINGIR-LAM da-a-i nu wa-a-tar ku-it ŠA [7 wa-at-ru]
- 23' IŠ-TU 7¹ ^{DUG}KU-KU-UB ħar-kán-zi nu MUNUS.LUGAL DINGIR- [LAM]
- 24' a-pé-e-ez ú-e-te-na-aza-ar-ri kat-ta-an- [ma-aš-ši]
- 25' ^{DUG}GÌR.GÁN ħar-kán-zi na-aš-ta DINGIR-LAM an-da
- 26' A-NA ^{DUG}GÌR.GÁN a-ar-ra-an-zi ma-aḥ-ḥa-an-ma DINGIR- [LAM]
- 27' ar-ru-ma-an-zi zi-in-na-an-zi na-an IŠ-TU Ì.D [U₁₀.GA]
- 28' iš-ki-ia-zi na-an-ša-an
- 29' A-NA ^{GIŠ}BANŠUR AD.KID da-a-i
- 30' DINGIR-LIM-ma-kán ku-e-da-ni A-NA ^{DUG}GÌR.GÁN an-da
- 31' ar-ra-an-zi na-aš-ta wa-a-tar ku-it A-NA ^{DUG}GÌR.GÁN
- 32' an-da na-at A-NA PA-NI DINGIR-LIM a-pé-e-ez-pát
- 33' IŠ-TU ^{DUG}GÌR.GÁN da-a-i ŠA [-ma-aš-ša-an ku-iš]
- 34' 7 ^{NA}pa-aš-ši-la-aš A-NA NINDA.ÉRIN^{MEŠ} [ki-it-ta-ri]
- 35' A-NA 7 ^{DUG}KU-KU-UB-ma-kán [ku-i-e-eš²]
- 36' PÚ-aš an-da ki-ia-an- [ta na-an-]
- 37' na-aš MUNUS.LUGAL A-NA [PA-NI DINGIR-LIM da-a-i^(?)]

“(A I 19-29) Kraliçe tanrıçanın önüne vardığında ve o [] (saygıyla) eğilir. Sofrayı [] görevlileri [] alıp getirirler ve onu tanrıçanın huzuruna koyarlar ve onu kâhin (tutup) alır. Su dolu yedi ibriği tutarlar. Kraliçe tanrıçayı o su ile yıkar. (Tanrıçanın) altına ayaklı küvet tutarlar. Tanrıçayı ayaklı küvetin içinde yıkarlar. Tanrıçayı yıkamayı bitirdiklerinde ince kaliteli yağ ile onu yağlarlar. Onu (biri) hasır sofraya koyar. (A I 30-37) Ayaklı küvette yıkadıkları tanrıçay(a ait) küvetteki suyu (ve) ayaklı küveti (biri) tanrıçanın huzuruna koyar. [ayaklı küv]eti koyar. [] Herhangi yedi çakıl taşını peksimetlerin (üzerine) [(koyarlar)]. Yedi ibrik pınara konu[(lmuştur)]. [] Onları , kraliçe [tanrıçanın önüne koyar].”

Kraliçenin tanrıçaya kurban sunarken ellerini yıkaması: Kraliçe tanrıçaya kendi elleri ile kurbanları ikram etmiştir. Kurbanları ikram etmeden önce ve ettikten sonra görevli yardımcı ile ellerini yıkamıştır. Buradan anlaşılmaktadır ki yıkama eylemi sadece tanrıçaya değil ritüeli yöneten insanlara da uygulanmış böylece karşılıklı bir arınma eylemi gerçekleştirilmiştir.

KUB 27.16 Rs.IV³⁹⁷

- 10 EGIR-ŠÚ-ma 1 NINDA.SIG A-NA Dšar-ri-na-ša pár-ši-ia na-at
11 A-NA DINGIR-LIM pé-ra-an kat-ta da-a-i nu-za MUNUS.LUGAL QA-TI-ŠU
12 šu-up-pí-ia-aḫ-ḫi LÚ AZU-ia-az QA-TI-ŠU šu-up-pí-ia-aḫ-ḫi
13 1 NINDA.SIG Dša-a-ú-ri a-bu-ú-bi pár-ši-ia
14 na-at A-NA DINGIR-LIM ZAG-az da-a-i nu-za MUNUS.LUGAL QA-TI-ŠU
15 šu-up-pí-ia-aḫ-ḫi LÚ AZU-ia-az QA-TI-ŠU šu-up-pí-ia-aḫ-ḫi
16 1 DUG GAL GEŠTIN-it šu-un-na-i na-an PA-NI DINGIR-LIM
17 da-a-i DINGIR^{MEŠ}-ma LÚ.MEŠ NAR ka-lu-ti-ia-an-zi

“(A IV 10-15) Onun ardından bir yufka ekmeği Šarinaša (yani "ilahi krallar") için bölüp parçalar. Onları tanrıçanın önüne koyar. Kraliçe ellerini yıkayıp temizler. Kâhin onun ellerini yıkayıp temizler. Yufka ekmeği Šauri abubi (yani "tufanın silahı") için bölüp parçalar ve onları tanrıçanın sağına koyar. Kraliçe ellerini yıkayıp temizler. Kâhin onun ellerini yıkayıp temizler.

(A IV 16-17) Şarap ile bir kadeh doldurur ve onu tanrıçanın huzuruna koyar. Şarkıcılar sırasıyla tanrılara kurban sunup yakarır.”

Merasimin her günü tanrıçanın yıkanması: Tanrıçaya yemesi ve içmesi için sunulan kurbanların ardından o günün töreni tamamlanmıştır. Ertesi güne geçildiğinde tören başlamadan önce, önceki günde olduğu gibi yine yedi testi su ile tanrıça yıkanmıştır. Metinden anlaşıldığına göre bu eylem hem üçüncü hem de dördüncü gün devam etmiştir. Muhtemel ki bayram boyunca her gün tanrıça yıkanarak merasime başlanmıştır.

KUB 27.16 Rs.IV³⁹⁸

- 23 nu IŠ-TU NINDA.SIG^{MEŠ} ku-i'-uš DINGIR^{MEŠ} ka-lu-ti-iš-kán-zi
24 a-ku-wa-an-na-ia a-pu-u-uš-pát DINGIR^{MEŠ} ir-ḫa-a-an-zi
25 nu ma-a-an A-NA MUNUS.LUGAL ZI-an-za nu DINGIR^{MEŠ} an-da
26 [ḫar]-pí-iš-ke-ez-zi nu-uš DINGIR^{MEŠ} ḫar-pa-an-du-uš

³⁹⁷ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 27.16 (erişim 31 Aralık 2021); tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları Kil Kitapları*(Konya: Çizgi Kitabevi, 2024), 308.

³⁹⁸ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 27.16 (erişim 31 Aralık 2021); tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları Kil Kitapları*(Konya: Çizgi Kitabevi, 2024), 308-309.

- 27 [ak]-ku-uš-ke-ez-zi
- 28 [ma-a-a]n-ši a-aš-šu-ma nu ḫa-an-ti ḫa-an-ti DINGIR-LAM
- 29 [ak-ku-u]š-ke-ez-zi ^Dšar-ri-na'-ša ^Dša-ú-ri
- 30 [a-bu-ú-b]i-ia Ú-UL e-ku-zi
- 31 [GIM-a]n-ma DINGIR^{MEŠ} a-ku-wa-an-na ir-ḫ [a-a-ez-zi]
- 32 [ta a-a]p-pa-i nu MUNUS.LUGAL ^{GIŠ}BANŠUR [kur-ak-zi]
- 33 [^{LÚ.MEŠ}NAR-ma 1 DUG KAŠ pí-i [a-an-zi^(?) GE₆-an]
- 34 [la-ak-nu]-an-zi SÎR-RU-ia [ma-aḫ-ḫa-an-ma]
- 35 [na-aš]-ta I-NA UD 4^{KAM} [DINGIR-LUM ša-ra-a]
- 36 [t]a-an-zi pé-di- [ma-aš-ša-an ar-ḫa Ì.DU₁₀.GA]
- 37 [pé-e]š-ši'-an-zi []
- KBo 43.212³⁹⁹
- 10' -ta]-ri nu-za ḫu-u-ma-an
- 11' k]u-it IŠ-TU 7 ^{DUG}KU-KU-UB
- 12' DINGI]R-LUM ku-it ar-aš-kán-zi
- 13' lu-u]k-kat-ta- [m]a
- 14']-zi
- 15' a]n-da up-pí-iš-kán-zi
- 16' [nu DINGIR-LUM I-NA UD 4^{KAM} ar'-ra'-an'-z]i
- 17']-zi

“(A IV 23-27) Tanrılara sürekli sırasıyla kurban sundukları yufka ekmekleri, tanrılara içmek için (verdikleri içkileri) sırasıyla sunup bitirirler. Kraliçenin isteği doğrultusunda tanrıları [(yığıp)] bir araya toplar. Sürekli olarak (içki) içip durur. (A IV 28-30) Eğer uygun[sa] tek tek tanrıça için [(içip du)]rur. (Ancak) Šarinaša ve Šaurî [(abubi)] için içmez. (A IV 31-37) [Tanrılar için içmeyi sırasıyla bitirdiğinde (artık merasim) sona er(diril)miştir. Kraliçe sofrayı elinde tutup örter]. Şarkıcılar bira dolu bir testiyi (alır) ... [siyah bir ...

³⁹⁹ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KBo 43.212 (erişim 31 Aralık 2021); tercüme için bkz., Güngör Karağuz, *Hitit Merasim ve Bayramları Kil Kitapları*(Konya: Çizgi Kitabevi, 2024), 309.

(eğilir)]ler ve şarkı söylerler. Dördüncü gün[de tanrıçayı alırlar. Kaliteli ince yağı (üstüne) dök]erler. (F 10-18) [] Kâhin tümünü [(alır. Üçüncü günde)] yedi testi su getirip tanrı[(çayı)] yıkadıkları için [ertesi gün sabah vakti] içeri gönderip dururlar. [(Tanrıçayı dördüncü gün) yıkar]lar. [Aynı şekilde (onu yıkayacakları) suyu temin ederler]. -Paragraf buradan itibaren kırıktır.-”

Kraliçenin temiz su ile yıkanması: Bayrama ait ikinci tabletin ilk paragrafı kırık olduğu için bu kısımdaki uygulamalar net olarak bilinemesi de okunabilen ikinci paragrafın başında kraliçenin yıkanması ile merasimin başladığı anlaşılmıştır. Buradan anlaşıldığına göre bu bayram ritüelinde yalnızca tanrıça değil kraliçe de yıkanarak arındırılmıştır. Bu yıkanma eyleminden sonra kraliçe tarafından tanrıçaya kurban sunuları gerçekleştirilmiştir.

KBo 66.110 (Frg. 2) + KUB 10.27 (Frg. 1) Vs.I⁴⁰⁰

3 [d]a-a-i

4 [d]a-a-i

5 [nu-za MUNUS.LUGAL ši-~~he~~-el-l]i-ia-aš

6 [ú-e-te-ni-it a-a]r-ri

“(I 3-6) -İlk iki satır kırıktır.- [Kraliçe tem]iz [su ile yıka]nır.”

3.3. Büyü Ritüelleri Metinlerinde Su

Büyü, eskiçağ uygarlıklarında olağanüstü güçleri etkileyerek belli amaçlara ulaşmak için gerçekleştirilen majik eylemlerden oluşmuştur. Bu toplumlarda, olağanüstü güçlerin zararlı etkilerinin olabileceğine inanılmış; zararları ortadan kaldırmak ve yarara çevirmek için çeşitli ritüeller düzenlenmiştir.⁴⁰¹

Hastalıklar olağanüstü güçlerin zararlı etkilerinden biri olarak kabul edilmiş ve hastalıkların tanrı tarafından verildiğine inanılmıştır. Bu nedenle hastalıklardan kurtulmanın yolu tanrılara yalvarmak, kurbanlar sunmak ve bazı majik işlemler uygulayarak onları ikna etmek olarak düşünülmüştür.

Suyun bedensel ve ruhsal olarak arındırma özelliği olduğuna inanılmıştır. Su hem ibadet edilen bir obje hem de bir kült aracı olarak kabul edilmiştir. Ayrıca su, birçok dinsel ve büyüsel

⁴⁰⁰ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 10.27 (erişim 31 Aralık 2021); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Merasim ve Bayramları*, 309.

⁴⁰¹ Sebahat Bozca, “Paškuwatti Ritüeli (CTH 406),” *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 2, no. 6 (2022): 153.

uygulamalarda, arınmayı sağlayan ve kutsallık veren önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Hitit çağında dinsel düşüncenin vazgeçilmez ögesi olarak kabul edilen su kaynaklarını, pınarlar, denizler, göller ve ırmaklar oluşturmuştur.⁴⁰² Hititler bu su kaynaklarını büyü ritüellerinde bedeni, ruhu ve eşyaları temizlemek, istihare öncesinde ve sonrasında beden ve ruhu temizlemek, nehir ve su kenarlarında ruhani enerjisi olduğunu düşündükleri alanlardan faydalanmak, ateş ve suyu beraber kullanarak arındırmanın gücünü artırmak, kötü söz nedeniyle oluşan kirlilikten kurtulmak için ağız temizliği yapmak, analogi yapmak, bağıntı kurma ve aktarma metodu yapmak, tanrılara kurban etmek, ilaç yapmak ve ölü ruhlara kurban etmek gibi amaçlarla kullanmışlardır.

Bu bölümde suyun, Hitit Büyü Ritüellerinde kullanım amacını sınıflandırmak suretiyle irdelemeye çalıştık.

3.3.1. Bedeni, Ruhu ve Eşyaları Temizlemek için Su Kullanımı

Su, insanlığın temizlik ve arınma süreçlerinde kullandıkları en önemli araçtır. Hitit büyü ritüellerinde su ile arınma, büyü uygulamalarına geçilmeden önce, kurban sahibini hem bedensel hem ruhsal açıdan arınmasını sağlamak amacıyla en sık başvurulanan araçlardan birisi olmuştur. Ritüelin amacına bağlı olarak, kurban sahibinin bazen su ile tamamen yıkandığı, bazen de belirli vücut bölgelerini temizlemek için suyu kullandığı anlaşılmıştır. Su, hastalıklardan kurtulmaya yönelik ritüellerde önemli bir rol oynamış, hazırlanan ilaç karışımlarının içine eklenerek bu karışımların şifa etkisinin artırılması hedeflenmiştir.

Hitit inanç sistemine göre, kirliliğin yalnızca insanlar ile sınırlı kalmadığı; temas yoluyla nesnelere de bulaşabildiğine inanılmıştır. Bu bağlamda, kirlendiğine inanılan nesnelerin su kullanılarak arındırıldığı görülmüştür. Suyun arındırıcı gücünün artırılması amacıyla kimi zaman tuz ile kullanıldığı, hatta yıldızların ve ayın altında bekletilen suyun ritüel etkinliklerde tercih edildiği kaydedilmiştir.

*Arzaçalı Büyücü Kadın Paşkuuatti'nin İktidarsızlığa Karşı Uyguladığı Ayin (CTH 406)*⁴⁰³

Kurban sahibinin yıkanması: Suyun temizleme gücüne büyü ritüellerinde sık sık başvurulmuştur. Kurban sahibi bazı ritüellerde, ritüel öncesinde ve ritüel sırasında belirli aralıklarla yıkanarak beden ve ruhen kirlilikten arındırılmaya çalışılmıştır.

⁴⁰² Leyla Murat, "Hititlerde Su Kültü," *Tarih Araştırmaları Dergisi* 31, no. 51 (2012): 142.

⁴⁰³ Tam metin için bkz., KUB IX 27+KUB V 11 5+kub V 11 8.

KUB 7.8 +(Frg. 1) + KUB 9.27 (+)(Frg. 2)⁴⁰⁴

14 [na-a [t DUMU.MUNUS šu-up-pé-eš-šar-aš kar-ap-zi EN SÍSK [UR-m [a

15 [wa-a [r-pa-an-za na-aš EGIR-an i-ia-at-ta-ri

16 [__ [-az wa-ar-pa-an-za na-at gi-im-ri dam-me-li

17 [pé-d [i pé-e-tum-me-e-ni nu ti-ia-u-e-ni NINDA.ÉRIN^{MEŠ}- [m [a

18 [DUMU.MUNUS-pá [t kar-pa-an ħar-zi

(Frg. 2+1)

18 nu KÁ.GAL^{HÁ}-TIM ŠA GI^{HÁ} i-ia-mi

“(I 14-18) Temiz (bakire) bir kız onları yukarı kaldırır. (Ardından) Kurbanın sahibi yıkanır ve o, onların gerisinden yürür. [[yıkanır. (Sonra biz) onları kıra başka bir yere götüreceğiz. (Bunun üzerine) bir vaziyet alacağız. (Ama bu arada o)kurutulmuş ekmekleri kız çocuğu kaldırır. (Ben de) kamışlarla (bir) kapı yaparım.”

*Uykusuzluğa Karşı Ritüel (CTH 432)*⁴⁰⁵

Ritüellerin zamanlaması: Uykusuzluğa karşı yapılan bu ritüelin akşam saatlerinde icra edilmesi kurban sahibini rahatlatmak için özellikle seçilmiş bir zaman dilimi olabilir.⁴⁰⁶ Ritüellerde zaman kavramına dikkat edilmiş ve ritüellerin zamanı güneşin hareketlerine göre belirlenmiştir. Ritüel öncesinde, beden temizliği önemli görülmüş bazen de bu temizliğin yapılacağı zaman diliminin belirlenmesinde güneşin konumu etkili olmuştur. Bedenin temizlenmesi için kullanılan su ile ruhsal temizliği sağlamak için kullanılan su arasında zaman zaman ayırım yapılmıştır. Beden temizliğini sağlamak için ritüel öncesi yıkanan kurban sahibi, ritüel sırasında ruhsal temizliği sağlamak için “kutsal su” ile tekrar yıkanmıştır. Kutsal suyun ise bazen ayın bazen de güneşin altında bekletilerek elde edilebildiği düşünülmüştür. Çünkü böylece ay ve güneş tanrısının suyu kutsallaştırdığına inanılmıştır.

KUB 4.47 Vs.⁴⁰⁷

⁴⁰⁴ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 7.8+ (erişim 31 Aralık 2021); tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin* (İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022), 136.

⁴⁰⁵ Tam metin için bkz., A. KUB IV 47. B. KBo XLV 193

⁴⁰⁶ Gary Beckman, “A Hittite Ritual for Depression (CTH 432),” in *Mesopotamian Magic: Textual, Historical, and Interpretative Perspectives*, ed. Tzvi Abusch ve Karel van der Toorn (Groningen: Styx Publications, 1999), 80.

⁴⁰⁷ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 4.47 (erişim 31 Aralık 2021); tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin* (İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022), 42; Gary Beckman, “A Hittite Ritual for Depression (CTH 432),” 69-81.

nu ne-ku-uz me-ḥur ku-it-ma-an-kán ^DUTU-uš na-a-wi₅ u-up-zi nu-za a-pa-a-aš LÚ-aš

12 wa-ar-ap-zi na-an ^{LÚ}ŠU.I ga-ru-up-zi dan-na-re-eš-na-aš te-e-da-ni-iš

13 gal-gal-ta-ni-iš-ša te-e-da-ni-iš GÙB-la-aš da-a-i GÙB-la-aš-ša ŠU^{MEŠ}-aš

14 GÌR^{MEŠ}-aš-ša ša-an-ku-wa-i da-a-i na-at-kán *A-NA* BUR.ZI Ú-UL za-nu-wa-an-ti

15 an-da da-a-ina-at-kán še-er ka-a-ri-ia-a [z-zi na-at-kán *A-NA* P [*A-NI* ^DMA-DA-NIM

16 da-a-i nu-kán a-ra-aḥ-za-an-da IŠ-TU ZÌ.DA [gul-aš-zi nu [-za EGIR-an-da

17 šu-up-pa wa-ar-ap-zi šu-up-pa-ia-az-zi-i [a-za Ì.GIŠ-it iš-ki-i [š-ke-ez-zi

18 TÚG GIBIL-ia-za GÙB-la-(az)wa-aš-ši-ia-az-zi [

[ŠA ^{GIŠ}GIŠIMMAR

19 an-da PA-an da-a-i na-at 3-ŠÚ ḥa-ma-an-ga- [zi na-at *A-NA* [SAG.DU-ŠÚ

20 ŠU ZAG-ŠÚ GÌR-ŠÚ-ia an-da ḥa-ma-an-ga-zi nu(-) [-p [é-er ŠA GI^{HLA}

21 Û ŠA ZÌ.DA GUL-zi-uš i-ia-an-zi na [m-ma(-) SÍG BABBAR SÍG ZA.GÌN SÍ SA₅

22 SÍG BABBAR-ia da-a-i nu-kán ŠA SÍG ZA.GÌN SÍG SA₅ [x x x [

23 ar-ḥa te-pu da-a-i na-at-kán GI-az [

24 nam-ma-kán É ^DMA-DA-NIM Û É ^DŠAR- [*PA-NI-TÌ* IŠ-TU ZÌ.DA] x x [

25 gul-aš-zi nu-kán KÁ ^DMA-DA-NIM IŠ-TU [

26 IŠ-TU E-RE-EB ^DUTU da-a-la-i nu GIŠ[?] [

27 da-a-i nu 20 NINDA^{HLA} ZÀ.AḤ.LI ḤÁD.DU.A SA [R

28 nam-ma-aš-ša-an *A-NA* DUG NA₄ ^{GIŠ}MU-UR-R [*A-NU*

29 *A-NA* *PA-NI* ^DMA-DA-NIM-ma 6 NINDA^{HLA} da- [a-i

30 [^{GIŠ}BU-RA-A [-ŠÌ ZÀ.AḤ.LI ḤÁD.DU.A S [AR

31 [[x [^{DUG}KU-KU-UB KAŠ x x [

32 ku-e-da-ni-ia [

33 Û IŠ-TU ^{GIŠ}KIRI₆ [

34 še-er ḫu-u-e-nu-uz-z [i

35 nam-ma-kán a-pu-u-un an-t [u-uḫ-ša-an

36 na-an ŠU-an e-ep-zi [

“(Öy. 11-36) Akşamleyin güneş henüz doğmadan o adam yıkanır. Beraber onu tıraş ederler. Sadece koltukaltı kılları (ile) sol taraftaki kılları alır. Sol tarafın el ve ayak tırnaklarını alır ve pişirilmemiş adak kabı içine onları koyar. Onu kapatır. Onu tanrı MARDUK’un huzuruna koyar. Unla (da) işaretler. Ardından (kurban sahibi) kutsal (su ile) yıkanır ve onu susam yağı ile yağlayıp durur. Sol taraftan yeni bir elbise giyer. Başının üzerine hurma yaprağı yerleştirir. Onu üç kez bağlar. Onları onun başına, sağ eline ve sağ ayağına bağlar. [[. Un ve kamışlarla işaret yaparlar. Sonra beyaz yünü, kırmızı yünü, mavi yünü ve siyah yünü alır. Mavi, kırmızı, siyah, beyaz yünden biraz alır. Kamıştan meşaleler yapar. Tanrı MARDUK’un tapınağını ve tanrı SARPANĪTU’nun tapınağını un ile işaretler. Gün batımı bırakır [[. Kurutuklmuş tere katılmış yirmi ekmeği alır...”

Doğum Ritüelleri (CTH 489)⁴⁰⁸

Hamilelerde beden ve ağzın yıkanması: Doğum ritüelinden anlaşıldığına göre doğum yapacak olan kadın hamileliğinin sekizinci ayında evden ayrılarak doğum evine gelmiştir.⁴⁰⁹ Burada arınması için bazı ritüel eylemler düzenlenmiş ve vücudunda kuru yer kalmayınca kadar muhtemelen doğum evindeki görevliler yardımı ile yıkanmış ve bedenini temizlemiştir. Daha sonraki süreçte de hamileliğinin belirli aylarında yıkanma eylemine sürdürülmüştür. Büyü ritüellerinde karşılaşılan “ağız yıkma” eylemi de doğum ritüeli kapsamında sekizinci ayda uygulanmıştır.

KBo 17.65 (Frg. 2)+ ABoT 1.25(Frg. 5) Rs..⁴¹⁰

25 nu-za MUNUS-za ar-ḫa Éar-za-na-aš pa-i [z-zi n [u šu-up-pa wa-a [r-p [a-an-za e-es-zi A NALÚM [U-T [I 4-ŠU-ma

26 ma-a-an a-aš-šu n [a-aš-z [a kat-ti-iš-ši [... ... k [u-wa-pí-ma a- [aš-š [u nu a-píd da pé-en-na-i m [a-aḫ-ḫ [a-n-ma

⁴⁰⁸ Tam metin için bkz. KBo XVII 65.

⁴⁰⁹ Gary Beckman, *Hittite Birth Rituals*, Studien zu den Boğazköy-Texten 29 (Wiesbaden: Harrassowitz, 1983), 148.

⁴¹⁰ Transliterasyon için bkz., F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 489 (Expl. A, erişim 2 Mart 2011); tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hittitlerde Büyü ve Ayin* (İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022), 275; ve Gary Beckman, *Hittite Birth Rituals*, Studien zu den Boğazköy-Texten 29 (Wiesbaden: Harrassowitz, 1983), 132-146.

27 ITU.8^{KAM} ti-ia-z [i [na-as-ta ma- [... .. [^{KAM} a-aš-ša-an-z [i [nu-
za MUNUS-za wa-ar-ap-zi

28 lu-uk-ka [t [-t [a-ma KA×U-Š [U wa-ar- [... ..-N [U-TE^{MEŠ!} GIR₄ Ú-NU-
TE^{MEŠ!} GIŠ-ia ḫu-u-ma-anda-a [n-n [a-ra-an-da-an

29 da-a [š- ZABA [R-m [a a [n-da wa-ar-nu-an-zi na-at EGIR-
pa da-as-ki-i [t [-ta-ri

30 [... .. -ká [n-z [i NU.G [ÁL ku-it-ki ut-tar

“(Ay.25-30) Kadın hana doğru gider. O (vücudunda suyun) değmediği bir yer kalmamacasına yıkanır. Kocasına iyi görünürse onunla (oturur) yemek yer. Her ne doğru ise oraya götürür. Sekizinci ay geldiğinde iki gün kalınca kadın bizzat yıkanır. Ertesi gün ağzını yıkarlar. Pişmiş toprak ve ağaçtan işlemesiz alet ve edevatlarına tümünü alıp dururlar. Bronz eşyaları orada yakarlar. Onları geri alınırlar [ve tümünü alır[lar. (bu konuda) herhangi bir sorun yoktur.”

Büyücü Kadın AıataršaṬatti ve Šušumaniga'nın Çocuğun Hastalıktan İyileşmesi İçin Uyguladığı Şifa Büyüsü Ritüeli (CTH 390)⁴¹¹

Bağırsak hastalıklarının tedavisi edilmesi: Bir çocuğun bağırsaklarındaki rahatsızlığı tedavi etmek amacıyla yapılan ritüelde su, şifa ve temizlenme aracı olarak kullanılmıştır. Önce hastalığa iyi geleceği düşünülen bitkiler ile bir karışım yapılmış ve bu karışımın içine “arındırılmış su” eklenerek suyun şifa verici gücü artırılmak istenmiştir. Hazırlanan karışım hem çocuğa içirilmiş hem de bu karışım ile çocuk yıkanmıştır. Bağırsak rahatsızlığı bulunan çocuğun makatına da bu şifalı karışımdan sürülerek yıkama işlemine devam edilmiştir.

KUB 7.1(Frg. 1) Vs.I⁴¹²

25 SAR^{HLA}-ma

26 hu-u-ma-an ku-aš-ku-aš-zi še-er-ra-aš-ša-an ḫa-ar-na-am-ma BAPPIR

27 IŠ-TU KAŠ ḫa-ar-na-a-an la-a-ḫu-u-wa-a-i na-at an-da im-mi-ia-az-zi

28 wa-ḫi-eš-na-aš-ša-an wa-a-tar še-er te-e-pu za-ap-pa-nu-uz-zi

⁴¹¹ Tam metin için bkz., A. KUB VII 1+KBoIII 8 B. KBo XLIII 32+IBot III 107+IBot IV 11 C.KBo LV 31+KBo XXII 145+KUB XLIII 52+KUB LX 17+KUB XLIII 52+KBo XXII 128 D.KUB XXX 48.: Hitit Dijital Katolog: Hethitologie Portal Mainz –CTH-

⁴¹² Transliterasyon için bkz., F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (erişim 6 Mart 2017); tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*(İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022), 90-91.

29 na-aš-ta DUMU-an a-i-iš-ši-iš pa-ra-a ar-ra-aḫ-ḫi EGIR-an-da-ma-aš-ši-kán
 30 iš-ši-iš-ši la-ḫu-uḫ-ḫi na-at kat-ta pa-aš-zi I-NA SAG.DU-ŠU-ia-aš-ši-iš-ša-an
 31 la-a-ḫu-i tu-ú-i-ig-ga-aš-ša-aš-ši-iš-ša-an ḫu-u-ma-an-ta-aš la-a-ḫu-i
 32 ar-ri-iš-ši-ia-aš-ši-kán an-da la-a-ḫu-i nu-za DUMU-aš a-ar-ri IŠ-TU ŠE.NAGA-ma-
 za
 33 pé-eš-zi ar-ri-ma-za ku-e-ez-za ú-e-te-na-az nu me-na-aḫ-ḫa-an-da
 34 wa-ḫe-eš-na-aš wa- a- tar
 35 ma-a-an-kán DUMU-an-ma ú-e-te-na-az-za ša-ra-a kar-ap-zi
 36 nu-uš-ši-kán MUŠEN HUR-RI še-e-er ar-ḫa wa-aḫ-nu-uz-zi na-an ^PUTU-i EGIR-
 an tar-na-a-i

“(I 25-28) (Ardından) mayayı (ve) bira baharatını biradan salıverirler. (büyücü) bahçe bitkilerinin tamamını öğütterek toz haline getirir. Onları üzerine mayalanmış bira baharatı ve biradan döker. Onları karıştırır. (içine) az miktarda arındırılmış su akıtır. (I 29-31) (bu arada ben) çocuğun ağzını yıkarım. Ardından (hazırladığım karışımı) ağzına dökerim. (Çocuk) onu yutar. (Çocuk da) başına döker. (Sonra) bütün uzuvlarına döker. (I 32-34) (suyu) makatına (da) döker. Çocuk yıkanır. Küvette (kendini) ovalar. Her ne su ile yıkanmışsa karşısında döndürme suyu mevcuttur. (I 35-36) (Büyücü) çocuğu sudan çıkarır. Toy kuşunu üzerinde çevirir ve onu güneş tanrısına bırakır.”

Büyücü Kadın Papanikri Ritüeli (CTH 476)⁴¹³

Doğum sandalyesinin kırılması: Doğum yapıldığı sırada doğum sandalyesinin ayağının kırılması, tanrıların bu kişiye öfkelenmiş olmasının bir işareti olarak düşünülmüştür. Artık kirlenmiş olan bu kişinin, tapınakta gerçekleştirilecek bir ritüel ile arındırılması gerekmiştir. Büyücü, arındırma işlemine başlamadan önce fal açarak hangi tanrının kızmış olabileceğini tespit etmiş, daha sonra o tanrı için kurbanlar sunmuş ve doğan çocuğu yıkayarak temizlemiştir. Doğum sandalyesinin kırılması neticesinde yapılan ritüelde tapınağın da kirlendiğini düşünüldüğü için, tapınağı da arındırmak gerektiğine inanılmıştır. Bu arındırma işlemi tapınağın girişindeki sütunların yani tapınağın girişinin yıkanması yolu ile gerçekleştirilmiştir. Kapı eşiklerinin temizliğine ruhsal kirlilikten arınmak için önem verilmiştir. Ritüeldeki

⁴¹³ Tam metin için bkz., KBo V I.

tapınağın giriş kısmındaki sütunların yıkanarak tapınağın temizlenmesinin bu inançla ilgili olduğu düşünülmektedir.

KBo 5.1 II.⁴¹⁴

4 ne-ku-uz me-ḫur-ma NINDA.GUR₄. RA šu-ni-ia-an-zi

5 DUMU-ia šu-up-pí-ia-aḫ-ḫa-an-zi

5 DUMU-ia šu-up-pí-ia-aḫ-ḫa-an-zi

6 I-NA UD.4^{KAM}-ma ši-na-ap-ši šu-up-pí-ia-aḫ-ḫa-an-zi

7 na-aš-ta 1 UDU ad-da-aš DINGIR^{MES}-aš ši-pa-an-da-an-zi

8 ne-ku-uz me-ḫur-ma DINGIR-LUM an-da ú-da-an-zi

9 na-an ma-aḫ-ḫa-an KÁ É-TIM ar-nu-wa-an-zi

10 nu-za-an da-ma-i-iš^{LÚ} pa-ti-li-iš ku-pa-ḫi-in

11 tar-na-a-i nu A-NA DINGIR-LIM me-na-aḫ-ḫa-an-da

12 pu-u-ri-ia ši-pa-an-ti nu-uš-ši-kán DINGIR-LAM

13 ar-ḫa da-a-i na-an-kán É-ri an-da ú-da-a-i

“(II 4-5) Akşamleyin somun ekmeği doldururlar ve erkek çocuğu yıkayıp temizlerler. (II 6-13) Dördüncü günde tapınağın önündeki sütunlu kısmı yıkayıp temizlerler. Bir koyunu baba tanrılara kurban eder. Geceleyin tanrıyı içeri getirirler. Onu tapınağın kapısına naklettiklerinde başka bir Patili rahip onu odaya bırakır. Tanrı için huzurunda sağlık için kurban eder. Tanrıyı onun elinden alır ve onu tapınağa getirir.”

Kizzuṣatna Ritüeli (CTH 479)⁴¹⁵

Kirliliğin bulaşması: Kötü söz nedeniyle kirlendiği düşünülen kral ve kraliçenin arınması için yapılan ritüelde, ritüelin belirli günlerinde kral ve kraliçe yıkanmıştır. Kirlilik bulaşıcı olarak düşünüldüğünden tam olarak arınmanın sağlanması için kirli olan eşya veya kişi ile temas eden herkesin yıkanarak bu kirlilikten arınması gerektiğine inanılmıştır. Ritüelin ilerleyen günlerinde bu arınmanın sağlanması için kral ve kraliçe ile temas halinde olan kişiler ve eşyalar da yıkanmış böylece tam arınma sağlanmaya çalışılmıştır. Hatta tanrıların da

⁴¹⁴ Transliterasyon için bkz., A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 476 (erişim 23 Mart 2016); Tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin* (İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022), 231; ve Ferdinand Sommer ve Hans Ehelolf, *Das Hethitische Ritual des Pāpanikri von Komana* (Leipzig, 1924), 6-7.

⁴¹⁵ Tam metin için bkz., 1. KUB XXX 31+KUB XXXII 114 2. KBo XXI 37 3.A KBo XXIV 45 B. KBo XXVII 202.

kirlenebileceğini düşünölmüş ve kutsal görölen nehir kenarında tanrılar yıkanarak, kirlilikten onları da arındırmak ihmal edilmemiştir.

KUB 30.31 (Frg. 3) Vs.I⁴¹⁶

- 1 [[*I-NA* UD.16^{KAM} ku-it-ma-an-kán ^DUTU-uš
2 [n [a-ú-i-u-up-zi nu LUGAL MUNUS.LUGAL ^{URU}Ha-at-tu-ši
3 ša-ak-ni-ia-an-zi na-at-za ar-ḫa-ia-an e-ša-an-da-ri
4 ma-aḫ-ḫ-an-ma-kán ^DUTU-uš u-up-zi a-pé-e-ma
5 *I-NA* ^{URU}Ki-iz-zu-wa-at-na *I-NA* É ^DIŠKUR Éši-na-ap-ši-ia- <aš>
6 kat-mar-ši-it-ti ma-aḫ-ḫ-an-ma-kán *A-NA* UD-*MI* ½ ki-pé-eš-šar
7 5 wa-ak-šur pa-iz-zi nu-za LUGAL MUNUS.LUGAL wa-ar-pa-an-zi
8 nam-ma a-pé-e-da-nier UD-t [i [*Ú-UL* ku-it-ki i-en-zi
9 UD 16^{KAM} *QA-TI*
34 MUNUS.LUGAL-ia ták-ša-an x [[me-mi-a [nsprechen [
34 MUNUS.LUGAL-ia ták-ša-an x [[me-mi-a [nsprechen [
35 ma-a-an *PA-NI* DINGIR-LIM ku-iš-ki [LUGAL MUNUS.L [UGAL ták-ša-an i-da-
a-lu
36 me-mi-ia-an ḫar-zi ki-nu-na [DINGI [R^{MEŠ} a-pé-e-ezer i-da-la-u-wa-az
37 ud-da-na-az ḫu-u-ma-an-da-az [l [i-in-ki-ia-az ḫu-ur-ti-ia-az
38 [i [š-ḫa-na-az iš-ḫa-aḫ-ru-wa-az [pá [r-ku-wa-a-ešrein a-ša-an-du
39 EN^{MEŠ} SÍSKUR-ia-aš-ma-aš pé-ra-an pár-ku-i-e-eš a-ša-an-du
40 i-da-a-lu ut-tar DINGIR^{MEŠ}-na-aš-ša pé-ra-an le-e *A NA* LÚ^{MEŠ}EN SÍSKUR-ia-a [t-
ša-an [
41 tu-e-eg-ga-aš le-e nu-kán ma-aḫ-ḫa-an *A-NA* UD-*MI*
42 5gi-pé-eš-šar 8 wa-ak-šur a-aš-zi nu-za LUGAL MUNUS.LUGAL
43 wa-ar-pa-an-zi a-pé-e-ia-az wa-ar-pa-an-zi *Ú-NU-TE*^{MEŠ} DINGIR-*LIM*-ia

⁴¹⁶ Transliterasyon için bkz., S. Ünal (ed.), hethiter.net/: CTH 479.2.1 (erişim 23 Şubat 2017); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 236–38.

44 ar-ra-an-zi UD 17^{KAM}. QA-TI

45 I-NA UD.18^{KAM}-ma-aš-ša-an DINGIR^{MEŠ} PA-NI ÍD^{NA} ni-it-ri-az

46 wa-ar-pa-an-zi a-pé-e-ia-az wa-ar-pa-an-zi Ú-NU-TE^{MEŠ}-ia

47 a-ar-ra-an-zi UD.18^{KAM} QA-TI I-NA UD.19^{KAM}-ma-aš-ša-an

48 nam-ma DINGIR^{MEŠ} PA-NI ÍD wa-ar-pa-an-zi nam-ma-aš-ma-aš wa-ar-pu-wa-aš

49 SÍSKUR pí-an-zi UD.19^{KAM} QA-TI A-NA DINGIR^{MEŠ}-ma-kán

50 ma-aḥ-ḥa-an iṣ-ḥa-aḥ-ru da-an-zi na-at ha-an-ti DUB.2^{KAM}

51 nu-uš-ma-ša-at ka-a-aš-ma up-pa-aḥ-ḥu-un

“(A1 I 1-9) On altıncı günde güneş henüz doğmadan kral ve kraliçeyi Hattuša kentinde yağlarlar. Siz bir tarafta oturunuz. Güneş doğar doğmaz (kral ve kraliçe) Kizzuḫatna kentinde fırtına tanrısının tapınağında ve kutsal binada büyük abdest bozmak için (tuvalet) gider. İkinci gün olunca 2 1/2 arşın 5 yakşur (genişliğinde bir alanda) yürür. Kral ve kraliçe yıkanır. Sonra o günde herhangi bir şey yapmazlar. On altıncı gün sona erer. ... (A1 34-44) Onun ardından [[kraliçe birlikte [şöyle [konuşur: “ Tanrının önünde herhangi biri (diğerleriyle) birlikte kral ve kraliçeye kötü konuştuysa şimdi tanrılar bu kötü olayda her yeminle, lanetle, kanla (ve) gözyaşıyla temiz olsunlar. Kurban sahipleri de temiz olsun. Kötü söz artık tanrılarının önünde olmasın. İnsanlar da kurban sahipleri ve bende de olmamalıdır.” Beşinci günde (1) arşın 8 yakşur (mesafeden sonra) durakalı(nı)rsa kral ve kraliçe yıkanır. Orda (bulunanlar) da yıkanır. Tanrının eşyalarını da yıkarlar. On yedinci gün bitti. (A1 I 45-51) On sekizinci günde tanrıları nehrin önünde soda ile yıkarlar. Orada (bulunanlar) da yıkanır. Eşyalar da yıkanır. On dokuzuncu günde tanrıları nehrin önünde tekrar yıkarlar. Onlara (tanrılara) yıkanmak için kurban sunarlar. On dokuzuncu gün bitti. Tanrılarının gözyaşlarını nasıl alırlarsa (tüm) bunlar hususi ikinci bir kil tablet (üzerindedir). Bak sana gönderdim.”

Büyücü Kadın Aşhilla'nın Ordudaki Salgını Ortadan Kaldırmak için Yaptığı Ritüel (CTH 394)⁴¹⁷

Ritüellerde suyun tuz ile kullanılması: Hitit büyü ritüellerinde kirlilikten arınmak amacıyla, su ile tuz kullanımına rastlanılmıştır. Ritüeller sırasında uygulanan bir takım majik

⁴¹⁷ Tam metin için bkz., A. KUB IX 32+Bo 4445 B. KUB IX 31 C.HT 1 D.KUB XLI 18 E. KUB XLI 17 F. KBo XIII 212 G. FHL 95 H. 218\q.

işlemlerden sonra suyun temizleme gücünü daha da artırmak maksadıyla içine tuz atılmıştır. Bu karışım ile bedenin ve ellerin yıkanarak arındırıldığına inanılmıştır.

KUB 9.32(Frg. 1) + Bo 4445(Frg. 4) + Bo 4511(Frg. 5) Rs.⁴¹⁸

- 1 [... -a [t-kán IŠ-T [U ... [[... [[... ... [iš-ḫu-wa-an-zi
2 nu-za-kán QA-TI-Š [U-NU a-pé [-e'-ez' [... [
3 [... [2 AŠ-RA wa-ar-nu-an-zi na-at- [... [-tar-na ar-ḫ [a ... [
4 [... [-zi nu 2 MÁŠ.GAL 1 ^{DUG}ḫu-up-pár GE [ŠTIN 5 NIND [A.GUR⁴.RA [[
5 [... -a [n-da-an-zi nu-kán 2 MÁŠ.GAL A-NA ^D [KAL [a-ni-ia-at-ta-aš [[
6 [ši-pa [-an-zi nu-kán ^{UZU}GABA ^{UZU}ZA [G.UDU ... [-an ^{UZU}NÍG.GIG ^{UZU}ŠÀ
7 [zé-i [a-an-da-za la-aḫ-ḫur-nu-uz-zi d [a-a-i [[n [u' ^DKAL a-ni-ia-at-ta-aš
8 3-ŠU e-ku-zi nu-za a-da-an-zi n [a-a [t- [za [ar-ḫa ú-wa-an-zi

“(Ay. 1-8) Kurbanlar(ın bulunduğu yerden) çıkıp gittiklerinde suyun içine tuz dökerler ve ellerini yıkayarak temizlerler. Ardından iki yerde ateş yakarlar ve arasından geçip gelir. İki keçi ve şarap dolu bir testi, beş somun ekmeği hazır ederler. İki keçiyi Kurban Malzemesinin Koruyucu Tanrısı için kurban ederler. Göğsü, sağ omuzu, karaciğeri ve yüreği pişirilmiş (olarak) yaprakların (üzerine) koyar. Kurban Malzemesinin Koruyucu Tanrısı için üç kez içer. Yerler ve onlar çekip giderler”

Kizzuwatna'lı Rahip Ammihatna'ya Ait Ritüel (CTH 471)⁴¹⁹

Tapınakta bozulan yiyeceklerin yenmesi: Tapınaklara bırakıldıktan sonra bozulan yiyeceğin, ölülerin ruhu için bırakılmış olan yiyeceğin ya da büyü yapılmış bir yiyeceğin yenmesinin kirliliğe sebep olduğuna inanılmıştır.⁴²⁰ Tapınakta bozulan yiyecekleri yemesi nedeniyle kirlendiği için hasta olduğu düşünülen kişiyi arındırmak için ritüel düzenlenmiştir. Ritüelde büyücü, kullanacağı temiz suyu önceden kaplarla doldurarak hazırlamış ve bu kaplar hazırlanırken belli bir zamana bağlı kalmıştır. Bu zaman aralığı ise genellikle güneşin hareketlerine göre belirlenmiştir. Ritüelde büyücü, temiz su kaplarını ayarlarken “güneşin

⁴¹⁸ Transliterasyon için bkz., A. Chrzanowska (ed.), hethiter.net/: CTH 394 (erişim 13 Temmuz 2016); tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin* (İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022), 109; ve Ali M. Dinçol, “Aşhella Rituali (CTH 394) ve Hititlerde Salgın Hastalıklara Karşı Yapılan Majik İşlemlere Toplu Bir Bakış,” *Belleten* 49, no. 193 (1985): 1-40.

⁴¹⁹ Tam metin için bkz., A. KBo V 2 B. KBo XXVII 131+KBo XXXIII 211 C. KUB XLV 12 D. KBo XXII 136.

⁴²⁰ Leyla Murat, “Kizzuwatna'lı Rahip Ammihatna'ya Ait Bir Ritüel Metin (CTH 471)” (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2002), 95.

henüz batmadığı” yani akşama doğru olan bir zaman dilimini seçmiştir. Güneşin bu konumunun kozmik etki ile suyun arındırma gücünü daha etkili hale getireceğine inanılmıştır.

KBo 5.2 Vs. I⁴²¹

20 14 ^{DUG}ME-E ši-i-ḫi-il-la-aš ú-i-te-e-ni

21 14 ^{DUG}ME-E 14 ^{DUG}GÌR.GÁN 14 ^{DUG}BUR.ZI TUR 14 ^{DUG}ÚTUL

22 14 ^{DUG}DÍLM.GAL SIG 40 ^{DUG}GAL 5 ME ^{DUG}ḫu-pu-wa-a-i

...

42 nu-za ku-it-ma-an ^DUTU-uš A-ŠAR-ŠU na-a-ú-i e-ep-zi

43 nu-za ^{LÚ}AZU 2 ^{DUG}A 2 ^{SÍG}ki-iš-ri-in 2 ^{SÍG}tar-pa-a-la-aš SA₅

44 2 ^{SÍG}tar-pa-a-la-aš ZA.GÌN 2 GÍN KÙ.BABBAR 2 ^{DUG}ḫa-ak-ku-un-na-e-eš Ì.DU₁₀.GA

45 2 ^{GADA}ka-az-za-ar-nu-ul-li 2 NINDA.SIG 2 ^{DUG}KU-KU-UB GEŠTIN da-a-i

“(I 20-22) arı su dolu on dört testi, on dört su testisi, on dört kap, on dört küçük adak çanağı, on dört tencere, dört küçük kap, kırık testi, beş yüz kâse ... (I 42-45) güneş henüz batmadığı sırada kâhin iki su kabını, kişri-yünü-nü, yünden mamul kırmızı bir giysiyi, yünden mamul mavi bir giysiyi, 2 şeqel gümüşü, kaliteli ince yağın konulduğu iki kabı, iki kefen bezini, iki ince ekmeği, şarap dolu güğümü alır.”

Kutsal su elde edilmesi: Suyu gece yıldızların altında bekletmek, büyü ritüellerinde gerçekleştirilen uygulamalar arasında yer almıştır. Böylece yıldızların ışığı ile suyun arındırma gücünün artırılması amaçlanmıştır. Yıldızların altında bekleyen su, kutsal suya dönüşmüştür. Hititler bu uygulamada Mezopotamya’dan etkilenmiştir.⁴²²

Vs. II

28 nu ú-i-da-a-ar A-NA ŠA-PAL MUL^{HLA} še-eš-zi

“(II 28) Su yıldızların altında durur.”

Kirli kişinin temas ettiği eşyaların kirlenmesi: Kirlenen kişinin temas ettiği eşyalarının da kirlendiğine inanıldığı için büyücü tarafından kurban sahibi arındırdıktan sonra arındırılmış

⁴²¹ Transliterasyon için bkz., R. Strauß (ed.), hethiter.net/: CTH 471 (erişim 11 Ocak 2016); ve Murat, “Kizzuwatna’lı Rahip Ammihatna’ya Ait Bir Ritüel Metin,” 24-50. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 214–16, 219–21.

⁴²² Murat, “Kizzuwatna’lı Rahip Ammihatna’ya Ait Bir Ritüel Metin,” 121.

suyun bir kısmını kurban sahibinin evine götürülmüştür. Bu kişi temas ettiği nesneleri de aynı su ile temizleyerek tam arınma gerçekleştirilmiştir.⁴²³

Rs. III

54 nu ھاar-wa-a-ši pé-di ^{GIŠ} [ZA.LAM.GA [R tar-na-an

55 na-aš a-pí-ia pa-iz-zi [n [a-aš-ta ši-ḫí-il-li-ia-aš

56 wa-a-tar IŠ-TU DUG ME-E še-er ar-ḫa la-a-ḫu-i

57 nu ^{DUG}GAL šu-un-na-i na-at É-ŠU pé-e-da-i

58 nu-za ^{TÚG}NÍG.LÁM^{MEŠ} ar-ḫa pé-eš-ši-ia-zi

59 nu-za ši-ḫi-il-li-ia-aš ú-i-te-ni-it a-ar-ri

60 ^{TÚG}NÍG.LÁM^{MEŠ}-ma-az ^{LÚ}AZU da-a-i

“(III 54-60) Gizli (bir) yere çadır bırakılmış(tır) ve o oraya gider. Arı suyu su kabına döker. Kabı doldurur ve onu evine götürür. Şatafatlı tören elbiselerini kaldırır. Arı su ile yıkar. Şatafatlı tören elbisesini kâhin alır.”

3.3.2. İstihare İşlemi Öncesi Su Kullanımı

Bir sıkıntı ile karşılaşıldığında tanrıların yardımına rüyalar aracılığıyla başvurulmuştur. Rüyaların, tanrıların insanlara görünerek onlara yardım edebileceği ve yön gösterebileceği bir araç olduğuna inanılmıştır. Bu nedenle, tanrının kurban sahibinin rüyasına girmesi için öncelikle kurban sahibinin bedensel olarak temizlenmesi gerektiği düşünülmüştür. Bu nedenle istihare öncesinde yıkanmak, ritüelin önemli bir parçasını oluşturmuştur.

Patili Rahiplerinin Uyguladığı Bir Doğum Ayini (CTH 477) ⁴²⁴

Doğum öncesi bedenin yıkanması: Doğum öncesi yapılan ritüelde istihareye yatacak olan kurban sahibi, uyumadan önce yıkanarak bedenlen temizlenmiştir. Bu yıkanma tanrının rüyada görünmesini kolaylaştırmak ve ritüelin etkisini artırmak amacını taşımıştır.

KUB 9.22⁴²⁵

29 [(lū-u) [k-kat-ta-ma nu-za MUNUS a-ar-ri

30 [(nu) [ma-a-an MUNUS te-eš- ḫa-az^d pár-ku-i-iš

⁴²³ Murat, “Kizzuwatna’lı Rahip Ammihatna’ya Ait Bir Ritüel Metin,” 119.

⁴²⁴ Tam metin için bkz., KUB IX 22

⁴²⁵ Transliterasyon için bkz., Beckman, *Hittite Birth Rituals*, 88-97; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 234.

31 [(n) [a-an-kán^{LÜ}pa-ti-li-iş har-na-a-ú-i

32 [(a) [n-da pí-e-ḥu-te-iz-zi

“(III 29-32) Ertesi gün kadın yıkanır. Eğer temiz (kirlenmemiş bir) rüya (ya yani istihareye yatmışsa) patili rahibi doğum sandalyesini içeri götürür.”

3.3.3. Nehir ve Su kenarlarında Su Kullanımı

Su kaynakları Hititler tarafından kutsal kabul edilmiştir. Bu nedenle nehirler büyü ritüellerinin icra edilmesi için seçilen mekanlardan birisi olmuştur. Nehir kenarlarında gerçekleştirilen ritüellerin temel amacı kirlilikten arınmak olmuştur. Hastalıkların nedeni kirlilik olarak düşünüldüğü için kirlilikten arınma hastalığın da iyileşeceğine inanılmıştır.

Kirlilikten arınma için farklı yöntemler denenmiş, bunlardan biri su ile temas etmek olmuştur. Kurban sahipleri nehir kenarlarında uyuyarak, nehirden aldıkları sularla kirlendiği düşünülen insan veya nesneleri yıkayarak kirlilikten arınmayı sağlamaya çalışmışlardır. Bununla birlikte nehirden çıkarılan çakıl taşları ve kilin de arındırma gücüne sahip olduğu düşünüldüğü için ritüellerde arınma amaçlı bu malzemeler de kullanılmıştır. Kirliliğin insanlar gibi tanrıları da etkileyeceğine inanıldığı için nehir kenarlarında tanrı heykelleri yıkanarak, tanrılar memnun edilmeye ve arındırılmaya çalışılmıştır.

Hitit inanç sisteminde nehirler, yalnızca tanrıların yeryüzüne çıktıkları alanlar değil aynı zamanda tanrıların kendisi olarak düşünülmüştür. Bu nedenle tanrılara kurban sunmak için nehir kaynakları tercih edilen alanlar arasında yerini almıştır. Bazen de tanrılara sunulacak kurban bir balığın ağzına konmuş ve balıktan bu kurbanı tanrıya ulaştırması istenmiştir.

Çukurların da tanrıların yeryüzüne çıktığı alanlar olduğuna inanıldığı için nehir kenarlarında yapılan ritüellerde, çukurlar kazılarak tanrılara ulaşmak ve arınmayı sağlamak amaçlanmıştır. Ritüel tamamlandıktan sonra, kullanılan malzemelere kirliliğin geçtiği düşünüldüğünden bu malzemeler nehre atılarak yeni bir kirliliğin oluşması engellenmeye çalışılmıştır. Bazı ritüellerin sonunda nehre kara büyü yapıldığına inanılmış ve bu nehri kara büyüden arındırmak için ritüeller düzenlenmiştir. Bu tür uygulamaların ardından, ritüelin yapıldığı alana üzerlik otu ekilerek bölgenin tekrar kirliliğe maruz kalmasının önüne geçilmek istenmiştir.

Büyücü Kadın Tunnawi'nin Uyguladığı Ritüel (CTH 409)⁴²⁶

⁴²⁶ Tam metin için bkz. KUB VII 53+KUB XII 58.

Nehir kenarında arındırmanın yapılması: Nehirler büyü ritüelleri sırasında tercih edilen önemli mekanlardan birisi olmuştur. Nehir kenarlarında yapılan bu ritüelde kötü maksatlı büyü nedeniyle meydana geldiğine inanılan kirlilikten arınmak amaçlanmıştır. Özellikle sürekli düşük yapan kadınlar ya da iktidarsızlık sorunu yaşayan erkekler gibi fiziksel ya da biyolojik sorunları olan bireyler, arınmaları için nehir kenarına götürülmüştür. Ritüelde, söz konusu hastalıklar doğrudan kirlilikle ilişkilendirilmiş ve bu kirliliğin ortadan kaldırılması ile kurban sahiplerinin iyileşeceğine inanılmıştır. Kirlilik sonucu olduğu düşünülen hastalıklar; erken doğum sonrası bebek ölümleri, düşük yapma veya iktidarsızlık olarak kil tabletlerde yerini almıştır.

KUB 7.53 (Frg. 1) Vs. I⁴²⁷

- 1 UM-MA tu₄-un-na-ú-i MUNUSŠU.GI ma-a-an-kán an-⟨(aḥ)⟩-tu-uḥ-⟨ša-aš⟩ na-aš-šu
- 2 LÚ-LIM na-aš-ma MUNUS-za pa-ap-ra-an-ni ku-e-da-ni-ik-ki an-da ti-an-za
- 3 na-aš-ma-za-an-kán ta-ma-iš ku-iš-ki pa-ap-ra-an-ni še-er ḫal-zi-an ḫar-zi
- 4 na-aš-ma-kán MUNUS-ni DUMU^{MEŠ}-ŠU ak-ki-iš-kán-zi na-aš-ma-aš-ši-kán
- 5 UZUšar-ḫu-u-wa-an-da-ma ku-uš-ke-ez-zi na-aš-šu LÚ-ni na-aš-ma MUNUS-ni
- 6 pa-ap-ra-an-na-aš ud-da-na-an-za UZUÚR^{HLA}-ša ar-ḫa šar-ra-an
- 7 nu-za-kán a-pa-a-aš an-tu-uḥ-ša-aš pa-ap-ra-tar uš-ke-ez-zi nu-za a-pa-a-aš
- 8 an-tu-uḥ-ša-aš na-aš-šu LÚ-aš na-aš-ma MUNUS-za pa-ap-ra-na-aš SÍSKUR
- 9 ki-iš-ša-an ši-pa-an-ti ŠA ÍD-at-za SÍSKUR ḫal-zi-iš-ša-an-zi
- 10 nu ki-i SÍSKUR 1-EN-pát

“(1-6) Büyücü Kadın Tunnaḫi şöyle (söyler): Eğer insan ya erkek ya da kadın herhangi bir şekilde kirliliğe maruz kaldıysa ya da başka herhangi biri kirli (olanı) ifşa ederse, kadının çocukları ölüp durursa, erkek ya da kadının kirlenme meselesi yüzünden erkeğin cinsel uzvu çalışmazsa (I 7-10) (bu) insanın kirliliğini görüp dururlarsa ve o insan(ın yani) erkeğin ya da kadının kirlenme ayinin(de sunulan kurbanları) şöyle kurban ederler. (Onlara) “nehrin ayini” adı verirler. Bu ayin tek bir (ritüeldir).”

⁴²⁷ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHDig KUB 7.53+ (erişim 31 Aralık 2021) ve Albrecht Goetze, *The Hittite Ritual of Tunnawi*, American Oriental Series 14 (New Haven: American Oriental Society, 1938), 4. Tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin* (İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022), 141.

Büyücü kadın Hattiya Tarafından Tanrıça Ušiianza'ya Nasıl Kurban Sunulacağına Anlatıldığı Bir Ritüel (CTH 396)⁴²⁸

Nehir kenarında tanrı heykellerinin yıkanması: Tanrı heykellerini nehir kenarlarında yıkanarak temizlenmesi eyleminin, tanrılara yapılan bir iyilik olduğu düşünülmüş, bu iyiliğin karşılıksız kalmayacağına inanılmıştır. Bu nedenle tanrıdan bir şey istemeden önce, tanrıya iyilik yaparak onun memnun edilmesi amacıyla, tanrı heykeli yıkanarak arındırılmıştır. Böylece tanrının hoşnut edilmesiyle kurban sahibinin isteklerinin yerine getirileceğine inanılmıştır.

KBo 15.25 Vs. ⁴²⁹

5 nu-uš-ša-an DÚ-i-šu-ri-ia-an-da-an kat-ta [ÍD-i pé-e-da-aḫ-ḫi [

6 nu-uš-ša-an pa-i-mi A-NA PA-NI ÍD ^{GIŠ}ZA.LAM.G [AR tar-na-aḫ-ḫi [i

7 nu DÚ-i-šu-ri-ia-an-da-an wa-ap-pu-wa-aš [IM-it šu [-wa-ru-ú-it-ta

8 wa-ar-ap-mi nu ki-iš-ša-an te-mi ka-a-š [a-wa-a [t-ta pár-ku-nu-nu-un

9 nu-wa-at-ta [... ... [ša-ap-pí-ša-ra-aḫ-ḫu-un [zi [-ga DÚ-i-šu-ri-ia-an-za

10 A-NA EN SISKUR. S [ÍSKUR E [GIR-pa TI-tar ḫa-ad-du-la-a-tar in- [na [-ra-u-wa-tar MU^{HIA} GÍD.DA

11 [IG [I^{HIA}-wa-⟨aš⟩ u [š-ki-ia-u-wa-a [r GÚ-tar ša-ra-a ap-pa-a-tar-ra pí-iš-ki

“(Öy. 5-11) Tanrıça Ušiianza'yı aşağı nehre götüreceğim. Gideceğim ve nehrin önüne çadır kuracağım. Tanrıça Ušiianza'yı (nehir) kıyısında kil (sabun)a (ovup tas ile (üzerine su döküp) yıkayıp (paklayacağım ve) “işte bak, seni yıkayıp temizleyeceğim. Sen tanrıça Ušiianza kurban sahibine hayatı boyunca yaşam, sağlık, zindelik, uzun yıllar, gözlerine fer ve kaslarına gücü ver” diyeceğim.”

Büyücü Kadın Tunnawi'nin Uyguladığı Ritüel (CTH 409)

Nehre kurban sunulması: Tanrıların nehir kenarlarında yaşadıkları düşünülmüş ve nehirler kutsal kabul edilmiştir. Hatta nehrin kendisini tanrı olarak görüldüğünden nehirlere kurbanlar sunularak memnuniyet sağlanmaya çalışılmıştır.

⁴²⁸ Tam metin için bkz., 1. KBo XV 25, ABoT 20 2. Fragmanlar: ABoT 32, KBo XV 26, 7.

Transliterasyon için bkz., A. Chrzanowska (ed.), hethiter.net/: CTH 396.1.1 (erişim 26 Temmuz 2012) ve Onofrio Carruba, *Das Beschwörungsritual für die Göttin Wišurijanza*, Studien zu den Boğazköy-Texten 2 (Wiesbaden: Harrassowitz, 1966), 2. Tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin* (İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022), 115 ve Carruba, *Das Beschwörungsritual für die Göttin Wišurijanza*, 3.

KUB 7 53+KUB 7 58⁴³⁰

27 na-aš ma-aḥ-ḥa-an wa-ap-pu-i a-ri nu 1 NINDA SIG wa-ap-pu-wa-aš ^DMAḥ pár-ši-
ia

28 na-at-ša-an wa-ap-pu-i da-a-i NINDA. <IÃ>.E.DÉ.A me-ma-al še-ir iš- ḥu- u-wa-i

29 nu GEŠTIN ši-pa-an-ti nu me-ma-i

“(I 27-29) Onlar nehir kenarına geldiğinde bir yufka ekmeğini nehir kenarının kader tanrıçası için bölüp parçalar. Onları nehir kenarına koyar. Böreği ve bulguru üzerine döker. Şarabı dökerek kurban eder.”

*Arzaçalı Büyücü Kadın Alli'nin Büyü Bozma Ritüeli (CTH 402)*⁴³¹

Nehir kenarlarında tanrılara kurban sunulması: Nehir kenarı tanrıçası için gerçekleştirilen bir ritüelde, tanrıça için nehre koyun ve şarap kurban edilmiş, muhtemelen ritüel sonrasında nehirten alınan su ile kirlendiği düşünülen kişi yıkanarak arındırılmıştır. Bu ritüel hem tanrıya kurban sunma hem de arınma işleminin birlikte gerçekleştirildiği bir örnek olmuştur.

KUB 24.9(Frg. 2)Rs.IV.⁴³²

15 [^{MUNUS}ŠU.GI me-ma [-i wa-ap-pu-u-wa-aš DINGIR.MAH-aš ÍD-aš ŠUM-ŠU
te-ez- [z [i ÍD-aš

16 [... [^{MEŠ}šu-me-eš az-zi-ik-ke-tén ak-ku-uš-ke- [et [-tén ke-e-da-ni

17 [... [x [... [-ne-ia-an wa-a-tar pé-eš-ke-tén / nu-uš-ši-ká [n [A^{?MEŠ} an-da-an

18 [... GA [L GEŠTIN [Í [D -i an-da la-a-hu-wa-i 1 UDU ^{MUNUS}ŠU.G [I ne [-e-i-an-
zi

19 [n [u 2 ^{DUG}GA [L GEŠTI [N ha-ni-ia-an-zi na-at an-da-an U [RU-i [a ú-it

20 [... [x ú-e-te-ni IGI-an-da la-a-hu-wa-an-zi nu-za wa- [a [r-ap-zi

⁴³⁰ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 7.53+ (erişim 31 Aralık 2021) ve Goetze, *The Hittite Ritual of Tunnawi*, 6. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 142.

⁴³¹ Tam metin için bkz., A. KBo II 126, 127, KUB XXIV 9 B. KUB XXIV 10 C. KBo LII 26, KBo XLVI 6, KBo LVII 28 D. KBo XI 12, KBo X 43 E. KBo X 41 F. IBoT II 123 G. KBo LII 27, KUB XLI 2 H. KUB XLI 1 I. KBo XXI 8 J. KBo XLV 190 K. KBo LI 31 L. KBo XLVII 4 M. ABoT II 25.

⁴³² Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KBo 12.126+ (erişim 31 Aralık 2021) ve Liane Jakob-Rost, *Das Ritual der Malli aus Arzawa gegen Behexung: KUB XXIV 9* (Heidelberg: Carl Winter, 1972), 52-54. Tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin* (İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022), 128 ve Jakob-Rost, *Das Ritual der Malli aus Arzawa*, 52-54.

“ (IV 15-20) Büyücü kadın der ki: “Nehir kenarının ana tanrıçasının ismini söyler. [[yiyiniz içiniz. Bu [[suyu veriniz.” Şarap dolu kabı döker. Büyücü kadınlar bir koyunu gönderir. İki kaptan şarap alırlar. Kente gider. [[suyun önüne döker ve yıkanır.”

Büyücüler Ammithatna, Tulbi ve Mati'nin Tapınağa Yapılan Saygısızlığa Karşı Uyguladıkları Ritüel (CTH 472)⁴³³

Tanrıların nehirlerden çağırılması: Hitit inancına göre tanrılar, insanlara kızdıklarında onları terk edebilirdi. Saygısızlığa tahammülü olmayan tanrının bir ülkeyi terk etmesi felaketleri beraberinde getirmiştir. Böyle bir durumda, onları geri dönmeleri için ikna etmek ve gittikleri yerlerden çağırmak için özel ritüeller düzenlemek gerekli görülmüştür. Tanrıların çağırıldıkları yerler arasında su kaynakları önemli bir yere sahip olmuştur. Bu kaynakları arasında nehir kenarları, pınarlar ve denizler ön plana çıkmıştır.

KUB 23.1 Vs.I⁴³⁴

16 nu DINGIR-LAM HUR.SAG^{HLA}-az ÍD^{MEŠ}-az a-ru-na-az IŠ-TU 7 KASKAL^{MEŠ}-
ia

hu-u-it-ti-ia-az-zi

17 nu me-ma-i

18 DINGIR-LUM ku-e-da-ni ku-e-da-ni pa-ap-ra-an-ni pé-ra-an ar-ḫa píd-da-it-ta

19 nu-uš-ši ma-a-an ne-pí-ši pa-it-ta

20 ma-a-an-kán HUR.SAG-i pa-it-ta

21 ma-a-an-ša-an a-ru-ni pa-it-ta

22 ma-a-an-kán 7 KASKAL^{MEŠ} pa-it-ta

23 ki-nu-na ne-pí-ša-az e- [hu]

24 [HUR.SAG-a]z ÍD^{MEŠ}-az e-ḫu

25 a-ru-na-az e-ḫu

26 IŠ-TU [7] KASKAL^{HLA} e-ḫu

⁴³³ Tam metin için bkz., A. KUB XXX 38+KUB XXX 38b+ABoT 28 4 ABoT 29+ABoT 0+ABoT 31+IBoTN11 113+738\b+756\b+1134\C+1721\c+2107\ B. KBo IX 97 C. KUB XXX 38a.

⁴³⁴ Transliterasyon için bkz., R. Strauß (ed.), hethiter.net/: CTH 472 (Expl. A, erişim 3 Kasım 2010) ve René Lebrun, *Les rituels d'Ammihatna, Tulbi et Mati contre une impureté: CTH 472*, Bibliothèque des Cahiers de l'Institut de Linguistique de Louvain 15 (Louvain: Peeters, 1979), 139-164. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 222-23.

27 IŠ-TU 7 PA-A-DA-NI e-ḥu

“(I 16-18) Tanrıyı dağlardan, nehirlerden, denizden ve yedi yoldan çeker ve der ki:(I 19-22) “Ey tanrı her ne pislikten kaçmışsan göğe çıkmışsan, dağa gitmişsen, denize gitmişsen, yedi yolda yürümüşsen (I 23-25) şimdi gökyüzünden gel, dağdan gel, nehirlerden gel, yedi yoldan gel, (haydi) yedi yoldan gel.”

Sedirin Erkek Tanrılarını Yoldan Çekip Çağırarak için Uygulanan Ritüel (CTH 483)⁴³⁵

Tanrılarının gelmesi için sembolik yollar yapılması: Ritüelde tanrılarının kızıp gittikleri sekiz bölge için sembolik yollar hazırlanmış ve bu yollar aracılığı ile tanrılarının çağırılması amaçlanmıştır. Bu yollar; nehirler, pınarlar ve denizler gibi su kaynakları için yapılmış, böylece bu sembolik yollardan çağırma ritüelleri düzenlenerek tanrılarının geri dönmesi amaçlanmıştır.

KUB 17 34 Vs.I⁴³⁶

1 ma-a-an LÚ.MEŠ AZU DINGIR (MEŠ) IŠ-TU [VII [I? KASKAL^{MEŠ} [ú-el- -1

[u?-u-wa-az ḪUR. SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ}

2 a-ru-na-az TÚL^{MEŠ}-az pa-aḫ-ḫu-e-na-az [ne-p [í-ša-az ták-na-a-az

3 ḫu-it-ti-ia-an-zi nu ki-i da-an-zi [nu [GIŠ MA.SÁ.AB da-a-i

4 A-NA GIŠ MA.SÁ.AB-ma-aš-ša-an ki-iš-ša-an ḫa-an-da-a-an I^{GIŠ!} ḫu-up -pa-ra-aš

5 ki-it-ta nu-uš-ša-an I NINDA KUR4. RA BA. BA.Z [A k [i-it-ta nu-uš-ša-an

6 A-NA NINDA KUR4. RA še-er GIŠ ERIN pa-aš-kán A-N [A GIŠ ERIN- ma-aš-ša-an

7 ʾpí-ra⁷-an SÍG SA₅ iš-ḫi-ia-a [n [

“(I 1-7) Kâhinler tanrıları sekiz yoldan, çayırdan, dağlardan, nehirlerden, denizden, pınarlardan, ateşten, gökten, yerden çağırırlar. Bunu alırlar ve bir (de) sepet alır. Sepet (içinde) şunlar (konularak) düzenlenmiş (tir. İçine) bir kâse konur. Arpa lapası (ile) bir somun ekmek konur. Somun ekmeğin önünde sedir ağacı (dalı) dikilmiş(tir). Sedir (dalı) önünde kırmızı yün bağlanmıştır.”

⁴³⁵ Tam metin için bkz., A KUB XV 34 KUB XV 33a+33b+38 C KBo VIII 70 D 1897\ u E KUB XXXIV 59 F KBo XIII 126 III 1-9 G FHG 4 H KUB XV 35 I KUB XIII 29 1k.Kol. 7-13 J KBo IX 102 Ay. K617p.

⁴³⁶ Transliterasyon için bkz., Volkert Haas ve Gernot Wilhelm, *Hurritische und luwische Riten*, Alter Orient und Altes Testament 3 (Kevelaer: Butzon & Bercker, 1974), 182-208; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 249.

Ritüelin devamında tanrıların gelişini sağlamak amacıyla dua edilmiş, tanrıların gelmesi için sembolik yollar yapılmıştır. Tanrının gelişini kolaylaştırmak için ise yollara renkli sofa bezleri serilip kurban malzemeleri sürülerek yollar cazip hale getirilmeye çalışılmıştır.

*KUB 17 34 Vs.I*⁴³⁷

40 DINGIR^{MEŠ} LÚ^{MEŠ} GIŠ^{ERIN}-aš ka-a-sa-aš-ma-aš KASKAL^{MEŠ} TÚG^{ku-ši-ši-ia-aš}

41 TÚG^{ku-re-eš-ni-it iš-pár-ḫu-un nu-uš-ma-ša-aš} BA.BA.ZA Ì.DÜG.GA

42 iš-pár-ḫu-un nu-uš-ša-an a-pí-ia i-ia-ad-du-ma-at

43 nu-uš-ma-aš-kán ḫa-aḫ-ḫal A-NA GÌR^{MEŠ}-KU-NU le-e ti-i-e-ez-z [i [

44 nu-uš-ma-aš NA⁴ GIŠ^{MEŠ}-KU-NU le-e ta-ma- [aš [-ša-an-z [i [

45 nu-uš-ma-aš ḪUR. SAG^{MEŠ} pí-ra-an ták-ša-at-ni-ia-an-ta-ru [ÍD⁴ [-aš-ma-aš

46 pí-ra-an ar-mi-iz-zi-ia-an-ta-ru NINDA.SIG^{MEŠ} pár-ši-ia

47 NINDA.Ì.E.DÉ.A-ia iš-ḫu-wa-a-i ši-pa-an-ti-ia nu te-ez-z [i [

“(I 40-47) “Bakın siz sedir ağacının erkek tanrıları için (serilen) renkli (sofra) bezini yollara serdim. Yulaf lapasını ve kaliteli ince yağı (üzerine) dağıttım. Oranın (üzerine) basın. Ayaklarınıza çalı çırpı değmesin. Ayaklarınıza taş değmesin. Dağlar önünüzde düzleşsin. Nehirler de köprüler ile (senin için) birleşsin” Yufka ekmekleri bölüp parçalar. Böreği saçıp kurban sunar ve der ki:”

Sembolik yollara kurban malzemesi serilmesi: Tanrıların bu sembolik yollardan geçerken, yol üzerine serilmiş kurban malzemelerini yiyip içerek memnun kalacakları düşünülmüştür. Böylece tanrıların öfkelerinin yatışacağına ve nereye gitmiş olursa olsunlar Hatti ülkesine geri döneceklerine inanılmıştır.

*KUB 17 34 Vs.I*⁴³⁸

48 DINGIR^{MEŠ} LÚ^{MEŠ} GIŠ^{ERIN}-aš in-na-ra-u-wa-an-te-eš KASKAL^{MEŠ} a-d [a-an-d [u

49 a-ku-wa-an-du na-at-za iš-pí-ia-an-du ni-in-kán-du [na-aš [-ta DINGIR^{MEŠ}

50 A-NA LUGAL SAL.LUGAL an-da aš-šu-li na-iš-ten nu-za DINGIR^{MEŠ}

LÚ^M [E [Š GIŠ^{ERIN}-aš

⁴³⁷ Transliterasyon için bkz., Haas ve Wilhelm, *Hurritische und luwische Riten*, 182-208; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hittitlerde Büyü ve Ayin*, 250.

⁴³⁸ Transliterasyon için bkz., Haas ve Wilhelm, *Hurritische und luwische Riten*, 182-208; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hittitlerde Büyü ve Ayin*, 251.

51 [k [u-wa-pí ku-wa-pí ma-a-an-za ne-pí-ši ma-a-an ták-ni-i ma-a-a [n-z [a
HUR.SAG^{MEŠ}

52 [ma [-a-an TÚ [L^{MEŠ} [ma-a-an-za *I-NA* KUR ^{URU}Mi-it-ta-an-ni ma- [a [-an-za
KUR ^{URU}Ki-in-za

53 [KUR ^{URJ}Du-ni-ip KUR ^{URU}Ú-ga-ri-it KUR ^{URU}zi-in-zi-ra KUR ^{URU}Du-na-na-pa

54 [(KUR ^{URU}) [I-da-ru-kat-ta KUR ^{URU}Ga-ta-an-na KUR ^{URU}A-la-al-ḥa

55 [KUR ^{URU}Ki-n [a-aḥ-ḥi KUR ^{URU}MAR.TU KUR ^{URU}zi-tu-u-na KUR ^{URU}Zu-un-zu-
ra

56 [KUR ^{URU}Nu-ḥa-aš-š [i KUR ^{URU}Ú-gul-zi-it KUR ^{URU}A-ra-ap-ḥi KUR
^{URU}Zu-un -zu-ur- [ḥi [

57 [ma-a-an-za I-N [A KUR ^{URU}A-aš-šur KUR ^{URU}KÁ.DINGIR. RA KUR
^{URU}ša-an- -ḥa-ra KUR ^{URU}Mi-iz-r [i [

58 [KUR ^{URU}A-la-š [i-ia KUR ^{URU}A-al-zi-ia KUR ^{URU}Pa-pa-aḥ-ḥi KUR ^{URU}Kum-ma-
a- [ni [

59 [KUR ^{URU}Ḥa-ia-š [a KUR ^{URU}Lu-ul-lu-wa KUR ^{URU}Ar-za-w [(a KUR ^{URU}).... [

60 [. . . . -w [a[?] KUR ^{URU}Ta-la-u-wa KUR ^{URU}Ma-a- [(ša KUR ^{URU}Ga-al-ki-ša) [

61 [KUR ^{URU}Ku-un-t [a-ra-a KUR ^{URU}I-ia-la-an-ti [(KUR ^{URU}Ú-i-lu-ša) [

62 [(KUR) ^{URU} . . . [x-ia KUR ^{URU}Lu-uḥ-ma KUR ^{URU}Ša [(p -pu-wa KUR ^{UR})^U . . . [

63 [KUR ^{URU}Pár-ta-ḥu-i-n [a KUR ^{URU}Ga-šu-ú-la KUR ^{URU}Ḥi- [mu-wa [[?]
(KUR ^{URU}La- -al-ḥa) [

64 [(ḥu-u-ma) -an-da-za KUR-e-z [a ku-wa-pí im-ma ku-wa- [pí..... [

65 [(ki-nu-na EGIR-pa *I-N*) [A KUR ^{URU}Ḥa-at-ti [ú-wa-at-ten [

66 [(ma-a-an-ša-ma-aš-kán x)

67 [(na-aš-ma LÚ KUR ^{URU}Ḥa)-at-ti

68 [(na-aš-ma pa-an-ku-u) š

69 [(ar-ḥa tal-li-ia-) an

70 [(pár-ni an-da) ú-wa-at-ten

71 [(nu-uš-m) a-aš

72 [(i-da-la-wa-an-) ni

73 [(ú-i-iš-ki)-iz-zi

“(I 48-56) “Sedirin güçlü erkek tanrıları yollar, yesinler ve içsinler. Doyasıya yiyip içsinler. (Ey) tanrılar (sizler) kral ve kraliçeye sağlıkla dönünüz. Sedirin erkek tanrıları (olan sizler) gökte, yerde, dağlarda, pınarlarda, Mitanni ülkesinde, Kinza ülkesinde, Dunip ülkesinde, Ugarit ülkesinde, Zinzira ülkesinde, Dunapa ülkesinde, İdarukatta ülkesinde, Gatana ülkesinde, Alalḫa ülkesinde, Kinaḫi ülkesinde, Amurru ülkesinde, Zituna ülkesinde, Zonzura ülkesinde, Nuḫašši ülkesinde, Ugarit ülkesinde, Araphi ülkesinde, Zonzurḫi ülkesinde (I 57-73)... Lalḫa ülkesinde (ve her nerede olursanız olun) tüm bu ülkelerden şimdi Hatti ülkesine dönünüz.”

Tanrının su kaynaklarından çıkarılması: Yine aynı metnin devamında büyücü, tanrıları denizden, nehirlerden ve pınarlardan bir takım majik işlemler uygulayıp, kurbanlar sunarak çağırmaya devam etmiş ve bu alanlardan “tanrıları çekip çıkarmak” istemiştir. Bunu sağlamak amacıyla yine sembolik yollar yapılmış, yollar üzerine kurbanlar serilerek tanrının gelişi kolaylaştırılmak istenmiştir. Tanrıların gelirken kurban sahibine sağlık, uzun yaşam, evlatlar ve torunlar da getirmesini talep edilmiştir.

KUB 17 34 Rs. III⁴³⁹

13' [na-aš-ta š [u-m [e-eš DI [NGIR^{MEŠ} LU^{MEŠ} GIŠ^{ERIN}-aš ma-a-an ÍD^{MEŠ} ar- [ḫa [

14' pí-ia-an- [te-eš [ki-nu-na-aš-ma-aš ka-a-ša ÍD^{MEŠ}-az ḫu-u-ma-a [n-da-az [

15' ḫu- [u-it-ti-ia-a [n-ni-iš-ki-u-e-ni nu ú-wa-at-ten na-aš-ta A-N [A LUGAL MUNUS.LUGAL [

16' an- [da aš-šu-li [na-iš-ten nu ú-wa->ta<-at-ten A-NA LUGAL MUNUS.LUGAL [TI-tar [

17' [ḫa-ad-du-la-a-ta [r MU^{HI.A} GÍD.DA DUMU-la-tar IBILA^{MEŠ} DUMU.MUNUS^{MEŠ}

ḫa-a-aš-šu- [uš [

18' [ḫa-an-za-aš-šu-uš p [í-iš-kat-ten KI.MIN

⁴³⁹ Transliterasyon için bkz., Haas ve Wilhelm, *Hurritische und luwische Riten*, 182-208; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 253.

“(III 13-18) “Siz sedirin erkek tanrıları nehre gittiğinizde şimdi bak(ın), sizi nehirde (ve) (her şeyden) çekeceğiz. Kral ve kraliçeye iyilikle(r) getiriniz (ve onlara) dönünüz. (Şunları da) getiriniz. Keza kral ve kraliçeye yaşam, sağlık, uzun yıllar, erkek ve kız evlatlar, torunlar verip (bahşediniz).”

Kuşların nehir ve denizler için kurban sunulması: Tanrıları çağırmak için düzenlenen ritüeller sırasında kurban olarak sunulan hayvanlar arasında “kuşlar”a da yer verilmiştir. Hem tanrıların gelmesi beklenen yollar üzerinde hem de tanrı olduğuna inanılan nehir ve denizin önünde kuşlar yakılarak tanrılar için kurban olarak sunulmuştur.

KUB 17 34 Rs. III⁴⁴⁰

19' [nu I MUŠEN ħu-wa-a [l-zi-ia ta-la-ħu-ul-zi wa-ar-nu-an- [zi [

20' [I MUŠEN-ma ħa-a-ri-ia [wa-ar-nu-an-zi

21' [EGIR-an-da-ma [ÍD-i-pát pí-ra-an a-ru-na-az ħu-it-ti-ia-a [n-z [i

22' ud-da-a-ar-ra-kán an-da QA-TAM-MA me-ma-i MUŠEN^{HLA}-ia QA-TAM-MA

wa-ar-nu-an- [z[i

“(III 19-20) *Ħuulzi ve talaħulzi için bir kuş yakarlar. Yol için bir kuş yakarlar. (III 21-22) Sonra denizden nehrin önün(den) çekerler. Sözü de aynı şekilde söyler ve kuşları da aynı şekilde yakarlar.*”

Tanrıların sembolik pınarlardan gelmesi: Akan bir suyun önünde yedi sembolik pınar yapılmıştır. Tanrıları çağırmak için yapılan bu pınarların alt kısmına renkli sofra bezleri serilmiş, arpa lapası, bal ve yağlı şaraptan yollar çekilmiştir. Büyü uygulayıcıları her bir pınara yufka ekmeği, börek ve şarap kurban ederek tanrıları bu pınarlardan çekip çıkarmak istemişlerdir. Pınarlardan geleceği düşünülen tanrılardan ise kral ve kraliçe için uzun bir hayat, sağlık, kız ve erkek çocuklar ile torunlar istenmiştir.

KUB 17 34 Rs. III⁴⁴¹

23' na-at-kán^{URU}Ta-ú-ri-i-ša an-da pa-a-an-zi na-aš-ta wa-a-tar ku-wa-pí

24' pa-ra-a ar-aš-zi nu^{GIŠ}BANŠUR pí-ra-an ti-an-zi pí-ra-an kat-ta-ma

⁴⁴⁰ Transliterasyon için bkz., Haas ve Wilhelm, *Hurritische und luwische Riten*, 182-208; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 253.

⁴⁴¹ Transliterasyon için bkz., Haas ve Wilhelm, *Hurritische und luwische Riten*, 182-208; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 253-54.

- 25' VII TÚL^{MEŠ} i-ia-an-zi na-at ú-i-te-ni-it šu-un-na-an-zi
- 26' nam-ma-kán ta-a -wa-al wa-al-ḫi KAŠ GEŠTIN KU₇ GEŠTIN kar-ši ḫa-pu-us-ti-ia-an
- 27' LÁL Í.DÚG.GA Í.NUN GA¹ KU₇ an-da la-ḫu-u-wa -an-zi
- 28' na-aš-ta IŠ-TU^{GIŠ} BANŠUR^{TÚG₁} ku-re-eš-šar kat-ta tar-na-i nu ŠA BA.BA.ZA
- 29' KASKAL-an ḫu-it-ti-ia-an-zi ŠA BA.BA. ZA-ma KASKAL-Ši ki-e-iz ŠA LÁL KASKAL-an
- 30' ḫu-it-ti-ia-an-zi ki-e-iz-ma-aš-ši ŠA GEŠTIN Ì an-da i-im-mi-ia-an-zi
- 31' KASKAL-an ḫu-it-ti-ia-an-zi nu ku-e-ta-ni-ia A-NA I TÚL I NINDA.SIG pár-ši-ia
- 32' še-ra-aš-ša-an NINDA.Ì.E.DÉ.A zi-ik-ki-iz-zi na-at-ša-an TÚL^{MEŠ} -aš ir-ḫi
- 33' zi-ik-ki-iz-zi VII NINDA.SIG-ma ar-ḫa pár-ša-a-iz-zi na-at-ša-an
- 34' A-NA VII TÚL^{MEŠ} an-da iš-ḫu- [w [a-a-i nu GEŠTIN ši-pa-an-ti nu te-ez-zi
- 35' ma-a-an-za DI [NG [IR^{MEŠ} LU^{MEŠ} GIŠERIN-as A-NA TÚL^{MEŠ} pí-ia -an-te-eš ki-nu-na-aš-ma-aš-kán
- 36' ka-a-ša IŠ-TU VII TÚL^{MEŠ} ša-ra-a ḫu-it-ti-ia-an-ni-iš-ki-u-e-ni
- 37' na-aš-ta ša-ra-a ú-wa-at-ten nu šu-me-eš TÚL^{MEŠ} DINGIR^{MEŠ} -na-aš ku-wa-pí šu-me-ex
- 38' wa-a-tar pí-iš-te-ni ar- [(r) [u-ma-an-zi-ia-aš-ma-aš ku-wa-pí pí-ig-te-ni
- 39' na-as-ta DINGIRMEŠ-aš ŠA [(LU) [GAL MUNUS.LUGAL TI-tar ḫa-ad-du-la-a-tar MU^{HLA} GÍD.DA
- 40' DUMU-la-tar IBILA^{MEŠ} DUMU.MUNUS^{MEŠ} ḫa-a-šu-u ḫa-an-za-aš-šu-uš ú-i-wa-ak-te-ten

“(III 23-27) Tauriša kentine giderler. Su aktığı sırada sofrayı önüne koyarlar. Önde aşağı kısımda yedi pınar yaparlar ve onu su ile doldururlar. Sonra taḫaḫalhi (içkileri ile) bira, tatlı şarabı, sert şarabı, ḫapuštī a içkisini, balı, kaliteli ince yağı, tatlılaştırılmış sütü içine dökerler. (III 28-34) Sofradan renkli (sofra) bezini aşağı bırakır. Arpa lapasından yol çekerler. Arpa lapası(ndan çekilen) yolun bu tarafına baldan yol çekerler. Öbür tarafına içine yağ karışmış şaraptan yol çekerler. Her bir pınar için bir yufka ekmeği bölüp parçalar. Üzerine börek koyar.

Onları pınarların kenarına koyar. Yedi yufka ekmeği tamamen bölüp parçalar. Onları yedi pınara saçar ve şarabı dökerek kurban edip der ki: (III 35-40) Sedirin erkek tanrıları (olan sizler) pınarlara getirildiğinizde şimdi bak(ın), yedi pınardan sizi çekip çağırıp duracağız. Yukarı geliniz. Siz tanrıların pınarları suyu vereceğinizde, (siz de) bize yıkanmak için (suyu) verdiğinizde tanrılar(dan) kral ve kraliçe (için) yaşam, sağlık, uzun ömür, erkek ve kız çocuklardan evlatlar, torunlar isteyiniz.”

Edilen dualardan sonra ekme, meyve, arpa, şarap ve kuştan oluşan kurban sunumuna devam edilmiştir. Tanrıların nehir ve pınarlardan gelerek ritüel alanına ulaştıklarında, bu kurbanlarla karşılaşmaları ve memnun olmaları amaçlanmıştır.

KUB 17 34 Rs. III⁴⁴²

41' DINGIR^{MEŠ}-ma ku-i-e-eš A-NA ÍD^{MEŠ} TÚL^{MEŠ} ú-wa-an-zi nu-uš-ma-aš EGIR-an

42' [(a-pí-e) [-ia iš-pi-ia-an-te-eš ni-in-kán-t [e-eš [a-ša-an-du

43' na-aš-ta ku-e-iz-zi TÚL-az^{NA4} pa-as-ši-la-anš š [a [-ra-a da-a-i

44' na-an-ša-an^{GIŠ} BANŠUR da-a-i nu NINDA EM-ŠA GA.KIN.AG pár-ša-a-an IN-BA
ŠE

45' iš-ḫu-wa-i nu GEŠTIN ši-pa-an-ti na-aš A-NA SISKUR.SISKUR t [i-i-e-iz-z [i

46' nu I MUŠEN ḫu-wa-al-zi-ia ta-la-ḫu-ul-zi-ia wa-a [r-nu-an-zi [

47' I MUŠEN-ma ḫa-a-ri-ia wa-ar-nu-an-zi

“(III 41-47) Nehir ve pınarlara gelen tanrılar doyasıya yemiş ve doyasıya içmiş olsun. Her bir pınardan çakıl taşı çıkarır ve onu sofraya koyar. Parçalanmış peynirli ekşi ekmeği, meyve ve arpayı saçar. Şarabı dökerek kurban eder. Kurban için gider. Bir kuşu ḫuḫalzi ve talaḫulzi için yakarlar. Bir kuşu yol için yakarlar.”

Kader Tanrıçaları ile Doğum Tanrıçaları Anzili ve Zukki'yi Yollardan Çağırma Ritüeli (CTH 484)⁴⁴³

Kader ve Doğum tanrıçalarının pınarlardan çağırılması: Başka bir ritüel metinde büyü uygulayıcıları, kendilerini terk ettiğini düşündükleri, Kader ve Doğum Tanrıçalarını geri

⁴⁴² Transliterasyon için bkz., Haas ve Wilhelm, *Hurritische und luwische Riten*, 182-208; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 253-54.

⁴⁴³ Tam metin için bkz., A KUB XV 31, B KUB XV 32+357\ u C 1321\ u.

çağırmak için ritüel düzenlemiştir. Tanrıların gitmiş olabilecekleri yerler arasında nehirler ve pınarlar çivi yazılı metinlerde yerini almıştır.

KUB 15.32 Rs. I⁴⁴⁴

36 DINGIR.MAḪ^{MEŠ} ^DGul-še-eš DINGIR^{MEŠ}-ašan-tu-uḫ-[ša-aš-ša] tu-eg-ga-aš

37 DINGIR.MAḪ^{MEŠ} ^DGul-še-eš ^DZu-uk-ki-iš An-zi-li-iš

38 ku-wa-pí-wa-za im-ma ku-wa-pí ku-e-da-ni-wa-za im-ma ku-e-da-ni

39 KUR-e [m]a-a-an-wa-za ne-pí-ši ma-a-an-wa-za ták-ni-iḪUR.SAG^{MEŠ}-aš ÍD^{MEŠ}-aš

40 [n]u KUR.KUR^{MEŠ} ḫu-ma-an-da an-da ḫal-za-a-i ki-nu-na-wa EGIR-pa

41 ú-wa-at-ten šu-me-en-za-an ŠA EN.SÍSKUR É-riiṣ-ta-na-a-ni

42 ^{GIŠ}ŠÚ.A-ki-it-ti ke-e-da-ni SÍSKUR. SÍSKUR-ni

“(I 36-42) “MAḪ ve GUL-ša (yani) insanın vücutlarının tanrıçaları olan (bu tanrıçalar ile) Zukki ve Anzili tanrıçaları gökte, yerde, dağlarda, nehirlerde ülkelerde (yani) her nerede ya da hangi ülkede olursa olsun her şeyi (ile onları) çağırıyor(lar). Şimdi sizin kurban beylerinizin evindeki sunaktan (ve) bu kurban için taht (üzerinden) onları geri getiriniz.”

Dokuz pınar için kurban sunulması: Tanrıların gelmesi için, onlara kurban sunmak Hitit ritüellerinin önemli parçalarından birisi olmuştur. Bu ritüelde dokuz pınar için üç kuş, dokuz ince ekmek, şarap, yulaf, bulgur gibi malzemeler pınara kurban olarak sunularak tanrılar çağırılmıştır. Bu metinden anlaşıldığına göre, pınarlara yönelik kurbanlar hem maddi hem sembolik unsurlar içermiştir.

KUB 15.32 Rs. III⁴⁴⁵

6 [nu] (ma-aḫ-ḫa an-zi-in) -na-an-zi nu DINGIR^{MEŠ} ša-rā-a kar-pa-an-zi

7 [na-a](t-kan A-NA ^{GIŠ}TI)] R ^{URU}Ta-u-ri-ša an-d [a

8 [pí-ia-an-zi nu-kan] A-NA 9 TÚL^{HLA} 3 MUŠEN^{HLA}

9 [9 NINDA.S [IG^{MEŠ}] ki-el-di-ia-ia 1 MUŠEN

⁴⁴⁴ Transliterasyon için bkz., F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 484 (erişim 31 Mart 2016) ve Haas ve Wilhelm, *Hurritische und luwische Riten*, 153; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 257-58.

⁴⁴⁵ Transliterasyon için bkz., Haas ve Wilhelm, *Hurritische und luwische Riten*, 162; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 260.

KUB 15.32 Rs III ⁴⁴⁷

46 nam-ma ŠA BA.BA.ZA LÁL Ì [KASKAL [^{MEŠ} ħu-u-it-ti-ia-an-z [i [

47 nu-uš-ša-an NINDA.SIG^{MEŠ} pár-ši-ia-an-zi ši-pa-an-da-an-zi-i [a [

48 nu-za DINGIR^{MEŠ} ħu-u-it-ti-ia-u-an-zi ap-pa-an-zi

49 na-aš a-ru-na-za ħu-u-it-ti-ia-an-zi nu ma-aḫ-ḫa-an

50 zi-in-na-an-zi nu ^{NA4}pa-aš-ši-lu-uš da-an-zi

51 na-aš-ta DINGIR^{MEŠ} IGI^{HLA}-wa EGIR-pa ne-ia-an-zi

52 nu-uš-ma-aš kat-ta-an iš-ḫu-u-wa-a-an-zi

53 an-da im-mi-ia-an-da-ia kat-ta-an la-a-ḫu-wa-a-an-z [i [

“(III 46-53) Sonra yulaf ezmesi, bal ve tereyağından yollar çekerler. Yufka ekmeklerini bölüp parçalayıp kurban ederler. Tanrıları çağırmaya çalışırlar. Onları denizden çağırırlar. (Bu işler) biter bitmez çakıl taşını alırlar. Tanrılara gözlerini çevirirler. Onları aşağıya doğru fırlatıp birbiri içine karıştırıp aşağıya dökerler.”

Ritüellerde dokuz rakamının önemli görülmesi: Bu ritüel metinde pınar ve nehir sayısı dokuz olarak belirtilmiş ve kurbanlar da ona göre ayarlanmıştır. Bu durum dokuz rakamının Hitit dünyasında ritüeller açısından özel bir anlam taşıdığını göstermektedir. Yine bir tanrı çağırma ritüeli olan bu metne göre dokuz nehir için dokuz kuş ve dokuz ekmek kurban edilmiştir. Tanrının gelmesi istenen yola yulaf ezmesi çekilmiş ve tanrı nehirlerden çağırılmıştır.

KUB 15.32 Rs III ⁴⁴⁸

54 na-aš EGIR.SISKUR ti-i-e-ez-zi nu 1 MUŠEN ħu-wa-al-zi-i [a [

55 da-a-la-ḫu-ul-zi-ia 1 MUŠEN-ma ḫa-a-ri-ia ḫa-zi-z [i- _ ... _ [

56 a-na-ni-eš-ḫi-ia ú-ni-ḫi-ia nu ma-aḫ-ḫa-an zi-in-na-a [n-zi [

57 nu DINGIR^{MEŠ} ša-ra-a kar-pa-an-zi na-aš a-pí-ia-pát

58 ÍD^{MEŠ}-aš pé-e-di ti-en-zi nu A-NA 9 ÍD^{MEŠ}

⁴⁴⁷ Transliterasyon için bkz., F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 484 (erişim 31 Mart 2016) ve Haas ve Wilhelm, *Hurritische und luwische Riten*, 164; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 260.

⁴⁴⁸ Transliterasyon için bkz., F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 484 (erişim 31 Mart 2016) ve Haas ve Wilhelm, *Hurritische und luwische Riten*, 164; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 260-61.

59 2 MUŠEN 9 NINDA.SIG^{MEŠ}-ia am-ba-aš-ši wa-ra-a-ni
60 ki-el-di-ia-ia 3 MUŠEN^{HL.A} 9 NINDA.SIG^{MEŠ}-ia ši-pa-an-ti
61 an-da-ia-kán hu-u-ma-an QA-TAM-MA iš-hu-u-wa-a-i
62 ši-pa-an-ti-ia DINGIR^{MEŠ} LÚ^{MEŠ}-ia-aš-ša-an QA-TAM-MA ši-pa-an-ti
63 ŠA BA.BA.ZA-ia KASKAL^{MEŠ} QA-TAM-MA hu-u-it-ti-ia-an-zi
64 nu-uš-ša-(an) NINDA.SIG^{MEŠ} pár-ši-ia-an-zi
64 nu DINGIR^{MEŠ} ÍD^{MEŠ}-az
65 hu-u-it-ti-ia-an-zi nu ma-aḥ-ḥa-an zi-in-na-an-zi

“ (III 54-65) Kurbanın arkasında durur; huḫulzi ve dalaḫulzi için bir kuş, ananešhi, yol ve bilgelik için bir kuşu (yakmalık olarak sunmayı) bitirir bitirmez tanrıları kaldırırlar. Onları nehirlerin yerine yerleştirirler. Dokuz nehir için iki kuş ve dokuz ince ekmeği yakma kurbanı olarak yakar. Sağlık hepsini aynı şekilde saçarak kurban eder. Yulaḫ ezmesini yollara aynı şekilde çekerler. Yufka ekmeklerini bölüp parçalarlar. Tanrıları nehirlerden çağırırlar.”

Tanrıları Yollardan Çağırma Ritüeli (CTH 485)⁴⁴⁹

Tanrıları çağırma ritüelinde tanrı heykellerinin nehir kenarına götürülmesi: Tanrıları çağırma ritüellerinde tanrı heykelleri nehir kenarına götürülerek ritüelin etkisi artırılmak istenmiştir. Yine bu ritüelde tanrıları ikna edebilmek amacıyla kurbanlar sunulmuş; tanrı heykelleri nehir kenarlarına götürülerek ritüel eylemlerin bazıları burada gerçekleştirilmiştir. Tanrıları ikna etmek amacıyla kurban sunulan bu alanlar arasında nehir kenarları önemli bir yere sahip olmuştur.

IBoT 3.148 Rs. III⁴⁵⁰

47 DINGIR^{MEŠ} ÍD-i ar-nu-wa-an-zi nu-kán ŠÀ ÍD KÙ.BABBAR KÙ.SI₂₂
48 NINDA.KUR₄.RA pár-ša-an-da-an-na pís-ši-an-zi
49 nu-kán an-da kiš-an me-ma-i ma-a-an-wa-kán DINGIR-LIM ku-iš-ki
50 DINGIR^{MEŠ}-aš p [é [-ra-an ti-ia-zi na-aš-kán KA×U-iš
51 ke-ez-za IŠ-TU KÙ.BABBAR KÙ.SI₂₂ NINDA.KUR₄.RA-ia

⁴⁴⁹ Tam metin için bkz., IBoT III 148.

⁴⁵⁰ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig IBoT 3.148 (erişim 31 Aralık 2021) ve Haas ve Wilhelm, *Hurritische und luwische Riten*, 212-231; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 268.

52 iš-tap-pa-an-za e-eš-du na-aš-kán DINGIR^{MEŠ}-aš pé-ra-an

53 le-e ti-ia-zi

54 EGIR-ŠU-ma SISKUR ir-ḫal-zi-ia kiš-an BAL-an-zi

54 1 UDU ^DU

55 1 MUŠEN DINGIR^{MEŠ} LÚ^{MEŠ} 1 MUŠEN ^D[U ḫa-am-ri 1 UDU ^DḪé-pát

56 1 MUŠEN DINGIR^{MEŠ} LÚ^{MEŠ} 1 UDU 1 MUŠEN ÍD-i

57 EGIR-ŠU-ma-kán ÍD-az ar-ḫa KASKAL-az SUD-an-zi

58 1 UDU 1 MUŠEN ^D[U 1 MUŠEN DINGIR^{MEŠ} LÚ^{MEŠ} 1 MUŠEN ^D[U ḫa-am-ri

59 1 MUŠEN ^DḪé-pát LUGAL-ma ši-pa-an-ti

“(III 47-53) Tanrıları nehre getirirler. Gümüş, altın ve parçalanmış somun ekmeği nehrin içine fırlatıp atarlar ve şöyle derler: “Tanrıların önünde her kim yerini alırsa onun ağzı altın, gümüş ve somun ekmeği ile kapatılmış olsun. Tanrıların huzurunda yer almasın.”(III 54-56) Onun ardından irḫalzi kurbanı ayinini şöyle icra ederler. Yakma kurbanı ve fırtına tanrısı için bir koyun, erkek tanrılar için bir kuş, fırtına tanrısının tapınağı için bir kuş, tanrıça Hepat için bir koyun, erkek tanrılar için bir kuş, nehir için bir koyun ve bir kuş (kurban edilir). (III 57-59) Onun ardından yol üzerindeki nehirden (tanrıları) çağırırlar. Fırtına tanrısı için bir koyun ve kuşu, erkek tanrılar için bir koyun ve bir kuşu, fırtına tanrısının tapınağı için iki kuşu, tanrıça Hepat ve (oğlu) Šarruma için bir kuşu kurban sunar.”

Nehirler için kurbanlar sunulması: Tanrıların nehirlerden çağırıldığı bu ritüellerde, nehirler tanrılar ile ilişkilendirilmiş ve kurbanlar hem tanrı hem nehirler için sunulmuştur. Bu durum nehirlerin kutsal kabul edildiğini ve doğrudan tanrılarla bağlantı kurmak için aracı olduklarını göstermiştir. Metinden anlaşıldığına göre nehirlerin yanında dağlar ve tapınaklar için de kurbanların sunulduğu görülmüştür.

IBoT 3.148 Rs. IV⁴⁵¹

3 [ar-ḫ [a-ia-an ^{GIŠ}ZA.LAM.GAR an-da wa-aḫ-nu-an-zi 1 UDU

4 1 GU₄ 1 UDU ki-ia DINGIR^{MEŠ} LÚ^{MEŠ} DINGIR^{MEŠ} MUNUS^{MEŠ} URU^{KÙ}.BABBAR-

TI

Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig IBoT 3.148 (erişim 31 Aralık 2021) ve Haas ve Wilhelm, *Hurritische und luwische Riten*, 212-231; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 269-70.

5 ҺUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ}

...

13 1 UDU ^DҺé-pát ú-za-ri-ki-ia tu-u-ni-ia tab-ri-ia Һa-am-ri-ia

14 pur-ni-ia Һu-u-uz-zi-ia Һu-u-da-an-ni-ia 1 UDU DINGIR^{MEŠ} KUR-TI

15 ÍD^{MEŠ} ú-za-ri-ki-ia ši-ip-pa-an-ti

...

20 2 MUŠEN KASKAL-aš SUD-aš ^DҺé-pát 2 MUŠEN ^DDUMU
ŠU 2 MUŠEN DINGIR^{MEŠ} MUNUS^{MEŠ}

21 EGIR-ŠU^{MA} UDU^{HLA} a-Һur-ši-Һi-ia kiš-an BAL-an-zi 1 UDU a-Һur-ši-Һi-ia

22 e-ši-ia u-(ni)-Һi-ia ҺUR.SAG^{MEŠ}-na ÍD^{MEŠ}-na ŠA ^DU

23 EGIR-ŠU^{MA} EGIR-pa up-pí-ia-u-wa-aš SISKUR ÍŠ-
TU GU₄ UDU NINDA.KUR₄.RA

24 1 MÁŠ zé[?]-an-za-aš Һa-an-da-iz-zi na-at EGIR-pa

25 A-NA DINGIR^{MEŠ} URU-LIM DINGIR^{MEŠ} KUR-TI ҺUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} pé-e-da-an-
zi

“(VI 3-5) Çadırı tamamen sararlar. Bir koyun yakma kurbanı (olarak), bir koyun ve bir sığır sağlık, Hatti kentinin erkek tanrıları ile dişi tanrıçaları, dağları ve nehirleri (için sunulur)... (IV 13-15) Bir koyunu tanrıça Hepat, uzariki, tabure, sandalye, tapınak, Һuzzi, kismet (için), bir koyunu ülkenin tanrıları, dağlar ve uzariki (için) kurban sunar ... (IV 20) Tanrıça Hepat’a (giden) yoldan çağırarak (için) iki kuşu, tanrı İšu (için) iki kuşu, dişi tanrıçalar (için de) iki kuşu (kurban sunar).(IV 21-22) Onun ardından koyunlar aҺuršila (için) şöyle kurban edilir. Bir koyun aҺuršila, sakinleşme, uniҺa, fırtına tanrısının dağları ve nehirleri (için kurban sunulur). (IV 23-24) Onun ardından geri gönderme ayini (için) sığır, koyun, somun ekmek ve keçiyi hazır eder. Onları kentin tanrılarına, ülkenin dağların ve nehirlerin tanrılarına götürürler.”

ŠamuҺa Kenti Ritüeli (CTH 480)⁴⁵²

⁴⁵² Tam metin için bkz., KBo XXIV 48 KBo XXXIV 72 KUB XXIX 7 KBo XXI 41 KBo XXXI 121 KBo XLIII 109 KBo XLVI 38a, b.

Kötü söz nedeniyle kirlenme durumunda tanrı heykelinin nehre götürülmesi: Kral, kraliçe ve tanrının kötü söz nedeniyle kirlenmesi durumunda onları arındırmak için yapılan ritüelde, tanrı heykeli nehir kenarına götürülmüştür. Tanrı heykelinin nehir kenarına götürülmesi gece rahibi tarafından yapılmış ve zamanı yıldız kaymasına göre belirlenmiştir. Nehir kenarına götürülen tanrı heykelinin önünde arınmayı sağlamak için ritüeller düzenlenmiştir. Ritüel sırasında ateş yakılarak suyun arındırma gücü artırılmak istenmiştir. Ardından tapınağa gidilmiş ve orada yıkanıp tapınağa su serpilerek arındırma işlemine devam edilmiştir.

KUB 29.7 (Frg. 1) + KBo 21.41 (Frg. 2) Vs. ⁴⁵³

(Frg. 1+2)

58 nam-ma a-pé-e-da-ni-pát [U [D-ti ^{LÚ}SANGA DINGIR-LIM GE₆ ne-ku-uz me-ḫur še-ḫé-el-li-ia-aš ú-i-da-a-arda-a-i

59 ma-a-aḫ-ḫa-an-ma MUL-a[š[wa-at-ku-zi nu-uš-ša-an DINGIR-LUM ÍD-i

kat-ta pé-e-da-an-zi

60 nu-uš-ša-an A-NA PA-NI ÍD ḫu-u-ur-di-ia-aš du-up-ša-ḫi-ti A-NA DINGIR-LIM ša-r a-aḫu-it-ti-ia- [u [-ar

61 i-e- [e [z-zi du-up-ša-ḫi-ti-kán ku-it an-da ḫu-wa-ar-ta-an na-aš-ta a-pa-a-at ḫu-u-ur- [di [-ašut-tar

62 ša-r [a-a ḫ [u-it-ti-ia-an-zi EGIR-ŠU-ma SÍSKUR du-up-ša-ḫi-in i-e [n-zi nu ki-iš-š [a-an me-ma-i

63 ku-iš- [k [án EN SÍSKUR A-NA DINGIR-LIM du-up-ša-ḫi-ti-i an-da ḫu[?]-x [

64 ki-nu- [n [a-kán DINGIR-LUM EN SÍSK [U [R-ia a-pé-e-ez ḫu-ur-di-ia- [aš du-up-ša-ḫi-ia-az [

65 a [r [-ḫa ḫu-it-ti-ia-nu-un a-pa-a-ša-kán ḫu-ur-ta-iš d [u-up-ša-ḫi-ia-aš pa-aḫ-ḫu-e-ni-it [

66 a [n-d [a wa-ra-a-nu DINGIR-LUM-ma-za-kán EN SÍSKUR -ia a-pé-e- [ez pít-tu-li-ia-az[

Transliterasyon için bkz., S. Görke ve S. Melzer (ed.), hethiter.net/: CTH 480.1 (erişim 3 Şubat 2016); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 245.

67 ar-ḥa tar-na-an-te-eš e-eš-tén EGIR SÍSKUR-ma Ú-NU-UT MUNUS.LUGAL [ḥar-k
án-zi]

68 na-aš-ta ma-a-aḥ-ḥa-an a-ra-aḥ-za A-NA PA-NI ÍD aš-nu-zi n [a-at [

69 nu A-NA PA-NI ^Dpí-ri-in-ki-ri-ia ḥu-ur-di-ia-aš d [
u-up-ša-ḥi-in ša-ra-a ḥu-it-ti-ia-wa-ar [

70 SÍSKUR du-up-ša-ḥi-in-na QA-TAM-MA i-en-zi an-da-i
[a-kán QA-TAM-MA-pát me-ma-i]

71 A-NA PA-NI DINGIR-LIM ḥu-ur-di-ia-aš du-up-ša-ḥi-ia-aš [[

72 SÍSKUR du-up-ša-ḥi-in-na QA-TAM-MA i-en-zi [[

73 EGIR-an-ma Ú-NU-UT MUNUS.LUGAL ḥar-kán-zi ma-a-aḥ-ḥa-a [
n-ma UD 13^{KAM} lu-uk-kat-ta [

74 nu-za wa-ar-pa-an-zi É DINGIR-LIM-ia-kán [ḥar-nu-an-zi [

75 nam-ma UD^{KAM}-az Ú-UL ku-it-ki [i-en-zi [

“(Öy. 58-67) Sonra o günde gece tanrısının rahibi temiz suyu alır. Yıldız kayar kaymaz tanrıyı nehre götürürler. Dupšaḥit- ayininde nehrin önünde beddua eder. Beddua sözlerini tanrıya yukarı çeker. Onun ardından dupšaḥit- ayinini icra ederler ve şöyle der: “ tanrı için dupšaḥit- ayinini icra eden kurban beyi kimse şimdi tanrıyı ve kurban beyini dupšaḥit-ayini ile lanetten kurtarıp (onu) bertaraf ettim. Lanet dupšaḥit- ayininin ateşi ile yakıldı. Tanrı ve kurban beyi o ürkeklikten tamamen kurtulunuz.” Ardından ayinde kraliçenin eşyasını tutarlar. (Öy. 68-75) Nehrin önünde (ve hemen) etrafında (temin ettiklerini) hazırlar hazırlamaz [[, tanrıça Pirinkir önünde dupšaḥit- ayini için beddua çekip alınır ve dupšaḥit- ayini aynı şekilde icra edilir. İçeride aynı şekilde der. Tanrının huzurunda dupšaḥit- ayininde (yapılan) beddua [[dupšaḥit- ayinini aynı şekilde icra ederler. [[, Ardından kraliçenin eşyasını\ a tutarlar. Yıkanırlar ve tapınağa su serperler. Sonra o günde herhangi bir şey yapmazlar.”

Yıldız kaymasının zaman belirleyicisi olarak kullanılması: Yıldız kayar kaymaz tanrı heykelleri ile nehir kenarına giden büyücü burada ateş de yakarak su ve ateşin arındırma gücünü birleştirmek istemiştir. Kral ve kraliçenin eşyalarının da arındırmak için nehre götürüldüğü ritüel metinden anlaşılmıştır.

KBo 21.41 (Frg. 2) Rs.⁴⁵⁴

1 ne-ku-uz-za me-ḫur-ma a-pé-e-da-ni-pát UD-ti [^{LÚ}SANGA DINGIR-LIM GE₆

še-ḫé-el-li-ia-aš ú-i-da-a-arda-a-i [

2 ma-a-aḫ-ḫa-an-ma MUL-aš wa-at-ku-uz-zi n[u-uš-ša-an DINGIR-LUM ÍD-i kat-ta
pé-e-da-an-zi [

3 nu-uš-ša-an pa-a-iz-zi A-NA PA-NI Í [D [

4 ša-ra-a ḫu-it-ti-ia-u-ar IŠ-TU LUGAL i-e [n-zi [

5 EGIR-ŠU-ma SÍSKUR du-up-ša-ḫi-ti-in i-en-zi na-aš-t [a [

6 pa-aḫ-ḫu-e-na-az ar-ḫa ḫu-it-ti-an-zi DINGIR x [[

7 ku-iš-kán PA-NI DINGIR-LIM du-up-ša-ḫi-ti-i an-da EN S [ÍSKUR [

8 ki-nu-na-kán ka-a-ša DINGIR-LUM EN SÍSKUR-ia du-up-š[a-ḫi-ia-az
ar-ḫa ḫu-it-ti-ia-nu-un[

9 a-pa-a-ša-kán ḫu-ur-ta-iš du-up-ša-ḫi-ia-aš pa-aḫ- [ḫu-e-ni-it an-da wa-ra-a-nu [

10 DINGIR-LUM-ma-kán EN SÍSKUR-ia a-pé-e-ez pít-tu-li-ia- [az ar-ḫa
tar-na-an-te-eš e-eš-ten [

11 Ú-NU-UT LUGAL-ma EGIR-an Ú-UL ḫar-kán-zi ^DUTU^{ŠL}-kán i[m-ma KA×U-az
a-pé-e-ni-iš-ša-an [

12 an-da me-mi-iš-kán-zi Ú-NU-UT MUNUS.LUGAL-ma EGIR-an-pát ḫar-k [án-zi [

“ (Ay. 1-12) O günün gecesinde gece tanrısının rahibi temiz suyu alır. Yıldız kayar kaymaz tanrıyı nehre götürürler. Nehrin aşağısına tanrıyı götürürler ve o gider. Nehrin önünde [[. Nehrin önünde kral [[çekerek yaparlar. Onun ardından dupšaḫit- ayinini icra ederler ve [[ateşten çekip çıkarırlar. Tanrı [[ve der ki: “ Her kim dupšaḫit- ayininde tanrının huzurunda ise kurban sahibi şimdi bak tanrı ve kurban sahibini bu endişeden kurtulmuş olsun.” Kralın eşyası geride tutulmaz. Majestemin ağzından söyler durur. Kraliçenin eşyası geride tutulmaz.”

Transliterasyon için bkz., S. Görke ve S. Melzer (ed.), hethiter.net/: CTH 480.1 (erişim 3 Şubat 2016); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 246.

Yeraltı Tanrıları İçin Büyü Ayini (CTH 446)⁴⁵⁵

Kaynak suların kullanılması: Kötü söz nedeniyle oluşan kirliliği arındırmak amacıyla yapılan ritüel, pınarın yanında gerçekleştirilmiştir. Su bu ritüelde bir doğal unsur olmanın yanı sıra tanrısal bir varlık olarak da düşünülmüştür. Kaynak suları, Hitit dünyasında ayrı bir öneme sahip olmuştur. Kaynak suları, tanrıların yeraltından çıkış noktalarından birisi olarak düşünülmüştür. Kötü söz nedeniyle oluşan bir kirliliği temizlemek için kaynak su kenarına giden büyücü, burada tanrılara kurban sunduktan sonra tanrılardan “arınmış su” talep etmiştir. Ritüel esnasında suyun bulunduğu bölgeden geldiği düşünülen aşk ve savaş tanrıçasına da yer verilmiş, bunun ritüelin başarısını artıracığına inanılmıştır.

KBo 10.45 (Frg. 1) Vs. II⁴⁵⁶

21 4 ^{DUG}ḪAB.ḪAB GEŠTIN

NINDA.GUR₄.RA me-ma-al TU₇ BA.BA.ZA ^{TU₇}kán-kán-ti da-a-i

22 na-aš ú-i-te-ni pa-iz-zi nu ki-iš-ša-an me-ma-i

23 ku-e-da-ni-wa ud-da-ni-i ú-wa-nu-un nu-mu PÚ-an-za

24 pu-nu-uš-du ú-i-te-na-an-za pé-ti-eš-ši-ma-mu

25 ^DGAŠAN-iš ú-li-li-ia-az ú-et

...

30 PÚ-aš me-mi-eš-ta AMBAR-aš-ša me-mi-eš-ta pí-ti-in- [ḫi-ša [

31 A-aš DINGIR-LIM-ni me-mi-eš-ta A-ni-wa ku-e-da-ni ú-wa-nu- [un [

32 [n [u-wa-mu a-pa-a-at wa-a-tar pé-eš-tén pár-ku-nu-um-ma-aš-w [a [

33 [k [u-iš ú-i-te-na-an-za e-eš-ḫar NI-İŠ DINGIR-LIM pár-ku-nu- [zi [

34 [ku-i [š ^Éḫi-lam-mar pár-ku-nu-zi ku-iš pa-an-g [a-u-wa-aš [

35 [ḫur-ta [-a-in wa-aš-túl kur-ku-ra-in pár-ku-nu-zi

...

39 [^Dku-mar-pí-ia-aš [-ta GAM-an ar-ḫa ^{GIŠŠÚ}.A-az [

40 ták- [na-ša-at-kán ^DU [TU-i]na te-e-da-na-aš

⁴⁵⁵ Tam metin için bkz., KUB VII 41+KBo X 45+KUB XLI 8+KUB XII 56.

⁴⁵⁶ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KBo 10.45+ (erişim 31 Aralık 2021) ve Heinrich Otten, “Eine Beschwörung der Unterirdischen aus Boğazköy,” *Zeitschrift für Assyriologie und vorderasiatische Archäologie* 54 (1961): 114-57. Tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 187.

41 a-a [r-aš-zi [ku-i [t-ma-an a-pa-a [t wa-a-tar

42 pé-e-da-at-t [i [SU [R₁₄.DÙ.A^{MUŠEN}- m] a EGIR – an-da

43 da-ma-a-i- wa-a-ta [r a-ru-na-az ú- [da-a-i

44 ZAG-za A-tar [ħar- [zi GÙB-l [a-za-ma ud-da-a-ar ħar-zi

“(II 21-25) Şarap dolu testi, somun ekmek, bulgur ve lapa ezmesini alır. Suyu (doğru) yürür ve şöyle söyler: “Şu mesele (konusunda) geldim. Pınar beni sorgulasın” (der. Bu arada) aşk ve savaş tanrıçası yanımdaki su(lak) yeşillikten gel(miş)ti(r). ... (II 30-35) O, pınar (yanın)da konuştu, su yatağında konuştu, su tanrısına konuştu (ve dedi ki): “Su (konusunda) geldim. Bana o suyu verin. Arınmış olan (kutsal) su kanı ve yalan şahitliği temizler, kapıyı temizler, halkın dedikodusunu, lanetini, kabahati (ve) öfkeyi temizler” der. ... (II 39-44) Tanrı Kumarbi aşağı tahta [[. Yerin güneş tanrısı için [[saçları akar. Sen bu suyu getirdiğinde şahin diğer başka bir suyu denizden alıp getirir.”

Ritüellerde sağ ve sol kavramları: Ritüelin devamında büyücü sağ tarafına arınmış suyu serptiği sırada sol tarafına dönerek kirlilikten arınmak için tanrıya yakarmaya başlamış ve kirliliğin rüzgâr tarafından denizin ötesine yani çok uzaklara götürülmesini talep etmiştir. Bu ritüelde sağ taraftan serpilen su ile arınma sağlandığı için sağ tarafın iyiliği temsil ettiği düşünülmüştür. Sol tarafa ise arınmak için majik söylemler yapılarak kirlilikten arınmak istenmiştir. Bu durum sol tarafın da kötülüğü temsil etmiş olabileceğini akla getirmiştir.

KBo 10.45 (Frg. 1) Vs.II⁴⁵⁷

44 ^DI[ŠTAR-iš li-li-w [a-an-za na-aš-t [a ^{URU}ni-nu-wa-az SUR₁₄.DÙ.A^{MUŠEN}

45 me-n [a-aḫ-ḫa-an-d [a pa-it ZAG-za [wa [-a-tar ħar-zi GÙB-la-za-ma ud-da-a-ar

46 ħar-z [i w [a-a-tar pa-ap-pár-iš-ke-ez-zi GÙB-la-za-ma

47 ud-da- [a-a [r me-mi-iš-ke-ez-zi

48 [É-r [i-kán an-da a-aš-šu pa-id-du na-aš-ta ḪUL-lu ša-ku-wa

49 [š [a-aḫ-du na-at-kán pa-ra-a pé-eš-ši-ia-ad-du pár-ku-nu-ud-du

50 [š [u-up-pí-iš A-an-za ḪUL-lu-un EME-an pa-ap-ra-tar

⁴⁵⁷ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KBo 10.45+ (erişim 31 Aralık 2021) ve Otten, “Eine Beschwörung der Unterirdischen,” 114-57; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 188.

51 e-eš-ḥar wa-aš-túl ḥur-da-in kur-ku-ra-in pa-an-ga-u-wa-aš EME-an
52 ez-za-an GIM-an IM-an-za pít-te-nu-uz-zi na-a [t-ká [n an-da a-ru-ni
53 pé-e-da-i ke-el-la pár-na-aš ḤUL-lu e- [eš-ḥar

54 pít-te-nu-ud-du na-at-kán an-da a-r [u-ni [pé-da-a-ú

55 na-at-kán an-da ḤUR.SAG-aš šu-up-pa-i [a-aš KUR.KUR? [^{MEŠ}-ašpa-id- [du [

56 na-at-kán an-da ḥal-lu-u-wa-aš a [l-dan-na-aš p [a-id-du

“(II 45-48) *Aşk ve savaş tanrıçası hızla gelmiştir. Şahin de Ninuü a kentinden aksi yöne gitti. Sağ tarafına suyu koydu. Sol tarafına sözü koydu. Sağ tarafına suyu serpip durur. Sol tarafına da sözü söyleyip durur.* (II 49-56) “*Evin içine iyilik girsin, kötülüğü de göz temizlesin ve onu üzerinden atsın. Temiz su ile kötü dili, kirliliği, kanı, kabahati (ve) laneti temizlesin. Nasıl rüzgâr saman (çöpünü) uçurursa ve onu denizin ötesine götürürse bu evin kanını (ve) kirliliğini aynı şekilde uçurup kaçırsın ve onu denizin ötesine götürsün.*”

Arınmış su elde edilmesi: Büyü ritüellerinde, bazı majik uygulamaların belirli sayısal değerlere göre gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Bu ritüeller sırasında, su yedi kez kepçe ile alınarak tekrar aynı yere dökülmüş, ardından yeniden kepçe alınıp farklı bir yere aktarılmıştır. Bu uygulama aracılığıyla muhtemelen “arınmış su” ya da “kutsal su” elde edilmeye çalışılmıştır. Ritüelin devamında ise, pınarlardan alınan bir çakıl taşı suyun bulunduğu kaba konularak arındırma amacıyla kullanılmıştır. Hititler, pınarları kutsal ve temiz kabul ettiklerinden, pınarlarda bulunan çakıl taşlarını da benzer biçimde arındırıcı nitelikte görmüşler, bu nedenle çakıl taşlarının da pınarlar gibi arındırma gücüne sahip olduğuna inanmışlardır.

KBo 10.45 (Frg. 1) + KBo 46.54 (Frg. 2) Vs.II⁴⁵⁸

57 NINDA.GUR₄.RA pár-ši-ia ^{GIŠ}GEŠTIN BAL- [an-ti w [a-a-tar 7-ŠÚ ḥa-a- [ni [
58 nu-kán ar-ḥa la-ḥu-wa-i [9-an-t [i KASKAL-ši [k [u-it wa- [a-tar [

59 ḥa-a-ni nu a-pa-a-at d [a-a-i 2-Š [Ú 7 ^{NA₄}pa-a [š-š [i-lu-uš
60 PÚ-az da-a-i na-a [š-kán A-NA ^{DUG}H [AB.ḤAB pé-eš-ši- [i [a-zi

61 A-NA ^{DUG}GAL-ma-ká [n ka [p-pí-in [a [n-da p [é-eš-ši-i [a-zi

(Frg. 1+2) Vs. II

62/1' nu SÍG SA₅ d [a-a-i na-an-š [a-a [n [A-NA GÚ. [GAL.GAL? [

⁴⁵⁸ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KBo 10.45+ (erişim 31 Aralık 2021) ve Otten, “Eine Beschwörung der Unterirdischen,” 114-57; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 188.

63/2' an-da ha-ma- [an-k [i

64/3' na-aš-ta [[É-ri an- [d [a ú-da-i nu Ú- [NU-TÚ

65/4' ku-wa-p [í ki-it-t [a-at a-p [a-a [t-ta a-pí-ia [

66/5' [^{GIŠ}pu-u-ri-ia-aš da-a-i nu a- [ni-ia-at-ta-an

“ (II 57-65) O temiz dağın içine girsin... Bir somun ekmeği bölüp parçalar. Şarabı dökerek kurban eder. Suyu yedi kez kepçeye alır ve onu döker. [...kere [kepçeyle alır ve onu koyar. Ayrıca iki kez yedi çakıl taşını pınardan alır ve onu [[içine fırlatıp atar. Fakat bir kaba iki kez yedi çakıl taşını fırlatıp atar. Kırmızı yünü alır ve onu içeride düğümler.”

Kizzuwatna'lı Rahip Ammihatna'ya Ait Ritüel (CTH 471)

Hititler, kirlilikten arınmak amacıyla kullanacakları “arınmış suyu” elde etmek için sık sık nehir kenarlarına gitmiştir. Büyücü, nehirden bu suyu almadan önce nehir için kurban sunmuş ve tanrıyı memnun etmiştir. Ardından, önce yedi defa kapları birbirinin içine yerleştirmiş, sonra da suyu yedi kez nehirden alıp başka bir yere aktarmıştır. Bu eylemlerin sonunda arınmış su elde edilmiştir.

KBo 5.2 Vs.I⁴⁵⁹

46 nu ki-i ^{LÚ}AZU ša-ra-a kar-ap-zi na-aš-kán ÍD-i

47 pa-ra-a pa-iz-zi nu 2 NINDA.SIG pár-ši-ia na-at-kán ÍD-i

48 an-da pé-ši-ia-az-zi nu 2 ^{DUG}KU-KU-UB GEŠTIN da-a-i

49 nu-kán IŠ-TU 2 ^{DUG}KU-KU-UB GEŠTIN an-da ši-pa-an-ti nam-ma Ì.DU₁₀.GA

50 2 ^{DUG}ha-ak-ku-un-na-uš da-a-i na-aš-ta ÍD-i

51 [an-d [a te-pu za-ap-pa-nu-uz-zi

52 [na-aš-t [a' ták-na-a-aš ^DUTU-i ú-i-da-a-ar ú-e-wa-ak-ki

53 [nu ^{LÚ}AZU [2 DUG ME-E da-a-i na-aš-ta wa-a-tar 7-ŠU an-da

54 [šu-un-na [-i pa-ra-a-ia-kán ÍD-i an-da 7-ŠU la-a-ḫu-i

55 [... ... [-ni-ma-aš-kán šu-un-na-i

Transliterasyon için bkz., R. Strauß (ed.), hethiter.net/: CTH 471 (erişim 11 Ocak 2016) ve Murat, “Kizzuwatna’lı Rahip Ammihatna’ya Ait Bir Ritüel Metin,” 24-50; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 214-15.

“(I 46-51) Kâhin bunları alıp götürür ve onları nehre taşır. İki ince ekmeği bölüp parçalar ve onları nehrin içine fırlatıp atar. Şarap dolu iki güğümü akıtarak kurban sunar. Sonra kaliteli ince yağ dolu kabı alır ve on(dan) nehre az miktarda damlatarak döker.(I 52) Yerin güneş tanrısı için suları ister. (I 53-55) Kâhin iki kap su alır ve onları yedi kez (birbiri) içine koyar. Ötede nehir(in) içine yedi kez döker. Suyu doldurur.”

Yeraltı Tanrıları İçin Büyü Ritüeli (CTH 446)

Yeraltı tanrılarının yeryüzüne çağırılması: Hititler, nehirleri veya pınarları tanrıların yeraltından yeryüzüne çıktıkları kutsal alanlar olarak kabul etmişlerdir. Bu nedenle, yeraltında yaşadığına inandıkları tanrıları, nehir kenarlarına giderek yeryüzüne çağırmışlar ve bu tanrılardan kirlilikten arındırılmayı talep etmişlerdir.

KBo 10.45 Vs.I⁴⁶⁰

39 na-aš ũa-ap- pu-ũa- aš pa-iz-zi nu Ĭ-an da-a-i KAŠ GEŠTIN

40 ũa-al-ĥi mar-nu-ũa-an ku-it-ta pa-ra-a GAL.GIR₄

41 NINDA Ĭ.E.DE.A me-ma-al ^{UTÚL}BA.BA.ZA da-a-i SILÁ-ja ĥar-zi

42 nu-uš-ša-an pát-te-eš-ni GAM-an-ta ĥu-u-uk-zi nu kiš-an me-ma-i

43 ka-a-ša DUMU.LÚ.ULÚ^{LU} ũ-ũa-nu-un GIM-a [(n DINGIR.MAH- aš i-tar)]

44 ũa-ap-pu-i da-aš-ki-iz-zi Ū DUMU.LÚ.ULÚ^{LU} [(ũa-ap-pu-uš)]

45 ka-ru-i-li- ja-aš DINGIR^{MEŠ} aš kal-li-eš-šu-ũa-an [(-zi) [ũ-ũa- nu-un

46 nu ták-na-aš ^DUTU-uš KÁ.GAL-aš ĥa-a-šu na-aš-ta [(k) [a-ru-ú- i-li-ja-aš

47 DINGIR^{MEŠ}-uš ták-na-aš-ša ^DUTU-un ták-na-az ša-ra-a

48 tar-na-a-ú

“(39-42) Nehir kenarına gider ve hayvansal yağı alır. Her birini pişmiş toprak kap içinde bulunan bira, şarap, ũalhi ve marnuũan içkilerini, böreği, bulguru ve arpa ezmesini alır. Kuzuyu tutar ve onu çukurun aşağısında keserek şöyle söyler: (I 43-48) “Bak insanoğlu, geldim. Nasıl ki ana tanrıça nehir kıyısındaki yoldan alınıp durursa ve insanoğlu (için) nehir kenarına kadim tanrıları çağırmak için geldiysem yerin güneş tanrısı büyük kapıyı aç ve kadim tanrılar (ile) yerin güneş tanrısını yerden yukarıya salıver.”

⁴⁶⁰ Transliterasyon için bkz., Otten, “Eine Beschwörung der Unterirdischen,” 118-20; tercüme için bkz., Karağuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 187.

Büyücü kadın Hattiya Tarafından Tanrıça Ušiianza'ya Nasıl Kurban Sunulcağının Anlatıldığı Bir Ritüel (CTH 396)

Balık aracılığı ile kurbanın tanrıya ulaştırılması: Hitit ritüellerinde, nehir; tanrıya kurban sunulacak kutsal bir alan olmanın yanı sıra, kurbanın tanrıya ulaşması için bir araç olarak da kullanılmıştır. Büyücü nehirden aldığı bir balığın ağzına tanrıya kurban için sunacağı böreği koyarak, balıktan bu böreği tanrıya ulaştırmasını istemiştir.

KBo 15.25 Vs.⁴⁶¹

12 [nu ma-a-aḥ-ḥa-an DINGIR-LAM [wa-ar-pu-wa-an-zi zi-in-na-aḥ-ḥi
nu 1 NINDA.GUR₄.RA ZÌ.DA ZÌZ UP-NI

13 [1 NINDA.GUR₄.RA GA.KIN.A [G TUR 1 NINDA.GUR₄.RA ^{GIŠ}PÈŠ pá-r-ši-ia-mi
an-da-ma-kán ki-iš-ša-an me-ma-aḥ-ḥi na-ak-ki-i-iš DINGIR-LUM zi-ik az-zi- [i [k-ki-i

14 [ÍD^{HLA}-wa a [r-mi-iz-zi-ia-an-da-ru ḥa-re-e-eš-ma-wa-kán

15 [... [-ru ḤUR.SAG^{HLA}-ma-wa la-aḥ-ḥu-ur-nu-uz-zi kat-ta ap-pa-an-du

16 [[-x- [... [KU₆ da-aḥ-ḥi nu-uš-ši-kán KAXU-i an-da NINDA.Ì.E.DÉ.A te-eḥ-ḥi

17 [nam-m [a-an [ÍD-i EGIR [-an tar-na-aḥ-ḥi nu-kán an-da ki-iš-ša-an me-ma-aḥ-ḥi

18 [i [-it-wa(-) [[URU-ri ^{ḤUR.SAG}Šu-up-pí-in-na ^{ÍD}Zi-ip-pí-ra-ia

19 nu-wa ku-u-u [n ... [.A? A-NA ^{DÚ}-i-šu-ri-ia-an-ti pé-e-da

“(Öy. 12-19) Tanrıçayı (nehir kıyısında) yıkamayı bitirdiğimde bir avuç kızılca buğday unundan yapılmış bir somun, az peynirli bir somun ile incirli somunu bölüp parçalayacağım ve şöyle söyleyeceğim: “Sen şerefli tanrıça ye. Nehirlerin üzerine köprüyü kursunlar, vadileri düzenlesinler ve dağlardaki yeşilliklere (de) el atsınlar.” [[. Balığı alıp ağzına böreği koyacağım. Sonra da onu nehre bırakacağım ve “git, [[, Šuppina dağı kentine, Zippara nehrine ve tanrıça Ušiianza için bu (böreği) götür” diyeceğim.”

Büyücü Kadın Tunnawi'nin Uyguladığı Ritüel (CTH 409)

Nehirden alınan kil ile arındırma yapılması: Büyü uygulayıcısı, bazen nehrin kaynağına giderek kurban ritüelini burada gerçekleştirmiş ve kurban sahibinin kirlilikten arındırılmasını talep etmiştir. Nehir kaynakları, tanrıların yeryüzüne çıktıkları alanlar olarak düşünüldüğü için

⁴⁶¹ Transliterasyon için bkz., A. Chrzanowska (ed.), hethiter.net/: CTH 396.1.1 (erişim 26 Temmuz 2012) ve Carruba, *Das Beschwörungsritual für die Göttin Wišurianza*, 2. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 115; ve Carruba, *Das Beschwörungsritual für die Göttin Wišurianza*, 3.

bu mekânlara özel bir önem verilmiştir. Ritüelde, önce nehir için kurban sunulmuş, ardından nehir kaynağına gidilerek burada kurban sunma eylemi tekrarlanmıştır. Bu uygulamanın ardından, kirlenmiş uzuvların nehirden alınan kil ile yıkanarak temizliği sağlanmıştır. Hitit inancında, nehir suyu kadar nehrin içindeki taş veya çamurun da arındırmayı gerçekleştirdiğine inanılmıştır.

KUB VII 53+KUB XII 58 Vs.III⁴⁶²

56 na-aš wa-ap-pu-i pa-iz-zi nu wa-ap-pu-ú-i 1 NINDA SIG

57 pár-ši-ia na-an-ša-an wa-ap-pu-i kat-ta da-a-i

58 NINDA.IA.E.DÉ.A me-ma-al iš-ḫu-u-wa-i

Vs. IV

1 GEŠTIN 1-ŠU ši-pa-an-ti nu me-ma-i wa-ap-pu-wa-aš ^DMAḪ-aš

2 ka-a-ša-za 12 ^{UZU}ÚR pa-ap-ra-an-na-an-za tu-e-el

3 ŠU-it ša-pi-i-ia-an [-za [pár-ku-nu-wa-an-za nam-ma ša-ku-ni-ia

4 pa-iz-zi nu 1 NINDA SIG pár-ši-ia NINDA.IÁ.E.DE.A me-ma-al is-ḫu- u-wa-i

5 GEŠTIN 1-ŠU ši-pa-an-ti nu me-ma-i ^DUTU BE-LÍ-IA ka-a-ša-az

6 12 ^{UZU}ÚR ša-ku-ni-ia-aš IM-it ša-pí-a-an-za pár-ku-nu-wa-an-za

“(III 56-58, IV 1-6) O nehir kenarına gider. Nehir kenarı(nda) bir yufka ekmeği bölüp parçalar ve onu nehir kenarına yerleştirir. Börek ve bulguru döker. Bir şarabı bir defa döküp kurban eder. Der ki: “Nehir kenarının kader tanrıçası bak, kirlenmiş on iki uzuv senin (tarafından) senin elinle sürtülerek temizlenmiş(tir).” Sonra suyun kaynağına gider. Bir yufka ekmeğini bölüp parçalar. Böreği ve bulguru döker. Şarabı bir defa dökerek kurban eder ve der ki: “Beyim güneş tanrısı bak, on iki uzuv suyun kaynağının kili ile sürtülerek temizlenmiş(tir).”

Büyücüler Ammithatna, Tulbi ve Mati'nin Tapınağa Yapılan Saygısızlığa Karşı İcra Ettikleri Ritüel (CTH 472)

Hayvan figürlü kapların nehirde arındırılması: Nehirler kutsal kabul edildiğinden, kirlendiği düşünülen tanrıların arındırılması için nehir kenarlarından alınan su “arınmış su” olarak isimlendirilmiştir. Ritüelde, tanrıların arındırılmasında kullanılacak olan malzemenin de

⁴⁶² Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHDig KUB 7.53+ (erişim 31 Aralık 2021) ve Goetze, *The Hittite Ritual of Tunnawi*, 20; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 142.

temiz olması gerektiğine inanılmıştır. Bu nedenle, nehirden tapınağa arınmış suyun taşınması sırasında kullanılacak olan hayvan figürlü kaplar nehre götürülmüştür. Kaplar nehirde yıkanmış, yağlanmış böylece önce kapların arınması sağlanarak tanrı için kullanılabilecek duruma getirilmiştir. Arındırılmış olan bu kaplar ile nehirden ‘arınma suyu alınmış’ ve tapınağa getirilen bu su ile tanrılar yıkanmıştır.

KBo 23.1 Vs. I⁴⁶³

39 EGIR an-da-ma^{munus.meš}.kat-re-e-eš šu-up-pa [-e-e^{lu} AZU-ya [

40 ÍD-i pa-a-an-zi ni-it-ri-ya-za da [-an-zi [

41 nu 2 BI-IB-RU DINGIR^{lim} wa-ar-pa-an [-zi [

42 nam-ma-kán 2 BI-IB-RU ÍD-i an-da p [í-ip-pa-an-zi [

43 EGIR-an-da-ma-kán YÀ.DÜG.GA ÍD-i an-da za [-ap-pa-nu-wa-an-zi [

44 BI-IB-RU^{HIA}-ia iš-kán-zi nu kiš-an me-ma- [an-zi]

45 DINGIR^{lam} -wa ku-iš ku-it pa-ap-ra-ah-hi-iš-ki [-it [

46 ki-nu-na-wa-kán a-pa-a-at pa-ap-ra-a- [tar [

47 A-NA DINGIR^{lim} ar-ha ar-ra-an e-eš- [du [

...

58 [lu-uk]-kat-ti-ma-kán UD- [az iš]-tar-na pa-iz- [zi]

59 [nu še-ḫi-il-li-ia] ú-e-da-ar da-an- [zi]

Vs. II

4 EGIR-an-da-ma DINGIR^{lam} še-hi-el-li-ya- aš

5 ú-e-te-ni-it šu-up-pi-ya-ah-ha [-a [n-zi]

“(I 39-41) Ardından bakire tapınak görevlisi katra kadınları ve kâhin nehre gider. Sodayı alıp götürürler. Tanrının hayvan şeklinde iki kabını yıkarlar. (I 42-44) Sonra hayvan şeklindeki iki kabı nehre (doğru tutup) çalkalarlar. Ardından kaliteli ince yağı nehre akıtır. Hayvan şeklindeki kapları yağlarlar ve şöyle der: (I 45-47) “Tanrıyı kim kirletip durdu? Şimdi onu ne

⁴⁶³ Transliterasyon için bkz., R. Strauß (ed.), hethiter.net/: CTH 472 (Expl. A, erişim 3 Kasım 2010) ve Lebrun, *Les rituels d'Ammihatna, Tulbi et Mati*, 139-164; tercüme için bkz., Karağuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 222-23.

kirletti? Tanrı için (bu kirlilik) yıkanmış olsun.” ... “ (I 58 59) Ertesi gün, gün biter ve arınma suyunu alırlar.” ... “ (II 4-5) Tanrıyı arınma suyu ile temizlerler.”

Šamuha Kenti Ritüeli (CTH 480)

Ritüelde üzerlik otunun kullanılması: Ritüelin sonunda yıldız kayması gözlemlendiği zaman, tanrı heykelleri ile nehre gidilmiştir. Burada, tanrı heykelleri yıkanmış ve nehir için kurban sunulmuştur. Aynı kirlilikle bir daha karşılaşmamak için, ritüele son verilirken kirliliğe neden olduğu düşünülen kişiyi lanetlemek amacıyla üzerlik otu kullanılmıştır. Metinde bu ot ezilerek, öğütülmüş ve bu sırada kirlilik ota aktarılmıştır. Kirliliğin aktarıldığı ot, büyümesi için bir yere bırakılmış, ancak artık kirlenmiş olduğu için büyüyecek olsa da kimsenin toplamayacağı lanetli bir nesneye dönüşmüştür.

KUB 29.7 (Frg. 1) + KBo 21.41 (Frg. 2) Rs.⁴⁶⁴

21 ne-ku-za me-ḫur [
 m]a-a-aḫ-ḫa-ana-pé-e-da-ni-pát UD-ti MUL-aš wa-at-ku-zi nu-uš-ša-an DINGIR-LUM Í [
 D-i kat-ta pé]-e-da-an-zi

22 nu-uš-ša-an A- [N]A PA-NI ÍD SÍSKUR zu-úr-ki-ia-an-za du-up- [š]a-ḫi-ia-aš

ḫu-ur-di-ia-aš x []

23 A-NA Ú-NU-UT MUNUS.LUGAL [I]Š-TU KU₆ SILA₄-ia
 ši-pa-an-da-an-zi nu Ú-NU-UT MUNUS.LUGAL ku-iš EGIR SÍSKUR ḫar-zi []

24 nu-uš-ši ḫa-šu-wa-a- [i]^{SAR} pí-an-zi na-at an-dapu-uš-š
 [a]-ez-zi an-da-ma-kán ki-iš-ša-an m [e-ma-i]

25 ma-a-an-wa A-NA PA-N [I DI]NGIR-LIM ku-iš-ki EN SÍSKUR i-da-a-la-u-an-ni

me-mi-an ḫar-zi pa-id-du-wa-káne-da-ni

26 DINGIR-LIM-aš pár-ni an-da-an ḫu-ur-ta-išli-in-g[a-i]š

pa-ap-ra-a-tar-ra ḫa-a-šu-wa-a-ia-aš i-wa-ark [i]-ša-ru

27 nu-wa-ra-at ḫa-a-šu- [wa-a-i]a-aš^{SAR} i-wa-armi-ia-a-an e-eš-du nu-wa-ra-at-za

nam-ma i-ia-at-nu-wa-an

28 ḫa-a-šu-wa-a-i^{SAR} [wa-a]r[?]-šu-wa-an-z [i l]e-e ku-iš-kitar-uḫ-zi

⁴⁶⁴ Transliterasyon için bkz., S. Görke ve S. Melzer (ed.), hethiter.net/: CTH 480.1 (erişim 3 Şubat 2016); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 247.

“(Ay.21-28) O günün gecesinde yıldızlar kayar kaymaz tanrıyı nehre aşağıya taşırlar. Nehrin önünde zurki ayinini ve dupšaḫit-ayinin lanetini [[. Kraliçenin eşyası için balık ve kuzuyu kurban ederler. Kraliçenin eşyasını ayinde geri tutarlar. Ona üzerlik otunu verirler. Onu ezerek öğütür ve içeride şöyle der: “Her kim tanrının huzurunda kurban sahibinin ayini hakkında kötü düşünce ile konuşursa şimdi lanetlenecek. Tanrının tapınağındaki üzerlik otu gibi lanetli, yeminli ve kirli olsun. O, üzerlik otu gibi büyüsün. Böylece iyice büyümüş olan üzerlik otunu kimse toplamaz.”

Büyücü kadın Hattiya Tarafından Tanrıça Ušurijanıza'ya Nasıl Kurban Sunulacağı Anlatıldığı Bir Ritüel (CTH 396)

Nehir kenarlarında çukur açılması: Çukurlar yeraltı dünyasına açılan geçit olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, büyü ritüelleri sırasında kötülükleri yeraltına göndermek amacıyla çukurlar açılıp, bu alanlardaki tanrılara kurbanlar sunulmuştur. Böylece, yeraltı tanrıları ikna edilip kötülüklerin yeraltına hapsedilmesi amaçlanmıştır. Çukur açma eylemi için nehir kenarlarının tercih edilen alanlar arasında olduğu büyü metinlerinden anlaşılmıştır.

KBo 15.25 Vs.⁴⁶⁵

20 nu wa-ap-pu- [i pé-ra-a [n kat-ta 3 AŠ-RA pád-da-aḫ-ḫi nu

[1 NINDA.GU[R4.RA ZÌ.DA ZÍZ UP-NI

211 NINDA.GUR4.RA ^{GIŠ}PÈŠ 1 NINDA.GUR4.RA [GA.KIN.AG TUR

^DG [ul-š[a-aš DINGIR.MAḪ-ia pár-ši-ia-mi

22 nu-kán an-da [ki-iš-ša-an [me-ma-aḫ-ḫi ka-a-ša-wa-aš-ma-aš EN SÍSKUR SÍSKUR

pa-iš

23 šu-me-ša-wa [^DGul-ša-aš DINGIR.M [AḪ^{MEŠ} A-NA EN SÍSKUR TI-tar ḫa-ad-du-la-a-tar

24 [i [n-na-ra-u-w [a-tar MU^{HIA} GÌD.DA IG [I^{HIA}-aš uš-ki-ia-u-wa-ar GÚ-tar ša-ra-a

ap-pa-a-tar-ra

25 [I-N / A EGIR [UD-MI pí-iš-kat-tén [

⁴⁶⁵ Transliterasyon için bkz., F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (erişim 6 Mart 2017) ve Carruba, *Das Beschwörungsritual für die Göttin Ušurijanıza*, 2. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 116; ve Carruba, *Das Beschwörungsritual für die Göttin Ušurijanıza*, 3.

“(Öy. 20-25) Nehir kıyısında aşağılı yukarı (olmak üzere) üç yerde çukur açacağım. Bir avuç kızılca buğday unundan yapılmış bir somun, incirli somun ile az peynirli bir somunu kader tanrıçası ve ana tanrıça için bölüp parçalayacağım. (Ardından da), “işte bak kurban sahibi kurbanını verdi. Siz kader tanrıçası ve ana tanrıça kurban sahibine hayatı boyunca yaşam, sağlık, zindelik, uzun yıllar, gözlerine fer ve kas gücü verin” diyeceğim.”

Büyücü Kadın Aiatarša Uatti ve Šušumaniga’nın Çocuğun Hastalıktan İyileşmesi İçin İcra Ettiği Şifa Büyüsü Ritüeli (CTH 390)

Nehre kara büyü yapılması: Bazı metinlerde, büyücülerin nehirleri hedef alarak kara büyü yaptığı ve bu durumun doğayı, insanı ve hatta tanrıları bile etkilediğine inanılmıştır. Temizliğin kaynağı olan nehrin de kara büyüye maruz kaldığı bu durum sonucunda, nehir etrafındaki bütün canlıların, koruyucu tanrının bile bu durumdan olumsuz etkilendiği ve hatta nehrin suyunun kesildiği düşünülmüştür. Bu etkileri ortadan kaldırmak için, büyücü tanrıça Kamrušepa’dan yardım istenmiştir. Kamrušepa da diğer tanrılardan destek istemiş, Kamrušepa’nın yardım talebi sonrası devreye giren diğer tanrıların da desteği ile nehre yapılan kara büyüün etkisi ortadan kaldırılması ile doğa normale dönmüştür. Böylece nehre yapılan kara büyü nedeniyle hastalandığı düşünülen çocuğun da iyileşmesi sağlanmıştır.

KUB 7.1(Frg. 1) + KBo 3.8 (Frg. 2) Vs.II⁴⁶⁶

65 nu ŠA DUTU DUMU.NITA^{MEŠ} nu-za MUNUS^hha-a-ša-u-wa-aš BAPPIR da-a-ú

66 na-an-kán EME-ŠU šar-ta-a-id-du ÚR-uš-ma-an

67 IŠ-TU Ì.NUN iš-ke-ed-du nam-ma-an IŠ-TU LÁL-it

68 EME-ŠU ar-ḫa a-an-aš-du nu DUMU.LÚ.U₁₉.LU SIG₅-ru

69 nu-uš-ši-iš-ša-an I-NA KA×U-ŠU an-da 2-ŠU al-la-pa-a [ḫ-zi [ŠI-PAT EME^{HLA}

Rs.III

1 šal-li-iš ÍD-aš ḫu-un-ḫu-ma-az-zi-ši-it ḫa-mi-i [k-ta [

2 na-aš-ta an-da KU₆-un I-NA ḫa-an-ti-ia-ra ú-i-ti

3 ḫa-mi-ik-ta HUR.SAG^{HLA} pár-ga-mu-uš ḫa-mi-ik-ta

4 ḫa-a-ri-uš ḫ [a-a [l-lu-ú-wa-u-uš ḫa-mi-ik-ta

⁴⁶⁶ Transliterasyon için bkz., F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (erişim 6 Mart 2017); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 92-93.

5 ^DIŠKUR-aš ú-el- [lu [ḫa-mi-ik-ta na-aš-ta an-da [šu-up-pí [
 6 šu-ma-an-za ḫa-mi- [i [k-ta pár-ti-an-za ḫa-a-ra-aš^{MUŠEN?} [
 7 ḫa-mi-i [k-ta [š [a [-ma-an-ku-úr-wa-du-uš-kán MUŠ^{HLA}-uš
 8 an-da ḫu-u-la- [... ... [ḫa-mi-ik-ta
 9 DARÀ.MAŠ-an kat-ta ^{GIŠ}e-ia ḫa-mi-ik-ta pár-ša-na-an¹
 10 ta-aš-ša-i pé-di ḫa-mi-ik-ta ú-li-pa-na-an pár-ga-u-e-i
 11 ḫa-mi-ik-ta UR.MAH za-am-ni-ša-an
 12 ḫa-mi-ik-ta ša-a-ša-an ḫu-u-ra-at-ti-ša-an ḫa-mi-ik-ta
 13 ša-ša-aš GA ḫa-mi-ik-ta ŠA ^DKAL ^{GIŠ}ŠÚ.A ḫa-mi-ik-ta
 14 na-at ^DIŠTAR A-NA ^DMa-a-li-ia me-e-ma-at-ti
 15 ^DMa-li-ia-ša-at A-NA ^DPí-ir-wa me-mi-iš-ta
 16 ^DPí-ir-wa-ša-at A-NA ^DKam-ru-ši-pa me-mi-iš-ta
 17 ^DKam-ru-ši-pa-aš-za ANŠE.KUR.RA^{HLA}-ŠU tu-u-ri-it nu I-NA ÍD.GAL
 18 pé-en-ni-iš nu ḫu-uk-ki-iš-ke-ez-zi ^DKam-ru-ši-pa-aš
 19 GAL-in ÍD-an na-aš-ta an-da ḫa-an-ti-ia-ra KU₆-an ú-i-ti
 20 nu ḫu-uk-ki-iš-ke-ez-zi GAL-iš ÍD ḫu-un-ḫu-ma-az-ši-it
 21 EGIR-pa la-a-at-ta-at an-da KU₆-uš ḫa-an-ti-ia-ra-aš la-at-ta-at
 22 pár-ga-a-uš ḪUR.SAG^{HLA} la-a-at-ta-at ḫal-lu-u-e-eš ḫa-a-ri-i-e-eš
 23 la-a-at-ta-at ^DIŠKUR-aš ú-el-lu la-a-an-ta-at
 24 [na-aš-t [a an-da šu-up-pí šu-ma-an-za la-a-at-ta-at pár-ti-an-za
 25 [... ^{MUŠEN} la-a-ad-da-at ša-ma-an-ku-úr-wa-an-te-eš MUŠ^{HLA}
 26 [... [-ni la-a-at-ta-at
*KUB 7.1(Frg. 1) + KBo 3.8 (Frg. 2) Rs.III*⁴⁶⁷
 54 še-e-ra-an ^{UZU}ḫu-pal-la-aš la-a-ú-un na-an šu-up-pa-uš

⁴⁶⁷ Transliterasyon için bkz., F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (erişim 6 Mart 2017); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 92-93.

55 te-ta-nu-uš la-a-ú-un na-an ^{UZU}GEŠTU^{HI.A}-ŠU la-a-ú-un
 56 ^{UZU}ti-i-ti-ta-an la-a-ú-un na-an ^{UZU}KA×U-ŠU KI.MIN
 57 na-an ^{UZU}EME-ŠU KI.MIN ^{UZU}pa-ap-pa-aš-ša-la-an KI.MIN
 58 na-an ^{UZU}GABA KI.MIN na-an ^{UZU}ha-aḥ-ḥa-ri KI.MIN na-an ^{UZU}ge-en-zu
 59 KI.MIN na-an ^{UZU}ú-la-an KI.MIN na-an ^{UZU}ar-ra-an KI. [MIN [
 60 na-an ^{UZU}ge-e-nu la-a-ú-un še-er-ma-an ŠU^{HI.A}-ŠU KI.MIN
 61 ki-i-ma ut-tar na-ak-ki-i [[pa-id-du-wa-at
 62 a-aš-šu ŠI-PAT ḥa-mi-i [n-ku-wa-aš me-ma-ú [[ŠUM-Š / U NU.GÁL

“(II 65-69 Güneş tanrısının oğulları. Büyücü kadın bira baharatını alsın. Dilini ona sürsün. Sonra bal ile dilini silsin. “insan sağlıklı olsun” (desin). Ağzına iki kez tükürür.(İşte) bu dillerin büyüüdür.(III 1-8) Büyük nehir akıntısını kesti. (Bundan dolayı) içindeki balık(lar) yıl içinde gölete bağla(n)dı. Yüksek dağlar bağ(n)dı. Derin vadiler bağla(n)dı. Fırtına tanrısının çayırı bağla(n)dı. Kartalların kanadı bağla(n)dı. Sakallı yılanlar bağla(n)dı. (III 9-13) (Sonra) geyiği çam ağacı altına bağladı. Kaplanı tašša yerine bağladı. Kurdu yüksek bir yere bağladı. Aslanı yüksek bir yere bağladı. Yaban keçisini huratti ‘ye bağladı. Yaban keçisinin sütünü bağladı. Koruyucu tanrının tahtını bağladı. (III 14-21) Aşk ve savaş tanrıçası bunu sen tanrı Maliia’ya söyle. Maiia at tanrısı Pirua’ya söyledi. Pirua, Kamrušepa’ya söyledi. Kamrušepa atlarını koştı. (onları) büyük nehre sürdü. Kamrušepa büyük nehre (büyülü sözlerle) yakarıyor. (bunun üzerine) büyük nehr(in) akıntısı salıverildi. Göletteki balıklar da salıverildi. (III 22-26) Yüksek dağlar salıverildi. Derin vadiler salıverildi. Fırtına tanrısının çayırı salıverildi. Yüksek yerdeki kurt salıverildi. Zamniša’daki aslan salıverildi. Huratti’daki yaban keçisi salıverildi. Yaban keçisinin sütü salıverildi. Koruyucu tanrının tahtı salıverildi.

...

(III 54-57) (Böylece)(Çocuğun) üzerindeki kafasını çözdüm. Temiz saçını çözdüm. Kulaklarını çözdüm. Burnunu çözdüm ağzını çözdüm. Dilini çözdüm. Yemek borusunu çözdüm. (58-60) Göğsünü çözdüm. Akciğerini çözdüm. Rahmini çözdüm. Uyluğunu çözdüm. Makatını çözdüm. Dizlerini çözdüm. Ellerini çözdüm. (III 61-62) (İşte büyüün) bu sözleri çok önemlidir. (büyücü kadın) gitsin ve iyileştirici (bir büyü olan) bağlama büyüünü okusun. İsmi olmasın.”

Büyücü Kadın Tunnawi’nin Uyguladığı Ritüel (CTH 409)

Nehir kenarından kil alınması: Nehir kaynakları tanrıların yeryüzüne çıktığı alanlardan birisi olarak düşünüldüğü için kutsal mekân olarak kabul edilmiştir. Nehir kadar nehrin içinden çıkan malzemelerin de arındırıcı gücü olduğuna inanılmıştır. Bu nedenle, nehirden alınan suyun yanında nehir kenarından alınan kil ile de arındırma işlemi gerçekleştirilmiştir. Ritüelde nehrin kaynağına gidilmiş ve burada nehir için kurbanlar sunulduktan sonra kaynaktan ritüelde kullanılmak üzere kil alınmıştır.

KUB VII 53+KUB XII 58 Vs.I ⁴⁶⁸

30 wa-ap-pu-wa-aš ^DMAḪ -aš ka-a-ša EGIR-pa tu-uk ú-wa-nu-un nu-kán ka-a-aš IM-aš

31 ku-e-iz wa-ap-pu-wa-az da-an-za nu zi-ik wa-ap-pu-aš ^DMAḪ tu-e-el

32 ŠU-TI-KA da-a nu ku-u-un EN.SISKUR a-pi-e-iz ša-pi-ia-i na-an 12 ^{UZU}ÚR

33 pár-ku-nu-ul nam-ma wa-ap-pu-aš IM-an da-a-i nam-ma-aš ša-ku-ni-ia

34 pa-iz-zi nu 1 NINDA SIG pár-si-ia na-at ša-ku-ni-ia-aš pu-ru-ut da-a-i

35 NIN [DA.IÃ.E.D [É. A me-ma-al šu-uḫ-ḫa-i GEŠTIN si-pa-an-ti nu me- ma-i

36 zi-ik-kán ma-aḫ-ḫa-an ša-ku<-ni>-iš GE₆-az KI-az pu-ru-ul EGIR ša-ra-a

37 ša-ku-ni-eš-ki-ši nu e-da-ni an-tu-uḫ-ši A-NA EN. SISKUR IŠ-TU ^{UZU}ÚR. ḪI.A-ŠU

38 i-da-lu pa-ap-ra-lar ar-ḫa QA-TAM-MA mu-la-a-i nam-ma ša-ku-ni-ia-aš

39 IM-an da-a-i ku-e-it-ma-an-ma MUNUS.ŠU.GI ki-e da-aš-ki-iz-zi EGIR-an- ma-aš-ša-an

40 ÍD-i pí-ra-an ^{GIS}ZA.LAM.GAR^{HLA} ŠA GI ka-ru-ú i-ia-an-la i-ia-an- zi-ma

41 ku-wa-pí nu ku-wa-pi ḫar-ša-u-wa-ar ma-ni-in-ku-wa-an NU.GÁL

42 [^{GIS}API [N Ú-UL a-ra-an-za nu ^{GIS}ZA.LAM.GAR a-pi-ia i-ia-an-za

“(I 30-35) “Nehir kenarının kader tanrıçası sana geldim. Bak, kil nehir kenarından alınmış(tır). Sen nehir kenarının kader tanrıçası sen onu eline al. Bu kurban sahibini orada döndürerek onun on iki uzvunu temizle.” Ayrıca nehir kenarının kilini alır. Sonra suyun kaynağına gider. Bir yufka ekmeği bölüp parçalar. Onları su kaynağındaki kile koyar. Böreği

⁴⁶⁸ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHDig KUB 7.53+ (erişim 31 Aralık 2021) ve Goetze, *The Hittite Ritual of Tunnawi*, 8; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 142.

(ve) bulguru döker. Şarabı dökerek kurban eder. (I 36-42) “Kötü kirliliğin aynı şekilde kökü kazınsın.” Suyun kaynağındaki kili al(ır). Büyücü kadın bunları alıp dururken ardından nehrin önüne kamıştan çadırları önceden yapar. (Bu çadırlar) yapılırken yakın bir yerde (sabanla) sürülmüş bir alan yoktur. Saban (orayı sürmek için) girmemiştir. Çadırı orada kurarlar.”

Ritüel malzemelerin nehre dökülmesi: Büyü ritüellerinde, bedensel hastalıkların yanında, ruhsal sıkıntılara neden olan hastalıklardan da kurban sahibinin iyileştirilmesi amaçlanmıştır. Büyücü, kilden yaptığı figürleri, arınmayı sağlamak amacıyla nehirde yıkamış, sonrasında arınmak için kullanılan diğer malzemelerle beraber kil figürleri de nehre bırakmıştır. Bu uygulama ile malzemeler tanrıya kurban olarak sunulmuştur. Ritüelden sonra kirliliğin, arındırma için kullanılan malzemelere geçtiği düşünüldüğü için, ritüelin bitiminde arta kalan tüm malzemeler nehre dökülmüş, böylece yeni bir kirliliğin önüne geçmek istenmiştir.

KUB VII 53+KUB XII 58 Vs.II ⁴⁶⁹

61 na-aš-la EN SISKUR.SISKUR wa-ar-pu-wa-an-zi pa-iz-zi

62 na-aš-ta MUNUS. ŠU.GI 9 ^{GIŠ}GA.ZUM ŠA ^{GIŠ}TÚG an-da up-pa-a-i

63 1 še-e-na-an IM-aš an-da up-pa-a-i nu-za še-e-na-an [I [M- [aš [

64 wa-ar-pu-u-wa-an-zi kat-la-an GÍR^{MEŠ}-aš da-a-i

65 nu-za še-ir wa-ar-ap-zi ^{GIŠ}GA.ZUM. HÍ.A-ma ^{MUNUS}SUḪUR.LAL <da-a-i>

66 na-an ^{MUNUS}SUḪUR.LAL ku-e-iz-zi-ia IŠ-TU ^{GIŠ}GA.ZUM

67 kat-la 1-ŠU ki-ša-a-iz-zi

Vs. III

1 na-aš-ta MUNUS.ŠU.GI an-da ki-iš-ša-an me-ma-i

2 ka-a-ša-kán NÍ.TE ḫu-u-ma-an-da ša-aḫ-ḫi-iš-ki-mi

3 nu-uš-ši-kán kal-la ki-ša-a-an e-eš-du i-da-lu

4 pa-ap-ra-tar al-wa-za-lar a-aš-ta-ia-ra-tar DINGIR^{MEŠ}-aš

5 kar-pi-iš ag-ga-an-la

6 ka-a-ša ^{GIŠ}šar-ra-an ḫar-mi nu-za ku-iš 12 ^{UZU} [ÚR [

Transliterasyon için bkz., Goetze, *The Hittite Ritual of Tunnawi*, 14-16; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 142.

- 7 i-da-la-u-wa-az pa-ap-ra-an-na-az ar-ḫa šar-ri- [iṣ [-ki-it
- 8 ki-nu-na-at-ta IŠ-TU 12 UZU'UR i-da-lu
- 9 pa-ap-ra-tar al-wa-za-tar a-aš-ta-ia-ra-tar DINGIR^{MEŠ}-aš kar-pi-in
- 10 ag-ga-an-da-aš ḫa-tu-ga-tar a-wa-an ar-ḫa šar-ri-iš-ki-mi
- 11 [na-a [t-ši a-wa-an ar-ḫa šar-ra-an e-eš-du
- 12 [nu [-kán GIŠGA.ZUM^{HLA} GIŠsar-ra-an pit-tar TUG.GÚ.E. [A GE₆ [
- 13 [TUGGAD. DA [M GE₆ ku-it-ši-iš-ša-an ku-it an-da e-eš- [ta [
- 14 [na-a [t EGIR-an ÍD-i tar-na-i ku-up-tar-ra-kán G^{IŠ}ZA.LAM.GA [R-a [z [
- 15 [kat-t [a ú-da-an-zi še-e-na-an-na na-an ÍD-i
- 16 [iṣ-ḫu-un [-na-an-zi

“(II 61-67) Kurbanların sahibi yıkanmaya gider. Büyücü kadın sedir ağacından dokuz tarağı getirir. Kilden bir figürü içeri gönderir. Kilden figürü yıkamak için ayağının altına koyar. Üzerini yıkar ve hizmetçi kadın tarakları alır. Hizmetçi kadın her bir tarakla bir kez tarar. (III 1-5) Büyücü kadın şöyle söyler: “Bak tüm vücudumu silip (temizleyeceğim). Kirlilik, pişmanlık, tanrılarının kızgınlığı, ölüden korkma (duygusu) böylece (onlardan taranmış) olsun. (III 6-11) “Bak törpüyü tutuyorum. Kim on iki uzvu kötü kirlilikten ayırıp korursa şimdi on iki uzuvdan kötü kirliliği, büyüyü, pişmanlığı, tanrılarının kızgınlığını, ölüden korkmayı ayırıp koruyacağım. Ondan uzaklaşsın.”(III 12-16) Her kimin üzerinde tarakları, törpüyü, kanadı, siyah gömleği ve siyah tozluğu varsa onu nehre bırakır. Ayinden arta kalanları ve figürü de çadırdan aşağı götürürler. Onları nehre dökerler.”

Arzaçalı Büyücü Kadın Alli'nin Büyü Bozma Ritüeli (CTH 402)

Nehir kenarında uyunması: Tanrıya sunulacak kurban malzemeleri ile nehir kenarında uyumanın kirlilikten arınmayı sağladığına inanılmıştır. Ayrıca bu malzemeleri nehir kenarında tanrıya kurban etmenin, kötü amaçlı yapılmış büyü nedeniyle oluşan kirliliği de arındırdığı düşünülmüştür.

KUB 24.9 (Frg. 2) Vs. IV⁴⁷⁰

6 [nu ma-ah-ha-a [n ALAM^{HÁ} DUH.LÀL a-ni-ia-u-wa-an-zi zi-na-an-zi

Transliterasyon için bkz., A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (erişim 23 Mart 2016) ve Jakob-Rost, *Das Ritual der Malli aus Arzawa*, 52-54; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 128 ve Jakob-Rost, *Das Ritual der Malli aus Arzawa*, 52-54.

- 7 [nu Ú-N [U-UT-TI 1 UDU 5 NINDA.SIG^{MEŠ} me-ma-al ^{DUG}KU-KU-UB KAŠ da-a-i
- 8 [na-aš [kat-ta I₇-i pa-iz-zi na-aš-kán GE₆-an-ti kat-ta še-eš-z [i [
- 9 [na-aš-ká [n I₇-aš kur-ki-iš-ni 1 NINDA.SIG wa-ap-pu-u-wa-⟨aš⟩
- DINGIR.MAH-an- [n [i ⟨pár-ši-ia⟩
- 10 [nu-ká [n I₇-i 2 NINDA.SIG^{MEŠ} I₇-aš ú-e-el-ú-i-la-aš pár-ši-ia
- 11 [na-at k [at-ta da-a-i KAŠ ši-pa-an-ti na-aš-ta 1 UDU ke-e-da-aš DINGIR^{MEŠ}-aš
- 12 [ši-pa [-an-ti na-an ha-an-da-an-da-⟨an⟩ na-aš-ta šu-up-pa da-an-zi ^{UZU}NÍG.GIG
- 13 [^{UZU}ŠÀ [ma-an-ni-in-ku-wa-an-da ^{UZU}TI na-at ha-ap-pí-ni-it za-nu-wa-an-zi
- 14 [na-at [ar-ha ku-er-zi na-at-ša-an A-NA NINDA.SIG^{MEŠ} še-er da-a-i

“(IV 6-14) Bal mumundan heykelcikleri yapmayı bitirdiğinde şu eşyaları alır: Bir koyun, beş yufka ekmek, bulgur, bira dolu bir testi. Nehre gider ve orada geceler. Nehrin kenarında bir yufka ekmeğini nehrin kenarının ana tanrıçası için bölüp parçalar. Onu aşağı koyar. Birayı dökerek kurban eder. Bir koyunu bu tanrılar için kurban eder. O (usule uygun olarak) düzenlenir. Kutsanmış eti alırlar. Karaciğeri, yüreği, kısa kaburgayı bol kepçe pişirirler. Onları parçalarlar ve yufka ekmeğinin üzerine koyar.”

3.3.4. Ateş ve Suyun Beraber Kullanımı

Hitit büyü ritüellerinde, ateş ve su arınmayı sağlamanın temel araçları arasında yer almıştır. Ritüellerde suyun ve ateşin gücünden aynı anda yararlanılarak yapılacak majik işlemin etkisi artırılmak istenmiştir. Ritüellerde bazen ateş, su ile söndürülerek bu iki önemli arındırma aracı birleştirilmiştir. Bazen de nehir kenarında yakılan ateşin arındırma gücü ile nehrinki birleştirilmiştir. Ayrıca tanrılara sunulacak kurbanın üzerinde ateş gezdirilerek veya kurban ateşte yakılıp nehre atılarak da arınma sağlandığına inanılmıştır.

Büyücü kadın Hattiya Tarafından Tanrıça Ušiianza'ya Nasıl Kurban Sunulacağına Anlatıldığı Bir Ritüel, (CTH 396)

Malzemelerin nehir kenarında yakılması: Ritüellerde kurban malzemeleri bazen nehre atılarak bazen de yakılarak tanrı için kurban edilmiştir. Bir ritüel metninde, nehir kenarında yakılan ocakta tanrı için kurban sunulacak olan börek, balığın ağzına yerleştirilmiş ve balıkla birlikte yakılarak balığın böreği tanrıya ulaştırması hedeflenmiştir. Benzer bir uygulamada ise, börek balığın ağzına yerleştirilmiş ve doğrudan nehre bırakılmıştır. Büyü uygulayıcıları, balıkların kurban malzemelerini tanrıya ulaştırdığına inanmıştır.

KBo 15.25 Vs.⁴⁷¹

26 [... -m [a²-an x- [... [nu-uš-ša-an ÍD-i pé-ra-an 1 GUNNI i-ia-m [i [
27 [... [x-an [... [na-aš-ta A-NA KU₆ KAXU-i an-da NINDA.Ì. [E.DÉ.A te-eḫ-ḫi [
28 [n [a-a [n-ša-an ḫa-aš-ši-i pé-eš-š [i-ia-mi na-an wa-ar-nu-mi túḫ- [ḫu-wa-iš-ma [
29 Ú-UL ku- [iš-ki [[nu 1 NINDA.GUR₄ [.RA ZÌ.DA ZÍZ 1 NINDA.GUR₄.RA ^{GIŠ}P
[ÈŠ 1 NINDA.GUR₄.RA GA.KIN.AGTUR pár-š [i-ia-mi na-aš-ša-an ḫa-aš-ši-i
30 pé-eš-ši-ia-mi nu [ma-a-aḫ-ḫa-an pa-aḫ-ḫ [ur kat-ta i-ša-ri na-a [š-ta' ... [
31 IŠ-TU ^{DUG}KU-KU-UB G [EŠTIN⁷ an [-da gul-aš-mi

“(Öy. 26-31) [Sonr[a [[Nehir kıyısında bir ocak yapacağım. [[Balığın ağzına böreği koyacağım. Onu ocağa fırlatıp atacağım ve onu yakacağım ama (ortalığı boğan bir) dumanı olmayacaktır. Bir avuç kızılca buğday unundan yapılmış bir somun, incirli somun ile az peynirli bir somunu bölüp parçalayacağım ve onu ocağa atacağım. Ateş oturduğunda (alevleri sönemeye başlayınca), [[, bir testi şarapla (etrafını) işaretleyeceğim.”

Bir Arı İçin Uygulanan Ritüel (CTH 447)⁴⁷²

Yakılan malzemelerin nehre atılması: Kurban malzemelerinin yakılması bazen tanrıya bu malzemeleri ulaştırmak, bazen de bir kirliliği ortadan kaldırmak için başvurulmuş yöntemlerden birisi olmuştur. Ritüellerde kullanılan malzemelerin ateşte yakıldıktan sonra nehre atılarak kirliliğin yok edilmeye çalışıldığı anlaşılmıştır. Bu işlem sırasında yakılan malzemeler ile kirlilik arasında bir benzerlik kurulmuş; malzemelerin ateşte yok olduğu gibi kirliliğin de yok olması ve nehrin onu uzaklara taşıyarak ortadan kaldırması istenmiştir.

KBo 11.10 (Frg. 1) Vs.II⁴⁷³

7' [... [-an-zi a-ku-wa-an-zi ḫa-aš-ta-i-ma
8' [ar-ḫ [a wa-ar-nu-wa-an-zi na-at ša-ra-a
9' [x [-a-i na-at pa-iz-zi ÍD-i EGIR-an tar-na-i
10' nu ki-iš-ša-an me-ma-i ki-i ma-aḫ-ḫa-an u-ri-i-na-an

⁴⁷¹ Transliterasyon için bkz., A. Chrzanowska (ed.), hethiter.net/: CTH 396.1.1 (erişim 26 Temmuz 2012) ve Carruba, *Das Beschwörungsritual für die Göttin Wišurijan*, 2; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 116; ve Carruba, *Das Beschwörungsritual für die Göttin Wišurijan*, 3.

⁴⁷² Tam metin için bkz., 1.A. KBo XI 10 B. KBo XX 92+KBo XI 72.

⁴⁷³ Transliterasyon için bkz., S. Görke ve S. Melzer (ed.), hethiter.net/: CTH 447 (erişim 20 Temmuz 2015); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 192.

- 11' na-at ÍD-aš pé-e-da-i HUL-un-na EME-an
12' ša-ra-a da-a-i na-aš QA-TAM-MA ha-a-aš ki-ša-ru
13' na-at ÍD-aš pa-ra-a pé-e-da-a-i
14' nu-uš ar-ra-an-zi
...
22 nu-za a-da-an-zi a-ku-wa-an-zi-ma 9-ŠU
23 ták-na-aš-pát ^DUTU-un ha-aš-ta-i wa-ar-nu-wa-an-zi
24 nam-ma-at ša-ra-a da-a-i na-at pa-iz-zi ÍD
25 iš-ḥu-u-wa-i nu ki-iš-ša-an me-ma-i
26 ki-i ma-aḥ-ḥa-an u-re-e-na-an-da ha-a-aš-ta-i
27 ÍD pé-e-da-a-i HUL-un-na EME-an HUL-un
28 MUŠEN-in QA-TAM-MA wa-ar-nu-wa-an-du na-aš QA-TAM-MA
29 ha-aš-ta-a-i ki-ša-ru nu-uš ki-iš-ša-an pa-ra-a ÍD-aš
30 pé-e-da-a-ú nu-uš ar-ḥa ḥar-ni-ik-du₄

“(II 7-14) [Yer[ler ve içerler. Ancak kemikleri tamamen yakarlar ve onları alırlar. Gidip nehre bırakırlar. Şöyle derler. “Bunlar nasıl yanmışsa onları nehre götür. Kötü dili kaldır ve o şekilde onlar kül olsun. Onu nehre götürsün.” Onlar yıkanır. ... (III 22-25) Yerler ve içerler. Dokuz kez yerin güneş tanrıçası için kemiği yakarlar. Sonra kaldırır ve o gider, onu nehre döker. Ve şöyle der: (III 26-30) “Nehir nasıl yanmış kemikleri alıp götürürse kötü dili, kötü kuşu aynı şekilde yaksınlar. Kemikleri de aynı şekilde (yanmış) olsun. Bu şekilde nehir onları tamamen yok etsinler.”

Büyücüler Ammithatna, Tulbi ve Mati'nin Tapınağa Yapılan Saygısızlığa Karşı Uyguladıkları Ritüel (CTH 472)

Kurbanın nehrin önünde yakılması: Nehir kenarları, tanrılara kurban sunmak için seçilen kutsal mekanlar arasında yer almıştır. Ritüelde kurban olarak sunulacak hayvanlar, tanrı heykelinin etrafında çevrildikten sonra nehrin önünde yakılmış ve tanrıya kurban olarak sunulmuştur. Böylece ateş ve suyun arındırma gücünden aynı anda yararlanılmaya çalışılmıştır.

KBo 23.1 Vs.I⁴⁷⁴

48 nam-ma ^{lu}AZU DINGIR^{lam} IŠ-TU MUŠEN HUR-RI w [a-ah-nu-zi [

49 EGIR-pa-ma-za MUSEN.GAL da-a-i na-an A-NA DIN[GIR^{lim} [

50 am-ba-aš-ši ÍD-i-ša-an pí-ra-an wa-ar-nu [-zi [

“(I 48) Sonra toy kuşunu kâhin tanrı(nın) etrafında çevirir. (I 49-50) Ardından bir kaz alır ve onu tanrıya yakma kurnanı olarak vadide, nehrin önünde yakar.”

Kuş Falcısı Hıyarlı'nın Uğursuz Sözleri\Dedikoduyu Ortadan Kaldıran Büyü Ritüeli (CTH 398)⁴⁷⁵

Ateşin su ile söndürülmesi: Ritüelde kullanılan çeşitli hububatlar, ateş üzerinde bir çanağın içinde kavrulduktan sonra, kavurma işleminin yapıldığı ateş su ile söndürülmüştür. Bu uygulama; ateşin arındırıcı etkisini, su ile birleştirilerek ritüelin etkisini artırmayı amaçlamıştır.

KBo 4 2 Vs.I⁴⁷⁶

7 [nu-X[?]a [n^{??}-na ap-pu-uz-zi-ya-aš i-ya-an-zi na-an-kán A-NA^{DUG}LIŠ.GAL-ni

8 [kat-t [a ti-an-zi še-ir-ra-aš-ši-eš-ša-an^{DUG}LIŠ.GAL-ni iš-tap-pa-an-zi

9 nu ZÎZ-tar ŠE zé-e-na-an-ta-aš ŠE ha-aš-šar-na-an-za še-pi-it kar-aš

10 me-ğu-e-na-aš e-wa-an GÚ.TUR GÚ.GAL GÚ.GAL GAL da-an-zi nu-kán ki-i
NUMUN^{HIA}

11 hu-u-ma-an-da ŠE.LÚ^{SAR}-ya IŠ-TU^{DUG}LIŠ.GAL ša-an-ğu-un-zi

12 nu-kán IZI še-ir ú-e-te-ni-it ki-iš-ta-nu-an-zi

“(I 7-12) Kuyruk yağından (eşek figürü) yaparlar. Onu yağ dolu çanağa koyarlar. Üzerine yağ dolu çanağı kapatırlar. Kızılca buğday, arpa, sonbahar tahılı, haşanant tahılı, şepit tahılı, karaş tahılı, nektar, eya hububatı, bezelye ve nohut (mevcuttur). Bu tohumların tümünü ve kişnişi çanakta kavururlar. Ateşin üzerine su (atarak) söndürürler.”

Büyücü Kadın Papanikri Ritüeli (CTH 476)

⁴⁷⁴ Transliterasyon için bkz., R. Strauß (ed.), hethiter.net/: CTH 472 (Expl. A, erişim 3 Kasım 2010) ve Lebrun, *Les rituels d'Amihhatna, Tulbi et Mati*, 139-164; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 222-23.

⁴⁷⁵ Tam metin için bkz., A. KBo IV 2 B. KBo IX 126, KBo LXV 153.

⁴⁷⁶ Transliterasyon için bkz., Heinz Kronasser, *Das hethitische Ritual KBo IV 2* (Wiesbaden: Harrassowitz, 1962), 90. Tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin* (İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022), 119.

Kurbanın üzerinde ateş gezdirilmesi: Doğum sandalyesinin kırılması nedeniyle ortaya çıktığı düşünülen kirliliğin arındırılması amacıyla yapılan ritüelde, arınmayı sağlamak için tanrıya kurban olarak sunulacak kuzunun üzerinde yedi farklı ateş yedi kez gezdirilmiştir. Ateş ile yapılan arınmanın ardından, suyu bir kaptan başka bir kaba aktarmak yoluyla kötülüğün uzaklaştırılması amaçlanmıştır. Daha sonra kurban olarak tanrıya sunulacak olan kuzu, yıkanarak temizlenmiş ve kurban edilmeden önce süslenmiştir. Kurban eylemi ise tapınağın önündeki sütunlu alanda gerçekleştirilmiştir. Kapı önleri veya eşikler; Hitit inancında, doğaüstü varlıkların geçiş noktaları olarak düşünülmüştür.

Hititlere göre kurban sahibi bu kapılardan geçerken kötülükleri kapıların gerisinde bırakmıştır.⁴⁷⁷ Tapınakların önündeki sütunlu kısımlar tapınakların giriş kapısı olduğu için tanrıya sunulacak kurban süslendikten sonra muhtemelen bu kısımda tanrıya kurban edilmiştir.

KBo 5.1 IV.⁴⁷⁸

9 na-aš-ta ^{LÚ}pa-ti-li-iš SILA₄ an-da pé-e-da-a-i

10 na-an-kán A-NA 7 IZI 7-ŠU še-er ar-ḫa wa-aḫ-nu-zi

11 na-an-ša-an ^{MUNUS}ka-at-ri ge-e-nu-wa-aš da-a-i

12 da-ma-a-i-iš-ma ^{LÚ}pa-ti-li-iš ŠA ME-E ^{DUG}ÚTUL

13 ša-ra-a kar-ap-zi na-at-kán A-NA ^{DUG}ÁB×A

14 an-da la-a-ḫu-u-i

15 nu SILA₄ a-ar-ra-an-zi nam-ma ar-ru-um-ma-aš

16 wa-a-tar PA-NI DINGIR-LIM la-a-ḫu-u-i SILA₄-ma ú-nu-wa-an-zi

17 nu-uš-ši ^{TÚG}HÁ SA₅ wa-aš-ša-an-zi

18 ku-ú-pa-ḫi-na-aš-ši-kán ši-ia-an-zi KI-LI-LA-ia-aš-ši-ša-šan

19 tar-na-an-zi ḪAR. < ŠU > ŠU^{HÁ}-ŠU-ia-aš-ši-kán

20 ḪAR.GÌR-ia A-NA GÌR^{HÁ} ti-an-zi

21 na-an ši-na-ap-ši-ia pé-e-da-an-zi

⁴⁷⁷ Reyhan, “Hitit Büyü Ritüellerinin Uygulama Şekilleri Üzerine Bir İnceleme,” 128.

⁴⁷⁸ Transliterasyon için bkz., A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 476 (erişim 23 Mart 2016); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 231; ve Ferdinand Sommer ve Hans Ehelolf, *Das Hethitische Ritual des Pâpanikri von Komana* (Leipzig, 1924), 12-13.

“(IV 9-14) Patili rahibi kuzuyu içeriden getirir. Yedi ateşi yedi kez onun üzerinde çevirir. Kadın tapınak görevlisi katra-onu dizlerine koyar. Başka bir kadın tapınak görevlisi su tenceresini yukarı kaldırır ve (suyu) su leğenine boşaltır. (IV 15-21) Kuzuyu yıkayıp temizlerler. Sonra yıkama suyunu tanrının huzuruna döker. Kuzuyu süsler. Ona kırmızı bir giysi giydirebilirler. Ona başörtüsü giydirebilirler. (Başına) çelenk takarlar. Bileziklerini ve halhalı ayağına takarlar ve onu tapınağın önündeki sütunlu kısma götürürler.”

3.3.5. Ağız Temizliği Amacıyla Suyun Kullanımı

Ritüellerde kötü söz nedeniyle kirlendiği düşünülen kişiyi arındırmak amacıyla ağız yıkama uygulaması gerçekleştirilmiştir. Bu kişiler için sembolik diller yapılmış, bu diller tuz ve su kullanarak yıkanmış, böylece kurban sahibini kirlilikten arındırılması amaçlanmıştır. Hastalıkların tedavisi için yapılan ritüellerde de kurban sahibinin ağzı yıkanarak tedaviye başlanmıştır. Doğum yapacak olan kadına ise doğum öncesi mutlaka ağız yıkama ritüeli uygulanmıştır. Tanrılara sunulacak kurbanların temiz olması gerektiği düşünüldüğü için, kurbanın ağzı, tanrıya sunulmadan önce yıkanarak arındırılmıştır.

Kral ve Kraliçe'nin Dedikodu ve Hastalık Gibi Durumlardan Korunması İçin Uygulanan Ritüel (CTH 416)⁴⁷⁹

Kralın ağzının yıkanması: Kral kirlendiğinde bütün ülkenin kirlendiğine inanılmış, bu nedenle kirlilikten kurtulmak için kralın arındırılması gerektiği düşünülmüştür. Özellikle kirliliğin nedeni dedikodu ise, onu arındırmanın yolu ağız temizliği yapmaktan geçmiş ve kurban sahibinin ağzı temiz su ile yıkanmıştır.

KBo 17.1 Ro.I⁴⁸⁰

7' [ú-g]a ar-ḫa-ri nu ḫu-ur-ti-ya-al-la-an ḫar-mi ḫu-ur-ti-ia-li-ma

8' [AN.BA]R-aš ne-e-pí-iš 1^{EN} ki-it-ta URUDU-aš-ša 1^{EN} ki-it-ta

9' [tar-m]a-aš-ša-an 9-an an-da-an ki-it-ta ta LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ya

10' [ki-iš]-ša-an me-e-ma-aḫ-ḫi

11' [ka]-a-ša-ta-aš-ma-aš-kán ut-ni-ya-an-da-an la-a-lu-ušda-a-aḫ-ḫu- [un]

12' [ir-m]a-aš-ma-aš-kán da-a-aḫ-ḫu-un kar-di-iš-mi-ya-at-kánda-a-aḫ-ḫu- [un]

⁴⁷⁹ Tam metin için bkz., A. KBo XXX 33, KBo XVII 1, 26, KBo XXV 3, 7 148 B. KBo XVII 2, 3, 4, 7, IBoT III 135, KUB XLIII 32, 39, KBo XX 15, KBo LXIII 366 C. KBo XXV 8, KBo XVII 5,6. Transliterasyon için bkz., C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (erişim 8 Şubat 2017); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 165-66.

13' [ɣar-ša]-ni-iš-mi-ya-at-kán da-a-aḫ-ḫu-un ta-aš-ma-ašḫu-ur-ti-ya- [al-la-an]
 14' [pa-r]a-a e-ep-mi DUMU.É. [GA]L šu-up-pí wa-a-tar pa-ra-a e-ep-[zi]
 15' [LUGAL]-i MUNUS.LUGAL-ya LUGAL-uš 3-ŠU a-i-iš-še-et a-ar-ri
 16' [ta-a]t ḫ [u-u]r-t [i-ya-li]-ya la-a-ḫu-i MUNUS.LUGAL-ša 3-ŠU a-i-iš-še-et
 17' [a-a]r-ri na-at ḫu-ur-[ti]-ya-li-ya la-a-ḫu-i

“(I 7-10) Ayakta dururum. (Bir) leğen tutarım. Göğün demirinden bir leğen bulunur. Bir bakır da vardır. Dokuz çivi vardır. Kral ve kraliçeye şöyle söylerim:(I 11-17) “Bak, ülkedeki dedikoduyu aldım. Hastalığı aldım. Kalbi aldım. Kafayı aldım.” Leğeni uzatırım. Saray nazırı kral ve kraliçeye temiz suyu uzatır. Kral üç kez ağzını yıkar ve (ağzını çalkalayarak) leğene (tükürüp) boşaltır.”

Büyücü Kadın Aiatarša Uatti ve Šušumaniga'nın Çocuğun Hastalıktan İyileşmesi İçin İcra Ettiği Şifa Büyüsü Ritüeli (CTH 390)

Hastalığı tedavi edilecek kişiye ağız yıkama yapılması: Hastalıkların tedavisinde suyun yanı sıra şifalı olduğu düşünülen bazı bitkiler de kullanılmıştır. Suyun içine katılan bu bitkileri içmeden önce ağız yıkanmıştır. Daha sonra hazırlanan karışım hastaya içirilmiş, böylece hem ağız hem de beden yıkanarak şifa aranmıştır.

KUB 7.1(Frg. 1) Vs.I ⁴⁸¹

24 nu ḫa-ar-na-am-mar BAPPIR IŠ-TU KAŠ ar-ḫatar-na-an-zi
 25 SAR^{HLA}-ma
 26 hu-u-ma-an ku-aš-ku-aš-zi še-er-ra-aš-ša-an ḫa-ar-na-am-ma BAPPIR
 27 IŠ-TU KAŠ ḫa-ar-na-a-an la-a-ḫu-u-wa-a-i na-at an-da im-mi-ia-az-zi
 28 wa-ḫi-eš-na-aš-ša-an wa-a-tar še-er te-e-pu za-ap-pa-nu-uz-zi
 29 na-aš-ta DUMU-an a-i-iš-ši-iš pa-ra-a ar-ra-aḫ-ḫi EGIR-an-da-ma-aš-ši-kán
 30 iš-ši-iš-ši la-ḫu-uḫ-ḫi na-at kat-ta pa-aš-zi I-NA SAG.DU-ŠU-ia-aš-ši-iš-ša-an
 31 la-a-ḫu-i tu-ú-i-ig-ga-aš-ša-aš-ši-iš-ša-an ḫu-u-ma-an-ta-aš la-a-ḫu-i

“(I 24-28) (Ardından) mayayı (ve) bira baharatını biradan salıverirler. (Büyücü) bahçe bitkilerinin tamamını öğüterek toz haline getirir. Onların üzerine mayalanmış bira ve baharatı

⁴⁸¹ Transliterasyon için bkz., F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (erişim 6 Mart 2017); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 90.

ve biradan döker. Onları karıştırır. (İçine) az miktarda arınmış su akıtır. (29-31) (bu arada ben) çocuğun ağzını yıkarım. Ardından (hazırladığım karışımı) ağzına dökerim. (Çocuk) onu yutar. (Çocuk da) başına döker. (Sonra) bütün uzuvlarına döker.”

Büyücü Kadın Maštigga'nın Büyü Ritüeli (CTH 404)⁴⁸²

Su ile tuzun kil figürler üzerinde kullanılması: Kötü söz nedeni ile oluştuğu düşünülen kirliliğin arındırılması işleminde kilden yapılan figürler kullanılmıştır. Büyü ritüellerinde kirliliği üzerinde barındırdığı düşünülen temsili figürleri arındırmak için başvurulmuş araçlar arasında suyun yanı sıra tuzun da kullanıldığı anlaşılmıştır. Tuz kilden yapılan dillerin üzerine dökülmüş, ardından bu dillerin üzerine su serpilerek arındırma işlemine devam edilmiştir.

KBo 39.8 Vs.II ⁴⁸³

- 13 [túh_{uh}-š]a-ru a-pé-el U₄-aš EME^{HÁ} túh_{uh}-ša-ru-wa [a-pé-el [
- 14 U₄-aš [h [u-u-ur-ta-a-uš na- [a [t-kán ha-aš-ši-i pé-eš- [ši-ia-az-zi [
- 15 nu EGIR-a [n-d [a [^{MUNUS}ŠU.GI IM[?]-a [n da-a-i nu-uš-ša-an še-er [ar-ḥa 7 EME^{HÁ}
- [
- 16 i-ia-az-zi na-aš-kán kat-ta tar-ma-a-iz-zi n [a-aš-kán [
- 17 A-NA 2 BE-EL SÍSKUR še-er ar-ḥa wa-aḥ-nu-z [i [[nu ki-iš-ša-an [
- 18 me-ma-i ha-aš-ši-ik-ke-et-te-en ku-e-da-ni [U₄-ti [[nu-wa ka-a-ša [
- 19 a-pé-el U₄-aš EME^{HÁ}-eš ki-nu-na-wa-ra-aš k [a-a-ša ad-da-a-aš [
- 20 ^DUTU-uš tar-ma-it na-aš-kán ha-aš-ši-i d [a-a-i [
- 21 nu ^{MUNUS}ŠU.GI wa-a-tar iš-na-an-na da-a-i na- [at-ša-ma-aš-kán [
- 22 ša-ra-a pa-ap-pár-aš-zi na-aš šu-up-pí-ia-aḥ-ḥi [nam-ma-aš-ma-aš-kán [
- 23 iš-na-an še-er ar- [ḥa [wa-aḥ-nu-zi nu ki-iš-ša-an me-ma-i

⁴⁸² Tam metin için bkz., I. 1A. KBo II 3+IBot IV 13+709/t 1B. KUB XII 34+KUB XV 39+KUB XII 59+IBot IV 2+IBot II 109+KUB XI 76+KUBXLI 12+KBo XII 105 1C. VBoT 18 1D. IBot II 110 2A. KUB XXXII 115+KUB XXXIV 84+IBot II 111+KBo XXXIX 8 2B. KBo VII 75+KBo IX 106 2C. KBo XXXIX 10 2D. KBo XXXVIII 167 2E. KUB LVIII 98 2F. VS 59 2G.1992\1306\11. 1A. KBo XLIII 319 1B. 2083\g 1C. KBo XII 107 2IA. KUB XVII 26 2IB. KUB XVII 25 2IIA. Bo. 3485 III 1A. KUB LVIII 79 1B. KUB LV 67 1C. Bo. 7230 2A. KBo XXXIX 9 IV KBo XXII 1109 VA. KBo XXIV 1 KUB XXXIV 82+KUB XXXII 113+KBo VIII 76.

⁴⁸³ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KBo 39.8 (erişim 31 Aralık 2021); tercüme için bkz., Esmâ Reyhan, “Hitit Kaynaklarında Kizzuwatna’lı Bayan Mastigga’ya Ait Ritüel Metinler” (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2002), 36-37; Güngör Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin* (İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022), 131; Ahmet Ünal, *The role of magic in the ancient Anatolian religions according to the cuneiform texts from Bogazköy-Hattusa* (Harrassowitz, 1988), 51-85; ve Esmâ Reyhan, “Eski Anadolu Kültüründe Büyü ve Büyücülük,” *Gazi Akademik Bakış*1, no. 3 (2008): 227-42.

24 pár-ku-wa-e-eš-wa-aš-ma-aš nam-ma e-eš-te-en KA×U-it EME-it

25 nu-kán iš-na-an ha-aš-ši-i da-a-i

“(II 13-20) “O günün dilleri ayrılsın, o günün lanetli sözü ayrılsın.” onları ocağa fırlatır. Ardından büyücü kadın tuzu alır ve onu yedi dilin üzerine eker. Onları yerde (çekiçle) ezer (ufalar) ve onları iki kurban sahibinin üzerinde çevirir ve şöyle söyler: “hangi günde doymuşsanız, bak, o günün dillerini bundan sonra baba Güneş Tanrısı ufaladı (ezdi)” ve onları ocağa koyar.” (II 21-25) Büyücü kadın suyu ve kili alır. Suyu onların üzerine serper onları temizler, sonra hamuru onların üzerinde çevirir ve şöyle söyler: “böylece ağzınızla (ve) dilinizle (tekrar) temizlenmiş olunuz.” ve hamuru ocağa koyar”

Büyücü Kadın Papanikri Ritüeli (CTH 476)

Tanrıya sunulacak olan kurbanın ağzının yıkanması: Tanrı için kurban edilecek hayvanın arınmış olması gerektiğine inanılmıştır. Bu nedenle tanrıya kurban sunmadan önce, kurbanın ağzı ve ayakları yıkanarak bedensel ve ruhsal açıdan arındırılmıştır.

KBo 5.1 III⁴⁸⁴

54 ma-aḥ-ha-an-ma TÚG-an ša-ra-a-u-an-zi

55 zi-in-na-an-zi nu SÍG SA₅ an-da

IV

1 ta-ru-up-pa-an-zi na-at-ša-an A-NA TÚG še-er

2 ti-an-zi šu-ri-ta-ia i-ia-an-zi nu-za LÚpa-ti-li-iš

3 wa-a-tar Ì.DU₁₀.GA da-a-i na-at-kán pa-ra-a pé-e-da-a-i

4 nu SILA₄ ú-e-te-ni¹(AŠ)-it kat-ta a-an-ša-an-zi KA×U-an

5 GÌR-ŠU ar-ha a-ar-ri nam-ma-an Ì.DU₁₀.GA-it

6 iš-ke-ez-zi nu-uš-ša-an SÍG SA₅ A-NA GÌR^{MEŠ}-ŠU

7 ha-ma-an-ki SÍG^{šu}-ú-ri-ta-ma-aš-š-ši-iš-ša-an

8 A-NA SAG.DU-ŠU an-da hu-u-la-li-ia-an-zi

⁴⁸⁴ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KBo 5.1 (erişim 31 Aralık 2021); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 231; ve Ferdinand Sommer ve Hans Ehelolf, *Das Hethitische Ritual des Papanikri von Komana* (Leipzig, 1924), 12-13.

“(III 54-55) Elbiseyi parçalamayı bitirince kırmızı yünü içeride (IV 1-8) toplarlar. Elbiseyi üzerine koyarlar. İp yumağı yaparlar. Patili rahibi su (ve) kaliteli ince yağı alır. Onları dışarı götürür. Kuzuyu su ile aşağıda silip temizler. Ağzını ve ayağını yıkarlar. Ardından kaliteli ince yağ ile onu yağlarlar. Kırmızı yün (kurdeleyi) ayaklarına bağlarlar. Yünden ip yumağını onun başına dolarlar.”

Doğum Ritüelleri (CTH 489)

Doğum öncesi ağız ve bedenin yıkanması: Doğum yapacak bir kadın için doğum öncesinde bazı aylarda belirli ritüeller düzenlenmiştir. Sekizinci ayda düzenlenen ritüelde doğum evine giden kadın hem bedenini tamamen yıkayarak temizlemiş hem de ağız yıkama yaparak ruhsal açıdan arınmıştır.

KBo 17.65 (Frg. 2) + ABoT 1.25 (Frg. 5)Rs. ⁴⁸⁵

25 nu-za MUNUS-za ar-ḫa Éar-za-na-aš pa-i [z-zi n [u šu-up-pa wa-a [r-p [a-an-za e-
es-zi A-NA LÚM [U-T [I₄-ŠU-ma

26 ma-a-an a-aš-šu n [a-aš-z [a kat-ti-iš-ši [... .. k [u-wa-pí-ma a- [aš-š [u
nu a-píd-da pé-en-na-i m [a-aḫ-ḫ [a-n-ma

27 ITU.8^{KAM} ti-ia-z [i [na-as-ta ma- [... .. [^{KAM} a-aš-ša-an-z [i [nu-
za MUNUS-za wa-ar-ap-zi

28 lu-uk-ka [t [-t [a-ma KA×U-Š [U wa-ar- [... ..-N [U-TE^{MEŠ!} GIR₄ Ú-NU-
TE^{MEŠ!} GIŠ-ia ḫu-u-ma-anda-a [n-n [a-ra-an-da-an

29 da-a [š- ZABA [R-m [a a [n-da wa-ar-nu-an-zi na-at EGIR-
pa da-as-ki-i [t [-ta-ri

30 [... .. -ká [n-z [i NU.G [ÁL ku-it-ki ut-tar

“(Ay.25-30) Kadın doğum evinden (ya da tapınaktan) gelir. O (vücudunda suyun) değmediği bir yer kalmamacasına yıkanır. Kocasına iyi görünürse onunla (oturur) yemek yer. Her ne doğru ise oraya götürür. Sekizinci ay geldiğinde iki gün kalınca kadın bizzat yıkanır. Ertesi gün ağzını yıkarlar. Pişmiş toprak ve ağaçtan işlemez alet ve edevatların tümünü alıp dururlar. Bronz eşyaları orada yakarlar. Onları geri alınır [ve tümünü alır[lar. (bu konuda) herhangi bir sorun yoktur.”

Transliterasyon için bkz., F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 489 (erişim 30 Ağustos 2011); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 275; ve Beckman, *Hittite Birth Rituals*, 132-146.

3.3.6. Analojik Yöntemle Su Kullanımı

Hitit büyü ritüellerinde çeşitli metotlar kullanılarak büyüün tesiri artırılmak istenmiştir. Bu metotlardan birisi de analogi (benzetme) metodudur.⁴⁸⁶ Büyü ritüellerinde benzetme yapılırken “su”ya sıklıkla başvurulmuştur. Suyun ateşi söndürme özelliği, geriye doğru akmaması, temizlik sağlaması, üzerinde yüzen bir nesnenin arkasında iz bırakmaması, bereket getirmesi, toprağa döküldüğünde topraktan geri alınamaması gibi özellikleri üzerinden benzetme yapılarak ritüellerde kirlilikten arınma sağlanmaya çalışılmıştır.

Büyücü Kadın Ambazzi 'nin Büyü Ritüeli (CTH 391)⁴⁸⁷

Kirliliğin su ile söndürülmesi: Büyü ritüellerinde kızgınlığı, öfkeyi, kötülüğü, küskünlüğü “söndürmek” yani ortadan kaldırmak amacıyla su bir araç olarak kullanılmıştır. Su bu ritüelde hem temizlenme aracı hem de analogi metodunun bir parçası olarak kullanılmıştır.

KUB 9.25 KUB 27 67 Vs. I⁴⁸⁸

1 UM-MA ^fAm-ba-az-zi ma-a-an ^DZa-a [r-ni-za-an^DTar-pa-at]-ta-aş-ši-i [n]

2 i-ia-mi nu-uş-ša-an A-NA ^{DUG}DİLİM.GAL S [A₅^{GIŠ}h]u-w [a]-[al]-li-iş

3 iš-hu-wa-aḫ-ḫi še-ra-aş-ša-an ḫal-ki-in kar-ašiš-hu-wa-aḫ-ḫi

4 na-at-kán ša-an-hu-wa-an-zi nam-ma [^Gl^{İŠ}h]u-wa-al-li-iş

5 ú-i-te-ni-it ki-iş-ta-nu-mi nu m [e-m]a-aḫ-ḫi

7 ma-aḫ-ḫa-an-kán ke-e ki-iş-ta- [nu-nu-u]n i-da-a-lu-ia-kán

8 A-NA ^{LÚ.MEŠ}BE-LU-TIM še-er [QA-TAM]/[-MA ki-i]ş-ta-ru

“(I 1-5) Bayan Ambazzi şöyle (der): Tanrı Zarniza ve tanrı Tarpattaşši’ (nin yüzü suyu hürmetine) tedavi edip iyileştirdiğimde kırmızı tencereyi çam kozalağı ile ve onun üzerine arpa ve kızılca buğday ile dolduracağım. Onları temizlemek için çam kozalağını su ile söndüreceğim. Ve (şöyle) söyleyeceğim: (I 6-7) “Nasıl bunu söndürürsem, aynı şekilde sahiplerim (tanrıların) üzerindeki kötülük de (söndürülmüş) olsun.”

Aynı ritüelin devamında iki kere daha bu uygulama kullanılmıştır.

⁴⁸⁶ Reyhan, “Hitit Büyü Ritüellerinin Uygulama Şekilleri Üzerine Bir İnceleme,” 118.

⁴⁸⁷ Tam metin için bkz., 1.A. KBo XLVIII 35+KUB XXVII 67+KUB IX 25 1.B. KBo LIII 21+KBo XLVII 103 2.A. KBo XIII 109 2B. KBo LVI 18+IBoT II 122+KUB LII 122 Bo 3121.

⁴⁸⁸ Transliterasyon için bkz., B. Christiansen (ed.), hethiter.net/: CTH 391.1 (Expl. A, erişim 27 Mart 2017); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 95-96.

KUB 9.25 KUB 27 67 Vs. II⁴⁸⁹

- 1 ku-[i-e-eš] pé-ra-an [ú-e-ḫ]a-an-da na-aš-taa-pu-u-[uš]
2 ú-e-re-eš-ki-iz- [zi] [EGI]R-an-da-ma ^DA-la-u-wa-i-mi-in
3 [š]i-pa-an-ti nu-uš-š [a-an] [ḫu-ul]-li-iš A-NA ^{DUG}DÍLIM.GAL SA₅
4 [da]-[a]-i še-ra-aš-ša-an [ḫal]-ki-in kar-ašiš-ḫu-u-wa-a-i
5 [na]-at-kán ša-an-ḫu-wa-an-zi na-aš-ta ḫu-ul-li-iš
6 ú-i-te-ni-it ki-iš-ta-nu-zi nu me-ma-i
7 ma-aḫ-ḫa-an-kán ki-i ki-iš-ta-nu-nu-un i-da-a-lu-ia-kán
8 A-NA EN^{MEŠ}-TIM še-er QA-TAM-MA ki-iš-ta-ru
...

Vs III

- 7 [nu-uš-ša-an A-NA ^{DUG}DÍLIM.GAL SA₅ ḫu-ul-li-iššu-uḫ-ḫa-a-i
8 [še-ra-aš-ša-an ḫal-ki]-[in kar-aš iš]-ḫu-wa-a-i
9 [na-at-kán ša-an-ḫu]-[wa]-an-zi nam-ma-kán ḫu-ul-li-iš
10 [ú-i-te-ni-i]t ki-iš-ta-nu-zi nu me-ma-i
11 [ma-aḫ-ḫ]a-an-kán ki-i ki-iš-ta-nu-un i-da-lu-ia-aš-ša-an
12 [i-na]-an A-NA BE-LU-TIM še-er QA-TAM-MA ki-iš-ta-ru

“(II 1-8) Ön taraf dolaşılmış(tır) ve onların sürekli olarak adını anarak çağırır. Tanrı Alauyaimi için kurban sunar. Çam kozalağını kırmızı büyük tencereye koyar. Üzerine bulgur ve kızılca buğday döker. Onları temizlemek için der ki: “Nasıl bunu söndürürsem aynı şekilde sahiplerim (tanrıların) üzerindeki kötülük de (söndürülmüş) olsun.” ... (III 7-10) Çam kozalağını kırmızı büyük tencereye boşaltır. Üzerine bulgur ve kızılca buğday döker. Onları temizlemek için çam kozalağını su ile söndürerek der ki: (III 11-12) “Nasıl bunu söndürürsem, aynı şekilde sahiplerim (tanrıların) üzerindeki kötülük de (söndürülmüş) olsun.”

Yeraltı Tanrıları İçin Büyü Ritüeli (CTH 446)

⁴⁸⁹ Transliterasyon için bkz., B. Christiansen (ed.), hethiter.net/: CTH 391.1 (Expl. A, erişim 27 Mart 2017); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 95-96.

Suyun geriye akması ile arınma arasında benzerlik kurulması: Bir ritüel metinde suyun geriye doğru akması ile yapılan arındırma işlemi arasında benzerlik kurulmuştur. ‘Su borulardan nasıl geri gelmiyorsa kirlilik de aynı şekilde geri gelmesin’ denerek arınmanın kalıcılığı sağlanmaya çalışılmıştır. Bu ritüelde arındırma işlemi, hane halkı için yapılmıştır. Ritüelin amacı ise, yalan şahitlik, kan, gözyaşı, kabahat, lanet ve korku nedeniyle olduğu düşünülen kirlilikten arınmak olmuştur.

KBo 10.45 (Frg. 1) Vs.I⁴⁹⁰

28 -/i EGIR-an^{DUG}ḫa-ni-iš-ša- an GE [(ŠTIN la-a-ḫu-ıı-ua-an-zi)]

29 [nu me-ma-i[?] šu-uḫ-ḫa-z]a-kán ma-aḫ-ḫa-an ua-a-tar kat-t [(a a-ar-aš-zi)]

30 [na-at nam-ma EGIR-pa^{GIŠ}PIS]ÀN-li Û-UL pa-iz-zi k [(i-e-el-la)]

31 [(pár-na-as ḪUL-lu) pa-ap-ra-ta]r NI-IŠ DINGIR^{LIM} [(e-eš-ḫar)]

32 [(iṣ-ḫa-aḫ-r)]u u-aš-t [(a-iš ḫur-ta)]-a-uš kur-ku-ri-im-ma-aš

33 [pa-r]a-a la-ḫu-u-ua-ru na-a [(t nam-m)]a EGIR-pa le-e

34 ú-iz-zi

“(I 28-34) [[arkasına ḫaniša kabından şarabı dökerler ve “su çatıdan aşağı nasıl akarsa ve sonradan su borusuna geri gelmezse bu evin kötülüğü, kirliliği, yalan şahitliği, kan, kabahat, lanet (ve) korku akıp kaybolsun. Sonra geri gelmesin” der.”

Yeraltı Tanrıları İçin Büyü Ritüeli (CTH 446)

Yağmurun temizleme özelliği ile ‘arınma’ arasında benzerlik kurulması: Kirliliğin sadece insanları değil tüm şehri etkisi altına alabileceği düşünülmüştür. Böyle bir durumda şehrin tamamının bu kirlilikten arındırılması gerektiğine inanılmıştır. Bu ritüelde, temizleme özelliği olan yağmur suyu ile ritüel arasında benzetme yapılmış, yağmur suyunun cadde ve sokakları arındırdığı gibi yapılan ritüelin de kentteki ve kurban sahibi üzerindeki kirliliği arındırması tanrılardan talep edilmiştir.

KBo 10.45 (Frg. 1) Rs. IV.⁴⁹¹

37 ka-ri-iz-za-kán GIM-an URU-az še-e-ḫur IM-an

⁴⁹⁰ Transliterasyon için bkz., Otten, “Eine Beschwörung der Unterirdischen,” 118; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 186.

⁴⁹¹ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KBo 10.45+ (erişim 31 Aralık 2021) ve Otten, “Eine Beschwörung der Unterirdischen,” 138; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 186.

38 a-ar-ri šu-uḫ-ḫa-ma-kán A-az a-ar-ri

39 na-at-kán GAM^{GIŠ}ŠEN-az a-ar-⟨aš⟩-zi ke-el-la URU-aš pár-na-aš

40 ḪUL¹-lu-un EME-an ka-a-aš a-ni-ia-wa-ra-an-za

41 QA-TAM-MA pár-ku-nu-ud-du na-at-kán ka-ri-iz a-ru-ni an-da pé-da-a-ú

“(IV 37-41) Nasıl (bardaktan boşalırcasına yağan) tufan kentten sidiği (ve) çamuru temizlerse, çatı su ile temizlenirse, su künkten aşağıya (doğru) akarsa, bu kentin (ve) evin kötü dili bak, (büyü) ayininde aynı şekilde temizlensin. Tufan onu denizin içine götürsün.”

Şamuḫa Kenti Ritüeli (CTH 480)

Suda bir nesnenin iz bırakmaması ile arınma arasında benzerlik kurulması: Kötü söz veya yemin nedeniyle kirlendiği düşünülen kral ve kraliçenin arındırılması için nehir kenarında yapılan ritüelde, sembolik olarak bir gemi yapılmış, kötü söz ve lanet bu gemiye yüklenerek nehre bırakılmıştır. Ritüelin bu bölümünde geminin suyun üzerinde iz bırakmadan gözden kaybolması ile kötü sözden arındırılma arasında bağlantı kurulmuştur. Tanrıdan, geminin suda iz bırakmadan gözden kaybolduğu gibi kirliliğin de kurban sahibi üzerinde iz bırakmadan kaybolması istenmiştir.

KUB 29.7 (Frg. 1) Rs.⁴⁹²

39' EGIR-ŠU-ma-aš-ša-an A-NA PA-N [I DINGIR-L [IM iš-tap-pé-eš-šar i-en-zi iš-tap-pé-eš-na-az-ma-kán PA₅-a [n i [-ia-an

40' [I-N [A ÍD-kán an-da i-en-z [i na [m-ma-kán^{GIŠ}MÁ TUR IŠ-TU KÙ.BABBAR KÙ.SI₂₂ te-pu ḫa-li-iš-š [i-ia-an [-da-an

41' a [n-d [a tar-na-an-zi li-in-g [a-i [š^{1?}-ma ḫu-ur-ta-iš-ša ŠA KÙ.BABBAR KÙ.SI₂₂ TUR-TIM i-ia-a [n-te²-eš² [

42' na-at-kán A-NA^{GIŠ}MÁ TUR an-d [a [ti-an-zi na-aš-ta^{GIŠ}MÁ iš-tap-pé-eš-na-aš PA₅-aš iš-tap-pé-eš-na-az

43' pa-ra-a ÍD-kán an-da pé-e- [en-na [-i nam-ma EGIR-an-da Ì.DU₁₀.GA LÁL-ia te-pu la-a-ḫu-i

⁴⁹² Transliterasyon için bkz., S. Görke ve S. Melzer (ed.), hethiter.net/: CTH 480.1 (erişim 3 Şubat 2016); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 248.

44' an-da-ma-kán ki-iš-ša-an me-m [a-i k [u-u-un ma-a-aḫ-ḫa-an ^{GIŠ}MÁ ÍD-aš pa-r [a-a p [é-e-da-aš

45' nu-uš-ši nam-ma u-ur-ki-eš EGIR-an Ú-UL du-uk-ka₄-a-ri ku-iš-ša PA-NI DINGIR-L [IM i [-da-a-lu ut-tar NI-IŠ DINGIR-LIM

46' ḫu-ur-ta-in pa-ap-ra-a-tar i-ia-an ḫar-zi nu a-pa-a-at-ta ÍD-aš² pa-ra-a QA-TAM-MA pé-e-da-ú

47' nu ke-e-da-ni ma-aḫ-ḫa-an A-NA ^{GIŠ}MÁ u-ur-ki-eš E [GIR-a [n² Ú-UL du-u [k-ka₄ [-a-ri nu nam-mai-da-a-lu ut-tar

48' A-NA PA-NI DINGIR-LIM-ia le-e A-NA EN SÍSKUR-at-ša-an t[u] -e-ek-ki-iš-ši le-e nu DINGIR-LUM EN SÍSKUR-ia a-pé-e-ez ud-da-na-az pár-ku¹-e-eš a-ša-an-du

“(Ay. 39-48) Onun ardından tanrının huzurunda savak yapar. Savaktan nehre (ulaşan) sulama kanalı yaparlar. Az bir altın ve gümüş ile kaplanmış (küçük) bir gemiyi içine bırakırlar. Yemin ve lanet (sembolik olarak) az bir gümüş ve altından yapılmış(tır). Onları gemiye koyarlar. Geminin savağını sulama kanalının savağından nehre (doğru) yürütürler. Ardından az miktarda kaliteli ince yağ ve balı döker ve der ki: “Nasıl ki nehir gemiyi alıp götürür ve sonra geride bir iz görünmezse tanrının huzurundaki kötü söz, yalancı şahitlik, lanet (ve) kirliliği kim yaparsa onu da nehir aynı şekilde alıp götürsün. Nasıl ki geminin izi geride görünmezse sonra kötü söz ne tanrının huzurunda ne de kurban sahibine (isabet etsin). Tanrı ve kurban sahibi o meseleden arınmış olsun.”

Nehir suyunun geriye akmaması ve toprağın suyu çekmesi benzetmesinin bir arada kullanılması: Ritüelin devamında nehir suyunun geriye doğru akmaması ve kötü söz arasında benzerlik kurulmuştur. Nehrin suyunun geriye doğru akmaması gibi kötü sözün geri gelmemesi tanrıdan istenmiştir. Bu şekilde tanrı ve kurban sahibinin kesin olarak arınması amaçlanmıştır. Ardından bir gümüş kabın içine başka bir kaptan su döküldüğü sırada, toprağın suyu içine çekmesi ile bu eylem arasında bağlantı kurulmuş ve toprağın suyu içine çekip geri vermediği gibi kötü sözün de geri dönememesi tanrıdan kurban sahibi adına istenmiştir.

KUB 29.7 (Frg. 1) Rs.⁴⁹³

49 ka-a-ša-aš-ma-aš Ì.DÙG.GA LÁL-ia EGIR-an-da la-a-ḫu-un nu-[uš]-ma-aš u-ur-ke-eš EGIR-an IŠ-TU Ì.DÙG.GA LÁL-ia

⁴⁹³ Transliterasyon için bkz., S. Görke ve S. Melzer (ed.), hethiter.net/: CTH 480.1 (erişim 3 Şubat 2016); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 248.

50 iš-kán^{an}-za nu-kán i-da-a-lu ud-da-a-ar pa-ri-ia-an ne-ia-ane-eš-tu nu ÍD-aš
ma-a-aḫ-ḫa-an EGIR-pa
51 Ú-UL ar-ši-e-ez-zi ke-e-ia i-da-a-la-u-wa u [d-]da-a-arpa-ra-a QA-TAM-MA pé-e-
da-ú
52 EGIR-pa-ma-at le-e ú-iz-zi EGIR-ŠU-ma EN-LUM KÙ.BABBAR ŠA 3 GÍN
ša-ra-a e-ep-zi
53 nu-uš-ša-an IŠ-TU NAM-MA-TUM KÙ.BABBAR TUR¹ ŠA 3 GÍN
wa-a-tar la-a-ḫu-i an-da-ma-kán ki-iš-ša-an me-ma-i
54 ku-ʾišʾ A-NA PA-NI DINGIR-LIM i-da-a-lu me-mi-an ḫar-zi nuki-i ma-a-aḫ-ḫa-
an
wa-a-tar da-an-ku-iš ta-ga-an-zi-pa-aš
55 kat-[ta] pa-aš-ta a-pa-a-at-ta i-da-a-lu ut-tarta-ga-an-zi-pa-aš kat-ta QA-TAM-MA
pa-aš-du
56 [ke]-e ud-da-a-ar pár-ku-i ši-iš-ši-ia-an-na [e]-eš-tu DINGIR-LUM-ma
EN SÍSKUR-ia a-pé-e-ez
57 [ud-da]-[a]-na-az pár-ku-wa-e-eš a-ša¹-an- [d]u

“(Ay. 49-57) İşte bak kaliteli ince yağ ve balı yeniden döktüm. Gerideki izler kaliteli ince yağ ve bal ile yağlanmış (olarak belirir). Kötü söz diğer yöne dönmüş olsun. Nasıl ki nehir geriye akmazsa bu kötü mesele de aynı şekilde gitsin ve geri gelmesin.” Onun ardından bey 3 sheqel ağırlığında gümüş tutar. 3 sheqel ağırlığında gümüşten küçük bir ölçü kabıyla su döker ve içine şöyle der: “Kim tanrının huzurunda kötü bir söz söylerse nasıl ki karanlık toprak bu su gibi onu yutarsa o kötü sözü de toprak aynı şekilde yutsun. Bu mesele temiz ve mühürlenmiş olsun. Tanrı ve kurban sahibi o meseleden arınmış olsun.”

Kral ve Kraliçe İçin Uygulanan Bir Öküz Ritüeli (CTH) 760.I.2⁴⁹⁴

Çayırın kazınması ile kirliliğin geri gelmemesi arasında benzerlik kurulması: Hastalıkların tedavisi için uygulanan ritüelde, çayır kazılarak yeşillikler koparılmış ve bu eylemle hastalık arasında benzetme yapılmıştır. Böylece hastalığın da vücuttan köküyle birlikte

⁴⁹⁴ Tam metin için bkz., A=KUB LV 20+KUB IX 4+Bo 7125+Bo 8057 B=KBo XXVII 81.

sökülüp atılması tanrıdan istenmiştir. Ritüelin devamında geçen ‘dağı kazıp suyunu çıkarma’ ifadesi ise muhtemelen kökü kazınan hastalığın yerine iyiliklerin bu su gibi gelmesi hastanın sağlığına kavuşması için yapılmış bir benzetme olmuştur.

KUB 9 4⁴⁹⁵

33 ú-el-lu-un mu-ú-ta-iz-zi

34 na-aš-ta ar-ta-ar-ti-in ne-ya-ri

35 HUR.SAG-an mu-ú-ta-iz-zi

36 na-aš-ta wa-a-tar ne-ya-ri še-er ar-ḫa-at-kán

37 mu-ú-da-id-du 12 ^{UZU}ÚR.ḪI.A-ŠU

38 ma-ya-an-ti-ya gi-nu-uš-ši

“(III 33-38) Çayırı kazar ve (yeşil) çalılıkları bitirir. Dağı kazar ve suyunu çıkarır. (böylece kötülüklerin) kökünü kazısın. Onun on iki uzvun(dan) onun güçlü dizin(den hastalığın kökünü kazısın).”

3.3.7. Bağıntı Kurma ve Aktarma Metoduyla Su Kullanımı

Su; kurban sahibini kirlilikten, bedensel olarak arındırmanın yanı sıra üzerine serpilerek ya da dökülerek ruhsal olarak da arındırmıştır. Bu uygulama ile kurban sahibinin üzerindeki kirliliğin kendisine serpilerek suya aktarıldığına inanılmıştır. Su serpme yöntemiyle gerçekleştirilen arındırma işlemi, sadece insanlara değil arındırılması gereken mekanlara da uygulanmıştır. Doğum öncesi bir evin veya tapınağın arındırılması gerekiyorsa bu mekânlara su serpilerek, orada bulunabilecek muhtemel kirliliklerin suya aktarıldığı düşünülmüştür. Ayrıca, tanrılara sunulacak kurban öncesi, kurban kaplarına su serpilerek kaplar da arındırılmıştır.

Nehirlerden çıkan kil ve çakıl taşlarının tanrı olarak kabul edilen nehirler gibi kutsal ve arındırma gücüne sahip olduğuna inanılmıştır. Bu nedenle arındırma amacıyla gerçekleştirilen ritüellerde kirliliğin nehre veya nehirden çıkan kil ve çakıl taşlarına aktarıldığı görülmüştür.

Büyücü Kadın Maštigga’nın Büyü Ritüeli (CTH 404)

Suyun kurban sahibine serpilmesi: Aile içi kötü söz nedeniyle olduğu düşünülen kirliliğin arındırılması amacıyla gerçekleştirilen ritüelde su, kurban sahibinin üzerine

⁴⁹⁵ Transliterasyon için bkz., Gary Beckman, “The Hittite ‘Ritual of the Ox’ (CTH 760.1.2-3),” *Orientalia* 59, no. 1 (1990): 39. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 282.

serpilmiştir. Daha sonra kurban sahibi, içine tuz eklenerek arındırma gücünün artırıldığı düşünülen suyu başına dökmüş, ardından ellerini ve gözlerini de bu su ile yıkamıştır. Böylece kirliliğin suya aktarılması yoluyla arınma gerçekleşmiştir.

KBo 39.8 Rs.III⁴⁹⁶

20 nu-kán^{MUNUS}ŠU.GI A-NA 2 BE-EL SÍSKUR wa-a-tar ša-ra-a pa-ap-pa-ar-aš-zi

21 na-aš pár-ku-nu-zi [i [š-na-na-aš-ma-aš-kán še-er ar-ḫa wa-aḫ-nu-zi

22 EGIR-an-da-ma IM-aš iš-nu-u-ri-in i-ia-az-zi na-aš-ta Ĭ-an

...

Rs.IV

21 nu^{MUNUS}ŠU.GI wa-a-tar GAL-az na-aš-ma ḫu-u-up-pa-ra-az

22 A-NA 2 BE-EL SÍSKUR pa-ra-a e-ep-zi^{NA}ni-it-ri-ia-kán

23 an-da šu-uḫ-ḫa-an nu-za-kán 2 BE-EL SÍSKUR wa-a-tar I-NA

24 SAG.DU-ŠU-NU ša-ra-a la-a-ḫu-wa-an-zi ŠU^{HÁ}-ia-za-kán

25 IGI^{HÁ} ar-ra-an-zi

26 nam-ma-kán wa-a-tar A-NA SI.GU₄ an-da la-ḫu-wa-an-zi

27 na-at 2 BE-EL SÍSKUR še-er ši-ia-an-zi nu^{MUNUS}ŠU.GI

“(III 20-22) Büyücü kadın iki kurban sahibinin üzerine su serper ve onları temizlenir, hamuru da onların üzerinde sallar. ... (IV 21-27) Büyücü kadın suyu kadehten ya da huppara kabından iki kurban sahibine uzatır (içine) nitri (tuz) doldurulmuştur. İki kurban sahibi suyu başlarının üzerine dökerler, ellerini ve gözlerini yıkarlar. Sonra suyu bir sığır boynuzunun içine dökerler. İki kurban sahibi onu mühürler.”

Šamuḫa Kenti Ritüeli, (CTH 480)

Kurban sahibinin yıkanması ve tapınağa su serpilmesi: Tanrının huzurunda kötü söz söylenmesi sonucunda oluştuğuna inanılan kirliliğin arındırılması sırasında bir takım majik işlemler gerçekleştirilmiş; ritüelin sonunda kral ve kraliçe yıkanarak üzerlerindeki kirlilik suya aktarılmıştır. Ardından tapınağa su serpilmiş, böylece tapınağa bulaştığına inanılan kirlilik suya aktarılarak arındırma işlemi tamamlanmıştır.

⁴⁹⁶ Transliterasyon için bkz., Gary Beckman, “The Hittite ‘Ritual of the Ox’ (CTH 760.1.2-3),” *Orientalia* 59, no. 1 (1990): 39. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 282.

KUB 29.7 (Frg. 1) + KBo 21.41 (Frg. 2)⁴⁹⁷

(Frg. 1) Vs.

27 [nu-z [a[?] MUNUS GÁB.ZU.ZU MUNUS ši-lal-lu-ḫi da-ma-i ga-an-ga-ti^{SAR} da-a-i nu

ḫu-iš-wa-an-du-uš ku-i-uš

28 [^{GIŠ}EREN [-az ḫ [ar-ká[n-zi na-at a-pé-e-da-aš-ša QA-TAM-MA pa-ra-a

e-ep-zi na-ak-ku-wa-ša-atma-a-aḫ-ḫa-an

29 [e-n [i-i ud-d [a-ni

[-i pa-ra-a ap-pí-iš-ke-et da-ma-iš-ma MUNUS GÁB.ZU.ZU MUNUS ši-lal-lu-ḫi d [a-m [a-i

30 pár-ku-i ga-an-g [a-ti^{SAR} d[a-a-i na-at A-NA DINGIR-LIM IŠ-TU ŠA LUGAL

pa-ra-a e-ep-zi an-da-ma-kán ki- [i [š-ša-an me-ma-i

31 ma-a-an LUGAL [ak-ká [n^{an}-za na-aš-ma ḫu-iš-wa-an-za PA-NI DINGIR-LIM
i-da-a^{sic}-la-u-an-ni me-mi-an ḫar-zi

32 ki-nu-na EN SÍSKUR a-p [é-e-ez ud-d
[a-a-na-az pár-ku-iš ga-an-ga-ta-a-an-za-aš-ša

e-eš-du EGIR-ŠU-maga-an-ga-ti^{SAR}

33 IŠ-TU LUGAL A-NA Ú-NU-U [T MUNUS.LUGAL pa-r[a-a e-ep-zi EGIR-ŠU-ma

ga-an-ga-ti^{SAR} IŠ-TU Ú-NU-UT MUNU [S.LU [GAL A-NA LUGAL

34 me-na-aḫ-ḫa-an-da pa-ra-a [e-ep-z [i

EGIR-ŠU-ma ga-an-ga-ti IŠ-TU LUGAL-RI A-NA Ú-NU-UT
MUNUS.LUGAL ták-ša-an

35 pa-ra-a e-ep-zi nam-ma [LUGAL MUNUS [LUGAL

ga-an-ga-ti^{SAR} an-da ták-ša-an ku-wa-aš-nu-an-zi

36 nu- [z [a wa-ar-pa-an-zi É[?] [DINGIR-LIM-i [a-kán ḫar-nu-an-zi

37 [UD 11^{KAM} [QA-TI

⁴⁹⁷ Transliterasyon için bkz., Gary Beckman, “The Hittite ‘Ritual of the Ox’ (CTH 760.1.2-3),” *Orientalia* 59, no. 1 (1990): 39. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 282.

- 38 *I-NA* UD 12^{KAM}-ma KIR₁₄-ŠU ḥa-a [t-ta-an-za [pá-r-ku-iš MUNUS-za *A-NA PA-NI KÁ É* DINGIR-*LIM* ti-i-e- [zi [
- 39 nu DINGIR-*LAM ŠA* BA.BA.ZA iš-ni-i [t^{SÍG}a-l [i-it-ta na-ak-ku-wa-aš li-in-ki-ia-aš [EME[?] [-az ar-ḥa-ni-ia-zi
- 40 EGIR-ŠU-ma DINGIR-*LAM* na-ak-ku-wa-aš li-i [n-ki-i [a-aš EME-az *IT-TI Ú-NU-UT* MUNUS.LUGAL ŠA BA.BA.ZA iš-ni-it
- 41 ^{SÍG}a-li-it-ta ar-ḥa a-ni-ia-az-zi [E [GIR-ŠU-ma DINGIR-*LUM* na-ak-ku-wa-aš [l [i-in-ki-ia-aš
- 42 EME-az *A-NA Ú-NU-UT* (MUNUS).LUGAL-ia ŠA BA.BA.ZA iš-ni-it ^{SÍG}a-li-it-ta ták-ša-an ar-ḥa a-ni-ia-az-zi
- 43 EGIR-ŠU-ma DINGIR-*LUM* ḥu-u-ma-an-da-a-aš ḥu-u-ur-di-ia-aš ud-da-ni-i ku-i-e-eš
eš
ku-i-e-eši-da-a-la-u-e-eš
- 44 an-tu-uh-še-eš ta-pu-ša-kán ku-i-e-eš a-ra-aḥ-zé-ni KUR-ia x-x-da-an-te-eš
- 45 at-ta-aš-ša da-a-an at-ta-aš-ša ud-da-ni-i ŠA BA.BA.ZA iš[!]-ni-it ^{SÍG}a-li-it-ta
- 46 ar-ḥa a-ni-ia-az-zi EGIR-an-ma *Ú-NU-UT* MUNUS.LUGAL ḥar-kán-zi nu-za wa-ar-pa-an-zi É DINGIR-*LIM*-ia-kán ḥar-nu-an-zi
- 47 UD 12^{KAM} *QA-TI*
- 48 *I-NA* UD 13^{KAM}-ma KIR₁₄-ŠU ḥa-at-ta-an-za pá-r-ku-iš MUNUS-za *A-NA PA-NI KÁ É* DINGIR-*LIM* ti-i-e-zi nu DINGIR-*LUM IŠ-TU ŠA* LUGAL
- 49 ḥu-u-ma-an-da-a-aš ḥu-u-ur-di-ia-aš ud-da-ni-i ŠA BA.BA.ZA iš-ni-it ^{SÍG}a-li-it-ta
- 50 ar-ḥa a-ni-ia-az-zi *Ú-NU-UT* LUGAL-ma [EGI [R-an *Ú-UL* ku-wa-at-ka₄ ḥar-kán-zi ^DUTU^{ŠI}-kán im-ma
- 51 KA×U-az an-da a-pé-ni-iš-ša-an m [e-mi-i[š-kán-zi EGIR-ŠU-ma DINGIR-*LUM* ḥu-u-ma-an-da-a-aš ḥu-u-ur-di-ia-aš
- (Frg. 1+2) Vs.

52ud-da-ni-i IŠ-TU LUGAL A-NA Ú-NU-UT MUNUS.LU [GA[L

me-na-aḫ-ḫa-an-da ŠA BA.BA.ZA iš-ni-it ^{SÍG}a-li-it-ta

53 ar-ḫa a-ni-ia-az-zi EGIR-ŠU-ma ḫu-u-ma-an-da-aš ḫu-ur-di-ia-aš ud-da-ni-i

IŠ-TU Ú-NU-UT MUNUS.LUGAL

54 A-NA LUGAL me-na-aḫ-ḫa-an-da ŠA BA.BA.ZA iš-ni-it ^{SÍG}a-li-it-ta ar-ḫa a-ni-ia-az
-zi

55 EGIR-ŠU-ma DINGIR-LUM ḫu-u-ma-an-da-aš ḫu-ur-di-ia-aš ud-da-ni-i

IŠ-TU LUGAL A-NA Ú-NU-UT MUNUS.LUGAL ták-ša-an

(Frg. 1+2)

56 ŠA BA.BA.ZA iš-ni-it ^{SÍG}a- [l[i-it-ta ar-ḫa a-ni-ia-az-zi nu-za wa-ar-pa-an-zi

É DINGIR-LIM-ia-kán ḫar-nu-an-zi

...

(Frg. 1+2) Rs. 10'/Rs.

19 ma-a-aḫ-ḫa-a [n-m [a UD 14^{KAM} lu-uk-kat-ta nu-za wa-ar-pa-an-zi

É DI[NGIR-LIM-ia-kán ḫar-nu-an-zi nam-ma UD^{KAM}-az [

(Frg. 1+2) Rs. 11'/Rs.

20 Ú-UL ku-i [t-k [i i-ia-an-zi

“(Öy. 27-36) (Eğitimli kadın ve ayinlerde görevli olan) šilalluḫi-kadını diğer bir gangati bitkisini alır. Yaş sedir ağacını tutarlar. Onları orada aynı şekilde uzatır. Bu mesele için nakkiu nasıl tahsis edilip durmuşsa diğer bir eğitimli kadın ve ayinlerde görevli olan šilalluḫi-kadını temiz olan gangati bitkisini alır. Onu kraldan (alıp) tanrı üzerine uzatıp tutar ve içerde şöyle söyler: “Kral ölmüş ya da yaşıyorsa tanrının huzurunda kötü söz söylerse şimdi kurban beyi o sözü temizlesin ve gangati bitkisi ile tedavi etsin.” Onun ardından kraliçenin eşyasından (aldığını) krala karşıdan tutar. Onun ardından gangati bitkisini kraldan (alıp) kraliçenin eşyasına ortada tutar. Sonra kral ve kraliçe ganganti bitkisini orta yerinden öperler. Yıkanırılar ve tapınağa su serperler.(Öy. 37) On birinci gün bitti.(Öy. 38-46) On ikinci günde burnu delinmiş (kişi) ve bakire kız tapınağın kapısının önünde durur. Onun ardından tanrıya (sundukları) yulaf ezmesi hamuru ve ali yünü ile nakku'nun yeminini ağız(lar)ında bertaraf ederler. Onun ardından tanrıya (sundukları) kraliçenin eşyası, yulaf ezmesi hamuru, ali yünü

ile nakku'nun yeminini ağzında bertaraf eder. Onun ardından tanrılar tüm beddua sözünü, yani başındaki hangi kötü insanın ve civar ülkelere getirilenlerin, baba ve ecdadın meselesini (de sunulan) yulaf ezmesi hamuru ve ali-yünü ile bertaraf eder. Sonra kraliçenin eşyasını\la tutarlar. Yikanırlar ve tapınağa su serperler. (Öy. 47) On ikinci gün bitti. (Öy. 48-56) On üçüncü günde burnu delinmiş (kişi) ve bakire kız tapınağın kapısının önünde durur. Tanrı kraldan (şimdi sakıt olmuş) tüm beddua sözünü yulaf ezmesi hamuru ve ali yünü ile bertaraf eder. Kralın eşyasını\la hiç kimse tutmaz. Biri, majestemin ağzından onu bildirir durur. Onun ardından kraldan (şimdi sakıt olmuş) tüm beddua söz(lerini) kraliçenin eşyası, yulaf ezmesi hamur ve ali-yünü ile bertaraf eder. Onun ardından, kraldan (şimdi sakıt olmuş) tanrı, tüm beddua söz(lerini) kraliçenin eşyasını yulaf ezmesi hamur ve ali yünü ile ortadan kaldırır. Yikanırlar ve tapınağa su serperler. ... (Ay. 19-20) On dördüncü gün başlar başlamaz yikanırlar ve tapınağa su serperler. Sonra o günde herhangi bir şey yapmazlar.”

Cenaze Törenleri Ritüelleri (CTH 450)⁴⁹⁸

Kurban kaplarına su serpilmesi: Kralın ölmesi Hititler için “büyük felaket” olarak isimlendirilmiştir. Kral öldüğünde onun tanrılaştığına inanıldığından, kral “öldü” yerine “tanrı oldu” ifadesi kullanılmıştır. Bu nedenle kral öldükten sonra büyük cenaze merasimleri düzenlenmiş, bu merasimlerin arasında özellikle “cenaze ritüelleri” dikkat çekici olmuştur. Bu ritüel sırasında tanrı için kurban sunulacak kaplar, içine kurban malzemeleri konulmadan önce su serpilerek arındırılması sağlanmıştır. Tanrıya sunulacak herhangi bir kap veya yiyeceğin kirlilikten arındırılması, tanrıların öfkesini önlemek açısından önemli kabul edilmiştir.

KUB 30 19+20+21+22 KUB 39 7 Vs. I ⁴⁹⁹

15 ^{GIŠ}tar-še-eš-ma ka-ru-ú ú-da-an [-za . . . KUBAB [BAR GAR.RA

16 nam-ma-aš ħur-nu-u-ua-an-za nam-ma-aš-š [a-an . . . an-d [a GÜL-aḫ-ḫa-an-te-eš

17 na-aš-ta ^{GIŠ}GEŠTIN ^{GIŠ}mu-u-ri-e [-eš

18 iš-na-aš-ša ^{GIŠ}DUBBIN^{HLA} [

19 I^{NU-TIM} ^{TÚG}NÍG.LÁM^{MEŠ} I DUG GIR₄? ĩ [.DÚG.GA

⁴⁹⁸ Tam metin için bkz., KUB XXX 16+KUB XXXIX 1 (Dupl. KUB XII 22, KUB XXXIX 2). KUB XXX25+KUB XXXIV 68+ KUB XXXIX 4 (Dupl. KUB XXXIX5). KUB XXX 19+20+21+22+KUB XXXIX 7. KUB XXXIX 7. KUB XXX 19+20 KUB XXXIX 7 (Dupl. KUBXXXIX 8). KUB XXX 24a+KUB XXXIV 65. KUB XXX 15+KUB XXXIX 19. KUB XXX 23+KUB XXXIX 13.

⁴⁹⁹ Transliterasyon için bkz., Heinrich Otten, *Hethitische Totenrituale* (Berlin: Akademie-Verlag, 1958), 32. Tercüme için bkz., Karağuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 199.

20 A-NA^{GIŠ}tar-še a-u-ua-an kat-t [a ki-it-ta-ri

(I 15-20) [Altın [ve gümüşle kaplı bir tepsi getirilmiştir. Ardından su serpilmiştir. Sonra [[içine vurulmuştur. Üzüm salkımları [[simitler [[şatafatlı bir merasim elbisesi ince kaliteli yağ dolu pişmiş topraktan bir kap tepsiye konulmuştur.

Doğum Ritüelleri (CTH 489)⁵⁰⁰

Eve su serpilmesi: Hititler doğumu önemli olay olarak değerlendirmiş, bu nedenle dünyaya gelecek bebeğin herhangi bir kirlilik ile karşılaşmaması için bazı ritüeller düzenlemişlerdir. Bu ritüellerden birinde, doğum öncesinde ev temizlenip badana yapılmış, ardından eve su serpilerek, varsa ruhsal bir kirlilik, bunun suya aktarılması yoluyla kurban sahibinden uzaklaştırılması amaçlanmıştır.

KBo 17.65(Frg. 2) + ABoT 1.25(Frg. 5)⁵⁰¹

5 [... -k [án ŠA^{MUNUS.MEŠ}ŠU.GI mar-ša-ia SÍSKUR^{MEŠ}

6 ... -h [a-an ma-a-la ŠA^DAp-ri-it-ta-ia

7 [na [m-ma-za [EGI [R-an-da ŠA^{LÚ}AZU mar-ša-ia SÍSKUR^{MEŠ} ši-pa-an-ti

8 [^{LÚ}AZU mar-ša-ia SÍSKUR^{MEŠ} aš-nu-zi

9 [... u [d-da-ni-i u-zi-ia pé-ra-an ar-ḫa ši-pa-an-ti še-ḫe-el-(li)-in-na pí-an-zi

10 [ḫ [a-ni-iš-ša-an-ta ḫur-nu-an-ta an-da-ia-at ka-ru-ú iš-tap-pa-an-ta

11 [[x -aš MUNUS-za SÍSKUR^{MEŠ} aš-nu-zi ku-it-ši im-ma ku-it pé-ra-an

12 [... [x [... -z [i?

12 a-da-an-na-ia-aš-ši pí-an-zi ma-a-na-aš ŠA DINGIR.GE₆-ia

13 [... Š [A [[SÍSKUR aš-nu-uz-zi

“(Ay. 5-9) Büyücü kadın maršaia kurbanlarını o sunar. [[Tanrı Apritta’nın mala-kurbanını sunar. Sonra kahin maršaia kurbanlarını sunar. Kahin maršaia kurbanlarını tanzim eder. O gün uzi önünde kurban sunar. (bu kurbanları temiz veririler.) (Ay. 10-13) [b [adanılır,

⁵⁰⁰ Tam metin için bkz., KBo XVII 65.

⁵⁰¹ Transliterasyon için bkz., F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 489 (erişim 30 Ağustos 2011); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 274 ve Beckman, *Hittite Birth Rituals*, 139.

su serpilir. (Böylece evi) kapatır. Kadın kurbanları tanzim eder. Önceden ne varsa [[yemeğe giderler. Siyah tanrı ve [[tanrı için (ne kutlanacaksa) kurbanları tanzim ederler.”

Kuş Falcısı Hıuyarlu'nun Uğursuz Sözleri\ Dedikoduyu Ortadan Kaldıran Büyü Ritüeli (CTH 398)

Kirliliğin kile aktarılması: Hititler, nehirleri kutsal kabul edip, nehirlerin arındırma gücü olduğunu düşündükleri kadar nehirden çıkan kilin de arındırma gücünün olduğuna inanmışlardır. Bu nedenle ritüeller sırasında nehirden alınan kil hem vücuda hem de kirlendiği düşünülen mekânlara sürülerek arındırma işlemi yapılmıştır. Böylece, kirliliğin bu malzemeye aktarıldığına inanılmıştır. Özellikle kirliliğin sarayda gerçekleştiği durumlarda, bunun kral ve kraliçeyi dolayısıyla tüm ülkeyi etkileyebileceği düşüncesiyle hem saray hem de kral ve kraliçe nehirden alınan kil ile arındırılmıştır.

KBo 4 2 Vs. I⁵⁰²

47 nu ma-aḥ-ḥa-an zi-en-na-i nu-uš-ša-an pu-u-ur-pu-ra-an še-ir^{Gl}pát-da-ni

48 da-a-i nu wa-ap-pu-u-wa-aš IM da-a-i na-an pu-u-úr-pu-ra-an

49 i-ya-an-zi na-an-kán A-NA LUGAL MUNUS.LUGAL É^{HLA} ḥu-u-ma-an- da KI.MIN

50 me-mi-iš-ki-iz-zi-ma ki-iš-ša-an ku-it-wa-kán ku-it DINGIR^{MES}

51 I-NA É-TIM kal-la-ar ut-tar EGIR-an uš-kán-zi nu-wa-ra-at-za É-TIM

52 DUMU.LÚ.ULÚ.LU-ya Ú-UL tar-aḥ-zi na-at-za ka-a-aš wa-ap-pu-wa-aš IM-aš

53 tar-aḥ-ḥa-an ḥar-zi na-at-za EGIR-pa wa-ap-pu-i pí-e-da-ú

54 na-at-za da-an-ku-i-iš KI-aš tar-ḥu- du

“(I 47-54) Bitirir bitirmez (hazırladığı) topçukları sepete koyar. Nehir kıyısından kil alır ve onunla topçuk yapar. Onları kral, kraliçe ve saraya aynı şekilde bastırarak şöyle söyleyip durur: “Tanrılar sarayın arkasındaki hangi uğursuz söze şahit olurlarsa ne saray ne de insanoğlu onun üstesinden gelemeyiz. Bak nehir kenarındaki kil buna muktedir olur. Onu yeniden nehir kenarına götür ve karanlık onun üstesinden gelsin.”

Büyücü Kadın Tunnawi'nin Uyguladığı Ritüel (CTH 409)

⁵⁰² Transliterasyon için bkz., Kronasser, *Das hethitische Ritual KBo IV 2*, 91. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 120.

Nehir kaynağından kil alınması: Bir kadının sürekli düşük yapması veya bir erkeğin iktidarsızlık yaşaması durumunda yapılan ritüelde, nehrin kaynağına gidilmiş ve buradan alınan kil ile vücudun on iki uzvunun figürü yapılarak tanrının bu uzuvları kirlilikten arındırması talep edilmiştir. Kullanılan kil, nehir kaynağından alındığı için ritüelin sonunda “senin elin sürtülerek bu uzuvlar temizlendi” ifadesi kullanılmış, böylece kirliliğin bizzat tanrı tarafından kile aktarılması sağlanmıştır.

KUB VII 53+KUB XII 58 Vs. I⁵⁰³

30 wa-ap-pu-wa-aš ^DMAḪ -aš ka-a-ša EGIR-pa tu-uk ú-wa-nu-un nu-kán ka-a-aš IM-aš

31 ku-e-iz wa-ap-pu-wa-az da-an-za nu zi-ik wa-ap-pu-aš ^DMAḪ tu-e-el

32 ŠU-TI-KA da-a nu ku-u-un EN.SISKUR a-pi-e-iz ša-pi-ia-i na-an 12 ^{UZU}ÚR

33 pár-ku-nu-ul nam-ma wa-ap-pu-aš IM-an da-a-i nam-ma-aš ša-ku-ni-ia

34 pa-iz-zi nu 1 NINDA SIG pár-si-ia na-at ša-ku-ni-ia-aš pu-ru-ut da-a-i

35 NIN [DA.IÃ.E.D [É. A me-ma-al šu-uḫ-ḫa-i GEŠTIN si-pa-an-ti nu me- ma-i

36 zi-ik-kán ma-aḫ-ḫa-an ša-ku<-ni>-iš GE₆.az KI-az pu-ru-ul EGIR ša-ra-a

37 ša-ku-ni-eš-ki-ši nu e-da-ni an-tu-uḫ-ši A-NA EN. SISKUR IŠ-TU ^{UZU}ÚR^{HLA}-ŠU

38 i-da-lu pa-ap-ra-lar ar-ḫa QA-TAM-MA mu-la-a-i nam-ma ša-ku-ni-ia-aš

39 IM-an da-a-i ku-e-it-ma-an-ma MUNUS.ŠU.GI ki-e da-aš-ki-iz-zi

EGIR-an- ma-aš-ša-an

40 ID-i pí-ra-an ^{GIS}ZA.LAM.GAR^{HLA} ŠA GI ka-ru-ú i-ia-an-la i-ia-an- zi-ma

41 ku-wa-pí nu ku-wa-pi ḫar-ša-u-wa-ar ma-ni-in-ku-wa-an NU.GÁL

42 [^{GIS}API [N Ú-UL a-ra-an-za nu ^{GIS}ZA.LAM.GAR a-pi-ia i-ia-an-za

43 [nu MUNUS.ŠU.G [wa-ap-pu-wa-aš IM-an ša-ku-ni-ia-aš-ša IM-an a-pi-ia pí-e-da-i

44 [2 še-na-aš I [M 12 EME IM EGIR-an ḫa-lu-pa-an-te-eš 2 GUD IM 2

wa-wa-ar-ki-ma-aš IM

⁵⁰³ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 7.53+ (erişim 31 Aralık 2021) ve Goetze, *The Hittite Ritual of Tunnawi*, 6; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 142-43.

45 [SÍG an-da-ra-aš [te-pu SÍG mi-i-ti-iš te-pu nu šu-um-ma-an-za SÍG mi- i-ti-iš-ša

“(I 30-35) “Nehir kenarının kader tanrıçası sana geldim. Bak, kil nehir kenarından alınmış(tır). Sen nehir kenarının kader tanrıçası sen onu eline al. Bu kurban sahibini orada döndürerek onun on iki uzvunu temizle.” Ayrıca nehir kenarının kilini alır. Sonra suyun kaynağına gider. Bir yufka ekmeği bölüp parçalar. Onları su kaynağındaki kile koyar. Böreği (ve) bulguru döker. Şarabı dökerek kurban eder ve derki: (I 36-42) “Kötü kirliliğin aynı şekilde kökü kazınsın.” Suyun kaynağındaki kili al(ır). Büyücü kadın bunları alıp dururken ardından nehrin önüne kamıştan çadırları önceden yapar. (Bu çadırlar) yapılırken yakın bir yerde (sabanla) sürülmüş bir alan yoktur. Saban (orayı sürmek için) girmemiştir. Çadırı orada kurarlar. (I 43-45) Büyücü kadın nehir kenarının kilini ve suyun kaynağındaki kili oraya götürür. Kilden iki figür, kilden on iki dili yeniden şekillendirir. Kilden iki sığırı, kilden iki menteşeyi, az miktarda yünden bir nesne ve az miktarda kırmızı yün, kırmızı yünden ip toplanmıştır.”

KUB VII 53+KUB XII 58 Vs. I⁵⁰⁴

56 na-aš wa-ap-pu-i pa-iz-zi nu wa-ap-pu-ú-i 1 NINDA SIG

57 pár-ši-ia na-an-ša-an wa-ap-pu-i kat-ta da-a-i

58 NINDA.IA.E.DÉ.A me-ma-al iš-ḫu-u-wa-i

1 1 GEŠTIN 1-ŠU ši-pa-an-ti nu me-ma-i wa-ap-pu-wa-aš ^DMAḪ-aš

2 ka-a-ša-za 12 ^{UZU}ÚR pa-ap-ra-an-na-an-za tu-e-el

3 ŠU-it ša-pi-i-ia-an [-za [pár-ku-nu-wa-an-za nam-ma ša-ku-ni-ia

4 pa-iz-zi nu 1 NINDA SIG pár-ši-ia NINDA.IÁ.E.DE.A me-ma-al is-ḫu- u-wa-i

5 GEŠTIN 1-ŠU ši-pa-an-ti nu me-ma-i ^DUTU BE-LÍ-IA ka-a-ša-az

6 12 ^{UZU}ÚR ša-ku-ni-ia-aš IM-it ša-pí-a-an-za pár-ku-nu-wa-an-za

“(III 56-58- IV 1-6) O nehir kenarına gider. Nehir kenarı(nda) bir yufka ekmeği bölüp parçalar ve onu nehir kenarına yerleştirir. Börek ve bulguru döker. Bir şarabı bir defa döküp kurban eder. Der ki: “Nehir kenarının kader tanrıçası bak, kirlenmiş on iki uzuv senin (tarafından) senin elinle sürtülerek temizlenmiş(tir).” Sonra suyun kaynağına gider. Bir yufka

⁵⁰⁴ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHDig KUB 7.53+ (erişim 31 Aralık 2021) ve Goetze, *The Hittite Ritual of Tunnawi*, 6; tercüme için bkz., Karağuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 147.

ekmeğini bölüp parçalar. Böreği ve bulguru döker. Şarabı bir defa dökerek kurban eder ve der ki: “Beyim güneş tanrısı bak, on iki uzuv suyun kaynağının kili ile sürtülerek temizlenmiş(tir).”

Kâhin İriia’nın Ritüeli (CTH 400)⁵⁰⁵

Lanet ve dedikodudan arınmak için kilin kullanılması: Lanet ve dedikodu sonucu olduğu düşünülen kirliliğin arındırılması amacıyla yapılan ritüelde, nehir kenarına gidilerek buradan alınan kil vasıtasıyla kirlilikten arınma sağlanmıştır. Böylece tanrılar tarafından kirlilik arındırılmıştır.

KUB 30.35(Frg. 1) + (Frg. 2) (+) KBo 54.14 Vs.I⁵⁰⁶

1 UM-MA ʿi-ri-i [a [... [m [a-a-an URU-an iš-ḫa-na-aš

2 li-in-ki-ia-aš pa-an-ga-u-wa-aš la-la-aš a-ni-ia-mi

3 nu a-ni-ia-at-ta-an ḫa-an-da-a-an-zi na-an kat-ta ti-an-zi

4 ^{GIŠ}AL ZABAR ^{GIŠ}MAR ZABAR ^{GIŠ}ša-at-ta-an ZABAR

5 ʾ LĀL NINDA.SIG^{MEŠ}

6 nu ku-wa-pí wa-ap-pu-w [a-aš IM ^{LÚ} [^{MEŠ}BĀḪAR im-ma da-aš-kán-zi

7 nu a-pád-da pa-i-ši nu wa-a [p-p [u-i kiš-an me-ma-at-ti

(Frg. 1+2) Vs. I

8/1' wa-ap-pu-mi-it na-an-za ku-wa-at ú-wa-nu-un ku-it

9/2' da-ri-ia-aḫ-ḫ [u [-un nu ú-wa-an-du [k [a-ru-ú-i-li-e-eš

10/3' [DINGI [R^{MEŠ} ku-i-e- [eš e [š-ḫar NI-IŠ DINGIR-L [I [M?

11/4' [pa [-an-ga-u- [wa-aš EM [E? pár-ku-nu-u [š-kán-zi [

“(I 1-5) İriia şöyle (der). Bir kentte kanın lanetini (ve) halkın dedikodusunu (ortadan kaldırmak için) ayin icra edeceğim. Ayini düzenleyip hazırlarlar. Şunları aşağıya koyarlar. Bronz bir kazma, bronz bir kürek, bronz bir kova, tereyağı, bal, yufka, ekmekler.(I 6-11) Çömlükçiler nehir kenarından kili alıp dururken sen de oraya git ve şöyle söyle: “Nehir

⁵⁰⁵ Tam metin için bakınız;1A. KBo LIV 14, KUB XXX 35, KUB XXXIX 104 1B. KUB XXXIX 102 1C. KBo LV 34 1D. KBo LIV 15 1E. ABOT II 24 1F.KUB XXXIX 103 1G. KUB LX 75, KUB XXX34 1I. LXIX 250 2. KBo XLVI 10, KBo LII 25.

⁵⁰⁶ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 30.35+ (erişim 31 Aralık 2021); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 123.

kenarım! Niçin geldiğimi ve niçin yorulup çaba sarf ettiğimi (biliyor musun?) Eski tanrılar kanı, tanrının lanetini, halkın dedikodusunu temizleyip duracaklar.”

Kizzuwatna’lı Rahip Ammihatna’ya Ait Ritüel (CTH 471)

Çakıl taşlarına kirliliğin aktarılması: Nehirden çıkan çakıl taşlarının da nehir suyu gibi arındırıcı güce sahip olduğuna inanılmıştır. Bu nedenle, büyü ritüellerinde çakıl taşları kurban sahibini kirlilikten arındırmak amacıyla kullanılmıştır.

KBo 5.2 Vs. I⁵⁰⁷

56 [nu LÚ AZU 2-ŠU [7 NA⁴ pa-aš-ši-la-an ÍD-az ša-ra-a da-a-i

57 [nu-kán A-NA 1 DU [G A 7 NA⁴ pa-aš-ši-la-an an-da pé-eš-ši-ia-zi

58 [nam-ma-ia- kán A-N [A 1 DUG A 7 NA⁴ pa-aš-ši-la-an an

59 [pé-eš-ši-ia-az-zi [[GIŠ ŠIN [IG[?] -ia-kán A-NA 1 DUG ME-E

60 [... .. an-da pé-e [š-ši-ia-az-zi nu GIŠ ŠINIG

61 [... .. [2 DUG A še-er šu-ta-a-i-iz-zi

62 [... .. GADA-it a [n-da ka-ri-ia-az-zi

Vs. II

1 na-at-ša-an šu-uḫ-ḫi ša-ra-a pé-e-da-a-i

2 nu 2 TA-PAL GIŠ KÁ-AN-NU-UM AD.KID da-a-i

3 na-aš-ta 2 DUG A še-er A-NA GIŠ KÁ-AN-NU-UM AD.KID da-a-i

“(I 56-61) Kâhin yedi çakıl taşı nehirde çıkarır. Bir su kabına yedi çakıl taşı fırlatır. (Ardından tekrar) bir su kabına yedi çakıl taşı fırlatır. Ilgın ağacı(ndan bir parçayı) bir su kabına fırlatır. İki su kabını doldurur.(I 62) Onları iki kefen bezine sarar.(II 1-3) Onları çatıya taşır. İki çift hasır rafı alır ve iki su kabını hasır rafa koyar.”

Kapı eşiğinden geçerken su serpilmesi: Hitiler yeraltı dünyasından yeryüzüne açılan bazı kapılar olduğuna inanmış ve kötü ruhların bu kapılardan çıkmasını engellemek için çukurlar açarak kurbanlar sunmuşlardır. Kapı motifine bu derece önem veren Hititler, büyü ritüelleri sırasında kurban sahibini arındırmak için bu kapılardan geçirmişlerdir. Bu geçiş esnasında

⁵⁰⁷ Transliterasyon için bkz., R. Strauß (ed.), hethiter.net/: CTH 471 (erişim 11 Ocak 2016) ve Murat, “Kizzuwatna’lı Rahip Ammihatna’ya Ait Bir Ritüel Metin,” 24-50; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 214-21.

kurban sahibinin üzerine su ve süt dökerek kirlilik su ve süte aktarılmış; kapıdan kirli giren kurban sahibi çıktığında bu kirlilikten arınmıştır.

KBo 5.2 Rs. III

- 42 nu *PA-NI* KÁ.GAL ZAG-az ši-ḫi-i-il-ia-aš ú-i-da-a-ar
43 *IŠ-TU* GAL ar-ta-ri nu-kán ^{GIŠ}ŠINIG an-da ki-it-ta-ri
44 GÙB-la-az-ma 1 ^{DUG}GAL GA KU₇ ar-ta-ri
45 na-aš-ta ^{GIŠ}SE₂₀-ER-DUM an-da ki-it-ta-ri
46 nu 1 ^{LÚ}AZU ḫa-an-te-ez-zi-ia-az *A-NA* KÁ.GAL ZAG-za
47 ar-ta-ri ^{DUG}GAL ši-i-ḫi-il-ia-aš-ša ú-i-te-ni-it
48 ḫar-zi 1 ^{LÚ}AZU-ma *A-NA* KÁ.GAL GÙB-la-az ar-ta-ri
49 ^{DUG}GAL GA KU₇-ia ḫar-zi
50 na-aš-ta ma-aḫ-ḫa-an EN SÍSKUR *IŠ-TU* KÁ.GAL GI^{HLA}
51 pa-ra-a ú-ez-zi ^{LÚ.MEŠ}AZU-ma-aš-ši-kán GA KU₇
52 ši-ḫi-il-li-ia-aš-ša ú-i-da-a-ar ṣa-ra-a pa-ap-pár-aš-kán-zi
53 ^{LÚ}AZU-ma ḫur-li-li ud-na-al-li-iš-ki-iz-zi

“(III 42-45)Kapının önünde sağ tarafta arı su kâsededir. İlgin ağacı onun içindedir. Sol tarafta tatlı süt (dolu) kâse mevcuttur ve zeytinyağı onun içindedir.(III 46-49) Bir kâhin önde (ve) kapının sağında durur. Arı su dolu kâseyi tutar. (Diğer) bir kâhin solda durur (ve) tatlı süt (dolu bir) kâse tutar.(III 50-52) Kurban sahibi kapıdan okları getiren kâhin ona tatlı sütü, arı suyu serper. (53) Kâhin Hurrice (okuduğu dualarla) büyüler.”

Büyücüler Ammithatna, Tulbi ve Mati'nin Tapınağa Yapılan Saygısızlığa Karşı Düzenledikleri Ritüel (CTH 472)

Tanrı ve tapınağa serpilen suya kirliliğin aktarılması: Hititler sadece insanların değil tanrıların da kirlenebileceğini düşünmüş bu nedenle tanrıları arındırmak için ritüeller gerçekleştirmişlerdir. Bu ritüelde, tanrının hayvan şeklindeki kapları nehre götürülerek burada yıkanmış, ardından nehre kurban sunulmuştur. Nehirden alınan ‘arınma suyu’ kutsal kaplara doldurularak tapınağa getirilmiştir. Ardından suyu tapınağa serpererek hem tanrıyı hem de mekanı arındırmış ve kirliliğin suya aktarılmasını sağlamıştır.

KBo 23.1 Vs. I⁵⁰⁸

39 EGIR an-da-ma munus.meš¹kat-re-e-eš šu-up-pa [-e-e^{lu}AZU-ya [

40 ÍD-i pa-a-an-zi ni-it-ri-ya-za da [-an-zi [

41 nu 2 BI-IB-RU DINGIR^{lim} wa-ar-pa-an [-zi [

42 nam-ma-kán 2 BI-IB-RU ÍD-i an-da p [í-ip-pa-an-zi [

43 EGIR-an-da-ma-kán YÀ.DÜG.GA ÍD-i an-da za [-ap-pa-nu-wa-an-zi [

44 BI-IB-RU^{II.A}-ia iš-kán-zi nu kiš-an me-ma- [an-zi]

45 DINGIR^{lam}-wa ku-iš ku-it pa-ap-ra-ah-hi-iš-ki [-it [

46 ki-nu-na-wa-kán a-pa-a-at pa-ap-ra-a- [tar [

47 A-NA DINGIR^{lim} ar-ha ar-ra-an e-eš- [du [

...

58 [lu-uk]-kat-ti-ma-kán UD- [az iš]-tar-na pa-iz- [zi]

59 [nu še-ḫi-il-li-ia] ú-e-da-ar da-an- [zi]

Vs. II

4 EGIR-an-da-ma DINGIR^{lam} še-hi-el-li-ya- aš

5 ú-e-te-ni-it šu-up-pi-ya-ah-ha [-a [n-zi

6 É.DINGIR^{lim} -ya pa-ap-pár-aš-ša-an-zi

“(I 39-41) Ardından bakire tapınak görevlisi katra kadınları ve kâhin nehre gider. Sodayı alıp götürürler. Tanrının hayvan şeklinde iki kabını yıkarlar. (I 42-44) Sonra hayvan şeklindeki iki kabı nehre (doğru tutup) çalkalarlar. Ardından kaliteli ince yağı nehre akıtır. Hayvan şeklindeki kapları yağlarlar ve şöyle der:(I 45-47) “Tanrıyı kim kirletip durdu? Şimdi onu ne kirletti? Tanrı için (bu kirlilik) yıkanmış olsun.” ... “(I 58 59) Ertesi gün, gün biter ve arınma suyunu alırlar.” ... “(II 4-5) Tanrıyı arınma suyu ile temizlerler.” ... “(II 6) Tapınağa serperler.”

⁵⁰⁸ Transliterasyon için bkz., R. Strauß (ed.), hethiter.net/: CTH 472 (Expl. A, erişim 3 Kasım 2010) ve Lebrun, *Les rituels d'Ammihatna, Tulbi et Mati*, 139-164; tercüme için bkz., Karağuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 222-23.

3.3.8. Tanrılara Kurban Sunmada Su Kullanımı

Büyü ritüellerinde su, genellikle kirlilikten arınmak amacıyla kullanılsa da, tanrıların da insanlar gibi yiyen ve içen varlıklar olarak tasvir edilmesi nedeniyle, “su içmek” tanrılar açısından ihtiyaç olarak değerlendirilmiş ve bu sebeple su onlara kurban olarak sunulmuştur. Ayrıca ay ve güneş altında bekletilen suyun da tanrısallaştığı düşünüldüğü için, tanrısallaşmış olan bu suya da kurban sunulmuştur.

Cenaze Törenleri Ritüelleri (CTH 450)

Kralın ruhuna suyun sunulması: Kralın ölmesi durumunda yapılan ritüelde, kral için temsili heykelleri yapılmış ve bu heykellere çeşitli kurbanlar taktim edilmiştir. Bu kurbanlar arasında su da yer almıştır. Su, içine güzel kokulu yağ damlatılarak, diğer kurban malzemeleriyle birlikte, öldüğü için tanrılaştığı kabul edilen krala ritüel aracılığıyla sunulmuştur.

KUB 30 25+34 68+34 4 Vs.⁵⁰⁹

1 [ma-a-an I-N [A UD VII² KAM lu-uk-kat-ta nu A-NA ALAM a-ša-a [-an

2 u [a-a-tar pí-an-zi na-aš-ta İ.DÚG.GA an-da za-pa-nu- u [-an-zi [

3 [nu-kán A-NA A [LAM I GUD ŠE VIII UDU^{HI.A} ši-pa-an-du-u-ua-an-zi pí-an [-zi [

4 U [DU ták-na-aš^DUTU-i I UDU ha-an-na-aš hu-uh-ha-aš

5 UDU- [ma I GUD- ja ak-kán-da-aš Zİ-ni I UDU-ma [-kán [

6 [A-N [A^DUD.SIG₅ ši-pa-an-da-an [-zi [

“(Öy. 1-6) [yedinci gün(ün) [sabahında, (temsili) oturur (vaziyetteki) heykel için [s[u verirler. Güzel kokulu ince bir yağı damlatırlar. Heykel için besili bir sığır (ile) yedi koyunu kurban etmek için verirler. Yerin güneş tanrısına bir koyun, atalara bir koyun, ölünün ruhu için bir koyun ve bir sığır, iyi gün tanrısı için bir koyunu kurban etmek için bağışlarlar.”

Kizzuwatna’lı Rahip Ammihatna’ya Ait Ritüel (CTH 471)

Suya kurban sunulması: Ölü evinde bozulmuş kurban malzemelerinin yenmesi sonucu ortaya çıkan kara büyüünün arındırılması amacıyla yapılan ritüelde, çatıya iki kap su konmuş ve bu sular güneş ile ayın altında bekletilmiştir. Ay ve güneş tanrı olarak kabul edildiği için, altında

⁵⁰⁹ Transliterasyon için bkz., Otten, *Hethitische Totenrituale*. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 199.

bekletilerek tanrısallaştırılmış olan bu suya da bir tanrıya kurban sunulur gibi kurban sunulmuştur.

KBo 5.2 Vs. II⁵¹⁰

1 na-at-ša-an šu-uḫ-ḫi ša-ra-a pé-e-da-a-i
2 nu 2 TA-PAL ^{GIŠ}KA-AN-NU-UM AD.KID da-a-i
3 na-aš-ta 2 DUG A še-er A-NA ^{GIŠ}KA-AN-NU-UM AD.KID da-a-i
4 nu A-NA 2 DUG A pé-ra-an kat-ta 1 ḫu-u-ub-(ru)-uš-ḫi-in
5 ŠA ^{GIŠ}i-e-ez-zi EGIR ḫu-ub-ru-uš-ḫi-ma
6 1 ^{GIŠ}BANŠUR AD.KID da-a-i
7 nu-uš-ša-an A-NA 1 ^{GIŠ}BANŠUR AD.KID 2 ^{NINDA}mu-u-la-ti-iš
8 10 NINDA.SIG^{HLA} 2 BUR.ZI TUR Ì ^{GIŠ}SE₂₀-ER-DUM pít-tal-wa-an
9 ^{GIŠ}EREN 4 ^{DUG}GAL GEŠTIN da-a-i
10 nu ḫu-ub-ru-uš-ḫi-in wa-ar-nu-wa-an-zi nu-za ^{LÚ}AZU
11 1 MUŠEN.GAL da-a-i na-an-kán A-NA ^DZUEN
12 ú-i-te-e-ni ^DŠa-a-ri-im-ma-ti ši-pa-an-ti
13 nu-za nam-ma 1 MUŠEN.GAL da-a-i na-an-kán ŠA ^DUTU ú-i-te-e-ni
14 Ša-a-lu-uš Pí-i-te-in-ḫi ši-pa-an-ti
15 nu 4[?] ^{NINDA}mu-u-la-a-ti-in pít-tal-wa-an MUN-an ku-e-da-ni
16 Ú-UL iš-ḫu-wa-a-an me-ma-al-la pít-tal-wa-an da-a-i
17 nu ^{LÚ}AZU 1 ^{NINDA}mu-u-la-a-ti-in ú-i-te-e-ni a-wa-an kat-ta
18 pár-ši-ia na-an ta-ga-a-an da-a-i me-ma-al-la
19 ša-ra-a-am-na-az ar-ḫa iš-ḫu-wa-a-i ša-ra-a-am-na-az-ma-kán
20 A-NA ^{NINDA}mu-la-a-ti še-er šu-uḫ-ḫa-a-i

“(II 1-3) Onları çatıya taşır. İki çift hasır rafı alır ve iki su kabını hasır rafa koyar. (II 4-6) İki su kabı(nın) önünde altta ağaçtan bir buhurdanlık vardır. Buhurdanlığın gerisinde hasır

⁵¹⁰Transliterasyon için bkz., R. Strauß (ed.), hethiter.net/: CTH 471 (erişim 11 Ocak 2016) ve Murat, “Kizzuwatna’lı Rahip Ammihatna’ya Ait Bir Ritüel Metin,” 24-50; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 196.

bir sofrayı koyar. (II 7-9) Bir hasırdan sofra(nın üzerine) iki mulati-ekmeği, on yufka ekmeği, saf zeytinyağı dolu küçük bir adak kâsesi, sedir ağacı (ve) şarap dolu bir testi koyar. (II 10-12) Tütsülüğü yakarlar. Kâhin kazı alır. Onu ay tanrısı için su (ve) tanrı Šarimmati için kurban eder. (II 13-14) Ardından kazı alır ve onu güneş tanrısının suyu (ve) tanrı Pitenhi Šalu için kurban eder.(II 15-20) Saf tuzsuz mulati-ekmeğini (ve) saf bulguru alır. Kâhin bir mulati-ekmeğini su için bölüp parçalar ve onları yere koyar. Bulguru yukarıdan aşağı boşaltır. Yukarıdan aşağıya mulati-ekmeği üzerine boşaltır.”

Yeraltı Tanrıları İçin Büyü Ritüeli (CTH 446)

Kirliliğin yeraltına çekilmesi: Büyü ritüellerinde; kan, korku ve yalancı şahitlik nedeniyle oluşan kirliliği arındırmak amacıyla yeraltı tanrılarına ritüel düzenlenmiş ve onlara kurbanlar sunularak bu kötülüklerin yeraltına çekilmesi istenmiştir. Ritüelde nehirden alınan su, ritüelin yapılacağı tapınağa getirilmiş ve tanrılara kurban olarak sunulmuştur. Ardından tanrılara kurban olarak sunulacak hayvan da bu su ile kutsanarak, kurban edilmeden önce arındırılmıştır.

KBo 10.45 (Frg. 1) Rs. III⁵¹¹

- 1 nu-za-kán ŠU^{MEŠ}- ŠU a-ar-ri nu ^{UTÚL}BA.BA.ZA ^{UTÚL}ga-an-ga-til [(da-a-i) [
- 2 nu ũa-a-tar ku-it TÚL-az ú-da-aš nu ú-e-te-ni
- 3 BAL-an-ti EGIR-ŠÚ-ma-kán I SILÁ A-e-te-ni-it BAL-ti
- 4 na-an ĩa-at-ta-an-zi nu-uš-ša-an e-eš-ĥar IM-aš
- 5 ĩu-u-up-ri tar-na-a-i na-at e-eš-ĥa-na-aš DINGIR^{LIM}-ni pi-ra-an GAM-ta ME-i
- 6 nu kiš-an me-ma-i a-a-li-iš ma-am-ma-aš
- 7 ^DA.NUN.NA.GE₄ ki-e-da-ni-iš-ma-aš ud-da-ni-i ĩal-zi-iĥ-ĥu-un
- 8 nu ke-e-el pár-na-aš DI-eš-šar ĩa-an-na-du-ma-ti
- 9 nu-kán ku-it ĤUL-lu e-eš-šar an-da
- 10 na-at šu-me-eš da-at-ten na-at e-eš -ha-na-aš DINGIR^{LIM}-ni pí-eš-ten
- 11 na-at kat-ta-an-ta GE₆-i ták-ni-i pí-e-da-a-ú
- 12 na-at a-pí- ĩa tar-ma-ad-du

⁵¹¹ Transliterasyon için bkz., Otten, “Eine Beschwörung der Unterirdischen,” 128; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 186.

“(III 1-12) Ellerini yıkar. Yulaf ezmesi ve sebze çorbasını alır. Su kaynağından getirdiği su(yu dökerek) kurban eder. Onun ardından bir kuzuyu su ile kutsar ve onu keserler. Kanını (pişmiş) topraktan kadeh içine bırakır. Onu tanrının huzuruna aşağıya koyar ve şöyle söyler: “allis mamma” ANNUAKİ tanrılarını bu mesele için çağırdım. Bu evin davasını karara bağlasın. İçerdeki kötü kanı siz alın. Onu kan tanrısına verin. Onu aşağıya karanlık toprağa götürsün. Onu oraya (muh gibi) çaksın.”

3.3.9. İlaç Yapımında Su Kullanımı

Suyun arındırma özelliğinin yanı sıra şifa verici bir yönü olduğuna da inanılmıştır. Büyü uygulayıcıları, hastalıkların tedavisinde bitkilerden oluşan karışımlar hazırlamış, bu karışımların içine arındırılmış su ekleyerek, suyu ilaç yapımında kullanmıştır.

Büyücü Kadın Aiatarša Uatti ve Šušumaniga'nın Çocuğun Hastalıktan İyileşmesi İçin Uyguladığı Şifa Büyüsü Ritüeli (CTH 390)

Bitkilerden oluşan ilaç karışımına su eklenmesi: Bağırsakları ile ilgili bir hastalığı olduğu düşünülen bir çocuk, önce yıkanarak vücudu kirlilikten arındırılmıştır. Daha sonra çeşitli bitkilerden oluşan bir karışım hazırlanarak içine ‘arınma suyu’ karıştırılmış böylece ilacın tedavi gücü artırılmak istenmiştir. Bu karışım ilk olarak çocuğun ağzına dökülerek yıkanması sağlanmış, ardından su ilaç niyetiyle içirilmiş, son olarak da çocuğun başından başlayarak bütün vücudu bu karışımla yıkanarak hastalık tedavi edilmeye çalışılmıştır.

KUB 7.1(Frg. 1) Vs.I⁵¹²

25 SAR^{HLA}-ma

26 hu-u-ma-an ku-aš-ku-aš-zi še-er-ra-aš-ša-an ha-ar-na-am-ma BAPPIR

27 IŠ-TU KAŠ ha-ar-na-a-an la-a-ḫu-u-wa-a-i na-at an-da im-mi-ia-az-zi

28 wa-ḫi-eš-na-aš-ša-an wa-a-tar še-er te-e-pu za-ap-pa-nu-uz-zi

29 na-aš-ta DUMU-an a-i-iš-ši-iš pa-ra-a ar-ra-aḫ-ḫi EGIR-an-da-ma-aš-ši-kán

30 iš-ši-iš-ši la-ḫu-uḫ-ḫi na-at kat-ta pa-aš-zi I-NA SAG.DU-ŠU-ia-aš-ši-iš-ša-an

31 la-a-ḫu-i tu-ú-i-ig-ga-aš-ša-aš-ši-iš-ša-an ḫu-u-ma-an-ta-aš la-a-ḫu-i

“(I 25-28) (Ardından) mayayı (ve) bira baharatını biradan salıverirler. (büyücü) bahçe bitkilerinin tamamını öğütürerek toz haline getirir. Onları üzerine mayalanmış bira baharatı ve

⁵¹² Transliterasyon için bkz., F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (erişim 6 Mart 2017); tercüme için bkz., Karağuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 90.

biradan döker. Onları karıştırır. (içine) az miktarda arınma suyu akıtır. (I 29-31) (bu arada ben) çocuğun ağzını yıkarım. Ardından (hazırladığım karışımı) ağzına dökerim. (Çocuk) onu yutar. (Çocuk da) başına döker. (Sonra) bütün uzuvlarına döker.”

Kizzuwatna’lı Rahip Ammihatna’ya Ait Ritüel (CTH 471)

İlaça ‘kutsal su’ eklenmesi: Ölülere sunulan ekmek ve hayvansal yağların bozulmasının ardından, bu bozulmuş malzemelerin uygunsuz biçimde tüketilmesi ile oluştuğuna inanılan kara büyüden arınmak için bir ritüel gerçekleştirilmiştir. Ritüelde çeşitli karışımlar hazırlanmış, bu karışımlar kutsal su ile birleştirilerek ilaç haline getirilmiş ve bu ilaç günün belli saatlerinde içilerek şifa aranmıştır.

Ritüel metinde hazırlanan ilacın güneş ve ay tanrısının önünde içilmesi ifadesi, sabah ve akşam içileceği anlamına gelmiştir. Bu ritüelde uygulamaya yedi gün devam edilmesi kurban sahibinden istenmiştir.⁵¹³

KBo 5.2 Rs. IV⁵¹⁴

9 [na-aš-ta [A-NA 1 ^{GIŠ}BANŠUR AD.KID kat-ta ki-iš-ša-an

10 [ḥa-an [-da-a-iz-zi 5 NINDA.SIG 1 ^{NINDA}mu-la-a-ti-iš

11 1 ^{DUG}BUR.ZI TUR Ì ^{GIŠ}SE₂₀-ER-DUM ^{GIŠ}EREN 1 ^{DUG}GAL KAŠ.GEŠTIN

12 1 ^{DUG}GAL ME-E na-aš-ša-an A-NA ^{GIŠ}BANŠUR še-er da-a-i

13 nu-za ^{LÚ}AZU 1 MUŠEN.GAL da-a-i na-an-kán A-NA ^{DUG}

14 it-kal-zi-⟨ia⟩ ši-pa-an-ti

15 nu-uš-ša-an nam-ma A-NA 1 ^{GIŠ}BANŠUR AD.KID kat-ta kiš-an

16 ḥa-an-da-a-i 5 NINDA.SIG 1 ^{NINDA}mu-la-a-ti-iš 1 ^{DUG}DÍLIM.GAL SIG BA.BA.ZA

17 2 ^{NINDA}ḥar-aš-pa-a-u-wa-an-te-eš 1 ^{DUG}BUR.ZI TUR Ì ^{GIŠ}SE₂₀-ER-DUM

18 1 ^{DUG}GAL KAŠ.GEŠTIN 1 ^{DUG}GAL ME-E

18 nu-za ^{LÚ}AZU 1 MUŠEN.GAL da-a-i

19 na-an-ša-an A-NA ^{DUG}UTU ^{DUG}ḥu-ur-ni-iš-ši-ia ši-pa-an-ti

⁵¹³ Murat, “Hititlerde Su Kültü,” 121-22.

⁵¹⁴ Transliterasyon için bkz., R. Strauß (ed.), hethiter.net/: CTH 471 (erişim 11 Ocak 2016) ve Murat, “Kizzuwatna’lı Rahip Ammihatna’ya Ait Bir Ritüel Metin,” 24-50; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 214-21.

...

36 nu-za' ^{GIŠ}KA-AN-NU-UM-it ku-iš DUG-iš ši-ḫi-il-li-ia-aš ú-i-te-ni-it

37 šu-u-wa-an-za ar-ta-ri nu-kán ^{LÚ}AZU a-pé-e-ez še-er ar-ḫa

38 la-a-ḫu-i nu ^{DUG}GAL.GIR₄ šu-un-na-i na-aš-ta A-NA DUG)-za

39 ši-ḫe-el-li-ia-aš wa-a-tar ku-it an-da nu-za a-pé-e-ez a-ar-ri

40 ^{DUG}GAL-ma ku-iš šu-u-wa-an-za na-at A-NA wa-aš-ši^{HIA} da-a-i

41 nu wa-aš-ši^{HIA} ku-uš-ku-uš-ša-an-zi na-aš-kán A-NA ^{DZUEN}

42 me-na-aḫ-ḫa-an-da ti-i-e-ez-zi na-at a-da-an-za e-ku-zi

43 nu ši-ḫe-el-li-ia-aš wa-a-tar ma-aḫ-ḫa-an I-NA UD-MI MAḪ-RI-I

44 da-aš-ke-ez-zi na-at I-NA UD 7^{KAM}-ia QA-TAM-MA da-aš-ke-ez-zi

45 SÍSKUR ma-aḫ-ḫa-an I-NA UD^{KAM} MAḪ-RI-I iš-ša-i

46 na-at UD 7^{KAM} QA-TAM-MA iš-ša-i wa-aš-ši^{HIA}-ma ma-aḫ-ḫa-an

47 I-NA UD-MI MAḪ-RI-I e-ku-zi na-at I-NA UD 7^{KAM}

48 QA-TAM-MA-pát ak-ku-uš-ke-ez-zi

“(IV 9-11) Kâhin bir hasır sofrayı şöyle hazır eder. Beş yufka ekmek, bir mulati-ekmeği, zeytinyağı, sedir ağacı dolu küçük bir adak kâsesi, şarap ve bira dolu bir bardak (mevcuttur). (IV 12-14) Su dolu bir kâseyi sofranın üzerine koyar. Kâhini kazı alır ve onu fırtına tanrısına arınma (için) kurban eder. (IV 15-19) Sonra hasırdan sofrayı aşağıda şöyle hazır eder. Beş yufka ekmek, bir mulati-ekmeği, lapa dolu bir kâse, iki hıraşpayı anteaş ekmeği, zeytinyağı dolu bir adak kâsesi, şarap ve bira dolu bir kâse (mevcuttur). Kâhin kazı alır ve onu güneş tanrısı ve Ḫurni için kurban eder. ... (IV 36-42) Ağaç kaidesi olan bir kap su ile doldurulmuş(tur). Kâhin ondan üzerine döker. Pişmiş topraktan bir kabı doldurur. İbrik(teki) arı su ile onları yıkar. Dolu olan(her bir) kadehteki (karışımlardan elde edilmiş) ilaçları alır. İlaçları havanda döner ve ay tanrısının karşısına geçer ve onları yemek(ten sonra tok karna) içer. (IV 43-48) Arı suyu ilk gün nasıl alıp durursa yedi gün aynı onun gibi alıp durur. Kurban(lar)ı ilk gün nasıl yerine getiriyorsa yedi gün aynen onun gibi yerine getirir. İlaçları nasıl ilk günde içiyorsa yedi gün aynen onun gibi içip durur.”

3.3.10. Ölü Ruhlara Kurban Amacıyla Su Kullanımı

Hastalık nedeni ile ölen kişinin arkasından bu duruma özel ritüel yapılmıştır. Ölen kişi için kurbanlar sunulmuş ve bu kurbanların ölünün ruhuna ulaşacağına inanılmıştır.

Büyücü Zeliija'nın Ritüeli (CTH 783)⁵¹⁵

Ölünün ruhuna suyun kurban olarak sunulması: Bir hastalık sonucu ölen kişi için yapılan ritüel törende, ölen kişinin ruhuna sunulan kurbanlar arasında 'kutsanmış su' da yerini almıştır.

KBo 30 26 Vs. I⁵¹⁶

- 1 UM-MA^mZi-el-li-ja LÜ^{URU} Ku-úr-kán-za ma-a-an UKÜ-an
2 DİŞ.ĦA.RA-az GIG-zi na-aš iš-ĥa-ri-iš-ĥa-ri nam-ma-aš a-ki
3 LÜ^{LU}MU-ZA-ŠU-ma-aš-ši A-NA NINDA KAŠ an-da ú-e-ri-ja-an-za e-eš-ta
4 nu ak-kán-ti EGIR-an-da ki-iš-ša-an i-ja-mi da-aĥ-ĥi-ma ki-i
5 2 TÚG BABBAR 2 TA-PAL TÚG GÚ.È.A KAT 1 GİŠ SÚ.A 1 GİŠ BANŠUR AD.KID
6 1 TÚG ku-ri-eš-šar BABBAR 1 GÍN.GÍN KUBABBAR 1 GÍN.GÍN GUŠKIN 2 GÍR
ZA [BAR
7 2 GAL ZABAR 1 NAM-MA-AN-TUM İ.GİŠ 1 NAM-MA-AN-TUM LÀ [L
8 1 UP-NU GEŠTIN ĦAD.DU.A 1 UP-NU GİŠ LAM ĦAL 2 GİŠ MA.SÀ.AB ĥal-
k [i[?]-
9 šu-u-ua-an-te-eš ŠÀ^{BA} 1 GİŠ MA.SÀ.AB ZÍZ šu-u-an-za [1 GİŠ MA.SÀ.AB
10 ŠE šu-u-an-za 1 SÍG tar-pa-la-aš SÍG SA₅ 1 SÍG ta [r-pa-la-aš
11 2 SÍG ki-iš-ri-iš ŠU-ŠI NINDA KUR₄ RA^{HLA} ŠA 1 UP [-NI
12 ŠA 3 UP-NI I ku-gul-la-aš ŠA BAPPIR 10 D[^{UG}
13 1 DUG KAM I DUG A ši-ĥi-el-li-ja-aš A-NA [
14 ki-i ĥu-u-ma-an ĥa-an-da-a-mi nu-kán [
15 EGIR-an BA.UG₈ nu ki-i SISKUR A-N [A
16 ki-iš-ša-an [

⁵¹⁵ Tam metin için bkz., KBo XXX26.

⁵¹⁶ Transliterasyon için bkz., Otten, *Hethitische Totenrituale*, 100-102. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Büyü ve Ayin*, 284.

“(I 1-4) Kurkanzalı Zeliia şöyle (der): Bir insana tanrıça İşhara (tarafından bir hastalık isabet ettirilir ve o) hastalanırsa, sonradan (da) o (kişi) ölüirse, onun kocası ekmek ve birayı (sunmak için) ölinün (ruhu) için şöyle yapacağım (ve) şunları da şu şekilde (yerine) getirip koyacağım (diye) görevlendirilmiş idi. (I 5-16) İki beyaz elbise, iki çift keten gömlek, bir sandalye, hasırdan bir sofraya, beyaz bir başörtüsü, 1 Őeql ağırlığında gümüş, bir Őeql ağırlığında altın, bronz iki hançer, bronzdan iki kadeh, ağaçtan bir ölçü kabı, içine bal konmuş küçük bir kavanoz, bir avuç kuru üzüm, bir avuç Şam fıstığı. Hububat dolu iki sepet (bu sepetin) birine kızılca buğday doldurulmuş(tur). Diğer sepete arpa doldurulmuştur. Kırmızı yüenden bir elbise, bir yün elbise, iki yüenden kişi-elbisesi, bir avuç ya da üç avuç ölçüsünde altmış somun ekmek, bira ekmeği dolu bir kugulla-kabı, on [[kabı, kutsanmış su dolu kap, [[için [[. Ardından öldü. Bu kurbanlar ona şöyle [sunulur:”

3.4. Dua Metinlerinde Su

Dua metinleri kral, kraliçe veya yüksek rütbeli görevlilerin, tanrılardan karşılaştıkları güçlükler karşısında yardım istemelerinin kil tabletlere aktarılması sonucu ulaştığımız metinlerdir. Dua metinlerinde, günahlarından pişmanlık duyma, hastalıklardan şifa bulma, salgın hastalıklardan kurtulma, kötü söz ve dedikodudan emin olma, uzun süre kalınan sıkıntılı bir durumdan kurtulmak için tanrılardan yardım isteme ve yağmur duası gibi konular için tanrılara yalvarılmış ve onlardan yardım istenmiştir.

Dua metinlerinde; su ile ilişkilendirilen tanrı ve tanrıçaların olması, suyun tanrılara sunulması, analogi yöntemi olarak kullanılması, “soğuk su”, “denizden yukarı çek” gibi özel ifadelerin bulunması, tanrıların su kaynaklarından çağırılması, nehirlerin tanrılarla birlikte anılması, tanrıların denizden çıkması, nehirlerin bir ölümlüyü övmesi, nehirler için kurban sunulması, nehir ve su kaynaklarının tanrıyı kızdırması, nehir ayinlerinin ihmal edilmesinin sonuçlarının olması su ile ilgili karşımıza çıkan kavramlar ve durumlar olmuştur.

Bu bölümde suyun, Hitit dua metinlerinde kullanım amacını sınıflandırmak suretiyle irdelemeye çalıştık.

3.4.1. Hitit Metinlerinde Tarım, Bereket ve Su ile İlişkilendirilen Tanrı ve Tanrıçalar⁵¹⁷

Eskiçağ toplumlarında, dünya var olmadan önce her şeyin en başında “su” olduğuna inanılmıştır. Yeryüzü ve gökyüzünün bu sudan bir tarım aleti ile ikiye ayrılması sonucu ortaya

⁵¹⁷ Tanrı adları için bkz., Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 37.

çıktığı düşünülmüştür.⁵¹⁸ Bu durum Eskiçağ toplumlarında tarıma verilen önemi göstermesi açısından dikkatimizi çekmiştir.

Çivi yazılı metinlerde su, tarım ve bereket ile ilişkilendirilen birçok tanrıya rastlanmıştır. Bu tanrılar Sümer, Hurri, Hatti, Luwi ve Hitit kökneli olmuş bu durum Hititlerin farklı coğrafyadaki tanrıları panteonlarına ekleyerek, panteonu güçlendirmek istemelerinden kaynaklanmıştır.

Sümerce Tanrı Adları

A.A : Sular Tanrısı

AMAR.UTU : Büyük efendi, dünyanın ve cennetin efendisi bereket tanrısı

É.A.A.\EN.Kİ : Sular ve Bilgelik Tanrısı

EN.Kİ\EA: “Yerin Beyi”. Bilgelik, hikmet, akıl ve bereket tanrısı; insanı koruyan ve ölümün sırrına hakim

EN.LİL: Yeryüzünü yöneten tanrı. Fırtına, iklimler ve kadere hükmeden. Yer ve göğü ayıran. Anlaşma metinlerinde anlaşmanın şahidi.

ÍD: Nehir tanrısı

İNANNA\GAŞAN: “Zühre Yıldızı” Teşup’un kız kardeşi. Aşk, sağlık, bereket ve savaş tanrıçası. “Ülkenin ve gökyüzünün sahibesi”

İŞKUR: Yağmur ve fırtına tanrısı

KASKAL.KUR: Kaynak suların, düden(lerin) tanrısı

NİSABA: Tahıl tanrıçası

ALLATUM: Ölüm, yeraltı tanrısı\tanrıçası. Kader, kısmet ve bereket tanrıçası. Anlaşma metinlerinde anlaşmanın şahidi.

AŞTAR-ĖARBA: Tarım ile ilgili tanrı.

BA’AL: Fırtına ve bereket tanrısı.

NINKARRAK: Büyük şifa veren ve bitkileri yetiştiren tanrıça.

Hurric Tanrı Adları

⁵¹⁸ Volkert Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, Handbuch der Orientalistik, Abt. 1, Der Nahe und Mittlere Osten, Bd. 15 (Leiden: Brill, 1994), 150.

Allanza\u: Fırtına Tanrısı ve tanrıça Hepat'ın kızı.

İşhara: “Yeminin kralçesi” Aşk tanrıçası. Kız çocuğu şeklinde heykel\ figürünlü olup hastalık ve şifa veren. Bitki, dağ, ırmak, ve suyun kaynağı. Cinsellik\üreme, lanetleme, günah, kan, cinayet, kirlilik, kötülük tanrıçası. Sabah tanrısı. Ay tutulmalarında önemli rol üstlenmiş olup yeraltı tanrıçaları grubundadır. Anlaşma metinlerinde anlaşmanın şahidi.

Kade: Tahıl tanrısı.

Kumarbi: Fırtına tanrısının babası. Tanrıların babası. Tahıl tanrısı. Anlaşma metinlerinde anlaşmanın şahidi.

Maliija: Dağların, ırmakların ve tüm doğanın tanrıçası. Ana Tanrıça.

Şala: Doğurganlık ve tarım tanrıçası.

Taru: Fırtına Tanrısı

Taşmişu: Fırtına tanrısının erkek kardeşi. Fırtınalar, salgın hastalıklar ve savaş tanrısı.

Teşup: Panteonun baş tanrısı olan adaletin koruyucusu ve Hatti ülkesinin efendisi fırtına tanrısı.

Hattice Tanrı Adları

Telepinu: Tarım tanrısı. Anlaşma metinlerinde anlaşmanın şahidi.

Kait: Tahıl\tohum tanrıçası.

Luwice Tanrı Adları

Aruna: Kamruşepa'nın oğlu deniz tanrısı.

Ḫalki: Tahıl tanrısı.

Hititçe Tanrı Adları

Piḫašši: Şimşegin fırtına tanrısı.

Tarḫunna: Fırtına tanrısı

Tarḫunt(a): Fırtına tanrısı

3.4.2. Yiyecek ve Su Sunuları

Hititlerin tanrılar ile olan ilişkileri “karşılıklılık” ilkesi doğrultusunda kurulmuştur.⁵¹⁹ Tanrıların ihtiyaçları insanlar tarafından uygun bir şekilde ve doğru zamanda giderilirse, tanrıların da insanların ihtiyaçlarını aynı şekilde karşılayacağına inanmışlardır. Tanrılara edilen dualarda, onların ihtiyaçlarını karşılamadaki hassasiyete sıklıkla vurgu yapılmıştır. Ayrıca, su ve yiyeceklerin ihtiyaca göre paylaşılması Hititler gibi iklim şartlarının zaman zaman zorladığı coğrafyada yaşayan toplumlar için önemli görülmüştür.

*Güneş Tanrısına Yapılan Dua (CTH 372)*⁵²⁰

Yiyecek ve suyun tanrılara sunulması: Tanrılar üzerine yapılan yemini bozmak, onlar tarafından hoş karşılanmamıştır. Tanrılar için ayrılan yiyeceklerin yenmesinin hem ruhta hem bedende bir kirliliğe yol açacağı düşünülmüştür. Yiyeceklerin ve suyun tanrılar ile paylaşılması ise onları memnun etmenin önemli araçlarından birisi olarak değerlendirilmiştir.

KUB 31 127+36 79+ABoT 44+FHG 1+ABoT 44b+44a+KUB 31 131+132+36 79a⁵²¹

29 nu ŠUM [DINGIR-YA Ú-UL ku-uš-ša-an-ka li-in-ku-un]

30 li-in [-ga-in-na-aš-ta Ú-UL ku-uš-ša-an-ka šar-ra-aḥ-ḥa-at]

31 ši-u-ni [mi-ma-mu ku-it šu-up-pí a-da-an-na]

32 Ú-UL a- [ra na-at Ú-UL ku-uš-ša-an-ka e-du-un]

33 nu-za N [Í.TE-YA Ú-UL pa-ap-ra-aḥ-ḥu- un]

34 GUD-un ḥ [a-a-li-az a-ap-pa Ú-UL ku-uš-ša-an-ka]

35 kar-šu- [un UDU-un-aš-ta a-āa-ú-na-az]

36 a-ap- [pa Ú-UL ku-uš-ša-an-ka kar-šu-un]

37 NINDA-an [-za ú-e-mi-ya-nu-un na-an-za A-ḤI-TI-YA]

38 Ú [-UL ku-wa-pí-ik-ki e-du-un wa-a-tar-ma-az ú-e-mi-ya-nu-un]

⁵¹⁹ Esmâ Reyhan, “Hititlerde Devlet Gelirleri, Depolama ve Yeniden Dağıtım,” *Gazi Akademik Bakış* 2, no. 4 (2009): 158.

⁵²⁰ Tam metin için bkz., A. KUB XXXI 127+KUB XXXVI 79+ ABoT 44+FHG+ABOT 44b+44a+KUB XXXI 131+KUB XXXI 132+ KUB XXXVI 79a B. KUB XXXI 128 C. KUB XXXI 129 D. KUB XXXI 133 E. KUB XXXI 134 F. KBo XIV74 G. KUB XLIII 67.

⁵²¹ Transliterasyon için bkz., René Lebrun, *Hymnes et prières hittites*, Homo Religiosus 4 (Louvain-la-Neuve: Centre d'Histoire des Religions, 1980), 97. Tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Hitit Duaları Kıl Kitapları: "Bin Tanrı" için İlâhî ve Münâcâtlar* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2020), 100; ve Itamar Singer, *Hittite Prayers, Writings from the Ancient World* 11 (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2002), 36-40.

39 n [a-at A-*HI-TI-YA* *Ú-UL* ku-wa-pí-ik-ki e-ku-un]

“(II 29-39) [Tanrımın [ismi (üzerine) [hiçbir zaman yemin etmedim [[Kesinlikle [yemi[ni de bozmadım [. Tanrım (için) kutsal (olan ve haram lokmayı) asla yemedim. Asla bedenime bir leke sürüp kirletmedim. Ahırdaki sığırı kesinlikle kesip (kendim için ayırmadım). Ekmeği buldum (ama) onu gizlice hiçbir şekilde tek başıma yemedim. Suyu buldum (ama) onu gizlice hiçbir şekilde tek başıma içmedim.”

Kantuzzili'nin Duası (CTH 373)⁵²²

Tanrı için su ve kurban sunulması: Hastalığının nedenini, tanrının kendisine kızması olarak düşünen Kantuzzili, şifa bulmak amacıyla tanrıya dua etmiştir. Duası sırasında, tanrı için yaptığı adakları ve hizmetleri anlatmış, böylece ne kadar iyi bir hizmetkâr olduğunu ispatlamaya çalışmıştır. Buna kanıt olarak tanrı için sunduğu kurbanları göstermiş, bu şekilde onu ikna etmeye çalışmıştır. Çünkü kesilen hayvanlardan ve içilen sulardan tanrıların payını vermek onları memnun etmenin yollarından birisi olarak düşünülmüştür.

KUB 30.10 Vs⁵²³

15' GU₄-un-aš-ta ḫa-a-li-az a-ap-pa *Ú-UL* ku-uš-ša-an-ka kar-šu-un
UDU-un-(na)-aš¹⁷-ta a-ša-ú-na-azEGIR-pa KI.MIN

16' NINDA-an-za ú-e-mi-ia-nu-un na-an-za A-*HI-TI-YA* na-at-ta ku-wa-pí-ik-ki e-du-un
wa-a-tar-ma-az

17' ú-e-mi-ia-(nu-un) na-at A-*HI-TI-YA* *Ú-UL* ku-wa-pí-ik-ki e-ku-un
ki-nu-na-ma-an ma-a-an la-az-zi-aḫ-ḫa-at

18' nu tu-el ši-ú-na-aš ud-da-an-ta na-at-ta SIG₅-aḫ-ḫa-at

18' ma-a-am-ma-an in-na-ra-aḫ-ḫa-at-ma

18' nu tu-e-el

19' ši-ú-na-aš ud-da-an-ta *Ú-UL* in-na-ra-aḫ-ḫa-at

20' ḫu-iš-wa-tar-ma-pa an-da ḫi-in-ga-ni ḫa-mi-in-kán
ḫi-in-ga-na-ma-pa an-da ḫu-iš-wa-an-ni-ia ḫa-mi-in-kán

⁵²² Tam metin için bkz., A. KUB XXX 10 B. KBo XXV 111.

⁵²³ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 373 (erişim 31 Ocak 2017); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 104.

“(Öy. 15’-19’) Ahırdaki koşum öküzünü kesinlikle ayırıp (kendim için kesmedim). Yine ağıldaki koçu kesinlikle ayırıp (kendim için kesmedim). Ekmeği buldum (ama) onu gizlice hiçbir şekilde tek başıma yemedim. Suyu buldum (ama) onu gizlice hiçbir şekilde tek başıma içmedim. Şimdi sağlığıma kavuşursam sen tanrının sayesinde iyileşecek miyim? Dinçleşirsem sen tanrının (ilahi) sözüyle dinçleşmeyecek miyim?”

3.4.3. Tanrıya “Beni denizden yukarı çek” İfadesi ile Seslenilmesi

Tanrıdan uzun ömür veya bir hastalık durumunda iyileşmeyi talep eden dua sahibi, dua sırasında “beni denizden yukarı çek” ifadesini kullanmıştır. Hitit inancında, deniz ve nehirler kutsal kabul edilmiş ve tanrı olarak düşünülmüştür. Kralların öldüğünde tanrı olduğuna inanıldığından, denizin bir parçası olmak, krallar için ölmek ile aynı anlamı taşımıştır. Dua metinlerinde hasta olan kral, tanrılara “beni denizden yukarı çek” ifadesiyle seslenmiş böylece uzun ömürlü olmayı ve şifa bulmayı talep etmiştir.

Güneş Tanrısına Yapılan Dua (CTH 372) ⁵²⁴

Bedensel ve ruhsal sıkıntılarda ‘Beni denizden yukarı çek’ ifadesinin kullanılması: Krallara fiziksel rahatsızlıklarda, şifa bulmak amacıyla tanrılardan yardım istemiştir Hastalanan kral çaresizliğe kapılmış, bu durum ruhsal olarak onu bunalıma sürüklenmiştir. Kendini yorgun hissettiğini, iyi rüyalar görmediğini ve ağır sıkıntılar çektiğini dile getiren kral, ‘beni denizden yukarı çek’ ifadesiyle tanrıdan hastalıktan kurtulmayı talep etmiştir.

KUB 31 127+36 79+ABoT 44+FHG 1+ABoT 44b+44a+KUB 31 131+132+36 79a V.I
525

x+1 nu UD.KAM-ti [me-] ę-ḫu-ni iš-x [

2' nu-za ú-uk a-pa-a [-aş-pát] ki-iš-ḫa-ḫa-at

3' i-na-an pát-t [u-li-y] a-aš-ša MU-ti me-e-ni-y [a-aš] na-ak- ke-e [-eš-ta

4' na-at ši-ú-ni-m [i] tu-uk me-mi-iš [-ki-mi

5' iš-pa-an-te-mu-uš-ša-an ša-aš-te-mi ša-a [ne-ez-zi-iš]

6' te-eš-ḫa-aš Ú-UL e-ep-zi lam-ma-an-ma-mu []

7' še-er aš-šu-ul-li Ú-UL iš-du-ar- ri

⁵²⁴ Tam metin için bkz., A. KUB XXXI 127+KUB XXXI 131+KUB XXXI 132+ KUB XXXVI 79a B. KUB XXXI 128 C. KUB XXXI 129 D. KUB XXXI 133 E. KUB XXXI 134 F. KBo XIV74 G. KUB XLIII 67.

⁵²⁵ Transliterasyon için bkz., Lebrun, *Hymnes et prières hittites*, 99. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 102.

- 8' in-na-ra-wa-tar-ma-mu^d [KAL] ud-da-a-ar x
- 9' x x Ú-UL i-ya-zi
- 10' ma-a-an-mu-kán an-na-az kar-ta-az DINGIR-YA i[?] [na-an]
- 11' GUL-aš-ta ú-ga-za a-ap-pa^{MUNUS} ENSI Ú-UL ku- [u] š-ša-a [n-ka]
- 12' pu-nu-uš-šu-un ki-nu-un DINGIR^{lim}-ni pí-ra-an du-ud-du
- 13' ḫal-zi-iš-ša-aḫ-ḫi[?] nu-mu DINGIR-YA iš-ta-ma-aš
- 14' LUGAL-wa-aš a-aš-ki x Ú-UL aš-ša-nu-wa-an-da-an
- 15' an-tu-uḫ-ša-an i-ya-aš nu-mu DUMU.NAM.LÚ.ULÚ^{lu-ut-ti}
- 16' pí-ra-an ša-al-la-i-e-ma-an GÚB-la-aḫ-ta
- 17' nu-za ku-e-da-ni a-aš-šu-uš a-pa-a-aš
- 18' a-aš-šu ŠUM-an Ú-UL ḫu-iš-ḫi da-a-i []
- 19' zi-ik-mu-ma-za DINGIR at-ta-aš an-na-aš ku [-i-e-eš
- 20' DINGIR-YA-mu NU.GÁL [zi-] ik-pát-mu-za DINGIR-Y [Á an-na-aš at-ta-aš]
- 21' i-wa-ar z [i-ik pát-tu-li-ya-aš pí-ra-an]
- 22' SAḪAR^{hi.a} -uš [MI^{hi.a} -uš la-ak-nu-uš-ki-mi]
- 23' nu-mu ḫu-i [š-nu-ut wa-aš-du-la-aš kat-ta-an ar-ḫa iš-ḫi-ya- an-da-an LÚ-an]
- 24' GIM-an [ar-ḫa la-a nu-mu]
- 25' SIG₅- [u-wa-an-ti pé-e-di e-ep]
- 26' nu-mu-kán [a-ru-na-az ša-ra-a ḫu-it-ti]

“(III 1-4) Evime (musallat olan) bir hastalığı yenemeyeceğimden (dolayı) ev(imi) kaygı (ve korku) sardı. Ruhum da başka bir yere doğru kayıp duruyor. O gün (geldiği) zaman []. Ben bizzat (orada) olacağım. Yıl içinde görülen hastalık canımdan bezdirdi Tanrım (yalvararak bu durumu) sana arz edip duruyorum. (III 5-26) Geceleyin yatağımda hiç tatlı rüya (görmediğim gibi o, beni mutlu edip) esir almıyor ve bana ismim iyi bir şekilde ifşa ed(il)miyor. Koruyucu tanrının sözü bana dinçlik [ve [vermiyor. Tanrımın, anamın rahminde kendimle (ilgili bir) hastalığı geçirip geçirmediğimi hiçbir şekilde bir kadın kâhine bile sormadım. Şimdi tanrının huzurunda affımı isteyeceğim. Tanrım beni duy. Kralın kapısında beni istenmeyen bir adam yap(ma)dın. İnsanoğlunun önünde beni itibarsız hale getir(me)din. Sen tanrı benim (hem)

babam (hem de) anamsın. (Başka) tanrım yok. Sen tanrım bana anne ve baba gibisin. Üzülerek (acılar içinde kıvranarak) toz toprak içinde alaşağı olup gidiyorum. Yaşat beni ve günah işlemeyi tamamen (benim üzerimden) düğümleyip kaldır. İnsanı özgür bırak. Beni (de) iyi bir yerde tut. Beni denizden yukarı çek.”

Bir Kralın Güneş Tanrısına Duası (CTH 374)⁵²⁶

Günahsız birine dönüşme isteği ile ‘beni denizden çekip al’ ifadesi arasında bağlantı kurulması: Benzer bir dua metninde kral, yıl boyunca devam eden hastalığından ve bu hastalığın neden olduğu ruhsal sıkıntılardan yakınarak tanrıdan yardım istemiştir. Günahların hastalıkların kaynağı olarak görüldüğü inancı doğrultusunda kral, duasında ‘beni günahsız bir adama çevir’ diyerek tanrıya seslenmiş; ölümden kurtulma isteğini ise ‘beni denizden çekip al’ ifadesiyle dile getirmiştir.

KUB 31 135+30 11+31 130 Ro II⁵²⁷

12' nu MU-ti me-e-ni-aš ar-ma-la-aš ma-aḥ-ḥa-an n [u-za u-ug-g]a a-pa-a-aš

13' ki-iš-ḥa-at nu-mu-uš-ša-an i-na-an ma-ak-ke-eš-ta na-at tu-uk

14' ^dUTU-i me-mi-iš-ki-mi

15' [na] m-ma-mu-uš-ša-an iš-pa-an-ti ša-aš-ti-mi ša-ni-iz-zi-iš t [e-eš-ḥa-aš]

16' [na-at]-ta e-ep-zi nam-ma-ma-aš-sa-an DIⁿⁱ-mi še-er a-aš-šu [-ul]

17' [na-at-ta] iš-du-wa- ri

KUB 36 75+Bo 46 96 Rs. III⁵²⁸

5' an-na-aš [at-ta-aš]x NU.GÁL zi-ik-pát-mu

6' DINGIR-YA a [n-na-aš at-ta-aš i-]wa-ar zi-ik ki-x [

7' pát-tu-li- [ya-aš] pí-ra-an UD^{hi.a}-uš MU^{hi.} [a

8' la-ak-nu-uš- [ki]-mi

9' nu-mu DINGIR-YA ḥu-iš-nu-ut wa-aš-du-la-aš

⁵²⁶ Tam metin için bkz., 1. KBo XXXIV 22+KUB XXXI 135+KUB XXX 11(+KUB XXXI 130+Bo 9659 2. A KUB XXXVI 75+Bo 4696+1226\ u 2.B KUB XXXI 129.

⁵²⁷ Transliterasyon için bkz., Lebrun, *Hymnes et prières hittites*, 124; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 108.

⁵²⁸ Transliterasyon için bkz., Lebrun, *Hymnes et prières hittites*, 125; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 108.

10' ka[t-t]a-an a[r-h]a iš-hi-ya-an-da-an-LÚ-an ma-a- [an]

11' ar-ḫa la-a nu-mu SIG₅-u-wa-an-ti pé-e-di x-x

12' e-ep nu-ma-aš-ta a-ru-na-az ša-ra-a

13' ḫu-it-ti

“(Ay. 12-14) Yıl boyunca hastayım. Hastalığı çok yoğun yaşıyorum. (Halimi) sana (arz edip) söylüyorum ey güneş tanrısı. (Ay. 15-17) Artık geceleri yatağında güzel bir rüya göremiyorum. Kaderimde (küçük) bir iyilik bile yok artık. ... (B III 5-8) Anam babam yok, sen bana ana baba gibisin. Şimdi ıstıraplı uykusuz geceler ve günler geçirip duruyor(um). (B III 9-13) Kurtar beni ve günahsız bir adama çevir beni. Uygun bir yere at beni, denizden çekip al.”

3.4.4. Analogik Yöntemle Su Kullanımı

Analoji yönteminde en çok başvurulmuş malzemelerden birisi su olmuştur. Arındırma özelliği nedeni ile büyü ritüellerinde sıkça başvurulmuş su, dua metinlerinde ise akışkan olması ve ferahlatması yönü ile tercih edilmiştir. Ayrıca sular altında kalan bir bölgenin kullanılamaz hale gelmesi ve bakım istemesi de dua metinlerinde analogi yöntemi olarak suyun kullanılmasına konu olmuştur.

Suyun akışı ile dua sahibi arasında benzerlik kurulması: Suyun nehirde akacağı yönü seçmemesi ve gelişigüzel bir şekilde nehrin rotası takip etmesi, aynı şekilde su üzerinde sahipsiz bir kayığın sürüklendiği yönü belirleyememesi, hastalık ile mücadele eden kralın dua metninde benzetme aracı olarak yer almıştır. Bu iki durum ile kendisi arasında benzerlik kuran kral ne yapacağını bilemez halde olduğu tanrıya anlatmaya çalışarak ondan yardım istemiştir.

Güneş Tanrısına İlahi Tarzda Dua, (CTH 372)

Kralın nehir üzerindeki rotasız kayık ile ruh hali arasında benzerlik kurması: Hastalığı nedeni ile hem bedensel hem de ruhsal sıkıntı yaşayan kral, suyun nehir boyunca akıp gitmesi ile kendisi arasında benzerlik kurmuş ve kendisini su üzerinde rotası belli olmayan bir kayığa benzetmiştir. Ne zaman bu hastalıktan kurtulacağını bilmemesi ve uzun süredir bu durum ile mücadele etmesi, kralı ruhen oldukça yormuş ve tanrıdan bu durumdan kurtulmak için yardım istemiştir.

KUB 31 127+36 79+ABoT 44+FHG 1+ABoT 44b+44a+KUB 31 131+132+36 79a⁵²⁹

27' DINGIR-Y [A

28' a-x [nu wa-a-tar]

29' ku-wa-pí a-ar-nu-mi [nu pé-e-da-mi-it

30' Ú-UL šă-aq-qa-aḫ-hi [nu ^{gis}MA ma-ah-ha-an]

31' ÍD-az ar-ḫa ḫa[-ta-an ti-ya

32' BE' -EL' -YA' x x x [i-na-an]

33' pát-tu-li-ya-an-na ḫ [al-zi-iš-ki-mi

34' x-qa-aḫ-ḫi x x nu-mu DINGIR-Y [A QA-TI-YA e-ep

35' nu-mu x x x x x

36' nu-mu-za DINGIR-YA ša-šu-li nam-ma-kap-p [u-i'?

“(III 27-36) *Su gibi akıyorum, nerede olduğumun farkında değilim. Bir kayak gibi nehirde (ne zaman) karaya (vurup) çıkacağımı bilmiyorum. Tanrım...Hastalık ve ızdırap çekiyorum...Tanrım elimim tut beni duy ve bana nezaketle bak*”

Bir Kralın Güneş Tanrısına Duası (CTH 374)

Kralın toprağa çıkmayan kayak ile kendisi arasında benzerlik kurması: Tanrının kendisine neden hastalık verdiğini bilmeyen kral, metinde tanrıya bununun nedenini sormuş ve hastalık nedeni ile eskisi gibi hareket imkânı kalmadığı için toprakta yürümekten bile aciz olduğunu tanrıya anlatmaya çalışmıştır. Bu kısımda rotasını bilemeyen kayak ile kendisi arasında benzetme yaparak ne zaman toprakta dilediğince vakit geçirebileceğini bilmediğini tanrıya iletmıştır.

KUB 36 75+Bo 46 96 Rs. III⁵³⁰

2' [(du-ud-du-wa-ra-an-za-kán LÚ-aš m)] a-aḫ-ḫa-an pád-du-y [(a-u-wa-ar pé-eš-ši-ya-nu-un)]

3' [(nu-uš-ša-an nam-ma da-an-ku-wa-i)] ta-ga-an-zi-pí ka-r [(u)] ú-i-li- [(ya-at-ta)]

⁵²⁹ Transliterasyon için bkz., Lebrun, *Hymnes et prières hittites*, 100; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 102.

⁵³⁰ Transliterasyon için bkz., Lebrun, *Hymnes et prières hittites*, 126; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 109 ve Lebrun, *Hymnes et prières hittites*, 106.

4' [(Ú-UL ú-e-ḫa-aḫ)] -ḫa <-ri >

5' [(nu wa-a-tar ma-aḫ-ḫa-an) ar-nu] -mi nu pé-e-da-mi-it Ú-UL ša-aq-qa-aḫ-ḫi

6' [(nu ^{giš}MÁ ma-aḫ-ḫa-an) ÍD-az ar-ḫ]a ḫa-ta-an-ti-ya a-ar-ḫi-nu Ú-UL ša-a-aq-qa-a [ḫ-ḫi]

“(A 2-4) Eli ayağı tutmayan biri gibiyim, koşamıyor ve kara toprakta (gönlümce) eskisi gibi artık hareket edemiyorum. (A Ay. 5-6) Ne zaman su gibi aksam (aktığım) yönümü bilemiyorum. Bir kayak gibiyim toprağa ne zaman varıp (ayak basacağımı) da bilemiyorum.”

III. Hattuşili ve Kraliçe Puduḫepa'nın Arinna Kenti Güneş Tanrıçası'na Duası, (CTH 383)⁵³¹

Su altında kalmış bir taş ile bakımsız bir şehir arasında benzerlik kurulması: III. Hattuşili, Güneş tanrısına kendisini anlatmış ve geçmişte yaşanan olumsuz olayların kendisiyle ilgili olmadığı yönünde onu ikna etmeye çalışmıştır. Bu sırada tanrılar için iyi bir hizmetkâr olduğundan bahsetmiş, bunu da Hititler için kutsal kabul edilen Nerik kenti için yaptıklarını anlatarak kanıtlamaya çalışmıştır.

Gaşkalar, Nerik kentini özellikle bakımsız bırakmış ve unutulmaya yüz tutmuş bu şehri III. Hattuşili onların elinden alarak imar etmiş ve sular altında kalan bir kent görünümünden kurtarmıştır.⁵³²

KUB 21.19 (Frg. 1) Rs. III⁵³³

9' ma-a-an-mu ŠE [Š-Y [A ^mNIR.GÁL-iš ^{URU}Ha-at- [tu-ša-an ... [

10' ^{URU}Ka-a-ta-pa-an URU-an nam-ma- [i [a ta-ma-a-u [š ... [

11' na-at-za Ú-UL me-ma-aḫ-ḫu-un KUR ^{URU}Ne-r [i-ik [

12' ḫu-u-d [a-a [k-pát ka-ru-ú-i-li-ia-aš A-NA LUGAL^{MEŠ} x [... [

13' ḫar-kán-za e-eš-ta nu KASKAL^{MEŠ} an-da wa-ar-ḫu-e-e [š-šar [

14' nu-kán ^{URU}Ne-ri-iq-ka₄-aš URU-aš ^{NA₄}a-ku-uš GIM-an / [

15' an-da e-eš-ta nu-kán ḫal-lu-u-wa-aš :wis-ta-aš kat-t [a-an [

⁵³¹ Tam metin için bkz., KUB XXI 19+1193\u(+)KUB XIV 7+1303\u(+)Bo 4222+338\v.

⁵³² Volkert Haas, *Der Kult von Nerik: ein Beitrag zur hethitischen Religionsgeschichte*, Studia Pohl 4 (Roma: Pontificium Institutum Biblicum, 1970), 7.

⁵³³ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), *hethiter.net*: CTH 383.1 (erişim 18 Ocak 2016); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 157.

16' nu-kán ^{URU}Ne-ri-iq-ka₄-an URU-an ^{NA₄}a-ku-un GIM-a [n []
 17' ḫal-lu-wa-az uis-ta-az ša-ra-a ú-da-aḫ-ḫu-u [n [[... []
 18' A-NA ^D[U ^{URU}Ne-ri-ik DUMU-KA ḫa-an-da-aš še-er d [a-aḫ-ḫu-un []
 19' nu KUR ^{URU}Ne-ri-ik EGIR- [p [a a-še-ša-nu-nu-un ^{URU}N [e-ri-iq-ka₄-an URU-an []
 20' EGIR-pa ú-e-da-aḫ-ḫu-un nu-za A-NA KUR ^{URU}Ne-r [i-ik []
 21' SAG.DU-YA ZI-YA uš-ša-ni-iš-ke-nu-un
 22' ka-ru-ú-ma ku-i-e-e [š LU [GAL^{MES} e-še-er ^DIŠKUR ku-e- [da-aš-ša []
 23' ^{GIŠ}TUKUL pí-ia-an ḫar-t [a [[nu-z [a ^{LÚ}KÚR^{MES} tar-uḫ-ḫi-iš-ker
 24' KUR ^{URU}Ne-ri-ik- [ma EG [IR-pa Ú-UL ku-iš-ki [... []
 25' na-an Ú-UL ku-iš-ki ú-e-te-et

“(III 9-25) Kardeşim Muḫattalli Hattuša, [[, Katapa ve diğer kentleri bana verip durdu ama ben reddettim. Nerik ülkesi önceki krallar zamanında mahvedilmiş idi. Yolları fundalıklarla kaplanmıştı. Nerik kenti su içinde bir taş gibiydi. Derin sular ile (dolmuş) idi. Nerik kentini derin sulardan bir taş gibi kurtardım. Nerik ülkesini sevimli oğlum Nerik ülkesi fırtına tanrısı için düzenleyip aldım. Nerik ülkesini yeniden iskân ettim. Nerik kentini yeniden inşa ettim. Nerik kentine şahsımı ve ruhumu adadım. Eskiden kral onlara fırtına tanrısının silahı verilmiş idi. Onlar düşmanı yenip durdular. Böylece Nerik ülkesini hiç kimse ele geçir(e)medi ve (bundan dolayı kenti) inşa etmedi.”

3.4.5. ‘Soğuk Su’ İfadesinin Kullanılması

Soğuk su içmek, özellikle yaz aylarında insanı ferahlatan bir eylemdir. Eskiçağ uygarlıkları için yaz mevsiminde soğuk suya ulaşmak ayrıcalıklı bir durum olarak değerlendirilmiştir. Bu bilinçle dua sahibi, tanrıdan isteklerini sıralarken söylediği güzel sözlerle soğuk su arasında bir benzerlik kurmuş; bu sözlerin, soğuk su gibi tanrıların yüreğini yatıştırmasını talep etmiştir.

Güneş Tanrısına Dua, (CTH 372)

Tanrılara sunulan övgülerin onları yatıştırması ile soğuk su arasında benzetme yapılması: Tanrıların hastalıkları cezalandırma aracı olarak verdiklerine inanılması nedeniyle, hastalığından kurtulmak isteyen kral, bağışlanma talep etmiş ve tanrıya övgüler yağdırmıştır. Bu övgülerin sonucunda ise tanrının kalbinin yumuşamasını ve soğuk içen bir insan gibi ferahlayarak kendisine merhamet etmesini beklemiştir.

KUB 31 127+36 79+ABoT 44+FHG 1+ABoT 44b+44a+KUB 31 131+132+36 79a⁵³⁴

8 nu-mu DINGIR-YA da-al-liš-š [a-a] n-ti UKÙ-ši UD.1.KAM^{hi.a} -u-uš?

9 i-da-da' -la-e-eš GE₆ -uš HUL-e-es' ma-ni-in-ku-wa-an

10 le-e tar-na-at- ti

11 nu-mu ḥa-ra [-]-aš la-a-i nu-mu-kán DINGIR-YA

12 DUMU.NAM.LÚ.ULÙ^{lu} IGI [^{hi.a} -it a-aš-šu an]-da a-ú

13 nu-mu-wa-kán x [] nu-mu-aq-qa-ta-an

14 x-x-a-an-z [i]x-x ^dUTU-uš

15 LÚ-an d [a]

16 i-e-x [] wa-aš-du-li-in []

17 ku-it x [] n]a-at-mu 2-ŠU 3-ŠU

18 wa-aš-túl-a [š]-me-et ar-ḥa la-a-i

19 nu-za x [] tar-aḥ- du []

20 mu-x [] kat-ta-an x x []

21 ti-i [t-ta-nu-u-ut] x-ta ki-i-mu []

22 ud-da [a-ar] DINGIR-YA e-ku-na-aš ú-e-te-na-az

23 ma-a [ḥ-ḥ]a-an ŠÁ-it wa-ar-ša-nu-ud- du []

“(IV 8-10) [] [Tanrım, (benim gibi iyi bir) adama kötü gün(lerin) ve gecelerin yaklaşmasına izin verme. (IV 11-18) Suçumu bağışla ve (benim gibi) adama iyi gözle bak. [(IV 19-23) [] [Tanrım bu sözler soğuk su gibi (senin) kalbini yatıştırın.”

II. Muḫattalı'nın Kummanni Ülkesi Fırtına Tanrısına Duası, (CTH 382)

Tanrıdan ‘soğuk su ver’ ifadesi ile bağışlanma talep edilmesi: Soğuk su; Eskiçağ metinlerinde sevilen, değer verilen bir nesne olarak yer almıştır. Tanrıdan bağışlanma dileyen kral ‘bize soğuk su ver’ ifadesi ile bu isteğini dile getirmiş ve bağışlanması durumunda, soğuk suyu bulmuş gibi ferahlayacağını belirtmiştir.

⁵³⁴ Transliterasyon için bkz., Lebrun, *Hymnes et prières hittites*, 100-101; tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 102.

KBo 11.1 Rs.⁵³⁵

12' ma-a-an ŠA KUR^{URU} Kum-ma-an-ni a-aš-ša-u-wa A-WA-TE^{MEŠ} ki-i
pé-eš-ta na-aš-ma-at-kán an- [[

13' na-aš-ma A-NA DINGIR-LIM^{URU} a-ru-u-uš-na ḫal-za-iš
ki-nu-un ka-a-ša a-pé-e-da-ni me-mi-ni A-BI ŠA LU [GAL ... [

14' ša-an-ḫa a-ra-wa-an-na-aš-ša-ia SISKUR
ŠA DINGIR-LIM^{URU} a-ru-u-uš-na BAL-an-zi na-at [[

15' an-za-aš-ma-an-na-aš DUMU.LÚ.U₁₉.LU ku-it nu še-ek-ku-e-ni ku-e
INIM^{MEŠ} KA_xU-az-na-a [š ú-et [

16' Ú-UL ku-e še-ek-ku-e-ni KA_xU-na-aš-kán ku-e Ú-UL ú-et na-at ma'- [[

17' na-at DINGIR^{MEŠ} ^DA.NUN.NA.KE₄ GE₆-i KI-pí ša-an-ḫa-an-du
na-at ku-u-un UD^{KAM}-an [[

18' na-at la-a-at-ta-

18' nu-kán ^D[U EN-YA KUR^{URU} Kum-ma-an-ni a-ša-u-i-it IGI [^{HIA}-it [a-uš'-x

19' ^DU-na-aš aš-šu-li an-na-aš ^{UZU}UBUR ma-aḫ-ḫa-an šu-un-na-zi-an-te- [eš [

20' iš-pí-ia-an-te-eš-ma-an-na-aš A-NA ME-E KA-ŠÍ-I ma-aḫ-ḫa-an nu ^D [[
U EN-YA a- [[

21' na-at DUMU.L [Ú [.U₁₉.LU iš-pí-ia-nu-mar e-eš-du A-NA ^DU-ma-at EN-YA
wa-al- [li-ia-tar [

22' nu-kán ŠÀ KUR-TI A-NA ^DU NINDA.GUR₄.RA pa-an-ku-e-eš-zi
GEŠTIN iš-pa-an-tu-uz-zi- [[

23' nu ^DU EN-YA a-aš-ša-u-e-eš UN^{MEŠ}-uš x- [[

“(Ay. 12-23) O, Kummanni ülkesinin iyi şeyleri verirse tanrı da onları iste(miş)se Arušna kentinin tanrısının ismiyle zikredil(miş)se bak, bu işi(n sorumluluğu) kralın babasına yüklenmiştir. Ondan intikam al. Arušna kenti tanrısı (için kutlanan) ayını kutlarlar. [[Biz insanoğlu ağzımızdan [çıkan [bu sözleri tanıyıp itaat edeceğiz. [[Ağzımızdan çıkmayan (sözleri de) tanımayacağız. Öfkenin sebebi onlarsa A.NU(N).NA.KE₄ tanrıları karanlık

⁵³⁵ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 382 (erişim 24 Eylül 2016); tercüme için bkz., Karauğuz, *Hittit Duaları Kil Kitapları*, 154 ve Singer, *Hittite Prayers*, 81-85.

toprakta onları arayıp [bulsunlar [. Bu günde yok etsinler. (Böylece) Kummanni ülkesi beyim fırtına tanrısı iyilikle gözlerini çevirecek. Fırtına tanrısı nasıl esenliğimiz için ana kucağını açmışsa, [[. Soğuk suyu(n sevilmesi) gibi beyim fırtına tanrısı bize (soğuk) su ver. [[. İnsanoğlu doyana kadar tıka basa yesin. Beyim fırtına tanrısına övgü olsun. Ülkede somun ekmek çoğalacak. Şarap adak kabı [[Beyim fırtına tanrısı insanoğluna iyilikle (muamele edip) dinle.”

3.4.6. Tanrıların Su Kaynaklarından Çağırılması

Hititler inancına göre karşılaşılan felaketlerin sebeplerinden biri, öfkelenen bir tanrının ülkeyi terk etmesi olmuştur. Böyle bir durumda, tanrının ülkeye geri dönmesi için ikna edilmesi gerekmiştir. Aksi takdirde, hastalık, salgın, kıtlık, kuraklık, ev içinde kan, lanet ve gözyaşı gibi birçok felaketin meydana gelmesi olası görülmüştür.⁵³⁶ Tanrıları ikna etme yöntemlerinden biri, onların geri dönecekleri yolları kurban malzemeleriyle donatmak olmuştur. Tanrıların kızdıklarında gittikleri yerler çeşitlilik göstermiş; bu yerler arasında ırmaklar, nehirler, denizler ve su kaynakları yer almıştır.⁵³⁷

II. Murşili'nin Telepinu'ya Duası, (CTH 377)⁵³⁸

Denizden tanrının çağırılması: Veba ve çekirge istilasının getirdiği zorluklarla boğuşan Hattuša kenti için kral II. Murşili, Telepinu'ya dua etmiştir. Bu sıkıntıların nedenini Telepinu'nun ülkeyi terk etmesi olarak düşünmüş ve onun gidebileceği yerlerden birisi olarak düşündüğü denizden onu çağırmıştır.

KUB 24.1 (Frg. 1)Vs. I⁵³⁹

3 [^DTe-li-p [í-nu-uš šar-ku-uš n [a-ak-ki-iš [DINGIR-LIM-iš zi-ik

4 u-i-ia-at-mu ^mMur-ši-DINGIR-LIM L [UGAL-uš tu [-e-el ARAD-KA

5 MUNUS.LUGAL-aš-ša tu-e-el GÉME-iš [u-i [-e- [e [r i-it-wa

6 ^DTe-li-pí-nu-un an-ze-el EN-NI DINGIR-LAM

7 ŠA SAG.DU-NI mu-ga-a-i

8 nu-za-kán ma-a-an na-ak-ki-iš ^DTe-li-pí-nu-uš še-er ne-pí-ši

⁵³⁶ Esmat Reyhan, “Hitit Arşivlerinde Kizzuwatna Kökenli ‘Tanrıları Çağırma Ritüelleri,’” *Tarih Araştırmaları Dergisi* 35, no. 60 (2016): 2.

⁵³⁷ Reyhan, “Hitit Arşivlerinde,” 13.

⁵³⁸ Tam metin için bkz., A. KUB XXIV 1+1122\W+217\W B. KUB XXIV 2.

⁵³⁹ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/*: CTH 377 (erişim 18 Ocak 2016); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 119.

9 DINGIR^{MEŠ}-aš iš-tar-na ma-a-an a-r [u-n [i na-aš-ma A-NA HUR.SAG^{MEŠ}
 10 wa-ḥa-an-na [p [a-a-an-za na-aš-ma-za I-NA KUR^{LÚ}KÚR za'-aḥ-ḫi-ia pa-a-an-za
 11 ki-nu-na-at-ta ša-ne-ez-zi-iš wa-ar-šu-la-aš
 12 GİŠ^{EREN}-an-za Ĭ-an-za kal-li-iš-du na-aš-ta EGIR-pa
 13 É^{ka}-ri-im-ni an-da e- [ḫ [u nu-ut-ta ka-a-ša
 14 mu-ki-iš-ke-mi NINDA^{ḫar}-ši-i [t^{DUG}iš-pa-a [n-du-zi-it
 15 nu-uš-ša-an pa-ra-a ka-la-a-an- [ká [n-za e-eš nu-ut-ta ku-i [t [
 16 me-mi-iš-ke-mi nu-mu DINGIR-LUM iš-ta-ma-na-an
 17 la-ga-a-an ḫar-ak na-at iš-t [a-ma [-aš-ki

“(I 3-7) *Sen Telepinu güçlü ve onurlu (bir) tanrı(sın). Kral Muršili, erkek kölesini ve kraliçe (de) cariyesini bana: “Gidin, beyimiz, kişisel tanrımız Telepinu’ya yalvarın” (diyerek) gönderdi. (I 8-10) Eğer onurlu Telepinu, (senin gücün) tanrılar arasında semalara (yükselmışse) denize ya dağlara dönüp gitmişse ya da düşman ülkeye savaşmaya gitmişse (I 11-17) şimdi seni hoş, güzel kokulu içki, sedir ağacı ve yağ davet etsin. Tapınağa tekrar gel. İşte bak sana, somun ekmeği ve adak içki kabı ile sana dua ediyorum. Sana: “Tanrı beni duymak için (sesime) kulak ver. (Beni) duy” deyip duruyorum.”*

II. Muḫatalli’nin Duası, (CTH 381)

Tanrılar nehirlerden çağırılırken başka tanrılardan yardım istenmesi: Bu ritüel metinde kral II. Muḫatalli kalbine doğan bir üzüntü neticesinde birçok tanrıyı bu histen kurtulmak için yardıma çağırmıştır. Kral, yardım isteme sırasında tanrılar için sofralar kurdurmuş ve Arinna Kentinin Güneş Tanrıçasından diğer tanrıları ikna etmek için yardım istemiştir. Tanrıların çağırıldıkları yerler arasında su kaynaklarından birisi olan nehirler de metinde yerini almıştır.

KUB 6.45 Rs. III⁵⁴⁰

18 nu ka-a-ša a [m]-mu-uk mNIR.GÁL LUGAL-uš^{LÚ}SANGA ŠA^dUTU^{URU}PÚ-na
 19 Û^{DINGIR}^{MEŠ} ḫu-u-ma-an-da-aš ne-pí-ša-aš^dUTU-i ar-ku-iš-ke-mi
 20 nu ne-pí-ša-aš^dUTU-uš EN-YA ke-e-da-ni UD^{KAM}-ti
 21 DINGIR^{MEŠ} a-ra-a-i nu DINGIR^{MEŠ} ku-i-e-eš ke-e-da-ni UD-ti

⁵⁴⁰ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/*: CTH 381 (erişim 2 Aralık 2017); tercüme için bkz. Karağuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 145.

22 ku-e-da-ni ar-ku-u-e-eš-ni IŠ-TU EME-YA ḫal-zi-iḫ-ḫu-un

23 na-aš ne-pí-ša-aš ^dUTU-uš ne-pí-ša-az KI-az HUR.SAG^{MEŠ}-az

24 ÍD^{MEŠ}-az IŠ-TU É^{MEŠ} DINGIR^{MEŠ}-ŠU-NU ^{GIŠ}GU.ZA^{MEŠ}-ŠU-NU ḫal-za-a-i

“(III 18-22) Bak! Burada Arinna kentinin güneş tanrıçasının ve tüm tanrıların rahibi ben kral Muḫattali, göğün güneş tanrısına yalvarıp duruyorum. Beyim göğün güneş tanrısı, bugün, tanrıları tut. Bugün dilimle tanrıları (ben nasıl) çağırdımsa (sen de) (III 23-24) göğün güneş tanrısı (sen bizzat), gökyüzünden, yeryüzünden, dağlardan, nehirlerden, tahtlardan ve tapınaklardan çağır onları.”

3.4.7. Yağmur Duası

Yağmur duası, eskiçağlardan günümüze farklı uygarlıklar tarafından uygulanmış ve kurak dönemlerde tanrılardan bu yöntem ile yağmur istenmiştir. Hititlerin de benzer şekilde yağmur duası yaptığı, II. Muršili’nin dua metninden anlaşılmıştır.

II. Muršili’nin Telepinu’ya Duası, (CTH 377)

Tanrıdan yağmur istenmesi: Sulamalı tarımın yapılamadığı bir bölge olan Orta Anadolu coğrafyası için yağmur oldukça kıymetliydi. Yağmur ile gelen bereket ve onun getirdiği zenginliğin farkında olan Hititler’in tanrıdan yağmur isteği metinlere yansımıştır.

KUB 24.1 (Frg. 1) Rs. IV⁵⁴¹

9 A-NA LUGAL-ma MUNUS.LUGAL DUMU^{MEŠ} LU [GAL ... [

10 TI-tar ḫa-ad-du-la-tar in-na- [ra-wa-tar ... [

11 EGIR.UD-MI du-uš-ga-ra-at-ta-a [n-na ... [nu ḫal-ki-ia-aš [

12 ^{GIŠ}GEŠTIN-aš ^{GIŠ}še¹-e-ša-an-na-aš GU⁴ [^{HLA}A-aš ... [

13 ŠAḪ-aš ANŠE.GİR.NUN.NA^{HLA}-aš ANŠE.KUR.RA-aš g [i-im-ra-aš ... [

14 DUMU.LÚ.U₁₉.LU-aš-ša ŠA EGIR.UD-M [I ... [

15 nu mi-e-eš-du ḫé-e-mu-uš-ša ú²- [wa-an-du[?] [

16 nu še-e-eš-ša-u-wa-a [š I [M^{HLA}-uš i-i [a-an-ta-ru [

17 nu I-NA KUR ^{URU}ḪAT-TI ma-a-ú še-e [š [-du

18 nu pa-a-an-ku-uš a-pa-a-at e-eš-du ḫal-za-a-i

⁵⁴¹ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net*: CTH 377 (erişim 18 Ocak 2016); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 121.

19 DUB-1-[PU] QA-TI LÚDUB.SAR-za GIM-an

20 A-NA LUGAL še-er PA-NI dTe-li-pí-nu

21 UD^{KAM}-ti-li ar-ku-wa-ar e-eš-ša-i

“(B IV 9-18) Kral, kraliçe, prensler ve Hatti ülkesine sonsuza kadar yaşam, sıhhat, zindelik, uzun yıllar ve sevinç ver. Üzümlü, badem ağacını, sığırları, koyunları, keçileri, domuzu, katırları, eşeği, otağı, yabani hayvanları ve insanı gelecekte bereket(li bir şekilde) verip dur ve (orada) gelişsinler. Rüzgarlar [[yağmurları getirsin. Hatti ülkesi gelişsin, zenginleşsin ve (orada bulunan) topluluk: “öyle olsun” diye bağırır. (Kolophon) (B IV 19-21) “Kâtip, Telepinu’nun huzurunda kral namına günlük duasını yapar” (başlıklı) birinci kil kitap bitti.”

3.4.8. Su Kaynaklarının Şahit Olarak Çağırılması

Veba karşısında çaresiz kalan II. Murşili fal açtırarak vebanın nedenini öğrenmiş ve babası tarafından öldürülen Genç Tutḫaliya’nın intikamının tanrılar tarafından bu şekilde alındığı sonucuna varmıştır. Bu suçun babası tarafından işlendiğine şahit göstermek için tüm tanrılar meclise çağırılmış, çağırılan tanrılar arasında su kaynakları da yerini almıştır.

II. Murşili’nin Veba Duaları, (CTH 378.1)⁵⁴²

Meclise tanrıların ve su kaynaklarının çağırılması: Nehirler, pınarlar ve düdenler Hititler tarafından kutsal kabul edilmiş ve tanrılarla eşit görülmüştür. II. Murşili tanrılardan vebanın Hitit ülkesinden kaldırılmasını dilerken, su kaynaklarını tanrılar ve kutsal kabul edilen bölgeler ile meclise çağırarak itirafına şahit göstermiştir.

KUB 14.14 (Frg. 1) + KUB 19.1 (Frg. 2) Vs.⁵⁴³

1 [DINGIR^{MEŠ} EN^{MEŠ}-YA DIN [GIR LÚ^{MEŠ} ḫ[u-u-ma-an-te-e [š DI[NGIR^{MEŠ} MUNUS^{MEŠ}

ḫu-u-ma- [a [n-te-eš DINGIR^{MEŠ}
2 [ŠA KU [R^{URU} HA-AT-TI [DING [IR^{MEŠ} LÚ^{MEŠ} ḫu-u-ma-an-te-eš li-in-ki-ia-aš
DINGIR^{MEŠ} MUNUS^{MEŠ} ḫu-ma-a [n-te-eš [

⁵⁴² Tam metin için bkz., A. KUB XIV 14+KUB XIX 2+KUB XIX 1+1858\B. KUB XXIII 3. 378.2 A. KUB XIV 8 B. KUB XIV 11+650\B. KUB XIV 10+KUB XXVI 86. 378.3 KUB XIV 12. 378.4 A. KUB XIV 13+KUB XXIII 124 B. KBo XXII 71.

⁵⁴³ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net*/: CTH 378.1 (erişim 18 Ocak 2016); tercüme için bkz. Karağuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 121.

3 [l [i-i [n [-ki-ia-aš ka-ru-ú-i-li-eš DINGIR^{MEŠ} LÚ^{MEŠ} hu-u-ma-an-te-eš DINGIR^{MEŠ}
MUNUS^{MEŠ} hu-u-ma-an-t [e-eš [

4 a-pé-da-ni-za UD-ti ku-i-e-eš DINGIR^{MEŠ} tu-l [i-ia [li-in-ki-i-ia k [u-ut
[-ru-wa-an-ni

5 hal-zi- [i [a-an-te-iš e-eš-tén HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} PÚ^{HIA} D^DKASKAL.KUR^{MEŠ}-ia

k[a²-a [-ša-aš-ma-aš am-mu-uk

6^mMur-ši-li-iš LÚ^SSANGA-KU-NU ARAD-KU-NU ar-ku-wa-a-nu-un nu-uš-ma-aš-za
ar-ku-wa-ar

7 ku-e-da-ni me-mi- [i [a-an-ni še-er e-eš-ša-aḫ-ḫi

(Frg. 1) Vs.

7 nu-mu DINGIR^{MEŠ} EN^{MEŠ}-YA me-m [i-i [a-an-mi-i [t ... [

“(Öy. A 1-7) Tüm erkek tanrılar, tüm tanrıçalar, tüm yemin tanrıları, tüm yemin tanrıçaları, tüm kadim tanrılar, tüm kadim tanrıçalar (ile ey) dağlar, nehirler, pınarlar ve düdenler bu mesele için meclise şahit (olun diye) çağırıldınız. Rahibiniz ve köleniz ben Muršili (sizlere) bu sözlerle dua ediyorum. Efendilerim tanrılar (duamın) söz(lerini) işitiniz.”

3.4.9. Nehir Ritüellerinin İhmal Durumunda Olası Sonuçlar

Tanrılar için yapılacak olan ritüellerin ihmal edilmesinin, tanrıları kızdıracığına, bu durumun da bazı felaketleri beraberinde getireceğine inanılmıştır. II. Muršili, Hitit ülkesinde yirmi yılı aşkındır devam eden salgının nedeninin Mala Nehri (Fırat Nehri) ritüellerinin ihmal edilmesi olduğunu fal vasıtasıyla belirlemiştir. Bunun üzerine kral, tanrılara bir daha bu ritüelleri ihmal etmeyeceğinin sözünü vermiş ve salgının yatışmasını tanrılardan talep etmiştir.

II. Muršili'nin Veba Duaları, (CTH) 378.2

Salgın nedeni olarak nehir ritüellerinin ihmalinin düşünülmesi: Veba nedeni ile ülkesi zor durumda kalan II. Muršili, vebanın nedeni olarak Fırat nehri ayininin yapılmamasını fal vasıtasıyla öğrendikten sonra tanrılara başvurmuştur. Yapılan hatanın anlaşıldığının ve tekrar edilmeyeceğinin sözünü tanrılara vermiştir. Ayrıca bu hatanın babası tarafından yapıldığını ifade edip, o dönemdeki ihmal nedeni ile artık Hatti ülkesine zarar veren vebanın devam etmemesini tanrılardan talep etmiştir.

KUB 14.8 Vs.⁵⁴⁴

6' [... ... Š]A DINGIR^{MEŠ}-YA ku-i-e-eš LÚ^{MEŠ}NINDA.GUR₄.RA- [uš ...]
7' [aš-ša-a]n-te-eš e-še-er na-at ak-ki-i [š-ka-an-ta-at] [...]
8' [me-mi-ia[?]-a]š nam-ma na-ak-ki-iš-ta nu ŠA DING [IR^{MEŠ}...]
9' [... ... k [a-ru-ú-i-la DUB.2.KAM^{HIA} pé-ra-an ú[?]- [e-mi-ia-nu-u [n[?] 1 ṬÚP-PU
Š[A SISKUR ŠA ^{ID}ma-a-la]
10' [ka-ru-ú]-ma-wa SISKUR ŠA ^{ID}ma-a-la ka-ru-ú- [i-li-i]-e-eš LUGAL^{MEŠ} ḫi-i [n]-k
[án]
11' [ḫar-ke-e]r ku-it-ma-an-ma IŠ-TU UD^{KAM}-U [M] A-BI-YA I-NA KUR ^{URU}ḪA-AT-TI
a [k-ki-iš-ke-et-ta-at]
12' [nu SISKUR ŠA ^{ID}ma-a-la Ú-UL k [u]-wa-pí-ik-ki i-ia-u-e-en

“(Öy. 6-12) Tanrılara somun sunanlar öldü. Veba (ülkeyi) sıkıntıya sokmaya devam etti ve bu durumu bir fal ile tanrıya sordum. (Bu konuda) biri Mala nehri ritüeli ile ilgili olan iki kil kitap buldum. Önceki krallar Mala nehri ayinini düzenlemişti ama babamın zamanından beri Hatti ülkesinde insanlar öldüğünden Mala nehri ayinlerini yapamamıştık. ...”

KUB 14.8 Vs.⁵⁴⁵

35' ^ddam-na-aš-ša-ru-uš-kán ku-it I-NA ŠÀ-BI É ^dIM ^{URU}ḫa-at-ti BE-LÍ-YA
36' me-mi-ya-an-ma-kán LÚ^{MEŠ} ^{URU}ḫa-at-ti-pát ḫu-u-da-a-ak šar-ri-i-e-er
37'[nu-wa]-ra-aš ma-a-an A-NA ^dIM ^{URU}ḫa-at-ti BE-LÍ-YA [k]ar-tim-mi-ya-az ki-
ša-at
38' na-at ḫa-an-da-a-et-ta-at SISKUR-ya ŠA ⁱ[^Dma]-[a]- [la] ḫi-in-ga-ni še-e-er
39' a-ri-ya-nu-un nu-mu-kán a-pí-ya-ya ^dI [M ^{URU}ḫa-at-ti]i EN-YA pé-ra-an ti-ya-u-
an-zi
40' ḫa-an-da-a-et-ta-at nu-za-kán [ka-a-ša] [... wa-aš]-túl tar-na-aḫ-ḫu-un
41' e-eš-zi-ya-at i-ya-u-e-en-n [a-at] [...] am-mu-uk pé-ra-an

⁵⁴⁴ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/*: CTH 378.2 (erişim 18 Ocak 2016); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 125-127.

⁵⁴⁵ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/*: CTH 378.2 (erişim 18 Ocak 2016); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 125-127.

42' *ki-ša-an-za A-NA PA-AN A-BI-YA x [...] [...] [an-da]*

43' *im-ma ša-a-ag-ga-aḫ-ḫi x [...] x*

44' *me-mi-ya-aš nu-za ^dI [M ...] x*

45' *še-er kar-tim-mi-ya-u-wa-a [n-za] [...]*

46' *[a]k-ki-iš-ke-et-ta-r [i]*

Rs.III

1' *[ma-a-an I-NA ŠÀ KUR ^{URU}ḫa]-a [t-ti]*

2' *[ak-k]i-iš-ke-et-ta-ri nu-za k [a?-a-ša]*

3' *[A-N]A ^dIM ^{URU}ḫa-at-ti EN-YA [...]*

4' *[a-pá]d-da še-er e-eš-ša-aḫ-ḫi nu-ut-[ta]*

5' *[ḫ]a-li-iḫ-li-iš-ke-mi nu du-ud-duḫa [l-zi-iš-ša-aḫ-ḫi]*

6' *[n]u-mu ^dU ^{URU}ḫa-at-ti EN-YA iš-ta-m [a-aš]*

7' *[n]u-kán I-NA ŠÀ ^{KUR}ḫa-at-ti ḫi-in-kánt [a-ru-up-ta-ru]*

“ (Öy. 25-34) “Efendim Ḫatti kenti fırtına tanrısı tapınağının kalbindeki Damnaššaru tanrılarının olması ve beyim fırtına tanrısının tapınağında Ḫatti halkının meseleyi aniden ihmal etmeleri, Ḫatti kenti fırtına tanrısının öfkeli olmasının sebebi midir?” (Bu mesele) fal ile tespit ed(il)ip Mala nehri ritüeli hakkında fala baktım. (Falda) efendim Ḫatti kenti fırtına tanrısının huzurunda günahımı itiraf ettim. (Artık) ayini yapmaktayız. Günah (da) benim zamanımda gerçekleşme(miş)ti. Babamın zamanında (olan bir olaydı). [[. Beyim Hatti kenti fırtına tanrısı bu meseleye kızdığından ve Hatti halkı ölüp durduğundan beyim Hatti kenti fırtına tanrısına bir itirazım hep olacak. Beyim Hatti kenti fırtına tanrısı sana diz çöküyorum, bana merhamet et ve sesimi duy. Hatti ülkesinden salgını kaldır. ... ”

KUB 26.86+Bo 3144 Rs. III⁵⁴⁶

(Frg. 3)

8 *[nu]-za ut-tar ku-it ar-ḫa a-ri-ya-nu-un*

9 *[_] ḫi-in-ga-ni še-er ku-e A-WA-TE^{MEŠ} ḫ [a-an-da-et-ta-at]*

⁵⁴⁶ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/*: CTH 378.2 (erişim 7 Eylül 2017); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hittit Duaları Kil Kitapları*, 125-127.

- 10 [*na-a*]t EGIR-pa la-a-iš-ke-mi na-at- [*kán*]
- 11 [*šar-ni-i*]n-ki-iš-ke-mi nu A-WA-AT NI- [IŠ DINGIR-LIM]
- 12 [__ *hi-i*]n-ga-ni še-er ha-an-da-a-e [*t-ta-at*]
- 13 [__ N]I-IŠ DINGIR-LIM A-NA ^{DU} ^{URU}ha-a [*t-ti*]
- 14 [A-NA DINGIR^{MEŠ} EN^{MEŠ}-Y]A pé-ra-an ar-ḥa ši-pa-a [*n-ta-aḥ-ḥu-un*]
- 15 [...]-x pé-ra-an ar-ḥa ši-p [*a-an-ta-aḥ-ḥu-un*]
- 16 [... t]u-uk A-NA ^{DU} ^{URU}ha-a [*t-ti*]
- 17 [... še]-er
- 18 SISKUR-ya-aš-ma-aš [...] [SISKUR ŠA ^{ID}ma]-a-la-ma-mu ku-ithi- [*in-ga-ni*]
- 19 [__ *ha-an-da-e*]t-ta-at nu k [*a-a-ša*]
- (Frg. 2-3)
- 1/20 [... k]u-[it] i-ya-a [*ḥ-ḥa-ri*]
- 2/21 [... ^{URU}ha-at]-[ti] EN-YA DINGIR^{MEŠ} [...]
- 3/22 [_ ŠA ^{ID}ma-a-l]a EGIR-an tar- [*na-at-tén*]
- 4/23 [... ... ŠA ^{ID}ma]-a-la i-ia-a [*l-lu*]
- (Frg. 2)
- 5 [... ... a-aš-ša-nu-u]l-lu i-ia-mi- [*ia-at-za*]
- 6 [... ud-da-n]i-i ḥi-in-g [*a-ni*]
- 7 [... g]e-en-zu
- 8 [...]
- 1/8 [... ... I-NA ŠÀ KUR ^{URU}]ḥa- [*a*]t-ti ḥ [*i-in-ga-an ...*]

“(C III 8-19) Fala baktığım (bu) mesele için salgın üzerine fal vasıtasıyla tespit edilmiş bu sözleri yeniden büyüden kurtarıyor ve kefareti (i ne ise onunla) ödüyorum. Veba konusunda kehanetle tespit edilen yemin meselesine gelince, Hatti kenti fırtına tanrısı ve tanrılarım tanrı yemini için (icra edilen) ritüeli (yapmayı söz verip) adıyorum. Önceden [beylerim tanrılar için de [adadım. Hatti kenti fırtına tanrısına bir ayın [adadım [. Vebadan dolayı yapılmasının (mümkün olmadığı) Fırat nehri ayinine gelinirse şimdi Fırat nehrine (doğru) yola çıkıyorum. Fırat nehri ayininin (ihmalî) için beylerim tanrılar, beyim Hatti kenti fırtına tanrısı beni

*bağışla. Fırat nehri ayin(lerini) yerine getireceğim ve kutlayacağım. Beylerim tanrılar bana merhamet edin ve bu kutlama(yı yapma) nedenim salgından dolayı Hatti ülkesi içindeki vebanın yatışmasıdır.*⁵⁴⁷

3.4.10. Nehirlerin Tanrılarla Birlikte Anılması

Hava grubu tanrılarına, Hititler gibi tarım toplumları tarafından panteonda ilk sırada yer verilmiştir. Çünkü yaşamın sürekliliğini sağlayacak ürünlerin yetişmesi berekete, bereket ise düzenli yağışlara bağlıdır. Düzenli yağış olmadığında açlık ve kıtlık yaşanabilir; bu da birçok olumsuzluğun ortaya çıkmasına neden olabilirdi. Bu nedenle Fırtına Tanrısının daima memnun edilmesi gerekli görülmüş, onun öfkesinin getireceği felaketlerle karşılaşmamak için tüm sorumluluklar yerine getirilmeye çalışılmıştır. Yağışın bu denli önemli olduğu bir ülkede, su kaynaklarının da büyük önem taşıması kaçınılmaz olmuş; bu nedenle su kaynakları tanrı olarak kabul edilmiş ve tanrılarla birlikte birçok belge grubunda yer almıştır. Dua metinleri de su kaynaklarıyla birlikte tanrı adlarının geçtiği bu belge gruplarından birisi olmuştur.

II. Muwatalli ile Şimşeğin Fırtına Tanrısı'nın Birlikte Tüm Tanrılara Yaptığı Üzüntülerden Arınma Duası, (CTH 381)

Hava grubu tanrılarının ve nehirlerin birlikte anılması: II. Muwatalli adı geçen metinde sıkıntı yaşadığı bir durum nedeni ile tanrılardan yardım istemiştir. Tanrılara dua ederken, duanın başında önem verilen sıraya göre tanrıların isimlerini saymış, Fırtına tanrısı genellikle panteonun başlarında yerini almıştır. Hava olaylarını yöneten bu tanrı, tarım ülkesi olan Hititler için yağmur yağdırmaktan da sorumlu olan baş tanrı olarak düşünülmüştür. Tanrılarından sonra ise kutsal görülen alanların isimleri ile duaya devam edilmiş, bu alanlar arasında nehirler önemli bir yere sahip olmuştur.

KUB 6.45 Vs. I⁵⁴⁸

10 nu ki-iš-ša-an me-ma-i dUTU ŠA-ME-E Û dUTU URU PÚ-naGAŠAN
YA [MUNU]S.LUGAL

11 GAŠAN-YA MUNUS.LUGAL Š[A KU]R URU ha-at-ti dU LUGALŠA-ME-E

EN-YA dhé-pát

⁵⁴⁷ Tercüme tamamlama için bkz. Lebrun, *Hymnes et prières hittites*, 203-216.

⁵⁴⁸ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/*: CTH 381 (erişim 18 Ocak 2016); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 138.

12 MUNUS.LUGAL GAŠAN-YA ^dU [^{URU}.GIŠ^{MEŠ}GIDRU-ti LUGAL ŠA-ME-E-
BE KUR ^{URU}.GIŠ^{MEŠ}GIDRU-ti EN-YA

13 ^dU ^{URU}zi-ip-la-an- [da] EN-YA ŠA ^dU a-aš-ši-ya-an-za DUMU-aš

14 EN KUR ^{URU}.GIŠ^{MEŠ}GIDRU-ti ^dš [e-r]i-uš! ^{GU4}hur-ri

15 DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} hu-u-ma-an-te-eš HUR.SAG^{MEŠ}

16 ÍD^{MEŠ} ŠA KUR ^{URU}.GIŠ^{MEŠ}GIDRU-ti hu-u-ma-an-te-[eš] EN^{MEŠ} DINGIR^{MEŠ}

17 EN^{MEŠ} ^dUTU ^{URU}PÚ-na GAŠAN-YA Û DINGIR^{MEŠ} hu-u-ma-an-du-
uš.ŠA KUR ^{URU}KÙ.BABBAR-ti

18 EN^{MEŠ} LÚSANGA-az ku-e-da-aš ŠA KUR ^{URU}ha-at-ti-mu-kán

19 EN-UT-TA hu-u-ma-an-da-az ku-i-e-eš me-mi-iš-tén

“(I 10-19) Şöyle söyler: göğün güneş tanrısı ve sahibem Arinna kentinin güneş tanrıçası, sahibem kraliçe, Hatti ülkesinin sahibem kraliçesi, beyim göğün kralı fırtına tanrısı, sahibem kraliçe Hepat, göğün kralı Hatti ülkelerinin fırtına tanrısı, Hatti ülkesinin beyi, beyim Zippalanta kenti Fırtına tanrısı, fırtına tanrısının gözde oğlu Hatti ülkesinin beyi, tüm erkek ve kadın tanrılar, Huri ve Şeri, Hatti ülkesinin tüm nehir ve dağları, tüm Hatti ülkesinin beyleri (olan sizler) sahibem Arinna kenti güneş tanrıçası ve Hatti ülkesinin tüm tanrılarının rahibi (olan) sizler Hatti ülkesinin beyliğine (bey olarak) gösteriniz.”

KUB 6.45 Vs. I⁵⁴⁹

37 ^dUTU ŠA-ME-E ^dUTU ^{URU}PÚ-na ^dU ^{URU}PÚ-na ^dmi-iz-zu-ul-la-aš

38 ^dhu-ul-la-aš ^d.MUNUS^{MEŠ}zi-in-du-hi!-ya-
aš DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIRMUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ}

39 ÍD^{MEŠ} ŠA ^{URU}a-ri-in-na ^dU e-he-el-li-bi ^dU šu-hur-ri-bi

40 ^dU Hİ.Hİ ^dhé-pát ^{URU}ša-mu
ha DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ}HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA ^{URU}ša-mu-ha

41 ^dU pí-ha-aš-ša-aš-ši-iš ^dUTU ^{URU}PÚ-na ^dhé-pát MUNUS.LUGALŠA-ME-E

42 ^dU DU₆ DINGIR^{MEŠ} ŠA É.GAL hu-uḫ-ha-aš

43 ^dU ^{URU}ha-la-ab ^dhé-pát ^{URU}ha-la-ab ^dIŠTAR LÍL ^{URU}ša-mu-ha

⁵⁴⁹ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/*: CTH 381 (erişim 18 Ocak 2016); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 138-140.

- 44 ^dBE-E-[LA]-AT! A-YA-AK-KI ^da-pa-a-ra-aš ŠA ^{URU}ša-mu-ḫa DINGIR LÚ^{MEŠ}
- 45 DINGIR [MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG]^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA ^{URU}ša-mu-ḫa
- 46 [^dU NIR.GÁL] [^d]ḫé-pát ^dU ^{URU}ša-aḫ-pí-na DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ}
- 47 [_ _ _]D^{MEŠ} ŠA ^{URU}ka-da-pa
- 48 [^dU šar-ti-y]a-aš MUNUS.LUGAL ^{URU}k [a-da pa] DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} H [UR.SAG^{MEŠ}]
- 49 [_ _ ŠA ^{URU}ka-da-pa ^dU t [e-e]t- [ḫi-i]š-na-aš ^dU^{HIA}ḫ [u-u-ma-an-te-eš]
- 50 ^dU ^{URU}KÙ.BABBAR-[ti] šar-ku-uš AMAR-uš ^dU KARAŠ ^dUTU^{URU.GIŠ}GIDRU-t [i]
- 51 ^dLAMMA ^{URU}KÙ.BABBAR-ti ^dU ^{URU}ḫa-la-ab ^dḫé-pát ^{URU}ḫa-la-ab^{URU}K [Û.BABBAR-t]i
- 52 ^dA.A-aš ^ddam-ki-in-na-aš ^dZA.BA₄.BA₄ ^dDAG-iš ^dal-la!-tum
- 53 ^dIŠTAR ^{URU}ni-nu-wa DINGIR^{MEŠ} lu-la!-ḫi-ya-aš ^dku-pa-pa-aš
- 54 ^dIŠTAR ^{URU}ḫa-ad-da-ri-na ^dpí-ir-wa-aš ^daš-ga-ši-pa-aš^{HUR.SAG}piš-ku-ru-nu-wa
- 55 DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA[^{URU}KÙ.BABBAR]ti ^dkar-zi-iš
- 56 ^dḫa-pa-an-da-li-ya-aš ^{HUR.SAG}ta-at-[ta] [^HUR.SAG[šum-mi]-ya-ra
- 57 ^dU ^{URU}zi-ip-la-an-da ^{HUR.SAG}da-ḫa
- DINGIR [LÚ]^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ}
- 58 ÍD^{MEŠ} ŠA ^{URU}zi-ip-la-an-da
- 59 [^dz]i-it-ḫa-ri-ya-aš ^dU KARAŠ DUMU ^dU ^dLAMMA ^{KUŠ}kur-ša-aš
- 60 HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA ^{URU}zi-it-ḫa-ra
- 61 [_ _ _] x ^dUTU ^{URU}PÚ-na DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA ^{URU}u-ra-u-na
- 62 [^dU ^{URU}kum-ma-an-ni ^dḫé-pát ^{URU}kum-ma-an-ni ^dU ši-na-ap-ši

- 63 [^dh]é-pát ^{GIŠ}ši-na-ap-ši ^dU ^{HUR.SAG}ma-nu-zi-ya ^dNIN.GAL
- 64 [^dpí-š]a-nu-ḫi-iš ^{HUR.SAG}gal-li-iš-ta-pa-aš DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIRMUNUS^{MEŠ}
- 65 [^{HUR.SAG}^{MEŠ} ÍJ^D^{MEŠ} ŠA ^{URU}kum-ma-an-ni Û ŠA KUR^{URU}kum-ma-an-ni
- 66 [^dU pí-ḫa-mi]-iš DINGIR MUNUS-TUM ŠA ^dU pí-ḫa-mi ŠA^{URU}ša-na-ḫu-it-ta
- 67 [... ^{HUR.SAG}^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA ^{URU}ša-na-ḫu-it-ta

“(I 37-39) Göğün güneş tanrısı, Arinna kentinin güneş tanrıçası, Arinna kentinin fırtına tanrısı, tanrıça Mezulla, Hulla, tanrıça Zinduhija, erkek ve dişi tanrılar, dağlar ve Arinna kentinin dağları ve nehirleri, selametin fırtına tanrısı, yaşamın fırtına tanrısı (I 40) Şimşeğin fırtına tanrısı, Şamuha kenti tanrıçası Hepat, Şamuha kentinin erkek, dişi tanrıları, dağları ve nehirleri,(I 41-42) Şimşeğin fırtına tanrısı, Arinna kenti güneş tanrıçası, göğün kraliçesi Hepat, harabenin fırtına tanrısı, atalar(ımın) sarayının tanrıları, (I 43-45) Halep kenti fırtına tanrısı, Halep kentinin tanrıçası Hepat, Şamuha kenti otlığının tanrıçası İŞTAR, Aiaaku'nun hanımı, Şamuha kenti tanrısı Aparas', Şamuha kentinin erkek ve dişi tanrıları, dağları ve nehirleri,(I 46-47) [Güçlü fırtına tanrısı [, tanrıça Hepat, Şahpina kenti fırtına tanrısı, Katapa kentinin erkek ve dişi tanrıları, dağları, nehirleri(I 48-49) Yardımın fırtına tanrısı, Katapa kentinin kraliçesi, Katapa kentinin erkek, dişi tanrıları, dağları ve nehirleri, şimşeğin fırtına tanrısı, tüm fırtına tanrıları,(I 50-53) Hatti kentinin fırtına tanrısı, yüce buzağı, karargahın fırtına tanrısı, Hatti kentinin güneş tanrısı, Hatti ülkesinin koruyucu tanrısı, Halep kentinin fırtına tanrısı (ve) Hatti ve Halep kentinin tanrıçası Hepat, sular (bilgelik) tanrısı (eşi) Damnika, savaş tanrısı, taht tanrısı, ALLATUM, Ninive kentinin tanrıçası İŞTAR, dağ tanrıları, Kubaba (I 54-56) Haddarina kenti tanrıçası İŞTAR, Piru a, Aşgaşıpa, Pişkurunu a dağı, Hatti kentinin erkek, dişi tanrıları, dağları ve nehirleri, Karzi, taht tanrısı, Tatta dağı, Şumiğara dağı, (I 57-58) Zippalanta kenti fırtına tanrısı, Daha dağı, Zippalanta kenti erkek, dişi tanrıları, dağları ve nehirleri,(I 59-60) Zithariğ a, karargâhın fırtına tanrısı, fırtına tanrısının oğlu, av çantasının koruyucu tanrısı, Zithariğ a, Zithara kentinin dağları ve nehirleri,(I 61) [[Arinna kentinin güneş tanrıçası, Urauna kenti erkek ve dişi tanrıları, dağları ve nehirleri,(I 62-65) Kummani kenti [fırtına tanrısı [, Kummani kenti tanrıçası Hepat, kutsal yapının fırtına tanrısı, kutsal yapının tanrıçası, Hepat, Manuzziğ a dağının fırtına tanrısı, NIN.GAL, Pişanuḫi, Galliştapa dağı, Kummani kentininve ülkesinin erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (I 66-67) Şimşeğin fırtına tanrısı, Şanaḫuita kenti şimşeğin fırtına tanrısının tanrıçası, Şanaḫuita kenti erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri,”

KUB 6.45 Vs. I⁵⁵⁰

74 [^dU ^{URU}hur-ma ŠA ^{URU}[hur-ma] ^dha-an-ti-da-aš-šu-uš ^dU^dhé-pát

75 [^{URU}h]a-la-ab ŠA ^{URU}[hur-m]a DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} KI.MIN

76 [ŠA ^{URU}la-u-wa-an-za' - [ti-y]a ^dha-a-ši-ga-aš-na-wa-an-za^dmu-ul-li-ya-ra-aš

77 [DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} H [UR.S]AG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU}la-u-wa-za-an-ti-ya

78 [^dU ^{URU} _]-x-x- [_ _ -i]k ^dU ^{URU}u-da ^dhé-pát-LUGAL-ma-ašDINGIR LÚ^{MEŠ}

79 [... ÍD^{MEŠ} ŠA ^{URU}u-da

KUB 6.45 Vs. II⁵⁵¹

1 [DINGIR-L]IM ^{URU}[par-ša] ták-na-aš ^d[UTU-uš

DINGIR LÚ^{MEŠ}DINGIR MUNUS^{MEŠ}

2 [HUR.SAG^{MEŠ}] Í [D]^{MEŠ}] ŠA ^{URU}par-ša

3 [^dU ^{URU}hi-iš]-ša-aš- [ha]-pa ^dU ^{URU}ku-[li]-wiš-iš-na DINGIR LÚ^{MEŠ}

4 DINGIR MUNUS^{MEŠ} ŠA É.GAL ^dUTU-ŠI

5 ^dU ^{URU}ga-ra-aḥ-na ^dLAMMA ^{URU}ga-ra-aḥ-na ^d.MUNUS a-la-a-aš ^dU^{URU}DU₆

6 DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU}ka-ra-aḥ-na

7 ^dU ^{URU}šu-gaz-z [i-y]a ^dzu-ú-li-ma-aš DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} ŠA ^{URU}šu-gaz-zi

8 [^d]U ^{URU}li-iḥ-ši-n [a ^d]ta-ši-mi-iš DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ}

9 H [UR.S]AG^{MEŠ} Í [D]^{MEŠ} ŠA ^{URU}li-iḥ-ši-na

10 ^dte-l [i-pi-nu ŠA ^{URU}]dur-mi-it-ta DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ}

11 HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA ^{URU}ne-na-aš-ša

12 ^dU ^{URU}n [e-na-aš-ša ŠA ^{URU}]ne-na-aš-ša ^dlu-ši-ti-iš

⁵⁵⁰ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/*: CTH 381 (erişim 18 Ocak 2016); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 141.

⁵⁵¹ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/*: CTH 381 (erişim 18 Ocak 2016); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 141-145.

- 13 ^{ÍD}ma-ra-aš- [ša-an-ti-ya]-aš DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ}
- 14 HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU}ne-na-aš-ša
- 15 ^dGAZ.BA.YA^{URU}h [u-u-pí-iš-na] ^dU^{URU}hu-u-pí-iš-na
- 16 ^dZA.BA₄.BA₄^{URU}hu-u-pí-[iš]- [na HUR.SAGšar-la-i-mi-iš
- 17 DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} Í [D^{MEŠ} ŠA^{URU}hu-u-piš-na
- 18 ^dU^{URU}tu-wa-nu-wa ^dša-aḫ-ḫa-aš-š [a-ra-a]š ŠA^{URU}tu-wa-nu-wa
- 19 DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD [^{MEŠ} ŠA^{URU}tu-wa-nu-wa
- 20 ^dU^{URU}il-la-ya ^dZA.BA₄.BA₄ ŠA^{URU}i [l-l]a-ya DINGIR LÚ^{MEŠ} ^dU^{URU}il-la-ya ^dZA.BA₄.BA₄ ŠA^{URU}i [l-l]a-ya DINGIR LÚ^{MEŠ}
- 21 DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU}il-la-[ya]
- 22 ŠA^{URU}šu-wa-an-za-na ^dšu-wa-an-zi-pa-aš DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIRMUNUS^{MEŠ}
- 23 HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU}šu-wa-an-za-na
- 24 ^dZA.BA₄.BA₄^{URU}ar-zi-ya DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ}
- 25 HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU}ar-zi-ya
- 26 ^dZA.BA₄.BA₄^{URU}ar-zi-ya DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ}
- 27 HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU}ar-zi-ya
- 28 ^dU^{URU}za-ar-wi₅-ša ^d[na]-wa-ti-ya-la-aš? Š [A^{URU}za-ar]-wi₅-ša
- 29 DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} Š [A^{URU} [za-ar-wi₅-
ša]
- 30 DINGIR.MAH^{URU}ša-aḫ-ḫa-ni-ya ^dU^{URU}ša-[aḫ-ḫa]- [ni-ya ...]
- 31 DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU}ša-a [ḫ-ḫa-ni-ya]
- 32 ^dU^{URU}pa-aḫ-ti-ma ^dU^{URU}ša-aḫ-ḫu-w [i₅-ya]
- 33 ^dUTU^{URU}ma-li-ta-aš-ku-ri- [ya]
- 34 ^dwa-aš-ḫa-li-ya-aš ŠA^{URU}ḫar-zi-ú-na [^d] [U^{URU}ḫar-zi-ú-na]
- 35 DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU} [ḫar-z]i-[ú-
na]
- 36 ŠA^{URU}šal-la-pa ^dza-an-du-za EN-aš ^dU^{URU}šal-la-pa] DINGIR LÚ^{MEŠ}

- 37 DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU} *šal-la-p [a]*
- 38 ^dU^{URU} *u-uš-ša* ^dU^{URU} *par-aš-ḫu-un- [t]a* HUR.SAG^{MEŠ} *ḫu-wa-la-nu-wa-an-da*
- 39 ÍD^{MEŠ} *ḫu-u-la-ya* DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} [H]UR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ}
- 40 ŠA KUR ŠAP-LI-TI
- 41 ^dIŠTAR^{URU} *wa-šu-[du-wa]-an-[da* ^dḫé-pát^{URU} *wa-šu-du-wa-an-da*
- 42 ^dIŠTA [R^{URU} *i]n-[nu]-wis-ta*
- 43 ^dU^{URU} *a-la-az-ḫ [a-na]* ^d [t]e-li-pí-nu-uš ŠA^{URU} *ḫa-an-ḫa-na*
- 44 ^dam-ma-ma-aš [ŠA] ^{URU} *ḫa-ḫa-na* HUR.SAG^{MEŠ} *ta-ku-úr-ga*
- 45 DINGIR LÚ^{MEŠ} MUNUS[^{MEŠ}] HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU} *ḫa-ḫa-na*
- 46 ŠA^{URU} *ta-[wis]-ni-ya* ^dte-li-pí-nu-uš ^dka-taḫ-ḫa-aš
- 47 DINGIR LÚ^{MEŠ} DING [IR MUNU]S^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU} *ta-wis-ni-*
ya
- 48 ^dUTU^{URU} *[wa]-aš-ḫa-ni-ya* DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ}
- 49 ÍD^{MEŠ} ŠA KUR^{URU} *wa-aš-ḫa-ni-ya*
- 50 EN^{URU} *la-a-an-ta* DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ}
- 51 ŠA^{URU} *la-a-an-ta*
- DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU} *ḫa-at-ti-na*
- 52 DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU} *ḫa-ar-pi-ša*
- 53 [ŠA] ^{URU} *ka-li-mu-na* ^dkar-ma-ḫi-iš DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ}
- 54 HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU} *ka-li-mu-na*
- 55 DINGIR [LÚ]^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU} *ḫa-ak-pi-*
iš-ša
- ...
- 60 ŠA^{URU} *an-ku-wa* ^dḫa-taḫ-ḫa-aš ^dU ZU-UN-NI ^dIŠTAR LÍL
- 61 DINGIR LÚ^{MEŠ} MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU} *an-ku-wa*
- ...
- 64 ^dIŠTAR^{URU} *šu-ul-la-ma* ^dU^{URU} *ḫa-at-ra-a* DINGIR LÚ[^{MEŠ}]

65 DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA KUR^{URU}_{i-šu-wa}

66 [d]U^{URU}_{te-ga-ra-ma} DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ}]

67 [Í]D^{MEŠ} ŠA KUR^{URU}_{te-ga-ra-ma}

...

69 dU^{URU}_{tu-u-pa-az-zi-ya} DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR MUNUS^{MEŠ} HUR.SAG^{MEŠ}]

70 ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU}_{tu-u-pa-az-zi-ya}

...

Rs.III

...

2 ŠA^{URU}_{ta-pí-iq-qa} dta-mi-ši-ya-aš DINGIR LÚ^{MEŠ} DINGIR [MUNUS^{MEŠ}]

3 HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} ŠA^{URU}_{ta-pí-iq-qa}

“(I 74-75) Hurma kentinin fırtına tanrısı, Hurma kentinin tanrısı Hantidaššu, Hurma ve Halep kentinin tanrıçası Hepat ve fırtına tanrısı, erkek ve dişi tanrılar, aynı şekilde dağlar ve nehirler, (I 76-77) Layā(zā)ntiia kenti tanrısı Hašigašnaū anza, Mulliāra, Layāzantiia kentinin erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri (I 78-79) [Pitiū]arik kenti fırtına tanrısı, Uda kentinin fırtına tanrısı, tanrıça Hepat, Šarruma, Uda kentinin erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (II 1-2) Parša kenti tanrısı, yerin güneş tanrıçası, Parša kentinin erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (II 5-6) Garaḥna kenti fırtına tanrısı, Garaḥna kenti koruyucu tanrısı, tanrıça Ala, harabenin fırtına tanrısı, Karaḥna kentinin erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (II 8-9) Liḥšina kenti fırtına tanrısı, Tašimi, Liḥšina kentinin erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri (II 10-11) Durmitta kenti tanrısı Telepinu, Durmita kenti erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (II 12-14) Nenašša kenti fırtına tanrısı, Nenašša kenti tanrısı Lušiti, Marašantiū a nehri, Nenašša kentinin erkek, dişi, dağları, nehirleri, (II 15-17) Hupišna kenti tanrısı GAZ.BA.IA, Hupišna kenti fırtına tanrısı, Hupišna kenti savaş tanrısı, Šarlaimi dağı, aynı şekilde Hupišna kentinin dişi, erkek tanrıları, dağları, nehirleri, (II 18-19) Tuḡanuūa kenti fırtına tanrısı, Tuḡanuūa kenti tanrısı Šaḥḥaššara, Tuḡanuū a kentinin erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (II 20-21) İlliā kenti fırtına tanrısı, İlliā kenti savaş tanrısı, aynı şekilde İlliā akenti erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri (II 22-23) Šuāanza kenti tanrısı Šuāanzipa, Šuāanzana kenti erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (II 24-25) Arziā kenti savaş tanrısı, Arziā kenti erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (II 26-27) Hurniā kenti fırtına tanrısı,

Hurniia kenti kral tanrısı, Hurniia kenti erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (II 28-29) Zaruša kenti fırtına tanrısı, Zaruša kenti tanrısı Nayatiiala, Zaruša kenti erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (II 30-31) Şahhaniia kenti güçlü tanrıçası, Şahhaniia kenti fırtına tanrısı, Şahhaniia kenti erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (II 32-33) Pahtima kenti fırtına tanrısı, Şahhuyiia kenti fırtına tanrısı, Malitaškuriia kenti güneş tanrıçası, (II 34-35) Harziuna kenti tanrısı Uaşhaliia, Harziuna kenti fırtına tanrısı, keza Harziuna kenti erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (II 36-37) Şallapa kenti tnrısı Zanduza, Şallapa kentinin bey fırtına tanrısı, Şallapa kentinin erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri (II 38-40) Ušša kentinin fırtına tanrısı, Paraşhunta kentinin fırtına tanrısı, Huualanuu anda dağı, Hulaia nehri, Aşağı Ülke'nin erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (II 41-42) Uaşuduü anda kenti tanrıçası İŞTAR, Uaşuduüanda kenti tanrıçası Hepat, İnnuyata kenti tanrıçası İŞTAR, (II 43-45) Alazhana kenti fırtına tanrısı, Hanhana kenti tanrısı Telepinu, Hanhana kenti tanrısı Ammama, Takurpa dağı, Hanhana kenti erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (II 46-47) Katahha ve Tayiniia kenti tanrısı Telepinu, Tayiniia kenti erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (II 48-49) Uaşhaniia kenti güneş tanrısı, Uaşhaniia kenti erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (II 50-51) Lanta kentinin beyi, Lanta kentinin dağlarıve nehirleri, Hattina kentinin erkek, dişi, dağları, nehirleri, (II 52-54) Hariša kentinin erkek, dişi, dağları, nehirleri, Kalimuna kenti tanrısı Karmahi, Kalimuna kenti erkek, dişi, tanrıları, dağları, nehirleri, (II 55) Hakpiš kentinin erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri ... (II 60-61) Ankuua kentinin tanrısı Hatahha, harabenin fırtına tanrısı, tarlanın tanrıçası İŞTAR, Ankuua kentinin erkek, dişi <tanrıları>, dağları, nehirleri ... (II 64-65) Şulama kentinin tanrıçası İŞTAR, Hatra kentinin fırtına tanrısı, İšuua ülkesinin erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (II 66-67) Tegarama kenti fırtına tanrısı, Tegarama ülkesinin erkek, dişi, tanrıları, dağları, nehirleri ... (II 69-70) Tupazziia kentinin fırtına tanrısı, Tupazziia kentinin erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri, (III 2-3) Tapiqqa kentinin tanrısı Tašmišja, Tapiqqa kentinin erkek, dişi tanrıları, dağları, nehirleri”

3.4.11. Tanrıların Denizden Çıkması

Güneşin doğarken denizin üzerinden yükselmesi dua metinlerinde yerini almış ve belki de Hititler tarafından güneşin denizin içinden çıktığı düşünülmüştür. Çünkü denizler de diğer su kaynakları gibi kutsal kabul edilmiş ve tanrı olarak görülmüştür.

II. Muwatalli'nin Şimşeğin Fırtına Tanrısı ile Birlikte Tüm Tanrılara Yaptığı Üzüntülerden Arınma Duası, (CTH 381)

Güneş tanrısının denizden doğması: II. Muḫattalli üzüntüsünden arınmak amacıyla tanrıları çağırmış ve onlardan bu durumdan kendisini kurtarmalarını için yardım talep etmiştir. Bu dua sırasında Güneş tanrısından, diğer tanrıların kendisine yardıma gelmesi için onları ikna etmesini istemiştir. Bu çağrı ile Güneş tanrısının diğer tanrılardan daha üstün tutulduğu anlaşılmaktadır. Güneş tanrısına hitap ederken ise onun denizden yükselerek doğması dile getirilmiştir.

Haas⁵⁵² Anadolu ve Mezopotamya’da güneşin üzerinden doğacağı bir deniz olmaması nedeni ile metni Hint-Avrupa göçleri ile ilişkilendirmiş ve Karadeniz veya Hazar denizinden güneşin doğuşunun izlenebilmesi ile bağlantılı olabileceğini ileri sürmüştür.

KUB 6.45 Rs. III⁵⁵³

13 [^dUT]U ŠA-ME-E EN-YA ŠA DUMU.LÚ.U₁₉.LU LÚSIPA-aš ša-ra-a-kán

14 ú-w [a-š]i ne-pí-ša-aš ^dUTU-uš a-ru-na-az nu-uš-ša-an ne-pí-ši

15 ti- [ya]-ši ^dUTU ŠA-ME-[E] EN-YA ŠA DUMU.LÚ.U₁₉.LU-TIUR.GI₇-maš

16 ŠAḫ-aš gi-im-ra-aš-ša ḫu-it-na-aš DI-NAM UD-ti-li

17 zi-ik ^dUTU-uš ḫa-an-ne-iš-ke-ši

“(III 13-17) İnsanlığın çobanı beyim göğün güneş tanrısı sen, göğün güneş tanrısı denizden yükselir ve gökyüzüne çıkar durursun. Beyim göğün güneş tanrısı, sen, insanoğlunun, köpek, domuz ve tarla hayvanları üzerine günlük hükmünü ver.”

3.4.12. Nehirlerin Tanrıları Övmesi

Muḫattalli üzüntülerinden arınmak için Fırtına tanrısına yaptığı duada, duaları kabul olursa Fırtına tanrısının diğer tanrılara gücünü ispatlamış olacağını dile getirmiştir. Böylece bundan etkilenen tanrılar, Fırtına tanrısını öveceklerdir. Muḫattalli bu sözler ile Fırtına tanrısını duasını kabul etmesi için ikna etmeye çalışmıştır. Fırtına tanrısını övmesi beklenen tanrılar sayılırken dağlar ve nehirler de bu tanrılarla beraber metinlerde yer almıştır. Bu durum, nehirlerin tanrılar ile aynı öneme sahip olduğunu göstermiştir.

II. Muḫattalli’nin Şimşeğin Fırtına Tanrısı ile Birlikte Tüm Tanrılara Yaptığı Üzüntülerden Arınma Duası, (CTH 381)

⁵⁵² Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, 469; Maciej Popko, “Towards a history of Hittite religion,” *Orientalistische Literaturzeitung* 90, no. 5-6 (1995): 471-478.

⁵⁵³ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/*: CTH 381 (erişim 18 Ocak 2016); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 146.

Şimşeğin Fırtına tanrısını nehirlerin övmesi: II. Muwatalli başkenti tanrılarla birlikte Tarhuntaša'ya taşıyarak Şimşeğin fırtına tanrısı kültünü oluşturmaya çalışmıştır.⁵⁵⁴ Bu dua metninde de özellikle Şimşeğin fırtına tanrısını övmüş muhtemelen yeni başkenti kastederek tapınaklar ve törenler ile onu mutlu edeceğini ve yücelteceğini dile getirmiştir. Böylece gelecekte çocuklarının da Şimşeğin fırtına tanrısını bu şekilde yüceltmeye devam edeceğini, bu durumda Şimşeğin fırtına tanrısı için övgü vesilesi olacağını söyleyerek onu kendisine yardım için ikna etmeye çalışmıştır.

KUB 6.45 Rs. III⁵⁵⁵

45 *nu am-me-el ku-wa-pí A-WA-TE^{MEŠ} DINGIR^{MEŠ}iš-ta-ma-aš-ša-an-zi*

46 *nu-mu-kán ku-iš i-da-lu-uš me-mi-aš ZI-ni an-da*

47 *na-an-mu DINGIR^{MEŠ} EGIR-pa SIG₅-aḫ-ḫa-an-zi šar-la-an-zi*

48 *nu-za ku-e-el wa-al-li-ya-tar Ú-UL-za ŠA^{dU} pí-ḫa-aš-ša-aš-ši*

49 *EN-YA wa-al-li-ya-tar nu ma-a-an DINGIR-LAM na-aš-maDUMU.LÚ.U₁₉.LU-TI*

50 *a-uš-zi nu ki-iš-ša-an me-ma-i ḫa-an-da-an-wa*

51 *^{dU} pí-ḫa-aš-ša-aš-ši-iš EN-YA ne-pí-ša-aš LUGAL-uš UN-an*

52 *ka-ni-iš-ta nu-wa-ra-an ku-la-a-ni-it-ta*

53 *nu-wa-ra-an-kán aš-ša-nu-ut nu-wa-ra-an-kán me-e-ḫu-na-ašar-nu-ut*

54 *nu ú-wa-an-zi zi-la-ti-ya DUMU-YA DUMU.DUMU-YA LUGAL^{MEŠ}MUNUS.LUGAL^{MEŠ}*

55 *ŠA^{URU} ḫa-at-ti DUMU^{MEŠ}.LUGAL BE-LU^{MEŠ}-ya A-NA^{dU} pí-ḫa-aš-ša-aš-ši*

56 *EN-YA na-aḫ-šar-ri-iš-ke-u-an ti-ya-an-zi*

57 *nu ki-iš-ša-an me-ma-an-zi ḫa-an-da-an-wa a-ši DINGIR-LIM*

58 *šar-ku-uš UR.SAG-iš pa-ra-a ḫa-an-da-a [n-za DINGIR-LU]M[?]*

59 *nu-ut-ta DINGIR^{MEŠ} ŠA-ME-E ḪUR.[SAG^{MEŠ}] Í [D^{MEŠ} wa-li-y]a-an-zi*

60 *ú-ga-kán A-NA^mNIR.GÁL [A-NA ARAD-K]A [ZI-an]-za an-da*

⁵⁵⁴ Güngör Karauğuz, "Tarhuntaša ve Konya-Karaman Araştırmaları Üzerine," *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, no. 30 (2013): 42.

⁵⁵⁵ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/ CTH 381* (erişim 18 Ocak 2016); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 146-147.

- 61 du-uš-ga-i nu ^d[U] p [i-ḫa-aš-ša]-[aš]-ši-in EN-YA šar-la-a-mi
- 62 É^{MEŠ} DINGIR^{MEŠ}-ya-[at-ta ku-e] [i-y]a-mi ša-ak-la-uš-ša-da
- 63 ku-i-e-[eš] [DÚ]-mi nu-za-kán [^dU] pí-ḫa-aš-ša-aš-ši-iš EN-YA
- 64 pa- [ra-a d]u-uš-kat-ti nu NINDA.GUR₄. [R]Aiš-pa-an-du-uz-zi-ya
- 65 [ku-i]n A-NA ^dU pí-ḫa-aš-ša-aš-ši EN-YA pé-eš-ke-mi
- 66 [na]-an-ši du-uš-ga-ra-u-wa-an-za pí-iš-ke-el-lu
- 67 pí-du-li-ya-u-wa-an-za-ma-da le-e pé-eš-ke-mi
- 68 nu-mu ^dU pí-ḫa-aš-ša-aš-ši-iš EN-YA ar-mu-wa-la-aš-ḫa-aš
- 69 i-wa-ar še-er ar-mu-u-wa-la-i ne-pí-ša-aš-ma-mu
- 70 ^dUTU-aš i-wa-ar še-er wa-an-ta-a-i

“(III 45-59) Tanrılar sözümlü işittiklerinde, ruhumun içindeki kötü isteği tanrılar yeniden düzelterip kaldıracaklar. Beni yücelttiklerinde bu kimin için bir övgü (vesilesi olur ki?) Beyim şimşeğin fırtına tanrısı övgü (vesilesi) olmaz mı? Bir tanrı ya da bir ölümlü baktığında o şöyle söyler: “Gerçekten, göğün kralı beyim şimşeğin fırtına tanrısı insanı mükâfatlandırdı ve onu tanzim edip zamana taşıdı.” Gelecekte oğlum, torunum, Hatti ülkesinin kral ve kraliçeleri gelecekler daima beyim şimşeğin fırtına tanrısına karşı saygı gösterecekler ve onlar: “Gerçekten o tanrı güçlü bir kahraman, doğru bir tanrı” diyecekler. Göğün tanrıları, dağlar ve nehirler seni övecekler.(III 60-70) Bana gelince kölen Muḫatalli, ruhum kendi kendime mutlu olacak ve şimşeğin fırtına tanrısını yükselteceğim. Senin için inşa edip (yükselttiğim) tapınaklar ve törenler ile beyim şimşeğin fırtına tanrısını mutlu edeceğim. Somunları ve içki kurbanlarını beyim şimşeğin fırtına tanrısına sürekli sunacağım. Onları isteyerek mutlu bir şekilde sunacağım, gönülsüzce sunmayacağım. Şimşeğin fırtına tanrısı ay ışığı gibi üzerime parla, göğün güneş tanrısı gibi üzerime parla.”

3.4.13. Nehirler İçin Kurban Sunulması

Hititlerin tanrıların yanı sıra nehirler için de kurban sunduğu ritüel metinlerden anlaşılmıştır. Bu durum tıpkı tanrılar gibi nehirlerin de kutsal sayıldığı metinlere yansıyan farklı bir yönü olarak karşımıza çıkmıştır.

II. Muḫatalli'nin Şimşeğin Fırtına Tanrısı ile Birlikte Tüm Tanrılara Yaptığı Üzüntülerden Arınma Duası, (CTH 381)

Nehirlere kurban sunulması: II. Muḫattalli, tanrılara ettiği dua sonrası dualarının kabul olması için onlara kurban sunmayı ihmal etmemiş, tanrıların yanı sıra nehirler için de kurban ritüelleri gerçekleştirmiştir.

KUB 6.45 Rs. IV⁵⁵⁶

41 EGIR-ŠU-ma 3 NINDA.GUR₄.RA BABBAR ŠÀ.BA 1 SA₅ A-NA ḪUR.SAG^{MEŠ}
42 pá-r-ši-ya KI.MIN na-aš-kán ^{GIŠ}BANŠUR-i ŠA ^{dU}URU pí-ḫa-aš-ša-aš-ši da-a-i
43 EGIR-ŠU-ma 3 NINDA.GUR₄.RA BABBAR ŠÀ.BA 1 SA₅ A-NA ÍD^{MEŠ}pár-ši-
ya
44 KI.MIN na-aš-kán A-NA ^{GIŠ}BANŠUR ŠA ^{dU} pí-ḫa-aš-ša-aš-šida-a-i
...
52 EGIR-ŠU-ma 3 NINDA.GUR₄.RA BABBAR A-NA DINGIR MUNUS^{MEŠ}KUR-
e-aš ḫu-u-ma-an-da-aš
53 pá-r-ši-ya ar-ku-wa-ar-za [k]u-e-da-aš da-a-iš NINDA.Ì.E.DÉ.A
54 me-ma-al A-NA NINDA.GUR₄.RA^{HLA} še-er šu-uḫ-ḫa-i LÁLÌ.DÙG.GA la-ḫu-u-
wa-i
55 EGIR-ŠU-ma 2 NINDA.GUR₄.RA A-NA ḪUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} pá-r-ši-ya KI.MIN

“ (IV 41-42) Sonradan dağlar için içlerinden biri kırmızı olan üç beyaz somunu bölüp parçalar. Şimşegin fırtına tanrısının sofrasına onları koyar. (IV 43-44) Sonradan nehirler için içlerinden biri kırmızı olan üç beyaz somunu bölüp parçalar. Şimşegin fırtına tanrısının sofrasına onları koyar. ... (IV 52-54) Sonradan dua ettiği tüm ülkelerin dışı tanrıları için içlerinde biri kırmızı olan üç beyaz somunu parçalayıp böler. Somunun üzerine hububat döker. Yağ ile karışmış balı döker. (IV 55) Sonradan aynı şekilde nehirler ve dağlar için iki somunu bölüp parçalar. ”

3.4.14. Tanrının Kızgınlığının Su Kaynaklarının Çağırılarak Dindirilmesi

Hitit inancına göre, tanrılar, insanların veya kralın işlediği bir günah nedeni öfkelenmiş ve hatta ülkeyi terk etmiş olabilirler. Bu durumda tanrının öfkesinin yatıştırılması gerektiğine

⁵⁵⁶ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net*: CTH 381 (erişim 18 Ocak 2016); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 149.

inanılmıştır. Aksi takdirde bu öfke birçok felakete neden olabilirdi. Tanrıların öfkesini yatıştırmak için öncelikle günahın itiraf edilmesi ardından dua edilmesinin gerekli olduğuna inanılmıştır. Duaların kabulünü sağlamak için yardım almak önemli görülmüştür. Yardım alınacaklar arasında bazı tanrıların yanında, nehir ve su kaynakları da metinlerde yerini almıştır.

II. Muḫatalli'nin Kummanni Ülkesi Fırtına Tanrısına Duası, (CTH 382)

Nehirlerin tanrıları yatıştırması: Tanrı için yapılması gereken törenlerin yapılmaması nedeniyle Fırtına tanrısı kızmış ve insanlara ceza amaçlı ülkede kıtlık baş göstermiştir. Fal aracılığı ile bu durumu belirleyen II. Muḫatalli tanrının kızgınlığını dindirmek için öncelikle babası döneminde işlendiğini söylediği bu suçu itiraf etmiştir. Daha sonra diğer tanrıları çağırarak ve dua ederek Fırtına tanrısını ikna etmeye çalışmıştır. Kızgınlığı dindirmede yardım için çağırılan tanrıların yanında su kaynakları da yerini almıştır.

KBo 11.1 Vs.⁵⁵⁷

1 ^D [UEN AN KI LUGAL DINGIR^{MEŠ} ḫal-zi-ia-u-en nu-uš-ši ḫa-ra-a-tar wa-aš-túl-la'
p[é[-ra-an t [ar-nu-me-ni [

2 ^Dḫé-pát-ma MUNUS.LUGAL ŠA-ME-E ḫal-zi-ia-u-en nu ŠA ^DU TUKU.TUKU-an
pé-ra-an [l [a-a- [u-e-ni [

3 nu ŠA ^DU TUKU.TUKU-an pé-ra-an la-a-u-e-ni DINGIR^{MEŠ} KUR.KUR^{HLA}

ḪUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} al- [ta-an-ni- [

4 ^Dḫu-uz-zi ^Dḫu-ta-an-ni ḫal-zi-ia-u-en nu ŠA ^DU TUKU.TUKU-an pé-ra-an l [a-a-u-e-ni [

5 nu ŠA ^DU TUKU.TUKU-an pé-ra-an la-a-u-e-ni AN KI ḫal-zi-ia-u-en AN a-pí-ia k [u-it [

6 ki-nu-na a-pa-a-at-pát AN še-er ar-ta-ri KI-aš-ma ku-iš a-pí-ia kat-ta-an [[

7 AN-aš ^DUTU-uš a-pí-ia ku-iš A-NA AN-E še-er ar-ta-at ki-nu-na-ia a-pa-a-aš x- [[

8 na-aš A-NA ŠA ^DU ša-a-u-wa-ar-ri

EGIR-pa la-a-an-ni ku-ut-ru-wa-an-ni ar-ta-r [i [[[

⁵⁵⁷ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/*: CTH 382 (erişim 24 Eylül 2016); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 150-151. Ayrıca bkz. Singer, *Hittite Prayers*, 81-85.

9 ħal-zi-ia-u-en ŠA^DU TUKU.TUKU-an pé-ra-an la-a-u-e-ni
nu DINGIR^{MEŠ} A-NA DINGIR^{MEŠ} [[

10 nu ZI DINGIR-LIM A-NA DUMU.LÚ.U₁₉.LU A-NA KUR-TI me-na-aḥ-ḥa-an-da
ták-šu-la-a-ed-du nu-kán x- [[

11 ki-nu-na ták-šu-li-it IGI^{HLA}-it an-da a-ú
^DUTU-ŠI-ma-aš ^mNIR.GÁL EN KUR.KUR^{HLA} ka-a-ša [[a [r-ku-wa?-a [r i- [ia-mi? [

12 na-at ^D[U EN-YA iš-ta-ma-aš-du nu-za KUR.KUR^{HLA}-aš wa-aš-túl^{HLA} ma-aḥ-ḥa-an
EGIR-pa la-a-mi [na-at-z [a k [i-i [ar-ku-wa-ar i-ia-m [i [

13 na-at ^D[U EN-YA iš-ta-ma-aš-du

“(1-13) Tanrıların kralı yerin ve göğün efendisi fırtına tanrısını çağırıp (ona dua ettik. Böylece) ona (karşı işlenmiş) kabahat ve günahı i[tiraf ederek fırtına tanrısının kızgınlığını dindireceğiz [. Göğün kraliçe (tanrıça)sı Hepat'ı çağırıp dua ederek fırtına tanrısının kızgınlığını dindireceğiz. [Šarruma'yı çağırıp dua ederek [fırtına tanrısının kızgınlığını dindireceğiz. (Tüm) tanrıları, ülkeleri, dağları nehirleri, pınarları ve su kaynaklarını çağırıp dua edip fırtına tanrısının kızgınlığını dindireceğiz. Tanrı Huzzi ve tanrı Hutanni'yi çağırıp dua edip fırtına tanrısının kızgınlığını dindireceğiz. [Göğün güneş tanrısını çağırıp dua edip [fırtına tanrısının kızgınlığını dindireceğiz. Yer ve göğü çağırıp dua edeceğiz. Bir zamanlar gök [yukarıda dururdu [. Sonra o gök yine yukarıda durur. Bir zamanlar yer aşağıda dururdu. Sonra hala yer o aşağıda durur. Önceden göğün güneş tanrısı oradaki göğün üzerinde (yükselip) dururdu. Şimdi de göğün güneş tanrısı orada göğün üzerinde (yükselip) durur. (Sanki) orada fırtına tanrısının öfkesini dindirme(nin) şahidi (gibi) durur. [[çağırıp dua edip fırtına tanrısının kızgınlığını dindireceğiz. (Bu durumu) tanrılar tanrılara söylesinler. Tanrının isteği (ve arzusu) insanoğlu ile ülke arasında barıştıracı olsun. [Fırtına tanrısı [(sen de) gözlerin ile sulha bak. Bak, ülkelerin hâkimi ben majeste Muḫattalli onları çağırdım ve onlara bu duayı yapıyorum. (Bu duayı) beyim fırtına tanrısı duysun. Ülkelerin hatalarını ben nasıl bağışlarsam, yapacağım bu duayı da beyim fırtına tanrısı işitip (duysun).”

3.4.15. Su ve Nehir Kaynaklarının Tanrısı Kızdırması

Çoğu zaman tanrıların öfkesini yatıştırmak amacıyla başvurulmuş su kaynakları, bazı metinlerde ise tam tersine tanrıların öfkelenme sebebi olarak görülmüştür. Böyle bir durumda tanrılar ile su kaynakları arasında uzlaşma sağlanması gerekmiştir. Bu uzlaşma sürecinde arabulucu olarak yeraltı tanrılarının çağırılması dikkat çekmiştir.

II. Muwatalli'nin Kummanni Ülkesi Fırtına Tanrısına Duası, (CTH 382)

Su kaynakları ile tanrının, yer altı tanrıları tarafından uzlaştırılması: II. Muwatalli'nin Fırtına tanrısının su kaynakları tarafından kızdırılmış olabileceğini düşünmüş ve yaptığı duada yeraltı tanrılarından arabulucu olmaları için yardım istemiştir. Su kaynaklarının yeraltından yeryüzüne çıktığı Hititler tarafından bilinmekteydi. Bu nedenle yeraltı tanrılarının bu konuda su kaynakları ile Fırtına tanrısı arasında arabulucu olabilecek seçeneklerden birisi olarak düşünülmüş olması muhtemeldir.

KBo 11.1 Vs.⁵⁵⁸

16 ma-a-an-ma-kán^{DU} HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} al-ta-an-ni-i [š P [
 Ú^{HIA} ku-it-ki TUKU.TUKU-nu- [er [ki-nu-na DINGIR^{MEŠ} DA.NUN. [NA.KE₄
 [^{DU} A-NA HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} al-t [a-a [n-n [i-aš PÚ^{HIA} [
 17 me-na-aḫ-ḫa-an-da ták-šu-la-a-an-du nu-kán^{DU} EN-YA KUR-TAM an-da ták-š [
 u-li-it IGI^{HIA}-it nam-ma a-ú [nu-kán [ŠÀ KUR-TI KI.MIN ki-ša-ru x

KBo 11.1 Vs.⁵⁵⁹

29 ma-a-an-ma-kán^{DU}-ma EN-YA HUR.SA [G^{MEŠ}-uš ÍD^{MEŠ}-uš al-ta-an-nu-uš PÚ^{HIA}
 PÚ^šša-ia-at-ti-iš KUR-e-aš TUKU.TUKU-nu-an ḫar-kán-zi [ki [-nu-na DINGIR^{MEŠ}
 DA.NUN.NA.KE₄
 30 ^{DU}-an A-NA HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ} al-ta-an-ni-aš PÚ^{HIA} me-na-aḫ-ḫa-an-da
 ták-šu-la-a-an-du nu-kán^{DU} EN-YA KUR-e an-da ták-šu-li-i [t IGI^{HIA}-it nam-ma a-ú
 31 nu-kán ŠÀ KUR-TI a-aš-šu ták-šu-ul mi-ia-tar-ra ki-ša-ru

“(16-17) Eğer fırtına tanrısını, dağlar, nehirler, pınarlar, su kaynakları herhangi bir şekilde fırtına tanrısını kızdırdıysa hemen yeraltı tanrıları A.NU(N).NA.KE₄ fırtına tanrısını dağlar, nehirler, pınarlar ve su kaynakları ile uzlaştırsın. Böylece beyim fırtına tanrısı içine dostça gözlerini çevir. Hatta (bu dostluk bakışları tüm) ülkeyi kaplasın. ... (29-31) Beyim fırtına tanrısını ülkedeki dağlar, nehirler, pınarlar ve su kaynakları kızdırmışsa şimdi A.NU(N).NA.KE₄ tanrıları fırtına tanrısını dağlara, nehirlere, pınarlara, su kaynaklarına nasıl dost yaptılarsa, beyim fırtına tanrısı ülkenin içine nasıl dostça gözlerini çevirdiyse, ülkede iyilik, dostluk ve üreme olsun.”

⁵⁵⁸ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/*: CTH 382 (erişim 24 Eylül 2016); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 153; Singer, *Hittite Prayers*, 81-85.

⁵⁵⁹ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/*: CTH 382 (erişim 24 Eylül 2016); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 153.

3.4.16. Kutsal Pınarların Kirletilmesi

Tanrılara ait kutsal alanların kirletilmesi durumunun, tanrılarının insanları cezalandırmasına neden olabileceği düşünülmüştür. Bu alanlardan biri de dua metinlerinde geçen ‘kutsal pınarlar’dır. Kutsal pınarların kirletilmesi, tanrılara hakaret olarak değerlendirilmiş ve bu tür hakaretlerin tanrılarının öfkesini uyandırarak çeşitli felaketlere neden olabileceğine inanılmıştır.

II. Muḫattalli’nin Kummanni Ülkesi Fırtına Tanrısına Duası, (CTH 382)

Pınarların kral tarafından güvenceye alınması: Kutsal pınarların sadece kirletilmesi halinde değil tamir edilmeye ihtiyaç duyulması halinde de gerekli tüm işlemlerin yapılacağı kral tarafından tanrıya söz verilmiştir. Hatta kral, tanrıya eğer unutulmuş bir pınar varsa bana rüya vesilesi ile haber ver ki onu da düzenleyeyim demek suretiyle, kutsal pınarların kirletilmesinden dolayı tanrının öfkesinin önüne geçmeye çalışmıştır. Böylece ülkede iyilik, dostluk, bolluk ve bereket devam etmesi amaçlanmıştır.

KBo 11.1 Vs.⁵⁶⁰

40 ma-a-an ^{GIŠ}GU.ZA ^DU ^{NA₄}ZI.KIN ku-iš-ki kat-ta la-ak-nu-ut na-aš-ma-kán
šu-up-pa PÚ ku-iš-ki ša-aḫ-ta n [u [

41 na-at EGIR-pa SIG₅-aḫ-mi Ú-UL-ma ku-it ú-e-mi-ia-mi
Ú-UL-at ^{GIŠ}.ḪUR gul-za-at-ta-na-a zú-e-m [i-ia-mi [

42 [a-pa-a-a [t-mu šal-li-iš ^{LÚ}ŠU.GI me-ma-i nu-mu DINGIR-LIM ku-u-un me-mi-an
te-eš-ḫi-itpár-ku-nu-ut k [a-a-ša [
43 [[-x EGIR-pa SIG₅-aḫ-ḫe-eš-ke-mi nu A-WA-AT DINGIR-LIM e-eš-ša-aḫ-ḫi nu-kán ^DU
EN-YA [[

44 [[-x ták-šu-ul aš-šu-ul ta-ra- [a [-uis- [i [a-aš mi-ia-tar-ra [[

“ (40-44) Herhangi biri fırtına tanrısının tahtı ya da dikili taşı devirirse veya herhangi biri kutsal pınarı kirletirse ve [[onu yeniden iyi yönde düzeltereğim ama varıp (düzeltemezsem) tahta tabletlere kazınmış (olanları da) bulamazsam büyük büyücü de bana söylemezse ey tanrı, o sözü rüya ile sen bana arındırıp (bildir). [Ben majeste Muḫattalli [onu yeniden düzenleyip duracağım. Tanrının sözün(e) uyararak) yerine getireceğim. Beyim fırtına tanrısı gözlerini iyiliğe bakıp (döndür). Ülkede iyilik, dostluk, esenlik ve üreme olsun. ”

⁵⁶⁰ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net*: CTH 382 (erişim 24 Eylül 2016); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hitit Duaları Kil Kitapları*, 153.

3.5. Fal ve Kehanet Metinlerinde Su

Hitiler, tanrıların memnun edilmesine önem vermiş ve onların ihtiyaçlarını karşılamaya özen göstermiştir. Başlarına gelen olumsuzlukları, tanrıların öfkesi sonucu kendilerine uygulanan cezalar olarak değerlendirmişlerdir. Böyle bir durum karşısında, öfkenin nedenini öğrenmek ve tanrıyı memnun ederek verilen cezayı ortadan kaldırmak gerektiğine inanmışlardır. Kızgınlığın nedenini tanrı ile iletişime geçerek anlamaya çalışmışlardır. Bu iletişimi ise dua etmek, rüya görmek veya fal açmak yoluyla kurabileceklerini düşünmüşlerdir.

Hititlerin altı çeşit fal uygulaması yaptığı çivi yazılı metinlerden anlaşılmıştır. Bunlar; SU/KUŞ (Et Falı), MUŞEN (Kuş Falı), KIN (Talih Falı), MUŞEN HURRI (Hurri kuşu falı), MUŞ (Yılan Falı) šašt-/ UDU (Yatak Falı) Falı olmuştur.⁵⁶¹ Bu fal uygulamalarını gerçekleştirirken genelde benzer bir sistem kullanılmıştır. İlk olarak fal ne için bakılıyorsa ona yönelik soru sorulmuştur. Ardından falın türüne göre uygulama başlatılmış ve falda çıkan sonuçlar yazıya geçirilmiştir. Bir fal tekniğinde elde edilen sonuçlar yeterli görülmediğinde başka bir fal tekniği ile yeniden denenerek sağlama işlemi yapılmıştır.⁵⁶²

Hititlerde altı tür fal tespit edilmiş olsa da bunlardan yalnızca ikisinde su önemli bir yere sahip olmuştur. Bu bölümde suyun, Hitit Fal Metinleri arasında yer alan kuş ve yılan fallarında kullanım amacını sınıflandırmak suretiyle irdelemeye çalıştık.

3.5.1. Kuş Fallarında Su

Kuş falları, kuş gözlemcileri tarafından yürütülmüştür. Kuşların uçuşları sırasında, her hareketleri kuş gözlemcileri tarafından izlenmiş ve kayıt altına alınmıştır.⁵⁶³ Kuş falları sırasında akarsular, kuşların gözlemlendiği yerler arasında yer almış; kuşun nehrin karşısına geçmesi, nehir alanından çıkması, kalkması, tünemesi veya başını çevirmesi gibi hareketleri kayıt altına alınmıştır.⁵⁶⁴ Nehirler Hititler tarafından kutsal kabul edildiğinden, falların sağlıklı sonuçlar vermesinde nehirlerin etkili olacağı düşünülmüştür.

*Kuş Falcılarının Kraliçeye Mektubu (CTH 195)*⁵⁶⁵

Kötü güçlerin etkisinden kurtulmak amacıyla yapılan fal uygulaması: Kraliçenin isteği üzerine, kötü güçlerin etkisinden kurtulmak için uygulanan bir kuş falında, fal kuşu olan kartal, nehrin üzerinde uçurularak hareketleri gözlemlenmiştir. Haitta kentinden uçurulan fal kuşu

⁵⁶¹ Sedef Ayyıldız, "Hititçe Çivi Yazılı Belgelerde Fal ve Falcılık" (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2016), 3.

⁵⁶² Ayyıldız, "Hititçe Çivi Yazılı Belgelerde," 86.

⁵⁶³ Ayyıldız, "Hititçe Çivi Yazılı Belgelerde," 20.

⁵⁶⁴ Ayyıldız, "Hititçe Çivi Yazılı Belgelerde," 88.

⁵⁶⁵ Tam metin için bkz., KBo XV 28.

“TAR-uan” şeklinde uçmuştur. Bu uçuş şekline kuş fallarında sık sık rastlanılmış ve bu uçuş şekli olumlu alamet olarak değerlendirilmiştir. Zuliia nehrinden uçurulan kartalın “aşağıya doğru” uçtuğu kayıtlara geçmiş ve bu durum da olumlu olarak kabul edilmiştir.

KBo 15.28 Vs.⁵⁶⁶

1 A-NA MUNUS.LUGAL BE-EL-TI₄-NI QÍ-B [Í [-M [A [

2 UM-MA ^ma-wa-u-wa-a ^mNU.^{GIŠ}KIRI₆ ^{m.D}U-SIG₅

3 Û ^{LÚ}.MEŠ^{MEŠ}MUŠEN.DÙ ARAD^{MEŠ}-KA-MA

4 ^{URU}ḫa-it-ta-z [a-ká [n ar-ḫa u-ri-an-ni-eš^{MUŠEN}

5 tar-u I-NA ^{ÍD}zu-li-aš-ša-an kat-ta

6 [TI₈^{MEŠEN} GUN-eš₁₇ zi SIG₅-az-ma-an-kán

7 [EGIR-a [n-da ḫu-e-⟨iš⟩-ku-wa-ni EGIR-an-na-kán

8 [-r [a[?]-za TI₈^{MUŠEN} pé-ra-an SIG₅-za

9 [u-ri-a [n-ni-eš^{MUŠEN} ta-ru pa-ri pa-it

10 [I-NA ^{ÍD}zu [-ú-li-ia ^{ÍD}im-ra-al-la-ia-aš-ša-an

11 [^{MUŠEN}x a-li-la-aš- [š [a GUN-eš₁₇

12 [[x x-i an[?]-da[?] ta-mi-in-kán-za

13 [[x

“(1-3) (Hanım)efendim kraliçeye söyle. Bay Aḫa^uu^ua, Bay NU.^{GIŠ} KIRI₆, Bay U.SIG₅ ve hizmetkârların kuş falcıları (şöyle) söyler:(4-13) Haitta kentinden bir fal kuşu TAR-uan (şeklinde uçtu). Zuli^u a nehrinden (bir) [karta [l aşağı (doğru) uçtu. (Kartalın bu uçuşuyla fal alameti terimi olan) zi(zahı) olumlu g[eldi [. (Böylece cin ve kötü güçlerden kurtulmak\kurtarmak için) büyü yapacağız. Sonradan kartalın huzurunda (fal alameti) olumlu [geldi. Fa[l kuşu [TAR-uan (şeklinde) öteye gitti. -Dört satır kırıktır.”

Alıcısı ve Göndereni Bilinmeyen Fal Kuşları Hakkında Bir Mektup (CTH 581)⁵⁶⁷

⁵⁶⁶ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/ TLHdig KBo 15.28* (erişim 31 Aralık 2021); Archi, *L'ornitomanzia ittita*, 135. Tercüme için bkz. Karauğuz, *Hititlerde Fal ve Kehanet*, 84-85; Archi, *L'ornitomanzia ittita*, 136.

⁵⁶⁷ Tam metin için bkz., KUB XXXI 101.

Yanlış yapılan bir kuş falı nedeniyle falcıların uyarılması: Kuş falcılarına, bir kuş falı sırasında uyulması ve kaçınılması gereken durumlarla ilgili direktifler verilmiştir. Daha önce yapılan bir kuş falını eksik bulan kral, fal görevlilerini uyarmış ve bu tür bir ihmalin tekrarlanması durumunda cezasının ölüm olacağını belirterek falın yeniden yapılmasını istemiştir. Yeniden gerçekleştirilecek bu fal için, kuşun nehre doğru bırakılması ve ardından takip edilmesi talep edilmiştir. Nehir çevresinde doğal ortamlarında bulunan kuşların gözlemlenmesine gerek olmadığı ifade edilerek, kuş falı için özel olarak yetiştirilen kartalın hareketlerinin dikkatle izlenip bildirilmesi istenmiştir.

KUB 31 101⁵⁶⁸

4 [pí-r [a-an tu- ı-a(?) KU.UŠ pa-i [t [na [m-ma-aš [

5 [pa [-ri-ja-wa-an TAR-u pa-it

6 šu-me-ša-an pa-ra-a da-a-at-tén na-aš-t [a [

7 ID-an za-it-te-en a-pu-u-un-n [a [

8 an-da da-a-le-eš-te-en nam-ma-an-na [-aš [

9 ki-iš-ša-an ıa-at- {at-}ra-at-tén MUŠEN^{HLA}-wa-an-na-aš-kán

10 wa-ar-pi da'-a-e-ir nu-wa-kán ÍD a-pád-da

11 za-i-u-en nu ^{LÚ-MEŠ}MUŠEN.DÚ^{TIM} QA-TAM-MA iš-ša-an-zi

12 na-aš-ta ŠA ÍD MUŠEN^{HLA} an-da da-lı-iš-kán-zi

13 ma-a-an A-NA ^{LÚ-MEŠ}MUŠEN.DÚ ku-wa-pi ÍD?-aš MUŠEN-iš ku-e-da-n [i [

14 pí-e-di a-ra-a-iz-zi na-an Û-UL a-pi-ja-pát ıu-uš-kán-zi

15 šu-me-ša Á^{MUŠEN} k [u-w [a-at Û-UL ıu-u-uš-kı-it-tén

16 ma-a-na-aš-kán pi-ra-an SIG₅-az ú-it

17 [nam [-ma-ma-na-aš zi-la-wa-an SIG₅-az ú-it

18 [ma [-a-na-aš-kán ÍD-an EGIR-pa ú-it

19 [nu-uš-m [a-aš ka-a-ša ^{DUTU}SI

20 [ŠA Á^{MUŠEN} ut-tar ar-ıa

⁵⁶⁸ Transliterasyon için bkz. Archi, *L'ornitomanzia ittita*, 137. Tercüme için bkz. Karauğuz, *Hititlerde Fal ve Kehanet*, 85-86.

- 21 [tar [-na-aḥ-ḥu-un nū pa-ra-a-pát
Rs.
22 [n [a-an-ni-iš-tén na-at pa-ra-a
23 li-e ku-wa-pí-ik-ki i-ja-at-te-ni
24 ma-a-an Ú-UL-ma na-aš-ta ú-wa-at-te-ni
25 ÍŠ-TU SAG.DU^{HLA}-KU-NU ku-it-ta-ni
26 LÚ-MEŠ¹kur-ša-al-le-e-eš QA-TAM-MA iš-ša-an-zi
27 kur-ša-li-iš-kán-zi ku-i-e-eš
28 nu-uš-ma-aš Ú-UL kat-ta-an SAG.DU^{MEŠ}-ŠU-NU
29 ki-an-ta-ri
30 ki-nu-na ú-wa-at ú-wa-at ma-aḥ-ḥa-an
31 I-NA^{ID}Ma-ra-aš-ša-an-da ar-te-ni
32 [nu [-uš-ša-an ÍD-ja kat-ta-an SIG₅-an-du-uš
33 [MUSEN^H [^{LA}da-iš-tén ÍD-az-zi-ja ša-ra-a
34 [SIG₅-a [n-du-uš MUŠEN^{HLA} a-us-tén
35 [ú-wa-a [t du-wa-ad-du ÍD-aš me-ek-ki na-ak-ki-iš

“ (4-5) (Kuş) önden gitti; sonra da ileride TAR-uan (şeklinde uçup) gitti. (4-5) Siz (onları) dışarı alınız ve nehri geçiniz. Onu olduğu gibi bırakınız. Sonra (da) siz: “Kuşlar bizi sardılar, orada nehri geçtiler” diye bana yazdırınız. Kuş falcıları da aynı (bu) şekilde (yazıp) yaparlar(dı zaten). Nehir kuşlarını olduğu gibi bırakıp dururlar. Kuş falcıları nehirde kuşları o mahaldeki bir yerde havalandırırsa orada beklemezler. (15-18) Siz niçin kartalı beklemediniz? (Kartal) müsait (ve uygun bir şekilde) gelmişse, (hatta) sonradan müsait (ve uygun bir şekilde) gelirse, (üstelik) nehrin arkasından gelirse, (Öy 19-21 Ay. 22-25) bak, ben majestem sizi (bu) kartal meselesinde (serbest) bırakacağım. Gelecekte de (bu meselenin ardını) sürdürünüz. (Ama) herhangi bir şekilde (yanlış uygulamalara) devam etmeyiniz. Aksi halde geleceğiz (ve) başlarınızla ödersiniz. (26-29) Deri yüzücüler aynı şekilde yaparlar. Deri(yi) yüzüp duranlar onların başlarını aşağıya koymazlar. (30-35) Şimdi aman ne olur, Maraşanta nehrine varırsanız, nehrin aşağısında olumlu fal kuşlarını alınız. Azzi nehrinin

aşağısındaki olumlu fal kuşlarını gözleyiniz. Aman ne olur nehir konusunda çok dikkatli olunuz.”

Kaderi Belirlemek İçin Uçurulan Kuşlar, (CTH 573)⁵⁶⁹

Nehir üzerinde uçan kuşların hareketlerine göre falın yorumlanması: Kaderi belirlemek amacıyla yapılan bir kuş falında, üç farklı kuşun hareketleri gözlemlenerek kayıt altına alınmıştır. Kuşların nehrin gerisinden gelmesi, kavak ağacına konması, nehrin karşısına geçip geçmemesi, yukarı veya aşağı yöne doğru uçuşu gibi hareketler önemli kabul edilmiş ve bu hareketlere göre fal yorumu yapılmıştır. Kuşların yukarı yöne uçuşu ve nehrin karşısına varması “olumlu” işaret olarak değerlendirilmiştir.

KUB 18 5⁵⁷⁰

- 1 na-aş-ta a-al-li-ja-aş EGIR ÍD EGIR-an [ša-ra-a [
- 2 KU.UŠ ú-it na-aş-za-kán ^{GIŠ}ha-ra-a-ú-i e-ša [-at [
- 3 na-an ku-it-ma-an uš-ga-u-en da-ma-iš-ma-a [n [
- 4 a-al-li-ja-aş a-ra-aḥ-za IŠ-BAT na-aş-kán EGIR Í [D [
- 5 EGIR-an ša-ra-a aš-šu-wa-az ú-it nam-ma-aş pa-ri-ja-wa-an
- 6 TAR-u-an ú-it ÍD-ma-as-kán pa-ri-ja-an Û-UL a-ar-aş
- 7 ^{GIŠ}ha-ra-a-ú-i-ma-aş-ša-an ku-iš a-al-li-ja-aş e-eš-ta
- 8 na-aş-kán ar-ḥa a-ra-iš na-aş-za gul-za-aş-ša
- 9 a-ap-pa ú-it na-aş-kán EGIR ÍD EGIR-an ša-ra-a
- 10 aš-šu-wa-az ú-it na-aş-kán ÍD-an pa-ri-ja-an ú-it
- 11 nam-ma-aş pa-ri-ja-wa-an TAR-u-an pa-it
- 12 na-aş-ta Á^{MUŠEN}! ÍD-az ša-ra-a pi-ra-an
- 13 aš-šu-wa-az ú-it na-aş-kán ID-an a-ap-pa ú-it
- 14 na-aş zi-la-wa-an aš-šu-wa-az pa-it
- 15 na-aş-ta pát-tar-pal-ḥi-iš ÍD-az ša-ra-a TAR-u-iš

⁵⁶⁹ Tam metin için bkz., KUB XVIII 5.

⁵⁷⁰ Transliterasyon için bkz. Archi, *L'ornitomanzia ittita*, 128. Tercüme için bkz. Karauğuz, *Hititlerde Fal ve Kehanet*, 90-91.

16 nam-ma-aş pa-ri-ja-wa-an TAR-u-an pa-it

“(1-6) (Fal açmak için kullanılan) allija fal kuşu nehrin gerisinden tekrar uçtuğu yerden gelir ve kavak ağacına kondu. Biz (bu fal kuşunun gelişini) gözlemlerken başka bir allija- fal kuşu (gelip) civarda (uçuşuyla bir ahenk) yakaladı. O (kuş) nehrin gerisinde yeniden olumlu (bir şekilde) uçup öteye doğru (uçup gitti). Diğeri TAR-uan (şeklinde) uçtu ama nehrin öte tarafına varamadı. (7-11) Kavak ağacına (konan) allija fal kuşu havalandı. O kader ve kismet(i belirlemek) üzere geri geldi. O, nehrin gerisinden yukarıya yeniden olumlu bir şekilde (uçup) geldi. (Üstelik) nehrin ötesine (bile) vardı. Sonra diğer tarafa TAR-uan (şeklinde uçup) gitti.(12-14) Kartal nehirden yukarıya doğru olumlu bir şekilde (uçup) geldi. Nehrin arkasına (doğru uçup) geldi. (Kartal) bundan sonraki (uçuşunda) olumlu (bir şekilde uçup) gitti. (15-16) Geniş kanatlı (bir kuş) nehirden yukarı TAR-uan (şeklinde uçtu), sonra öteye (de) TAR-uan (şeklinde) gitti.”

3.5.2. Yılan Falında Su

Yılan falı uygulamasında, içinde çeşitli sembollerin yer aldığı bir havuz kullanılmıştır. Yılanlar bu havuzlara atılmadan önce “olumlu” veya “olumsuz” bir cevabın beklendiği sorular sorulmuştur. Fal uygulamasının başında ifade edilen “fal alameti olumsuz olsun” cümlesi aslında faldan olumlu sonuç beklentisi için dile getirilmiştir.

Yılan havuza atıldıktan sonra eğer soru kral ile ilgili ise “kralın isminin yılanı”, “yaşamın yılanı”, “başın yılanı” gibi sembolik isimler kullanılmıştır. Ardından yılan soru sorulup, “olumlu işaret versin” veya “olumsuz işaret versin” gibi ifadelerle yılanın verdiği işaretler kayıt altına alınmış, sonucu kesinleştirmek için ise aynı sorular aynı havuzda birkaç kez tekrar edilmiştir.⁵⁷¹ Havuzun içinde yılanın uğradığı veya saklandığı bazı semboller ve bölgeler yer almıştır. Bunlardan bazıları olumsuz bazıları olumlu olarak değerlendirilmiştir. Olumsuz semboller; hastalık, endişe, isyan, ölü ruhlar ve cin; olumlu semboller ise uzun yıllar, kıraç tarla, yıl, yaşam, tanrıların bayramları, sevinç, kader, gelecek, gelecek günler, yemin, ay tanrısı, hayat ve neşe olarak kabul edilmiştir. Yılanın uğradığı bölgeler ise ocak, kovuk, tanrıların kovuğu, önem, kıraç tarla, fırtına tanrısı, at tanrısı, ay tanrısı, tanrıların tapınağı, kralın kapısı, saray, kader tanrıçası, giriş, önem, dağ, aşk savaş tanrısı, koruyucu tanrı, ev, kıraç arazi, büyük tanrı, olumlu tanrı ve olumlu tarla olarak kayıtlara geçmiştir.

Kötü Alametlerin Sorgulandığı Bir Yılan Falı, (CTH 575.1)⁵⁷²

⁵⁷¹ Ayyıldız, “Hititçe Çivi Yazılı Belgelerde,” 27.

⁵⁷² Tam metin için bkz., IBot I 33.

Yılan falının birinci yıl alameti: Bu fala Kummahi kentinde ortaya çıkan kötü alametlerin kral ve Hatti ülkesinin geleceği için tehlikeli olup olmayacağını öğrenmek amacıyla başvurulmuştur. Falda kralın hayatının gelecek 21 yılı için sorular sorulmuştur.⁵⁷³ Falın kral adına açıldığı yılan verile “başın yılanı” isminden anlaşılmaktadır. Falın birinci yıl alameti “olumsuz” durumun sorgulanması ile başlamıştır. İlk olarak “kovuk” bölgesinden havuza bırakılan yılan, “uzun yıllar” sembolüne saklanmıştır. İkinci olarak “ocak” sembolünden havuza bırakılan yılan kayıtlarda sık sık geçen “önem” adı verilen bölgeye saklanmıştır. Üçüncü olarak “beyaz ölü kıraç tarla” sembolünden havuza bırakılan yılan “kader tanrıçası” sembolüne saklanmıştır. Bu durumun sonucu değerlendirildiğinde yılanın uğradığı sembollerin olumlu olduğu gözlemlendiğinden, falın olumlu sonuçlandığı değerlendirilmiştir.

IBoT 1.33 Vs.⁵⁷⁴

1 e-ni-za ku-it GISKIM^{HIA} HUL^{HIA} INA^{URU} kum-ma-ḫi ki-ik-kiš-ša-at

2 nu-za a-pát-tan_x ku-it EGIR-an HUL DÙ-at ki-nu-un-ma-za nam-ma ku-it

3 GISKIM^{HIA} H[UL]^{HIA} ki-ik-kiš-ša-ri ŠA SAG.DU^DUTU-ŠI HUL

4 i-še-eḫ-ḫi-iš-kán-zi nu MUŠ SAG.DU^DUTU-ŠI NU.SIG₅-aḫ-du

5 MUŠ SAG.DU-kán lu-lu-ti ŠUM-u-en na-aš-kán UGU DAB-za MU^{HIA} GÍD.DA

6 na-aš DUGUD¹-ni mu-un-na-it 2 A-NA GUNNI UGU IŠ-BAT

7 na-aš-kán DUGUD-ni mu-un-na-it 3 ḫar-ki ak-kán-ni ḫa-da-an-da-za GAM-da [ú
[-et
8 ^DGUL-ša-aš DUGUD-ni mu-un-na-it SIG₅

“(Öy. 1-8) Kummahi kentinde kötü alametler ortaya çıktı. Orada yeniden kötü (şeyler) olduğundan şimdi kötü alametler (de durmadan) olduğundan majestemin başının kötülüğünü sona erdirip durmayalım mı? Majestemin başının yılanı (hakkındaki fal sonucu) olumsuzdur. Başının yılan(ını) kovuktan çağırdık. O kalktı uzun yıllar(a gitti). Önemde saklandı. İki(inci kez) ocağın üstünde yakalandı. Önemde saklandı. Üç(üncü kez) beyaz ölü kıraç bir tarlaya indi. Kader tanrıçasının öneminde saklandı. (Bu durum) olumludur.”

İkinci yılanın havuza bırakılması: Yılan fallarında bazen iki yılan belirli aralıklarla havuza bırakılmış ve hareketleri gözlemlenmiştir. “Olumsuz” durumun sorgulanması ile devam

⁵⁷³ Ayyıldız, “Hititçe Çivi Yazılı Belgelerde,” 145.

⁵⁷⁴ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/ TLHdig IBoT 1.33* (erişim 31 Aralık 2021); Emmanuel Laroche, “Lécanomancie hittite,” *Revue d'Assyriologie et d'archéologie orientale* 52, no. 3 (1958): 152. Tercüme için bkz. Karauğuz, *Hititlerde Fal ve Kehanet*, 91-98; Laroche, “Lécanomancie hittite,” 152.

edilen falda ilk olarak “fırtına tanrısı” bölgesinden havuza bırakılan farklı ilk yılın “at tanrısı” bölgesine saklanmıştır. İkinci olarak “hastalık” sembolünden havuza bırakılan yılın “ay tanrısının olumlu sembolüne” saklanmıştır. Daha sonra ikinci yılın havuza bırakılmış ve o da ilk bırakılan yılının da son uğradığı yer olan “kıraç tarla” bölgesine yönelmiş, burada “yıl” sembolüne saklanmıştır. Birinci yıl sonucu değerlendirildiğinde yılının uğradığı sembollerin olumlu olduğu gözlemlendiğinden, falın olumlu sonuçlandığı değerlendirilmiştir.

*IBoT 1.33 Vs.*⁵⁷⁵

9 ke-e-da-ni MU-TI NU.SIG_s-du MUŠ SAG.DU-kán ^D[^U ŠUM^l-en al-da-ni

10 an-da wa-aḫ-nu-ut na-aš-kán A-NA DINGIR-LIM
ANŠE.KUR.RA^{MEŠ} DUGUD-ni mu-un-na-it

11 2 GIG-za ú-et ^D30 SIG_s mu-un-na-it MUŠ an-na-liš^{iš}-kán

12 A-NA É ḫa-da-an-da-za GAM-an-da ú-et [MU^{KAM}-TI mu-un-na-it SIG_s

“(9-12) (Fal için belirlenen) bu yıl (alameti) olumsuz olsun. Başın yılanını fırtına tanrısı için çağırdık (ve o), havuzda döndü. At tanrısının öneminde saklandı. İki(nci kez) hastalık (sembolüne) geldi. Ay tanrısının olumlu (sembolünde) saklandı. Önceki yılın ev(in bulunduğu) kıraç bir tarlaya indi. Yıl (sembolünde) saklandı. (Bu durum) olumludur.”

Fal sorgulaması bu şekilde 21 yıl için yapılmış, havuza bırakılan yılanların hareketleri gözlemlenerek kayıt altına alınmış böylece kralın 21 yıl hüküm süreceği, gözlemlenen fal ile kesinleştirilmiştir. Bu durum krala siyasi bir güç katmanın yanı sıra otoritesini sağlamlaştırmasına da temel oluşturmuştur.

3.6. Mektup Metinlerinde Su

Mektup yazmak, günümüzde olduğu gibi Eskiçağ toplumlarında da belirli bir format içinde yapılmıştır. Hititlerde, mektubun başında mektubu gönderen ve alan kişilerin isimleri yazılmış, ardından mektubu alan kişinin durumu sorulup selam verilmiş, sonrasında ise esas konuya geçilmiştir. Hitit mektupları genellikle, Hitit kral veya kraliçelerinin başka ülkelerin kral veya kraliçelerine, Hitit yöneticilerinin birbirlerine ya da krala ve kralın görevlilere gönderdiği yazışmalardan oluşmuştur.

⁵⁷⁵ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/ TLHdig IBoT 1.33* (erişim 31 Aralık 2021); Laroche, “Lécanomancie hittite,” 152. Tercüme için bkz. Karauğuz, *Hititlerde Fal ve Kehanet*, 91-98; Laroche, “Lécanomancie hittite,” 152.

Hitit çivi yazılı metinleri arasında çok sayıda mektup yer almasına rağmen, su ile ilişkilendirilebilecek mektupların sayısının az olduğu dikkat çekmiştir. Mektuplar incelendiğinde, mektubun başında gönderilen kişiye iyi temennilerde bulunulduğu ve bu iyi temennilerin gerçekleşmesi için su tanrısından yardım istendiği anlaşılmıştır. Ayrıca, tohum eksikliği ve kıtlık durumlarında tedbirler alındığı ve bu tedbirlerin ilgili görevlilere mektup yoluyla bildirildiği ortaya çıkmıştır. Son olarak, mektuplarda diğer tanrılarla beraber ‘deniz’in de tanrı olarak anıldığı metinlere rastlanmıştır. Bu bölümde suyun, Hitit Mektuplarında kullanım amacını sınıflandırmak suretiyle irdelemeye çalıştık.

3.6.1. Su ve Bilgelik Tanrısı EA ile İyi Temennilerde Bulunulması

Mektupların giriş bölümlerinde, alıcı için iyi temennilerin yer aldığı ifadeler kullanılmıştır. Hitit kil mektuplarında, alıcıya iyi dileklerde bulunulurken su tanrısına referans verilmiştir. Hitit tanrı panteonunun genişliği göz önüne alındığında, su tanrısının referans olarak seçilmesinde kâtiplerin bu tanrıyı ‘kâtiplerin koruyucusu’ olarak görmelerinin etkili olduğu düşünülmüştür.

Hatti Ülkesi Kralının Kaşşu’ya Bir Kil Mektubu HKM 2 (Mşt. 75\44)⁵⁷⁶

Su ve bilgelik tanrısı EA’nın yazıcıların koruyucu tanrısı olarak görülmesi: Maşathöyük saray yapısında bulunan ve Maşathöyük tabletleri olarak isimlendirilen bu mektuplar, Hitit kralı III. Tuḫalia dönemi ile ilişkilendirilmiştir. Mektuplar kral tarafından çeşitli görevlilere gönderilmiştir.

Mektupta adı geçen Kaşşu, “Baş Komutan” unvanı ile Maşat mektuplarında adı en çok geçen görevliler arasında yer almıştır. Hatti kralından Kaşşu’ya gönderilen bir kil mektupta, kral askeri bir meseleden bahsetmiş, mektubun devamı ise kralın kâtibi Şurihili Uzzu’ya yazılmıştır. Bu kısım aslında mektuba yapılmış bir ektir ve kâtiplerin kendi aralarındaki yazışmadır. Şurihili Uzzu’ya bir ev meselesi ile ilgili bilgi verdikten sonra bilge sular tanrısının Uzzu’yu koruması için iyi temennide bulunmuştur.⁵⁷⁷

Adı geçen tanrı Ea, bilgelik ve sular tanrısıdır. Bir kâtip, diğerine hitap ederken özellikle bu tanrıya yer vermiştir. Çünkü Ea, yazıcıların koruyucu tanrısı olarak kabul edilmiştir. Ea’nın iyi dileklere dahil edilmesi, Boğazköy mektuplarında sık rastlanan bir durum değildir. Bu

⁵⁷⁶ Tam metin için bkz. Alp, *Maşat-Höyük’te Bulunan Çivi Yazılı Hitit Tabletleri*, 1 HKM 2.

⁵⁷⁷ Gülgüney Masalcı Şahin, “Hitit Mektuplarında Kâtiplerin ve Görevlilerin Şahsi Yazışmaları,” *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 7, no. 4 (2020): 2530.

nedenle, söz konusu mektuplarda kâtiplerin birbirlerine hitap ederken Ea'nın özellikle seçildiği anlaşılmaktadır.⁵⁷⁸

HKM 2 Rs.⁵⁷⁹

14 *A-NA* ^muz-zu-u ŠEŠ.DU₁₀.G [A]-IA

15 *QÍ-BÍ-MA UM-MA* ^mšu-ri-ḫi-DINGIR-LIM

16 ŠEŠ-KA-MA

17 kat-ti-mi SIG₅-in tu-uk-ka₄

18 *MA-ḪAR* ŠEŠ.DU₁₀.GA-IA ḫu-u-ma-an

19 SIG₅-in e-eš-tu nu-ut-ta (DINGIR^{MEŠ} DÉ-A-aš

20 ḫa-at-ta-an-na-aš LUGAL-u [š [

21 DAM ^m [t [a-az-zu-ku-li-n [a [

22 aš-šu-li pa-aḫ-ša-an-ta-ru

“(Ay. 14-20, üst k. 21-22) Sevgili kardeşim Uzzu'ya söyle. Kardeşin Şurihili şöyle (söyler): Benim nezdindeki (herşey) iyidir. Sevgili kardeşimin nezdindeki her şey (de) iyi olsun. Seni (tanrılar), bilge kral ve sular tanrısı EA ve iyiliğin tanrısı Tazzukulina (sağlıkta) ve iyilikte korusun.”

*Hatti Ülkesi Kralının Kaššu'ya Bir Kil Mektubu HKM 3 (Mşt. 75\40)*⁵⁸⁰

EA ile iyi temennilerde bulunulması: Şurihili ve Uzzu'nun farklı mektuplarda birkaç yazışması daha olmuştur. Kral tarafından Kaššu'ya gönderilen başka bir mektupta Şurihili, Uzzu'ya bilge sular tanrısı EA ile iyi temennilerde bulunmuştur.⁵⁸¹

HKM 3 Rs.⁵⁸²

14 *A-NA* ^muz-zu-u ŠEŠ.DU₁₀.GA-IA

⁵⁷⁸ Harry A. Hoffner, Jr., *Letters from the Hittite Kingdom*, Writings from the Ancient World 15 (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2009), 61.

⁵⁷⁹ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/ TLHdig HKM 2* (erişim 31 Aralık 2021); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hititlerde Haberleşme*, 55. Ayrıca bkz. Alp, “Maşat-Höyük'te Keşfedilen,” 638-639; Alp, *Maşat-Höyük'te Bulunan Çivi Yazılı Hitit Tabletleri*; Alp, *Hethitische Briefe aus Maşat-Höyük*; Alp, *Hitit Çağında Anadolu*, 84-89.

⁵⁸⁰ Tam metin için bkz. Alp, *Maşat-Höyük'te Bulunan Çivi Yazılı Hitit Tabletleri*, 1 HKM 3.

⁵⁸¹ Şahin, “Hitit Mektuplarında,” 2531.

⁵⁸² Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/ TLHdig HKM 3* (erişim 31 Aralık 2021); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hititlerde Haberleşme*, 56; Alp, *Maşat-Höyük'te Bulunan Çivi Yazılı Hitit Tabletleri*, 122-125.

15 QÍ-BÍ-MA UM-MA ^mšu-ri-ḫi-DINGIR-LIM

16 ŠEŠ-KA-MA

17 kat-ti-it-ti {ḫu-u-ma-an^(?)}

SIG₅-in e-eš-du

18 nu-ut-ta DINGIR^{MEŠ} D^ÉE-A-aš-ša

19 ḫa-at-ta-an-na-aš LUGAL-uš

20 aš-šu-li pa-aḫ-ša-an-ta-ru

“(14-16) Sevgili kardeşim Uzzu’ya söyle. Kardeşin Šuriḫili şöyle (söyler): (17-20) senin nezdindeki her şey iyi olsun. Tanrılar ve (bilge kral sular tanrısı) EA seni iyilikle korusun.”

3.6.2. Tohum Sorununun Ortaya Çıkması ve Kıtlıkta Su Kullanımı

Hitiler’de kral, merkezden taşraya gönderdiği direktifler ile sorunlara doğrudan müdahale etmiştir. Bir direktif metninde, yaşanan tohum sorunu ile ilgili yapılması gerekenler buradaki görevliye iletilmiştir.

Hatti Ülkesi Kralının Pišeni’ye Bir Kil Mektubu HKM 24 (Mşt. 75\18)

Kıtlık durumunda önlemler alınması: Baş ve son bölümü kırık olan bu metnin okunabilen kısmında, ülkede bir kıtlık durumu yaşandığı açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bu kıtlık karşısında *Marešta* kenti askerlerinin hububatın ekiminde ve toplanmasında görev alması istenmiştir. Biçilen hububatın ise başkente sevk edilerek hasat zamanı geldiğinde yeniden ekilmesi konusunda direktif verilmiştir. Metnin devamında Kašepura kentine de aynı birlikten asker konuşlandırılması ve bu askerlerin bir yıllık ekmek ihtiyaçlarının hazırlanması talimatı verilmiştir.

HKM 24 Rs.⁵⁸³

47 nam-ma- [k [án KUR-e a [n-d [a ka-aš-za ú-et

48 nu a-pu-u-un ÉRIN^{MEŠ} URU^{ma-re-eš-t} [a [pé-ḫu-te

49 nu-za pa-id-du Š [A [É.GAL-LIM ḫal- [k [i-in tu-kán-zi

50 da-ad-du na-an-z [a-k [án URU-ri ša-ra-a pé-ḫu-te-ed-du

⁵⁸³ Transliterasyon için bkz. E. Rieken et al., ed., *hethiter.net/ TLHDig HKM 24* (erişim 31 Aralık 2021); tercüme için bkz. Karauğuz, *Hititlerde Haberleşme*, 68; Alp, *Maşat-Höyük'te Bulunan Çivi Yazılı Hitit Tabletleri*, 158-163, 315-316.

51 nam-ma-an-ši-kán EGI [R]-an iš-kal-li
 52 na-an ú-wa-an-du I-NA BURU₁₄ EGIR-pa iš-ḫu-u-an-du
 53 nam-ma a-pu-u-un ÉRIN^{MEŠ} URU¹ka-še-pu-u-ra EGIR-an-pát
 54 ti-ia nu-za ^{NINDA}tu-u-ma-ti-in ša-ra-a me-ek-ki
 55 ḫa-an-da-a-ed-du ŠA MU-za-kán an-ku
 56 ^{NINDA}tu-u-ma-ti-in ša-ra-a ḫa-an-da-a-ed-du

“ (Ay. 47-52) Sonra ülkeyi kıtlık bastırdı. Marešta kenti askerlerini gönder. Sarayın hububatını, hayvan yemini alsın. Onları başkente sevk etsin. Sonra onu sen biç. Tekrar gelsinler ve hasat zamanı tekrar eksinler (Ay. 53-56) sonra Kašepura kenti askerlerine destek (ol). Bağış ekmeğini de çokça hazır etsin. Kendileri için pişirilmesi mecburi olan bağış ekmeğini bile bir yıllık olarak hazırlasınlar.”

Kaşšu'nun Ḫimuili'ye Bir Kil Mektubu HKM 54 (Mşt. 75\53)⁵⁸⁴

Tohum sıkıntısının giderilmeye çalışılması: Bu mektupta tohum eksikliği sorunu yaşayan Ḫimuili yardım için hiyerarşik yetki zincirinde kendisinin üstünde bulunan Kaššu'ya başvurmuştur. Ancak Kaššu, bu talebin kendisinden daha yüksek bir otorite olan ‘saray yetkilileri’ tarafından hoş karşılanmayabileceği konusunda Ḫimuili’yi uyarmıştır. Kaššu’ya göre, tarlaların sürülmüş olmasına rağmen ekilmemesi, tohum sorununun sebebi olduğu için saray Ḫimuili’yi suçlayacaktır. Belgenin, 8-11. satırlarında adı geçen dört kasabanın, Ḫimuili'nin denetimi altındaki bölgeye ait olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca, saray açısından diğer bir endişe konusunun da Ḫimuili'nin, devlete ait olan Kašipura sığırlarını izinsiz kullanması olacaktır.⁵⁸⁵

HKM 54 Vs. ⁵⁸⁶

1 UM-MA ^mKa-aš-šu-ú
 2 A-NA Hi-^mḪi-mu-i-DINGIR^{LIM}
 3 QÍ-BÍ-MA
 4 ŠA NUMUN^{HLA}-mu ut-tar ku-it

⁵⁸⁴ Tam metin için bkz. Alp, *Maşat-Höyük'te Bulunan Çivi Yazılı Hitit Tabletleri*, 1 HKM 54.

⁵⁸⁵ Hoffner, *Letters from the Hittite Kingdom*, 199.

⁵⁸⁶Transliterasyon için bkz. Hoffner, *Letters from the Hittite Kingdom*, 199. Tercüme için bkz. Karauğuz, *Hititlerde Haberleşme*, 79; Alp, *Maşat-Höyük'te Bulunan Çivi Yazılı Hitit Tabletleri*, 222-225.

- 5 ھا-at-ra-a-eš NUMUN^{HLA}- ھا
6 A. ŠÁ te-ri-ip-pí- ھا-aš
7 NU.GÁL
8 nu ^{URU}Ta-pí-ig-ga
9 ^{URU}An-zi-li-ھا
10 ^{URU}Ha-ri-ھا
11 Û A-NA ^{URU}Ha-ni-in-qa-u- ھا-ھا
12 ŠE^{AM} Û ZÍZ-ھا
13 [k [u-e an-ni-ھا-an
14 e-eš-ta ma-an Û-UL
15 a-pé-e-ez da!-at-ta
16 ma-an a-pé-e A.ŠÁ te-ri-ip- [p [í
17 a-ni-i-ir
18 ŠA ^{URU}Ka-ši-pu-u-ra GUD^{HLA}
19 ku-e A.ŠÁ te-ri-ip-pí
20 A.Š [Á [te-ri-ip-pí -ھا-at
21 nu-ut-ta ú- ھا-an-zi
22 a-pé-e-d [a [-ni ud-da-ni-i
23 IŠ-T [U [Է. [GA [L^{LIM} Û-UL
24 pu-nu-u [š-š [a-a [n [-zi
25 ki-nu-na a-pé-e-ez da-a
26 nu a-pé-e NUMUN^{HLA} an-ni-ھا
27 LÚ-MEŠ TE-MI- ھا-mu le-e
28 kar-aš-ki-ší

“ (Öy. 1-3) Kaššu, Himuili'ye şöyle söyler: (Öy. 4-7) Tohumların meselesini bana yazdın. Tarlalar sürülmüş (ama) tohum yok. (Öy. 8-11, alt k. 12-15, Ay. 16-17) Tapigga, Anziliya, Hariya ve Haninqawa kentinden sağlanan arpa ve buğdayı alman gerekmez miydi? Onlar, sürülmüş

olan bu tarlalarda ekim yaptılar. (Ay. 18-24) Kašipura kentinin sürülmüş tarlaları için (ayrılmış) olduğu öküzlerin sana ulaştığı meselesinin saraydan sorgulanmayacağını mı (sanıyorsunuz?) (Ay. 25-26, üst k. 27-28) Şimdi (tohumları) oradan al ve onları ek. Habercilerime de değer vermemezlik yapma.”

Kaşšu'nun Himuili'ye Bir Kil Mektubu HKM 55 (Mşt. 75\66)⁵⁸⁷

Tohum tedariki ile ilgili görevlilerin kendi aralarında sorun yaşaması: Bu mektup resmi olarak Himuili'ye hitaben yazılmıştır. Kaššu'nun bir ast olarak hitap ettiği meslektaşı Himuili'ye yazdığı mektubun büyük bölümü (satır 10-35), kısmen Kaššu'nun Pulli'den aldığı kötü bir rapor nedeniyle (3-9. satırlar) abarttığı bir olay olmuştur. Mektup şüphe, rekabet ve üstü kapalı tehditlerle doludur. Kaššu'nun mektubu, Himuili'ye tohumluk tahıl tedarikini yanlış yönettiğine dair bir şikayetle başlamış (3-17) ve Himuili'nin daha önce ona tohumun mevcudiyeti hakkında yalan söylediğine veya belki de bu arada başka amaçlar için onu çaldığına dair bir ima ile devam etmiştir.⁵⁸⁸ Mektuplardan bu iki görevlinin birbiri ile anlaşamadığı açık bir şekilde anlaşılmıştır.

55 (Mşt. 75/66) Vs.⁵⁸⁹

1 [UM [-MA "Ga-aš-šu-ú A-NA ^mHi-mu-DI [NGIR^{LIM} [

2 [Q [Í-BÍ-MA

3 ka-a-ša-mu ^mPu-ul-li-iš

4 ^{URU}Ka-a-ši-pu-ra-az ha-at-ra-a-it

5 A-ŠÁ te<ri->ip-pí-ua ku-e

6 ^{URU}Da-a-pí-iq-qa ^{URU}Ta-ḫ [a [-ša-ra-ia

7 A.ŠÁ te<ri->ip-pí-ia-an nu-ua NUMUN

8 ^mHi-mu-DINGIR^{LIM}-iš Ú-UL pa-a-i

9 nu-ua NUMUN N [U.G [ÁL

10 nu-mu zi-ik ku-e ^mHi-mu-DINGIR^{LIM}-iš

11 NUMUN^{HLA} me-ma-at-ta ki-nu-<un->ua

⁵⁸⁷ Tam metin için bkz., Alp, *Maşat-Höyük'te Bulunan Çivi Yazılı Hitit Tabletleri*, 1 HKM 55.

⁵⁸⁸ Hoffner, *Letters from the Hittite Kingdom*, 200.

⁵⁸⁹ Transliterasyon için bkz., Hoffner, *Letters from the Hittite Kingdom*, 200-201. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Haberleşme*, 79; Alp, *Maşat-Höyük'te Bulunan Çivi Yazılı Hitit Tabletleri*, 218-219.

- 12 ^{URU}Da-a-pí-iq-qa a-ni-ja-an-da
 13 ke-e-ma-ua ^{URU}An-zi-li-ia!
 14 ke-e-ma-ua ^{URU}[Ĥa [a-a-ri-ia
 15 ke-e-ma-ua ^{URU}Ĥa-a-ni-iq-qa-ua
 16 nu a-pé-e NUMUN^{H_{LA}} ku-ua-pi
 17 p [a-i [s
 18 [. [[..^mĤi-m [u-DINGIR ^{LIM}-i [s? [
 19 [. [[. . . [[[
 20 [. . . [ma-aḥ- [ḥ [a-an
 21 *Ú-UL* nu-un-tar-nu-ši na-at
 22 *Ú-UL* a-ni-ja-ši
 23 nu- [u [n-na-aš-ša *BE-LU^{MEŠ}-TI*
 24 ma-aḥ-ḥa-an NUMUN^{H_{LA}} me-na-aḥ-ḥa-an-da
 25 nu-un-tar-nu-ši nu *ŠA BE-LU^{MEŠ}-TI*
 26 NUMUN^{H_{LA}} a-an-ni-eš-ki-ši
 27 *ŠA E.GAL^{LIM}*-ma-az NUMUN^{H_{LA}}
 28 a-ni-ja-u-ua-an-zi *Ú-UL* mi-ma-at-ti

“(Öy. 1-2) [*Kaššu, Ĥimuili*’ye şöyle sö[y]ler: (Öy. 3-9) *İşte bak, bana Pulli, Kašipura kentinden yazdı. Ĥimuili, bana Dapiqqa ve Taḥašara kenti sürülmüş tarla(ları için) tohum vermedi. (Üstelik) tohum yok (dedi). (Öy. 10-17) (Dahası) sen Ĥimuili bana tohumlar (ile ilgili olarak) “Dapiqqa, Anziliia, Hariia ve Haniqqawa kentinde ekilmiş o tohumlar nereye gitti? Diye (sordun). (alt k. 18-20, Ay. 21-22) paragraf kırık olup “acele etmeyin, ekmeyin” cümlesi okunabilmektedir.(Ay. 23-28) Beyimizin tohumları için nasıl acele edersiniz, beyinizin tohumlarını (da öylece ekiniz. Sarayın tohumlarını ekmeyi (hiçbir şekilde) reddetmeyin (ve ihmal etmeyin).”*

Ḥatti Ülkesi Kralı III. Ḥattušili’nin(?) Aḥiiaawa Ülkesi Kralına Bir Kil Mektubu (Tawagalawa Mektubu) (CTH 181)⁵⁹⁰

⁵⁹⁰ Tam metin için bkz., KUB XIV 3.

Askeri seferlerin su sıkıntısı nedeni ile yarıda kesilmesi: Mektubu yazan kralın kesin olarak kim olduğu anlaşılamasa da mektubun Hitit kralı III. Hattuşili'ye ait olabileceği ileri sürülmüştür. 'Tawagalawa Mektubu' olarak da bilinen bu belge, Hitit topraklarına saldırıp sorun çıkaran ve Ahijawa ülkesine sığınan Pijama-radu adlı kişi ile ilgilidir. Pijama-radu, Batı Anadolu'daki vassal toprakları yağmalamış ve buradaki yöneticilere karşı isyan çıkarmıştır. Kral bu durum nedeni ile yaşadığı sıkıntıları anlatmış ve Pijama-radu'nun Ahijawa tarafından desteklenmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir.⁵⁹¹ Kral ayrıca söz konusu mücadelelerden biri esnasında su sıkıntısı nedeniyle ordusunu geri çekmek zorunda kaldığını ifade etmiştir. Bu durum, askeri mücadele esnasında su tedarikinin savaşın başarısı açısından ne kadar önemli bir unsur olduğunu ortaya koymuştur.

KUB 14.3 Vs. I⁵⁹²

35 GIM-an-ma KUR^{URU}i-ia-la-an-da ar-ḫa [
36 nu KUR-TUM ku-it ḫu-u-ma-an ar-ḫa ḫar-x [
37^{URU}at-ri-ia-an I-EN ḪAL-ŠU A-NA^{URU} [
38 ḫa-an-da-aš da-li-ia-nu-un nu-kán E [GIR-pa[?]
39 ša-ra-a ú-wa-nu-un x[?] ŠÀ^{URU}i-ia- [la-an-da-da(-)
40 e-šu-un nu-kán KUR-TUM ḫu-u-ma-a [n
41 ḫa-aš-pa-ḫa A-NA NAM.RA^{MEŠ}
42 [GIM]-an wa-a-tar NU.GÁL x [
43 nu-mu-kán KARAŠ^{HL.A} x [
44 EGIR-an-da Ú-UL pa-a-u-u [n
45 ša-ra-a ú-wa-nu-un ma-a-x [
46 EGIR-pa-ma-a-na-an Ú-UL [
47 nu-za-kán I-NA^{URU}a-ma[?]-x[?] [
48 nu I-NA^{URU}mi-ilš-la-wa-a [n-da

⁵⁹¹ Gerçek, "Hitit Devleti'nin Batı Anadolu," 64.

⁵⁹² Transliteration için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 14.3 (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karağuz, *Hittitlerde Haberleşme*, 123; Hoffner, *Letters from the Hittite Kingdom*, 296-313. Ayrıca bkz., Emil O. Forrer, *Forschungen 1, 2: Die Nachbarländer des Hatti-Reiches von Arzawa bis Griechenland* (Berlin: Selbstverlag, 1929); Semih Gerçek, "Hitit Devleti'nin Batı Anadolu ile Siyasi İlişkilerinde Mektupların Önemi" (Yüksek Lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, 2014).

49 an-da-wa-mu-kán e-ḫu [nu kiš? [-a [n [x ZAG

50 AŠ-PUR ke-e-da-ni-i [a-wa-ra-a [n me-mi-ni AŠ-BAT ki-i-wa-mu

51 ṁpí-ia-ma-ra- [du-uš k [u-it wa-al-aḫ-ḫe-eš-ke-ez-zi

52 nu-wa-ra-at ŠE [Š-IA nu-w [a-ra-at Ú-UL-ma I-DE

“(I 35-52) İalanda ülkesini mahvettiğimde, tüm ülkeyi de mahvettim. Orada, sadece [[kenti ve tek başına bırakmayacağım tek kale (olan) Atrima kenti vardı. Sonra [İalanta [kentine yukarı geldim. İalanda ketinde (ve) tüm ülkeyi de ele geçirmişken tekrar siv[il tutsaklar için gitmedim [. (Ama) su olmadığı için gittim. Fakat gitseydim karargâh(taki askerler) azalacaktı. (Bundan dolayı) sivil tutsaklar için tekrar gitmedim. [Dinlenmek için Apawij a kentine [yukarı geldim. [[Apa[wij a kenti üzerinde iken [Malawita kentinde (Pişama-radu’ya) [“buraya gel” diye yazdım [. Kardeşim sınır önünde kardeşime şöyle yazdım. Pişama-radu seni vuracak. Kardeşim sen bunu biliyor musun ya da bilmiyor musun?”

3.6.3. Diğer Tanrılarla Birlikte Denizin Tanrı Olarak Anılması

Hitit inanç sisteminde, su kaynakları kutsal görülmüş ve zaman zaman tanrı olarak metinlerde yerini almıştır. Hitit kraliçesi Puduḫepa’nın Mısır kralı II.Ramses’e gönderdiği mektupta ‘Deniz’ tanrısasal bir varlık olarak yer almıştır.

Hatti Ülkesi Kraliçesi Puduḫepa’nın Mısır Ülkesi Kralı II. Ramses’e Bir Kil Mektubu (CTH 176) ⁵⁹³

Uluslararası yazışmalarda Fırtına ve Deniz tanrısının anılması: Puduḫepa, kızını Mısır kralı II. Ramses’e eş olarak söz vermiştir. Ancak yaşanan birtakım aksilikler nedeniyle Mısır’a söz verilen zamanda kız ve çeyiz gönderilememiştir. Puduḫepa’nın verdiği cevaptan anlaşıldığı kadarıyla II. Ramses kızı ve çeyizi talep etmiştir. Puduḫepa ise Güneş, Fırtına ve Deniz tanrılarını örnek göstererek “Tanrıların hiçbir şeyi yoksa senin de yok!” diyerek çeyiz istemesinin kralın mevkiine yakışmayacağını dile getirmiştir.⁵⁹⁴ Bu mektupta Hitit panteonunun baş tanrıları olan Güneş ve Fırtına tanrılarının yanında denizin de tanrı olarak adının geçmesi, Hititlerin su kaynaklarını tanrısallaştırdığına örnek olmuştur.

KUB 21.38 Vs. ⁵⁹⁵

⁵⁹³ Tam metin için bkz., KUB XXI 38.

⁵⁹⁴ Hoffner, *Letters from the Hittite Kingdom*, 282-286.

⁵⁹⁵ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 21.38 (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hititlerde Haberleşme*, 101; Hoffner, *Letters from the Hittite Kingdom*, 283.

15' A-NA ŠEŠ-IA-ma NU.GÁL im-ma ku-it-ki ma-a-an A-NA DUMU ^DUTU na-aš-ma
DUMU ^D[U Ú-UL ku-it-k [i [e-eš-zi na-aš-ma a-ru-ni Ú-UL e-eš-zi

16' tu-uk-ka₄ Ú-UL ku-it-ki e-eš-zi ŠEŠ-IA-ma am-me-e-da-za NÍG.TUKU-ti ku-it-ki
Ú-UL-at ŠUM-an iš-ḫa-aš-šar-wa-tar-ra

“(Öy. 15-16) Kardeşimin hiçbir şeyi yok mu? Güneş tanrısının oğlunun, Fırtına tanrısının oğlunun ve Denizin hiçbir şeyi yoksa senin de hiçbir şeyin yok! Kardeşim sen zenginleşmek istiyorsun. (Ama böyle hareket etmen) ismin ve mevkin açısından değersiz bir (davranıştır.)”

3.7. Edebi Metinlerde Su (Mitos, Masal, Şarkı...)

Hitit mitleri, genel olarak Hurri ve Anadolu kökenli olmak üzere iki ana gruba ayrılmıştır. Hurri kökenli mitler, genellikle kozmoloji ve tanrılar dünyasını konu almış, bu düzenin nasıl şekillendiğini açıklama amacı taşımıştır. Tanrılar dünyasına ait bilgilerin, insan zihni tarafından mitoloji ile anlamlandırılmaya çalışıldığı anlaşılmıştır. Çünkü tanrılar dünyasının doğru anlaşılması, bireyin tanrılar olumlu yönlerinden faydalanmasını veya onların gazabından korunmasını sağlamıştır. Anadolu kökenli mitler ise daha çok doğa olayları ve bereket tanrılarının kayboluşu ve geri dönüşü konularıyla ilgili olmuştur.⁵⁹⁶

Mitlerde tanrılar, insan biçiminde tasvir edilmiştir. Bu nedenle, destansı olaylar da tanrılar da yer almış; mitlerde insan, tanrılara tabi bir varlık olmaktan ziyade, onlarla birlikte kahraman olarak olayların merkezinde konumlandırılmıştır. Bu yönüyle mitler; aşk, nefret, entrika, kıskançlık, sinsilik, savaş, güç ve nüfuz mücadelesi, hiyerarşi gibi ilahi temaların yanı sıra, acı, sevinç, yeme-içme ve zevk gibi insani unsurları da kapsamıştır. Mitlerin dışında, tarihsel olayların anlatıldığı şiir, masal veya efsane türleri de Hitit edebi metinlerinde yer almıştır. Mitlerin çoğunun nesir formunda yazılmış olması, bu metinlerin müzik eşliğinde seslendirildiği anlamına gelmiştir.⁵⁹⁷

Bu bölümde mitolojik metinlerde geçen su ile ilgili kavramları; tanrılar mücadelesini anlatan mitoslar, baharın gelişini kutlama ve kayıp tanrı mitosları ve su ile ilgili diğer mitoslar olmak üzere üç başlık altında toplayarak açıklamaya çalıştık.

⁵⁹⁶ Hecker ve Ünal, *Weisheitstexte, Mythen und Epen*, 804.

⁵⁹⁷ Hecker ve Ünal, *Weisheitstexte, Mythen und Epen*, 805.

3.7.1. Tanrıların Mücadelesini Anlatan Mitoslarda Su

Hitit mitolojik metinleri arasında tanrıların mücadelesini konu alan mitosların başında kuşkusuz Kumarbi Şarkısı gelmiştir. Onun devamı niteliğinde olan Ullikummu ve Hedammu şarkısında da tanrıların mücadelesine ve güç gösterisine yer verilmiştir. Kumarbi Şarkısı'nda Alalu, Anu ve Kumarbi arasında geçen mücadelelere yer verilmiştir. Ullikummi ve Hedammu da ise Kumarbi ile Hava tanrılarının mücadelesi anlatılmıştır. Tanrıların mücadelesini anlatan mitoslarda suyun önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür. Mitoslara konu olan olaylar genel olarak su kaynaklarına yakın bölgelerde veya denizin içinde geçmiştir. Bu bölümde tanrıların mücadelesini konu alan mitoslarda 'su' ile ilişkili kısımlar yorumlanmaya çalışılmıştır.

3.7.1.1. Kumarbi Şarkısı (Gökteki Krallık Efsanesi) (CTH 344)⁵⁹⁸

Tanrıların mücadelesini anlatan bu mitosun başında gökteki kral Alalu'dur. Dokuz yıl boyunca kral olan Alalu'ya karşı mücadele eden Anu, bu mücadeleyi kazanmış ve dokuz boyunca da Anu, gökyüzünde kral olmuştur. Ancak dokuzuncu yılda Alalu'nun oğlu olan Kumarbi Anu'ya karşı mücadeleye girmiş, bu mücadele sırasında gökyüzüne doğru kaçan Anu'yu yakalayarak O'nu aşağı doğru çekmiş ve erkeklik organını ısırarak yutmuştur. Bu durumda mutlu olan Kumarbi'yi ise Anu bu kadar sevinmemesi için uyarmış ve Kumarbi'yi Fırtına Tanrısına, Aranzah Nehrine ve Taşmişu'ya gebe bıraktığını söyleyerek gökyüzüne doğru kaçmıştır. Metinde 'bu çok kötü üç tanrıyı sana yük olarak yerleştirdim' ifadesinden anlaşıldığı kadarı ile Anu bu gebeliği Kumarbi'ye ceza olarak vermiştir. Bu durum tanrıların aralarındaki mücadele sırasında kullanılan bir silah gibi düşünülebilir. Anu, kendisinden bir parçayı Kumarbi'nin içine yerleştirmiştir. Düşman artık Kumarbi'nin içindedir. Bu durumun Kumarbi'yi rahatsız etmesi, olay sonrası başını taşlara vurmasından anlaşılmıştır.

Erkeklik organı ile bereket arasında bağ kurulması: Eskiçağ toplumlarında erkeklik organı bereket ile ilişkilendirilmiştir. Hititlerde de Fırtına Tanrısı ve nehirlerin bereket ile bağlantılı olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle bu tanrıların, erkeklik organından türemeleri ile bereket teması arasında bağ kurulmuştur.

KUB 33.120; Bo 2388 Vs.I⁵⁹⁹

⁵⁹⁸ Tam metin için bkz., A. KUB XXXIII 120+119+XXXVI 31+KUB XLVIII 97 - KUB XXXVI 1=A III 26 vd. - C. KUB XLVIII 97.

⁵⁹⁹ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 344 (erişim 12 Ağustos 2009). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 114; Hans Gustav Güterbock, *Kumarbi: Mythen vom churritischen Kronos aus den hethitischen Fragmenten*, Istanbul Schriften 16 (Zürich: Europa-Verlag, 1946), 7; Harry A. Hoffner, Jr., *Hittite Myths*, Writings from the Ancient World 2 (Atlanta, GA: Scholars Press, 1990), 40-42.

25 pár-ši-nu-uš-šu-[uš] wa-ak-ki-iš [LÚ-na]-tar-še-et-kán A-NA ^dku-mar-bi ŠÀ-
[ŠU]an-[da] ZABAR

26 ma-a-an ú-li-iš-ta ma-a-an ^dku-mar-bi-iš ŠA ^d[a]-nu LÚ-[na]-tar kat-ta pa-aš-ta

27 na-aš-za du-uš-kit₉-ta na-aš-[za]ḫa-aḫ-ḫar-aš-[ta] EGIR-ši- [z [a-kán [ne]-ya-at^da-
nu-uš

28 << x >> [^d]ku-mar-bi me-mi-iš-[ki-u]-wa -an da-a-iš [A/NA PA-NI ŠÀ- [K [A-
wa-az

29 du-uš-ki-iš-ke-et-ta LÚ-na-tar-mi-it-wa[ku]-it pa-aš-ta

30 le-e-wa-az du-uš-ki-iš-[ke-et-ta] PA-NI ŠÀ-[KA] I-NA ŠÀ-[KA-ták]-kán an-da a-
im-[pa]-an

31 te-eḫ-ḫu-un a-aš-ma-at-ta ar-ma-aḫ-ḫu-un[^dIM]-ni-it na-[ak]-ki-[it]

32 da-an-ma-at-ta ar-ma-aḫ-ḫu-un^{ID}a-ra-an- [z [a-ḫi-it Ú-UL [ma]-az-zu-wa-aš

33 an-na-at-ta ar-ma-aḫ-ḫu-un na-ak-ki-it^dta-[aš-mi-it] 3 DINGIR^{MEŠ}-ya-[ták-kán]

34 ḫa-tu-ga-uš I-NA ŠÀ-KA an-[da]a-i-im-[pu]-uš te-eḫ-ḫu-[un] nu ú-wa-ši

35 ŠA ^{HUR.SAG}ta-aš-ša ^{NA4}pé-ru-nu-uš IŠ-TU SAG.[DU-KA] GUL-aḫ-ḫu-u-an-zi

36 zi-[in]-ni-iš-ke-ši

“(I 25-29) (Kumarbi, Anu’nun) uyluḡunu ısırdı ve Kumarbi, uyluḡu bitişik bronz erkeklik organını (yani) Anu’nun erkekliğini yutunca sevindi ve güldü. Anu döndü ve Kumarbi’<ye>: “(Uyluḡuma bitişik) erkekliğimi yuttuḡun için seviniyor musun? (I 30-36) (Kendi kendine) sevinme! Ben sana (bir) yük (olacak tohum\döl) yükledim. İlk olarak soylu Fırtına Tanrısı ile seni (aşılıyıp) gebe bıraktım. İkincisi, (hiçbir şekilde) mukavemet edilemez Aranzah Nehri ile seni (aşılıyıp) gebe bıraktım. Üçüncüsü, soylu Taşmišu ile seni (aşılıyıp) gebe bıraktım. Bu çok kötü üç tanrıyı, ben sana bir yük olarak yerleştirdim. Gel! (Bir pişmanlık belirtisi olarak) Tašša Dağı’nın kayalarına başını vurmayı sona erdir” (diye) söylemeye başladı.”

Su tanrısı EA’nın bilgeliğine başvurulması: Metnin devamında Kumarbi, Mezopotamya’da Su tanrısı, Hitit geleneğinde ise Bilgelik tanrısı olarak kabul edilen EA’ya başvurmuştur, onun önünde eğilerek saygısını sunmuştur. Kumarbi EA’nın huzurunda Fırtına tanrısını istemiş ve onu yiyerek yok etmek istediğini ifade etmiştir. Daha sonra Fırtına tanrısı ile Kumarbi’nin mücadelesi başlamıştır. Bu mücadele Fırtına tanrısının zaferi ile sonuçlanmıştır. Metinde EA’ya büyük tanrı olarak başvurulması, Kumarbi’nin EA’nın önünde

eğilerek ona saygısını sunması, tanrıların mücadelesini Fırtına tanrısının kazanması Hitit toplumunda su ile ilişkilendirilen tanrıların önemini anlamamız açısından dikkat çekici olmuştur.

KUB 33.120; Bo 2388 Vs. II⁶⁰⁰

39 [n]a-aš [ma]-aḥ-ḥa-an i-ya-at-[ta]-at na-aš PA-NI ^dA.A ti-[ya-at] ^d[ku-mar]- [bi-iš]

40 [ḥi-i]n-[kat]-ta na-aš kat-ta ma-uš-ta ^dku-mar-bi-[iš] IŠ-T [U ...]x

41 [ta-am]-[me]-u-ma'-aḥ-ta nu ^d[NAM.ḪÉ] EGIR-an ša-an-[ḥi]-i [š'-ke-et] [^d]
[ku-mar-b]i-[iš]

42 [_ _] /A/-NA ^dA.A me-na-aḥ-ḥa-an-dame-mi-[iš]-ki- [u-wa-an ...] [DU]MU-an-[mu]pa-a-i

43 [nu-wa-ra-a]n ar-ḥa [e-et-mi] ku-iš-wa-mu MUNUS-an- [za ...] [n]a-[aš-ta]

44 [_ _ _ ()]-x-[zi] [ku-e-ya]-wa-ra-an-mu ^dIM-[an] [...] [... ar-h]a e-et-mi

45 [... G]l²-[in] ma-aḥ-ḥa-an pu-uš-š [a]-[a-mi] [... -w]a-az-ta

46 [...]x-za pé-ra-[an ḥa-pa²-la²-ša]-a-[mi²] [... š]e-eš-ḥa-aš

47 [...]x zi-i [n-n]a-[ta-at'¹] ^dA].A-aš

48 [...]x pu-[nu-uš] ZI-[it]-wa-[ra]-an <<x>>an-[da] [t]a-ru-up-ta

49 [...]x x x ^dku-mar-bi-[in] [...]

50 [...] [^d] <A²>A-aš na-an-za an-da'-an uš-[ki]- [iš]-[ki]- [u]-[wa]-an

51 [...] [... -i]š ^dku-mar-bi-iš [az]-zi-[ik-ki]-u-[wa-an] da-a-iš

52 [^{NA4}ku-un-ku-nu-uz-z]i-iš-ma ^dku-mar-bi KAxU-[iš-ši an-da²] ZU⁹HI.A-uš

53 [...] [m]a-a-an-ši-[kán] ZU⁹HI.A-uš an-[da KAxU²-i²-ši²] x-za²-[at]-ta

54 [...] [n]a-aš ú-e-iš-ki-u-wa-an [da-a-iš]

“(II 39-54) O,(KA.ZAL) giderken, EA'nın huzurunda durdu ve onun önünde (saygıyla) eğildi. Kummarbi [_ _] [-den düştü (ve renkten renge girip değişti). [Kuma[r]bi, NAM.ḪE'yi

⁶⁰⁰ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 344 (erişim 12 Ağustos 2009); Hans Gustav Güterbock, *Kumarbi Efsanesi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1945), 3-4. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 115; Güterbock, *Kumarbi Efsanesi*, 11-12.

aradı ve EA'nın huzurunda: "Çocuğumu bana ver. Onu yiyip bitireceğim. [] . Benim için kadını [] . Ben Teşup'u yiyip bitireceğim. Ben kamış gibi onu parçalayacağım" diye söylenmeye başladı. -4 satır oldukça kırıktır- Kumarbi [] . Gökyüzünün Güneş Tanrısı onu görmeye başladı. [Bazalt [Kumarbi'nin ağzını ve dişlerini [zedeledi(?) [. Onun dişlerini [] - [dışında, Kumarbi ağlaya(rak feryat etmeye) başladı."

3.7.1.2. Ullikummi Şarkısı (CTH 345)⁶⁰¹

Ullikummi Şarkısı, Kumarbi Mitinin devamı niteliğinde olmuştur. Bu mitos, Kumarbi'nin kendisine galip gelen Fırtına Tanrısı'nı tahtından indirmek planlar ile başlamıştır. Kumarbi, Urkiş kentinden rüzgarları ayağına giyerek hızlı bir şekilde yola çıkmıştır. Nerede olduğu anlaşılmayan bir pınarın yanına gelmiş ve pınarın yanında duran bir kaya ile birlikte olarak kayayı gebe bırakmıştır.

Ullikummi mitinde varoluşun su ile ilişkilendirilmesi: Kumarbi'nin kaya ile birlikteliği aslında Fırtına tanrısını tahttan indirmek için yaptığı planın bir parçasını oluşturmuştur. Doğacak olan bu tanrının su kenarında oluşması, Eskiçağ dünyasında varoluşun su ile ilişkilendirilmesine örnek oluşturmuştur.

CTH 345.I.1 Vs. I⁶⁰²

9 nu-za ^dku-mar-bi-iş ZI-ni kat-ta-an ha-at-ta-tar < > [^N[^A₄NUNUZ ma-a-an

10 iš-ga-ri-iş-ke-ez-zi ma-a-an-za ^dku- [ma [r-bi-iş ZI-ni [pí-an GALGA-tar ME-aş]

10a na-[aş]-kán UGU hu-u-da-[ak] a-ra-iş

11GAM-an ^{KUŞ}E.SIR^{HLA}-uş şar-ku-et n [a-a]ş-kán ^{URU}úr-ki-ša-az

12 URU-za ar-ḫa i-ya-an-n [i]-[i]ş na-aş :[i]- [k]u-un-ta [lu-ú]-li-kán

13 an-da a-ar-aş nu-kán i-ku-un-ta lu-[ú]- [li an-d]a

14 šal-li-iş ^{NA}apé-ru-na- [aş k]i-it-ta-ri

15 na-aş da-lu-ga-aş-ti [3] DANNA pal-ḫa-aş-ti- [ma-aş __]

⁶⁰¹ Tam metin için bkz., 1. Tablet: A. KUB XVII 7+KUB XXXIII 93+95+96+KUB XXXVI 7+KBo XXVI 58 – B. KUB XXXIII 98+KUB XXXVI 8- C. KUB XXXIII 102+104+KUB XXXVI 9+KBo XXVI 61 – D. KUB XXXIII 92+KUB XXXVI 10+KBo XXVI 59- E. KUB XXXVI 11 – F. KBo XXVI 60. -2. Tablet: B. KUB XXXIII 87+113+KUB XXXVI 12+14+KBo XXVI 64 – B2. KUB XXXVI 13- D. KUB XXXIII 92 IV – KBo XXVI 62+63. – 3. Tablet: A. KUB XXXIII 106+KBo XXVI 65 – E. KUB XXXVI 15 – E2. KUB XXXIII 101+KBo XXVI 69- F. KUB XXXIII 107+KUB XXXVI 17 – G. KBo XXVI 67 (=III 51vd.) – KBoXXVI 66+68. – 4. Tablet ??? : 5. Hurrice Versiyonu: KBo XII 80 (+?) VAT 13020+Bo 9383.

⁶⁰² Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 345.I.1 (erişim 31 Ağustos 2009). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 132-146; Hoffner, *Hittite Myths*, 55-65.

16 1/2 DANNA-ya kat-ta-kán ku-it  ar-zi nu-kán [...]

17 ZI-an-za pa-ra-a wa-at-ku-ut na-a -za-a  ^{NA}4p [ -ru-ni]

18 [kat-ta-an  e-e -ta] nu-u - i-kán L -na-tar an-d [a- ...]

19 [...] [na-a]n-za-an-kán 5- U da-a-a 

20 [nam-ma-an-z]a-an-kán 10- U da-a-a 

“(A I 11-16) Kumarbi [ruhundan önce [bilgeli ini [aldığı[nda, o hemen sandalyesinden kal(kıp) eline bir asa aldı. [ayaklarına ayakkabı olarak [hızlı rüzgarları (koyup) eline bir asa aldı. [Ayaklarına ayakkabı olarak [hızlı rüzgarları (koyup) giydi. O, Urki  Kenti’nden yola çıktı ve soğuk pınara vardı. (B I 13-20) Soğuk pınarda büyük bir kaya bulunur. Onun boyu    fersah ve genişliği [[ve yarım fersah olup a a ıdadır. [Onun vajinası ise ... fersahtır. Onu görünce [ruhu (bir hoş olup aklı ba ından) fırladı. Ve o, kaya ile yatıp (sevi ti). Erkeklik organını onun içine [batırdı [. Bu be  kez oldu. [Tekrar [o, on kez oldu. (B I 21-22) Bu paragraf yaklaşık 30 ya da 32 satır kırıktır.”

Suyun yaşamın devamı için öneminin mitlere yansması: Metnin ilerleyen kısmında Kumarbi, Deniz ile görüşmek üzere yola çıkmıştır. Kumarbi yine intikam ateşi ve   ke doludur. Deniz onu güzel bir sofra ile kar ılamı  ve Kumarbi’yi dinlemeye ba lamı tır. Metnin bu kısmı kırık olsa da mitin sonunda Kumarbi’nin ta  ile birlikteli inden doğan çocuğunun Deniz’in üzerinde b y t ld   anlaşılmıştır. Bu durumda; Deniz’in, Fırtına Tanrısı ile yapılacak olan mücadelede Kumarbi ile i  birliği yapacağı anlaşılmıştır. Kumarbi’nin çocuğu b y tmek için Deniz’i seçmesi ve kayadan oluşan bu çocuğun denizin içerisinde devasa boyutlara ulaşması suyun yaşama olan etkisini göstermesi açısından dikkat çekmiştir.

KUB 33.96⁶⁰³

Vs. II A

5 [...]x x

6 [... ^dku-mar-bi-i]  [DINGIR^{ME }]-a  ad-da-a  e-e -zi

7 [...]x ^d[ku]-mar-bi-in a-u -ta

8 [...] [a-ru]-ni i-ya-an-n -e 

⁶⁰³ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 345.I.1 (erişim 31 Ağustos 2009). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 132-146.

- 9 [...] [INIM]^{MEŠ}-ar a-ru-ni EGIR-pa
- 10 [... d]a-a-iš EN-YA-mu-kán ku-it
- 11 [...]-at nu-za-kán a-ru-na-an ta-pu-ša
- 12 [...] [...]-kán ša- [k]u-wa-ya-nu-un
- 13 [^dk]u-mar-bi-iš DINGIR^{MEŠ}-aš ad-da-aš e-eš-zi
- KUB 33.98
- 1 DINGIR^{MEŠ}-aš ad-da-aš nu a-ru-na-aš [A-NA ^d] [im-pa-al-lu-ri]
- 2 EGIR-pa [me]-mi-iš-ki-u-wa-an da-a-iš
- 3 ^dim-pa-al-lu-ri ke-e-mu ud-da-a-ar [iš-ta]- [ma-aš]
- 4 na-at i-it A-NA ^dku-mar-bi pé-ra-an <da->aš-ša- [nu-ut]
- 5 nu i-it A-NA ^dku-mar-bi me-mi ku-wa-at-wa
- 6 É-ri me-na-aḥ-ḥa-an-da TUKU.TUKU-an-za ú-et
- 7 nu-wa É-er kat-kat-ti-ma-aš e-ep-ta SAG.GÉME.ARA [D^{MEŠ}-ya]
- 8 na-aḥ-ša-ra-za e-ep-ta tu-uk-wa IGI-an-da
- 9 ^{GIŠ}ERIN-pí ka-ru-ú du-wa-ar-na-an
- 10 TU₇^{HI.A}-ya-at-ta me-na-aḥ-ḥa-an-da ka-ru-ú
- 11 za-nu-wa-an tu-uk-ma-wa' IGI-an-da UD^{KAM}-ti GE₆^{KAM}-ti-[ya]
- 12 ^{LÚ.MEŠ}NAR-ma-ši ^{GIŠ} ^dINANNA^{HI.A} me-na-aḥ-ḥa-an-da
- 13 [t]i-eš-ša-an ḥar-kán-zi ša-ra-a ti-i-ya
- 14 [_ I-N/A É-YA ar-ḥa e-ḥu
- 15 [_ _ ša]-ra-a ti-i-ya-at ^dku-mar-[bi-iš]
- 16 [_ _ _ ^di]m-pa-al-lu-ri-iš pé-ra-an [i-ya-at-ta-at]
- 17 [na-aš-ká]n a'-[ru-na-aš] É-ri an-da p [a-i]t
- 18 [_ a-r]u-na-aš IQ-BI A-NA [^dku-mar-bi]-wa
- 19 [^{GIŠ}ḥa-a]š-ša-al-li a-ša-an-na ti-ya-an-du
- 20 [^{GIŠ}BA]NŠUR-un-ma-aš-ši pé-ra-an ti-ya-an-du

- 21 [nu-u]š ši a-da-an-na ú-da-an-du
 22 [KAŠ]-eš-šar-ma-aš-ši a-ku-wa-an-na ú-da-an-du
 23 [^{LÚ}MUḪALDIM^{HLA} TU₇^{HLA} ú-te-er ^{LÚ}SAGI.A-ma-aš-ši
 24 [GEŠT]IN KU₇ a-ku-wa-an-na ú-te-er 1-ŠU e-[ku]-er
 25 [2]-ŠU e-[ku]-er 3-ŠU e-ku-er 4-ŠU e-ku-er
 26 [5-Š]U e-ku-er 6-ŠU e-ku-er 7-ŠU e-[ku]- [er]
 27 [_ ^dk]u-mar-bi-iš A-NA ^dmu-ki-ša-nu [...]
 28 [me-mi-y]a-an-da ku-in me-[ma]-aḫ-ḫi [nu-mu GEŠTU]- [an ...]
 29 [_ _ ^{GIŠ}GIDRU-a]n da-a [...]
 30 [...] [...] x [...]

...

Rs. A IV

- 27 [...] [n]u NA₄-aš pár-ki-iš-ta na-aš-kán a-ru-ni gi-nu-wa-aš
 28 [... ar-ta-a]t ú-i-te-na-za-aš-kán ar-ḫa ú-et NA₄-aš
 29 [...]x ma-a-an nu-uš-ši-kán a-ru-na-aš
 30 [... pé-d]i TÚG-aš ma-a-an an-da pé-e-da-an-za
 31 [... ka]r-pé-eš-ke-et-ta-ri NA₄-aš nu-kán ne-pí-ši UGU
 32 [... ku-un]-tar-ra-an-na an-da ú-e-mi-iš-ke-ez-zi

“(A II 6-8) [[Tanrıların babası Kumarbi oturuyor. [[Kumarbi’yi gördü.

[[denize doğru yola çıktı. (A II 9-13) İmpaluri, Deniz (Tanrısı’na): “Beyim bana [[Denizin kenarında [[gördüm. [[Tanrıların Babası Kumarbi (orada) oturuyor” diye söylenmeye başladı. (A II 14-19. C II 7-21) Deniz (Tanrısı), İmpaluri’nin sözlerini işitince, Deniz (Tanrısı), İmpaluri, sana söyleyeceğim sözlere [kulağını eğ(ip dikkatle dinle!) [. Git! Bu önemli sözleri [Kumarbi’nin huzurunda [söyle! Ve Kumarbi’ye (şöyle) konuşmak için git: “Niçin öfke (ve kin) içinde evime geliyorsun? Ürperti evi tuttu. Korku hizmetçileri tuttu. Senin için sedir ağacı kırılmıştır. Senin için güveçte (yemekler) önceden kaynatılıp pişirilmiştir. Senin karşında müzisyenler gece ve gündüz her daim İstar müzik aletini tutar. Kalk evime geri gel” diye söyleye(rek emretmeye) başladı.

(Böylece bu sözleri duyan) Kumarbi ayağa kalktı. Ve İmpaluri de onun önünden gitti. Kumarbi [evinden ayrıldı [. Kumarbi yola çıktı ve Deniz (Tanrısı'nın) evine gitti. (II 23-37) Ve Deniz (Tanrısı şöyle) söyle(yerek emretti): “Kumarbi'ye oturmak için bir tabure koysunlar. Onun önüne bir sofra (serip) koysunlar. Ona yiyecek ve içecek getirsinler. Ona içmek için bira getirsinler.” (Hemen) aşçılar (güveçler içinde) yemek getirdi. Sakiler içmek için ona tatlı şarabı getirdi. Onlar bir kez içti, yedi kez içti. Ve Kumarbi veziri Mukişanu'ya: “Vezirim Mukişanu, sana söyleyeceğim sözlere kulağını eğ(ip dikkatle dinle!) Eline bir asa al. [Ayağına [ayakkabıları giy ve git! [[Ve sular [Bu [sözleri sular önünde [söyle(?) [. Kumarbi'ye [[” (gibi bu sözleri) söylemeye [başladı [. -Bundan sonra metin kırıktır”

...

“(A IV 27-32) On beş gün geçince, taş büyü(müş)tü (artık). O denizde dizleri üzerinde bir kargı gibi duruyordu. Taş sudan dışarı çıktı. Yüksekliği [[idi. Deniz, elbisesinin kuşağına ulaş(a)bili)yordu. Bazalt bir [[gibi kaldırıldı. (O, artık) yukarıda gökyüzündeki kuntarraya(kadar) ulaşıyor(du).”

Su ve bilgelik tanrısı EA'nın, Fırtına tanrısının savaşı kazanmasındaki rolü: Kayayı gebe bırakan Kumarbi'nin doğan çocuğu dev bir taş olan Ullikummi olmuştur. Deniz'in içinde gittikçe büyüyen bu çocuk zamanla diğer tanrıların da ilgisini çekmiş ve onları korkutmuştur. Ullikummi'yi ilk gören Güneş tanrısı olmuş, bu duruma hem şaşırılmış hem de öfkelenmiştir. Ardından Fırtına Tanrısı Teşup kayayı görmüş ve üzüntüden gözyaşları ırmaklar gibi akmıştır. Bu kadar büyük bir güce karşı zafer kazanamayacağını düşünmüştür. Onu teselli etmeye çalışan ise Šaušga olmuş, sesi ve şarkılarıyla Ullikummi'yi etkilemeye çalışmış, ancak Deniz bu çabanın boş olduğunu ifade etmiştir. Bazaltın hem sağır hem de kör olduğunu ne görebileceğini ne de duyabileceğini belirterek onu oradan uzaklaştırmıştır.

Bu kısımdan sonra metin oldukça kırıktır ancak metnin okunabilen devamından anlaşılıyor ki Ullikummi için bir çare bulunamamıştır. Metin Taşmišu'nun çözüm önerisi için EA'ya gitme önerisi ile devam etmiştir. Taşmišu ve Teşup birlikte EA'nın huzuruna çıkmış ve EA'nın önünde defalarca saygı ile eğilerek ondan yardım istemişlerdir. EA onlara yardım etmeyi kabul etmiş ve beraberinde önce EN.LIL ardından Upelluri'nin yanına gitmişlerdir. Upelluri, üzerinde yeri ve göğü taşıyan dev ve yaşlı bir tanrıdır ve bazalttan haberi yoktur. EA onu çevirmiş ve omzundaki bazaltı göstermiştir. Upelluri omzunun bir süredir ağrıdığını ifade etmiş, ancak ağrının sebebinin bu bazalt olduğu yeni anladığını belirtmiştir. Bazalt ile yapılacak savaşın kazanılması için ise zamanında yeri ve göğü ayıran bakır kesici alet ile bazaltın

ayaklarını kesmeyi bu şekilde onunla tekrar savaşmayı önermiştir. Öneriye uyan EA ve Teşup bakır aleti kullanmış ve bazalt ile yaptıkları savaşı bu defa kazanmıştır. Bilgelik ve sular tanrısı olan EA'nın savaşın kazanılmasındaki rolü önemli olmuştur. Hatta onun desteği olmasa Fırtına Tanrısı olan Teşup'un bu savaşı kazanması imkansızdı çünkü daha önce denemiş ancak başarılı olamamıştı. Su tanrısı ve Fırtına tanrısının aynı tarafta olması, bilgeliğin su ile özdeşleştirilmesi, bazaltın suyun içinde devasa boyutlara ulaşması bu mitte su ile ilgili dikkatimizi çeken bölümler olmuş ve bu bölümler açıklanmaya çalışılmıştır.

Rs. A IV ⁶⁰⁴

33 [... š]a-ku-wa-et nu-za ^dul-lu-kum-mi-in ša-ku-iš-ke-ez-zi

34 [... ne-pí-ša]-aš¹ ^dUTU-un ša-ku-iš-ke-ez-zi nu-za ^dUTU-uš

35 [... me-mi]-[iš-ke-ez]- [zi] [ku-iš-w]a-kán DINGIR-LUM nu-tar-ri-ya-aš a-ru-ni an-da

36 [...] [nu-wa-aš]-ši NÍ.TE^{MEŠ} ħ [u²-x-x-t]a² DINGIR^{MEŠ}-aš Ú-UL ta-ak-ki

37 [_ _ _] [^dUTU-uš kal-ma-ru-u [š wa-aḥ-nu-u]t na-aš-kán a-ru-ni pa-ra-a pa-it

38 [_ _ _ ()] [^dUTU]-uš a-ru-ni pa-r [a-a a-ar-a]š ^dUTU-za ŠU-an SAG.KI-iš-ši pí-an e-ep-ta

39 [... ^du]l-l [u-ku]m-mi-in an-d [a ...]x nu-uš-ši TUKU.TUKU-at-ti pí-an

40 [...] ta-me-u [m-m]a-aḥ-ta-a [t]

“ (A IV 33-36) Güneş Tanrısı gökyüzünden [aşağı] [(bakıp) gördü ve Ullikummi'yi görüyor(du artık). Ullikummi de Gökyüzünün Güneş Tanrısı'nı gördü. Güneş Tanrısı kendi kendine (içinden): “Orada denizde, hızlı bir şekilde büyüyip [duran] [tanrı kimdir? Onun vücudu diğer tanrıların hiçbirine (benzemiyor)” (diye) söylenmeye başladı. (A IV 37-40) Gökyüzünün Güneş Tanrısı, (yüzünü) döndürdü ve denize doğru gitti. Güneş Tanrısı denize ulaştığında, alnına elini koydu. [O, Ullikummi'ye bakmak için yakına geldiğinde şaşkınlıktan ve [öfkeden, (renkten renge girip) onun görüntüsünü değiştirdi.”

KUB 33.87; Bo 2959 Vs.I ⁶⁰⁵

31' [iṣ-ḥ [a-aḥ-ru-wa-an-za me-mi-ya-an me-mi-iš-ke-ez-zi ku-iš- [w [a-ra-an

⁶⁰⁴ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 345.I.1 (erişim 31 Ağustos 2009). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 136-137.

⁶⁰⁵ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 345.I.2 (erişim 31 Ağustos 2009). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 139-140

- 32' [nam-m [a uš-ke-ez-zi u-ni-ya-an ḫal-lu-wa-in nu-wa ku-[iš] nam-ma
- 33' [za-a [ḫ-ḫi-iš-ke-ez-zi nu-wa-ra-aš ku-išnam-ma uš-ke-ez-zi
- 34' [u-ni [-[ya]-aš na-aḫ-šar-ad-du-uš nu ^dIŠTAR-iš [A/NA ^dU
- 35' [EGI [R-pa me- [mi [-iš-ke-ez-zi ŠEŠ-YA ma-al-wa-za [te]-pu-ya
- 36' [Ú-UL] [ša-a [k-ki UR.[SAG]-tar-ma-aš-ši-pa pí-ya-an
- 37' [x [-x [... [x-[a-wa-aš-ma-aš] ku-in DUMU-anḫa-aš-ša-an-zi
- 38' [... [-a x x [_ [[ma-a-al] Ú-UL ša-ak-ti
- 39' [... [x x x-[uš] I-NA [ŠÀ É? ^dA.A] e-šu-u-en
- 40' [... [x [LÚ-iš e-šu-un] [z [i-[ik]- [m [a-[an]-wa-za
- 41' [... [x [nu pa-a-i]-mi
- 42' [... [x [... [
- ...
- Vs.II
- 13' nu-za iš-ḫa-mi-iš-[ke-ez-zi ^dIŠTAR]-iš nu-za-kán ŠA A.AB.[BA]
- 14' a-ku-un ^{NA}4pa-aš-ši-la-an-na an-dazi-ik-ke-ez-[zi]
- 15' nu-kán a-ru-na-az ar-ḫa šal-li-išḫu-un-ḫu-eš-n [a-aš [
- 16' GAL-iš ḫu-un-ḫu-eš-na-aš A-NA [^dIŠTAR]me-mi-iš-ke-ez-[zi]
- 17' ku-e-da-ni-wa-za me-na-aḫ-ḫa-an-daiš-ḫa-mi-iš-ke-ši
- 18' ku-e-da-ni-ma-wa-za me-na-aḫ-ḫa-an-da KA_xU-iš IŠ-TU I [M? [
- 19' šu-un-né-eš-ke-[ši] [LÚ-iš]-wadu-ud-du-ud-mi-ya-an-za nu-wa [Ú-UL [
- 20' iš-ta-ma-aš-z [i [[IG [I^{HLA}-wa-ma-wa-ra-ašda-šu-wa-an-za
- 21' nu-wa Ú-UL a-[uš]-zi nu-wa-aš-šika-ri-ya-aš-ḫa-aš NU.G [ÁL [
- 22' ar-ḫa-wa i-ya-an-ni ^dIŠTAR nu-wa-za ŠEŠ-KA an-[da] [ú? [-[e'-mi]-ya
- 23' ku-it-ma-an-wa-ra-aš na-a-wiṣḫa-aš-ta-li-iš-zi
- 24' ku-it-ma-an-wa-aš-ši ŠA SAG.DUGUL-GUL-LA-DU na-a-wi₅
- 25' ḫa-tu-ki-iš-zi

“(B I 29-41) Tešup yere oturdu ve gözyaşları ırmaklar gibi aktı. Gözleri yaşlı bir şekilde Tešup (şöyle) söyledi: “Kim [artık [böyle biriyle kavga yapabilir? Kim dövüşmeye devam edebilir? Kim artık böyle birinin vahşetini seyredebilir ki?” (Bu sözler üzerine) Šaušga, Tešup'a tekrar: “Kardeşim, az ... bir şey çocuğu doğururlar, [[bir şey bilmiyor. [[Biz EA'nın evindeyiz. [[Eğer ben bir adamsam, sen [[gideceğim. [[.. [[”dedi. (Bu ara oldukça kırıktır.)”

...

“(B II 5-17) Šaušga şarkı söylemeye devam etti ve (parmaklarına zil olarak) bir çakıl taşı ve deniz kabuğu taktı. Denizden büyük bir dalga <yükseldi.> Büyük Dalga(?) Šaušga'ya: “Sen kim için şarkı söylüyorsun? Kimin için rüzgâr ile ağzını dolduruyorsun? Adam sağır ve duy[maz! [Onun gözleri kördür. O göremez. O merhametli (de) değildir. (Bu yüzden) Šaušga, yola çık ve kardeşini yüreklenmeden ve başı korkunç hale gelmeden önce onu bul!”

KBo 26.65 Vs. I⁶⁰⁶

2' [n [u ma-aḥ-ḥa-an DINGIR^{MEŠ} me-mi-ya-an iṣ-t [a-ma-aš-šir? [

3' nu GIŠ^{GIŠ}MAR.GID.DA^{HI.A} an-da ḥa-an-t [a-er [[... [

4' ma-ni-ya-aḥ-ḥe-er ^daš-ta-bi-iṣ-kán [... [

5' [wa]-at-ku-ut na-aš-kán GIŠ^{GIŠ}MAR.GID.D [A ... [[... [

6' GIŠ^{GIŠ}ti-ya-ri-ta ni-ni-in-ki-i [š-ke-et? [[... [

7' nu te-et-ḥe-eš-ke-ez-zi ^daš-d [a-bi-iṣ ... [[... [

8' [nu]-kán te-et-ḥe-eš-na-an-za ^da [š-ta-bi- ... [[... [

9' a-ru-ni GAM-an-da tar-na-aš nu GIŠ^{GIŠ} [... [

10' ḥa-né-e-er nu ^daš-da-bi-iṣ [... [[... [

11' 70 DINGIR^{MEŠ} e-ep-pé-er nu nam- [ma ... [

12' Ú-UL tar-aḥ-[ta] nu-kán ^da [š! -ta-bi-iṣ? ... [. [... [

13' 70 DINGIR^{MEŠ}-ya-kán [a]-ru-ni GAM-a [n-da... [[... [

14' NA⁴ŠU.U-zi-iṣ NÍ.TE^{MEŠ}-š [i? ... [x-zi [... [

⁶⁰⁶ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 345.I.2 (erişim 31 Ağustos 2009). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 141.

15' [n [u ne-pí-iš kat-kat-ti-nu-u [t [[_ _ () ú [-[e']-eḫ-ta ne-pí-iš-[ša'-an'] [... [

16' [d [a-[an]-na-ra-an TÚG-an [m [a-[a]- [ana [r-[ḫa] šar-ga-an-né-et
nu-kán^{NA4}ku-un-ku-nu- [zi-iš' [

17' [_ _-š [i' pár-ki-iš- [ta' [[nu]-uš-ši pár-ga-tarpé-ra-an 1 *LI-IM* 9 ME-ya DANN
[A [[... [

18' [DA [NNA' x [_ () [x ta-an-ku-ida-ga-an-zi-pí kat-ta ar-ta-ri
ma- [al-t [a-[ni]-š [a7-aš [

19' ma-aḫ-ḫa-an kar-p [í-iš-k [at-ta-ri^{NA4}ŠU.U-zi-iš nu

Éku-un-tar-ra-an [É^{MEŠ}]DINGIR^{MEŠ}-[ya]

20' [a [n-da ú-e-mi-iš-[ke-ez]-zi pár-ga-tar-še-et 9 *LI-IM* DANNA

^{NA4}ŠU.U-zi- [iš [IGI-an-ta(-)pí-li

21' pal-ḫa-aš-ti-iš-ma-aš-ši 9 *LI-IM* DANNA na-aš-kán ^{URU}kum-mi-ya

^{GIŠ}KÁ.GAL-aš [p [é-ra-an' ^{GIŠ}ši-ya-tal

22' ma-a-an ti-ya-at nu-kán^{NA4}ku-[un]-ku-nu-zi-iš ^dḫé-pa-du-un Éka-[ri]-im-ni an-da

23' a-ra-a-iš nu nam-ma ^dḫé-pa-du-uš DINGIR^{MEŠ}-aš ḫa-lu-ga-an *Ú-UL* iš-ta-ma-aš-zi

24' *Ú-UL*-ma ^dU-an ^dšu-wa-li-ya-a [t-t [a-an-na IGI^{HIA}-it a-uš-zi

...

Vs.II

17 [^dtàš-mi-š [u-[uš] ^dU-ni EGIR-pame-mi-iš-ki-u-an da-a-iš ^DU EN-YA ud-da-a-ar-mu

18 [_ _ _ _ [[u [d-da-a-ar-ta ku-eme-mi-iš-ke-mi nu-mu ud-da-a-na-aš

19 [... 1 [a-ga-a-an [ḫar-ak] e-ḫu pa-a-i-u-e-ni *I-NA* ^{URU}ab-zu-wa *MA-ḪAR* ^dÉ.A

20 [_ _ () a [n-na-al-la-aš INIM^{MEŠ}-na-aštup-pí-ya-aš EGIR-pa pu-nu-uš-šu-u-e-ni

21 [... *A-N/A* KÁ É ^dÉ.A pé-[ra]-an e-ru-u-e-ni nu ^dÉ.A-aš ^{GIŠ}IG-aš

22 [... [[... [^dÉ.A-aš ^{GIŠ}a-ra-ši-ya-aš 5-an-ki ḫi-in-ku-e-ni

23 [... ^d [[É].A e-ru-e-ni nu A-NA ^dÉ.A 15-ŠU ħi-in-ku-e-ni
 24 [... ^d [A.A ku-wa-at-ka₄ wa-aš-du-ma-ti nu ^dÉ.A-aš ku-wa-at-ka₄
 25 [... [[nu-un²-n [a-aš ge-en-zu da-a-i nu-un-na-aš an-na-al-la-an
 26 [... [-la ma-ni-ya-aḫ-ḫi
 27 [... ^dtāš-mi-š [u [ud]-da-a-ar iṣ-ta-ma-aš-ta nu nu-un-tar-nu-ut-ta
 28 [... [[^{GIŠ}Š [Ú.A-az ša-ra-a ḫu-u-da-aka-ra-a-iš
 29 [... ^dtāš-mi-šu-uš [-ša ŠU-za ap-pa-an-ta-at na-at l-an-ki ša [r-re-er [[n [a-
 at I-NA ^{URU}ab-zu-u-wa

30 [e-re-er [[... [[É] ^dA.A pa-it na-ašḫa-an-te-ez-z [i-ya-aš² ... [
 31 [_____ [[^{GIŠ}a-r [a-ša-aš-ma-aš 5-[ŠU] ħi-in-ik-[ta] [... MA [-/ḪAR]
^dA.A e-re-er
 32 [... 1 [5-ŠU ħi-in-i [k-ta [

“(A I 2-24) (Başlangıçtan otuz satır kırıktır.) Tanrılar sözü işi[ttiğinde(?) [, onlar yük arabalarını hazır[ladı [. Aštapi [[gibi, yük arabasına çeki düzen verdi. [[Aštapi şimşek gibi (gürledi). [[Aštapi şimşek gibi (gürledi). [[Aštapi gürlleme ile [[. Deniz’e in. -3 satır oldukça kırıktır- Ve Aštapi [[ve yetmiş adet tanrı denize [düştü [. Bazalt’ın vücudu [[ve o gökyüzünü sarstı. O [[-dı. [[elbise gibi gökyüzünü silkti. Bazalt [[büyüdü. (Onun) önünde yüksekliği bin dokuz yüz fersah idi. O karanlık toprağın altında durur. Bazalt bir [[gibi kaldırılınca o, kuntarra- türbesine ve tapınaklara yetişir. Onun yüksekliği (şimdi) dokuz bin [fersaktır [. O Kummiya Kenti’nin kapısının önünde yerini aldı. Hepat artık tanrıların mesajını duymasın. (Ayrıca) Bazalt ne Tešup’u ne de Šuqaliyat’ın gözlerini göremesin diye tapınakta Hepat’ı durdurdu.”

...

“(A II 17-26) [Tašmišu [, Tešup, sözlerimi [duy. [Sana söyleyeceğim sözlerim kulağını eğ(ip dikkatle dinle!) Geliniz, Apzuya Kenti’ne EA’nın huzuruna [gidelim. [Eski sözleri içeren tabletleri tekrar (sorup) soruşturalım. EA’nın evinin kapısının önüne vardığımızda, biz EA’nın kapısında [beş defa [ve [tekrar [EA’nın kapısı önünde beş defa saygıyla eğileceğiz. EA’nın huzuruna vardığımızda, biz EA için on beş defa saygıyla eğileceğiz. Belki EA [memnun kalacak [, belki EA [dinleyecek(?) [ve bize acıyacak ve bizzat kendi eski [sözleri içeren

tabletleri [bize gösterecek. (A II 27-32) [Tešup, Tašmišu'nun [sözlerini işittiğinde, telaşlandı ve [acele etti [.O hemen sandalyesinden kalktı. [Tešup ve Tašmišu [el ele tutuşup ellerini birleştirdi. Ve bir kerede (yolu) kat ettiler. Ve onlar Apzu'ya Kenti'ne [vardı. Tešup [, iç kapıda beş defa saygıyla eğildi. Onlar EA'nın huzuruna vardıkların [da [o, EA'nın huzurunda [on beş defa saygıyla eğildi [... (Takip eden paragrafta yedi satır kırıktır.)”

KUB 33.107; Bo 2121 Vs.⁶⁰⁷

1' [_ [x x x x [_ [x x [... [
2' [me [-mi-an ZI- [ni? [Ú-U [L ... [
3' ^dÉ.A-aš-za-kán ḫa-ad-da-tar [... [
4' na-aš ša-ra-[a] ti-ya-at n [a-aš? ... [
5' ^éḫi-i-li pa-it ^dÉ.A- [aš? [[...? [
6' nu-[uš]-ši DINGIR^M[^E [š!]? ḫu-u-ma-an-te-eš [... [
7' ša-ra-a t [i [-[i]-e-er ^dU-aš-ma- [aš-ši? ... [
8' UR.SAG^{HLA}- [uš? [LUGAL-uš pé-ra- [an ... [
9' ^dÉ.A-aš [^d [U-an a-uš-ta [... [
10' [pé]-ra-an [_ () [-[iš] ta-mi-u [m-me-eš-ta [
11' [^d]x [... [
...

KBo 26.65 Rs. III

11' ^dÉ.A-aš A-NA ^del-l [e-el ... [[... [
12' me-mi-ya-an-na-wa-at-ta [... [[.. [[... [
13' [A]-NA ^DU IGI-an-da tar-pa-na-a [l-li-in ... [[... [
14' mi-e-eš-ta nu-wa-ra-aš pár-g [a-aš-ti ... [[... [
15' [GIM-an kar-pí-iš]-kit₉-ta-r [i [[... [
16' [... [[n [u tu-uk IGI-a [n-da ... [

⁶⁰⁷ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 345.I.2 (erişim 31 Ağustos 2009). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 143-144.

- 17' [... k [a-ru-ú-i- [li-... [
- 18' [_ _ _ () nu-ut-t [a-ri-ya-aš [DINGIR-LIM-iš? [
- ...
- 23' [ma-a-an ^{dÉ}.A-aš ud]- [d [a- [a-ar ... [
- 24' na-aš IT-TI ^{dú}pé-[el-lu-ri] [... [[...? [
- 25' nu ^{dú}pé-el-lu-re-eš IGI^{HIA}-wa [... [[nu-za^{dÉ}.A-an ša-ku-iš-ke-ez-zi? [
- 26' ^{dú}pé-el-lu-ri-iš A-NA ^{dÉ}[É]. [A ... [
- 27' TI-an-za-wa-za e-eš ^{dÉ}.A ša-r [a-a-ya-aš-kán? ... [[... [
- 28' A-NA ^{dú}pé-el-lu-ri TI-tar [... da-a-i [š? T [I-an-za-wa-ra-aš ... [
- 29' ^{dú}pé-el-lu-ri-iš GE₆-ya KI- [pí [[_ _ _ _ K [I[?]-aš ku-e-da-ni [še-er ú-e-da]-an-
za
- 30' ^dA.A-aš A-NA ^{dú}pé-el-lu-ri [_ () me-mi-i [š-ki-u-an da-a-iš Ú-UL-wa ša-ak-
ti
- 31' ^{dú}pé-el-lu-ri me-mi-ya-an-na-[wa-at-ta]Ú-UL ku-iš-ki ú-da-aš
- 32' Ú-UL-wa-ra-an ša-ak-ti ^dku-mar-bé-eš-wa ku-in nu-ut-ta-ri-ya-an DINGIR-LIM-in
- 33' DINGIR^{MEŠ}-aš IGI-an-da ša-am-na-et nu^dku-mar-bi-iš a-ru-šu-wa-ru-pát ku-it
- 34' ^dU-ni IGI-an-da ag[!]-ga-tarša-an-ḫe-eš-ke-ez-zi nu-uš-ši IGI-an-da
- 35' tar-pa-na-al-li-in ša-am-na-iš-ke-ez-zi A-ni-kán ku-iš ^{NA4}ŠU.U-zi-iš
- 36' an-da mi-e-eš-ta Ú-UL-an ša-ak-ti na-aš ma-al-ta-né-eš GIM-an
- 37' ša-ra-a kar-pí-iš-kit₉- [t [a-ri nu-kán ne-pí-iš šu-up-pa ^ÉMEŠ DINGIR^{MEŠ}
- 38' ^{dḫé}-bad-du-un-na an-[da] iš-tap-pa-aš nu-za ^{dú}pé-el-lu-ri-iš ku-it GE₆-ya-aš KI-
aš
- 39' KI.BAD-aš nu-za a-ši nu- [ut-t [a-ri-ya-an DINGIR-LIM-in Ú-UL ša-ak-ti

“ (F 1-8) –ilk satır kırıktır- Ruhundaki söz [ü [EA, ruhundaki bilgeliği alıp yukarı yürüdü. Ve o, [[iç eve girdi. EA [[Tüm Tanrılar onun önünde yürüdü. Kahramanların kralı Kummija Kenti'nin Teşup'u onun önünde yürüdü. (F 9-11) EA, Teşup'u gördü. Kızgınlıktan (rengi) değişti. (A III 1-10) (Paragraf oldukça kırıktır.) (A III 11-18) EA, EN.LIL'e: “ [(Ey) sen EN.LIL bilmiyor musun? Hiç kimse sana bir haber getirmiyor mu? [

Teşup'a karşı bir asi olarak [Kumarbi'nin yarattığı (şeyi) bilmiyor musun? [[Suda [büyüyen [Bazalt dokuz bin fersah [yüksekliktedir. -4 satır kırıktır. -" (diye) söylenmeye başladı. (A III 19,20-22) Kırıktır. (A III 23-29) EA sözlerini [bitirdiğinde [, Upelluri'ye gitti. [

[Upelluri gözlerini [kaldırdı ve (İşte) EA'yı görüyor(du) [. Upelluri EA'ya: "Ey EA sana (uzun) yaşam olsun" [diye söylenmeye başladı [. [EA ayağa kalktı [ve EA, Upelluri'yi yaşam (konusundaki dileğini yineleyerek) [Şöyle konuştu [: "Yer ve göğün üzerinde inşa edil(diği) [sen Upelluri [, kara toprak üzerinde uzun yaşa!" (A III 30-39) EA, Upelluri'ye: "Upelluri bilmiyor musun? Hiç kimse sana bir söz getirmedi mi? Tanrılara karşı Kumarbi'nin yarattığı hızlı tanrıyı ve Kumarbi'nin, Teşup'a karşı kötülük planlıyor [olmasını [ve ona karşı bir asi yarattığını bilmiyor musun? Suda büyüyen Bazalt'ı bilmiyor musun? O, bir [[gibi kaldırdı. O gökyüzünü, kutsal tapınakları ve Hepat'ı kapladı. Bunun sebebi sen Upelluri'nin karanlık topraktan uzak (ve) hızlı tanrıdan habersiz olman mıdır? (diye) konuşmaya başladı."

Hitit kozmolojisinde evrenin ilk halinin "su"dan oluşması: Bu mit bize Hitit kozmolojisi hakkında da bilgi vermiştir. Eskiçağ dünyasında evrenin ilk hali 'su'dan oluştuğu inancı yaygın olarak görülmüştür. Sümer inancına göre, gök ve yer başlangıçta bir bütündü ve bu bütünlüğün ilk hali "su" idi. Bu durum Ullikummi mitinde de açıkça görülmüştür. Upelluri'nin EA'ya Ullikummi'yi yenmek için tavsiye ettiği kesici bakır alet daha önce yer ve göğü ayırmak için de kullanılmıştı. Babil inancında da kozmos ortaya çıkmadan önce var olan unsurun 'su' olduğu kabul edilmiştir. Benzer inancı Ugarit, Fenike ve Mısır gibi eskiçağ toplumlarının hemen hepsinin kozmolojisinde rastlanılmıştır.⁶⁰⁸ Bu yönüyle su bu uygarlıklara göre; yaşamın başlangıcı olmanın yanı sıra, evrenin başlangıcının da temelini oluşturmuştur.

KUB 33.107; Bo 2121 Vs.⁶⁰⁹

40' d^u-pé-lu-ri-iš [A]/- [NA d [[É].A EGIR-pame-mi-iš-ki-u-an da-a-iš ne-pí-ša-an-mu-
kán

41' ku-wa-pí da-ga-an-zi-pa-an-[na še-er]ú-e-te-er nu Ú-UL ku-it-ki ša-ag-ga-aḫ-ḫu-
un

42' ú-e-er-ma AN-iš! ku-wa-pí te-ká [n-n [a[^{URUDU}]ku-ru-uz-zi-it ar-ḫa ku-e-re-er

⁶⁰⁸ Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, 106.

⁶⁰⁹ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), *hethiter.net/*: CTH 345.I.2 (erişim 31 Ağustos 2009). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 144-145.

43' [n [u a-pád-da-ya *Ú-UL* ša-ak-ka₄-ah-ḥ [u-un [[k [i-[nu]-na-mu ZAG-an ku-
it-ki

44' [^{UZU}ZAG.[UDU]-an GIG-zi nu *Ú-UL* [ša-ak-ka₄-ah]- [ḥi [ku-i-ša-aš a-ši
DINGIR-LIM-iš

45' [m [a-[a-an] ^dÉ.A-aš ud-da-a-ariš-ta-ma-aš-ta nu-[kán] ŠA ^d[ú]-pé-lu-ri

46' [ZAG-a [n ^{UZU}ZAG.UDU-an ú-e-eḥ-ta nu-kán ^{NA4}ŠU.U-iš ^dú-pé-lu-ri-y [a-aš [
x?

47' [ZAG-n [i ^{UZU}ZAG.UDU-ni ^{GIŠ}ši-ya-at-talma-ah-ḥa-an ar-ta-[at]

48' [^d [É.A-aš ka-ru-ú-i-li-ya-aš DINGIR^{MEŠ}-aš EGIR-pa me-mi-iš-ki-u-an
da-a-iš ud-da-a-ar-mu

49' [i [š-ta-ma-aš-tén ka-ru-ú-i-li-ya-aš DINGIR^{MEŠ}-iš ka-ru-ú-i-li «ku-i-e-eš»
ud-da-a-ar [ku]-i-e-eš

50' [š [e-ek-te-ni EGIR-pa-at ḥé-e-eš-tén an-na-al-[la at]-ta-al-la ḥu-u-ḥa-da-al-la

51' [É] ^{NA4}KIŠIB^{HIA} nu ka-ru-ú-i-li-ya-aš[ad-da-aš ^{NA4}KIŠIB] ú-da-an-du

51' [na-a [t² a¹-pí-iz EGIR-pa ši-ya-an-du nu-kán [ka-ru-ú]-i-li-ya ^{URUDU}ar-da-a-la

52' [pa-r [a-a ti-ya-an-du ne-pí-iš te-kán-naku-e-ez ar-ḥa ku-e-re-er

53' [nu-ká[n² ^dul-lu-kum-mi-in ^{NA4}ŠU.U-zi-in GÌR^{MEŠ} GAM-an ar-ḥa ar-du- [um-
me-ni² [

54' [^dk [u-mar-bi-iš ku-in DINGIR^{MEŠ}-na-aš IGI-[an]- [d [a [tar-p [a- [n [a-[al-
li]-in

55' :[šal]-l [a-nu-ut [

Rs. IV

1' [_ ^{d?} [[A[?]].A[?] [(-) ... [

2' [_ [x x-x [... [

3' [_ [x x x-ma-x [... [

4' [^d]táš-mi-šu-[uš]-ma [... [x [... [

5' [ḥ [a-li-ya-at-ta-at [... [x [... [

- 6' [me [-mi-iš-ki-u-an da-a-i [š [[... [x-an x [... [
- 7' [N [Í.TE-i-wa-aš-ši-kán a [n-da _ _ () [x-eš ta-me-[um-mi-iš]- [š [a-[an]
[SAG.DU-i]- [ma-wa-aš-ši-kán [
- 8' še-er te-e-da-nu-uš t [a-me-u [m-eš-ta¹ te-eš- [_ ? [-t [a² [
- 9' ^dÉ.A-aš A-NA ^dtàš-mi-šu EGIR-pame-mi-iš-ki-u-an da-a-iš pé-ra-an ar-ḥa i-it
- 10' DUMU-mi-it le-e-m [u p [é-[ra]-an ša-ra-aar-ta-[ti] ZI-an-za-mu-kán
an-dai-da-la-u-e-e [š-ta [
- 11' [ak]-kán-du-uš ku-it GE₆-i [KI]-pí IGI^{HIA}-ituš-[ki]-nu-un [na-at] SAḪAR^{HIA}-uš
- 12' :gul-lu-ši-iš-ša ma-aḥ-ḥ [a [-an a-[ra]-an-ta-ri
- 13' [^d [[É].A-aš A-NA ^dtàš-mi-šu [EGIR]-pa me-[mi]-iš-ki-u-an da-a-iš a-aš-ma-an
ḥu-ul-la-nu-un
- 14' [_ () [x ^dul-lu-kum-mi-in ^{NA4}ŠU.U-zi-in na-an i-it-tén za-aḥ-ḥe-eš-ki-it-
tén nam-ma
- 15' [_ () [x-ša-aš-kán ^{GIŠ}KÁ^{1?} A [N [.BAR ^{GIŠ}ši-ya-at-tal le-e nam-ma ar-ta-ri
^dtàš-mi-šu-uš
- 16' [iš-t [a²-ma-aš-ta na [du-uš]-ki-iš-ki-u-an da-a-iš nu 3-ŠU pal-wa-et nu-uš-ša-
an ša-ra-a
- 17' [ne-pí[?] [-ši DINGIR^{MEŠ}-mu-uš iš-ta-ma-[aš]-še-er 2-an-[ki] pal-wa-et nu
^dU-aš ^{URU}kum-mi-ya-aš
- 18' [UR.SAG-iš LUGAL]-uš iš-ta-ma-aš-ta na-at du-li-ya-aš pé-di an-da e-re-er
- 19' nu DINGIR^{MEŠ} ḥu-u-ma-an-te-eš A-NA ^dul-lu-kum-mi ^{NA4}ŠU.U-zi GU₄^{HIA}
[ma]-aḥ-ḥa-an
- 20' ú-wa-ya-u-wa-an-zi ti-i-e-er
- 21' ^dU-aš-kán ^{GIŠ}ti-ya-ri-da-aš ša-ra-a ga-ga-aš-ti-ya-aš ma-a-an wa-at-ku-ut na-aš-kán
te-et-ḥe-eš-na-za
- 22' kat-ta a-ru-ni a-ar-aš na-an za-aḥ-ḥe-eš-ke-ez-zi ^dU-aš ^{NA4}ku-un-ku-nu-zi-in

“ (A III 40-44) (Sonra) Upelluri de EA’ya: “Onlar yeryüzünü ve gökyüzünü benim üzerime inşa ettiklerinde, ben hiçbir şey bilmiyor (hatta hiçbir şeyin de farkında değildim). Onlar geldiğinde, yeryüzü ve gökyüzünü bakırdan keskin bir aletle ayırdıklarında bile, ben hiçbir şey bilmiyor (ve hiçbir şeyin farkında değildim). Fakat şimdi bazı şeyler sağ omzumu (inciltip hasta ediyor) ve ben bu tanrının da kim olduğunu bilmiyorum” (diye) konuşmaya başladı. (A III 45-47) EA bu sözleri işittiğinde Upelluri’nin sağ omzuna (yönününü) döndü(rdü). Ve (orada) Bazalt, Upelluri’nin sağ omuzunda bir kargı gibi durdu. (A III 48-55) (Bu kez de) EA, Eski Tanrılara: “Eski sözleri bilen eski Tanrılar sözümlü duyun. Eskiden, babadan, büyükbabadan, olan mühür evlerini tekrar açın. Ecdadımın mühürlerini getirsinler. Onu orada mühürlesinler. Yeryüzü ve gökyüzünü ayırdıkları bakırdan eski kesici aleti getirsinler. (Onunla) biz, Kumarbi’nin bir asi olarak tanrılara karşı yüceltip (büyüttüğü) Bazalt Ullikummi’nin ayaklarının altına, kes(ip ayıracağız” diye) söylemeye başladı. (A IV 1-3, 4-8) (Baş kısımlar kırıktır.) Taşmişu [[saygıyla eğildi. [[söylemeye başladı. [[Onun vücudundaki [[değişti. Onun başındaki saçlar görüntüsünü değiştirdi. EA Taşmişu’ya tekrar: “Oğlum önümde yürü. Benim huzurunda ayağa (kalkıp) durma. Benim ruhumun, Karanlık topraktaki ölümü gözlerimce de gör(ül)mesi(nden dolayı) kızgındır ve onlar toz ve [[gibi duruyorlar” (diye) söylenmeye başladı. (A IV 13-20) EA, Taşmişu’ya (dönüp tekrar): “Evvela Bazalt Ullikummi ile [savaşa [tutuştum. Şimdi git! Onunla tekrar savaş! Bir kargı gibi [[!nın kapıla(rında) durma” (şeklinde) söyle(yince) Taşmişu da [duydu [ve sevindi. O üç defa gürlledi ve Kummiğa Kenti kahraman kralı Teşup onu işitti. Sonra onlar toplantı yerine geldiler ve tüm tanrılar Bazalt Ullikummi’ye karşı sığırlar gibi böğürmeye başladı. (A IV 21-22) Teşup bir ... gibi kağnı içine (sıçrayıp) atladı ve gök gürültüsü ile denize gitti. Şimdi Teşup, Bazalt ile savaşıyor.”

3.7.1.3. Hedammu Şarkısı (CTH 348)⁶¹⁰

Hedammu Şarkısı yine Kumarbi’nin hava tanrıları ile olan mücadelesini konu edinen bir mitolojidir. Ullikummi mitinde bazalt bir çocuk sahibi olup tanrılar ile mücadele eden Kumarbi bu defa Hedamu adında yılan biçiminde bir çocuğa sahip olarak aynı mücadeleyi tekrarlamıştır.

⁶¹⁰. Tam metin için bkz., 1. A. KUB XLIII 65- B. KUB XXXIII 109+94+1549\ü – 2. KUB VIII 67 – 3. KUB VIII 64 – 4 A.KBo XXVI 72 – B.KUB VIII 65 – 5. A. KBo XIX 112- B. KBo XIX 112A – 6. A. KUB XXXIII 100+KUB XXXVI 16 – B. KUB XXXIII 103 – C.KUB XXXIII 116- 7. KUB XXXIII 110 – 8.A. KUB XXXIII 122 – B. KUB XII 65+1278\ü – C. KUB XXXIII 116 – D. 649\ü – E. Bo 69\642 – 9. A. KUB XXXIII 122 – B. KUB XII 65+1278\ü – C. KUB XXXIII 116 – D. 649\z – E. Bo 69\642 – 10. KUB XXXIII 103 – 11. A. KUB XXXIII 88 – B. IBoT II 135 – 12. 12+15; KUB XXXIII 86+KUB VIII 66 – 13. KUB XXXIII 85 – 14. KUB XXXIII 83+KBo XXVI 74 – 15. A. KUB XXXIII 84+Bo 6404 (StBoT XIV; 58 vd)+KBo XIX 109+109a – B. KBo XIX 111 – 17.KBo XIX 113 – 21. KUB XXXVI 58 – 22.KBo XIX 110 – 23. KUB XLIII 64 – 24. KBo XIX 111. – 25. Fragmanlar: KBo XXVI 75+76+77+78+79+80+82+83.

Hedammu mitinde varoluşun su ile ilişkilendirilmesi: Hedamu mitinde de Deniz'in Kumarbi'nin yanında yer aldığı görülmüştür. Deniz tanrısı Kumarbi'yi evine davet etmiş ve ona kızı ile evlenmeyi teklif etmiştir. Bu durum Kumarbi'yi memnun etmiş ve teklifi kabul etmiştir. Muhtemel ki Deniz'in kızı ile olan birlikteliğinden yılan biçimindeki Hedamu doğmuştur. Ullikummi mitinde Kumarbi denizde büyüttüğü bazalt çocuğuyla tanrılara karşı savaşıırken, bu mitosta Deniz'in kızından bir çocuk sahibi olmuştur. Bu iki mitos, suyun varoluş üzerindeki etkisini ortaya koymuştur.⁶¹¹

Bo 8691 KUB 33109+94+1549/u Vs.I ⁶¹²

- 1]x ar-ḫ [a
- 2 -u]a-ra-an e-te-ir x x [
- 3] da-ga-a-an Ú-UL ma-u [š-
- 4] ar-ḫa-ma-an e-te-ir [
- 5 tak-]ni-i kat-ta-an-ta pa-i [t
- 6]IŠ-ME n [u-u]š.ši-kán [(ZI-an-za an-da x)
- 7]x-ia-at-ta-at nu-kán GİR-an A-NA ^{GIŠ} [-(at)]
- 8 [(nu-kán)] a-ru-ni BI-IB-RU ŠU-ši da-a-ir šal-li [-iš a-ru-na-aš]
- 9 [ud-da-]ar A-NA ^Dku-mar-bi EGIR-pa me-mi-i [š.ki-u-ua-an da-a-iš]
- 10 []x -aš a-ša-an-za me--mi-aš ^Dku-mar-bi DINGIR^{MEŠ} [-aš at-(ta-aš)]
- 11 [(nu-mu)] I-NA UD ^{7KAM} I-NA É-I A e-ḫu na-a [n(-)
- 12 [^Dše-i]r-tap-ši-ru-ḫi-in DUMU.MUNUS-IA da-lu-ga-aš-ti-ia [
- 13 [pal-ḫ]a-aš-ti-ma-aš 1 DANNA na-an GA.KU₇ GIM-an x [
- 14 [^Dš]e-ir-t [ap]-šu-ru-ḫi-in ma-a-an ^Dku-mar-bi-iš IŠ-ME nu-x [
- 15 [an-]da du-uš-kat-ta-at ne-ku-uz-za me-ḫur ti-i-ia-at [
- 16 [nu-]kán GAL-in a-ru-na-an ^Dku [-ma]r-bi-ia-za É-ir-za IŠ-TU x x [J
- 17 [a]r-kam-mi-ia-za [gal-gal-tu-u-r]i-ia-za ZABAR Ú IS-TU BI-IB-RU^{HI.A}

⁶¹¹ Jana Siegelová, *Appu-Märchen und Hedammu-Mythus*, Studien zu den Boğazköy-Texten 14 (Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag, 1971), 38.

⁶¹² Transliterasyon için bkz., Siegelová, *Appu-Märchen und Hedammu-Mythus*, 38. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 125-126; Hoffner, *Hittite Myths*, 50-55.

ZABAR

- 18 [pa-]ra-a ú-ua-t [e-ir na-an- I-JNA É-ŠÚ ar-ḫa pi-e-ḫu-te-ir
 19 na-aš.za-kán I-NA [-]aš^{GIŠ}ŠÚ.A-ki SIG₅ -an-ti e-ša-at
 20 nu-kán a-ru-na [-aš^Dku-mar-bi-]in I-NA UD 7^{KAM} IGI-an-da uš-ki-it
 21 ^Dku-mar-bi-iš [ud-da-a-ar] A-N.A^{LÚ}SUKKAL-ŠÚ me-mi-iš-ki-ḫu-ua-an
 [da-a-is]
 22 ^Dmu-ki-ša-n [u^{LÚ}SUKKAL.İA ud-d]a-ar-ta k [u-e te-mi

“(Öy. 6-20) [Deniz Tanrısı(?) işitti ve kendi kendine (içinden) [sevindi(?) [.(O kadar çok rahatlamıştı ki) o, ayaklarını [bir iskemleye dayadı. [Deniz Tanrısı’nın eline (şarap dolu) bir ryton koydular. (Sonra) Büyük [Deniz Tanrısı [, Kumarbi’ye: “Bizim sorununuz hallolmuştur. Tanrıların [Babası [Kumarbi sen yedi gün içinde evime (gel). Ben, sana genişliği bir DANNA uzunluğu [[olan kızım Šertapšuruḫi vereceğim. Tatlı bir süt gibi Šertapšuruḫi’yi [içeceksin(?) [” demeye [başladı [. Kumarbi (bunu) duyunca içinden (öyle) sevindi (ki). (Ama bu arada) akşam ol(muş)tu. [[Onlar (da) bronz rytonları, bronz çalpara ve davul eşliğinde Kumarbi’nin evinin (dışında oturan) Büyük Deniz Tanrısı’na gidip (çağırdılar) ve evine (kadar da) ona eşlik ettiler. (Orada) Deniz Tanrısı, Kumarbi’nin yedi gün (boyunca yolunu gözleyip), bekledi. (Öy. 21-22) Kumarbi vezirine: “Vezirim Mukišanu, sana söyleyeceğim sözleri (dikkatlice dinle!)” demeye [başladı. [2. (Ay. 2-22) Bu bölümde iki bin sığır, atlar, oğlaklar, kuzular yiyen Hedamu’nun doymak bilmeyen iştahı anlatılır.”

Tanrıçanın gözyaşı ile nehirler arasında benzerlik kurulması: Metnin devamında Šaušga’nın muhtemelen bir tanrılar toplantısında yer aldığı anlaşılmıştır. Ancak, kendisi için hazırlanan yere oturmamış, önüne konulan yiyecek ve içeceklere de dokunmamıştır. Bu kısmın kırık olması nedeniyle metnin devamına ulaşamamak da Šaušga’nın Hedamu’yu görmenin üzüntüsüyle bu şekilde davrandığı anlaşılmıştır. Hatta üzüntüsünden döktüğü gözyaşlarının ırmaklar gibi aktığı belirtilmiştir.

Ziyafet temasının Hitit mitolojisinde oldukça yaygın olduğu dikkat çekmiştir.⁶¹³ Tanrılar üzgün ve endişeli olduklarında kendileri için kurulan sofradan yemek yememiş, hatta kendileri için konulan sandalyeye bile oturmamıştır. Misafir tanrıya bu davranışın sebebi sorulduğunda, onun üzüntüsünün nedenini anlatan satırlar ile mitos devam etmiştir.

⁶¹³ Anna Maria Polvani, “Su alcuni frammenti mitologici ittiti,” in *Hittite and Other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp*, ed. Heinrich Otten et al. (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992), 449.

KBo 19 112 Rs. A⁶¹⁴

- 1']x-ti-x [
2' ú-i]z-zi ^DIŠTAR-iš ^{URU}n [e-nu-ua-as MUNUS.LUGAL-
 aš(?) a-ša-an-na-aš-ši ^{GIŠ}SÚ.A-an]
3' [ti-ia-an-du a-d]a-an-na-ma-aš-ši ^{GIŠ}BANŠUR-un [ú(-nu-ua-an-du)
ku-it-ma-an e-ni-eš-ša-an]
4' [me-mi-iš-ki-ir ^DI]ŠTAR-iš-ma-aš-ma-aš kat-ta-ana-ar-aš-a [š
5' [a-ša-an-na-aš-š]i ^{GIŠ}SU.A-an ti-i-ir ^ÚUL-aš-za-kán e-ša-a t [a-da-an-na-ma-aš-ši]
6' [^{GIŠ}BANŠUR-un]ú-nu-e-er nu-uš-ša-an pa-ra-a ^ÚUL ša-li-i [k-ta GAL-in-ši]
7' [pa-ra-a pi-e-e]r im-kán pu-ri-in ^ÚUL da-a [-iš ^{UR}]U^Une-e [-nu-ua-aš
MUNUS.LUGAL-aš(?)]
8' [D... me-mi-i]š-ki-u-ua-an da-a-iš ku-ua-at-za ^ÚUL e-z [a-at-ti
9' [ku-ua-at]^ÚUL e-ku-ut-ti am-me-el iš-ḫa-a-mi x [
10']a-da-a-tar nu ku-it a-ku-ua-tar ^ÚUL ša-x [
11']x-na a-ru-na-an DINGIR^{MEŠ}-na-aš me-na-aḫ,-ḫa-an-da [
12' -] X -e-er na-aš-kán¹¹ ne-pi-ši da-ga-an-zi [-pi
13']x-aš nu-kán a-ru,-ni an-da ku-in tar-pa-n [a-al-li-in
14']x-ki-ia-az me-ma-aḫ-ḫi nu MUŠ ḫe-dam [-mu-
15']x me-mi-is-ki-it na-an DIŠTAR-iš x [
16' [D... ^DIŠTAR-in iš-dam-ma-aš-ta x [
17' -z]i ar-ḫa ḫal-la-an-ni-eš-k [i-iz-zi
18' [iš-ḫa-aḫ-ru-ma-aš-š]i-kán pa-ra-a PA⁵^{HLA}- [-uš ma-a-an ar-ša-an-zi

“(Ay? 1-15) (Bu arada) [Ninive Kenti [Kraliçesi Šaušga (gelir ve şöyle emredilir): “ [İçeride onun oturması için bir sandalye (hazırlayıp) koyulsun [. Yemesi için ona bir sofraya süsleyip (sersinler).” [Onlar bu şekilde konuşurken [, Šaušga onlara (kadar) uzanıp (yanına)

⁶¹⁴ Transliterasyon için bkz., Siegelová, *Appu-Märchen und Hedammu-Mythus*, 44. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 126-127.

varır. Onlar [İçeride onun oturması için [bir sandalye hazırla(mış)tı(r) fakat o, onun üzerinde oturma(mış)tır. (Hatta) yesin diye bir sofraya süsleyip (donatmışlardır) fakat o, ona (bile) yaklaşma(mış)tır. [Ona bir kadeh ver(miş)ler [fakat [Ninive Kenti Kraliçesi [onu dudagina (bile) koyma(mış)tır. [[(Ona karşı şöyle) konuş(ulup serzenişte bulunmaya) başlanır: “Sahibem niçin yiyip içmiyorsun? Yiyecekleri bilmediğinden dolayı mı? Onlar tanrılara karşı Deniz Tanrısı’nı [kızdırttı(?) [O yeryüzünde ve gökyüzünde [[. Ve denizde tanımlanan [[zorla nasıl alacağım? O Hedammu [[ve Šaušga’yı [[tanımladı.”(Ay? 16-18) [[işitti ve [üzüldü. [onun [gözyaşları [ırmaklar [gibi [aktı. [[.”

Su ve bilgelik tanrısı EA ile Fırtına tanrısı Tešup’un insan ırkının devamı için ittifak kurması: Aynı toplantıda su ve bilgelik tanrısı EA da söze katılmıştır. Bu mitte de Tešup’un yanında yer alan EA, Hedammu’nun insanlık için bir tehdit oluşturduğunu, insan soyunun yok olması halinde tanrılara sunulacak kurbanların da kalmayacağını belirtmiş ve bu durumda tanrıların kendi işlerini kendileri yapmak zorunda kalacaklarını ifade ederek Kumarbi’ye seslenmiştir. Devamı kırık olduğu için Kumarbi’nin bu sözlerle ne cevap verdiği bilinmemektedir.

KUB 33 100+36+16; KUB 33 103; KUB 33 116 Vs. D II⁶¹⁵

8 [^dA.A-aš]-[kán GALGA]-aš LUGAL-uš DINGIR^{MEŠ}-aš iš-tar-na me-mi-iš-ta ^dx
[...]

9 [me-mi-i]š-ki-u-wa-an da-a-iš ku-wa-at-ta-an še-er ḫar-ni-ik-t [e-ni

DUMU.LÚ.U₁₉.LU-UT-TI

10 [... DIN]GIR^{MEŠ} SISKUR UL pé-eš-kán-zi nu-uš-ma-aš GIŠ^{ERIN}-ma

U/L ša-am-mi-nu-uš-kán]-zi

11 [ma-an-m]a DUMU.LÚ.U₁₉.LU-UT-TI ḫar-ni¹ ik-te-ni nu DINGIR^{MEŠ}

UL n[am-ma i-ya-an]-zi

12 [NINDA.GUR₄.R]A-ya-aš-ma<-aš> iš-pa-an-tu-uz-zi nam-ma UL ku-iš-ki ši-pa-an-[ti]

13 [...] ú-ez-zi ^dU-aš ^{URU}kum-mi-ya-aš UR.SAG-uš LUGAL-uš GIŠ^{APIN}-an

14 [a-pa-ši-l]a e-ep-zi nu ú-ez-zi-ma ^dIŠ^{STAR}-iš ^dḫé-pát-uš-ša

⁶¹⁵ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 348.I.1 (erişim 1 Eylül 2009). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 127.

- 15 [^{NA4}A]RA₅ a-pa-a-ši-la ma-al-la-an-zi
- 16 [^dA.A-a]š GALGA-aš LUGAL-uš A-NA ^dku-mar-bi me-mi-iš-ki-u-wa-an da-a-iš
ku-wa-at-pát-wa
- 17 [__ z]i-ik ^dku-mar-bi-iš DUMU.LÚ.U₁₉.LU-UT-TI i-da-la-u-wa-ni
ša-an-ḫi-iš- [ke-ši]
- 18 [__ DUMU.L]Ú.U₁₉.LU-aš še-li-in da-a-i nu UL tu-uk ^dku-mar-bi-in
ḫ [u-u-da-ak ...]
- 19 [...] [É] DINGIR-LIM-ya-kán du-uš-ka₄-ra-an-ni an-da tu-uk-pát ^dku-mar-b [i-
in]
- 20 [... at]-ta-an ḫu-u-da-a-ak BAL-an-ti UL BAL-an-zi ^dU-a [n]
- 21 [... DUMU.NAM.LÚ.U₁₉].[LU]-UT-TI LÚ PA₅-an UL-ma-kán ú-uk
^da-a-an LUGAL-u [n ...]
- 22 [...]x [ḫu-u-ma-an-ta]- [aš] GALGA-tar EGIR-an zi-[ik-ke]-š [i
- 23 [... e-eš-ḫa]r [iš-ḫa-aḫ-ru] [...]
- 24 ^dk(u-mar-bi-iš)

“(8-15) Bilgeliğin kralı [EA [, tanrılar huzurunda konuştu ve şöyle söylemeye başladı:
“Sen niçin [insanoğlunu [mahvediyorsun? Onlar tanrılara kurbanlar sunmuyorlar mı? Onlar
senin için (tütsü kurbanı olarak)sedir ağaç(ları) (yakıp) dumanı yükseltmiyorlar mı? Eğer sen
insanoğlunu mahvedersen, onlar tanrılara artık [tapınmak (için kurban sunmayacak) [. Hiç
kimse artık senin için libasyon ya da somun ekmek sunmayacak. Gelip Kummiğa Kenti’nin
kahraman kralı Tešup bile sabahı (bereketsizlik için) sımsıkı tutmak (zorunda kalacak). Gelip
Šaušga ve Hepat bile değirmen taşında (un) öğütmek (zorunda kalacak).” (16-24) (Dahası)
bilgeliğin kralı [EA [, Kumarbi’ye de söylenmeye başladı: “Sen ey Kumarbi, niçin
insanoğluna kötülük planlayıp (diliyorsun?) Ölümlü olan insan, bir yığın arpayı al [ıp [ve sen
Kumarbi’ye hemen (onları) kurban (olarak) sunmaz mı? O(nlar), tapınakt neşe içinde (ve
isteyerek), Tanrıların Babası (sen) Kumarbi’ye hemen kurban sunmaz mı? Onlar (ayrıca)
insanoğlunun denetmeni olan Tešup’a kurban sunmazlar mı? Ve onlar kral sıfatıyla EA’yı
çağırır mı? [Gerisinde bilgeliği koyuyorsun. [Sen (Kumarbi) [insanoğlunun gözyaşlarını
ve kanını [”

Kumarbi'nin, Deniz ile ittifak kurması: Metnin okunabilen devamında Kumarbi'nin yardımcısı Mukişanu'yu Deniz'i önemli bir mesele görüşmek için yanına çağırması konusunda görevlendirdiği görülmüştür. Mukişanu'nun geçeceği yollardan birinin su kaynakları olduğu belirtilmiştir. Kumarbi, Mukişanu'nun nehrin altından gitmesini istemiştir, böylece bu gizli görevin Güneş ve Ay tanrıları tarafından fark edilmemesini amaçlamıştır. Bu durum nehirlerin tanrılara ulaşmanın bir yolu olarak görüldüğünü ortaya koymuştur. Zaten nehirlerin denize döküldüğü düşünüldüğünde nehirlerin altından giden vezirin Deniz'e ulaşması doğal bir sonuçtur. Deniz bu çağrıya hemen karşılık vermiş ve Kumarbi'nin yanına bu yollardan gelmiştir.

KUB 33 122; KUB 12 65+1278/u; KUB 33 116 ⁶¹⁶

1] xx [

2 ÍD-za] ták-na-za GAM-an [ar-ḫa KASKAL-an]

3 [i-ia nu-ua-at-ta ^DXXX-aš]^DUTU-uš ták-na-aš-ša []

4 [DINGIR^{MEŠ}-uš li-e ú-ua-an-zi]nu-ua-kán A-N A ^Dku-ma [r-bi

5 ÍD-za ták-n]a-za GAM-an ša-ra-a e-ḫ [u]

6 [^Dmu-ki-ša-nu-uš ud-da-(a-)]ar IŠ-ME na-aš ša-ra-a

7 [(ḫ)u-u-da-ak a-ra-a-iš na-aš-ka]n ÍD-za ták-na-za GAM-an ar-ḫa

8 [(KASKAL-an i-ia-at na-an ^DXXX-a)]š ^DUTU-uš ták-na-aš-ša DINGIR^{MEŠ}-us

9 [Ú-UL a-(ú-e-ir) na-as-kán (a-)]ru-ni GAM-an-da pa-it

10 ^Dmu-ki-ša.nu-uš ^Dku-mar-bi-ia-aš ud-da-a-ar a-ru-ni EGIR-pa

me-mi-iš-ki-u-ua-an da-a [(iš)]

11 e-ḫu ḫal-zi-iš-ša-i-ua-at-ta DINGIR^{MEŠ}-aš at-ta-aš ^Dku-mar-bi-iš ud-da-ni-ma-ua-at-ta

12 ku-e-da-ni ḫal-zi-iš-ša-i nu-ua ut-tar li-li-ua-an nu-ua ḫu-u-da-ak e-ḫu

13 e-ḫu-ma-ua-kán ÍD-za ták na-za kat-ta-an ar-ḫa nu-ua-at-ta ^DXXX-aš ^DUTU-uš

14 ták-na-aš-ša DINGIR^{MEŠ}-mu-uš li-e ú-ua-an-zi ma-a-an šal-li-iš a-ru-na-aš ud-da-ar IŠ-ME

Transliterasyon için bkz., Siegelová, *Appu-Märchen und Hedammu-Mythus*, 50-52. Tercüme için bkz., Karağuz, *Hitit Mitolojisi*, 128.

15 na-aš-kán ša-ra-a ɥu-u-da-ak a-ra-a-iš na-aš-kán ták-na-aš ÍD-aš-ša KASKAL-an

GAM-an ar-ɥa [i-ia-at]

16 1-an-ki-ia-aš šar-ra-at-ta-at na-aš-kán A-NA ^Dku-mar-bi šar-ɥu-la-az ták-na-za

GIŠŠÚ.A-i [š-ši]

17 kat-ta-an ša-ra-a ú-it a-ša-an-na-aš-ši ^{GIŠŠÚ.A}-an a-ru-ni ti-i-e-ir nu-za-kán šal-li-iš

[a-ru-na-aš]

18 ^{GIŠŠÚ.A}-ši e-ša-at ^{GIŠ}BANŠUR-un-ši ú-nu-ɥa-an-da-an a-da-an-na zi-ik-ki-iz-zi

19 ^{LÚ}ŠILA.ŠU.DU₈.A-aš-ma-aš-ši GEŠTIN.KU₇ a-ku-ɥa-an-na pí-eš-ki-iz [-zi]

20 ^Dku-mar-bi-iš-kán DINGIR^{MEŠ}-aš at-ta-aš šal-li-iš-ša a-ru-n [a-aš a-ša-]an-zi

21 nu-za az-zi-ik-kán-zi ak-ku-uš-kán-zi []

“(1-5) [“ [toprağın (ve) [nehrin [altındaki yola (geç) git. [Ay Tanrısı [, Güneş Tanrısı ya da (Karanlık) Toprağın [Tanrıları seni görmeye (gelmesin) [. Toprağın ve [nehrin [altından yukarıya Kumarbi’ye (çık!) ” (6-9) [Mukışanu [söz(leri) işitti ve [hemen [harekete geçti. O, toprağın ve nehrin altındaki yolu geçti. Ne Ay Tanrısı onu görmedi. O, Deniz (Tanrısı) ’na aşağıya indi. (10-21) Mukışanu, Deniz’e Kumarbi’nin sözlerini tekrar aktarmaya başladı: “Gel! Tanrıların babası Kumarbi seni çağırıyor. Onun sana söyle(yece)ği mesele (önemlidir). Böylece hemen gel! Toprağın ve nehirlerin altından (gel!) Ay Tanrısı, Güneş Tanrısı ya da Karanlık Toprakların Tanrıları seni görmesin!” Büyük Deniz (Tanrısı) sözleri işittiğinde, hemen harekete geçti. Ve toprağın ve nehirlerin altından geçti. O bir günlük bir mesafeye yolculuk yaptı. Toprak ve direk(ler)den yapılmış Kumarbi’nin iskemlesinin altından çıktı. Oturması için deniz (Tanrısı’na) bir sandalye koydular ve Büyük [Deniz Tanrısı [iskemlesine oturdu. Yiyecek ve içeceklerle donatılıp süslenmiş bir sofraya (kurdular.) Saki içmek için ona tatlı şarap verdi. Tanrıların Babası Kumarbi ve Büyük Deniz (Tanrısı) yemeğe ve içmeye oturdu.”

Yılan Hedamu’nun denizdeki tahtından indirilmesi ile yenilgiye uğraması: Kırık nedeni ile bir kısmı anlaşılamayan metin, Šaušga’nın Hedammu’yu aradığı bölüm ile devam etmiş ve Šaušga, Hedammu’yu etkilemek için süslenerek ve denize doğru yola çıkmıştır. Šaušga Denizde Hedammu’yu bulmak amacıyla müzik aletleri çalmış, Hedammu da bunu duyarak başını denizden çıkarmıştır. Bunun üzerine Šaušga çıplak cinsel organını onun önüne tutarak, Hedammu’yu etkilemeyi başarmış ve mitin sonunda Hedammu denizdeki tahtından inmiştir.

Böylece Kumarbi bu savaşı da kaybetmiştir. Denizde içinde yaşam süren ve tahtı denizin içinde olan Hedammu denizden ayrıldığı anda yenilgiye uğramıştır. Böylece suda başlayan bu yaşam sudan ayrılma ile son bulmuştur.

KUB 33 103 Rs. III ⁶¹⁷

1']x x x x u-a-al-ḫi-iš-šar []

2' -z]i ^DU-aš [-m]a-an-na-aš-kán ^DIŠTAR-aš'-ša u-a-an-ti-m [u-uš]

3' [te-it-]ḫi-mu-uš-ša A-ni'-it ar-ḫa na-ṽi pa-a-an-zi

4' -]ia-aš-ša-an na-ṽi u-u-a-u-e-ni gi-nu-u-a-an-na-aš-kán

5']kat-kat-ti-iš-ki-iz-zi SAG.DU-aš-ma-an-na-aš ^{LÚ}DUG.GA₅.BUR-aš

6' [^{GIŠ}DUB]BIN GIM-an ú-e-ḫa-al-ta-ri MÁŠ.TUR-aš-ma-an-na-aš-kán

7' [] mi-e-nu-u-a-aš i-u-a-ar

...

12' [^DIŠTAR-iš A-NA ^Dni-na-at-ta ^Dk]u-li-it-ta me-mi-iš-ki-u-an da-iš x [

13' gal-gal-tu-u-]ri e-ep-ten nu-kán a-ru-na-aš ar-ḫ [i

14' GÙ]B²-la-za-ma gal-gal-tu-u-ri GUL-aḫ-ten [

15' -]x-na-aš ḫa-lu-kán ku-u-a-at-qa iš-ta-ma [-aš-zi

16' -]x-na²-an a-ú-um-mi-e-ni GIM-an a [-

KUB 33 86 Vs.II; KUB 36 56 Rs.II)⁶¹⁸

6' nu GIM-an ^{MUŠ}ḫé-dam-mu-u [š (x-zi)]

7' nu-kán ^{MUŠ}ḫé-dam-mu-uš da [-

8' ḫu-u-u-a-ḫu-⁵⁶eš-na-az SAG.DU-aṇ [

9' nu ^DIŠTAR-in a-uš-ta ^DIŠTAR-iš [A-NA ^{MUŠ}ḫé-d(am-mu IGI-an-da)]

10' NÍ.TE^{MEŠ} ne-ku-ma-an-ta ša-ra-a [e-ep-ta)

⁶¹⁷ Transliterasyon için bkz., Siegelová, *Appu-Märchen und Hedammu-Mythus*, 52, 54. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 128.

⁶¹⁸ Transliterasyon için bkz., Siegelová, *Appu-Märchen und Hedammu-Mythus*, 54. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 128.

“(Ay. III 1-7) [[çakış [[. Şimşek çakar ve Teşup ve Šaušga’nın [[(ve yağmur (?) henüz yağmaz. Biz henüz gelmedik (ama) dizlerimiz titriyor. Bizim başımız bir çömlekçi çarkı gibi döner. Oğlağımız zahmetsizce [[.... (Öy. I 12-16) [Šaušga, Ninatta ve [Kulitta’ya şöyle söylemeye başladı: [“Davulu al. Çalparayı [al. Denizde, [sağda davulu, solda [çalparayı çal. [[(Belki) [Hedammu(?) [(mesajımızı\şarkımızı) işitecek. [[göreceksiniz. [[” ... (6-10) Hedammu [[-dığında [[. Hedammu [[. [O [suların derinliklerinden başını [çıkardı [. O, Šaušga’yı gördü. Šaušga, Hedamu’nun huzurunda çıplak organlarını yukarıda tuttu.”

Bu aradaki tabletler oldukça kırıktır. Ancak Šaušga ve Hedamu arasındaki sözlü kavga devam eder. Sonra daha iyi okunabilen kısımlar şunlardır:

KUB 33 84+Bo 6404+ KBo 19 109+109a Rs. IV⁶¹⁹

1 ne(?)-p]i(?)-ša-a [z]x [o] X X [o o]

2 (-)]a-ān(?)-aš-ta- at

3]x x [ne-pi-]ši-za-kán al-pu- uš

4 [(x x x)]x-uš na-x [da-aš^(?)-š]a-u-az A^{HLA}-na-za(-)x [-o]-ua-az

5 [(x-ḥu-ni) (x) (-)]nū iā-at ma-a [ḥ-ḥa-an ^DIŠ^{TAR}-i]š ^{URU}ne-nu-ua- aš
MUNUS.LUGAL-aš

6 [o o o-r(a^(?)) ma-la-a-īt nu-kán a-aš-ši-ia-)]tar ^{GIŠ}ša-ḥi-in ^{GIŠ}[pár-nu-ul-l]i- in-na
da-aš-ša-u-aš A^{HLA}-na-aš

7 [(šu-un-ni¹-ia-at nu-kán A^{HLA}-aš a)]n-da a-aš-ši-ia-tar ^{GIŠ}š [a-ḥi-iš ^{GI}]špar- nu-ul-li
ua-ar-ši-i-it

8 [(nu GIM-an) ^{MUŠ}ḥe-dam-mu-uš) ua-ar-š]u-la-an KAŠ is-taḥ-ta nu-kán [(A-NA^M)]^{UŠ}
ḥe-dam-mu tar-ḥu-u-i-li

9 [(ZI^{HLA}-Š)U ša-ne-ez-zi-iš] te-eš-ḥa-aš e-ep-ta na-aš ^{GUD}-aš A [(NŠ)]E [(-aš-š)]a i-
ua-ar šu-up-pa-ri-an-za

10 [(x) Ú-UL^(?)]ku-īt-ki ka-ni-iš-zi nu NE.ZA.ZA ḥar-zi-ia- lu-uš-ša KÚ-iz-zi

⁶¹⁹ Transliterasyon için bkz., Siegelová, *Appu-Märchen und Hedammu-Mythus*, 58-60. Tercüme için bkz., Karağuz, *Hitit Mitolojisi*, 130-131.

- 11 [^DIŠTAR-i(š *A-NA* ^{MUŠ}ḫe-dam-mu)] me-mi-iš-ki-u-an da-iš ša-ra-a-kán nam-ma
 ę [-ḫu n(u-kán)] da [(-aš-să-u-a)z *A^H*]^{L.A}-na-za
- 12 t]ar-ra-u-aš-ša ták-sa [-a]n^(?) iš^{!(?)}-tar-na e-ḫu 9'0000-aš-kán (?) ḫar [-] x
 [o] x
- 13 [(x) (x x)]x pi-e-da-an ták-na-za šal-la-ann-na-i ^DIŠTAR-iš-ma-k [án
A-NA ^{MUŠ}ḫe-dam-mu]
- 14 [IGI-an-da NÍ.TE^{MEŠ} ne-ku-ma-an⁷⁴]-]da pa-ra-a ap-pi-iš-ki-iz-zi ^{MUŠ}ḫe-dam-mu-uš
 [
- 15]LÚ-na-tar pa-ra-a ıa-at-ku-uš-ki-iz-zi nu LÚ-na-ta [r
- 16]x x^{H.L.A75} ar-ma-aḫ-ḫi-iš-ki-iz-zi 130 URU^{DIDLI.H.L.A} x [
- 17]x-it-ta-it UZU šar-ḫu-ıa-an-ti-it-ma 70 URU^{DIDLI.H.L.A} [
- 18]I-NA x x [o]x x^{H.L.A}-za⁷⁶ ar-ḫa ir-ḫa-a-it-ta-ıt [o o]x x [
- 19]x ḫar-pu-uš SAG.DU aš [] ḫar-pi-ıa-a [t^(?)]
- 20]x pa-aš-šu-u-i ıa-al-aḫ-ta-ıt ^DIŠTAR-iš ^{URU}ne-nu-ıa-aš
 MUNUS.LUGAL *I-NA* 2^E x [
- 21 [*A-NA* ^{MUŠ}ḫe-da]m-mu GAM-an a-ar-aš na-aš-ši^(?) pi-ra-an i-ıa-at-ta-ri ^DIŠTAR-iš
^{URU}ne-nu-ıa [-as MUNUS.LUGAL]
- 22 a-a]r-aš ^DIŠTAR-iš EGIR-an-ma-aš-ši ^{MUŠ}ḫe.dam-mu- uš X X -la-aš
 ma-aḫ-ḫa-an ḫa-t [u^(?)-
- 23 -i]t ar-ḫa la-ḫu-iš-ki-iz-zi na-ıt da-ga-ḫa-tu-ga-uš ka-ri-id-du [-uš
- 24]x ša.an-zi ^{GIŠŠÚ}.A-za-as-ta a-ru-na-za kat-ta' u-it ^{MUŠ}ḫe-dam-mu-uš tar-
 ḫu-i-l
- [i-is]
- 25 ar-ḫa ḫa-da-an-x [ú-it []

“(Ay. IV 3-10) [[gökyüzündeki bulutlar [[sular [[ile [[o
 yaptı. Ninive Kenti Kraliçesi [Šaušga [[[anlaşıp (razı olduğunda), o, güçlü sulardaki
 ağaçları doldur(up onların boyuna vardı) ve sular(a gömülmüş) ağaçları doldur(up onların
 boyuna vardı) ve sular(a gömülmüş) ağaçları ağzında eritti. Şimdi Hedammu şarap ve birayı

yuttuğu gibi kahraman Hedammu'nun ruhunu tatlı uyku tut(up yakaladı). O bir sığır (ve) eşek gibi uyuklamaktadır. O [[tanımaz. (Ama) o, kurbağa ve salyangozları (?) yiyor. (Ay. IV 11-19) [Šaušga [, Hedamu'ya şöyle söylemeye başladı: "Tekrar (çık). Güçlü sulardan [gel [. [[ortasından çık." [Hedammu [doksan bin [[. O, topraktan bir [[yeri çekiyor. Šaušga, [Hedammu'ya doğru çıplak organlarını [tutar. Hedammu [tanrıçayı görür [. Ve onun erkeklik organı ileri doğru fırlatır. Onun erkeklik organı [onun... [(dölleyip onu) hamile yaptı. O yüz otuz kenti [-dı [. [O [karnı ile yetmiş kenti [[başından savdı. [[Kafa yığınının bir yere topladı. (Ay. IV 20-25) [[Ninive Kenti Kraliçesi Šaušga kayaya çarptı. [[O, Hedam [mu için [aşağıya indi ve onun önünde yürüdü. Ninive Kenti [Kraliçesi [Šaušga varıp onun arkasında (durdu). Hedammu bir [[gibi döktü. [[Onlar yeryüzünde korkunç tufan gibi [[. Güçlü Hedammu denizdeki sandalyesinden aşağı indi. O, [[gitti."

3.7.2. Baharın Gelişini Kutlamada ve Kayıp Tanrı Mitoslarında Su

Baharın gelişi, Hititler için önemli bir yere sahip olmuştur. Kış aylarında yaşanan kuraklık, baharın gelişiyle birlikte yerini bolluk ve berekete bırakmıştır. Hitit mitolojisinde, bu mevsimsel döngü tanrılarla ilişkilendirilmiştir. Kış mevsiminin, bereketi simgeleyen tanrıların şehri terk etmesinden kaynaklandığı düşünülmüştür. Bu nedenle, bereketin geri gelmesi için tanrılar ikna etme çabaları gerçekleşmiştir. Bolluk ve bereketin su ile olan yakın ilişkisi düşünüldüğünde, baharın gelişini anlatan bu mitoslarda suyun rolünün de oldukça önemli olduğu söylenebilir. Bu bölümde, baharın gelişini kutlama ve kayıp tanrı mitoslarında yer alan 'su' ile ilgili kısımları yorumlamaya çalıştık.

3.7.2.1. İlluḫanka (CTH 321)⁶²⁰

Yılan formundaki İlluḫanka ile Fırtına tanrısı arasında gerçekleşen bu mücadeleyi anlatan mitos, baharın gelişinin kutlandığı Purulli Festivali sırasında oyun olarak da sergilenmiştir. Mitosun iki farklı versiyonu günümüze ulaşmıştır. Her iki versiyonda da yılan İlluḫanka'nın yenilmesi ile bahar gelmiş, yağmurlar yağmış, bolluk ve bereket yeniden sağlanmıştır. Bu mitosta İlluḫanka'nın kış mevsimini, Fırtına tanrısının ise bahar mevsimini temsil ettiği anlaşılmıştır. Biz burada mitosun su ile ilişkili bölümlerini ele alarak incelemeye çalıştık.

1.Versiyon; İlluḫanka'nın öldürülmesi ile nehirlerin taşması ve yağmurların başlaması: Mitosun ilk versiyonunda Fırtına Tanrısı, İlluḫanka ile savaşmış ve bu mücadeleyi kaybetmiştir.

⁶²⁰ Tam metin için bkz., A. KBo III 7 - B. KUB XVII 5=A I 25 vd. – C. KUB XVII 6= I 6 vd. – D. KUB XII 66=A 21-24, III 1 vd, IV 1 vd. – E. KUB XXXVI 54=A I 10-14- F. KBo XII 83=A I 1-11 – G. KBo XII 84 (+) KBo XIII 84=C I 12 vd. – H. KBo XXII 99=B I 17-20 – J. KUB XXXVI 53.

Bunun üzerine diğer tanrılardan yardım isteyen Fırtına tanrısının çağrısına İnara olumlu karşılık vermiş ve İlluḫanka'yı sarhoş edip öldürmek amacıyla bir plan hazırlamıştır. Yaptığı plan ile başarılı olan İnara, bu zaferinden sonra Kiškiluš Kentindeki sonsuz nehirlerin üzerine oturmuştur. Bu sular İnara'nın evini kaplamış, ardından Zaliḫanu Dağ tanrısının isteği ile Nerik kenti yağmurlar ile bereketlenmiştir. Böylece İlluḫanka'nın ölümü ile kış sona ermiş ve bahar mevsimi başlamıştır.

KBo 3.7 Vs. II⁶²¹

- 15' ^Di-na-ra-aš *I-NA* ^{URU}ki-iš-ki-l [u-uš-ša [
- 16' [... ... [É-ŠU ḫu-un-ḫu-wa-na-aš-š [a [
- 17' [... ... [*QA-TI* LUGAL ma-a-an da'-a-i [š [
- 18' ḫa- [an-t [e-ez-zi-ia-an pu-ru-ul-l [i-ia-an' [
- 19' ku-it i-ia-u-e-ni *ḪQA-AT* [[
- 20' ^Di-na-ra-aš ḫu-un-ḫu-wa-na-aš-ša ÍD' [[
- 21' ^{HUR.SAG}za-li-ia-nu-ú ḫu-u-ma-an-da-aš ḫa-a [n-te-ez-zi-iš' [
- 22' ma-a-an *I-NA* ^{URU}ne-ri-ik ḫé-u-uš
- 23' ḫi-ni-ik-ta nu ^{URU}ne-ri-ik-ka₄-az
- 24' [L [^{GIŠ}Ú ^{GIDRU} ^{NINDA}ḫar-ši-in pé-e-da-a-i
- 25' nu ^{HUR.SAG}za- [li-nu [-ú ḫé-i-ú-un ú-e-ek-ta
- 26' na-an-ši ^{NINDA} [ḫar-ši-in' [x pé-e-da-i
- 27' na-aš-ša- [an [x da-a-i
- 28' [n [a-an š [i'- [-a'-na-i
- 29' [n [a-aš a [n- -z [i'
- 30' [... [x x [[

“(A II 15-20) (Sonunda) İnara, Kiškilušša [Kenti'ne [gitti [. Evine, (yani) kral ile birlikte sonsuz suların [nehrine(?) [oturdu. (Sebebi ise) Purulli [Festivalini [ilk defa kutlayacağımızdan(dır.) (Bundan dolayı) [kralın(?) [eli sonsuz suların neh[rini [ve İnara'nın

⁶²¹ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 321 (erişim 23 Kasım 2010); Emmanuel Laroche, “Textes mythologiques Hittites en transcription, Ire partie: Mythologie anatolienne,” *Revue hittite et asianique* 23, no. 77 (1965): 65-72. Tercüme için bkz., Karauguz, *Hitit Mitolojisi*, 53; Hoffner, *Hittite Myths*, 10-12.

(evini) [kapsayacaktır [. (A II 21-24) Zaliġanu Daġ (Tanrısı)tüm (tanrılar)ın üstündedir. O, Nerik Kenti 'ne yağmur baġışlar baġışlamaz, asa adamı Nerik Kenti 'nden somun ekmeġi getirir. (A II 25-29)O, [somun [ekmeġini getirip [diġer kurban edileceklerle birlikte [(onları kurban edip dua etmesiyle) Zaliġ[anu [Daġı 'nda yağmur bekler.”

2. Versiyon; İlluġanka ile Fırtına tanrısının mücadelesinin denizde gerçekleşmesi: Mitosun ikinci versiyonunda İlluġanka, Fırtına Tanrısı ile yaptığı mücadele sırasında onun gözlerini ve kalbini çıkararak galip gelmiştir. Bunun üzerine Fırtına Tanrısı bir plan yapmış, oġlunu İlluġanka'nın kızıyla evlendirmiş ve oġlu iç güveysi olarak İlluġanka'nın evine yerleşmiştir. Bu evlilik karşılığında Fırtına Tanrısı, oġlundan gözlerini ve kalbini geri almasını istemiştir. Gözlerini ve kalbini geri alır alan Fırtına Tanrısı mücadele etmek üzere Deniz'e gitmiş ve bu defa İlluġanka'yı yenmiştir. Ancak bu süreçte, oġlunun İlluġanka'nın tarafını tutması üzerine, oġlunu da kendi isteġi doğrultusunda öldürmüştür.

KBo 3.7 Rs. III⁶²²

20'

ma-a-an e-eš-re-eš-ši a-ap-pa

21' ka-ru-ú-i-li-at-ta SIG₅-at-ta

22' na-aš nam-ma a-ru-ni za-a [ħ [-hi-ia pa-it

23' ma-a-an-ši za-aġ-ġa-i [n p [a-a-iš

24' na-an-za nam-ma ^{MUŠ}il-lu-ia-an-ka-a [n [

25' tar-uġ-ġu-u-wa-an da-a-iš Û DUMU ^DIŠKUR

26' ^{MUŠ}il-lu-ia-an-ka-aš kat-ta

27' nu ša-ra-a ne-pí-ši at-ti-iš-ši

28' ħal-za-a-iš

29' am-mu-ug-ga- [z [a-pa an-da e-ep

30' le-e-mu ge-en-zu-wa-i-ši

31' nu-kán ^DIŠKUR-aš ^{MUŠ}il-li-ia-an-k [a-an [

33' nu ka-a-aš-(ma) a-pa-a-aš ^DIŠKUR-aš ú?- [[

⁶²² Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 321 (erişim 23 Kasım 2010). Tercüme için bkz., Karauġuz, *Hitit Mitolojisi*, 54-55.

“ (A III 20-28) Görüntüsü tekrar eski şekline kavuşunca, Fırtına Tanrısı dövüşmek için tekrar denize gitti. Onlar henüz daha kavgaya yeni tutuşmuşlardı ki, Fırtına Tanrısı yılan İlluıanka'yı yenmeye başladı ama Fırtına Tanrısı'nın oğlu, yılan İlluıanka'nın tarafını (tutuyordu. O) gökyüzündeki babasına bağırarak (A III 29-33) “Beni de (ölüme) dahil et, bana (da) acıma!” dedi. (Böylece) Fırtına Tanrısı yılan İlluıanka'yı ve (kendi) oğlunu öldürdü. Ve işte bak! Fırtına Tanrısı [böylece intikamını almıştı [.”

Her iki versiyonda da Fırtına tanrısı önce İlluıanka'ya yenilmiş bu yenilgi kış mevsimini başlatmış, daha sonra ise bir şekilde İlluıanka'yı yenmeyi başararak baharın gelmesini sağlamıştır. Her iki versiyon da incelendiğinde; olayın geçtiği yerlerin hep su kaynaklarının çevresi veya doğrudan içi olduğu görülmüştür. İlk versiyonda adı geçen Kiškilušša, Zigaratta ve Tarukka bölgeleri, günümüzde Gök Irmak ve Kızılırmak'ın birleştiği yer olarak düşünülmektedir. İkinci versiyonda ise mit doğrudan denizin içerisinde geçmiştir. Adı geçen denizin ise Karadeniz olduğu öne sürülmüştür.⁶²³

3.7.2.2. Telepinu'nun Kayboluşu (CTH 324)⁶²⁴

Telepinu Mitosu, Hitit mitolojisinde kayıp tanrı mitoslarının başında gelmiştir. Mitosun üç farklı versiyonuna ulaşılmıştır. Üç versiyonda da, neye öfkelenildiği bilinmeyen Telepinu ülkeyi terk etmiştir. Tanrının öfkesinin büyüklüğü mitoslarda, sağ ayakkabısını sol ayağına, sol ayakkabısını ise sağ ayağına giymesine betimlenmiştir. Bereketi simgeleyen ve Fırtına Tanrısı'nın oğlu olarak kabul edilen Telepinu'nun ülkeyi terk etmesiyle birlikte ülkede kuraklık ve susuzluk baş göstermiş, bu nedenle tüm tanrılar onu bulmak amacıyla harekete geçmiştir. Her üç versiyonun sonunda, saklandığı yerde uyuduğu anlaşılan Telepinu'nun uyandırılmasıyla birlikte bolluk ve bereket geri gelmiştir. Telepinu Mitosu, mevsim döngüsünü anlatmış, Telepinu'nun ülkeyi terk etmesiyle başlayan kuraklık ve kış mevsimini, uykudan uyanıp geri dönmesi ise bahar mevsimini simgelemiştir. Bu bölümde, mitosun üç versiyonundaki su ile ilgili kısımlar incelenmeye çalışılmıştır.

1. Versiyon; Telepinu'nun ülkeyi terk etmesi ile kuraklığın başlaması: Telepinu'nun ülkeyi terk etmesinin sonucunun betimlendiği mitosta adeta doğa insanoğluna küsmüştür. Bitkiler filizlenmesin diye ağaçlar, dağlar, otlaklar ve pınarlar kurumuş bu nedenle insanlar ve

⁶²³ Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, 702-703.

⁶²⁴ Tam metin için bkz., A. KUB XVII 10 (+??) 950\z+1030\ı – B. KUB XXXIII 2=A I 16 – C. KUB XXXIII 1=A III 28 vd.- D. KUB XXXIII 3=A IV 11 vd. – E. KBo XXIV 84. 2.Versiyon: A. KUB XXXIII 4+IBoT III 141 – B. KUB XXXII 5; II=A I 14 vd. – C. KUB XXXIII 6(+?)7; III=B III – D. KUB XXXIII 8; III= A IV 6 vd.. 3.Versiyon: A. KUB XXXIII 9 – B. KUB XXXIII 10=A II 7 vd.. Fragmanlar – 1. KUB XXXIII 12 – 2. KUB XXXIII 11 – 3. KUB XXXIII 14.

tanrılar açlıktan ölmeye başlamıştır. Güneş tanrısı bu kuraklığa çare bulmak amacıyla bir festival düzenlemişse de kuraklık nedeni ile festivale katılanlar ne doyabilmiş ne de susuzluklarını giderebilmiştir. Bu gelişmeler üzerine, Güneş tanrısı bu kuraklığın sebebinin oğlu Telepinu olduğunu hatırlamış ve bütün tanrılar onu aramaya başlamıştır. Telepinu bulunamayınca Güneş tanrısı bir kartalı, onu bulması için görevlendirmişse de kartal da onu bulamamıştır.

KUB 17 10; Bo 2303 Vs. I ⁶²⁵

16' [̕U]R.SAG^{DIDL.̕I.A} ̕a-a-te-er GIŠ^{̕I.A}-ru ̕a-a-az'-ta na-aš-ta pár-aš-du-uš Ú-
UL

17' [ú]-e-ez-zi ú-e-ša-e-eš ̕a-a-te-er PÚ^{̕I.A} ̕a-a-az-ta nu KUR-ya an-da-an

18' [k]a-a-aš-za ki-i-ša-ti DUMU.LÚ.U₁₉.LU^{MEŠ} DINGIR^{MEŠ}-eš'-ša ki-iš-ta-an-ti-it
̕ar-ki-ya-an-zi

19' GAL-iš-za ^dUTU-uš EZEN₄-an i-e-et nu-za 1 LI-IM DINGIR^{MEŠ} ̕al-za-i-iš e-te-
er

20' ne Ú-UL iš-pí-i-e-er e-ku-i-e-er-ma ne-za Ú-UL ̕a-aš-š [i-i]k-ke-er

21' nu-za ^dIM-aš ^d[te]-li-pí-nu-un DUMU-ŠU kap-pu-u-e-et ^dte-li-pí-nu-uš-wa

22' [DU]MU-YA an-da-an NU.GÁL ša-a-i-et-wa-ra-aš-za nu-wa-[az] ̕u-u-ma-an
a-aš-šu pé-e-ta-aš

23' [DIN]GIR^{MEŠ} GAL.GAL DINGIR^{MEŠ} TUR ^dte-li-pí-nu-unša-an-̕i-iš-ki-u-wa-an
da-i-er ^dUTU-uš

24' [̕a]-a-ra-na-an^{MUŠEN} le-e-li-wa-an-da-an IŠ-PUR i-it-wa-ra-aš-ta pár-ga-mu-uš

25' ̕UR.SAG^{DIDL.̕I.A} ša-a-a̕

26' [̕a]-a-ri-i-uš-kán ̕al-lu- [w]a-[mu]-uš ša-a-a̕ ̕u-wa-an-̕u-eš-šar-kán ku-wa-a-li-
ú

ša-a-a̕

27' [̕a]-a-ra-aš^{MUŠEN} pa-it [n]a-an Ú-UL ú-e-mi-ya-at nuEGIR-pa ^dUTU-i

⁶²⁵ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 324.1 (erişim 10 Mayıs 2012); Laroche, "Textes mythologiques Hittites," 89-111. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 65-66; Hoffner, *Hittite Myths*, 14-20.

28' [ħa]-lu-kán pé-e-da-aš Ú-UL-wa-ra-anú-e-mi-ya-nu-un ^dte-li-pí-nu-un

29' [na]-ak-ki-in DINGIR-LAM ^dIM-aš ^dNIN.TU-ni te-e-et ma-a-aħ-ħa-an i-ya-u-e-ni

30' [ki]-iš-ta-an-ti-it ħar-ku-e-ni DINGIR.MAĤ ^dIM-ni te-et i-ya ku-it-ki

31' [^dIM]-aš nu i-it ^dte-li-pí-nu-un zi-ki-la ša-an-ħa

“(A I 16-20) Bitkiler filizlenip tomurcuklanmasın diye dağlar ve ağaçlar kurudu. Ülkede kıtlık baş göstereceğini diye otlaklar, pınarlar kurudu. İnsanlar ve tanrılar açlıktan (etkilenip) ölüyor. (Bu kuraklığa bir çare olur diye) Büyük Güneş Tanrısı (bir ziyafet vermek için) festival düzenledi. (Bunun için de) Bin Tanrı’yı çağırıp davet etti. Onlar yedi fakat (kıtlıktan dolayı) yeterince yiyemedi. Onlar içti fakat (kuraklıktan dolayı) onların susuzluğu sönmedi. (A I 21-25) Fırtına Tanrısı (ülkede olan bu kuraklığın sebebinin) oğlu Telepinu (olduğunu) hatırlayarak: “Oğlum Telepinu burada değil. O öfkelenip ve iyi olan her şeyi alıp götürdü” (dedi. Bunun üzerine) Büyük ve Küçük Tanrılar, Telepinu’yu aramaya koyuldular. (Sonuçta), Güneş Tanrısı hızlı kartalı göndererek: “Git! Dağların zirvelerine (bakarak) araştır! (A I 26-31) Vadilerin derinlikleri(ne bakarak) araştır! (Denizlerin) mavi dalgaların(a varan kadar her yeri) araştır!” (diye emretti.) Kartal gitti, ancak onu bulamadı. Güneş Tanrısı’na: “Soylu Telepinu’yu bulamadım” (diyerek) bir mesaj(la) döndü. (Bunun üzerine) Fırtına Tanrısı, Hanaḥanna’ya: “Ne yapsak acaba? Açlıktan ölecek miyiz” dedi. Hanaḥanna da, Fırtına Tanrısına: “Ey Fırtına Tanrısı bir şeyler yap! Telepinu’yu bizzat kendin ara(maya git!)” dedi.”

Telepinu’nun öfkesinin geri gelmemesinin istenmesi ile nehrin geri akmaması arasında kurulan benzerlik: Metnin devamında Güneş tanrısı da Telepinu’yu aramaya çıkmış ancak bulamamıştır. Bunun üzerine Hanaḥanna bir arı göndererek Telepinu’yu bulmuştur. Telepinu’nuyu sokan arı onu uyandırmış ama bu durum Telepinu’nun daha da sinirlenmesine neden olmuştur. Telepinu’nun geri gelmeye ikna olması ve öfkesinin yatışması için ritüeller düzenlenmiş ve kurbanlar sunulmuştur. Yapılan ritüelde kanaldaki suyun geri akmaması ile Telepinu’nun öfkesinin geri dönmemesi arasında benzerlik kurulmuş ve Telepinu’nun dönüşü bu şekilde sağlanmaya çalışılmıştır. Bu çağrı hem birinci hem de ikinci versiyonda yer almıştır.

KUB 17.10 Vs. II⁶²⁶

9' ka-a-ša wa-al-ḫi-iš-na-aš wa-a-tar [...]

⁶²⁶ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 324.1 (erişim 10 Mayıs 2012). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 67, 69, 74.

10' nu ŠA ^dte-li-pí-nu ZI-KA x [... [

11'na-aš-ta A-NA LUGAL an-da a-aš-šu-l [i ... [

...

Rs. III

24 ^dte-li-pí-nu-uš kar-pí-in tar-na kar-di-mi- [ya-at-ta-an ... [

25 ša-a-u-wa-ar tar-na nu ma-a-aḫ-ḫa-an ^{GIŠ}ŠEN-aš [a]- [ap-pa ... [

26 Ú-UL ar-ši' -e-ez-zi ^dte-li-pí-nu-wa-aš-ša k [ar-pí-iš kar-di-mi-ya-az [

27 ša-a-u-wa-ar a-ap-pa QA-TAM-MA le-e [ú]- [ez-zi [

...

Rs. IV

3 [ka [r-pí-in kar-di-mi-ya-at-ta-an wa<-aš>-du-ul ša-a-u-ar ḫu' -it-ti

4 ^dIM-aš le-e-la-ni-ya-a [n [-za ú-ez-zi na-an LÚ ^dIM

5 a-ra-a-ez-zi ^{DUG}ÚTUL-ma-kán [ú]-ez-zi na-an ^{GIŠ}ti-i-pa-aš a-ra-a-ez-zi

6 [nam [-ma-ya am-me-el ŠA DUMU.LÚ.U₁₉.LU^{MEŠ} ut-ta-na-a-an-te-eš ^dte-li-pí-nu-

i

7 [k [ar-pí-in kar-di-mi-ya-at-ta-an ša-a-u-ar QA-TAM-MA a-ra-an-du

“(A II 9-11) İşte bak! Sizin suyunuz burada(n akar). Ey Telepinu, senin ruhun [ve özün [krala lütuf içinde dönsün ... (A III 24-27) Telepinu hiddeti bırak. Öfkeyi bırak. Küskünlüğü bırak. Ve kanal(daki su) nasıl geri akmazsa, Telepinu’nun hiddeti, öfkesi ve küskünlüğü aynı şekilde geri gelmesin. ... (A IV 3-7) (İkinci Versiyon) [Ey Telepinu [Hiddeti bırak, öfkeyi [bırak, günahı [ve küskünlüğü bırak. Kanaldaki (su) nasıl geri akmazsa, Telepinu’nun [kötü kızgınlığı [, öfkesi, günahı ve [küskünlüğü [geri dönmesin.”

2. Versiyon; Telepinu’yu arandığı yerler arasında su kaynaklarının bulunması: Bu versiyonda yine ülkeyi terk eden Telepinu’nun bir arı tarafından arandığını görüyoruz. Arı’nın Telepinu’yu aradığı yerler arasında su kaynaklarının yer alması; tanrıların yaşamak, konaklamak veya dinlenmek için su kenarlarını tercih ettiklerini göstermesi açısından dikkat çekici olmuştur.

KUB 33.5 Vs. II ⁶²⁷

15' [^dMAḪ-a [š ^dIM-ni me-mi-iš-ta da-a-la-wa [a[?]]- [pa-a-ša-an [

16' [pa-iz-z [i ú-e-mi-ez-zi NIM.LÀL-aš [... [

17' [ša-an-ḫi [-iš-ki-u-wa-an da-iš a-ra-m [u-uš ... [

18' [ša-aḫ-t [a na-aš-ta ÍD^{HL.A}-uš [... [

19' [ša-aḫ-t [a PÚ^{HL.A}-kán [ši-il]- [ma ... [

20' [... [x x [... [

“(B II 15-19) (Ama yine de) Hannahanna, Fırtına Tanrısı’na: “Bırak! O, onu bulmaya gidecek” dedi. (Sonuçta) arı [gitti [. [Telepinu’yu aramaya [başladı. O [[aradı. O, nehirleri [[aradı. O, pınarları [[aradı. [[Bu bölümün sonu kırıktır.”

Telepinu’nun bulunması için gönderilen arının Telepinu’yu aradığı yerler arasında birinci ve ikinci versiyonda olduğu gibi üçüncü versiyonda da dağların zirvesi, vadilerin derinlikleri ve denizin mavi dalgaları yer almıştır. Bu durum tanrıların saklanma veya dinlenme alanları arasında su kaynaklarının da bulunduğunu göstermiştir.

KUB 33.9 Bo 273 Vs. II ⁶²⁸

7' [...] [pár-ga-mu-u]š ḪUR.SAG^{MES}-uš ša-a-an-aḫ-t [a]

8' [... š]a- [an-ḫ]a-at-ta ḫu-u-wa-an-ḫu-e [š-šar-kán]

9' [...] [_ _ -t]a LÀL-it zi-i [n-né-et]

10' [... z]i-in-né-et

11' [... URU^{li-ḫ-z}]i-ni GIŠ^{TIR}- [ni ...]

12' [... ši-e-e]t na-aš a-r [a-iš]

“(B II 1-5) Arı dağların zirvesini aradı. [Vadilerin derinliklerini aradı, (denizlerin) mavi dalgalarını [aradı. Onun içindeki bal tükendi, [[onun içindeki [[tükendi. Fakat o, Lihzina Kentindeki bir ormanda onu [buldu [. (Telepinu) kalksın diye, onun ellerini ve ayaklarını soktu.”

⁶²⁷ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 324.2 (erişim 26 Ağustos 2009). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 72.

⁶²⁸ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 324.3 (erişim 12 Ağustos 2009). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 72.

3.Versiyon; Arı sokmasına öfkelenen Telepinu'nun su kaynaklarını da yanına alarak şehri terk etmesi: Metnin devamında kendisini sokarak uyandıran arıya da öfkelenen Telepinu'nun bu öfkesi, kapıları çarparak şehirden çıkması ile betimlenmiştir. Kapıları çarpıp ayrılmadan önce su kaynaklarını yanına almış ve bu durum insanlar ve hayvanlar için yıkıcı sonuçlara neden olmuştur.

KUB 33 10 Vs. II ⁶²⁹

6 [...] [d]te-li-pí-nu-MA ú-uk-wa-az-za-an [ša-a-nu-un]

7 [... -u]n šu-me-ša-wa-mu ša-ša-an-da-an [...]

8 [...] [ša]-a-an -ta-an ku'-wa-at me-ma-nu-ut-te'-[en] [...]

9 [le-e-la]-ni-e-[et]-ta-at na-aš-ta PÚ-ru ši-[il]-ma- [...]

10 [... -t]a[?] ÍD^{HLA} ar-šar-šu-u-ru-uš ħu-it-ti-y [a-at]

11 [...]x-aĥ-ta nu-uš wa-[at-ga]-nu-ut wa-ap-pa-mu-uš x [...]

12 [URU^{DIDL.HI}].[A]-uš pí-ip-pa-aš É^{HLA}-[TIM] pí-i [p-pa-aš]

13 [DUMU.LÚ].[U₁₉].LU ħar-ni-[ik-ta] [GU₄^{HI}.A UDU^{HLA} ħar-ni-i [k-ta]

14 [...]-e-ez-zi DINGIR^M[EŠ ... -l]e[?]-e-er nu ku[?]-x [...]

15 [...] [d]te-li-pí-nu-u [š-wa le-e-l]a-ni-it-ta-a [t]

16 [ma-a-a]n-wa i-ya-u- [e-ni] [ku-it-wa] [i]-ya-u-e-n [i]

“(B II 6-12) Bu(nun üzerine) Telepinu: “Ben hem kızgındım ve hem de uyuyordum. [Niçin [beni uykudan [kaldırdın? [Ben küskünken niçin [benimle [konuştu?]” dedi. [Telepinu [(çok) kızdı. [O [, pınarı [-dı [. O, nehirleri ve çayları(?) çekti. O, [- [dı ve onları atlatıp (kaçtı). (O) ırmak kenarlarını [-dı [. Aşağıdaki [kentlerin(?) [kapısını çarptı. O, aşağıdaki evlerin kapısını çarptı. (B II 13-16) O, insanlığı mahvetti. O, sığır ve koyunları mahvetti. [[Telepinu kızdı. [[(Bu sorunu çözmek için) [nasıl [hareket edeceğiz?”

⁶²⁹Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 324.3 (erişim 12 Ağustos 2009). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 75.

3.7.2.3. Fırtına Tanrısı'nın Kayboluşu (CTH 325)⁶³⁰

Nedeni bilinmeyen bir öfke sonucunda Fırtına tanrısı ülkeyi terk etmiş, giderken de bolluk ve bereketi beraberinde götürmüştür. Bu durum üzerine, tanrının geri dönmesi için çeşitli yollar aranmıştır.

Fırtına tanrısının ülkeyi terk etmesi nedeni ile ülkede kuraklığın başlaması: Kıtık sorununa çare arayan Güneş tanrısı, bir ziyafet düzenleyerek bin tanrıyı bu ziyafete davet etmiştir. Ancak kıtlık nedeni ile tanrılar ne doymuş ne de susuzluklarını giderebilmiştir. Bunun üzerine, Güneş Tanrısı'nın önderliğinde tüm tanrılar Fırtına Tanrısını aramaya başlamıştır.

KBo 26.124 Vs. I⁶³¹

8 [...] [ú-e]-el-lu-i

9 [... šal-ḫi-it-ti]-[in]

10 [...] [... ^dIM-a]š nu nam-ma ḫal-ki-iš

11 [...] [... DUMU.L]Ú.U₁₉.LU Ú-UL

12 [...] [... k]u-i-e-eš nu-za a-pé-e-za

13 [...]

14 [...] [... ḫa-a]z-ta na-aš-ta ^{GIŠ}pár-aš-du-uš

15 [...] [...] PÚ^{HLA} ḫa-az-ta

16 GAL-iš-za ^dU [TU-uš ...] [... L]I-/IM/ DINGIR^{MEŠ} ḫal-za-a-iš

17 e-te-er-za [... iš-pí]-[e-er] e-ku-[er] [ne]-ez Ú-UL

18 ḫa-aš-ši-ik-k [e-er] [... at-t]a-aš DINGIR^{MEŠ}-aš tar-[ši-ik]-ke-ez-zi

19 DUMU¹ -YA-wa-kán [...] [ša]-a-et-wa-ra-an-za nu-wa-az

20 ḫu-u-ma-an a-a [š-šu ...] [ḫal-k]i-in ^dim-mar-ni-[in]

21 šal-ḫa-an-ti-i [n ma-an-ni-i]t-[ti]-in iš-pí-ya-tar-ra pé-e-da-aš

“(A I 8-13) [Gökyüzünün Fırtına Tanrısı bozkıra [, çayırılık alana [doğru şikayet edip mırıldanarak yola çıktı. O bolluk, bereket ve refahı (da beraberinde alıp) götürdü. (Böylece) Fırtına Tanrısı (bolluk ve bereketi beraberinde alıp) ayrıldı [; arpa ve [buğday artık yetişmez oldu. Sığır, koyun [ve insanlar [çiftleşemeyeceğinden gebe kalamaz oldu [. O zamandan beri [hamile olanlar da artık doğuramadı [. (A I 14-15) [Dağlar [kurudu, [ağaçlar [kurudu ve (hiç bir bitki) filizi [uzamadı. Çayırılar [kurudu, pınarlar kurudu. (A I 16-21) [(Bu

⁶³⁰ Tam metin için bkz., KBo XXVI 124 (+)KUB XXXIII 24(+)+28+227\ı – B. KUB XXXIII 22+23 – C. KUB XXXIII 25+26+27+29+30+KUB XXXVI 71+KBo XXVI 133(ZA 63:87) – D.KUB LVII 105(+)+KUB XLIII 34..

⁶³¹ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 325 (erişim 1 Mayıs 2012). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 76-77; Hoffner, *Hittite Myths*, 24-26.

kuraklığa bir çare olur diye) Güneş Tanrısı [(bir ziyafet vermek için) festival düzenledi. (Bunun için de) Bin Tanrı'yı çağırıp davet etti. [Yediler [fakat (kıtlıktan dolayı) doyamadılar; içtiler fakat (kuraklıktan dolayı) susuzluğu sönmedi. [Fırtına Tanrısı'nın babası [: "Oğlum [burada yok [. O kızdı ve iyi olan her şeyi [alıp götürdü [;buğdayı, hayvan doğurganlığını, bolluğu, bereketi de alıp götürdü" deyip duruyor."

Kartalın Fırtına tanrısını aradığı yerler arasında denizlerin de yer alması: Tanrıların çabaları sonuçsuz kalınca, Fırtına tanrısını bulmak için bu kez de kartal görevlendirilmiştir. Kartalın Fırtına tanrısını aradığı yerler arasında, dağların zirveleri ve vadilerin derinliklerinin yanında denizin mavi dalgaları da yer almıştır. Bu durum, denizlerin ve su kaynaklarının tanrıların dinlenme ve yaşama alanları arasında görüldüğünü göstermiştir.

KBo 26.124 Vs. I⁶³²

22 [... ^dIM-a]n ša-an-ḫi-[iṣ-ki]-u-wa-[an da-a]-er
23 [... ḫa-a-ra-n]a-an li-li-wa-an-da-[an] [IŠ-PU]R i-it-wa-ra-aš-ta
24 [... ḪUR.SAG^{MES}-u]š ša-an-ḫa ḫa-a-ri-uš-kán ḫal-[lu]-w [a-m]u-uš
25 [...] [ḫu-u]n-ḫu-eš-šar-kán ku-wa-li-ú ša-an-ḫa
26 [... pa-i]t na-an Ú-UL ú-e-mi-i-e-et' ḫa-a-ra-aš li-li-wa-az
27 [_ _ _ ḫa-lu-k]án pé-e-da-aš pá-r' -ga-mu-uš-kán ḪUR.SAG^{MES}-ušša-an-ḫu-un
28 [ḫa-a-ri-uš-ká]n ḫal-lu-u-wa-mu-uš KI.MIN ḫu-wa-ḫu-eš-šar-kán ku-wa-le-e
29 [ša-an-ḫu-u]n Ú-UL-an AK-ŠU-UD ne-pí-ša-aš ^dIM-an

"(A I 22-25) [Bütün Tanrılar [Fırtına Tanrısı'nı aramaya koyuldu. [[süratli kartalı: "Git, Dağların zirvelerini ara! Vadilerin derinliklerini araştı! (Denizlerin) mavi dalgaları(na varana kadar her yeri) araştı! (deyip) gönderdi. (A I 26-29) [Kartal gitti [fakat onu bulamadı. Süratli kartal [Güneş Tanrısı'na [(şöyle) bir haber getirdi: "Dağların zirvelerini araştırdım, vadilerin derinliklerini [araştırdım [, (denizlerin) mavi dalgaları(na kadar her yeri) araştırdım. Fakat Gökyüzünün Fırtına Tanrısı'nı (bulup) ele geçiremedim."

Fırtına tanrısının dönüşü ile bolluk ve bereketin geri gelmesi: Tabletlerin kırık olması nedeniyle, anlatım bütünlüğünün kurulamadığı bu tabletten anlaşıldığı kadarıyla; Fırtına tanrısı babasının yanına dönmüş, su kullanılarak bazı ritüeller gerçekleştirildikten sonra bolluk ve bereket geri gelmiştir.

⁶³² Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 325 (erişim 1 Mayıs 2012). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hittit Mitolojisi*, 76-77; Hoffner, *Hittite Myths*, 24-26.

KBo 26.124 Vs. II⁶³³

1' [nu ^dIM-an A[?]]- [...]

2' UM-MA ^dIM-MA i-it-t [e-en] [...]

3' nu-wa-mu ^dUTU-ŠI wa-ḫi-i [š-na-aš ...]

4' le-e ú-da-i ap-pé- [ez-zi-iš(-) ...]

5' ú-da-ú ku-iš pár-ku-nu-u [m-ma-aš[?] ...]

6' da-a-aš-za ta-an-na-ra-a [n ...]

8' nu ^dUTU-ŠI-aš wa-ḫe-eš-na-aš wa-a-tar [2[?]] [...]

9' QA-TI-ŠU la-a-aḫ-ḫu-uš na-aš-za pí- [...]

10' na-aš EGIR-pa MA-ḪAR A-BI-ŠU pa-i [t]

11' šal-ḫa-an-ti-in ma-an-ni-it-ti-i [n ...]

12' na-aš [pa-it] ḫi-i-li x [...]

13' nu DINGIR^{MEŠ} a [t-t]a-aš-ša-aš É-ri ku-i- [e-eš ...] [ne-ez e-te-er]

14' ne-ez iš-pí-i-e-er ne-ez [e]- [ku-e-er] [...]

15' DUMU¹ -YA-wa a-ap-pa [ú-et] [nu[?]](-) [...]

16' iš-pí-ya-tar-r [a ...]

“(A II 2-6) Fırtına Tanrısı dedi ki: “Git. [[majestesine dönen suyu getirme(?). [[(A II 7-11) O majestesinin (el) suyunu eline iki defa dönerek döktü. [[Ve o [[.Ve o, babasının huzuruna gitti. [O buğdayı [, bolluk, refah ve [tokluk [getirdi. Ve o, avluya [[gitti. (A II 12-16) Onun babasının evindeki tanrılar(ın tamamı) [istediği yedi [ve onların susuzluğu giderildi [. (Bunun üzerine Fırtına Tanrısı’nın babası dedi ki): “ Oğlum ev(ine) döndü. Buğdayı [bolluk, bereket [ve tokluğu geri getirdi.”

Fırtına tanrısının öfkesinin geri dönmemesi ile kanaldaki suyun geriye akmaması arasında benzerlik kurulması: Bu mitosta da, diğer kayıp tanrı mitoslarında olduğu gibi, tanrının öfkesinin yeniden ortaya çıkmaması ritüel yapılmıştır. Bu ritüelde, Fırtına tanrısının öfkesi ile kanaldaki suyun geriye akmaması arasında benzerlik kurularak öfkenin geri dönmemesi amaçlanmıştır.

KBo 26.124 Rs. III⁶³⁴

13 [^dI]M-ta kar-pí-in tar-na kar-[tim]- [mi-ya-at-ta-an...] [...]

⁶³³ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 325 (erişim 1 Mayıs 2012). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 78-79.

⁶³⁴ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 325 (erişim 1 Mayıs 2012). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 78-79.

14 [_ GIM-a]n ^{GIŠ}ŠEN-aš EGIR-pa [pár-za Ú-UL ar-ši-ez-zi] [...]

15 [kar-di]-[mi-ya-az ša-a]-u-wa-ar EGIR-pa QA-TAM-M [A ...]

“(A III 13-15) Fırtına Tanrısı [hiddeti bırak. [Öfkeyi bırak. Küskünlüğü bırak. Ve [nasıl kanal(daki su) geri [akmazsa, Fırtına Tanrısı’nın hiddeti, öfkesi ve küskünlüğü aynı şekilde geri gelmesin [.”

3.7.2.4. Güneş Tanrısı’nın Kayboluşu (CTH 323)⁶³⁵

Güneş tanrısının kayboluşu miti, Anadolu’da bugün bile kış aylarında yaşanan don olaylarının Hitit mitolojisine yansımaları olarak değerlendirilmiştir. Mitte Güneş tanrısı kaybolmuştur, yerini ise Deniz bilmektedir. Ayaz yani metindeki adı Hahhima⁶³⁶ adıyla geçen varlık, çevreyi soğuk nedeni ile felce uğratmış hatta bu durumdan Fırtına tanrısı bile etkilenmiştir. Onu yenmenin yolunun Güneş tanrısının bulmak ile mümkün olabileceği düşünülmüştür. Güneş tanrısının bulunması için pek çok tanrı görevlendirilse de bunu başaran bereket tanrısı Telepinu olmuştur.

Hahhima’nın Deniz ve Fırtına tanrısı ile alaycı konuşması: Tabletin başlangıcının kırık olması nedeni ile olayların nasıl başladığı anlaşılamamıştır. Okunabilen bölümünde ise Hahhima’nın Deniz ve Fırtına tanrısı ile alay ederek “Eğer Güneş tanrısını saklarsam bana ne yapabilirsiniz ki?” şeklinde konuştuğu ve adeta onları tehdit ettiği görülmüştür.

VBoT 58 Vs. I ⁶³⁷

32' [i-it-tén-w [a ^dgul-aš-ša-an DINGIR.MAH ḫal-zi-iš-tén ták-ku-wa a-pé-e a-ke-e [r [

33' [nu-wa ke [-e-ya im-m [a [a-ke-er [nu-wa] a-pé-e-el-la KÁ-aš ḫa-aḫ-ḫi-ma- [aš [

34' [ú-et [[ḫ [a-aḫ-ḫi-ma-a [š ^dI [M-ni te-ez-zi ku-u-u [š' [-wa [pí]-iš-ša-at-[ti]

35' [_ _ () [nu-wa ḫu-u-[ma]-an-te-eš a-ke-er nu-wa ki-i-pát' GAL-ri

36' [Ú-UL na [m-ma ḫar-ši nu-wa ^dḫa-ša-am-mi-li-aš ŠEŠ^{MEŠ}-ŠU

37' [pa-ap-pa-a [n-ni-ik-né-eš nu-wa a-pu-u-uš ḫa-aḫ-ḫi-ma-aš Ú-UL IŠ-BAT

⁶³⁵ Tam metin için bkz., 1.KUB XXXVI 44 – 2. A. VBoT 58 – B. KUB LIII 20 – 3. KBo XIII 85 – 1177u (Buraya ya da CTH 322'ye ait olmalı).

⁶³⁶ Bert De Vries, “The Style of Hittite Epic and Mythology” (Doktora tezi, Brandeis University, 1967), 15.

⁶³⁷ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 323.1 (erişim 12 Ağustos 2009); Laroche, “Textes mythologiques Hittites,” 81-88. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 81.

38' [... [a-pu-u-uš ḫal-za-iš ^dIM-aš ḫa-aḫ-ḫi-im-mi

39' [tar-aš-ke-ez-z [i ki-iš-ši-ra-[aš]-mi-iš-wa GAL-ri-ya an-da da-me-i [n-kan-za [

40' [GÌR^{MEŠ} [-YA da-me-in-kir tak-ku-wa ku-u-uš-ša GÌR^{MEŠ}-uš ŠU^{HI.A}-u [š [

41' [... [IGI^{HI.A}-mi-ta-wa le-e e-ep-ši

“(32-41) [Eğer [ben [Güneş Tanrısı’nı [tutar ve onu gizlersem, Fırtına Tanrısı (bana) ne yapabilir ki? Onlar kendilerini övmeye başladıklarında, Deniz (Tanrısı’nın) kızı [gökyüzü]nden seslendi ve Deniz (Tanrısı) onu işitti. Sonra Deniz Tanrısı güğümü [[onun üzerine yerleştirdi. (Ve Deniz Tanrısı:) “Güneş Tanrısı aşağıya çöküp (gözden kaybolur) ve alev, ağaç ya da fundalık içine düşerse, [[ağ(?) içinde yakalanacak” dedi.”

Ḫaḫḫima’nın tüm su kaynaklarını kurutması: Ḫaḫḫima dağları, bahçeleri, çayırları ve suları kurutarak adeta ülkeyi felce uğratmıştır. Bunun üzerine Fırtına tanrısı rüzgârı görevlendirerek Güneş tanrısını bulmasını ve ülkeyi eski bereketli haline döndürmesini istemiştir.

VBoT 58 Vs. I ⁶³⁸

2' [... t]u-el DUMU^{MEŠ}-KA ta [r²- ...]

3' [... -z]i ^dIM-aš A-NA DAM-Š [U² ...]

4' [...]x nu-wa-ra-at-mu te-et x [...]

5' [_ _ _ DU]MU^{MEŠ}-YA ták-ku LÚ-iš ku-na-an-za n [a²-an a-a]p²-p [a² ...]

6' [_ _ G]U₄-[uš] UDU-uš ku-na-an-za na-[an] a-ap-[pa] ḫu-iš-n [u-an-zi]

7' [tu-e-e]l-l [a] DUMU^{MEŠ}-KA ku-in ša-ga-[in] i-ya-an-zi ḫa-a [ḫ-ḫi-ma-aš]

8' ut-[ne]-e ḫu-[u]-ma-an ti-nu-ut [ú]-i-da-a-ar ḫa-at-nu-[ut] []

9' ḫa-aḫ-ḫi-ma-aš GAL-iš ḫu-wa-an-ti A-NA ŠEŠ-ŠU tar-aš-ke-ez-zi []

10' ḪUR.SAG^{MEŠ}-aš ú-i-da-a-ar GÌŠKIRI₆^{HI.A} ú-e-el- [l]u nu tu-el []

11' [w]a-ar-šu-la-aš-te^{!?}-[eš[?]] pa-iš-ga-ta-ru nu-uš le-e ti-in-nu-[zi] []

12' nu Ú^{HI.A}-an KUR[!].KUR^{MEŠ} GU₄^{HI.A} UDU^{HI.A} UR.GI₇^{HI.A} [ŠAH^{HI.A} ti-[in]- [nu-ut]

13' DUMU^{MEŠ} kar[!]-ta-aš-ma ḫal-ki-uš [Ú-U]L ti-in-nu-[zi] ták-ku-aš t [i-in-nu-zi]

⁶³⁸ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 323.1 (erişim 12 Ağustos 2009); Laroche, “Textes mythologiques Hittites,” 81-88. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hittit Mitolojisi*, 82.

14' nu-ma-aš-ta an-dur-za ^{UZU}[ap¹]-[pu]-uz-zi-ya-an-za ḥar-zi x² [...²]

15' nu-uš ^ÚUL ti-in-nu-zi ma-a-an ku-it-ta ḥu-u-ma-an [...]

16' a-pa-a-ša pa-it ^dIM-ni te-et ki-i ku-it ki-ša-a [t] [...²]

17'a-ši ḥa-aḥ-ḥi-ma-aš at-ti-iš-ši an-ni-iš-ši te-ez-zi []

18' ki-i az-zi-ik-ki-ta-ni ak-ku-uš-ki-it-ta-ni []

19' kap-pu-wa-at-tén-ma-wa-za ^ÚUL ku-it-ki ^{LÚ}SIPA.UDU ^{LÚ}SIPA.[GU₄] [...]

20' [a]-pa-a-ša ut-ne-e ti-in-nu-ut ^dIM-ša ^ÚUL ša-a-ak-k [i]

“(B I 2-11) [[[oğullarınız [[[. Fırtına Tanrısı karısına sürekli (şöyle) dedi: “Bana söyle! [(Bunları yapan) benim [oğullarım (değil mi?). Eğer bir adam öldürülürse, [onlar(onu geri getirip) tekrar yaşatabilir mi? Eğer [bir öküz (ya da) koyun öldürürse, onlar (onu geri getirip) tekrar yaşatabilir mi? Oğullarınızın yapmayı (düşündüğü) kehanet ne olabilir ki? (Zaten) Ayaz, bütün ülkeyi felce uğratmadı (mı?) Suları kurutmadı mı? (Sonra Fırtına Tanrısı) oğlu rüzgâra (dönerek): “Dağların, bahçelerin, çayırların ve suların (serinletici güzelliğini ülkeye getirerek) ortamı (eski ahenkli haline getirerek) yatıştır.” dedi. (B I 12-20) [Ayaz [, bitkileri, ülkeleri, sığır, koyun, köpek (ve) domuzları felce uğrattı. (Şüphesiz Ayaz), kalplerin (sevinci nasıl çocuklarsa, tarlaların) buğdayını da (öylece) felce uğratmayacak(tır). O, eğer onları felce uğratırsa, don yağı onların içini kaplayacak. Böylece o her şeyi [felce uğratmaya çalışsa da [onları felce uğratamayacak(tır). O, Fırtına Tanrısı ile konuşmaya gi(dip:) “Bu olay niçin oldu?” dedi. (Bunun üzerine) Ayaz da annesi ve babasına: “Yiyi(p) ve içi(yorsu)nuz. Fakat hiçbir şeyi hesaba katmı(yorsunuz). Koyun ve inek çobanı [öldü(?) [. O, ülkeyi felce uğrattı. Fakat Fırtına Tanrısı’nın bundan haberi (bile) yok” dedi.”

Güneş Tanrısını bulmak için Telepinu’nun görevlendirilmesi: Ḥaḥḥima’nın meydana getirdiği olumsuz etkileri ortadan kaldırmak için havanın ısınması, yani Güneş tanrısının bulunması gerekiyordu. Ancak onu bulması için görevlendirilen Rüzgâr tanrısı bunu başaramayınca başka tanrılar görevlendirilmiş, en sonunda Telepinu’nun bunu yapabileceği düşünülmüştür.

VBoT 58 Vs. I⁶³⁹

21' ^dIM-aš ^dUTU-i pí-i-e-et i-it-tén-wa ^dUTU-un ú-wa-te-e [t-tén]

⁶³⁹ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 323.1 (erişim 12 Ağustos 2009); Laroche, “Textes mythologiques Hittites,” 81-88. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hittit Mitolojisi*, 83.

- 22' [p]a-a-er ^dUTU-un ša-an-ḫe-eš-kán-zi [na]-an *Ú-UL* ú-e-mi-[ya]- [an-zi]
- 23' [^d]IM-ša te-ez-zi nu-wa-ra-an ku-it ḫa-an-da *Ú-UL* ú-e-mi-y [a-at-tén]
- 24' [ka]-a-ša-wa am-me-el tu-e-eg-[ga]-aš-mi-e-eš a-a-an-ta
- 25' [ka]-a-ša-wa ku-wa-pí ḫar-ak-ta nu ^dZA-BA₄-BA₄-an pí-[i-e]-et
- 26' [i-i]t-wa ^dUTU-un ú-wa-te nu ^dZA-BA₄-BA₄-an ḫa-aḫ-ḫi-ma-aš *IŠ-BAT*
- 27' [it-t]én-wa ^dLAMMA-an ḫal-zi-iš-tén a-pu-u-un-na-wa ti-nu-zi
- 28' [*Ú-UJL*-wa-ra-aš gi-im-ra-aš DUMU-aš nu a-pu-u-un-na ḫa-aḫ-ḫi-ma-aš *IŠ-B* [AT]
- 29' [i-i]t- [té]n-wa ^dte-li-pí-nu-un ḫal-zi-iš-tén a-pa-a-aš-wa DUMU-YA
- 30' [na-a]k-ki-iš ḫar-aš-zi te-ri-ip-zi wa-a-tar na-a-i ḫal-ki-in-na
- 31' [_ _ ()] -pát ^{NA4}pí-ru-lu'-u-wa-ri nu a-pu-u-un-na ḫa-aḫ-ḫi-ma-aš ḫar-zi

“(B I 21-31) Fırtına Tanrısı, Güneş Tanrı(ça)sı’nı(?) gönderip: “Git! Güneş Tanrısı’nı getir!” dedi. Onlar (da) gitti. Güneş Tanrısı’nı sürekli aradılar ama bula[ma[dılar. (Bunun üzerine) Fırtına Tanrısı: “Niçin onu bulamıyorsunuz? İşte bak! Vücudumun (her bölümü) sıcak! Nerede kaybolmuş olabilir ki?” dedi. Sonra o, Savaş Tanrısı’nı gönderdi: “Git! Güneş Tanrısı’nı getir!” dedi. Fakat Ayaz’ın, Savaş Tanrısı’nı alıkoy(ması üzerine Fırtına Tanrısı): “Gid(ip) Koruyucu Tanrı’yı çağır(sak Ayaz), onu da felce uğratmayacak mı? O çayırın bir çocuğu değil mi?” (dedi). Fakat Ayaz on(un) da (gelmesine) engel oldu. (Sonra Fırtına Tanrısı şöyle söyledi): “Gid(ip), Telepinu’yu çağır! Benim oğlum kuvvetlidir. O yeri, sabanları, su oluklarını, hububatı (ve) [[parçalar.” Fakat Ayaz, on(un) da (gelmesine) engel oldu.”

Metnin bir ritüel ile devam eder. Muhtemel ki Telepinu, Güneş tanrısını bulmuş, onun gelişi ile Ḫaḫḫima’nın etkisi azalmış, Güneş’in etkisi artmıştır. Böylece soğuk ve kuraklık sona ermiş bahar etkisini göstermeye başlamıştır.

3.7.2.5. Ḫannaḫanna’nın Kayboluşu (CTH 334)⁶⁴⁰

Tabletin başlangıcının kırık olması nedeni ile olayların nasıl başladığı anlaşılamamıştır. Okunabilen kısmı ise Ḫannaḫanna’nın geri dönmesi için yapılan bir ritüel ile başlamıştır. Yine

⁶⁴⁰ Tam metin için bkz., 1. A. KUB XXXIII 54+47 – B. KUB XXXIII 48 – C. KUB XXXIV 76: Paraleli A. – 2. A. KUB XXXIII 45+53+FHG 2 – B. KUB XXXIII 51 4– C. KUB LI 30 (+) KUB LVII 38 – Bo. 0851 – 3. KUB XXXIII 46 – 4. A. KUB XXXIII 49 – B.KUB XXXIII 50(+)KBo XXVI 131=A II 3 vd. – 5 KUB XVII 13 – 6 KUB XXXIII 38 – 7. KUB XXXIII 75 – 8. KBo XII 78..

ne için ülkeyi terk ettiği bilinmeyen tanrının geri gelmesi için onu ikna etme çabası ritüelde açık şekilde görülmüştür.

Ḫannaḫanna'nın öfkesinin orman, meyve bahçeleri ve tarlayı etkilememesi için ritüel yapılması: Ḫannaḫanna'nın öfkesinin meyve bahçelerini, ormanı ve tarlayı etkilememesi istenmiştir. Ritüelde onun öfkesi toprak içinde bulunan bronzdan fiçılara konmuş ve kapakları kurşun ile örtülmüştür. Böylece öfkenin, sonsuza kadar burada kalması amaçlanmıştır.

KUB 33.47 Vs. II ⁶⁴¹

2' [... kar-tim-mi-ya-a]z wa-aš-túl []

3' [... ^{GIŠ}T]IR-ni ^{GIŠ}KIRI₆.GE [ŠTIN-ni]

4 [...] [... t]ák-na-aš KASKAL-an pa-i [d-du]

5' [... pal-ḫ [e-e-eš ki-ya-an-ta-ri [[

6' [... [ku-it-kán an-da pa-iz-z [i [

7' n [a-aš-ta ... [[ú]-ez-zi an-da-at-kán ḫar- [ak-zi [

“(A II 2-4) Ḫannaḫanna'nın kızgınlığı, öfkesi [, günahı [ve hiddetini meyve bahçesine [ormana ya da [tarlaya girmesin [. Onlar Güneş Tanrısı'nın karanlık toprağına (doğru) git[sin [. (A II 5-7) [Karanlık toprakta bronzdan [fiçılar bulunur. [Onların kapakları kurşundandır [. Onların içine giden şey [tekrar geri dönmez [. O orada mahvolur.”

Ḫannaḫanna'nın öfkesinin geri gelmemesi ile kanaldaki suyun ters akmaması arasında benzerlik kurulması: Tanrıları çağırma ritüellerinin hemen hepsinde bu benzetme karşımıza çıkmıştır. Tanrının öfkesinin geri dönmemesi ile kanaldaki suyun geri akmaması arasında benzerlik kurulmuştur.

KUB 33.47 Vs. II ⁶⁴²

10' ^{GIŠ}ŠEN-aš GIM-an [a-ap-pa pár-za] Ú-UL ar-ši-i-e-ez-zi

11' DINGIR.MAḪ-aš-ša kar-pí-iš kar-tim-mi-ya-az wa-aš-túlša-a-u-wa-a [r]

12' EGIR-pa QA-TAM-MA le-e ú-ez-zi

Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 334.1.1 (erişim 12 Ağustos 2009); Laroche, “Textes mythologiques Hittites,” 138-139. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 84-85.

⁶⁴² Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 334.1.1 (erişim 12 Ağustos 2009); Laroche, “Textes mythologiques Hittites,” 138-139. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 85.

“(A II 10-12)) Nasıl (su), kanaldan geri akmazsa, Hannaḥanna’nın kızgınlığı, öfkesi, günahı ve asabiyeti de aynı şekilde geri gelmesin.”

Pınardan alınan kutsal su ile tanrının öfkesinin söndürülmesi: Hannaḥanna’nın öfkesinin yatıştırılması için yapılan ritüelde, dağdan getirilen çalı çırpı ile bir ateş yakılmıştır. Dağlar kutsal kabul edildiğinden tanrı için yapılacak ritüelde malzeme özellikle dağdan getirilmiştir. Yakılan ateşte, dökülecek su da kutsal kabul edilen pınardan getirilmiştir. Ateşe dökülen suyun ortaya çıkardığı duman ve serinliğin Hannaḥanna’nın vücuduna girerek onun öfkesini söndürmesi beklenmiştir.

KUB 33.45 Rs. III⁶⁴³

17' [^dḥa-pa-an-ta]-li-iš kar-ša-ni- [ya-an GIŠ-r]u HUR.SAG-az

18' [...] na-at-ša-an ḥa-aš-ši-[i] [... pa-r]a-a-iš

19' [^dḥa-pa-an-t]a-li-ya-aš-ma dam-m [i-e-la-az p]é-e-da-az

20' [^{NA4}pa-aš-ši-l]u-uš ú-da-aš na-aš-kán [A-NA GUNN]liš-ḥu-u-wa-aš

21' [... e²]-ša-an-ta-ti na-at an-x [...] [i]-wa-ar

22' [...]x-ta-ti

KUB 33.53 Rs. III⁶⁴⁴

23' [ú-da-aš-ká [n wa-at-tar-wa-aš MUNUS.LUGAL-aš šu-up- [pí w [a-a-tar

24' [na-at-š [a-an še-er la-a-ḥu-wa-aš 20 al-pa-aš a-[ra]-iš

25' [... [x wa-ar-šu-la-aš ša-ra-a ú-et

26' [na-aš-ká [n[?] DINGIR.MAḤ-i tu-ik-ki-iš<-ši> an-da pa-it

27' [... [-še-eš-ta NÍ.TE-az ar-ḥa par-aḥ-ta

28' [... kar-p [í- [i [n [kar]-tim-mi-ya-at-ta-an

29' [... ša-a-u-wa-a [r

...

⁶⁴³ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 334.2.1 (erişim 26 Ağustos 2009); Laroche, “Textes mythologiques Hittites,” 138-139. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 86.

⁶⁴⁴ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 334.2.1 (erişim 26 Ağustos 2009); Laroche, “Textes mythologiques Hittites,” 138-139. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 86.

- 6' [... a]-[a]-an-du-uš ^{NA4}pa-aš-š [i]-lu-uš
 7' [... ki-iš-ta]-nu-zi nu me-ma-i ku-u-uš-kán
 8' [... ^{NA4}pa-aš]-ši-lu-uš ki-[iš]-ta-nu-nu-un
 9' [... kar-pí]-iš TUKU.TUKU-az wa-aš-túl
 10' [... QA-TAM-MJA ki-iš-ta-ru ^{NA4} pár-na
 11' [...]-[a²] da-an-zi

“(A III? 17-22) [Tanrı Hapantaliia [dağdan çalı çırpı [getirdi [ve ocaktaki ateşe onu koydu. –Paragraf buradan sonra kırıktır- (A III? 23-29, 30) [O [, pınar kraliçesinin temiz (kutsal) suyunu [getirdi [ve yukarıdan onu döktü. Bir duman çıktı. Serinleme (ortaya) çıkıp Hannahanna’nın vücuduna girdi. (Böylece) [Hannahanna’nın [öfkesini, hiddetini, [günahını ve küskünlüğünü [onun vücudundan kovdu. ... (A II 6-11, III 1-5) [[çakıltaşı (ve) [su ile sönd[ürüp (şöyle) söyler: “Bunları [nasıl çakıl [taşı ile söndürdüysem [Sen Hannahanna’nın kızgınlığı [, öfkesi, günahı ve [asabiyeti aynı şekil [de söndürülsün. – Paragrafın bu kısmı kırıktır. Okunabilen satırları şöyledir.- Sen [Hannahanna’nın ruhu, kızgınlı[ğı, öfkesi, günahı ve [asabiyeti [söylediklerimiz gibi aynı şekilde (kaybolmuş) olsun.”

3.7.2.6. Kraliçe Ašmunikal’in Fırtına Tanrısı’nın Kayboluşu (CTH 326)⁶⁴⁶

Fırtına tanrılarının ülkeyi terk etmesi sonucunda bereket ve bolluğun kaybolduğu ve doğanın düzeninin bozulduğu ifade edilmiştir. Bu durum; hayvanların ölmesi, insanların ve tanrılarının yedikleri halde doymamaları, içtikleri halde susuzluklarını giderememeleri ile betimlenmiştir.

Kaybolan tanrılarının gelişi ile doğanın, tanrılarının ve insanların normal hayatlarına dönmesi: Kraliçe Ašmunikal’in Fırtına tanrısının kızıp ülkeyi terk etmesi ile her yeri sis kaplamış, sunaklardaki tanrılar, ocaktaki kütükler hatta ahırdaki hayvanlar bile bu durumdan etkilemiştir. Ocak yanamaz, hayvanlar yaşayamaz, tanrılar yese-içse de doyamaz hale gelmiştir. Metin kırık olduğu için mitte Fırtına tanrısının nasıl bulunup ikna edildiği anlaşılamasa da onun geri dönmesi ile her şey yoluna girmiş canlılar eski hayatlarına dönmüştür.

⁶⁴⁵ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 334.4 (erişim 26 Ağustos 2009); Laroche, “Textes mythologiques Hittites,” 138-139. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 87.

⁶⁴⁶ Tam metin için bkz., A. KUB XXXIII 15 (+?) 21 - B. KUB XXXIII 16=A Ay. 9 vd. – C. KUB XXXIII 18: Paraleli A Ay. 9 vd.

KUB 33.15 Vs. II⁶⁴⁷

7' [... [[]aš-mu-ni-kal ša-a-et [[]
8' [... [-ú-ru-uš-ši-it pé-ra-a [n ... []
9' [... [^{KUŠ}E.SIR GÜB-la-a [z ... []
10' [... wa-aḥ-n [u-ut na-aš-kán pa-ra-a [... []
11' [... kam-m [a-ra-aš IŠ-BAT GIŠ.ÜR^H[^{LA} ... []
12' [... iš-t [a²-na-na-aš ú-i-šu- [ri-ya-an-ta-ti [[... []
13' [ú-i-šu-ri-ya-a [t-ta-ti nu-za-k [án ... []
14' [... [[ú]-e-šu-r [i-ya-an-ta-ti []

“(A I 7-14) “Kraliçe Ašmunikal’in [Fırtına Tanrısı [kızdı. [O [çekip (gitti.) Sol ayağına [sağ ayakkabısını giydi [. (Kendi etrafında) dönüp çekip [gitti [. Sis pencereleri kapladı. Duman çatı kirişlerini [kapladı [. Sunaklarda [tanrılar [boğuldu. [[boğuldu.”

KUB 33.16⁶⁴⁸

6' [...]x-[it] na-i-e-er GUNNI(-) [... []
7' [... [[š]e- [r]a-aš-ša-an ^{GIŠ}kal-mi-ša-n [é-eš]
8' [... [[ḥ]i- [l]i-iš-ša-an an-da UD [U^H[^{LA}]
9' [... [[É].GU₄-kán an-da GU₄^H[^{LA}-u [š ... []
10' [... [na-at-za [na]- [at-ta ... []
11' [... [ḥa-aš-ši-[kán]- [zī]

“(B 6-11) [[döndü. Ocağ [[. Onun üzerinde kütükler [boğuldu [, avluda koyunlar [boğuldu [, ahırdaki sığırlar [boğuldu [. Onlar yedi fakat onlar [hoşnut olmadı [, onlar içti fakat susuzluğu [sönmedi [...Büyük bölüm kırıktır...”

⁶⁴⁷ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 326 (erişim 12 Ağustos 2009); Laroche, “Textes mythologiques Hittites,” 119-122. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 90; Hoffner, *Hittite Myths*, 24-25.

⁶⁴⁸ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 326 (erişim 12 Ağustos 2009); Laroche, “Textes mythologiques Hittites,” 119-122. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 90; Hoffner, *Hittite Myths*, 24-25.

KUB 33.18 Rs.III⁶⁴⁹

1 na-aš-x [...] [...]

2 ^{GIŠ}šar-pa-aš [e]-š [a-at] [^{GIŠ}?AB^{HI}.A] [...]

3 iš-ta-na-n [a-aš h] a-an-ta-e [t] [...]

4 DINGIR^{MEŠ} ha-an-da-a [n-t] a-at GUNNI-a [n' ...]

5 GUNNI-an ^{GIŠ}kal-m [i-ša-n] i-uš KI.MIN [...]

6 UDU^{HI}.A KI.MIN É.GU₄- [ká] n EGIR-pa GU₄^{HI}.A [...]

7 az-zi-kán-zi na-a [t-z] a iš-pí-[e]- [er]

8 nam-ma ak-ku-uš-kán-[zi] [na-at-za] h [a-aš-ši-ik-ke-er ...]

“(C III 1-8) İskemlede oturdu. Sunak [tekrar (eski) elverişli hale geldi. Onun üstündeki [tanrılar tekrar (eski konumuna) geldi. Ocaktaki kütükler [tekrar (eski konumuna) geldi. Ağıldaki koyunlar [tekrar (eski) elverişli durumuna geldi. Ahır[daki [sığırlar [tekrar (eski konumuna) geldi [. Onlar yedi ve [hoşnut oldu [. Onlar içti ve [onların susuzluğu gitti. [”

3.7.2.7. Kraliçe Hapşili'nin Fırtına Tanrısı'nın Kayboluşu (CTH 327)⁶⁵⁰

Tabletin başlangıcının kırık olması nedeni ile olayların nasıl başladığı anlaşılamamıştır. Okunabilen kısmı, Fırtına tanrısının geri dönmesi için yapılan ritüelin bir bölümünü içermiştir. Ritüellerin başlangıcında, tanrıların gitmesiyle doğada meydana gelen olumsuz durumlar betimlenmiştir. Bu durumlar genellikle, ülkeye karanlık bir sisin çökmesi, ahırdaki hayvanların ölmesi, ocaktaki ateşin sönmesi ve tanrıların yeseler de içseler de doymamaları şeklinde ifade edilmiştir. Ritüelin sonunda, tanrının geri dönmesiyle birlikte bu olumsuzlukların tamamı sona ermiştir.

Tahıl ürünlerinin tanrıların öfkelerini yatıştırması: Ülkeyi terk eden tanrıları için yapılan ritüellerde çeşitli malzemeler kullanılarak tanrılar ikna edilmeye çalışılmıştır. Kraliçe Hapşili'nin Fırtına Tanrısı'nın kayboluşu ritüelinde, tanrıyı ikna etmek için kurban olarak tanrıya arpa sunulmuş ve arpanın sakinleştirici özelliğinin tanrının öfkelerini söndürmesi beklenmiştir.

⁶⁴⁹ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 326 (erişim 12 Ağustos 2009); Laroche, “Textes mythologiques Hittites,” 119-122. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 90; Hoffner, *Hittite Myths*, 24-25.

⁶⁵⁰ Tam metin için bkz., A.KUB XXXIII 19- B.KUB XXXIII 20; III=A III 1VD. – C. KUB XXXIII 31- D. KBo VIII 69- E.KBo XXI 27.

KUB 33.19; Bo 1386 Vs.II⁶⁵¹

14 [... ḥa²-me²-e]š-ḥi ḥar-ki

15 [...]x UDU-aš-kán

16 [...] [... -]x-ri []

17 [...]x [...]

Rs. III

1' [... ^{GIŠ} [[šar-pa-aš e-ša-at] [[

2' [... [[^{GIŠ}A [B-ya kam-ma-ra-a-aš tar-n [a-aš [

3' [... t [ar-na-aš ZAG.GAR.RA-aš ḥa-an-[da-at -ta-at]

4' [še-er-ra-aš-ša-an DINGIR^{ME} [^Š ḥa-an-ta-an-da'-ti

5' [... ḥa-a [n-d [a-i [t-ta Kolon fehlt. še-er-ra-aš-ša-an ^{GIŠ}kal-mi-i-e-eš₁₇

6' [ḥa-an-ta-a [n-[ta-at] ^Éḥi-li-kán an-da UDU^{[HI].A} ḥa-an-ta-ti

7' [... ^É.G [U₄-[ma] an-da GU₄^{HLA} ḥa-an-ta-an-ta-ti

8' [... [[az-zi-ik [-[kán-zi] na-at-za iš-pí-i-e-er [nam-ma]

9' [ak-ku-uš-k [án-zi-ma na-at-za ḥa-aš-ši-ik-ke- [er [[nam-ma]

10' [... p [é-ra-an ^{ŠA} SILA₄ ^{KUŠ}kur-ša-aš ga-an- [kán-za [

11' [... a [n-da SILA₄-aš mi-i-ú-uš ḥa-lu-ga-aš [... [

12' [... [x MUNUS.LUGAL PA-NI ^dIM ^ḥḥa-ra-ap-ši- [li [

13' [QA-TAM-MA mi-i [-[ú-uš] ḥa-lu-ga-aš e-eš-du

14' [... w [a-al-la-aš ki-it-ta

15' [... p [ár-[ḥu]-i-na-aš an-da [... [

16' [... [x [... [

...

⁶⁵¹ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), *hethiter.net/*: CTH 327.1 (erişim 12 Ağustos 2009); Laroche, "Textes mythologiques Hittites," 122-124. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 91-92; Hoffner, *Hittite Myths*, 25-26.

KUB 33.31⁶⁵²

1' [... [

2' [pá [r-ḫu-e-n [a-aš ... [

3' [n [a-aš-ši- [pa ... [

“(A II 14-16) [Ey sen kuşburnu çalılığı [ilkbaharda beyaz, [sonbaharda kırmızı giyersin [.Bir koyun [senin altından geçer ve sen onun yününü [çekip alırsın. (A III 1-4) [Kraliçe Ḫarapšili(?)’nin Fırtına Tanrısı [taht üzerinde oturdu. Sis [pencereyi [terk etti. [Duman evi [terk etti. Sunak tekrar (eski) uygun haline geldi. [Onun üstündeki [tanrılar tekrar (eski) uygun halinde idi. (A III 5-16) [Ocak (eski) uygun haline geldi [. Onun üzerindeki kütükler tekrar (eski) uygun halinde idi. Avludaki koyunlar tekrar (eski) uygun halde idi. Ahır[daki [sığırlar tekrar (eski) uygun halde idi. Onlar doyana kadar yedi. Onlar doyana kadar içti. [sunağın önünde [koyun (postundan yapılmış) bir avcı çantası asılı duruyor. Onun içinde koyunun tatlı (yumuşak) müjdeli haberi bulunur. Aynı şekilde kraliçe Ḫarapšili’nin Fırtına Tanrısı’na tatlı (yumuşak) müjdeli bir haberi olsun. Onun içinde [teskin edici bir bitki ve [arpa bulunur. ... (C1-2) Arpa [burada bulunur [. (Ḫarapšili’nin Fırtına Tanrısı) onun için [yardımcı olsun [.”

3.7.2.8. Liḫzina Kenti Fırtına Tanrısı’nın Kayboluşu (CTH 331)⁶⁵³

Liḫzina Kenti Fırtına Tanrısı’nın kayboluşu için yapılan ritüelde, metnin başlangıcının kırık olması nedeniyle tanrının kaybolması ile ilgili kısım okunamamıştır. Metinde okunabilen bölümünde tanrının geri gelmesi için düzenlenen ritüelin yer almıştır.

Kötülüklerin denizdeki bakır fiçılara konması: Tanrının geri gelmesi için yapılan ritüelde kötü olarak kabul edilen tüm unsurlar bir araya toplanmış ve “Karanlık Toprağa” verilmiştir. Karanlık Toprak ise onu Güneş tanrısına, Güneş tanrısı da Deniz tanrısına ulaştırmıştır. Deniz, kapakları kurşundan olan fiçılara bu kötülükleri yerleştirmiştir. Bu fiçıların içine giren hiçbir şeyin geri çıkamayacağına inanıldığı için kötülükler sonsuza kadar uzaklaştırılmak istenmiştir.

KBo 23.4 Vs. II⁶⁵⁴

⁶⁵² Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 327.1 (erişim 12 Ağustos 2009); Laroche, “Textes mythologiques Hittites,” 122-124. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 91-92; Hoffner, *Hittite Myths*, 25-26.

⁶⁵³ Tam metin için bkz., 1.KUB XXXIII 66 – 2. KUB XXXIV 91.

⁶⁵⁴ Transliterasyon için bkz., E. Rieken ve ark. (ed.), hethiter.net/: CTH 331.1 (erişim 26 Ağustos 2009); Laroche, “Textes mythologiques Hittites,” 130-131. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 92-93.

- 1' [... [
- 2' [... [
- 3' ھا-ɡa-na-u-i-ša-at [ka-lu]-l [u-pa-aš ...]
- 4' ka-lu-lu-pé-ša-at ša-an-ku-wa-[ya]-a [š ...]
- 5' ša-an-ku-wa-i-ša-at da-an-ku-wa-i t [a-ɡa-an-zi-pí]
- 6' pí-i-e-er
- 7' da-an-ku-i-ša-at ta-ɡa-an-zi-pa-aš ^dUTU-[i] [...]
- 8' ^dUTU-ša-at a-ru-ni pé-e-[da]- [aš]
- 9' a-ru-ni-ma [URUDU]-aš pal-ھا-eš ki-an-da- [ri]
- 10' iš-tap-pu-ul-li-iš-mi-it A.BÁR-aš nu-kán [...]
- 11' an-da da-iš ta-ar-pí-in da-iš pár- [ni-in-kán]
- 12' da-iš e-eš-ھا da-iš ھا-pa-an-zi d [a-iš]
- 13' SA₅ da-iš iš-ھا-aḫ-ru da-iš [IGI] [^HIGI^A-aš G [IG-an]
- 14' da-iš ši-pa-an da-iš kam-ma-ra- [a-a]n da- [iš]
- 15' ھا-ki da-iš i-na-an [da]-iš
- 16' A-NA DUMU.LÚ.U₁₉.LU-ma tu-ek-ki-iš-ši [a]n-da-an
- 17' la-lu-uk-ki-it ھا-ša-ni-iš<-ši> [KI.MIN] ša-ku-[wa]-aš-ša-aš KI.MIN
- 18' wa-a-lu-la-aš-ša-aš KI.MIN IGI^HIGI^A-aš ھا-ki- [aš] da-an-ku-wa-ya-aš
- 19' KI.MIN ھا-an-ti-[iš]-ši [KI].MIN e-ne-ra-aš-ša-aš
- 20' KI.MIN la-ap-li-pa-aš-ša<-aš> KI.MIN
- 21' ka-ru-ú ma-a-an na-aš a-ap-pa
- 22' QA-TAM-MA ki-ša-ru

“(II 1-2)Paragraf tamamen kırıktır.(II 3-6) Ayak parmağı tırnağını (ve) parmağını verdiler. El parmağının tırnağını verdiler. Tırnağı, Karanlık Toprağa verdiler. (II 7-8) Karanlık Toprak, onu Güneş Tanrısı’na götürdü. Güneş Tanrısı onu Deniz Tanrısı’na götürdü. (II 9-12) Denizde bakırdan fiçılar bulunur. Onun kapakları kurşundandır. O her şeyi onun içine koydu, cini de onun içine koydu. [...(onun içine) koydu. Kanı, (onun içine) koydu. ھاpanzi-’yi

(onun içine) koydu. (II 13-15) Kırmızılığı (onun içine) koydu. Ağlaya(nların gözyaşlarını onun içine) koydu. Gözleri(?) (onun içine) koydu. Cerahatı (onun içine) koydu. Si[si (onun içine) koydu [. Beyazlığı (onun içine) koydu. Hastalığı (onun içine) koydu. (II 16-22) İnsanoğlu için, vücudunun her parçasında (önemlilik arz eden) –başta, gözlerde, uahulaššar’da, beyaz gözlerde, alında, kašta ve kirpikte- ölümlü için bir parlaklık yarattı. O önceden aynı şekilde olmuştu.”

3.7.2.9. Nerik Kenti Fırtına Tanrısı’nın Kayboluşu (CTH 671) ⁶⁵⁵

Nerik Kenti Fırtına Tanrısı’nın Kayboluşu miti onu geri getirmek için yapılan ritüel ile başlamıştır. Metinden anlaşıldığı kadarıyla Fırtına tanrısının bir çukura girerek kaybolduğu düşünülmüştür. Onu geri getirmek için ise bir çukur kazıp, çeşitli kurbanlar sunularak Fırtına tanrısı ikna edilmeye çalışılmıştır. Tanrıyı ikna etmek için çeşitli yakarışlarda bulunan büyücü, fal kuşu ile tanrıya sesini duyurmaya çalışmıştır.

Kaybolan tanrıların nehir ve denizlerden çağırılması: Kaybolan tanrıların nehir ve denizler gibi su kaynaklarında olabileceğine inanılmış ve bu nedenle ritüellerde tanrılar bu mekanlardan çağırılmıştır. İnsanların döktüğü kan nedeni ülkeyi terk ettiği düşünülen tanrı, sunulan kurbanlar ve yapılan ritüeller aracılığı ile dönmesi için ikna edilmeye çalışılmıştır.

KUB 36.89 Vs. I ⁶⁵⁶

18 ḫal-zi-ia-an-du-wa-ra- [an [x-wa-za-kán GE₆-i KI-pí na-a-ú

19 ú-ed-du-wa-ra-aš [GE₆-aš [KI¹-aš^{GIŠ}KÁ.GAL^{HI.A} a-pa-ši-el ḫe-eš-du

20 pé-ra-an-wa-aš-ši i [a- [x-ra-an-kán UGU GE₆-ia-za KI-za <<pí>>

21 ^DU^{URU}ne-ri-i [k ú-e [d-du

22 ^DZA-BA₄-BA₄ ^{URU} [-zama-ni-ia-aḫ

23 ú-ed-du-wa-ra-aš x [[x^{HI.A} la-la-a-ma pé-ra-an ar-nu-ud-du

24 ka-a-ša-wa-ta ḫal-zi-eš-ša-i ḫal-zi-ia-u- [wa-an-zi ú-ed-d [u-aš
MUŠEN^šsu-ra-aš-šu-ra-aš

25 nu-wa-ra-an iš- [t [a-ma-aš A-NA ^Dú-ru-un-te-mu-w [a i-it iš- [a-ma-aš-wa-ra-at

⁶⁵⁵ Tam metin için bkz., KUB XXXVI 89 – 2. KUB XLVIII 13 – 3. KUB LVII 32.

⁶⁵⁶ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 36.89 (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 96-97.

26 ŠÀ-ši-wa-ra-za-at [[pé-e-da na-ak-ki-i'-i-š-wa-kán^{ID} [ma-ra-aš-š [a-an-ta-za
pár-ki-ia

27ta-ra-an-du-w [a-aš-š [i DUMU^Dšu-li-kat-ti na-na-ku-uš-ši-ia- [an-ta-z [a^(?)
ḫal-ḫal-tu-ma-ra-za

28ḫa [l-l [u-u-wa-za ḫ [u-u-u [n-ḫu-e-eš-na-za UGU e-ḫu EGIR-pa-wa- [za^{URU}ne-ri-i
[k-ki an-da-n ne-i-ia

29 [nu-wa-kán t [a- [bar-na-a [n LUGAL-un^{MUNUS}ta-wa-na-an-na-an

MUNUS.LUGAL-a [n SIG₅-it IGI^{HLA}-i [t an-da a-ú

30 [ke-e-d [a-ni-wa UD^{KAM}-ti ḫa-aḫ-ḫu-u-wa-an-zi^{URU}ne-r [i-ik [e-ḫu

31 [an-da [-wa-ra-aš ti- [ia [-ad- [d [u^DU^{URU}ne-ri-ik^{Dú}- [ru-un-te-mu-i

[aḫ al-wa-at-na-al-li-in-wa-za

32 [ZI[?] [-an pé-ra-an [ar-ḫa [e-ep-du nu-wa-kán [e-ḫukar-di-mi-ia-at-ta-an
[-wa a-pí-ia ar-ḫa tar-ni

...

KUB 36.89 Rs. I⁶⁵⁷

1 [A-NA DUMU^{MEŠ} A-ME-LU-UT-TI i [š-ḫa-nu-wa-an-ti i-š-ḫar-wa-an-ti li-l [i-iš-ke-et

2 [D^U URU^{URU}ne-ri-ik-ma-aš-kán [DINGIR-LIM pé-ra-an ú-i-ri-te-eš-ta^{NINDA}ḫar-ši i-š- [
pa-an-tu-uz-zi

3 [[x-ru-li-pu-ri-i [š -a [t-ta na-aš-kán^{URU}ne-ri-ik-ka₄-za Éka-ni-i [š-ša-an-ta-az

4 [GIŠ^d [a-ḫa-an-ka₄-za ar-ḫ [a i-ia-a [n-ni-eš a-ru-na-aš-ša-aš 9-aš wa-ap-pu-ú-i

GAM- [an pa-a-it

5 [na-ak-k [i-ia-ša-aš Í [D-aš wa-ap-p [u-wa-aš kat-ta-an pa-a-it^{Dú}ru-zi-mu-z [a

6 [GIŠ^{BA} [NŠUR^{HLA} GADA-za k [a-ri-ia-zi^{LÚ}AG [RIG-ši^{MUŠEN}šu-ra-aš-šu-ra-aš
ḫal-zi-ia-u-wa-an-z [i ú-ed-du

“ (Öy. 18-23) “Onları [[çağırırsınlar. O karanlık toprağa henüz [dönmeden...
[Ona karanlık toprağın kapılarını bizzat kendi açsın - üç satır kırıktır- (Öy. 24-32) İşte bak!

⁶⁵⁷ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 36.89 (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karağuz, *Hitit Mitolojisi*, 97.

(Ey Fırtına Tanrısı), o, seni (dua etmek için) çağırıyor. (Fal kuşu) şuraşşura gelsin ve onu işitsin.” (Ayrıca) Uurutemu’ya: “Onu (işit ve sözlerini) kalbinin içine koy! Ey asi olan (sen), Maraşşanta Nehri’nden yüksel!” [diye söyle. [(Onlar da ona şöyle söylesin): “Ey Şulinkate’nin oğlu karanlıktan (ve) engin dalgalardan, ülkenin dört köşesinden çık. Nerik Kenti’ne dön. Kral, kraliçeye [iyi gözlerle [bak. Bugün de Nerik Kenti’ne gel. Nerik Kenti Fırtına Tanrısı’na ve ona doğru [yönel. [Uurutemu onun ruhundan [öfkeyi çıkart[sın [. Seni orada (serbest) bıraksın. ... (Ay. 1-6) [O, kan insanlığın (döktüğü) kan yüzünden [dönüp (kayboldu). [Nerik Kenti Fırtına Tanrısı [, tanrının huzurunda korktu. Somun ekmeği, şarap fıçısı ... ve Nerik Kenti’ndeki şerefli (kutsal) ev(den) [, çıktığı dahanga odasından korktu. O çekip gitti. [O [dokuz denizin sahiline [indi [. O asil (soylu) nehrin kıyılarına indi. Uurutemu bir kumaşla sofraları örter. [[. (Sen Fal kuşu) şuraşşura ona bir alamet göstermek (ve fala bakmak) için [gel [.”

Fırtına tanrısının öfkelenmesinin nehir taşkınları ve sel felaketlerine neden olabileceğinin düşünülmesi: Bahar mevsiminin gelmesi ile oluşan yağmurlar nedeni ile günümüzde olduğu gibi geçmişte de nehirler taşmış ve bu durum birtakım felaketlere yol açmıştır. Arinna kenti Güneş tanrısının ülkeyi terk etmesi, Fırtına tanrısını öfkelenlendirmiş ve bu olaydan sorumlu tuttuğu insanları cezalandırmak üzere yeryüzüne inmiştir. Fırtına tanrısı, Maraşşanta (Kızılırmak) Nehrini harekete geçirerek yatağının dışına çıkmasına neden olmuş ve Nerik kenti ile burada yaşayan halkın yok olmasını istemiştir. Ancak, diğer tanrıların yardımı ile Fırtına tanrısı ikna edilmiş ve bu felaketin yaşanmasına izin verilmemiştir. Bu mitos, Hititlerin bahar mevsimlerinde yaşanan bazı doğal afetleri tanrıların öfkesi sonucu gerçekleşen cezalandırmalar olarak değerlendirdiklerini göstermiştir.

KUB 36.89 Rs. I⁶⁵⁸

7 [A-N/A^DUTU AN-E ta-r [a-an-du-wa-at nu-w [a-kán DUMU^DUTU^{URU}PÚ-ia
DUMU^{MEŞ} LÚ^{MEŞ}-LU-UT-T [I

8 [a [-ru-ni-wa-ra-aş şal-l [i-ik-ta [^DU-wa-kán ŠÀ-za ša-ku-wa-aş-ša-ra-za x [

9 [n [e-pí-ši GAM-da-an [ú-et ^D[U LÚ^{MEŞ}-LU-anhar-ka⁴-an-na te-e-et

10 ^Dú-ru-un-te-mu-u [n ^{ID}ma-ra-aş-ša-an-t [a- [a [n ni-ni-ik-ta

11 zi-ik-ma-wa ^{ID}[ma-ra-aş [-ša-a [n-ta-aş A-N [^DU^{URU}ne-ri-ik ZI-ni ma-ni-in-ku-w

⁶⁵⁸ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 36.89 (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 97-98.

[a-an-za [

12 ^{ID}ma-ra-aš-ša-an-ta-aš-wa an-na-al-la-za i-pa-at-tar-ma-ia-an a-ar-ša-aš

13 ^{DU}aš-ma-wa-ra-an wa-aḥ-nu-ut nu-wa-ra-an ^{DU}TU-i DINGIR-LIM-an ar-ša-nu-ut

^{URU}ne-r [i-ik-ki-wa-ra-an [

14 ma-an-ni-in-ku-wa-an ar-ša-nu-ut nu ^{DU}aš A-NA ^{ID}ma-ra-aš-ša-an-ta te-e-e [t [

15 ma-a-an-wa-kán ^{DU} ^{URU}ne-ri-ik ku-iš-ki kar-ti-mi-ia-nu-zi nu-wa-ra-aš-kán

16 ^{URU}ne-ri-ik-ka4-za ^{GIŠ}da-ḥa-an-ka4-za ar-ḥa i-ia-an-n [i-i [a-zi zi-ik-ma-wa-ra-an

17 ^{ID}ma-ra-aš-ša-an-ta-aš dam-mi-e-da-ni ^{ID}i dam- [mi-e-d [a-ni PÚ-i le-etar-na-at-ti

“(Ay. 7-10) [Onlar [, Gökyüzünün Güneş Tanrısı ’na, (tüm bu sözleri) [söylesinler [. Arinna Kenti ’nin Güneş Tanrısı ’nın oğlu insanlığı (terk etti). O, Deniz ’e yaklaştı. Sadık bir kalple Fırtına Tanrısı gökyüzünden [indi [. Fırtına Tanrısı insanoğlunu mahvetmeyi takdir etti. O, Uurutemu ’yu [ve Maraššanta Nehri ’ni [(harekete geçirip ayaklandırdı). (Ay. 11-17) “Sen ey Maraššanta Nehri, Nerik Kenti ’nin Fırtına Tanrısı ’nın ruhuna (dua ile) yakınsın.” Maraššanta Nehri bir zamanlar yatağından akmadı. Fakat Fırtına Tanrısı, onu döndürdü(rüp başka yöne çevirdi) ve Güneş Tanrısı ’na doğru onu akıttı. O, Nerik Kenti yakınından [onu [akıttı. (Bunun üzerine) Fırtına Tanrısı, Maraššanta Nehri ’ne: “Eğer biri, Nerik Kenti ’nin Fırtına Tanrısı ’na öfkelenirse, o, Nerik Kenti ’nden ve daḥanga odasından giderse, sen ey Maraššanta Nehri onu başka bir nehre (ya da) başka bir pınara bırakma!” dedi.(Ay. 18-24) Gökyüzünün Fırtına Tanrısı, Maraššanta Nehri ’ne: “Akıntını değiştirme(yeceğime) yemin et!” dedi. Böylece Maraššanta Nehri akıntısını değiştirmede. (Bunu) siz tanrılar başardınız. Nakkiliyata Nehri, Nerik Kenti Fırtına Tanrısı ’nı çağırırsın. O, denizin aşağısından, [dalgaların(?) [altından onu [getirsin [O dokuz (deniz) sahilinin aşağıdan onu getirsin. O, Nakkiliyata Nehri ’nin kıyısından [onu [getirsin. Nerik Kenti [[Gökyüzünün Fırtına Tanrısı (tüm) bu (olayları ve sözleri) kalbine koy. Ay. 25-36. Satırlar kırıktır.”

Fırtına Tanrısından sele neden olacak yağmurlar yerine bereket sağlayacak yağmurlar istenmesi: Metnin devamında, Nerik kenti Fırtına tanrısı için açılan falların olumlu sonuçlanmasını, aksi yönde fal açan düşman ülkelerin ise kahrolmaları istenmiştir. Ayrıca kral ve kraliçenin tanrılara saygı gösterdiğine değinilmiş; kralların, tanrılarının yeryüzündeki temsilcileri olarak tanındığı belirtilmiş ve bu sebeple tanrılarının onlara şefkatle yaklaşmaları istenmiştir. Bu yakarışın ardından, Fırtına tanrısına seslenilmiş gökyüzünden yağmurları

yumuşakça indirmesi, bu yağmurların da bereketi getirmesi böylece insanların keyifli ve sağlıklı bir yaşam sürmesi talep edilmiştir.

KUB 36.89 Rs. I⁶⁵⁹

37' [^DU ^{URU}n [e-ri-ik EN- [*IA* [x da-ḫa-an-tu-ri-ia-za

38' [-ru-ut-t [a ^DUTU ^{URU}PÚ AMA-*KA* ^DU AN-*E* x [-a [n-zi ḫa-aḫ-ḫu ku-wa-pí iṣ-dam-ma-aš-ša-(an)-zi

39' [kar-az-za-š [i-kán an-da ḫal-wa-at-na-az-za-ime-li-ia-at-ta-ri-ia-wa-(aš)-ma-aš-kán an-da

40' [^DU ^{URU}n [e-ri-ik ^{ÍD}na-ki-li-ia-ta a-aš-ša-u-wa i-le-eš-šar^{HIA} pé-eš-tén

41' [-t [a-wa-aš-kán ^{ÍD}aš ar-ša-nu-wa le-e e-pu-ra-ez-zi KUR-edan-na-at-(⟨ta⟩)te-eš

42' [le-e [e-ep-zi dan-na-at-te-in le-e te-ši ^mla-bar-na-aš-ša[!] me-eš-ri-wa-za pé-ra-an GUB-ru

43' [^DU AN [-*E*-ši i-le-eš-šar^{HIA} SIG[!]MES pa-a-i la-bar-na-aš KUR.KUR^{HIA} tar-ra-a-u-wa

44' [le-e t [e-pa-u-e-eš-zi KUR.KUR ^{URU}KÙ.BABBAR-wa ŠA ^DUTU ^{URU}PÚ ŠA AMA-*KA*

45' [x ^{MUNUS}ta-wa-na-na-aš ^{LÚ}SANGA ŠA AMA-*KA* a-aš-šu-wa-aš-ma-aš TI-tar te-e-et

46' [ḫar-ga-t [ar-ma-wa ḪUL-la-u-wa GISKIM^{HIA} ^{LÚ}KÚR-aš KUR.KUR^{HIA}-aš te-e-et KUR.KUR^{HIA} ^{LÚ}KÚR-wa ḫar-ak-du

47' [^DU ^{URU}n [e-ri-ik EN-*IA* ZI-ni-wa-ra-za-an-kán tar-ni ^{GIŠ}da-ḫa-ka⁴-an^Dda-ḫa-ka⁴-ú-i-li-in

48' [DI [NGIR-*LIM*-wa na-ak-ke-eš ku-wa-pí kat-ta ti-an-za DUMU^{MES}^{LÚ}MES-*LU*-ma-za ša-ak-ri-ia LUGAL[!]-uš

49' [DINGIR^{MES}-ni-ia-aš-ma-za KUR-e-aš ^mla-bar-na-an LUGAL-un pé-ra-an ^{LÚ}ma-ni-ia-ḫa-tal-la-an DÙ-at

⁶⁵⁹ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 36.89 (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 98-99.

50' an-da-an-kán SIG₅-ti-it IGI^{HLA}-it a-ú la-bar-na-an LUGAL-un
MUNUS^{ta}-wa-na-na-an MUNUS.LUGAL

51' DUMU^{MEŠ} LUGAL KUR.KUR^{URU}HA-AT-TI ku-e-da-ni-za-kán UD^{KAM}-ti
^Dú-ru-un-ti-pu-uš

52' GADA-an še-ir ar-ḥa da-a-i kán-ka₄-<an>-ši-kán ku-e ne-pí-ša-za-aš-ta ú-etmi-eš

53' ^{MUŠEN}šu-ra-aš-šu-ra-aš ḥal-zi-ia-u-wa-an-zi ZI DINGIR-LIM a-pa-a-ašú-wa-te-ed-d
u

54' ^DU-aš-wa-kán ^DUTU^{URU}PÚ-na ne-pí-ša-za kat-ta mi-e-uš ḥé-e-uš tar-ni-eš-du

55' nu-wa DUMU LÚ^{MEŠ}-LU-UT-TI SIG₅-ru A-NA DUMU^{MEŠ} LÚ^{MEŠ}-LU-UT-TI-wa
ḥa-at-tu-la-tar ḥal-ki-eš ta-ru DÚ-ru

56' ZI-ni-wa-ra-za-an-kán tar-ni^{URU}ne-ri-ik-ka₄-an URU-an ^Dte-ši-mi-wa-kán
a-aš-ši-ia-an-ti

57' ge-nu-wa-<aš> ša-ni-iz-zi-uš ti-eš-ḥu-uš šu-up-pa-ri-ia-an-za e-eš-ta

58' a-ra-a-i^{URU}ne-ri-ka₄-aš ^DU-aš ^Dte-ši-mi-eš^{!?}-wa-ta GEŠTIN-aš mu-ri-eš

59' mi-li-it ma-a-an kán-kán-an-za

60' e-ḥu^{URU}ne-ri-ka₄-aš ^DU-aš ne-pí-ša-za-kán GAM mi-e-uš ḥé-e-uš ú-et

61' A-NA KUR.KUR^{HLA} ^{URU}HAT-TI la-bar-na-ia LUGAL-i a-aš-šu e-eš-du

62' [^mḥ [u-u-uz-zi-ia-aš LÚ^DU ne-pí-ši ḥa-lu-ka₄-an tar-na-i

63' [k [a-a-ri-wa-mu ka-a-ri^DU^{URU}ne-ri-ik zi-ik-ka₄-wa-mu ka-a-<ri>

64' [n [e-pí-ša-aš ^DU-aš ^DU^{URU}ne-ri-ik-ki-wa-kán ne-pí-ša-za

65' kat-ta SIG₅-in ú-wa-te

“(Ay. 37-46) Be[yim [Nerik [Kenti'nin Fırtına Tanrısı [daḥanturiija'dan anneniz Arinna Kenti'nin Güneş Tanrıçası ve [babanız [Gökyüzü'nün Fırtına Tanrısı [gelsin [. Onlar ḥaḥḥu'yu işittikler(inde), kızgınlık [dolu bir kalp(?) [... Nerik Kent [i Fırtına Tanrısı [ve Nakkiliyata Nehri olumlu fallar veriniz. [Maraşşanta Nehri ['nin akışını başka yöne çevirme! Ülke boşalacak, (sen onu) tutma! Boşuna söyle(n)me. Kral görkemli bir şekilde önünde durur. Gökyüzünün Fırtına Tanrısı uygun fallar verir. Kralın ülkeleri küçülmesin. Hattuša ülkelerinin, Arinna Kenti'nin Güneş Tanrıçası'nın, annenizin, [[, annenizin rahibi ve kraliçe mutluluk ve sağlık (içinde) konuştu. Düşman ülkelerdeki düşmanlar (ülkeyi) tahrip (edip) kötü

fallar (ile) konuştu: Düşman ülkeler mahvolsun!” (Ay. 47-55) Beyim Nerik [Kenti’nin Fırtına Tanrısı [dağanga ve dağangaşili’yi ruhuna bırak. Tanrılara saygı gösterilince, onlar insanoğlunu... , O, kralı tanrılarının ülkesinin valisi yaptı. Kral, kraliçe ve Hatti ülkesinin kralının oğullarına (her) gün olumlu gözlerle bak. Uruntipu kumaşı alıp götürdü. Yumuşak başlı ol ve gökyüzünden gel. (Fal kuşu) şuraşşura’yı çağırmak için <gel>. Fırtına Tanrısı, Arinna Kenti’nin Güneş Tanrısı, tanrının ruhunu getirsin. Gökyüzünden bereketli yağmurlar insin. İnsanoğlunun (keyfi) iyi olsun. İnsanoğlu için sağlık ve mutluluk olsun. (Ay. 56-59) Nerik Kenti’ni (kendi) ruhunda bırak. O, Teşimi’nin sevgili dizleri üzerinde uyuyor ve en güzel rüya(ları) görüyor. Nerik Kenti’nin Fırtına Tanrısı, sen, yüksel. Teşimi bal (ve) üzüm salkımı gibi asılı duruyor. (Ay. 60-64) Nerik Kenti Gökyüzünün Fırtına Tanrısı gel. Hatti ülkelerine bereketli yağmurları gönder. Krala iyilik(ler) olsun. (Tüm bunlardan sonra) Fırtına Tanrısı’nın adamı Huzziya, gökten müjde vererek: “Bana katıl! (Durma) katıl! (Ey) Nerik Kenti’nin Fırtına Tanrısı, bana katıl! Gökyüzünün Fırtına Tanrısı, gökyüzünden aşağıya Fırtına Tanrısı’nı iyi bir duruma getir” der.”

3.7.2.10. Nerik Kenti Fırtına Tanrısı’nın Çağırılması (CTH 386)⁶⁶⁰

Yukarıdaki mitosla aynı özellikler gösteren bu metin, Fırtına tanrısının geri dönmesi için yapılan bir ritüeli içermiştir.

Kaybolan tanrıların su kaynaklarından çağırılması: Kaybolan tanrıları ikna etmek amacıyla yapılan ritüellerde, tanrıların saklanmış olabilecekleri yerlerden çağırılması sık sık karşılaşılan uygulama olmuştur. Tanrıların kızdıklarında saklandıkları yerler arasında su kaynakları önemli bir yere sahip olmuştur.

KUB 36.90 Rs.⁶⁶¹

27' [...] [HUR.SAG]^{MEŠ}-[ni-it] hu-u-[ma]-an-te-et

28' [...] [EN]-IA x [...] [IŠ-TU/ HUR.SAG^{MEŠ}-KA

29' [ar-ḫ]a ^{ID}ma-r [a-aš-ša-an-t]a-[za]

30' ^{ID}zu-ma-[zu[?]]-wa-[an-ta]-za wa-ap-pu-wa-za

31' e-ḫu ^{URU}za-[al-pa]-az a-ru-na-za

32' e¹-ḫu¹ IŠ-TU PÚ ^{URU}ne-ri-ik tu-e-da-az

⁶⁶⁰ Tam metin için bkz., KUB XXXVI 90- KUB XXXVI 88.

⁶⁶¹ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 386.1 (erişim 10 Haziran 2015). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 99-100.

- 33' a-aš-ši-ya-an-da-az e-ḫu ^{URU}li-iḫ-ši-na-za
- 34' IŠ-TU ^{HUR.SAG}li-iḫ-ši-[na]-z [a _]-x
- 35' e-ḫu IŠ-TU ŠÉ-/E-/ET ^dUTU-aš [e]-ḫu [ŠÚ.A] [^dUTU-aš]
- 36' e-ḫu ^{HUR.SAG}ku-wa-pí-ta-za e-ḫu IŠ-TU KUR U [GU]
- 37' e-ḫu IŠ-TU KUR [Š/AP-LI-TI KUR ^{URU}ar-za-u-wa-z [a]
- 38' e-ḫu IŠ-TU [^{KUR}ḫu]r-ri KUR ^{URU}kum-man-ni
- 39' ḫu-u-ma-an-d [a-az K]UR.KUR^{MEŠ}-za e-ḫu IM.MAR.TU [I]M.SI
- 40'IM.[U₁₉]. [LU IM.KUR.R]A IŠ-TU 4 ḫal-ḫal-tu-ma [r-r]a-aš
- 41' x [...]-x ^{URU}ḫa-ak-miš
- 42' [...] [... ^{URU}ne-r]i-ik IŠ-TU KUR.KUR^{MEŠ} [ḫu]- [...]-ga KUR ^{URU}GIDRU-
- ti
- 43' [...]-x tu-el šar-x-x- [_ _ EGI]R-an da-a-aš
- 44' [... ta]-a-ra-an ku-i [t ...]-x Ú-UL ta-a-ra-an
- 45' [...]-x Ú-U [L ... -i]k-kán
- 46' [....]-x x [...] ŠÀ-ta
- 47' [...] [...]-x x x x x x-[ša]

“(Ay. 27-41) Tüm dağlardan gel. Beyim [Nerik Kenti’nin Fırtına Tanrısı [. Dağlarından gel. Ma[rašantiya [Nehri’nden, ...’den, nehir kıyısından, Zalpa Kenti’nden, denizden gel. Nerik Kenti’nin güzel pınarlarından gel. Lihşina Kenti’nden, Lihşina Dağı’ndan gel. Batıdan gel, doğudan gel. Kuşapita Dağı’ndan gel. Yukarı Ülke’den gel, Aşağı Ülke’den, Arzağa Ülkesi’nden gel. Batı ve kuzey rüzgarlarından gel, güney ve doğu rüzgarlarından gel, güney ve doğu rüzgarlarından gel. Toprağın dört köşesinden gel. Hakmiş Kenti’(nin (??) dağ[larından gel ... Metnin bundan sonraki kısmı kırılmıştır.”

3.7.2.11. Katip Pirva’nın Fırtına Tanrısı’nın Kayboluşu (CTH 328)⁶⁶²

Fırtına tanrılarının ülkeyi terk etmeleri ile hem tanrılar hem de insanlar ile hayvanlar arasında olumsuz etkilere neden olmuştur. Bu nedenle diğer tanrılar, kaybolan tanrıyı bulmak geri getirmek amacıyla yoğun çaba göstermiştir.

⁶⁶²Tam metin için bkz., 1. KBo XIII 86 - 2. KUB XXXIII 32 – 3. KBo XXVI 129.

Tanrının kaybolması ile ülkede olumsuzlukların başlaması, geri gelmesi ile bu olumsuzlukların sona ermesi: Kayıp tanrı mitoslarının birçoğunda ne için öfkелendiği bilinmeyen tanrı ülkeyi terk etmiştir. Tanrının öfkesinin büyüklüğü, yanlışlıkla sağ ayakkabısını sol, sol ayakkabısını sağ ayağına giymesi ile betimlenmiştir. Tanrının kaybolması pek çok olumsuz durumu beraberinde getirmiştir. Onun gitmesi ile ülkeyi bir sis bulutu kaplamış, evler ve ocakta yanan ateş bile bundan etkilenmiş hatta sunaktaki tanrılar bile boğulmuştur. Bunun üzerine Güneş tanrısı bir ziyafet düzenleyerek bin tanrıyı bu ziyafete davet etmiş, ancak Fırtına tanrısının kaybolması davete gelen tanrılarının yemelerine rağmen doyamamalarına, içmelerine rağmen susuzluklarını giderememelerine neden olmuştur. Burada Fırtına tanrısı ile kaybolan bolluk ve berekete vurgu yapılmıştır. Ardından, Fırtına tanrısını bulması için bir kartal görevlendirilmiş ve bu kartaldan onu yüksek dağlarda ve denizlerde araması istenmiştir. Mitoslarda, kaybolan tanrılarının denizlerde aranmasına sıklıkla karşılaşılmıştır. Mitosun devamında Fırtına tanrısının bulunması ile bütün olumsuzluklar sona ermiş, sis ve duman ülkeyi terk etmiş; insanlar, hayvanlar ve tanrılar eski bereketli günlerine geri dönmüştür.

KBo 13.86 Vs. ⁶⁶³

2' [_ ()]x-ša-an x [...] [...]

3' [^mpí-i]r-wa-i ^{LÚ}DU [B.SAR.GIŠ ...] [...]

4' [^{KUŠ}][E].SIR ZAG-az ḫ [u[?]-i-nu-ut[?]] [...]

5' [GÜ]B-la-az ḫu-i-nu-u [t] [...]

6' [p]é-ra-an-na [...]

7' [^d [IM-aš-kán ^mpí-ir-wa-aš [...]

8' [^{GIŠ}lu-ut-ta-i kam-ma-ra-a-aš [...] [...]

9' [e]-ep-ta GUNNI ú-i-šu-r [i-ya-at-ta-ti [

10' [^{GIŠ}kal-mi-ša-né-eš ú-i-šu-ri-y [a-an-ta-ti [[...]

11' [[1 *LI-IM* DINGIR^{MEŠ} ú-i-šu-ri-y [a-an-ta-ti [

12' [^d]UTU-uš-za EZEN₄-an i-e-et [...]

⁶⁶³ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 328 (erişim 12 Ağustos 2009). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 103.

- 13' [nu] ^dUTU-uš IGI^{HLA}-wa wa-aḫ-nu- [ut] [...]
- 14' ^ÚUL ú-e-mi-et e-te-er-za [...]
- 15' e-ku-er-ra ḫa-aš-ši-ik-ke-ra-a [t-za ...] [...]
- 16' ^{MUŠEN}ḫa-ra-na-a-an pít-ti-ya-li-i [n ...]
- 17' nu-wa-kán pár-ga-mu-uš ḪUR.SAG^{HLA}-uš [...]
- 18' [ḫa-a-ri-u]š-[kán] ku-li-ya-mu-uš [...]
- 19' [...] [ḫa-a-r]i-[uš²-kán² ḫal]-lu-wa-mu-u [š ...]
- 20' [...]x x [...]

KUB 33.32 Rs III⁶⁶⁴

- 1' [... -š [a² [ú]-et
- 2' [... ^{LÚ}DU [B.[SAR].GIŠ ^{GIŠ}GÌR.GUB e-š [a-at [
- 3' [... [nu 9 NINDA.ÉRIN^{MEŠ} ḫar-pa-an-da-a [n [
- 4' [... [[... t [ar-na-aš É-er túḫ-ḫu-[iš]
- 5' [... [[... [[n [a-at-za iš-pí-er e-ku-er
- 6' [... [[... [x-li-iš ú-da-aš
- 7' [... [

“(I 2-5) *Katip Pirya'nın* [Fırtına tanrısı kızdı ve o çekip [gitti. Sonra o, [sağ ayakkabısını, sol ayaklarına ve sol ayakkabısını, sağ ayaklarına giydi [. (I 7-12) [Sis [pencereleri kapladı. [Evi duman kapladı [. Ocaktaki kütükler boğuldu. [Sunaktaki [tanrılar boğuldu. Güneş Tanrısı bir ziyafet düzenledi. Bin Tanrı'yı davet etti. (I 13-19) Güneş Tanrısı, [Fırtına Tanrısı'nı aramak için [gözlerini çevirdi. Fakat onlar onu bulamadı. Onlar yedi [fakat yeterince yiyemedi [. Onlar içti [fakat onların susuzluğu sönmedi [. [Güneş Tanrısı [hızlı kartalı (şöyle söyleyerek) [gönderdi [: “ [Git [; yüksek dağları [ara! Mavi dalgaları (derinliği) ara! [” (II 1-5) [*Katip Pirya'nın* evindeki Fırtına Tanrısı döndü. Sis pencereleri terk etti. Duman evi terk etti. (II 6-10) [*Katip* [Pirya'nın evinde [ahırdaki sığırları, o serbest bıraktı, [ahırdaki koyunları, o serbest bıraktı [. [Koyun [kuzusuna bak(ıp onunla ilgilendi).

⁶⁶⁴ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 328 (erişim 12 Ağustos 2009). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 103.

[*Sunak*[*lar tanrılar ile ahenk* [*içine girdi* [. (III 4-6) [*Sis pencereleri* [*terk etti, duman evi*
[*terk etti* [. [*Onlar yedi* [*ve hoşnut oldu, onlar içti ve* [*onların susuzluğu gitti* [. ”

3.7.2.12. Zaĥalukka Kenti Fırtına Tanrısı’nın Çağırılması (CTH 678)⁶⁶⁵

Ülkeyi terk eden tanrıları çağırmak amacıyla birtakım ritüeller düzenlenmiştir. Bu ritüellerde tanrıyı ikna etmek için kurbanlar sunulmuş ve onların gelişini kolaylaştırmak için sembolik yollar yapılmıştır. Ritüeller sırasında tapınaklarda bulunan tanrılar da ritüelin yapılacağı alana götürülmüş ve ritüel sırasında yıkanarak arındırılmıştır.

Tapındaki tanrıların yıkanarak çağırma ritüellerinde yer alması: Zaĥalukka Kenti Fırtına Tanrısını çağırmak için yapılan ritüelde tanrı, dağlardan ve nehirlerden çağırılmıştır. Hitit ritüellerinde genellikle tanrıların çağırılması sırasında rastlanılan ve tanrıların gelişini kolaylaştırmak için yapılan yollar bu metinde de karşımıza çıkmıştır. Yapılan yollar genellikle kurban malzemeleri ile donatılmıştır. Bu metinde ise buna ilave olarak tapınaktan getirilen tanrı heykelleri yıkanıp yağlanmış ve yollara dizilerek tanrıların gelişini kolaylaştırılmak istenmiştir.

KUB 28.92 Vs.I ⁶⁶⁶

4’ nu LÚ^DU DINGIR-*LAM* an-da-an ĥal-za-i [

5’ a-ša-a^{URU}ne-ri-ki-il te-ez-zi [

6’ INIM^{MEŠ} an-da-an ĥal-zi-ia-u-aš tal-li-ia- [zi

7’ ŠA x x ra la-al-la-a^{HUR.SAG}ĥa-ĥar- [wa

8’^{HUR.SAG}zi-it-ĥa-ru-nu-wa^{ID}da-ĥa-aš-ta [

9’ U^{INIM}MEŠ tal-li-ia-u-aš ŠA^Dza-ĥa-l [i-ka₄

10’ da-pi DUB.SAR me-ma-a-i [

11’ DINGIR^{MEŠ} KASKAL-za TA NINDA.GUR₄.RA ĥu-u-it-ti- [ia-an-zi

12’ DINGIR^{MEŠ}-kán ŠA É DINGIR-*LIM* pé-da-an-zi [

13’ ar-ra-an-zi-aš iš-kán-zi na-aš[?]-x [

14’ ta-ni-nu-wa-an-zi [

⁶⁶⁵ Tam metin için bkz., KUB XXXVIII 92.

⁶⁶⁶ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 28.92 (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 101.

“(Öy. 4-10) *Ve Fırtına Tanrısı'nın adamı tanrıyı içeriden çağırır. Nerikli 'hazır ol' der. O, Haħar[ıya [Dağı'ndan, Zitharuıya Dağı'ndan, Daħašta Nehri'nden ... çağırmanın sözlerini bağıırır. Ve katip, Tanrı Zaħa[liqa]'nın çağırılması ile ilgili sihirli sözleri söyler. (Öy. 11-14) Onlar tanrıları ve somun ekmekleri yoldan çeker. Onlar tapınağın tanrılarını alıp götürür. [Onlar onları yıkar ve yağlar. [Sıra ile onları yerleştirir.*”

3.7.3. Diğer Edebi Metinlerde Su

Bu bölümde doğrudan ‘Tanrıların Mücadelesini Anlatan Mitoslar ile Baharın Gelişi ve Kayıp Tanrı Mitoslarında Su’ başlıklarına dahil edilemeyen, ancak su unsuru içeren mit ve diğer edebi metinler ele alınmıştır.

3.7.3.1. Zalpa Kenti Masalı (Bir Yılda Otuz Çocuk Doğuran Kaneş Kraliçesi) (CTH 3.1)⁶⁶⁷

Bu masal, Mezopotamya mitoslarında sıklıkla karşımıza çıkan, bir çocuğun veya çocukların nehre bırakılması temasını içermiştir. Masalda, Zalpa Kenti kraliçesi bir yılda otuz erkek çocuk doğurmuş ve bu çocukları nehre bırakmıştır. Nehir ise çocukları Zalpuıya Ülkesi’ndeki denize götürmüş, tanrılar bu çocukları denizden alarak büyötmüştür. Sonraki yıllarda ise kraliçe, otuz kız çocuğı doğurmuş ve onları kendisi büyötmüştür. Erkek çocukları büyödüğünde annelerini aramak üzere yola çıkmış ve kardeşleri olduklarını bilmedikleri 30 kızını görünce onlarla evlenmek istemiştir. Ancak onların kız kardeşleri olduğunu anladıklarında, kardeşin kardeşle evlenmesinin doğru bulunmaması nedeni ile bu durumdan vazgeçmişler ve ölkelerine dönmüşlerdir. Masalın sonu ise metnin kırık olması nedeni ile bilinmemektedir.

Yeni doğan bebeğın suya bırakılması: Hitit toplumsal yapısı düşünöldüğünde erkek ve kız kardeşlerin birbiri ile evlenmeleri yasaklanmış hatta kanunlarda dahi bu durum yerini almıştır. Bu masal da bu yasağın mitolojik yansıması olarak karşımıza çıkmıştır.

Çocukların ırmağı bırakılması ve tanrılar veya bir kral ailesi tarafından büyötölmesi Kenan ve Mezopotamya bölgesindeki edebi metinlerde sıklıkla görölen bir motif olmuştur. Hz. Musa’nın Nil Nehrine bırakılması, Akad Kralı Sargon’un “doğum efsanesi”, Yunan şehir devleti kralı Oedipus’un doğumu ve Kaneş Kraliçesi mitosu bu yönüyle birbirine benzerlik göstermiştir.⁶⁶⁸ Su, mitolojide hayat sembolü olarak karşımıza çıkmıştır. Suya bırakılan çocuk

⁶⁶⁷ Tam metin için bkz., A. KBo XXII 2 – B. KBo III 38=BoTU 13 – C.KBo XXVI 126=HFAC 2 – D. KUB XLVIII 79.

⁶⁶⁸ Dursun Sağdıç, "Bafra Zalpa (Zalpuwa) Krallığı ve Kaniş Kraliçesi Mitosu," I. Uluslararası Göbeklitepe’den Bugüne Türkiye’nin Tarihi ve Kültürel Mirası Sempozyumu’nda sunulan bildiri, Samsun, 4-6 Eylül 2021, 190-191; Samuel Henry Hooke, *Ortadoğı Mitolojisi*, çev. Alaeddin Şenel (Ankara: İmge Kitabevi, 2015), 18-19; Güngör Karauğuz, *Adem’in Çocukları: Çivi Yazılı Kaynaklar, Tevrat, İnciller ve Kur’an’a Göre* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2013), 186-188.

artık annesinin değil, tanrıların ya da kozmik güçlerin koruması altına alınmıştır. Zaten bu öykülerin devamında çocuk veya çocuklar tanrılar veya tanrı tarafından seçilen insanlar tarafından korunmaya alınmış ve büyütülmüştür. En sonunda ise ya bir lider ya da kutsal bir insan olarak geri dönmüştür.⁶⁶⁹

KBo 22.2 Vs. ⁶⁷⁰

1 [MUNUS.LUGA]L^{URU}ka-ni-iš 30 DUMU^{MEŠ} 1-EN MU-an-ti ھا-a-aš-ta
UM-MA ŠI-MA

2 [ki [-i-wa ku-it wa-al-ku-an ھا-a-aš-ھu-un tup-pu-uš-ša-kán-da šu-un-na-aš
3 nu DUMU^{MEŠ}-ŠU an-da-an zi-ke-e-et [š [u-uš ÍD-a tar-na-aš ÍD-ša

4 A-NA A.AB.BA KUR^{URU}za-al-pu-wa pé-e-da-a [š DING]IR^{DIDL}-ša DUMU^{MEŠ}-uš
A.AB.BA-az

5 ša-ra-a da-a-er šu-uš ša-al-la-nu-uš-ker

6 ma-a-an MU^{HIA} iš-tar-na pa-a-er nu M[MUNUS.LUGA]L nam-ma
MUNUS.DUMU ھا-a-aš-ta

7 šu-uš a-pa-ši-la ša-al-la-nu-uš-ke⁹ DUMU.NITA^{MEŠ} a- [ap-p [a^{URU}ne-e-ša ia-an-zi
8 nu ANŠE-in na-an-ni-an-zi ma-a-an^{URU}ta-ma-ar- [ma-ra [a-ri-er nu tar-ši-kán-zi
9 ka-a-ni-wa tu-un-na-ak-ki-iš i-nu-ut-te-en nu-w [a ANŠ]E -iš ar-kat-ta

10 UM-MA LÚ^{MEŠ} URU-LIM ku-wa-pí-it a-ú-me-en nu ANŠE-iš [ar-k [at-ta [[

11 UM-MA DUMU^{MEŠ} ú-e-ša ku-wa-pí-it a-ú-me-en nu MUNUS-z [a [DUMU.N [ITA ھا [-a-ši

12 nu-uz-za an-za-aš 1-ŠU ھا-a-aš-ta UM-MA LÚ^{MEŠ} URU-LIMa-aš-[m[a an-ze-[el

MUNUS].LUGAL^{URU}ka-ni-iš

13 MUNUS.DUMU 1-ŠU ھا-a-aš-ta Û DUMU.NITA^{MEŠ} me-re-er
nu-uz-za DUMU.NITA^{MEŠ} kar-ti-iš-mi

14 pé-ra-an me-e-mi-er ku-in-wa ša-an-ھi-iš-ki-u-e-ni UM-MA-NI ša-an ú-e-mi-ia-u-en

15 ú-wa-at-te-en^{URU}ne-e-ša pa-i-wa-ni ma-a-an^{URU}ne-e-ša pa-a-er

16 nu-uš-ma-aš DINGIR^{DIDL}-eš ta-ma-i-in ka-ra-a-ta-an da-i-er nu AMA-ŠU-U

⁶⁶⁹ Sağdıç, "Bafra Zalpa," 190-191; Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, 18-19.

⁶⁷⁰ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KBo 22.2 (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 147.

17 [a-pu-u-u [š? na-at-ta ga-né-eš-zi nu-uz-za DUMU.MUNUS^{MEŠ}-ŠA

A-NA DUMU.NITA^{MEŠ}-ŠA pa-iš

18 [ḫa-an-te-e[z-zi-aš DUMU^{MEŠ} ni-ku-uš-mu-uš na-at-ta ga-né-eš-šer

ap-pé-ez-zi-ia-ša-aš-ša-an

19 [[x-uš-za né-e-ku-šum-mu-uš da-aš-ke-e-u-e-ni [n [u le-e ša-li-ik-tu-ma-ri

20 [[a-a-ra nu kat-ti-iš-mi š [e-

“(Öy. 1-5) Kaneš [kraliçesi [(tek) bir yılda otuz erkek çocuk doğu(rup): “Benim doğurduğum ne kalabalık bir şey!” dedi. (Sonuçta) o, çamurla (sepetleri) kalafatladı(?). Onların içine erkek çocuklarını koydu ve onları nehre bıraktı. Nehir onları Zalpuuya Ülkesi’ndeki denize götürdü. Fakat [tanrı [lar çocukları denizden çıkardılar ve onları besleyip büyüttü. (Öy. 6-20) (Aradan) yıllar geçtiğinde, kraliçe (bu kez de) otuz kız çocuğu dünyaya getirdi.(Bu kez) o bizzat kendi bunları besleyip büyüttü. (Şimdi) erkek çocuklar bir eşek sürerek Kaneš Kenti’ne doğru gitmektedir. Onlar Tamar[mara [Kenti’ne vardığında diyorlardı ki: “Bir yatak odası ısıtıp (yorgun ve üşüyen) eşeğ(imşz başka bir eşeğin üzerine) çık(maya çalışacak.)” Bu kez kentin adamları: “(Başka bir eşeğin üzerine) çıkabilen (donmuş) bir eşeğe biz (ne yapabilir ve) nasıl erişebiliriz?” (deyi)nce erkek çocuklar da: “ [Bir yılda otuz [çocuk doğurabilen bir kadına biz nasıl gel(ebil)iriz? (şeklinde) karşı çıktılar ama bir gebelikte bizim hepimizi bir kişi doğurdu dediler. (Bu kez) kentin insanları sert bir şekilde (çıkışıp şöyle) cevap verdi: “Bizim Kaneš kraliçemiz bir gebelikte otuz kız çocuğu dünyaya getirdi.(Onun önceden doğan) erkek çocukları kayboldu. (Ama) erkek çocuklar on(un) kalbindedir.” Çocuklar birbirine (bakıp) şöyle söylediler: “Aradığımız annemizi bulduk! Geliniz, Neša Kenti’ne gidelim!” Onlar Neša Kenti’ne gittiklerinde, tanrılar, onları anneleri tanımasın diye, onların kalbine (şüpheyle karışık garip bir duygu) koydu. O, oğullarına kızlarını ver(mek istedi. Ama) en büyük (ilk) oğlan, kız kardeşlerini tanımadı. Fakat en küçüğü: “Biz kız kardeşlerimizi alacak mıyız? (Onlarla evlenecek miyiz? Tanrıya karşı) böyle bir hürmetsizlik yapma! [Onlarla yatmamız kesinlikle doğru değildir [” (diye) [itiraz etti. [”

3.7.3.2. Kamrušepa (CTH 457.1)⁶⁷¹

Kamrušepa, tanrıları yatıştırmak, tanrılar ve insanlar arasında bağlantı sağlamak amacıyla ritüeller düzenleyen büyücü bir tanrıçadır. Kamrušepa’nın mitoslarda büyücü olarak karşımıza çıkması, insan ve tanrının birbirine olan ihtiyacının mitoslara yansması açısından önemli

⁶⁷¹ Tam metin için bkz., 1. A. KUB XVII 8 – B. KBo XIX 140 – C. KBo XIX 137 – D. JCS XIV 176 (80)=A III 3 vd..

görülmüştür. Telepinu mitosunda Kamruşepa, Telepinu'nun öfkelerini yatıştırmak için, tanrılar ile iş birliği yapmış, büyü ritüeli düzenleyerek onun geri dönmesini sağlamaya çalışmıştır.⁶⁷² İnsan ve tanrı arasında, ilahi şifacı Kamruşepa gibi bir ritüel uygulayıcısının ritüel performansının gerekli olduğu gerçeği bu ritüelde açıkça görülmüştür.⁶⁷³

İnsan ve tanrıların iş birliği yapması: Kurban sahibi, vücudun çeşitli bölgelerinde etkili olan bir hastalıktan kurtulmak amacıyla Kamruşepa'ya başvurmuştur. Hastalığın iyileştirilmesi için Kamruşepa tarafından kurban sahibine “ateş büyüü” uygulanmıştır. Bu büyü sırasında hastalıklar ateşe gönderilmiş, ancak bir süre sonra ateş sıcaklığını kaybetmiştir. Bunun üzerine ateş, sıcaklığını nasıl geri kazanacağını öğrenmek amacıyla denize gitmiştir. Metindeki eksiklikler nedeniyle denizin ateşe ne söylediği anlaşılamamaktadır. Daha sonra ateş nehre yönelmiş, burada ısınıp geri kazanmış ve hastalıktan arınma ritüelinde bu ısı kullanılmıştır.

Bu mitte Kamruşepa ve Deniz ateşe yardım etmiştir. Deniz, “Telipinu Efsanesi ve Denizin Kızı” ile “Güneş Tanrısının Kayboluşu” gibi mitlerde Güneş tanrısını saklamış ve onunla mücadele ederek olumsuz bir tavır sergilemişse de bu mitteki tavrı olumlu olmuştur. Mezopotamya mitlerinde de benzer şekilde, ateşin ve tanrı EA'nın yaşadığı yerin, yeraltı suları, denizler veya okyanuslar olduğuna inanılmıştır.⁶⁷⁴ Metnin devamında “insanoğlunun üzerine dökülen bir ateş” motifi Zerdüş inancındaki ‘ateşin yeryüzüne ırmak gibi akması’ motifini çağrıştırmış, ırmakların insanoğlunun üzerine bu şekilde akması ile arınmanın sağlandığına inanılmıştır.⁶⁷⁵

KUB 17.8 Rs. IV⁶⁷⁶

1 ^DKam-ru-ši-pa-aš ne-pí-ša-az a-uš-ta x [EG]IR-pa QA-TAM-MA

2 kap-pu-u-iz-zi

3 UM-MA ^DKam-ru-ši-pa i-it-ten-wa-za gi-im-r [a² [[(nu) I]ZI-ḫur da-a [t-ten [[še-e-šu-ra-aš

4 ZÍZ-tar da-at-ten nu-wa-za SÍG.SA₅ SÍG.GE₆ SÍ [G.SI]G₇.SIG₇ da-at-t [en [... .. G]I-aš

5 ḫa-a-pu-ša-aš-ša da-at-ten nu-wa-ra-at ud-da-ni-ia-at-ten nu-w [a- [I-NA GÚ-SU

⁶⁷² CTH 324, Telepinu'nun Kayboluşu. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 66-75.

⁶⁷³ Gary Beckman, “The Religion of the Hittites,” *The Biblical Archaeologist* 52, no. 2/3 (1989): 105.

⁶⁷⁴ Şafak Bozgun, “Hititler’de Ateş Kültü ve Tanrı DPahhur (I),” *Colloquium Anatolicum*, no. 20 (2021): 59.

⁶⁷⁵ Bozgun, “Hititler’de Ateş Kültü,” 60.

⁶⁷⁶ Transliterasyon için bkz., F. Fuscagni (ed.), *hethiter.net/*: CTH 457.1 (erişim 19 Aralık 2012); Laroche, “Textes mythologiques Hittites,” 166-172. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 62.

- 6 na-a-iš-ten ki-i-ma-wa *I-NA* GÌR!^{MEŠ}-ŠU na-a-iš-ten
- 7 nu-wa ḥar-ša-na-aš-ša-aš GIG-aš kam-ma-ra-a-aš ki-ša-ru na-at ne-pí- [ša [pa-id-du
- 8 *IŠ-TU* ŠU-ma-kán GIG-ŠU GE₆-iš KI-an-zi-pa-aš kar-ap-du
- 9 nu al-pa-aš GIG-an *Ú-UL* tar-uḥ-zi na-an-za še-er ne-pí-ša-an-za tar- [u [ḥ-du
- 10 kat-ta-an-na-za GE₆-iš KI-aš tar-uḥ-du *ŠI-PÁT* IZI-na-aš
- 11 pí-i-e-er nu-uš-ši ḥal-ki-ia-aš pí-i-e-er nu-uš-ši GIG-an pí-i-e-er
- 12 nu-uš-ši *ŠA* IGI^{HLA} GIG-an pí-i-e-er nu-uš-ši *ŠA* GÌR^{MEŠ} GI [G-a [n ŠUM-ir
- 13 nu-uš-ši *ŠA* ŠU-*TI* GIG-an pí-i-e-er nu-uš-ši *ŠA* SAG.D [U [GIG-an
- 14 pí-i-e-er nu-uš-ši la-ap-pí-ia-aš me-er-ta nu i-ia-w [a [-ni-iš-ke-ez-zi
- 15 nu-wa-ra-an a-ru-na-aš pu-nu-uš-ke-ez-zi n [u² ku²-i [t²-wa i- [ia-w [a-ni-eš-ki-ši
- 16 la-ap-pí-ia-aš-wa-mu-kán gi-nu-pí-mi [ar²-ḥ [a² [me²-er²-t [a² nu-wa-kán a-pád-d [a [
- 17 ku-e-da-ni-ik-ki tu₄-me-e-ni i-i [t- ... [[x x x [[
- 18 nu-wa-za da-an-ku-wa-i wa-aš-ši-ia-a [d-d [u nu-wa-za x x [[
- 19 nu-wa-za ne-pí-ša GÌŠ⁵KUN₅ 9 kar-la-a-an [
- 20 nu-wa-ra-aš AMA-ni ^DKam-ru-ši-pí pé-ra-an ti-i-e-et-t [a²-at² [[... [
- 21 la-ap-pí-ia-aš gi-nu-pí me-er-ta *UM-MA* ^DKam-ru-ši- [pa [[[
- 22 ku-e-da-ni-ik-ki tu₄-me-ni nu-wa-ra-an-kán an-da du-ud- [[
- 23 [[ÍD-ni pé-e-ḥu-te-er nu-wa-ra-aš-ša-an la-ap-pí-ia- [[[[
- 24 pé-ra-an LÚ¹SIPA-aš GÌŠ⁵tu-u-ri-ia pa-aš-ke-er na-at [(...) [
- 25 e-e [p-pir [nu ÍD-aš la-ap-ta na-at-kán pa-ra-a x [[
- 26 [nu ÍD-a [š la-ap -ta
- 27 [[ú-el-lu pé-e ḥar-kán-zi nu U.MUNUS wa-ra-a- [ni [
- 28 [[ḤUR.SAG^{MEŠ} pé-e ḥar-kán-zi nu ḤUR.SAG^{MEŠ}wa-ra- [... ... [
- 29 [DUMU.LÚ].U₁₉.LU iš-tar-na ar-ḥa ḥa-a-an-da-a-it na-aš-ši [(-) [
- 30 [[x-an-za la-ap-pi-ia-as na-aš-ši-iš-ša- [an [

- 31 [i-ia-u-wa-ni-iš-ke-ez-zi ZÍZ-ma pé-x [[
- 32 [lu-u [t-ti-az ša-ku-wa-ia-at nu-za HUR.S [AG [
- 33 [... [x-na-aš^{UZU} SA da-a-aš
- 34 [[-a[?]-iš nu-za ħar-kán-ta-aš pár-aš-w [a[?] - [
- 35 [... [x-ra[?]-ap
- 36 [... I]M [[
- 37 an-d [a ... [
- 38 da-x [... [
- 39 iš-ħa-a-x [... [
- 40 UG.TUR^{UZU} [

“(IV 1-2) Kamrušepa gökten bakıp gör(ünce) [. Tekrar (bir şeyler) düşünüp tasarlamaya başladı. (IV 3-6) Kamrušepa: “Gidiniz, tarlanın ateşini alınız. Yeni hasat edilmiş buğdayı alınız. Kırmızı, siyah ve yeşil yünü alınız. Kamışın köklerini alınız. Onları kendinizi büyülemek için (bağlayınız) ve [diğerini [onun boynuna dolayınız, bir (diğerini) onun ayaklarına (dolayınız) di(yerek şöyle devam etti:) (IV 7-10) “ve onun başının hastalığı bir duman olsun ve o, gökyüzüne yükselsin. Karanlık toprak onun hastalığını eliyle kaldırsın. Bulut hastalığın üstesinden gelmesin. Yukarıda gökyüzü onu yensin. Aşağıda karanlık toprak onu yensin. Bu ateşin büyü(sü)dür”. (IV 11-14) (Şu onmaz hastalıkları ona) verdiler: Ona buğday (hastalığını) verdiler. Ona göz hastalığını verdiler. Ona ayak hastalığını verdiler. Ona el hastalığını verdiler. Ona baş hastalığını verdiler. Ateş kayboldu. O sürekli yakınıp (duruyor). (IV 15-19) Deniz ona: “Niçin yakınıp duruyorsun?” (diye) sorunca: Ateş de: “Çanağımdaki ateşim [(yok) oldu” der. (Bu kez Deniz de şöyle söyler): “Onu (ateşi) ondan (geri) alabiliriz. [Şimdi sen git ve bana [o insanı [getir. O, siyah giyinsin ve dokuz basamaklı merdiven ile gökyüzüne [çıksın [.” (IV 20-37)⁶⁷⁷ Ve o (ateş), Ana Tanrıça Kamrušepa’nın huzuruna çıktı. x [kıvılcım/kor/ısı ginupi-kabı(m)da bitti”. Tanrıça Kamruše[pa [şöyle (cevap verir):“(o zaman) birinden (biraz) alacağız ve onu giz[lice? ırmağa alıp götürdüler/(eşlik ettiler). Onlar köz/kor/ateş/sıcaklık [çobanın asasının önüne/ucuna taktılar (/ sapladılar). Onlar [asayı? [tutar[lar [. Irmak kızdı/parladı/yandı ve onlar x [[dağ[kızdı/parladı/yandı. [On[lar çayır(a) tutarlar ve çayır yan[ar [, [v[e onlar dağlar(a) tutarlar ve dağları yak[arlar [. (Onların)

⁶⁷⁷ Bozgun, “Hititler’de Ateş Kültü,” 56-57.

ortasında (bir) insanoğlu/ ölümlü kaldı ve on [lar üzerine [döküldü/boşaldı/yayıldı. Kan kırmızısı köz/kor/ateş/sıcaklık onlar onun üzer[ine ... [, köz/kor/ateş/sıcaklık ... ve (o) devamlı yakınıyor. Buğdayı da alıp götü[rdü [ve Güneş Tanrı(ça)sının kızı pencereden baktı ve bizzat kendi dağın harneššar(-'ını) aldı. Kaplanın sinirini/ kasını kendisine aldı. Onu da onun boynuna doladı. Bizzat kendi yıkılmış evinin kili(ni) aldı ve onu x kaldır[dı [taşı[dı [. Ev nasıl [(yıkılmış ise?) [k[il x aynı şekilde harap olsun!"

3.7.3.3. Kamrušepa ve Güneş Tanrısının Koyunları (CTH 457)⁶⁷⁸

Bu mit, bir hastalığı tedavi etmek amacıyla Kamrušepa tarafından Güneş Tanrısı'ndan çalınan koyunlarla gerçekleştirilen büyü ritüelini konu almıştır. Mitin içinde, koyunların çalınması nedeniyle Güneş Tanrısı ile yaşanan mücadeleye de yer verilmiştir. Hitit mitolojisinde hayvanların Güneş'ten alındığına inanılmıştır; çünkü Güneş'in her şeyi görebildiği ve geniş otlaklara hâkim olabildiğine düşünülmüştür. Bir hayvanın kurban edilmesi, bir canlının yaşamına son verilmesi anlamına geldiği için ciddi bir eylem olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, bu eylem ritüel aracılığıyla meşrulaştırılmıştır. Ayrıca bu mitos, KIL.AM bayramında canlandırılmıştır.⁶⁷⁹

Kurban edilecek hayvanın öncesinde yıkanması: Eğer bir ritüelde hayvan kurban edilecekse, ritüel öncesi yıkanarak kirlilikten arındırılmıştır. Bu durum mitolojik metinlerde yapılan kurban ritüellerinde de karşımıza çıkmıştır.

KUB 12.10⁶⁸⁰

1 ^DUTU-uš-wa ^DKam-ru-ši-pa-aš-ša UDU^{HLA} ki-iš-kám-zi

2 nu-wa-ra-at-za-kán ḫa-an-na-<an->ta-ti nu-wa-ra-at-za-kán

3 ša-a-an-ta-ti nu-wa-za ^DKam -ru-ši-pa-aš ŠA AN.BAR ^{GIŠ}GU.ZA

4 da-a-is nu-wa-aš-ša-an A.BÁR ^{GIŠ}GA.ZUM SÍG

5 da-a-iš nu-wa-kán su-up-pi-in ÁŠ.MUNUS.GÁR-an

6 ki-iš-ši-ir nu-wa-ra-an pi-iš-ši-ir

7 nu-wa-ra-an-kán ar-ri-ir nu-wa-ra-an

8 :am-ma-aš-ša-an-da nu-wa-ra-an A-NA DUMU.LÚ.U₁₉.LU

⁶⁷⁸ Tam metin için bkz., KUB XII 10.

⁶⁷⁹ Alfonso Archi, "Kamrušepa and the Sheep of the Sun-God," *Orientalia* 62, no. 4 (1993): 406.

⁶⁸⁰ Transliterasyon için bkz., Archi, "Kamrušepa and the Sheep of the Sun-God," 406. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 62.

9 a-ni-ja-u-wa-an-zi ھا-kir nu DUMU.LÚ.U₁₉.LU

10 12 UZUÚ^{HLA}-ŠU an-ni-eš-kān-zi

“(II 1-10) Güneş Tanrısı ve Kamrušepa koyunları tarıyorlar. Onlar birbiri ile çekişti ve birbirini çileden çıkardı. Kamrušepa demir bir taht tesis etti ve onun üzerine demirden bir yün tarağı yerleştirdi. Onlar temiz dişi bir kuzuyu taradı. Onlar onu ovdu, onlar onu yıkadı, onlar onu silip kuruladı ve onlar onu bir ritüel kutlaması (ve) bir ölümlü için hazır bulundurdu. Ve onlar ölümlünün vücudunun on iki parçasını tedavi ediyor.”

3.7.3.4. Ebedi Olan İnsan Ruhunun Yolculuğu (CTH 457.7) ⁶⁸¹

Ritüelin doğum veya ölüm ile ilgili olduğu düşünülmektedir.⁶⁸² Eğer doğum ritüeli ise, henüz doğmamış bir bebeğin ruhunun dünyaya yolculuğu, eğer ölüm ritüeli ise ruhun diğer geçişi şeklinde yorumlanmıştır. Bu yolculuk sırasında ruha yardım eden hayvanlardan arasında arılar, sığırlar ve kuşlar ritüelde dikkat çekmiştir. Yolculuk sırasında ruh, nehir ve göl gibi su kaynaklarına uğramıştır.

Ruhun yolculuğu sırasında su kaynaklarına uğraması: İnsan ruhunun yolculuğu sırasında ona eşlik eden, ruhu getiren ya da götüren hayvanlar olduğuna inanılmıştır. Bu hayvanların kanatlı olması dikkatimizi çekmiştir. Ruhun dağdan veya ovadan gelmesi durumunda arı ile, deniz ya da nehirden gelmesi durumunda ise kuş ile yolculuk yaptığına inanılmıştır. Ritüel metninden anlaşıldığı üzere, insan ruhunun dağlardan, ovalardan, nehirlerden veya denizlerden gelebileceği ya da bu yönlerle gidebileceği kabul edilmiştir.

KUB 43.60 Vs. I ⁶⁸³

1 [x GU₄-uš šu-up-pa-at-ta UDU-uš [(...) [

2 [... .. -t [a ne-pí-iš šu-up-pa-at{-ta}-t [a [

3 [... .. -a [t-ta ul-la-a-pa ka-da-an-ki

4 d [a-an-du-ki-iš ZI-an-za

5 [... .. -i [t-še-pa ú-it-ta HUR.SAG-i-ku-wa-at-ša-an

⁶⁸¹ Tam metin için bkz., KUB XLIII 60.

⁶⁸² Polvani ritüelin doğum ritüeli ile ilgili olduğunu düşünürken, Archi ölüm ile ilgili olduğunu düşünmüştür. Bkz., Anna Maria Polvani, “Some Thoughts about KUB 43.60 (the So-Called Text of the Voyage of the Immortal Human Soul),” in *V. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri, Çorum, 02-08 Eylül 2002*, ed. Aygül Süel (Ankara: Balkan Cilt Evi, 2005), 622; Alfonso Archi, “The Soul Has to Leave the Land of the Living,” *Journal of Ancient Near Eastern Religions* 7, no. 2 (2007): 171.

⁶⁸³ Transliterasyon için bkz., F. Fuscagni (ed.), *hethiter.net/*: CTH 457.7.1 (erişim 13 Ekim 2014). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 63-64.

- 6 NI [M.LÀL-at ú-da'-ú ša-an pé-e-di-iš-ši da-a-ú
- 7 [ták-š [a-an-ni-ku'-wa--(at)-{aş-}ša-(an) NIM.LÀL-at (u)-da{-a}-ú
- 8 na-a [t pé-e-di-iš-ši da-a-ú ku-i-ta
- 9 [te-r [i-ip-pí-az-ma na-at NIM.LÀL^{MEŠ} ú-da-an-du
- 10 [na [-at pé-di-iš-ši ti-an-du NIM.LÀL te-ri-ia-aš UD-aš
- 11 [m [i-i-ú-wa-(aş) UD-aš KASKAL-an pa-a-an-du na-pa i-ia-tar-mi-it
- 12 ú-da-an-du ák-ku a-ru-na-az-ma na-at la-ḫa-an-za
- 13 ú-da-ú na-at-ša-an pé-e-di-iš-ši da-a-ú
- 14 ták-ku ÍD-az-ma na-at ḫu-wa-la-aš ú-da-ú
- 15 na-at-ša-an pé-e-di-iš-ši da-a-ú
-
- 26 [Z [I-an-za-wa-kán u-ri-iš' ZI-an-za-wa- [k [án u-ri-iš
- 27 ku-el-wa-kán ZI-an-za u-ri-iš da-an-du-ki-eš-wa-kán
- 28 ZI-an-za u-ri-iš nu ku-in KASKAL-an ḫar-zi
- 29 u-ra-an KASKAL-an ḫar-zi mar-nu-wa-la-an KASKAL-an ḫar-zi
- 30 ša-an-za-pa^{LÚ}KASKAL-la-aš ḫa-an-da-a-it
- 31 šu'-up-pí^{DUTU}-aš ZI-an-za DINGIR-na-an ZI-an-za
- 32 da-an-du-ki-iš-na-aš ku-wa-at a-ru- [š [a-(ša)-an pa-i-mi
- 33 da-a-ša-na-ša'-an pa-i-mi ÍD-i [m [u-uḫ-ḫi lu-l [i-ia [
- 34 mu-uḫ-ḫi te-na-wa-ša-an pa-i-m [i [[... [x p [a [-a²-i²- [mi² [
- 35 te-e-na-wa-aš i-da-a-l [u-u [š KA [SKAL- ... [
- 36 ú-el-lu-wa l [e- ... [[... [

“(I 1-15) [... [inek , koyun [uyur [,gökyüzü uyur, [yer uyuyor [. ... [Nerede(dir)(?)
[[insan [ruhu? [Nereye? ^l bunun için mi geldi? O (ruh?) dağın üzerinde olduğu zaman,
arı (onu) getirsin (ve) onları yerlerine koysun veya [düzlükte [ise, arı getirsin onları (ve)
onları yerine koysun. Peki ya sürülmüş tarlada ise arılar getirsin (ve) onu yerine koysun. Arılar
üç günlük (ve) dört günlük bir yolu kat edeceklerdir. (ve) buraya getirsin? Getirsin. Eğer (o)

ama deniz (yönünden gelecek) ise, *aḥanza* kuşu getirsin _ (ve) onu yerine koysun. Eğer (o) ancak nehirden (yönünden gelecekse) ise, *ḥuwala* kuşu getirsin (ve) onu yerine koysun.”

Metnin devamı daha çok ölüm kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Hitit inancında çukurlar ve su kaynakları vasıtası ile yeraltı dünyası ile irtibat kurulabileceği düşünülmüştür. Ölen bir kişinin ruhunun çukur yoluyla değil de su kaynakları aracılığı ile yeraltı dünyasına gitmeyi tercih ettiğine dair ifadeler kaynaklarda yerini almıştır. Böyle bir tercih ile daha iyi bir sonun onu bekleyeceğine inanılmıştır.

“(I 26-37) *Ruh büyüktür, ruh büyüktür. Kimin ruhu büyüktür? Ölümlünün ruhu büyüktür. Ve o, hangi yola geziye çıkar? O, görünmez yola geziye çıkar. Yolcu bu yol için bizzat kendini hazırladı. Güneş Tanrısı’nın ruhu, annenin ruhu kutsal bir şeydir. Niçin bir ölümlü olan ben, bir çukura (?) gitmek zorundayım? Ben [[içine gitmeyi yeğlerim. Nehre gitmeyi yeğlerim. [[Göle gitmeyi [[. Cehenneme gitmeyi yeğlerim. [[Cehennem kötüdür. [[Kıra, tanrıya [[bırakma [.”*

3.7.3.5. Telepinu ve Deniz Tanrısı’nın Kız Çocuğu (CTH 322)⁶⁸⁴

Bu mitosta, Deniz olumsuz bir karakter olarak karşımıza çıkmıştır. Güneş Tanrısı, Deniz tarafından kaçırılmış ve Fırtına tanrısının çabaları sonucu Deniz’in elinden kurtulmuştur.

Güneş’in kurtarılmasında Telepinu’nun rolü: Mitosun başlangıcı Hitit kozmolojisini anımsatmıştır. Mitosta, Güneş Tanrısı ile Deniz kavga etmiş ve Deniz onu saklamıştır. Bunun üzerine dünyada işler kötü gitmiş ancak kimse de Deniz’e karşı koyamamıştır. Yeryüzünde şartların zorlaşması, mitosun mevsim mitosları ile de bağlantılı olabileceğini akla getirmiştir. Güneş’i getirmek üzere Fırtına Tanrısı’nın hareke geçmesi ve bereket tanrısı Telepinu’yu görevlendirmesi de bu yargıyı desteklemiştir. Telepinu, Güneş’i getirmek için Deniz’e gittiğinde, Deniz ondan korkmuş; ortamı yumuşatmak adına kızını Telepinu’ya vermiş ve Güneş’i de serbest bırakmıştır. Sonrasında Deniz, bir nehri elçi göndererek Fırtına tanrısından kızına başlık istemiş, Ḥannaḥanna’ya danışan Fırtına tanrısı da bu teklifi kabul etmiştir.

KUB 12.60 Vs.I⁶⁸⁵

1 ka-ru-ú ku-wa-pí GAL-iš a'-r [u-na-aš [

2 nu ne-pí-iš te-kán DUMU.LÚ.U₁₉. [LU [

⁶⁸⁴ Tam metin için bkz., A. KUB XII 60 – B. KUB XXXIII 81; I=A I 4-10 –Kbo XXVI 128.

⁶⁸⁵ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 322.1 (erişim 12 Ağustos 2009); Laroche, “Textes mythologiques Hittites,” 79-80. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 60.

3 na-aš šu-ul-li-ia-at na-aš-š [a-an [
 4 kat-ta pé-e-ḥu-te-et na-an [[
 5 nu-kán KUR-e an-da i-da-a-la-u- [e-eš-zi? [[[
 6 [n [a-na-an-ku-uš-zi 8 nu a-ru-n [a-an [
 7 Ú-UL ku-iš-ki ma-az-za-a [z-zi [[[
 8 [a-aš-š [u-wa-an-da-an ḥa-an-te- [ez-zi-in [
 9 [... ... [Dte-li-pí-nu zi-ik-za [[
 10 [ne-p [í-ša-aš DUTU-un a-ru-na-a [z [
 11 Dte-li-pí-nu-uš a-ru-na pa-it nu-u [š-ši a-ru-na-aš [
 12 na-aḥ-ša-ri-ia-at-ta-at nu-uš-ši DUMU.MUNUS- [SÚ [
 13 DUTU-un-na-aš-ši pa-iš nu Dte-li-pí-n [u-uš [
 14 a-ru-na-aš-ša DUMU.MUNUS-SÚ a-ru-na-az EGIR- [pa [
 15 nu-uš DIŠKUR-aš kat-ta-an pé-e?- [ḥu-te-et? [
 16 a-ru-na-aš DU-ni pí-i-e-et Dte-li-pí-n [u-uš-wa-za [
 17 tu-el DUMU-KA DUMU.MUNUS-YA A-NA DAM-ŠU [[
 18 nu-wa-ra-an-za-an pé-e-ḥu¹-te-et am-mu-uk-ka⁴-wa [[
 19 pa-it-ti DIŠKUR-aš A-NA DINGIR.MAḤ me-mi-eš-ta [[
 20 a-ru-na-az x ID²-aš ú-et ú-e-wa-ke-et [[
 21 pé-eḥ-ḥi-wa-(ra)-at-ši ma-a-an-wa-aš-ši Ú-UL p [é-eḥ-ḥi [
 22 UM-MA DINGIR.MAḤ A-NA DU pa-i-wa-aš-ši ke-e-[et] [...]
 23 A-NA MUNUSÉ.GI₄-[UT-TIM] da-a-at-ta ke-[e](-) [...]
 24 [n]u-uš-ši ku-in-na- [aš]-ša-an LI-IM pa-a- [iš] [...]
 25 [1 L]I-IM GU₄^{HLA} 1 [LI]-IM UDU^{HLA} pa-iš n [u ...]

“(A I 1-4) Eskiden, Büyük Deniz, yeryüzü, gökyüzü ve insanlık (birlikte) iken, (Deniz) kavga etti ve [Güneş Tanrısı ’nu gökyüzünden [aşağı indirdi ve onu [sakladı(?) [. (A I 5-8) Yeryüzünde (şartlar) kötü ve karmaşıktı. Fakat hiç kimse Deniz’e karşı koyamadı. [Fırtına Tanrısı [, gözdesi ve ilk erkek [çocuğu [(olan) [Telepinu ’yu çağırıp [: (A I 9-10) “Şimdi

gel (ve) sen Telepinu, bizzat kendin [Deniz'e [(git). Deniz'den, Gökyüzünün Güneş Tanrısı'nı geri getir"dedi. (A I 11-15) Telepinu, Deniz'e gitti. [Deniz [ondan kork(unca) kızı[nı [ona [verdi [. Aynı zamanda o, Güneş Tanrısı'nı da ona teslim etti. Böylece Telepinu, Deniz'den Güneş Tanrısı'nı ve Deniz'in kızını geri getirdi ve Fırtına Tanrısına onları götür(ünce Fırtına Tanrısı da bizzat kendi onları yanında alıkoydu). (A I 16-21) (Bunun üzerine) Deniz, Fırtına Tanrısı'na nehri (elçi) gönderip: "Senin oğlun Telepinu kızımı karısı (bilip eş) olarak [aldı [ve onu götürdü. (Böylece sen) bana (başlık parası olarak) [ne [vereceksin?" de(yince) Fırtına Tanrısı, Hannahanna'ya dedi ki: "İşte bak! Bir nehir de(?) Deniz'den (aracı olarak) gelip (başlık parası (?)) istedi. Acaba ona (başlık parasını) versem mi, vermesem mi?" (A I 22-25) Hannahanna, Fırtına Tanrısı'na: (Başlık parasını) ona ver, (dedi. Böylece) Telepinu(?), Deniz'in kızını gelin (edip eş) olarak aldı. [[(Fırtına Tanrısı da Deniz'e) bin sığır (ve) bin koyun verdi."

3.7.3.6. Fırtına Tanrısı'nın Müthiş Bir Şekilde Gürlemesi (Gökyüzünden Düşen Ay) (CTH)727686

Mit Ay tanrısının gökyüzünden düşmesi sonrasında gerçekleşen olayları konu edinmiştir. Mitin içerisinde ay tanrısının düşmesi üzerine Kamruşepa tarafında yapılan bir ritüel de yer almıştır.

Ay Tanrısı'nın düşmesi sonrası Fırtına Tanrısının yağmur yağdırması: Hitit mitolojik metinlerinde, Güneş tanrısının kaybolmasının ardından olumsuz doğa olaylarının gerçekleştiğine inanılmıştır. Benzer şekilde, Ay tanrısının kaybolması da felaketlerle sonuçlanmıştır. Ay tanrısı, gökten düştükten sonra, Fırtına tanrısı korkunç yağmurlar ve rüzgarlar göndermiştir. Bunun üzerine Ay tanrısı çok korkmuştur. Kırık parçalar nedeni ile metindeki eksikler olayın tamamını anlamamızı zorlaştırırsa da Fırtına tanrısının Ay tanrısına kızması nedeni ile onu korkutmuş olabileceği düşünülmüştür.

KUB 18 3+4+5+ VBoT 73⁶⁸⁷

10 ^d[30-aš-kán ne-pi-]ša-az ma-uš-ta

11 na-aš-k [án še-er K]I.LAM-ni ma-uš-ta

12 a-uš-t [a-ma-a nu]Ú-UL ku-iš-ki nu-uš-ši ^dU ḫé-e-un

⁶⁸⁶ Tam metin için bkz., KUB XXVIII 4-B. KUB XXXVIII 3-C KUB XXVIII 5 (+) VBoT 73 ??- KBo XXI 12??.

⁶⁸⁷ Transliterasyon için bkz., Laroche, "Textes mythologiques Hittites," 73-78. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 57-59.

13 EGIR-an [tar-na-aš] ḫe-e-u-ša-aš-ši EGIR-an tar-na-aš

14 e-ep-t [a-an na]-aḫ-ša-ra-az e-ep-ta-an ú-e [-ri-te-ma-aš]

15 pa-it-t [a-aš-kán ^dH]a-pa-an-ta-li-y [a-aš na-aš-ši kat- ta-an]

16 ti-ya-at [(na-an ud-da-ni-iš-ki-)iz-zi]

“(C II 10-14) [Ay Tanrısı [gökyüzünden düştü. Ve kapının [üstüne [düştü. [Fakat [hiç kimse onu görmedi. Fırtına Tanrısı onun arkasından yağmur (ve sürekli) yağmurlar gönderdi. (Ay Tanrısı’nı korku (ve) endişe sardı. (C II 15-16) (Ardından) Tanrı Ḫapantalia (olayın geçtiği) yere gitti (ve) [orada]durup sürekli büyü için büyü] sözler söyledi.

KUB 18 3+4+5+ VBoT 73⁶⁸⁸

15 a-uš-ta-ma-kán ^dKam-ru-ši-pa-aš ne-pi-ša-az kat-ta ku-it ku [-it? x-x-]x-x-x

16 ki-i-ni-iš-ša-an ^d30-aš-wa-kán-pí-ša-az ma-uš-ta

17 na-aš-kán še-er KI.LAM-ni ma-uš-ta

19 a-uš-ta-an ^dU-aš nu-uš-ši EGIR-an ḫé-e-uš tar-na-aš ḫé-e-u-uš-šu-aš-ši

20 EGIR-an-da tar-na-aš ḫu-u-wa-ta-aš-ša-aš-ši EGIR-an-da-tar-na-aš

21 e-ep-ta-an na-aḫ-ša-ra-as e- [e]p-ta-an ú-eri-te-ma-aš

(A II 15-17)(Bu arada) Tanrı Kamrušepa da gökyüzünden aşağıya bak(arak): “(Acaba neler oluyor?) Ay Tanrısı gökyüzünden kapı üzerine (durup dururken neden) düştü ki?” [diye söylendi]. (A II 19-21) Fırtına Tanrısı onu gördü. Ve onun arkasından yağmur gönderdi. (Sonra da) onun arkasından (sürekli) yağmurlar gönderdi. Onun arkasından rüzgarlar gönderdi. Onu korku sardı. Onu endişe sardı.”

3.7.3.7. Appu ve İki Oğlu (CTH 360)⁶⁸⁹

Appu ve İki Oğlu mitosunda, iyilik ve kötülük arasındaki mücadele iki kardeş üzerinden anlatılmıştır. Mücadeleyi kazanan taraf ise tanrıların yardımı sayesinde iyi olan kardeş olmuştur.

⁶⁸⁸ Transliterasyon için bkz., Laroche, “Textes mythologiques Hittites,” 73-78. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 57-59.

⁶⁸⁹ Tam metin için bkz., 1. A. KUB XXIV 8+KUB XXXVI 60 – B. KBo VII 18(+?)KUB XXXVI -59(+?)KBo XIX 101 – C. KBo XXVI 84 (+?) KBo 19 108 – D. KBo XIX 106 – E. KUB XLIII 70a – F. KUB XLIII 70b (+) KBo XIX 107(+?) Bo 7376 – G. KBo XIX 102+KBo XXVI 85(+)ABoT 48 – 2.KBo XXVI 86- 3.KBo XIX 100 – 4. KBo XIX 100 – 5.KBo XXVI 87.

Nehirlerin akış yönünün benzetme amacı ile kullanılması: Mitosun sonunda kötü ismini taşıyan kardeş, iyi ismini taşıyan kardeşine artık ayrı yerlerde yaşamaları gerektiğini belirtmiştir. Bu kararı gerçekleştirirken, dağların ayrı yerlerde olduğunu, tanrıların ayrı şehirlerde oturduğunu ve nehirlerin de ayrı yönlerden aktığını söyleyemiştir. Bu anlatım, Hititlerin doğayı dikkatle gözlemlediklerini ve bunu mitoslarına yansıttıklarını göstermiştir.

KUB 24.8 Vs. I⁶⁹⁰

7 [U [RU-aš ŠUM-an-še-et URUš [u-du-ul

8 URUlu-ul-lu-wa-ya-aš-š [a'-a [n KUR-e a-ru-ni

9 ZAG-ši e-eš-zi nu-k [á [n še-er LÚ-aš

10 ^map-pu ŠUM-an-še-[et] KUR-e-kán iš-[tar]-na a-pa-a-aš

11 ḫa-ap-pí-na-an-za G [U^{HLA}]-uš-ši-iš

12 UDU-uš [me-ek]- [ki [-iš

Rs. IV

4 [LÚḪU [L-aš ŠEŠ-aš LÚNÍG.SI.SÁ ŠEŠ-ši me-m [i-iš-ki-u-wa-an ... [

5 [ú-e-š [a-wa-za šar-ra-u-[e]-ni nu-wa-an-na-aš a [r-ḫa-ya-an [

6 [e-š [u-wa-aš-ta-ti NÍG.SI'.SÁ-za ŠEŠ-aš LÚ [ḪUL ... [

7 [me-m [i-iš-ki-u-wa-an da-a-iš nu-wa ku-iš [... [

8 [LÚḪ [UL-aš ŠEŠ-aš NÍG.SI.SÁ ŠEŠ-ni me-m [i-iš-ki-u-wa-an [

9 [da [-[a]-iš ma-a-an-wa ḪUR.SAG^{HLA} GIM-an [... [

10 [a-š [a-an-zi ma-a-an-wa ÍD^{MEŠ} GIM-an a [r-ḫa-ya-an [

11 [a [r-ša-an-zi DINGIR^{MEŠ}-ya GIM-an ar-ḫ [a-ya-an [

12 [a-š [a-an-zi ne-ta ú-uk me-ma- [aḫ-ḫi [

“(I 7-12) Šudul isimli bir kent (vardı). Lulluya Ülkesi’nde deniz ona sınır idi. Orada Appu isimli bir adam (yaşardı). O bütün ülke(ler) arasında en zengin (adam)dı. Onun çok sayıda sığır ve koyunları (vardı). (IV 4-12) Kötü (isimli) kardeş, İyi (isimli) kardeşe: “Ayrılalım ve (farklı yerlere) yerleşip oturalım” de(yince), İyi (isimli) kardeş, [Kötü (isimli) kardeşe [:

⁶⁹⁰ Transliterasyon için bkz., E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 360.1 (erişim 31 Ağustos 2009). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, 148-152.

“Sonra kim [nereye yerleşecek?] ” demeye başladı. Kötü (isimli) kardeş, İyi (isimli) kardeşe: “Dağların ayrı ayrı yerlerde olduğu gibi, nehirlerin ayrı yönlerde aktığı gibi, pek çok tanrının ayrı yerlerde oturduğu gibi, ben bu şeyleri sana (örnekleyerek) diyorum ki:”

3.8. Yasa Metinlerinde Su

Hititlere ait yasa metinleri iki yüz maddeden oluşmuştur. Bu metinlerin birinci bölümü; ‘eğer bir insan’⁶⁹¹, ikinci bölümü ise ‘eğer bir üzüm bağı’⁶⁹² ifadesi ile başlamıştır.⁶⁹³ Bu maddeler tabletlerde belli bir sıraya göre yerleştirilmemiş; benzer konular bazen alt alta ifade edilmiştir.

Yasa Metinlerinde su; kölenin yıkanarak efendisinin karşısına temiz çıkması, Kölenin kaçtığında mesafe algısının nehre göre belirlenmesi, hayvanlarla nehirden geçerken karşılaşılan boğulma olayları, nehir kenarındaki ağaçların çalınması, sulama kanallarındaki meyve ağacı fidelerinin çalınması, göletlerden kuş çalınması, göletlerin kirletilmesi gibi konulara verilecek cezaların belirlenmesinde yerini almıştır.

⁶⁹¹Tam metin için bkz., I. 1.Eski Hitit Kopyaları: A. KBo 6.2+KBo 19.1+KBo 22.62+KBo 22.61+KBo 19.1a B.KUB 29.16+KBo19.2+KBo 22.63 (Fr.M) C. KUB 29.13 (Fr.K).2. Geç Kopyalar: a.KBo 6.3+KBo 22.63 b.KUB 26.56 II. I. KUB 29.14 (+) KBo 12.49+KUB 29.19 II. KBo 6.5 III.KBo 6.6 + KBo 6.7 IV. KBo 6.8 + KUB 29.15 (+) KUB 13.11 (+) KBo 19.3 V.KBo 6.9 VI. KUB 13.12 VII. KUB 13.13 VIII.KUB 29.17 + KBo 14.64 IX.KBo 6.21 X.KBo 14.65 III.Fragmanlar: 1.KUB 29.18 (+) KUB 29.20 2.KBo 6.22 3. KBo 12.48 4. KUB 40.32 5. KBo 22.64 6.KBo 22.65 7.KBo 9.70 8.KBo 19.5 9.KBo 19.4 10. Bo 6292 11. 170\q 12. 96\q IV. Geç Paralel Versiyonu: KBo 6.4

⁶⁹²Tam metin için bkz., I. A.KUB 29.38+KUB 29.36+ KUB 29.25 + KUB 29.28 + KUB 29.29 + KUB 29.30 + KUB 29.35 + KUB 29.32+ KBo 25.5 B. KUB 29.21 + KUB 29.22 + KUB 29.23 C. KUB 29.26 (+) KUB 29.27 D.KUB 29.34 + KUB 29.37 E. KBo 14.66 (+) KBo 14.67 (+) KUB 48.78 (ZA 62:105) Bo 70\208 II. a\1. KBo 6.11 a\2. KBo 6.13 (+) KUB 13.30 b\1.KBo 6.17 (+?) KUB 29.24 b\2. KBo 6.26 I. KBo 6.10 + KBo 6.20 + Yale Frag. II. KBo 6.12 III. KBo 6.14 + KBo 6.18 (+) KBo 6.19 IV. KBo 6.15 V. KUB 13.15 + KBo 19.7 VI. KUB 13.14 + KUB 13.16 VII. KBo 9.71 + KUB 29.33 III. Fragmanlar: 1. KBo 6.16 2. KUB 13.31 3. KUB 29.31 4. KBo 22.60 5. KBo 19.6 6. KBo 19.8 7. KBo 19.9 8. ABOT 52 9. 684\c 10. HFAC 5 11. HFAC 4 12. FHL 90 ?? KBo 9.69.

⁶⁹³ Genel kaynakça için bkz., Alfonso Archi, *Sulla formazione del testo delle leggi ittite* (Roma: Edizioni dell'ateneo, 1968); Eugène Cavaignac, “Notes sur deux articles du Code Hittite,” *Revue Hittite et Asianique* 13, no. 56 (1955): 33–36; Johannes Friedrich, *Die hethitischen Gesetze: Transkription, Übersetzung, sprachliche Erläuterungen und vollständiges Wörterverzeichnis*, Documenta et monumenta Orientis antiqui 7 (Leiden: Brill, 1959); Johannes Friedrich, “Zum letzten Satze der zweiten Tafel der hethitischen Gesetze,” *Revue Hittite et Asianique* 18, no. 66/67 (1960): 33–35; Hans Gustav Güterbock, “Authority and Law in the Hittite Kingdom,” *Journal of the American Oriental Society*, no. Supplement 17 (1954): 16–26; Hans Gustav Güterbock, “Randbemerkungen zu einigen hethitischen Gesetzen,” *Die Welt des Orients* 11 (1980): 90–92; Josef Klíma, review of *The Hittite Laws: Translated into English and Hebrew with Commentary*, by Ephraim Neufeld, *Archiv Orientalní* 19, no. 3 (1951): 495–98; Harry A. Hoffner, Jr., “The Old Hittite Version of Laws 164-166,” *Journal of Cuneiform Studies* 33, no. 3/4 (1981): 206–09; Heinrich Otten ve Vladimír Souček, “Neue hethitische Gesetzesfragmente aus dem Großen Tempel,” *Archiv für Orientforschung* 21 (1966): 1–12; Annelies Kammenhuber, “Zur Textüberlieferung der II. Tafel der Hethitischen Gesetze,” *Bibliotheca Orientalis* 18, no. 3/4 (1961): 124–31.

Her ne kadar Hitit çivi yazlı metinlerinde yaklaşık olarak iki yüz madde bulunsa da, su ile ilişkili olanlar sınırlı sayıdadır. Bu bölümde suyun, Hitit Yasa Metinlerinde kullanım amacını sınıflandırmak suretiyle irdelemeye çalıştık.

3.8.1. Kölenin Yıkanarak Efendisinin Karşısına Temiz Çıkması

Köle-efendi ve tanrı-kul ilişkisi arasında sembolik bir benzerlik kurulmuştur. Tanrılara hizmet ederken gösterilen özenin, köleler tarafından efendilerine de göstermesi beklenmiştir. Bu bağlamda, efendisinin huzuruna çıkan kölenin temizlenmiş olması gerektiği vurgulanmıştır.

Hitit Yasa Paragrafları (CTH 291)

Köle-efendi ile tanrı-kul arasında bağlantı kurulması: Kölelerin efendilerine karşı sadık olmaları beklenmiştir; bu sadakat, insanların tanrıya karşı gelmekten nasıl kaçınmaları gerekiyorsa, benzer biçimde efendilerine karşı gelmekten de kaçınmaları gerektiği anlayışına dayanmıştır. Ayrıca kölelerden, tanrılara sunulan hizmetlerin bir benzerini efendilerine sunmaları istenmiştir. Nasıl ki bir birey tanrının huzuruna arınarak çıkıyor, ona kurbanlar sunarak onun hoşnutluğunu kazanmaya çalışıyorsa; aynı şekilde kölelerin de efendilerine karşı benzer bir tavır sergilemeleri beklenmiştir

KUB 13.4 Vs. I⁶⁹⁴

22' ZI-an-za-ma 1-aš-pát ARAD-ŠU ku-wa-pí A-NA EN-ŠU pé-ra-an ša-ra-a-ar-ta-ri

23' na-aš wa-ar-pa-an-za nu pár-ku-wa-ia wa-aš-ša-an ħar-zi

24'nu-uš-ši na-aš-šu a-da-an-na pé-eš-ke-ez-zi na-aš-ma-aš-ši a-ku-wa-an-na pé-eš-ke- z
-zi

25' nu-za a-pa-a-aš EN-ŠU az-zi-ik-ke-ez-zi ak-ku-uš-ke-ez-zi ku-it

26' na-aš ZI-an ar-ħa la-a-an-za na-at-ši-kán an-da da-me-en-kiš-ke-et-ta

27' ma-a-na-aš an-da-ma ku-wa-pí IGI-wa-an-na-an-za na-aš-kán UL ħa-an-ħa-ni-ia-i

28' ZI DINGIR-LIM-ma ta-ma-a-iš ku-iš-ki nu-kán ma-a-an ARAD-ŠU[?] ku-wa-pí
EN-ŠU

“(I 22-28) Bir köle beyinin huzuruna çıktığında o yıkanmış ve temiz elbiseler giyinmiştir. Ona yiyecek ya da ona içecek sunar. Beyi yiyip içtiğinden ruhen rahatlamıştır, ona karşı

⁶⁹⁴ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHDig KUB 13.4 (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Yasaları*, 22; Aygül Süel, *Hitit Kaynaklarında Tapınak Görevlileri ile İlgili Bir Direktif Metni* (Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1985), 23.

hoşnutluk duyar. O ne zaman ihtimam görmüşse kölesini suçlayıp durmaz. Tanrının ruhu ile (efendisinin arasında) bir fark var mıdır?”

3.8.2. Kölenin Kaçtığında Mesafe Algısının Nehre Göre Belirlenmesi

Eğer bir köle kaçmaya teşebbüs eder ve yakalanırsa, köleyi yakalayan kişiye kölenin sahibi tarafından ödül verilmiştir. Verilen bu ödülün miktarı kölenin yakalandığı yerin uzaklığına göre değişiklik göstermiştir. Bu uzaklık belirlenirken nehir sınır olarak esas alınmıştır. Köle nehri geçtikten sonra yakalanmış ise ödülün miktarı biraz daha artmıştır.

Hitit Yasa Paragrafları (CTH 291)

Kaçan kölenin yakalanması durumunda ödülün nehre göre belirlenmesi: Metinden anlaşılacağı üzere; köle nehri geçmeden önce yakalanmışsa, yakalayan kişiye 2 šekel ödeme yapılırken, nehri geçtikten sonra yakalayan kişiye 3 šekel gümüş ödeme yapılmıştır. Bu durum nehrin doğal bir mesafe ölçüsü olarak kullanıldığını göstermiştir.

KBo 6.3 (Frg. 2) Vs. I ⁶⁹⁵

56 ták-ku ARAD-aš hu-u-wa-i na-an EGIR-pa ku-iš-ki ú-wa-te-ez-zi t [ák-ku
ma-an-ni-in-ku-an [
57 e-ep-zi nu-uš-ši ^{KUŠ}E.SIR-uš pa-a-i ták-ku ke-e-ez ÍD-az 2 [GÍN KÙ.BABBAR
pa-a-i [

58 ták-ku e-di ÍD-az nu-uš-ši 3 GÍN KÙ.BABBAR [pa-a-i [

“(I 56-58) Eğer erkek bir köle, kaçar ve onu herhangi biri geri getirir ve [yakın [(bir yerde) yakalanmışsa, (kölenin beyi, yakalayana) ayakkabısını verir. Eğer nehrin bu yakasında yakalanmışsa, (kölenin beyi, yakalayana) [2 šekel gümüş [; nehrin, öte tarafında yakalanmışsa 3 šekel gümüş [verir [.”

Ayrıca metinde köle sahibinin, köleyi yakalayan kişiye ayakkabı vermesi durumunu Karağuz şu şekilde de tercüme etmiştir: *“Eğer erkek bir köle, kaçar ve onu herhangi biri geri getirir ve [yakın [(bir yerde) yakalanmışsa, (kölenin beyi, yakalayana) çarığını (çıkarıp) ver(erek tüm şahitler huzurunda bu olayın doğruluğuna şahitlik edip kölenin kendisine ücretsiz olarak iade edilmesini ister). Eğer nehrin bu yakasında yakalanmışsa, (kölenin beyi, yakalayana) [2 šekel gümüş [; nehrin, öte tarafında yakalanmışsa 3 šekel gümüş [verir [”⁶⁹⁶*

⁶⁹⁵ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KBo 22.63+ (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karağuz, *Hitit Yasaları*, 73.

⁶⁹⁶ Karağuz, *Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar*, 27.

Ayakkabının verilmesi, kölenin yakın bir yerde yakalandığını göstermiştir ve bu sayede kölenin ücretsiz olarak iade edilmesi sağlanmıştır. Karağuz, yaptığı tercümede bu uygulamanın, kölenin nerede yakalandığına bağlı olarak iade sürecini ve ödül miktarını belirlediğini özellikle vurgulamıştır.

3.8.3. Nehirden Hayvanla Geçiş Sırasında Oluşabilecek Sorunların Çözülmesi

Su kaynakları, bir yandan insanın yaşamının sürdürülmesini sağlarken diğer yandan boğulma riski sebebiyle ölümcül sonuçlara yol açabilmiştir. Bu duruma yasa metnlerinde hayvanı ile nehirden geçmeye çalışan bir kişinin öldürülmeye teşebbüs örneğinde rastlanılmıştır.

Hitit Yasa Paragrafları (CTH 291)

Nehirden geçerken öldürülme veya öldürülmeye teşebbüsün cezası: Yasa metninde nehirden hayvanı ile geçmeye çalışan bir kişinin, başka birisi tarafından engellenmeye çalışıldığı sırada hayvan sahibinin nehre düşüp ölmesinden bahsedilmiştir. Bu durumda işlenen suçun tanımı; hırsızlık, gasp ve adam öldürmedir.⁶⁹⁷ Metnin sonunda “onu kendine alsın” ifadesi ile bu suçu işleyen kişinin yakalanıp cezalandırılması ve ölen kişiden yarım kalan işler varsa suçlunun bu işleri tamamlaması yani kendi üzerine alması istenmiştir.⁶⁹⁸

KBo 6.3 (Frg. 2) Vs. II ⁶⁹⁹

52 ták-ku LÚ-aš GU₄-ŠU ÍD-an-zi nu-uš-ke-ez-zi ta-ma-i-ša-an šu-ú-w [a[?]-e [z[?]-zi

53nu KUN GU₄ e-ep-zi ta ÍD-an za-a-i nu BE-EL GU₄ ÍD-aš pé-e-da-i nu

a-pu-un-pát da-an-zi

“(II 52-53) Eğer bir adam, sığırını nehrin öbür tarafına götürür(ken), başka biri de (bu esnada, adamı) itiverirse, (ama sığırın sahibi) sığırı(nın) kuyruğunu yakalarsa ve (böylece) nehri geçer(ken), sığırın beyi, nehre kapılırsa, [on[u kendine alsın. (?).”

⁶⁹⁷ Özlem Sir Gavaz, “Hitit Kanunlarında Hayvanlarla İlgili Maddeler Üzerine Bir Değerlendirme,” *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5, no. 1 (2012): 99.

⁶⁹⁸ Fiorella Imparati, *Hitit Yasaları*, çev. Erendiz Özbayoğlu (Ankara: İtalyan Kültür Heyeti, 1992), 216.

⁶⁹⁹ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KBo 22.63+ (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karağuz, *Hitit Yasaları*, 76.

3.8.4. Nehir Kenarlarındaki Ağaçların Çalınması

Metinlerden anlaşılacağı üzere, pınar veya göl kenarlarında yetişen ağaçların kesilmesi suç sayılmış, bu suçu işleyenler hırsız olarak nitelendirilmiştir. Bu durum, sulak alanlardaki ağaçların yasalar yolu ile devlet tarafından korumaya alındığını göstermiştir.

Hitit Yasa Paragrafları (CTH 292)

Çalınan ağacın büyüklüğüne göre ceza verilmesi: Çalınan ağacın boyutuna göre hırsız, maddi cezaya çarptırılmıştır. Hatta büyük bir ağaç çalınmışsa bu suç, kralın mahkemesinde yargılanmasını gerektirecek kadar ciddi bir suç olarak kabul edilmiştir.

KBo 6.12 Vs.I⁷⁰⁰

8 [ták-ku lu-ú-li]a-az GIŠ-ru ku-iš-ki ta-a-i-e-ez-zi

9 [ták-ku 1GUN GI]Š 3 GÍN.GÍN KÚ.BABBAR ták-ku 2 GUN GIŠ 6 GÍN.GÍN KÚ.BABBAR

10 [pa-a-i ták-ku 3] GUN GIŠ DI-IN LUGAL-RI

“ (8-10) Eğer herhangi biri pınardan\ göletten bir ağaç çalarsa, eğer (çaldığı) 1 GUN ağaç ise 3 šekel gümüş verir. 2 GUN ölçüsünde ağaç ise 6 šekel gümüş verir. Eğer (çaldığı) 3 GUN ölçüsünde ağaçsa kralın mahkemesi(ne sevk edilmesi gereken bir durumdur). ”

3.8.5. Sulama Kanalındaki Meyve Fidanlarının Çalınması

Tarıma dayalı bir ekonomisi olan Hititler tarafından meyve ağaçları önemli kabul edilmiştir. Bu nedenle meyve ağaçlarının fidanları yasa metinleri ile güvence altına alınmıştır.

Hitit Yasa Paragrafları (CTH 292)

Meyve fidanlarını çalanlara para cezası verilmesi: Hitit yasalarında genellikle para cezası uygulanarak caydırıcılık sağlanmaya çalışılmıştır. Sulama kanalları etrafındaki ağaç fidanlarının çalınması halinde yüz ağaç karşılığında 6 šekel gümüş olacak şekilde para cezası uygulanmıştır. Bu durum, su kaynakları çevresindeki tarımsal üretimin korunduğunu göstermiştir.

KBo 6.11⁷⁰¹

⁷⁰⁰ Transliterasyon için bkz., Hoffner, *The Laws of the Hittites*, 99. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Yasaları*, 88.

⁷⁰¹ Transliterasyon için bkz., Hoffner, *The Laws of the Hittites*, 106. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Yasaları*, 89.

16 ták-ku a-mi-ia-ra-za ^{GIŠ}IN-B [A-A]M ku-iš-ki a-ar-gi

17 ták-ku 1 ME GIŠ- ŠÚ 6 GÍN KÚ.BABBAR pa-a-i

“(16-17) eğer herhangi biri, sulama kanalının (etrafındaki) meyve ağaçlarını paylaşırsa, eğer 100 ağaç ise 6 shekel gümüş verir.”

3.8.6. Göletlerden Kuş Çalınması

Hitit yasalarında, hayvan hırsızlığına ilişkin para cezaları belirlenmiştir. Uygulanan para cezası, hayvanların evcil veya yabani olmasına göre değişiklik göstermiştir. Hitit kanunlarında uygulanan bu para cezalarında zamanla indirime gidilmiştir.

Hitit Yasa Paragrafları (CTH 292)

Göletlerdeki evcil kuşların korunması: Göletlerdeki evcil hayvanların çalınması yasaklanmış ve bu evcil hayvanlar devlet tarafından koruma altına alınmıştır. Önceden bu suç için 1 MA.NA gümüş cezası verilirken zamanla bu ceza 12 shekel gümüş olarak düzenlenmiştir.

KBo 6.14⁷⁰²

6 ták-ku lu-li-ia-aš MUŠEN-i [n o-o-o an-na-nu-uḫ-ḫa-an na-aš-ma ka-ak-ka-pa-an]

7 an-na-nu-uḫ-ḫa-an-ku-iš-k [i ta-a-i-e-ez-zi ka-ru-ú 1 MA.NA KÚ.BABBAR]

8 pé-eš-ker ki-nu-na 12 GÍN.GÍN [KÚ.BABBAR pa-a-i pár-na-aš-še-ia šu-wa-i-ez-zi]

“(6-8) Eğer herhangi biri göletin evcil bir kuşunu ya da [evcil bir kekliğini [çalarsa, önceden [1 MA.NA gümüş [verirlerdi. Şimdi 12 shekel [gümüş verir. (Böylece) evine salıverilir. (Serbesttir) [.”

3.8.7. Göletlerin Kirletilmesi

Su kaynakları içinde yer alan göletler, Hititler tarafından önemli kabul edilmiş ve temiz tutulması için yasalar ile güvence altına alınmıştır.

Hitit Yasa Paragrafları (CTH 291)

Göletlerin kirletilmesi durumunda ceza uygulanması: Yasa metinlerinde bir kişinin su taşımak veya saklamak amacıyla kullanılan bir çömleği veya göleti kirletmesi durumunda maddi cezaya çarptırılması uygun görülmüştür. Bu cezanın bir kısmı eskiden kirletmeye

⁷⁰² Transliterasyon için bkz., Hoffner, *The Laws of the Hittites*, 109-110. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Yasaları*, 90.

bedeline ek olarak saray için de tanzim edilirken daha sonra cezada indirimle gidilmiş ve yalnızca kirletme bedeli alınmıştır.

KBo 6.3 (Frg. 2) Vs. I ⁷⁰³

66 [ták-ku [LÚ.U₁₉.LU-aš ^{DUG}ÚTUL- [i na-aš-ma lu-li-ia [pa-ap- [re-ez-zi [

67 [ka-ru-ú 6 GÍN KÙ.BABBAR pé-eš-ker pa-ap-re-ez-z [i k [u-iš 3 GÍN KÙ.BABBAR pa-a-i [

68 [A-NA É.GAL-LIM 3 GÍN KÙ.BABBAR da-aš-ke-e-er ki-nu-na LUGAL-uš

ŠA É.GAL-LIM pé-eš-še-et ku-iš pa-ap-re-ez-zi [

69 [nu a-pa-a-aš-pát 3[?] GÍN KÙ.BABBAR pa-a-i pár-na-aš-še-e [-a šu-w [a-i-ez-zi [

“(I 66-69) Eğer bir [ada]m çömleği ya da göleti kirle[tirse [önceden [6 sheqel gümüş verilirdi. (Şimdi) kirleten kişi 3 sheqel gümüş verir. Saray için (de) 3 sheqel gümüş alırlardı. Şimdi kral sarayın (alığı tazminatı) kaldırdı. Kim kirletirse, o (sadece) 3 sheqel gümüş versin. (Böylece) evine salıverilir [(serbesttir).”

3.9. Tarihi ve İdari Metinlerde Su

Hititler, Anadolu’ya geldiklerinde şehir devletleri şeklinde örgütlenmiş bir siyasi yapıyla karşılaşmıştır. Bu döneme kadar Anadolu’da merkezi bir krallık yapısı kurulamamıştır. Ancak Kuşşara Kralı Anitta, bu duruma son veren ilk adımı atmış ve şehir devletlerini bir araya getirerek merkezi otoriteyi kurma yolunda adımlar atmıştır. Merkezi otoritenin sağlanmasıyla birlikte, taşraya bu otoriteyi temsil etmek üzere bazı görevliler atanmış ve bu görevliler, kral tarafından gönderilen direktif metinleriyle denetim altında tutulmuştur. Bu nedenle idari metinlerin büyük bir kısmını bu direktif metinleri oluşturmuştur. Tarihî metinler ise, Hitit krallarının kendi icraatlarını aktardıkları metin gruplarından meydana gelmiştir. Krallar bu metinlerde kendi faaliyetlerini ya da kendilerinden önceki kralların icraatlarını anlatmışlardır.

Tarihi ve idari metinlerinde ‘su’yun kullanımı, farklı amaçlarla karşımıza çıkmıştır. Bu amaçlar arasında tezimize konu olan başlıklar ise; tanrılara kurban sunmak, tapınakları temizlemek, su kaynaklarını tanrılarla birlikte anmak, deniz veya nehirlerle sınır veya konum belirlemek, ruhsal temizlik yapmak, başkent Hattuša’nın su ihtiyacını karşılamak, nehirleri ülke ismi olarak kullanmak, su ordalini uygulamak, kutsal havuzları temizlemek, imar faaliyetlerinde kullanmak, krala temiz su sunmak, su kaynakları için ritüeller yapmak, tapınak

⁷⁰³ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KBo 22.63+ (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karağuz, *Hitit Yasaları*, 73.

mutfaklarının ve personelin temizliğinde kullanmak, su taşıma cezası vermek, tapınaklardaki ateşi söndürmek, kuşatılan kentlerin suyunu kesmektir. Ayrıca su için kullanılan bazı ifadeler de dikkatimizi çekerek açıklanmaya çalışılmıştır. Bu ifadeler; “suyu kendisi için kullanmak”, “ekmek yemek, su içmek”, “nehir köleleştirmek veya nehri hizmete almak”tır.

3.9.1. Tanrılara Kurban Sunmak Amacı ile Su Kullanılması

Hitit inanç sisteminde tanrılar ihtiyaçları yönü ile insanlar gibi düşünülmüştür. Bu nedenle tanrıların ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli kurbanlar sunulmuştur. Sunulan bu kurbanlar arasında ise “su” önemli bir yere sahip olmuştur.

Direktif ve Protokol Fragmanları (CTH 275)⁷⁰⁴

Tanrılarının su ihtiyacının zamanında karşılanması: I. Tutḫaliya dönemine ait bir talimat metninde, tapınaklardaki tanrılarının günlük ekmek ve su ihtiyacının karşılanması gerektiği belirtilmiştir. Çünkü tanrılarının ihtiyaçlarının zamanında karşılanmaması onların öfkesine neden olacak ve bu öfke insanlık için felaketleri getirecektir.

KUB 31 113⁷⁰⁵

1 [me²-ek-ki is-ḫi-ú-la-aḫ²-ḫa² -a [n²-zi-...]

2 ú-e-da-ar ku-e A-NA URU-LÌ a-ṛa-aḫ-za¹ [...]

3 ṣa-ra-a-kán x x ku-it wa-a-tar na-at x [...]

4 na-at ŠA DINGIR-LÌ ṣa-ak-la-a-i le-e da-aṣ-ga-at- [tén]

5 [w]a-a-tar ŠA DINGIR-LÌ NINDA.GUR₄.RA UD-MI^{GIŠ}TIR ga-ú-ri- [ia-za]

6 [^{GI}ṣ du-un-na-ri-ia-za pí-d-da-iṣ-ke-et-tén []

7 nu ŠA DINGIR-LÌM ṣa-ak-la-a-i a-pa-a-at da-aṣ-ket⁹-té [n]

“(A 1-7) Pek çok yükümlülük altındadırlar. Kentin civarındaki sular ile yukarıdaki suları [[. Tanrının ayin(lerini) almayınız. Tanrının suyunu ve günlük somun ekmeğini (iki) ağaçlık alana (ayrı ayrı) götürünüz. Tanrının ayin(lerini) orada yapınız.”

3.9.2. Tapınakları Temizleme Amacıyla Su Kullanılması

Hitit toplumu için “temizlik” hem fiziksel hem de ruhsal bir zorunluluk olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle; ruhun, bedenin ve yaşanılan mekanların temiz olmasına özen

⁷⁰⁴ Tam metin için bkz, KUB XXXI 113 B. KUB LVII 36.

⁷⁰⁵ Transliterasyon için bkz., Miller, *Royal Hittite Instructions*, 276. Tercüme için bkz., Karağuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 37.

gösterilmiştir. Temiz olması gereken mekanlar arasında evler ve tapınaklar önemli görülmüş, tapınakların temizliği ise rahipler ve kahinler tarafından sağlanmıştır.

Direktif ve Protokol Fragmanları (CTH 275)⁷⁰⁶

Tapınakların su ile temizlenmesi ve arındırılması: Sabah erken saatlerde tapınak kâhinleri ve rahipleri, akşamdan kalan kurban malzemelerini tanrıların önünden almış, ardından tapınağı silip süpürerek temizlemiş, su serperek de olası kirliliği suya aktarmak yolu ile tapınağı arındırmışlardır. Böylece hem fiziksel hem de ritüel temizlik gerçekleştirilmiştir. Tapınağı temizleyip arındırdıktan sonra da tanrılara günlük kurbanları sunulmuştur.

KUB 31 113⁷⁰⁷

8 ^dUTU-ŠI-ia-kán ku-in NINDA.GUR₄.RA UD-*MI A-NA* DINGIR-*LÌ* pi [d-da-is-ke-mi]

9 nu šu-um-ma-aš ^{LÚ}.MES SANGA ki-iš-ša- an e-eš-še-eš-tén []

10 GIM-an ^{LÚ}.MES SANGA ^{LÚ}HAL-ia ka-ri-wa-ri-wa-a [r]

11 *PA-NI É* DINGIR-*LÌ* pa-a-an-zi nu *A-NA* DINGIR-*LÌ* NINDA.GUR₄.RA [UD-*MI*]

12 pé-ra-an ar-ḫa da-an-zi nu-kán E DINGIR-*LÌ* p [a-ra-a]

13 sa-an-ḫa-an- zi pa-ap-pár-sa-an-zi nu-kán NINDA.GUR₄. [(RA UD-*M*)]

14 ti-ia-an-zi GIM-an ne-ku-uz-za me-ḫur ki-ša-r [i]

15 nu-kán ša-ša-an-na-aš da-a-i nu-kán *É* DINGIR-*LÌ* []

16 [(p)]a-ra-a SUD-an-zi ^{LÚ} SANGA -ma-kán ^{LÚ}HAL-ia []

17 [(P)]*A-NI KÁ*-aš še-ša-an-zi []

18 [n]am-ma-ia ku-e *É*^{MES} DINGIR^{MES} nu [GIM] an ka- [ri-wa-ri-wa-ar]

19 [^{LÚ}SA]NGA ^{LÚ}HAL-ia pa-an-zi nu-kán *É*^{MES} DING[IR^{MES} a-r(a-ḫ-za-an-da)]

20 [(ú)]-e -ḫa-an-du nam-ma-at-kán pa-ra-a š [(a-an-ḫa-an-du)]

21 [(pa)-ap-pár]-aš-ša-an-du na-at-kán pa-ra-a S [UD-an-zi]

“(Öy. 1-4) Ben majestemin günlük somun ekmeğini tanrı için hep getirip duracağım. Siz rahipler de şöyle yapınız. Kâhin ve rahipler erkenden tapınağın önüne gelir gelmez tanrı için huzurunda (bulunan) somun ekmeği alırlar. Tapınağı silip süpürürler ve su serperler. Günlük

⁷⁰⁶ CTH 275, Direktif ve Protokol Fragmanları, tercüme için bkz., Karağuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 37.

⁷⁰⁷ Transliterasyon için bkz., Miller, *Royal Hittite Instructions*, 276. Tercüme için bkz., Karağuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 37.

somun ekmeği oraya koyarlar. Gece olur olmaz kandilleri alır ve tapınağın (kapısını) çekip (kapatırlar). Rahip ve kâhin kapının önünde uyumak (için yatarlar). (Öy. 5-9) Sonra bu tapınaklara sabahleyin rahip ve kâhin gider. Tapınakların etrafını dönüp (gezsınler). Yerleri süpürsünler.”

3.9.3. Su Kaynaklarının Tanrılarla Anılması

Su kaynakları özellikle de nehirler Hitit metinlerde sık sık tanrılar ile anılmıştır. Bu durum nehirlerin kutsal kabul edildiğinin önemli bir göstergesi olmuş, hatta su kaynakları tanrı olarak görülmüştür.

II. Šuppiluliuma'nın Tapınaklar ile İlgili Direktifleri (CTH 256)⁷⁰⁸

Nehirlerin tanrı listelerine dahil edilmesi: II. Šuppiluliuma dönemine ait bir direktif metninde, kral tarafından edilen bir duada, tanrı listesi sıralanmış ve bu listeye nehirler de dahil edilmiştir. Böylece nehirlerin tanrısallaştırıldığı anlaşılmıştır.

ABoT 1.56 Vs. I ⁷⁰⁹

1 [^DU ^{URU}z [i-ip-pa-la-a [n-da [

2 [^DU ^{URU}ne [-ri-ik-ka₄

3 [^Dt [a-ru-up-pa-ša-ni

4 [^HUR].SAG^{MEŠ} ^ÍD^{MEŠ} ŠA KUR ^{URU} [

5 [^mšu-up-pí-lu-li-i [a-ma-aš LUGAL GAL LUGAL KUR ^{URU}KÙ.BABBAR

6 [UR.SAG DUMU ^mtu-ut-ḫa-li-ia LUGAL GAL LUG]AL KUR ^{URU}KÙ.BABBAR UR.SAG

7 [DUMU.DUMU-ŠU ŠA ^m.GIŠ^GGIDRU-DINGIR-LIM LUGAL GAL UR].SAG ŠÀ'.BAL.BAL ^mšu-up-pí-lu- [li-u-ma [

8 [LUGAL GAL UR.SAG ar-k [u-wa-ar i-ia-at

“(I 1-8) “Zippa[lanta kenti fırtına tanrısı, Nerik ken[tinin fırtına tanrısı, Taruppašani, ülkenin dağları ve nehirleri [[. Kahraman büyük kral Šuppiluliuma'nın neslinden, kah[raman büyük kral Hattušili'nin toru[nu, kahraman Hatti ülkesi kr[alı büyük kral Tutḫaliya'nın oğlu [kahraman Hatti ülkesi kralı büyük kral [Šuppilu[liuma bir dua yaptı.”

⁷⁰⁸Tam metin için bkz., ABoT I 56.

⁷⁰⁹ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig ABoT 1.56 (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar*, 39.

3.9.4. Denizlerin veya Nehirlerin Sınır veya Konum Belirleme Amaçlı Kullanılması

Su kaynakları, geçmişte de günümüzde olduğu gibi sınır belirleme amacıyla kullanılmıştır. İdarî metinlerde denizler, düşman ülkelerle olan sınırları belirlemek amacıyla yer almış, Ayrıca, konum belirtmek ve ulaşılan sınırların genişliğini ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Nehirler ise, vassal devletlerle sınır çizmek ya da yapılan seferlerde ulaşılan noktaları göstermek amacıyla metinlerde yer almıştır. Buradan hareketle su kaynaklarının hem sınırların tespiti hem de devletin egemenliğinin ulaştığı alanları göstermek amacıyla kullanıldığı anlaşılmıştır.

*Kuşşara Kralı Anitta'nın İcraatları (CTH 1)*⁷¹⁰

Denizin konum belirtmede kullanılması: Hitit devletinin kurucusu kabul edilen Kuşşara Kralı Anitta'nın şehir devletleri ile mücadelesini anlattığı metinde, Zalpuğa kentinin denize kadar uzanan kısmına kadar Hititlere düşman olduğu belirtilmiştir. Zalpuğa ile mücadele eden Anitta, onları yenilgiye uğratmış, daha önce kendilerinden alınan tanrı heykelini Neşa şehrine geri getirmiş, bu durumu bir üstünlük sembolü olarak değerlendirmiştir.

KBo 3.22 Vs.⁷¹¹

38 ut-ne-e ḫu-u-ma-an-da URUza-al-pu-az an-da a-ru-na-aš e- [

39 ka-ru-ú mu-uh-na-aš LUGAL URUza-a-al-pu-wa Dši-ú-šum-m [i-in [

40 [URUne-e-ša-az URUza-a-al-pu-wa pé-e-d [a-aš [

41 [ap-pé [-ez-zi-ia-na ma-ni-it-ta-aš LUGAL GAL Dši-ú-šu [m-mi-in [

42 [URUZ [a-a-al-pu-wa-az a-ap-pa URUne-e-ša pé-e- [taḫ-ḫu-un [

43 [mḫu [-uz-zi-ia-na LUGAL URUza-a-al-p [u-wa [ḫu-š [u-wa-an-ta-an [

Rd.

44 [URUne-e-ša ú-wa-te-nu-un URUḫa-at-tu-ša-x-x [

Rs.

45 [tá [k?-ki-iš-ta ša-an ta-a-la-aḫ-ḫu-un ma-a-na-aš [

46 ap-pé-ez-zi-ia-na ki-iš-ta-an-zi-at-ta-at ša-an Dḫal-ma-š [u-it-ti [

⁷¹⁰. Tam metin için bkz., A. KBo III 22=BoTU 7 B. KUB XXVI 71 I 1-19=BoTU 30=KBo III 22 C. KUB XXXVI 98(+)+98a(+)+98b Öy.-Ay. 6'=KBo III 22 8-24, 30-42, 53-67,73-79 D. KBo XXII 5.

⁷¹¹ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KBo 3.22 (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar*, 55.

47 ^Dši-i-uš-mi-iš pa-ra-a pa-iš ša-an iš-pa-an-di

48 na-ak-ki-it da-a-aḫ-ḫu-un pé-e-di-iš-ši-ma ZÀ.AḪ.LI-an a-ni-e- [nu-un [

“ (Öy. 38-44) Tüm ülke, Zalpuya’dan denize [kadar düşman oldu. [Zalpuya kenti kralı Uḫna, önceden bizim güneş tanrımız Šiu ’yu [Neša kenti[nden [Zalpuya kentine götür(müş)[tü. Son[radan ben büyük kral Anitta, bizim tanrımız Šiu ’yu Zalpuya kentinden tekrar Neša kentine geti[rdim. [Zalpuya kenti kralı [Ḫu[zzija ’yı ca[nlı (olarak) [Neša kentine getirdim. Ḫattuša kenti [bana karşı kötülük (Ay. 45-48) yapmadı(ğından) onu bıraktım. Daha sonra (bir musibet olarak) aç(lık) çektiğinden, tanrı Ḫalmašu[it [ve tanrımız Šiu ’yu teslim et(miş)ti. Geceleyin ağır (ani bir baskınla) aldım ve onun yerine ayrık otu ek[tim. [(Böylece hâkim olduğu topraklar viraneye döndü). ”

I. Hattušili’nin İcraatları (CTH) 4⁷¹²

Nehrin konum belirtmede kullanılması: Hitit kralları Kuzey Suriye bölgesine kuruluş döneminden itibaren önem vermiş ve düzenledikleri askeri seferlerle bölgeyi kontrol altına almaya çalışmışlardır. Bu durum I. Hattušili’nin Fırat nehri ve Akdeniz arasında kalan bölgelere yaptığı seferlerden de anlaşılmaktadır.⁷¹³ I. Hattušili bu metinde Sargon’dan sonra Fırat nehrine ulaşan ilk kral olması ile övünmüş ve yaptığı seferde Fırat Nehri’ni ulaşılan önemli bir konum olarak göstermiştir.

KUB 23 20⁷¹⁴

29 ^{ID}Ma-a-la-an(-na) Ú-UL [(ku)-iš-ki za-a- iš]

30 na-an ú-uk LUGAL.GAL Ta [-ba-ar-na-aš GİR-it]

31 zi-iḫ-ḫu-un KARAŠ^{H(I).A}-YA-an-mu(?) EGIR-an(?)]

32 GİR^(MES)-it za-a-iš LUGAL-g [i-na-ša-an za-a-iš]

33 ERİN^{MES} URUḪa-aḫ-ḫi-aš ḫu-ul [-li-it] [(^{URU})Ḫa-aḫ-ḫa-an-ma]

34 Ú-UL ku-it-ki i-ya [-at] [Ú-UL-an IZI-it?]

⁷¹²CTH 4, I. Hattušili’nin İcraatları, tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 58-60. Tam metin için bkz., I. Akkadça versiyon KBo X 1. II. Hititçe versiyon A. KBo X 2 B. Tablet 2. Colum a. KUB XXIII 31=KBo X 2 I 24 vd., III 29 vd. b. IBoT III 134(+)KUB XXIII 41=KBo X 2 I 35 vd. c. VBoT 13=KBo X 2 II 25 vd. C. KUB XL 6+KUB XXIII 33 (+?KUB XXIII 20: uzun tablet=KBo X 2 III 14-42=KBo X 2 I 39-48 D. KBo X 3.

⁷¹³Fulya Dedeoğlu ve Bora Temür, “Hitit Devletinin Krallık Dönemi Kuzey Suriye Politikası,” *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi* 11, no. 1 (2020): 89.

⁷¹⁴Transliterasyon için bkz., Hans Gustav Güterbock, “Sargon of Akkad Mentioned by Ḫattušili I of Ḫatti,” *Journal of Cuneiform Studies* 18, no. 1 (1964): 1-2.

35 ar-ḥa wa-ar-nu-uz-zi (lu-uk-ki-it) [tuḥ-ḥu-wa-in-na]

36 ne-pí-ša-aš ^DU-ni Ú [-UL (-in-ta)]

37 LUGAL.GAL Ta-ba-ar-na-aš ^{UR}[^UḤa-aš-šu-wa-an]

38 ^{URU}Ḥa-aḥ-ḥa-an-na ḥar-ni-i [n-ku-u(n)]

39 na-aš IZI-az kat-ta-an [tar-na-aḥ-ḥu-un(?)]

40 tuḥ-ḥu-wa-in-ma ne-pi [-ša-aš ^D]

41 nu (LUGAL) ^{URU}Ḥa(-a) aš-šu wa LUGAL ^{URU}Ḥa-a [ḥ-ḥa-ya]

42 A-NA ^{GIŠ}MAR.GÍD.DA tu-u-ri [-ya-nu(-un)]

“ (III 25-28) Mala (Fırat) nehrini [hiç kimse geç[memişti. Onu ben büyük kral tabarna [yaya olarak [geçtim. Ordum da yaya olarak geçti. Benden önce [Sargon onu geç(miş)ti. [Ḥaḥḥa kenti askerleri (benimle) [savaştı [. (Daha önce) Ḥaḥḥa kentine hiç kimse gitme(miş)ti. (Kenti) [ateşe [verip yakıp yıkmamıştı. [Dumanını [da göğün fırtına tanrısına yükseltme(miş)ti. ”

Madduḡatta'nın Suçu Hakkında Kil Tablet (CTH 147)⁷¹⁵

Nehrin sınır belirlemede kullanılması: Madduḡatta adında Batı Anadolu bölgesinde yerel bir yönetici olan bu kişi hakkındaki belge, Hititler ile Ahhiyawa bölgesi arasındaki ilişkiye değinen ilk metin olma özelliğini taşımıştır.⁷¹⁶ Hititlerin vassalı olan Madduḡatta'yı kontrol altında tutmak amacıyla gönderilen talimattan anlaşıldığı kadarı ile Hitit kralları Madduḡatta üzerinde pek de etkili olamamıştır. Bu durum Hititlerin kendilerine ait deniz filolarının olmaması ve vassallar üzerinden Batı Anadolu bölgesini kontrol altında tutmaya çalışmalarından kaynaklanmıştır.⁷¹⁷ Kral, talimat ile Madduḡatta'ya sınır çizmeye çalışırken Zippaşla dağına göstermiş ve bu dağın dışına çıkıp bir nehir vadisini ya da başka bir dağı hedef almaması gerektiğini ifade ederek onu sınırlandırmaya çalışmıştır.

KUB 14.1 (Frg. 1) Vs. ⁷¹⁸

13nam-ma-az ú-et A-BI ^DUTU-ŠI tu-uk ^mma-ad-du-wa-at-ta-an li-in-ki-ia-aš-ša-aš

⁷¹⁵ Tam metin için bkz., KUB XIV 1+KBo XIX 38.

⁷¹⁶ Gür Barış, “Hititler, Mikenler ve Batı Anadolu'daki Kültür Etkileşimleri,” *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 1, no. 2 (2012): 13-14.

⁷¹⁷ Natalia Lodeiro Pichel, “La conquista hitita de Alaşiya,” *Isimu* 22 (2019): 201-202.

⁷¹⁸ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KBo 19.38 (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 67-72; Gary Beckman, *Hittite Diplomatic Texts* (Atlanta: Scholars Press, 1996), 153-160.

i-e-et nu- [ut-tali-in [-ga-nu-ut nu-ut- [ta [li-in-ki-ia

14 [ka [t-ta-an ke-e ud-da-a-ar da-iš ka-a-ša-wa-kán *A-BI*^{DUTU-ŠI} [tu-uk [^mma-ad-du-wa-at-ta-an [*IŠ-TU* GÍR [^mat-tar-ši-ia hu-iš-nu-nu-un

15 nu-wa-za *ŠA A-BI*^{DUTU-ŠI} Û *ŠA KUR*^{URU} *HA-AT-TI* e-eš nu-wa-at- [ta ka-a [-ša KUR^{HUR.SAG} zi-ip-pa-aš-la- [a a-ša-a-an-na [pé-eḫ-hu-un

16 [nu-wa [zi-ik ^mma-ad-du-wa-at-ta-aš *QA-DU* [ÉRIN^{MEŠ}-*KA I-NA KUR*
^{HUR.SAG} zi-ip-pa-aš-la-a e-eš nu-wa-za-kán iš- [
ki [-ša a-ap-pa *I-NA KUR* [^{HUR.SAG} zi-ip-pa-aš-la-a

17 ti-ia-a-an ḫar-ak *A-BI*^{DUTU-ŠI} ma tu-uk *A-NA* ^mma-ad-du-wa-at-ta ki-iš-ša-an-na

me-mi-iš-ke-et e-ḫu-wa-za *I-NA KUR*^{HUR.SAG} [ḫa-ri [-ia-ti e-eš-hu-ut

18 nu- [wa [-za *A-NA KUR*^{URU} *HA-AT-TI*-ia ma-an-ni-in-ku-wa-an

^mma-ad-du-wa-at-ta-ša-az KUR^{HUR.SAG} ḫa-ri-ia-ti a-ša-a-an-na mi-im-ma-aš nu ú-et

19 *A-BI*^{DUTU-ŠI} *A-NA* ^mma-ad-du-wa-at-ta ki-iš-ša-an nam-ma me-mi-iš-ta

[ka [-a-ša-wa-at-ta KUR^{HUR.SAG} zi-ip-pa-aš-la-a *AD- [DIN* [nu-wa-za a-pu-u-un-pát e-ši

20 nam-ma-ma-wa- [az [pa-ra-a ta-ma-a-in ḫa-pa-a-ti-in ta-ma-i KUR^e ZI- [it [le-e

[e-eš [-ta-rinu-wa-at-ta [KUR^{HUR.SAG} zi-ip-pa-aš-la-a ZAG-aš e-eš-tu

21 nu-wa-za am- [me-el [*ARAD-TUM* e-eš ÉRIN^{MEŠ.HI.A}-*KA*-ia-wa am-me-el

ÉRIN^{MEŠ.HI.A} a-ša-an-du

“(Öy. 13-21) Üstelik Majestemin babası sen Madduḫatta’yı yeminli (müttefik) yaptı ve sana yemin ettirdi. Senin için bu meseleyi: “Majestesinin babası olan ben, sen Madduḫatta’yı Attariššija’nın hançerinden kurtardım. Hatti Ülkesi kralının ve majestesinin babasının tarafında ol. Şimdi ben Zippašla dağı ülkesini sana beğliğe verdim. Sen Madduḫatta, Zippašla dağı ülkesindeki askerleri ve Zippašla dağı ülkesini de askerlerinle birlikte tut ve Zippašla dağı ülkesinde (benim için) desteğin olsun.” (diyerek) yemin altına koydu. Majestemin babası sen Madduḫatta’ya sürekli olarak: “Gel ve Hatti ülkesi yakınında olman için Hariḫati dağı ülkesini tut” dedi. Hatti ülkesi yönetimindeki Madduḫatta, Hariḫati dağı ülkesini tutmayı reddetti. Böylece majestesinin babası, Madduḫatta’ya tekrar: “Ben şimdi Zippašla dağı ülkesini sana verdim, böylece tek başına orayı tut. Yönetimindeki bir nehir vadisini ya da başka bir araziyi

tutma. Zippaşla dağı ülkesi senin sınırın olsun. Benim tebaam ol, senin askerlerin de askerlerim olsun” deyip durdu.”

II. Murşili'nin Ugarit Ülkesi Kralı Niqmepa'yı Onaylayan Talimatı (CTH 64)⁷¹⁹

Nehirlerin vassal kralın sınırlarını belirlemede kullanılması: Ugarit Ülkesi, Anadolu ile Mısır'ın bağlantısını sağlayan yolda bulunan bir ticaret merkezidir. Bu nedenle bölgenin hakimiyeti Hititler tarafından önemli görülmüştür. II. Şuppiluliuma döneminde vassal krallık haline getirilen bu ülke⁷²⁰ II. Murşili tarafından tahta geçmesi sağlanan Niqmepa ile Hititlerin sadık vassalı olmaya devam etmiştir.⁷²¹ II. Murşili'nin Ugarit Ülkesi Kralı Niqmepa'yı onayladığı bu talimat metninde, Niqmepa'ya ait olan bölgelerin sınırlarını çizerken dağlardan ve nehirlerden referans olarak faydalanmıştır.

RS. 17 62⁷²²

- 1 [^{al(?)}] bi-tu-ḥu-li-wi qa-da 3eq [li(?) ḥursâni^M(??)]-šu
- 2 [a-du 3eqli(?)]^H hursan¹bir_x (?) -zi-ḥé a-di mi-ša-ri
- 3 [^{al}zi-im-ma-]ri a-di mē^M ḥu-un-du-ra-ši
- 4 [qa-du 3eqli(?)]^{hursan} ḥe-eš-ma-ra-ši
- 5 [^{al} . . . (?)^a]¹ za-za-ḥa-ru-wa ^{al}i-ia-ar-qa-ni
- 6 [. . .][?] ^{al}ka-an-za-ta ^{al}ma-ag-da-la
- 7 [a-du 3eqli]^{hursanH} ḥarrânu^M ša ¹pí-it-ḥa-na
- 8 [a-du 3eqli(?)]^h^{hursanH} ki-bu-ri
- 9 [a-d]u 3eq [i]^{hursanH} a-ša-am-ti-ḥé
- 10 a-du 3eq [i]^{hursanH} ma-at-ra-ni
- 11 ^{al}ḥu-lu-ri [a]^la-lu-ul-la ^{al}i-a-al-da
- 12 ^{al}mi-ra-ar [^{al}n]a(?) -ša ^{al}ul-mu-wa

⁷¹⁹ Tam metin için bkz., RS 17.237, RS 17.62, RS 17.339A, RS 17.366.

⁷²⁰ Sedat Alp, *Hitit Çağında Anadolu: Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar* (Ankara: Tübitak, 2000), 90; Caner Özdemir, “Hitit Devleti ile Vassalları Arasında Yapılan Antlaşmalarda Vassallara Getirilen Yükümlülükler,” *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, no. 40 (2018): 271.

⁷²¹ Firuzan Kınal, “Ugarit Krallarının Tarihi,” *Tarih Araştırmaları Dergisi* 1, no. 1 (1963): 8.

⁷²² Transliterasyon için bkz., Jean Nougayrol, ed., *Le palais royal d'Ugarit IV: Textes accadiens des archives Sud* (Paris: Imprimerie nationale, 1956), 65-66. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kıl Kitaplar*, 110.

- 13 ^{al}ia-at-ba ^a [^l i]a-ku-na-mi [^al]he-en-zu-ri-wa
- 14 ^{al}ni-da-bi ^{al} [kan(?) -ka-ki
- 15 ^{al}hur-ba-ḥu-li-bi [qa-]du _{3eq}l [i ḥursâni^M-šu(??)]
- 16 ^{al}ša-ni-zu-la ^{al}ḥa-la [- . . .]
- 17 [^al]na-ap-ša-ti ^{al}ba-aq [-at(?) ^{al} . . . -ra-a(?)]
- 18 [qa.du] _{3eq}li ḥursâni^M ^{al}pu-gul-e
- 19 [. . .]?- 'a a [/]še-ta alia-'a-ni-ya
- 20 [. . .]a-di _{3eq}li ḥursâni^H ša a-ia-li
- 21 [a-du(?) _{3eq}li(?) ḥ]ursâni^M ša ḥa-da-am-ga
- 22 [^{al} x -it-ki-ti]-ia ^{al}pa-ni-iš-ta-i
- 23 [^{al}na-ak-ḥa-ti] ^{al}ḥal-pí ^{al}ša-al-ma
- 24 [^{al}gul-ba-ta ^a] ^lza-mi-ir-ti ^{al}sú-la-da
- 25 [^{al}ma-ra-ili ^{al}ḥi-m]u-ul-li ša i-na libbi^{bi} tâmti

“(B 1 I-25) [... güneş tanrısının dağ bölgesi ile birlikte ve [sınırın yukarısında Birzihe dağ [bölgesi [ve dağ bölgesi ile birlikte Bituḥuluḫi, Hunduraši sularının yukarısında [Zimari [, Hešmaraši dağı ile birlikte, [[, Azaḥaruḫa, İiarqani, [[, Kanzata, Pithana kavşağının d[ağ bölgesi ile birlikte [Magdala, Kiburi [bölgesi [, Ašhamtihe dağı bölgesi, Matrani dağı bölgesi, Alulla, İalda, Mirar, Naša, Ulmuḫa, İatba, İakuname, Ḥenzuriḫa, Nidabi, Kamaki, [[bölgesi ile birlikte Ḥurbaḫulibi, Šanizula, Ḥala [[, Napšati, dağlık bölgesi ile birlikte Ura, Pugule, [[, Šeta, İaniḫa, Ḥadamgi dağı ile birlikte İgari-aḫali dağı bölgesi [[, Paništai, [Nakḫati [, Ḥalpi, Šalma, [Gulbata [, Zamirti, Sulada, [Maraili [ve denizin ortasında (bir ada olan) Ḥimulli. ”

III. Hattušili'nin Savunması İçeren Hayat Hikayesi (CTH 81)⁷²³

⁷²³ Tam metin için bkz., A.KUB I 1+KUB XIX 62+KUB XIX 61+KUB XIX 63+KUB XXVI 46+KUB XIX 66+KUB XXVI 44+KUB XIX 60+1304\U+1683\U. B.KBo III 6+ABoT 62+KUB I 7+KUB I 4+KUB XXVI 45+KUB XIX 70 Bo 68\76+Bo 68\85+674\U; Bo 69\256. C. KUB I 2+KUB XIX 58 (+?)KUB 19.59. D. KUB XIX 56(+?)KUB I 5(+?)KUB XIX 57(+?)KUB XXI 28(+?)KUB II 11. E. KUB I 6+KUB XIX 68+KUB XIX 65+KUB XXXI 13. F. KUB XIX 67+KUB I 10 (+?)KUB XIX 72(+?)KUB I 3+1513\U. G. KUB XIX 64. H. KUB XIX 69. J. Bo 3726. K. KUB XIX 71+1746\U. L.KUB I 9. M. KUB I 8. N. 248\W (=A IV 77 vd.). O.236\U. P. KUB XXI 26.

Denizin konum belirtmek amacı ile kullanılması: III. Hattuşili, taht mücadelesine girdiği yeğeni Urhi-Teşup ile yaptığı mücadeleyi kazanmış ve onu deniz kenarında bir bölgeye yerleştirmiştir. Bu bölgenin coğrafi konumu “deniz kenarı” ifadesiyle tanımlanmıştır. Bu durum, Hititlerde denizlerin de nehirler gibi konum belirleme amacıyla kullanıldığını göstermiştir.

Bo 69/240- Bo 69/363⁷²⁴

- 7 am-mu-uk-ma LUGAL-UT-TA ^DIŠTAR GAŠAN-IA an-ni-ša-an-pát ku-it
8 me-mi-iš-ki-it nu a-pé-e-e-ni me-ḫu-ni ^DIŠTAR GAŠAN-IA
9 A-NA DAM-IA Ú-at A-NA ^{LÚ}MU-DI-KA-ya am-mu-uk
10 pi-ra-an hu-u-i-ia-mi nu-ya-za-kán ^{URU}KUBABBAR-aš hu-u-ma-an- za
11 IŠ-TU ŠA ^{LÚ}MU-DI-KA ne-ia-ri šal-la-nu-nu-un-ya-ra-an
12 ku-it am-mu-uk nu-ya-ra-an hu-ya-ap-pi DI-eš-ni hu-ya-ap-pi DINGIR^{LIM}-ni Ú-UL
pa-ra-a 13 Ú-UL ku-ya-pi-ik-ki tar-na-aḫ-hu-un
14 ki-nu-na-ia-ya-ra-an kar-ap-mi nu-ya-ra-an A-NA ^DUTU ^{URU}TÚL-na AŠ-SÚM
15 ^{LÚ}SANGA-UT-TIM ti-it-ta-nu-mi zi-iq-qa-ya-mu-za
16 ^DIŠTAR pa-ra-aš-ši-in i-ia nu-mu ^DIŠTAR GAŠAN-IA EGI [(R-an)]
17 ti-ia-at nu-mu me-mi-iš-ki-it GIM-an ki-š [(a)]-at-ia-za
18 nu-za ^DIŠTAR GAŠAN-IA pa-ra-a ḫa-an-da-an-da-tar a [(-p)]i-ia-ia
19 me-ek-ki te-ek-ku-uš [(-ša-nu-u)]t nu ^mÚr-ḫi-^D [(U-u)]p-aš BE-LU^{HLA}
20 ku-i-e-eš ku-ya-pi ar-ḫa [(u)]i-ia-at nu [(-uš-m)]a-aš ^DIŠTAR Ú-at
21 in-na-ra-u-ya-aš-ma-aš da-ri-ia-an-t [(e-eš KUR.KUR)]^{ME.EŠ} ^{URU}Ḫat-ti- ma-ya-k [án
]
22 hu-u-ma-an-da ^DIŠTAR A-NA ^mḪa-at [(-tu-ši-li)] an-da-an
23 ne-eḫ-hu-un nu-za ŠA ^DIŠTAR p [(a-ra-a ḫa-an-)]da-an-da-tar a-pi-ia-ia [(a)]
24 me-ek-ki u-uḫ-hu-un ^mÚr-ḫi-^D [(U-up-an ku-ḫ)]a-pi da-me-da

⁷²⁴ Transliterasyon için bkz., Heinrich Otten, *Die Apologie Hattusilis III.: Das Bild der Überlieferung*, Studien zu den Boğazköy-Texten 24 (Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag, 1981), 24-26; George Bechtel ve Edgar H. Sturtevant, *A Hittite Chrestomathy* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1935), 42-84. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar*, 97.

- 25 $\acute{U}$ -UL ku- $\acute{u}$ a-pi-ik-ki tar-na [(-aš na-an-kān)\ I-NA ^{URU}Ša-mu- $\acute{h}$ a
- 26 ŠAH GIM-an $\acute{h}$ u- $\acute{u}$ [(-um-ma EGIR-pa iš-tap-p)]a-aš am-mu-uk-ma
- 27 L $\acute{U}$ ^{MEŠ} Ga-aš-ga^H [(L^A ku-i-e-eš ku-u-ru-u)]r e-še-er
- 28 na-at-mu EGIR-a [(n ti-i-e-er ^U)]^{RU}KUBABBAR-să-ša-mu $\acute{h}$ u-u-ma-an- za
- 29 EGIR-an ti- $\acute{a}$ -a [(t ŠA ŠEŠ- $\acute{I}$)]A na-ak-ki- $\acute{a}$ -an-ni
- 30 $\acute{h}$ a-an-da-aš $\acute{U}$ -UL m [(a-an-qa i- $\acute{u}$)]a-nu-un nu A-NA m $\acute{U}$ r- $\acute{h}$ i-^DU-up
- 31 GAM-an EGIR-pa pa-a-un [(na-an-kān S)]A L $\acute{U}$ LI- $\acute{u}$ a-ar kat-ta
- 32 $\acute{u}$ - $\acute{u}$ a-te-nu-un nu-uš [(-ši I-NA KUR -^{URU}Nu- $\acute{h}$ a)] URU^{DIDL} ^{HLA}BĀD AD-DIN
- 33 na-aš a-pi- $\acute{a}$ e-eš-t [(a ma-a-an-kān d)]a-ma- $\acute{a}$ -in
- 34 ? ku-pi- $\acute{a}$ -ti-in ku-u [(p-ta ma-an I-NA KUR ^{URU}Ka-ra-an-d)]u-ni- $\acute{a}$
- 35 pé-en-ni-iš-ta nu [(GIM-an me-mi-an AŠ-ME na-an e-ep-pu-u-un)]
- 36 na-an-kān A.ĀB.B [(A ta-pu-ša up-pa-a $\acute{h}$ - $\acute{h}$ u-un ^mŠi-pa-L $\acute{U}$ -in-na)]
- 37 ZAG za-i-nu-ir $\acute{E}$ ^{TUM} [(-ma-aš-ši-kān ar- $\acute{h}$ a da-a $\acute{h}$ - $\acute{h}$ u-un)]
- 38 na-at A-NA ^DIŠTAR [(GAŠAN- $\acute{I}$ A AD-DIN nu am-mu-uk A-NA ^DIŠTAR GAŠAN- $\acute{I}$ A)]
- a-pa-a-at AD-DIN ^DIŠTAR [(-ma-mu-kān GAŠAN- $\acute{I}$ A i-la-ni i-la-ni)]
- 40 nam-ma ti-iš-ki-it

“ (IV 7-40) Sahibem Ištar önceden krallığın bana söz(ünü) vermişti. O zaman sahibem tanrıça Ištar karıma rüyada (görünerek) “Kocamın önünde koşacağım. Hatti ülkesinin tümü kocanın (tarafına) dönecek. Onu ben büyüttüm. Onu kötü mahkemeye ve tanrıya hiçbir şekilde bırakmadım. Onu kaldırıp (yükleteceğim). Arinna kenti güneş tanrıçasına rakipliğe tayin edeceğim. Tanrıça Ištar, sen, beni güvenilir kıl” (dedi). Sahibem tanrıça Ištar bana destek oldu. (Her şey, tanrıçanın bana) söylediği gibi oldu. Sahibem tanrıça Ištar, orada (hep olduğu gibi) bana tanrısız adaletini çok fazla gösterdi. U $\acute{h}$ ri-Tešup’un kovduğu beylere tanrıça Ištar, rüyada güçlü bir şekilde (şöyle) konuştu “Ben tanrıça Ištar tüm Hatti ülkelerini, $\acute{H}$ attušili’nin (lehine) döndürdüm.” Tanrıça Ištar’ın bu olayda tanrısız adaletini çok fazla gördüm. U $\acute{h}$ ri-Tešup’u başka herhangi bir yere bırakmadı ve onu Šamu $\acute{h}$ a kentinde domuz gibi ahıra kapattı. Bana düşman olan Kaşkalılar bana dost oldular. Tüm Hatti kenti bana destek oldu. Kardeşime olan saygımdan kendisine (hiç kötülük) yapmadım. U $\acute{h}$ ri-Tešup için aşağıya gittiğimde onu tutsak

olarak tekrar aşağı getirdim. Ona Nuḥašši ülkesinde müstahkem kentler verdim. O, orada idi artık. Eğer başka bir darbe düzenleseydi, Karanduniya/Babil ülkesine gidecekti. Meseleyi işitince, onu yakaladım onu denizin yanı başında bir yere gönderdim. Šipa-ziti'ye de sınırı geçirdiler. (ama) onun evini de aldım ve onları sahibem tanrıça İstar'a (adayıp) verdim. (Gerçekten onların tüm malını mülkünü) sahibem İstar'a vermiştim. Sahibem tanrıça İstar beni tedricen alıp (yüceltti).”

TelepinuFermanı (CTH 19)

Denizin ulaşılan sınırların büyüklüğünü göstermek amacıyla kullanılması: Orta Anadolu'da kurulan Hitit devleti, zamanla sınırlarını Karadeniz'e kadar genişletmiştir. Dönemin şartları düşünüldüğünde bu önemli bir başarı olarak görülmüş, krallar bu başarıları ile övünmüşlerdir. Denizler ulaşılan sınırların büyüklüğünü ifade etmek amacı ile metinlerde yer almıştır.

A.KBo 3 1+KBo 12 5+KBo 3 68+KBo 12 7+KBo 12 12 (=BoTU 23A) B. KUB 11 1 (BoTU 23B)+KBo 19 96 C. KBo 3 67 (BoTU 23C)+KUB 31 2(BoTU 23G)+KUB 3117⁷²⁵

Vs.I

7 [(nu ut-ne-e ḫar-ni-in-ki-)] iṣ-ki-it nu ut-ne-e ar ḫa tar-ra-nu ut

8 [[nu-uṣ a-ru-na-aṣ ir-hu-u)] ṣ i-e-it ma-na-aṣ la-aḫ-ḫa-az-ma EGIR-pa ú-iz-zi

9 [(nu DUMU^{MEŠ}-ŠU ku-iṣ)] ṣ [(a k) u- ḫa-at-ta ut-ne-e pa-iz-zi

10 [(^{URU}H)]u-u-piṣ-na)^{URU}Tu-u-ḫ [(a-n)]u-ḫa ^{URU}Ne-na aṣ-ša ^{URU}La- a-an-dab)

^{URU}Za-al-la-ra

11 [(^{URU})] Pár-šu-ḫa-an-ta ^{URU}Lu [(-u-u)] ṣ-na nu-ut-ne-e ma-ni- i-a-ḫ-ḫi-eṣ-ki-ir

12 [(nu)] URU^{DIDL.H.A} GAL.GAL^{TIM} [(t)] i-it-ti-ia-an-te-eṣ e-ṣir

...

17 nu ut-ne-e ḫar-ni-in [(-ki-iṣ-)] ki-it nu ut-ne-e tar-ra-nu-ut nu-uṣ a-ru-na-aṣ

18 ir-ḫu-uṣ i-e-it ma-a [(-na-ṣ)] a-pa la-aḫ-ḫa-ḫa-az-ma EGIR-pa ú-iz-zi nu DUMU^{MEŠ}

ŠU

⁷²⁵ Transliterasyon için bkz., Hoffmann, *Der Erlass Telipinus*, 13-18. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 105. Ayrıca bkz., Bechtel ve Sturtevant, *A Hittite Chrestomathy*, 175-194; Alp, *Hitit Çağında Anadolu*, 59-64.

19 ku-iš-ša ku-ua-at-ta ut-ne-pa-iz-zi a-pi-e-el-laŠU-i

20 URU^{DIDL.HI.A} GAL.GAL^{TIM} ti-it-ti-ia-ia-an-te-eš e-še-ir

...

24 ma-a-an Mur-ši-li-iš^{URU} Ĥa-at-tu-ši LU(GAL-) e-it na-pa a-pi-e-el-lab) DUMU^{MEŠ}-ŠU

25 SES^{MEŠ}-ŠU^{LÚ.MEŠ} ga-e-na-aš-ši-iš LÚ^{MEŠ} ĥa [-aš-š] a-an- na-aš-ša-aš Ú ERÍN^{MEŠ}-

ŠU ta-ru-up-pa-an-te-eš

26 e-še-ir nu^{LÚ} KÚR-an ut-ne-e ku-ut-ta-n [(i-i)] t tar-aĥ- ĥa-an ĥar-ta

27 [n] u ut-ne-e a [r- ĥ] a tar-ra-nu-ut nu-uš a [-ru-n] a-aš ir-ĥu-uš i-e-īt

“(I 7-9) [Ülke(leri) o, sürekli yerle b[ir ed(erek viraneye döndürü)rdü. Ülke(leri) tamamen bertaraf etti. [O, (ülkeyi) denizlere sınırlar [yaptı. O seferden döner dönmez [oğullarından [her birini göz (bebeği olan şu) ülke(lere) gönderiyor(du). (I 10-12) [Ĥup[išna, Tuu[anu[ua, Nenašša, Landa, Zallara, Paršuĥanta ve Lušna. Müstahkem kentlere tayin edilmiş olan (bu oğullar ülke(leri) sürekli yönettiler... (I 17-20) Ülkeleri sürekli yerle bir ed(erek viraneye döndürür)dü. Ülkeleri tamamen bertaraf etti. O, (ülkeyi) denizlere sınırlar yaptı. O seferden döner dönmez oğullarından her birini göz (bebeği olan) ülke(lere) gönderiyor(du). Onun eli(n)deki müstahkem kentlere itinalı bir şekilde bakı(lıp yönetilmekte) idi... (I 24-27) Muršili, Ĥattuša kentinde kral olunca onun da çocukları, erkek kardeşleri, hısım akrabaları ve askeri (birlik halinde) toplanmış idiler. Düşman ülkesini (askeri) kuvvet(leri) ile oda yenmiş idi. Ülkeleri yerle bir ed(erek viraneye döndür)müştü. (Ülkeyi) denizlere sınırlar yap(mış)tı.”

3.9.5. “Ekmek Yemek Su İçmek” İfadesinin Kullanılması

Su ve ekmek yaşamın devamı için en önemli iki unsur olarak kabul edilmiştir. Hitit çivi yazılı metinlerinde ise bu iki besin maddesi yalnızca fiziksel ihtiyaçların karşılanması anlamında değil, aynı zamanda devletin refahı ve halkın huzuru, bereketin sağlanması ve tanrıların insanların yaşama hakkına sahip olmaya izin vermesi gibi fiziksel ihtiyaçların karşılanmasının ötesinde anlamlar kazanmıştır.

I. Ĥattušili'nin Yerine Gececek Veliahtı Belirlediği Vasiyeti (CTH 6)⁷²⁶

“Su içmek” ifadesinin ülkenin huzur bulması anlamında kullanılması: Eski Hitit Devleti döneminde yazılmış olan bu vasiyetname veliaht belirleme amacını taşımıştır. Metinde I.Ĥattušili, veliaht olarak tahta geçmesini istediği Muršili'ye hitap etmiş, eğer kendi sözünü en

⁷²⁶ Tam metin için bkz., KUB I 16(BoTU 8)+KUBXL65.

azından olgunluğa geçene kadar dikkate alırsa hem ülkesinin hem de kendisinin huzur bulacağını ifade etmiştir. Bu düşüncesini “eğer sözümü tutarsanız ekmek yer su içersiniz” ifadesiyle dile getirmiştir. Kral, bu söze beslenme ihtiyaçlarının giderilmesi yanında derin anlamlar yüklemiştir. Kralın sözünün dinlenmesi hem dünyevi hem manevi güvenliğin sağlanması için önemli görülmüştür. Aksi halde, kaos, kargaşa, sosyal ve siyasi yaşamda dışlanma gibi sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. Kralın emrine sağdık kalınarak hem maddi doyum hem de sosyal düzenin sağlanması amaçlanmıştır.

Kral, kendisine itaat edilmesini siyasi otoritenin korunması yanında tanrılar ile insanlar arasındaki düzenin sağlanması başka bir deyişle tanrılara ve onların temsil ettiği siyasi yapıya saygı gösterilmesi anlamları taşıyacağını dile getirmiştir. Kral bu söz ile, ilahi adaleti sağlamış ve tanrılara dayanan meşruiyetini sağlamlaştırmıştır. Bu ifadeler Hitit kültüründe otoriteye bağlılığın, toplumsal istikrarın ve kutsal düzenin sağlanma çabasının bir sonucu olmuştur.

KUB 1.16 (Frg. 2) Rs. III⁷²⁷

26 [[ki-nu-un iṣ-ta-an-za-na-ma-an Ú-UL ku-iṣ-ki da-a-aṣ

27 [DUMU-I [A ^mmu-ur-ṣi-li na-an-za zi-ik da-a

28 [ud-da-a-a [r pa-aḫ-ṣi ma-a-an at-ta-aṣ ut-tar pa-aḫ-ḫa-aṣ-ta

29 [e-ez-za-aṣ-ṣ [i wa-a-tar-ra e-ku-uṣ-ṣi ma-a-an ^{LÚ}ma-ia- [an-d [a-tar

30 [kar-di-it [-ti nu-za UD-an 2-ŠU 3-ŠU e-et nu-za a-ar- [ṣi-i-ia [-aḫ-ḫu'-ut

31 [^{LÚ}ŠU.GI-tar-ra kar-di-it-ti nu-za ni-in-ki-iḫ-ḫ [u-ut [

32 [le-e at-ta-aṣ-ṣ [a ut-tar pé-e-eṣ-ṣi-ia

33 [nu ḫa-an-te-e [

z-zi-ia-aṣ-mi-iṣ ARAD^{MEŠ}-IA ṣu-me-eṣ nu LUGAL-aṣ ud-da- [a[-ar-mi-it

34 [pa-aḫ-ḫa-aṣ-d [u-ma-at nu NINDA-an az-za-aṣ-te-ni wa-a-tar-ra e-ku-ut'-te-ni

35 [nu ^{URU}ḫa-at-t [u-ṣa-aṣ-ṣa ṣa-ra-a ar-ta-ri KUR-e-⟨ṣe⟩-me-et-ta

36 [wa-ar-ṣi-i [-ia-an ma-a-an A-WA-AT LUGAL-ma Ú-UL pa-aḫ-ḫa-aṣ-nu-ut-te-ni

37 [^{URU}ḫa-tu-tu-ṣ [i'-ṣa-an Ú-UL ḫu-i-iṣ-te-ni nu ḫar-ak-te-ni

38 [ku-iṣ-ma-kán [LUGAL-aṣ ud-da-a-ar ḫu-ur-ta-li-ez-zi na-aṣ ki-nu-na-pát

⁷²⁷ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 40.65 (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar*, 65-66; Alp, *Hitit Çağında Anadolu*, 68-71.

39 [a-ku le-e MA]ŠKIM[?]-aš-mi-iš a-pa-a-aš ha-an-te-ez-zi-ia-aš-ša-aš ARAD le-e
 40 [nu-še ^{UZU}Ú]R-da-an ha-at-ta-an-da-ru i-e-ni hu-uḫ-ha-ma-an
 41 [ud [-da-a-ar-še-et UL DUMU^{MEŠ}-ŠU e-di na-a-er hu-uḫ-ha-aš'-mi-iš
 42 [la-ba-a [r-na-an DUMU-ša-an ^{URU}ša-na-ḫu-it-ti iš-ku-na-aḫ-ḫi-iš
 43 [EGIR-an-da-m [a-kán ARAD^{MEŠ}-ŠU ^{LÚ}.MEŠ GAL.GAL ud-da-a-ar-še-et hu-ur-tal-li-e-er
 44 [nu-uš-š [a-an ^mpa-pa-aḫ-di-il-ma-ḫa-an a-še-še-er nu ma-ši-e-eš MU^{HLA} pa-a-er
 45 [ma-ši-eš-ša [-kán hu-wa-a-er ŠA ^{LÚ}GAL.GAL-TIM É-SÚ-NU ku-wa-pí Ú-UL-at
 ḫar-ke-e-er
 46 [šu-me-eš-ma la-ba-ar'-na-aš LUGAL GAL ud-da-a-ar-me-et pa-aḫ-ha-aš-nu-ut-te-en
 47 [ma-a-na-a [t pa-aḫ-ha-aš-du-ma nu ^{URU}ḫa-at-tu-ša-aš ša-ra-a ar-ta KUR-še-me-et-ta
 48 [wa-ar-a [š-nu-ut-te-ni NINDA-an az-za-aš-te-ni wa-a-tar-ra e-ku-ut-te-ni ma-a-an
 49 [Ú-UL-m [a pa-aḫ-ha-aš-du-ma KUR-e-še-me-et ta-me-u-ma-an ki-i-ša-ri šu-me-ša
 50 [DINGIR^{MEŠ}-aš u [d-da-a-ni-i na-aḫ-ha-an-te-eš e-eš-tén nu
 NINDA.GUR₄.RA^{HLA}-ŠU iš-pa-an-du-uz-zi-iš-me-e [t [
 51 [pár-šu-u [r-še-me-et-ta me-ma-al-še-me-et ša-ra-a ar-ta-ru nu-uš-ša-an pa-ra-ia
 52 [le-e [na-it-ti EGIR-pa-ia-kán le-e ma-uš-ta ma-a-an-ga-an
 53 [pa-ra-a [na-it-ti i-da-a-lu-ma-an ka-ru-ú-i-li-iš
 54 [a-pa-a [-at-pát e-eš-du

“(III 26-32) [Kral ailesinden [hiç kimse, şimdi benim isteğimi dikkate almadı. [Sen oğlu[m Muršili, (istediğimi) bizzat sen (dikkate), al. Babanın sözünü korursan, babanın sözünü tutarsan [ekmeği [yiyecek ve suyu içeceksin. Eğer kalbine olgun bir adamlık çökünce, günde iki, üç defa ye. Kendine iyi bak. Eğer kalbine ihtiyarlık çökerse, kana kana iç. O zaman [babanın [sözünü (dinlemeyip) at. (III 33-45) Sizler benim kölelerimsiniz. Ben kralın sözünü korur(sanız) ekmeği yiyeceksiniz ve suyu içeceksiniz. Ve Hattuša kenti ayakta duracaktır. Ülkem de sulh ve sükûn içinde olacak. Eğer ben kralın sözünü korumazsanız. Gelecekte yaşayamayacak yok olacaksınız. Kim ben kralın sözünü bozarsa ve o şimdiden ölsün. O benim vekilim ve benim ileri gelen kölem değildir. Onun cinsel organı kesilsin. Büyük babam Pu-

şarruma'nın sözü böyle (değil miydi?) Onun çocukları başkaldırmaya itilmediler mi? Kendi oğlunu, Şanhuitta kentinde Labarna ilan etmedi mi? Sonradan onun emirleri ve köleleri, onun sözünü bozdular ve Papaḫdilmah'ı onun yerine (tahta) oturtular. Kaç yıl geçti (biliyor musunuz?) Kaç kişi (öbür dünyaya) yürüdü? (Şimdi) büyüklerin evleri nerede? Onlar yok olmadılar mı? (III 46-54) [Sizler [ben büyük kral majestenin sözünü koruyunuz. Eğer onu korursanız. Hatti kenti ayakta durur. Ülkemi sulh ve sükûna ulaştırırsınız. Ekmeği yer, suyu içersiniz. Eğer (iyi bir konumda) tutmazsanız, ülkem başkalarının olacaktır. Sizler tanrıların (kült) işine saygılı olunuz. Onların kurban ekmekleri, libasyon kapları, çorbaları, yemekleri yukarıda hazır dursun. Onlar hakkında durumu başka tarafa çekme ve tekrar düşme, derhal (onları) sevk et. Fenalığa (ve kötülüğe) karşı düşman ol. Adı geçen hususlar böyle (güzel) olsun. ”

Rahipler ve Tapınak Görevlileri Hakkında Talimatlar (CTH 264)⁷²⁸

“Su içmek” ifadesinin bereketin sağlanması anlamında kullanılması: Tapınak görevlileri için düzenlenen bu talimat metninde bayramların zamanında kutlamasının önemi üzerinde durulmuştur. Görevlilerden, hasat veya başka bir neden ile bayramın ertelenmesi talep edilse bile, bu talebin asla kabul edilmemesi gerektiği emri verilmiştir. Bayramın zamanında kutlanmaması halinde meydana gelebilecek olumsuzluklar “ölüm satın almak ve ölümü satmak” ile ifade edilmiştir. Böylece bu durumun ne kadar tehlikeli olabileceği anlatılmıştır. Çünkü bayramların zamanında kutlanması tanrıların isteğidir. Bu isteğin yerine getirilmesi şartı ile “ekmek yiyebilir su içebilirsiniz” ifadesi metne eklenmiş bu sayede bereketin sağlanabilmesi ile yaşamın devam edebilmesi anlamı metne kazandırmıştır.

KUB 13.4 Vs. II ⁷²⁹

52' an-da-ma-za šu-ma-aš ku-i-e-eš LÚ^{MEŠ} É DINGIR-LIM nu ma-a-an EZEN₄^{MEŠ} [

53' EZEN₄-aš me-e-ḫu-u-ni UL e-eš-ša-at-te-ni nu EZEN₄ ḫa-me-eš-ḫ [a-an-da-aš [

54' [I [-NA zé-e-ni i-ia-at-te-ni [E]ZEN₄ zé-e-na-an-da-aš-m [a [

55' ḫa-me-eš-ḫi e-eš-ša-at-te-ni nu ma-a-an EZEN₄ i-ia-u-an-zi me-e- [ḫu-na-aš [

⁷²⁸ Tam metin için bkz., KUB XIII 4 B1. KUB XIII 6+KUB XIII 17+KUB XIII 19+FHL 100 B2.KUB XXXI 120+KBo L 276b B3. KBo L 276a C1. KUB XIII 5 C2. KUB XXXI 92+KBo L 283 C3 KUB XXXI 95 D1. AS 20 D2. KUB XXVI 31 E1. KUB XIII 18 E2. KBo L 279 F1. KUB XXXI 94 F2. HT 28 G.KUB XXXI 93 H. KUB XL 63 I. KBo LVII 232 J. KBo L 274 K. KBo LVII 11L. KBo L 278 M. Bo 8054 N. KBo LIV 214 O. E 1401.

⁷²⁹ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 13.4 (erişim 31 Aralık 2021); Miller, *Royal Hittite Instructions*, 248-265; Karauğuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 168.

56' me-e-ḥu-u-ni a-ra-an-za na-an i-ia-zi ku-iš na-aš šu-ma-aš
57' A-NA LÚ.MEŠ SANGA LÚ.MEŠ GUD [U₁₂ MUNUS.MEŠ AMA.DINGIR-LIM Û
A-NA LÚ.MEŠ É [DINGIR-LIM [
58' ú-ez-zi nu-uš-ma-aš-za ge-e-nu-uš-šu-uš e-ep-zi BURU₁₄.MEŠ-wa-mu-kán
59' pé-ra-an na-aš-šu ku-ša-a-ta na-aš-šu KASKAL-aš na-aš-ma ta-ma-i
60' ku-it-ki ut-tar nu-wa-mu EGIR-pa ti-ia-at-tén nu-wa-mu-kán a-ši
61' ku-it-ma-an me-mi-aš pé-ra-an ar-ḥa ti-ia-ad-du
62' ma-aḥ-ḥa-an-ma-wa-mu-kán a-ši me-mi-aš pé-ra-an ar-ḥa ti-ia-zi
63' nu-wa EZEN₄ QA-TAM-MA i-ia-mi na-aš-ta UN-aš ZI-ni le-e-pát
64' i-ia-at-te-ni le-e-aš-ma-aš-kán u-wa-it-ta-ri
65' nu-uš-ma-aš DINGIR^{MEŠ}-aš ZI-ni ḥa-ap-pár le-e da-at-te-ni
66' nu-kán šu-ma-aš UN-aš u-wa-it-ta-ri ḥa-ap-pár-ra-aš-ma-aš da-at-te-ni
67' DINGIR^{MEŠ}-ma-kán šu-ma-aš I-NA EGIR.UD-MI an-da ša-an-ḥe-eš-kán-zi
68' nu-uš-ma-ša-at A-NA ZI^{HLA}-KU-NU DAM^{MEŠ}-KU-NU DUMU^{MEŠ}-KU-NU SAG.GÉ

M

[E].ARAD^{MEŠ}-KU-NU

69' i-da-a-la-u-an-ni-pát a-ra-an-ta-ri na-aš-ta DINGIR^{MEŠ}-aš-pát ZI-ni
70' i-ia-at-tén nu NINDA-an e-ez-za-at-te-ni wa-a-tar-ma e-ku-ut-te-n [i [
71' É-er-ra-za i-ia-at-te-ni UN-aš-ma-at-kán ZI-ni le-e- [pát i-i [a-at-te-ni
72' nu-za ÚŠ-tar le-e uš-ni-ia-at-te-ni ÚŠ-tar-ma-za wa-a-ši-i [a-te [-ni le-e

“(A II 52-72) Ayrıca siz tapınak adamları bayramları bayram zamanı kutlamazsanız, ilkbahar bayramını sonbaharda kutlarsanız, sonbahar bayramını ilkbaharda kutlarsanız, bayram kutlamak zamanı geldiğinde ve onu kutlayan siz rahipler, merhemli rahipler ve tanrı anaları olan rahibelere, tapınak adamlarına gelirse ve dizlerinize kapanıp (şöyle de derse), hasat zamanı önümde (ve gelmek üzerdir). (Ancak) bana oradaki mesele için önümde yürüyüp (özen gösterin) bayramı öylece kutlayacağım. O adamın isteğiyle hareket etmeyiniz. (o kişi) size güçlük çıkartmasın. Siz tanrıların isteği (olmaksızın) alışveriş yapmayın. (Böyle istenmeyen bir) alışveriş yapıyor(ken) insan(lar bile) size üzüntü verir. (Dahası) tanrılar

gelecek gün(lerde) sizden öç alıp durur. (Tanrılar) sizin, karılarınızın, çocuklarınızın ve hizmetçilerinizin karşısında kötü niyetle bulunur. Tanrılar (ne) istiyorsa yapınız. (Ancak bu şekilde) ekmeği yiyecek ve suyu içeceksiniz ve ev (de) yapacaksınız. İnsanın isteğini yapmayınız. Ölümü satın almayınız ve ölümü satmayınız.”

3.9.6. Ruhsal Temizlik Aracı Olarak Su Kullanılması

Su, Hititler tarafından sadece fiziksel temizlik aracı olarak görülmemiştir. Metinlerden anlaşıldığı kadarıyla su ile yıkanan kişilerin hem bedensel hem de ruhsal açıdan arındığına inanılmıştır. Ölen kişinin yıkanması, tapınak görevlilerinin tapınağa girmeden önce yıkanması ve tapınaklara su serpilmesi fiziksel temizlikle beraber ruhsal veya kültürel temizliği de sağlamıştır.

I. Hattuşili'nin Yerine Geçecek Veliahdı Belirlediği Vasiyeti (CTH 6)

Ölünün yıkanması: I.Hattuşili'nin vasiyetinin son kısmında kraliçe Haštayar'a hitap edilmiş, ondan artık “yaşlı kadınlarla” yani büyücülerle olan münasebetini bırakması istenmiştir. Ölüm döşeginde olan I. Hattuşili'nin son isteği ise öldükten sonra iyice yıkanmak ve kraliçenin kalbinde yaşamaya devam etmek olmuştur.⁷³⁰ Ölen kişinin yıkanması hem ruhsal hem de bedensel arınmayı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

KUB 1.16 (Frg. 2) Rs. IV ⁷³¹

64' [t [a-ba-ar-na a-na ḥa-aš-ta-ia-ar i-ka₄b- [bi [la- [a [

65' [te-p [p²-pé-ri-ik-ki-i-an-ni la-a i-nu-ma LUGAL ke-e-a-am i-ka₄-a [b-bi

66' [ù [DUMU^{MEŠ}.É.GAL i-ka₄-ab-bu-ú-šum an-nu-ú^{MUNUS.MEŠ}ŠU.GI

67' [t [a-aš-ta-na-al ù LUGAL ke-e-a-am i-ka₄-ab-bi a-di i-na-an-n [a [

68' ^{MUNUS.MEŠ}ŠU.GI iš-ta-na-al ú-ul i-de la-a te-ep-pé-re-ek-ki- [an-ni [

69' la-a te-ep-pé-ri-ik-ki-an-ni ši-ta-i-li-in-ni ši-ta-i-li-in-n [i² [

70' ù a-wa-te^{MEŠ-ti}-ia lu-ú uk-ta-na-al-la-ma-ak-ki dam-qí-iš

71' me-sí-i-en-ni i-na ir-ti₄-i-ki ku-la-a-an-ni i-na ir-ti-i-ki

72' i-na er-še-tim uš-ri-in-ni

⁷³⁰ Reyhan, *Hitit Devleti'nde Siyaset ve Yönetim*, 39.

⁷³¹ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHDig KUB 40.65 (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar*, 65-66; Alp, *Hitit Çağında Anadolu*, 68-71.

“ (IV 64-72) Büyük kral Labarna, kraliçe Haštajar’a söyle söyler: “Bana karşı gelme!” Kral ya da saray oğlanları da söyle söylenmesin: “Bunlar hakkında hep ihtiyar kadınlara sor(ul)acak.” Kral da size söyle söyle(me)sin: “Şimdiden sonra artık ihtiyar kadınlara herhangi bir şey sor(ul)mayacak. Ben(de) artık hiçbir şey iletmeyeceğim. Bundan sonra bana karşı gelme (ama) tekrar tekrar bana sor. Ve sana sözlerimi ifade ediyorum. Beni iyice yıka, beni göğsünde tut. Ve beni kucağında toprakta koru.”

Rahipler ve Tapınak Görevlileri Hakkında Talimatlar (CTH 264)

Tapınakların ve tapınak görevlilerinin temizliği ve arınması amacıyla suyun kullanılması: Rahipler ve tapınak görevlilerine gönderilen talimatta, tapınakta görevli olan bütün personelin hem fiziksel hem de ruhsal temizliğe dikkat etmesi, özellikle mutfakta çalışan görevlilerin tırnak, saç ve sakallarının kesilmiş olması istenmiştir. Ayrıca yemek yapılan alana süpürüldükten sonra su serpilmesi istenmiş böylece ruhsal kirliliğin suya aktarıldığına inanılmıştır. Bunun dışında bu görevlilerin yıkanmış olması ve temiz elbiseler giymesi de gerekmiştir. Bu şekilde fiziksel temizliğin yanında ruhsal temizlik de sağlanmıştır. Bunların dışında, bir kadın ile birlikte olduktan sonra mutlaka yıkanmak ve tanrının huzuruna arınmış olarak çıkmak zorunlu tutulmuş, aksi halde bunun cezası ölüm olmuştur.

KUB 13.4 Rs. III ⁷³²

55 an-da-ma-za šu-ma-aš k [u-i [-e-eš EN^{MEŠ}.TU, DINGIR^{MEŠ}-aš hu-u-ma-an-da-aš

56^{LÚ}SAGI.A ^{LÚ}GIŠBANŠUR ^{LÚ}MUḪALDIM ^{LÚ}NINDA.DÙ.DÙ ^{LÚ}KÚRUN.NA

nu-uš-ma-aš DINGIR^{MEŠ}-aš

57 ZI-ni me-na-aḫ-ḫa-an-da me-ek-ki na-aḫ-ḫa-an-te-eš e-eš-tén

58 na-aš-ta DINGIR^{MEŠ}-aš ^{NINDA}ḫar-ši ^{DUG}iš-pa-an-tu-uz-zi na-aḫ-ša-ra-at-ta-an

59 me-ek-ki ti-ia-an ḫ [ar-tén [nu-uš-ma-aš-kán pár-šu-u-ra-aš pé-e-da-an

60 ša-an-ḫa-an ḫar-nu-wa-an e-eš-du na-aš-ta ŠAḪ-aš UR.GI,-aš^{GIŠ}kat-ta-lu-uz-zi

61 le-e šar-re-eš-ket9-ta [šu-m [a-ša-za wa-ar-pa-an-te-eš e-eš-tén

62 nu TÚG^{HLA} pár-ku-wa-ia [ú-e-eš

[-tén nam-ma-aš-ma-aš-kán iš-ḫe-e-ni-uš UMBIN^{MEŠ}-ia

⁷³² Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KUB 13.4 (erişim 31 Aralık 2021); Miller, *Royal Hittite Instructions*, 248-265; Karauğuz, *Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar*, 168.

- 63 da-a-an e-eš-du nu-uš-m [a-aš [-kán DINGIR^{MEŠ}-aš ZI-an-za le-e ḥa-an-ḥa-ni-ia-i
- 64 ma-a-an Ú-NU- [TE [^{MEŠ} GIŠ-ŠI Ú-NU-TE^{MEŠ} GIR₄ ku-e ḥar-te-ni
- 65 na-aš-ta ma-a-an ŠAH₇-aš UR.GI₇-aš ku-wa-pí-ik-ki an-da ša-a-li-ka₄
- 66 EN.TU₇-ma-at ar-ḥa U[L p [
- é-eš-še-ia-zi nu a-pa-a-aš DINGIR^{MEŠ}-aš pa-ap-ra-an-da-za
- 67 a-da-an-na pa-a-i a-pé-e-da-ni-ma DINGIR^{MEŠ}-eš za-ak-kar du-ú-úr
- 68 a-da-an-na a-ku-wa-an-na pí-an-zi ma-a-an-na-za MUNUS-i ku-iš GAM-an še-eš-zi
- 69 nu-kán ma-aḥ-ḥa-an DINGIR^{MEŠ}-aš ša-ak-la-in aš-ša-nu-zi DINGIR-LIM-ni a-da-an-na
- 70 a-ku-wa-an-na pa-a-i na-aš IT-TI MUNUS-TI QA-TAM-MA pa-id-du
- 71 nam-ma x x x x x-pát na-aš-ta ku-it-ma-⟨an⟩ ^DUTU-uš ša-ra-a
- 72 nu-za ḥu-u-da-a-ak wa-ar- [ap [-du na-aš-kán lu-uk-kat-ti DINGIR^{MEŠ}-aš
- 73 [a-da-an-n [a-aš me-e-ḥu-u-ni ḥu-u-da-a-ak a-ru ma-a-an-ma-aš kar-aš-ta-ri-ma
- 74 [na-at-š [i wa-aš-túl ma-a-an-ma-za IT-TI MUNUS-TI ku-iš še-eš-zi
- 75 [na-a [n-kán MAḤ-RI-ŠU ^{LÚ}GAL-ŠU EGIR-an ta-ma-aš-zi nu me-ma-ú-pát
- 76 [ma-a-a [n a-pa-a-aš-ma me-mi-ia-u-an-zi UL ma-az-za-az-zi
- 77 nu ^{LÚ}a-ri-iš-ši me-ma-a-ú nu-za wa-ar-ap-tu₄-pát ⟨⟨ma-a-an⟩⟩
- 78 ma-a-an še-ek-kán-ti-it-ma ZI-it pa-ra-a da-a-i
- 79 wa-ar-ap-zi-ma-za na-a-ú-i na-aš DINGIR^{MEŠ}-aš ^{NINDA}ḥar-ši
- 80 ^{DUG}iš-pa-an-tu-uz-zi ma-ni-in-ku-wa-an ša-ak-nu-an-za ša-a-li-ka₄
- 81 [na [-aš-ma-an ^{LÚ}a-ra-aš-ši-iš ša-ak-ki na-aš-ták-kán u-wa-it-ta
- 82 [na-an š [a-an-na-a-i EGIR-zi-an-ma-at iš-du-wa-a-ri
- 83 [nu-uš-ma-ša-a [t SAG.DU-aš ÚŠ-tar 2-uš-ša-at ak-kán-d [u [

“(A III 55-83) Ayrıca tanrıların tüm mutfak beyleri olan sizler saki, sofracı, aşçı, fırıncı ve meyhaneci tanrıların isteğine karşı çok dikkatli olunuz. Tanrıların somun ekmeğini ve sıvı adak kabına karşı çok dikkatli olunuz. Yemek yeri süpürülmüş ve su serpilmiş olsun. Domuz ve köpek eşikten geçmesin. Siz yıkanmış olunuz ve temiz elbiseler giyiniz. Ayrıca kıllarınız ve tırnaklarınız kesilmiş olsun. Siz tanrıların isteği (konusunda) dikkatli olunuz. Eğer ağaç eşyalar

ile pişmiş topraktan eşyalara sahipseniz, eğer domuz ve köpek de herhangi bir şekilde yaklaşırsa, mutfak beyi onları atmazsa tanrılara kirli olarak (onlardan) yemek için verirse, tanrılar ona içmesi için sidik, yemesi için dışkı verir. Eğer kim kadınla yatarsa ve tanrılar için bir ayini nasıl düzenlerse, tanrıya yemek ve içecek verirse, kadını(ın yanına da) aynı şekilde gitsin. Sonra [[. Güneş doğunca hemen yıkansın. Ertesi gün tanrıların yemek zamanı hemen (oraya) varsın. Eğer onu ihmal ederse suç işlemiştir. Eğer kim karısıyla yatarsa onun amiri (ya da) başkanı onu (ayın için) sıkıştırırsa (o doğruyu) söylesin. Eğer o sözü ona söylemeye cesaret edemezse, arkadaşına söylesin ve o yıkansın. Eğer ekmeği ile sıvı adak kabının yanına kirli olarak yaklaşırsa ve arkadaşı da (bu meseleyi) bilirse, (şüphesiz bu olay) büyük bir ızdırıp verir. (Ama bu durumu) o gizlerse ancak sonradan ortaya çıkarsa, o başı ile ödesin ve ikisi de ölsün.”

3.9.7. Nehirlerin Ülke İsmi Olarak Kullanılması

Eskiçağda nehirler, bir bölgeye veya şehre ismini vermiştir. Hitit kralları, vassal krallara gönderdikleri mektuplarda; onlardan bazılarına nehrin ismi ile adlandırılan bölgenin hakimiyetini verdiklerini ifade etmiş böylece sınır çizmişlerdir. Buradan nehirlerin bölge veya şehir ismi olduğu açıkça görülmüştür. Metinlerde Hattuša’daki depo kentler sayılırken de nehir ismi ile anılan şehirler dikkat çekmiştir. Ayrıca nehir havzaları savaş sırasında su ihtiyacının karşılanması açısından önemli görülmesi nedeniyle, nehir havzalarında yapılan savaşlar metinlerde yerini almıştır.

Madduatta’nın Suçu Hakkında Kil Tablet (CTH 147)⁷³³

Nehir havzalarının bölge ismi olarak kullanılması: Hititlerin kontrol altında tutmakta zorlandığı vassal, Madduatta için gönderilen talimat metninde, ona verdiği sözler hatırlatılmış ve kurallara uymadığı için sitem edilmiştir. Kral Madduatta’ya Şiğanta nehri ülkesini vermiş ve bu sınırı aşmaması konusunda önceden onu uyarmıştır. Ancak talimattan anlaşıldığı kadarı ile O, buna uymamış ve kendisine verilen toprakları kraldan izinsiz bir şekilde kendisi adına genişletmiştir. Metinde, Madduatta’ya verilen bölge ise nehir adı ile anılmış ve başka nehir vadilerini işgal etmemesi istenmiştir. Nehir havzaları Hititler tarafından bu metinden de anlaşıldığı gibi bölge ismi olarak kullanılmıştır.

KUB 14.1 (Frg. 1) Rs.⁷³⁴

⁷³³ Tam metin için bkz., KUB XIV 1+KBo XIX 38.

⁷³⁴ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig KBo 19.38 (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar*, 72; Beckman, *Hittite Diplomatic Texts*, 153-160.

11 ma-a [-an [*A-BI* [^DUTU-*ŠI* a-ša-a-an-na KUR ^{ID}ši-ia-an-ta-ia [pa-ra [-a [pé-e [šʔ-ta

12^mma-ad-du-wa-at-t [a-aš *A-NA* KUR.KUR^{HIA} LÚKÚR^{LÚ} a-ú-ri-ia-la-aš^{LÚ} ša-pa-a-ša-al-li-iš

13 ki-iš-š [aʔ-anʔ [nu-wa-mu ku-wa-pí ^DUTU-*ŠI* *BE-LÍ-IA* la-a-aḥ-ḥa ḥal-zi-iš-ša-at-ti

14 ma-aḥ-ḥa-an-ma-at-t [a *A-BI* ^DUTU-*ŠI* KUR ^{ID}ši-ia-an-ta a-ša-a-an-na pa-iš nam-ma-at-ta[

15 ka-a [-ša-wa-at-ta *A-BI* ^DUTU-*ŠI* KUR ^{ID}ši-ia-an-ta pa-iš zi-ga-wa-za *A-NA* [

16 ^{LÚ}ša-pa-a-ša [-al-le-eš-ša e-eš nu-wa-kán KUR.KUR^{HIA} LÚKÚR me-na-aḥ-ḥa-an-ta ḥar-ak nu-wa-a [t-ta me [-mi-an
17 [le-e ku-it-ki ša-an-na-aš-ke-ši nu-wa-mu ḥu-u-ma-an ḥa-at-re-eš-ki [

18 ḥu-u-da-a-a]k wa-al-aḥnu-wa-za *QA-TE*^{MEŠ}-KA zi-ik ḥu-u-da-a-ak e-eš-ḥar-nu-ut

19 [nam [-ma-ma-wa-az *IŠ-TU* K [UR pa [-ra-a ta-ma-a-i KUR-e ta-ma-a-in-na ḥa-pa-a-ti-in ZI-it le-e e- [eš-ta-ri [

20^mma-ad-du-wa-at-ta-ša-k [án *A-N* [*A A-BI* ^DUTU- [*ŠI* [li-in-ga-in šar-ra-at-ta-at

nu-za KUR^{URU} ar-za-u-waḥu-u-ma-an da-a-aš na-a [t

21 KUR^{URU} ḥa-pa-al-la-ma-az li- [in [-ki-ia kat-ta-an ki-iš-ša-an zi-ik-ke-eš KUR^{URU} ḥa-pa-a-al-la-ma-az ^mma-ad-du-wa-at-ta-aš li-i [n-ki-ia

22ki-iš-ša-an zi-ik-ke-et [KUR] ^{URU}ḥa-pa-a-al-la-wa-kán na-aš-šu ku-e-mi na-aš-ma-w a-ra-at *QA-DU* NAM.RA^{HIA} GU^{4HIA} UDU^{HIA} ar-nu-mi [*A-NA* [^DUTU-*ŠI*

23 pa-ra-a pé-eḥ-ḥi nam-ma-ma-kán KUR^{URU} ḥa-pa-a-al-la ku-en-ta-ia *Ú-UL* e-ep-ta-ia-at *Ú-UL* na-at *A-NA* ^DUTU-*ŠI* pa-ra-a *Ú- [UL*

24 na-at-za ^mma-ad-du-wa-at-ta-aš da-a-aš

“(Ay. 11-18) Majestemin babası yerleşmek için *Šiřanta nehri ülkesini* sana verdi. [*Fakat sen Madduıatta [sınır muhafızı ve yabancı ülkelere karşı bir gözcü değildin. Sen, majestem babama: “Siz, beyim, majesteniz beni bir sefer için çağırduğınızda hemen geleceğim. ...” (diye) yazdın. Majeste babam yerleşmek için Šiřanta nehri ülkesini sana verdiğinde sen bana yemin ettin. [Ben de senin için yemini: [“Majestesinin babası sana Šiřanta nehri ülkesini verdi. Sen bir sınır muhafızı ve ülkeler için majestesi babasının öncü birliği ol. Yabancı ülkeleri*

yaklaştırma. Senin önünde biri düşmanca bir söz sarf ederse, majestesinin babasından hiçbir şeyi gizleme. Her şeyi bana yaz. Bir ülke savaş başlatırsa, derhal ona saldır ve derhal ona saldır ve derhal ellerini kana bula.” (Ay. 19-24) “Üstelik sen başka bir ülkeyi ya da Şiğanta nehri ülkesinin ilerisindeki başka bir nehir vadisini işgal etme” şeklinde yerleştirdim. Ve Madduyatta, majestesinin babasına yemini bozdu ve Arzağa ülkesinin tamamını aldı. [[Fakat sen Hapalla ülkesinin meselesini şöyle yemin altına aldı: “Hapalla ülkesini ya yeneceğim ya da koyun, sığır ve sivil tutsaklarla birlikte taşıyacağım ve majestene onu teslim edeceğim.” Sonradan sen Hapalla onun ülkesini yenmedim. Sen majesteme onu teslim etmedin. (Üstelik) Madduyatta bizzat kendi için onu aldı.”

Telepinu'nun Hitit Kraliyet Ailesi İçinde Cinayetlerin Son Bulması Hakkında Talimatı (CTH 19)

Nehirlerin ülke ismi olarak kullanılması: Hattuša kenti başkent olmasının yanında depo kent olarak da kullanılmıştır. Savunmasının kolay olması nedeni ile dağlık bir araziye kurulan kent üretimden ziyade bir tüketim şehri olmuştur. Bu nedenle ganimetler, vergi yolu ile elde edilen mallar bu şehirde depolanmıştır. Diğer depo kentlerin isimleri talimat metninde Telepinu tarafından sayılmış ve sayılan kentler arasında *Hulağa Nehri Ülkesi* ise nehir adı ile anılan bir depo kent olarak dikkat çekmiştir.⁷³⁵

KBo 7 15+KBo 12 4 Rs. III ⁷³⁶

17 [. UR]U^{DIDL.ĦLA} ŠA É^{MES NA}4KIŠIB [.]

18 [. UR]U^{Ta-ga-a}l[?]-mu-ĥa-aš UR]U^{Har-ki-ia-aš} UR]U^U [a-.]

19 [.] UR]U^{Zi-el-mu-ta-aš} UR]U^{Ta-ap-pa-aš-pa-aš} UR]U^{[. (.)}

20 [. UR]U^Š u-uk-zi-ia-aš UR]U^{A-šu-ur-na-aš} UR]U^{A-an-za-ra} [-aš UR]U^{. . (.)} ša-aš

21 [.] UR]U^{Ša-mu-ĥa-aš} UR]U^{Mā-ri-iš-ta-aš} UR]U^{Ku-x} [-.]

22 [. UR]U^{Ħu-ur-ma-aš} UR]U^{Ua-ar-ga} [-aš-] ša-aš UR]U^[.]

23 [. -n] a-aš-ša-aš-š [a-aš] UR]U^{Ša-li-it-ta-aš} UR]U^[.]

24 [. UR]U^{Ša-am-lu-uš-na-a} [š UR]U^{Gul-pi-na-aš} UR]U^{Ša} [r-. (.)

25 [. -] mā[?]-aš UR]U^{Pi'-i-ša-aš} UR]U^{Pa-ua-az-zi-ia-aš} UR]U^[.]

⁷³⁵ Reyhan, “Hititlerde Devlet Gelirleri,” 166-167.

⁷³⁶ Transliterasyon için bkz., Ingeborg Hoffmann, *Der Erlass Telipinus*, Texte der Hethiter 11 (Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1984), 40-42. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 105. Ayrıca bkz., Bechtel ve Sturtevant, *A Hittite Chrestomathy*, 175-194; Alp, *Hitit Çağında Anadolu*, 59-64.

26 [.] x-ri-ia-aš^{URU}Ši-i-en-za-na-aš^{URU}Ua-aš-ti-iš-š [a-aš^{URU}. (.)-]nu-an-da-aš
 27 [. -i] š-ša-aš^{URU}Ku-ua-ša-ri-ia-aš^{URU}U-i-in-t [a-. (.)]x-ḥa?-aš
 28^{UR}[^U. -] x-a?-x-aš^{URU}Ik-ku-ua-ni-ia-aš^{URU}Hu-ur-ni-ia-aš^{UR}[^U.]
 29^{URU}Ha-da-ua-x-aš^{URU}Hu-ru-ut-ta-aš^{URU}Te-ru-um-na-aš^{URU}Na [-. -]aš^{b)}
 30^{URU}U-la-aš-š [a-aš] ^{URU}Pár-mi-ni-ia-aš^{URU}Pár-šu-ḥa-an-da-aš HUR.SAG-aš [.
 .]

31^{URU}Ua-li-m [u?-]da-aš^{URU}I-ia-am-ma-aš^{URU}Ua-šu-ua-at-ta-aš^{URU} [.]

32^{URU}Šu-up-la-an-da-aš^{c)}^{ID}Hu-la-ia-aš-ša ŠU.NIGIN 1 ŠU'-ŠI [.]

33 [UR]U^H [^L]A É^{NA}4KISIB

“(III 17-22) [[depo kentler [Taga[Imuḥa kenti, Harkija kenti, U[a- [kenti, Zelmutta kenti, Tapašpa kenti, [k[enti, [Šu[kziḫ a kenti, Ašurna kenti, Anzar[a kenti [, Šamuḥa kenti, Marišta kenti, Ku- [[kenti, [[Hurma kenti, Uarga[š[ša kenti, [ke[n̄ti (III 23-33) - n[aššaš[a [kenti, Šalitta kenti, [[, Šamluḥna kenti, Gupina kenti, Ša[r- [kenti, Piša kenti, Paḡazzia kenti, [[išša kenti, Kuḡašarija kenti, Uint[a- [, İkkuyanija kenti, Hurnija kenti [[, Ḥadaḡa [kenti [, Hurutta kenti, Terumna kenti, Na- [[kenti, Ulašš[a [kenti, Parminiia kenti, Puruḡhanta kenti, [[, Ualimuda kenti, İḡamma kenti, Uaḡuḡatta kenti, [[kenti, Šuplanta kenti, Ḥulaḡa Nehri Ülkesi. Toplam 60 adet depo kentler.”

II. Muršili'nin İcraatları (CTH 61)⁷³⁷

Nehir kenarlarında savaş yapılması: Batı Anadolu'da bulunan Mira ve Arzaḡa ülkeleri arasındaki savaştan etkilenen halk bir takım göç hareketleri gerçekleştirmiştir. II. Muršili, bu göç esnasında kendi halkının bir kısmının da Arzaḡa ülkesine gittiğini ifade ederek, Arzaḡa kralı Uḡḡa-ziti'den bu halk grubunu geri istemiştir. Arzaḡa kralı Uḡḡa-ziti'nin bu isteḡi reddetmesi bununla da kalmayıp hakaret içeren mektuplar göndermesi üzerine bu iki kralın

⁷³⁷ Tam metin için bkz., A. KBo III 4+KUB XXIII 125. B. KBo XVI 1. KUB XXXIV 38. KBo XVI 2 I= A I 1-40, III=A I 48vd.. III=A II 5-44 IV=A II 53-80. C. KUB XIX 38(+KUB XIV 21=A III 34-66. D. KBo XVI 4=A I 32-44. E. KBo XVI 3 1311\u, KUB XL XVIII, KUB XL 29. II.01: 1. Yıl KUB XIX 29. II.02: 2-4. Yıl A. KUB XIV 16=BoTU 50, BoTU 51. B. KUB XIV 15+KBo XVI 104=BoTU 51A. C. KUB XIX 40+KBo XVI 5. D. KBo XII 37; II=C 5 vd..KBo XXII 90. II.03: 5.Yıl KUB XXXI 10=BoTU 53. II.04: 7.Yıl KUB XIX 31=BoTU 55. KUB XIV 17=BoTU 54. KUB XIX 30=BoTU 57. KUB XXVI 79=BoTU 56; I=KUB XIV 17 III 10. II.05: 9-11.Yıl A. KUB XIV 28+KUB XIV 29+KUB XIX 3=BoTU 58A. B. KBo IV 4+KBo XIX 46 (K\19 kazı çıkuru)=BoTU 58B. C. KBo X 17=B II 76 vd. D.KBo XVI 7=B II 63-66. E. KBo XVI 6=A I 8 vd. II.06: 12. Yıl A. KBo XIX 76+KUB XIV 20(+KUB XIX 39. B. KBo XIV 40=A i 23-36. C. KUB XIX 34+KUB XXIII 81(+KUB XIX 35 (=A 2-14). D.KUB XIV 2=BoTU 59. E. KBo IX 77+KBo XIX 34. II.07: 15-22.Yıl A. KBo V 8=BoTU 61A. B. KUB XIX 36=BoTU 61B. C. KBo XVI 8+KBo XVI 14+Bo 69\404. D. KBo VIII 34+KBo XVI 12.E. KBo XVI 11.

savaşması kaçınılmaz olmuştur. Savaş sırasında gerçekleşen doğa olayları nedeni ile hastalanan Uḫḫa-ziti, savaşı kaybettiği için Ege adalarına kaçmıştır. Savaşın geçtiği alan ise metinde *Aštarpā nehri* olarak isimlendirilmiştir.⁷³⁸ Bu metinden de anlaşıldığına göre nehir kenarları savaşların yapıldığı alanlardan birisi olmuştur.

KBo 3 4=2 BoTU 48⁷³⁹

15 ma-aḫ-ḫa-an-ma i-ia-aḫ-ḫa-at nu GIM-an I-NA^{HUR.SAG} La-ua-ša a-ar-hu-un

16 nu-za^DU NIR.GÁL EN-IA pa-ra-a ḫa-an-da~an-da-a-tar te-ik-ku-uš-ša-nu-ut

17 nu^{GIŠ} kal-mi-ša-na-an ši-ia-a-it nu^{GIŠ} kal-mi-ša-na- an am-ni-e-el KARAŠ^{HLA}-IA

18 uš-ki-it KUR^{URU} Ar-za-u-ua-ia-an uš-ki-it nu^{GIŠ} kal-mi-ša-na-aš pa-it

19 nu KUR^{URU} Ar-za-u-ua GUL-aḫ-ta ŠA^IU-uḫ-ḫu-LÚ-ia^{URU} A-pa-a-ša-an URU-an
GUL-aḫ-ta

20^IU-uḫ-ḫa-LÚ-na gi-nu-uš-šu-uš a-še-eš-ta na-aš ir-ma-li-ia-at-ta-at

21 nu ma-aḫ-ḫa-an^IU-uḫ-ḫa-LÚ-iš GIG-at na-aš-mu nam-ma za-aḫ-ḫi-ia

22 me-na-aḫ-ḫa-an-da Ú-UL ú-it nu-mu-kán^{a)} I^ISUM-ma-^DKAL-an DUMU-ŠU

23 QA-DU ERÍN^{MES} ANŠU.KUR.RA^{MES} ni-e-na-aḫ-ḫa-an-da, pa-ra-a na-eš-ta

24 na-aš-mu I-NA^{ID} A-aš-tar-pa I-NA^{URU} Ua-al-ma-a MÈ-ia ti-ia-at

25 na-an^DUTUŠI za-aḫ-ḫi-ia-nu-un nu-mu^DUTU^{URU} A-ri-in-na GAŠAN-IA

26^DU NIR.GÁL BE-LÍ-IA^DMe-iz-zu-ul-la-aš DINGIR^{MES}-ia ḫu-u-ma-an-te-eš pí-ra-an
ḫu-i-e-ir

27 nu-za^ISUM-ma-^DKAL-an DUMU^IU-uḫ-ḫa-LÚ QA-DU

ERÍN^{MES}-ŠU ANŠU.KUR.RA^{MES}-ŠU tar-aḫ-ḫu-un

28 na-an-kán ku-e-nu-un nam-ma-an EGIR-an-pít AŠ-BAT nu-kán I-NA KUR^{URU} Ar-za-
u-ua

29 pár-ra-an-da pa-a-un nu I-NA^{URU} A-pa-a-ša A-NA URU^{LI}

⁷³⁸ Metin Alparslan, “II. Muşili ve Dönemi” (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2006), 60-63.

⁷³⁹ Transliterasyon için bkz., Albrecht Goetze, *Die Annalen des Muşiliş*, Mitteilungen der vorderasiatischen-ägyptischen Gesellschaft 38 (Leipzig: J.C. Hinrichs, 1933), 46-60. Tercüme için bkz., Karauguz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 80-83.

30 ŠA ¹U-uḫ-ḫa-LÚ an-da-an pa-a-un nu-mu ¹Uḫ-ḫa-LÚ-iš Ú-UL ma-az-za-aš-ta

31 na-aš-mu-kán ḫu-u-ua-iš na-aš-kán a-ru-ni pár-ra-an-da

32 gur-ša-u-ua-na-an-za pa-it na-aš-kán a-pí-ia an-da e-eš-ta

...

46 nu-za ma-aḫ-ḫa-an ^{HUR.SAG}A-ri-in-na-an-da-an tar- aḫ-ḫu-un

47 nam-ma EGIR-pa I-NA ^{ID}A-aš-tar-pa ú-ua-nu-un nu-za BÁD KARAŠ

48 I-NA ^{ID}Aš-tar-pa ua-aḫ-nu-nu-un nu-za EZEN MU^{II} a-pí-ia i-ia-nu-un

49 nu ki-i I-NA MU 1. KAM i-ia-nu-un

“ (II 15-32) (Sefere) gittiğimde, Laḫasa dağına ulaştığımda, beyim güçlü fırtına tanrısı ilahi adil gücünü gösterdi ve bir yıldırım fırlattı. Karargâhlarımın (tümü) yıldırımı devamlı gördü. Arzaḫa ülkesi de (yıldırımı) gördü. Yıldırım gitti ve Arzaḫa ülkesine (düşüp) çarptı. Uḫḫa-ziti'nin kenti Apaša kentine(düşüp) vurdu. Uḫḫa-ziti dizleri (üzerine) oturdu ve o, hasta oldu. Uḫḫa-ziti hasta olunca, sonra bana karşı savaşılmaya gel(e-)medi. O, oğlu Piḫama-Kurunta'yı piyade ve süvarileri ile birlikte bana karşı öteye gönderdi. Ualma kentinin (yakınındaki) Aštarpa nehrinde bana (karşı) savaşa geçti. Ben majestem onunla savaştım. Sahibem Arinna kentinin güneş tanrıçası, beyim güçlü fırtına tanrısı, Mezulla ve tüm tanrılar önümden koştı ve ben, piyade ve süvarileriyle birlikte Uḫḫa-ziti'nin oğlu Piḫa-Kurunta'yı yendim, onu öldür(ecek)tim. Sonra onu tekrar yakaladım. Arzaḫa ülkesinden öteye (doğru) gittim. Uḫḫa-ziti'nin kenti Apaša kentine girdim. Fakat Uḫḫa-ziti bana karşı koymadı, (üstelik) benden kaçtı. O, denizde bir adaya gitti ve o, orada idi. ... (II 46-49) Arinnanda dağına zapt ettikten sonra tekrar Aštarpa nehrine geri geldim. Aštarpa nehrindeki ordugâhı kuşattım. Ay bayramını orada kutladım. Bunları bir yılda yaptım.”

Hitit kil tabletlerinde, nehir isimlerinin sık sık ülke ismi olarak kullanıldığı görülmüştür.⁷⁴⁰

⁷⁴⁰İdari Kitaplarda Nehir İsimleri sık sık ülke ismi olarak geçmiştir. Bu nedenle burada uzun uzun paragraflar vermek yerine katalog numaralarını vermek tercih edilmiştir. CTH 61; (II 10-22) s.82, (III 23-38) s.83: CTH 81; (I 75-76, II 1-30) s.92, (II 31-47) s.93, (II 48-68) s.93. Terc. için bkz., Karauğuz, 2019a.

3.9.8. “Nehir Köleleştirme” veya “Hizmete Alma”⁷⁴¹ İfadesinin Kullanılması

Hititlerde krallar bir bölgeyi ele geçirdiklerinde bu durumu “köleleştirdim (hizmetime aldım)” kelimesi ile ifade etmişlerdir. Bu ifade metinlerde nehirler için de kullanılmış ve böylece nehirlerin şehir veya bölge adı olarak kullanıldığı anlaşılmıştır.

III. Hattuşili’nin Savunmasını İçeren Hayat Hikâyesi (CTH 81)

Nehirlerin ülke sınırlarına dahil edilmesine önem verilmesi: Nerik kentinin kutsal bir şehir olduğuna inanıldığı için Hitit sınırları içinde olmasına büyük önem verilmiştir. Bu nedenle bölgenin hâkimiyeti için hareke geçen III. Hattuşili, kenti ele geçirmekle kalmamış kentin etrafındaki şehirleri ve nehir havzasını da ele geçirip vergiye bağlayarak Nerik’in güvenliğini sağlamıştır. Metinde bu durum ‘*Maraşanta kentini köleleştirdim*’ ifadesiyle anlatılmıştır.

Bo 69-256 III⁷⁴²

36' [ŠE(Š-İA) DINGIR^{LIM}-i(š ki-ša-at nu) ^{URU}Ha-at-t(u-ša-an ku-it)]

37' [t(a-pár-ḫa nu-mu-za-kán) (EN-an-ni)]

38' [(-)a(n-ni-iš-ki-it am-mu-uq-qa¹ ŠA Š)EŠ-İ(A)]

39' [na-ak-ki-ia-an-ni² (ḫa-an-ta-aš Ú-UL ma-an-qa) i-ia-nu-u]n²

40' [k(e-e-ez-za-ma ma-aḫ-ḫ)a-an (A-NA ŠEŠ-İA) ša-(ḫu-u-i-ḫu-uš-šu-ua- li-iš)]

DUMU-aš

41' [(Ú-UL) e-eš-(ta) (nu ^mÚr-ḫi-^DU-up-an DUMU E-ŠE-E)]R-TI

42' [(ša-ra-a da-aḫ-ḫu-un) (na-an I-NA KUR ^{URU})Ha-a]t-ti

43' [(EN-an-ni x) ^{URU}Ha-at-tu-ša-an (ḫu-u-ma-)]an-da-an

44' [(ŠU-i te-eḫ-ḫu-un na-aš A-NA KUR.KUR^{MEŠ} Ḫ)a-at-ti LUGAL. GAL] e-eš-ta

45' [(am-mu-uk-ma-za LUGAL ^{URU}Ha-ak-piš-ša e-šu-un) (nu IŠ-TU KAR)]AŠ

46' [(ANŠE.KUR.RA)^{MEŠ} (nu ^{URU}Ne-ri-iq-qa-aš)]

47' [(ku-it IŠ-TU U₄-UM ^mHa-an)-(ti-li) (ar-ḫa ḫar-ga-an-za e-eš-t)]a

48' [(na-an EGIR-pa ú-e-)da-aḫ-(ḫu-un) (KUR.KUR^{MEŠ}-ia ku-e I-N)]A ^{URU}Ne-ri-ik

⁷⁴¹ Şafak Bozgun, “III. Hattuşili Devrinde Nerik ve Hakmiş Memleketleri” (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2019), 60.

⁷⁴² Transliterasyon için bkz., Otten, *Die Apologie Hattusilis III.*, 20. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 95.

- 49' [(a-ra-aḫ-za-an-da) (e-eš-ta) ^{U(RU)}Ni-e-ra-an ^{URU}Ḫa-aš-t)]i-ra-an
- 50' [(ZAG-an) i-]ia-n [u-un (na-at-za ḫu-u-ma-an) Í(R-a)]ḫ-ḫu-un
- 51' [(n)a-at-z(a)] ar-kam-ma-n [(a-al-li-uš?) ^{HUR.SAG}] Ḫa-ḫar-ṽa-aš-za- kán
- 52' [Í(^{D?}Ma-r)]a-aš-ša-an-d [(a-aš-ša) k(u-it ^{IŠ-TU} ^{URU}Ne-r)]i-ik
- 53' [(Ú IS-)]TU ^{URU}Ḫa-ak [(-piš-ša da-ma-aš-ša-an ḫar-k)]ir nu-za ḫu-u- ma-an [(-da-an)]

“ (III 36-53) Kardeşim tanrı olu(nca) Ḫattuša kentini yönettiğmden [bana] beyliğe [yol açıldı]. Kardeşime olan saygımdan (bu konuda) hiçbirşey yapmadım. Öte yandan kardeşimin (geride bırakacağı) meşru bir çocuğu olmayınca cariyesinden olan oğlu Uḫri-Tešup’u yücelttim. Onu Hatti ülkesinde beyliğe (getirdim). Ḫattuša kentinin tümünü onun eline koydum. O, Hatti kentlerine büyük kral oldu. Ben ise Ḫakpiš kenti kralı idim. Süvarilerin karargâhından [[Ḫantili’nin günlerinden beri harap kalıp (terk edilmiş) Nerik kentini tekrar inşa ettim. Nerik kentinin etrafında olan Nera ve Ḫaštira kentlerini sınır yaptım. Tümünü köleleştirip vergiye bağladım. Nerik ve Ḫakpiš kentlerini sıkıştırmaya başlayan Ḫaḫarṽa dağını Marašanta nehrini de köleleştirdim. (Hizmetime aldım.)”

3.9.9. Başkent Hattuša’nın Su ve Erzak İhtiyacının Giderilmesi

Hititlerin başkenti Hattuša, konumu nedeni ile üretici değil tüketici bir şehir olmuş; başkentim tüketim ihtiyaçları depo kentler, güvenliği ise surlar ile sağlanmıştı.

Telepinu Fermanı (CTH 19)

Şehirlerin su ihtiyacının karşılanmasına önem verilmesi: Telepinu Fermanı’nda yöneticiler başkentim güvenliği konusunda uyarılmıştır. Onlardan şehrin surlarının kaderine terk edilmemesi ve kontrol edilip aksaklıklar varsa ise düzeltilmesi istenmiştir. Bu talimatın ardından ise şehrin erzak ihtiyacı üzerinde durulmuştur. Güvenliği sağlanan şehrin su ve erzak ihtiyacının da on veya yirmi kez muhtemelen şehrin ihtiyacına göre karşılanması istenmiştir.

KBo 7 15+KBo 12 4 Rs. III ⁷⁴³

4 [nam-ma? ^{URU} Ḫa-at-] tu-ši-ma ú-e-da-an-tte-es URU^{DIDL.ḪI.A} pa-aḫ-ḫa-aš-nu-ṽa-an-te-eš

⁷⁴³ Transliterasyon için bkz., Hoffmann, *Der Erlass Telipinus*, 38. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 105. Ayrıca bkz., Bechtel ve Sturtevant, *A Hittite Chrestomathy*, 175-194; Alp, *Hitit Çağında Anadolu*, 59-64.

5 [a-ša-an-du[?] Nu-] uš li-e tar-na-at-ti ú-e-da-an-te-eš URU^{DIDL.HI.A}

6 [. . . . u] a-a-tar ḫal-ki-ia-ma-at 10-iš 20-iš na-eš-ḫu-u [t]

“(III 4-6) Sonra Hattuša kentinde inşa edilmiş surlar korunmuş olsun. Onları (kaderine) bırakıp (terk etme), inşa edilmiş surlar korunmuş olsunlar. [[su ve erzağı on ya da yirmi kez gönder.”

3.9.10. “Su Ordali” Uygulamasının Yapılması

Suç işlediği düşünülen kişinin “nehre gitmesi” bu kişinin nehre atılması anlamına gelmiştir. Nehre atılan bu kişinin aslında nehir tanrısı tarafından yargılandığına inanılmıştır. Kişi eğer suçsuz ise nehirden çıkar, suçlu ise nehir tanrısı onu ölüm ile cezalandırır ve suçlu olduğu için nehirde boğularak ölürdü. Uygulamaya ‘su ordali’ ismi verilmiş hem Anadolu’da hem de Mezopotamya’da bu uygulamaya rastlanılmasına rağmen kanun olarak yalnızca Mezopotamya’da yer almış; Hititlerde ise bir örf ve âdet kuralı olarak karşımıza çıkmıştır.⁷⁴⁴

*Kraliyet Memurları Hakkında Talimatlar (CTH 265)*⁷⁴⁵

Kralın suyundan kıl çıkması nedeniyle “su ordali” uygulanması: Metinde kralın içeceği sudan kıl çıkması iğrenç olarak nitelendirilmiş ve büyük bir suç sayılmıştır. Suçlunun bunu bilerek yapması ölüm cezasını gerektiriyordu. Ancak bilmeyerek de yapmış olma ihtimaline karşı nehir tanrısı tarafından yargılanmasına karar verilerek su ordali uygulanmıştır.

KUB 13.3 (Frg. 1) Rs.III⁷⁴⁶

21 an-da-ma-aš-ma-aš šu-me-eš ku-i-e-eš LÚ.MEŠ A.ÍL.LÁ

22 nu-uš-ma-aš ú-wi₅-te-na-aš na-aḫ-ḫa-an-te-eš e-eš-tén

23 nu ú-wi₅-ta-ar GIŠ₅še-ša-ru-li-it še-ša-ri-iš-ke-tén

24 ka-ru-ú-ša-an LUGAL-uš I-NA URU₅ša-na-ḫu-it-ta

25 ŠÀ^{URUDU}ÁB×A te-e-da-na-an ú-e-mi-ia-nu-un

26 nu LUGAL-aš ZI-an-za iš-ḫi-iz-zi-ta nu-kán A-NA LÚ.MEŠ A.ÍL.LÁ

27 kar-tim-mi-ia-nu-un ki-i-wa gul-la-ku-wa-an UM-MA^mar-ni-li

⁷⁴⁴Cahit Günbattı, “Eski Anadolu’da ‘Su Ordali’,” *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri* 4, no. 1 (2000): 86-87.

⁷⁴⁵Tam metin için bkz., A. KUB XIII 3. B. KBo L 282+Bo 4410.

⁷⁴⁶Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig IBoT 4.5+ (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar*, 135-136.

28 ^mzu-li-ia-aš-wa pa-ra-a ú-wa-an-za e-eš-ta

29 UM-MA LUGAL-ma ^mzu-li-ia-aš-wa ḥa-pa-a pa-id-du

30 ma-a-an-na-aš pár-ku-e-eš-zi nu-za ZI-ŠU pár-ku-nu-ud-du [[

31 ma-a-an-na-aš pa-ap-ra-aš-zi-ma nu-wa-ra-aš a-k [u [

32 nu ^mzu-li-ia-aš ḥa-pa-a pa-it na-aš pa-a [p-ri-it [

33 nu ^mzu-li-ia-an I-NA ^{URU}šu-re-eš-t [a

34 ti-it-ta-nu-e-er na-an LUGAL-uš x [

35 na-aš ak-ta

“(III 21-27) Üstelik siz sakalar su konusunda dikkatli olunuz. Suyu elekten süzünüz. Önceden ben kral Šanaḫuitta kentinde (bir) leğende kıl bul(muş)tum. Ben kral(ın öfkesi artarak suçlu olanı) sorumlu tuttu. Sakalara çok kızdım ve “bu iğrenç bir şeydir” dedim. Arnili de: “Zuliḫa (suçlu olup olmadığını anlamak için) ırmağa gidip ordal yapmış idi” dedi. Kral da: “Zuliḫa (suçlu olup olmadığını anlamak için) ırmağa gitsin” dedi. Eğer temizlenirse ruhunu temizlesin. Eğer suçlu bulunursa o ölsün. (III 28-35) Zuliḫa (suçlu olup olmadığını anlamak için) ırmağa gidip ordal yaptı. Onun suçlu olduğu anlaşıldı. Onlar Šurešta kentinde onunla uğraştılar ve kral [[ve o öldü.””

3.9.11. Krala Sunulacak Suyun Temiz Olması

Temizlenmeyi, arınmayı ve hayatın devamını sağlayan suyun, temiz olmasına dikkat edilmiştir. Suyun içinde gözle görülür bir nesne olmaması için kullanmadan önce görevliler tarafından süzölmüştür. Bilerek veya bilmeyerek krala pis su verilmesi suç sayılmıştır.

Kraliyet Memurları Hakkında Talimatlar (CTH 265)

Suyun temiz olmasına önem verilmesi: Sakalara verilen talimatta su konusunda dikkatli olunması istenmiştir. Suyun elekten süzülmesi gerektiği ifade edilmiş, içerisinde çıkacak herhangi bir nesnenin su ordali uygulaması gerektireceği hatırlatılmıştır.

KUB 13.3 (Frg. 1) Rs.III ⁷⁴⁷

21 an-da-ma-aš-ma-aš šu-me-eš ku-i-e-eš ^{LÚ.MEŠ}A.ÍL.LÁ

22 nu-uš-ma-aš ú-wi,-te-na-aš na-aḫ-ḥa-an-te-eš e-eš-tén

⁷⁴⁷ Transliterasyon için bkz., hethiter.net/: TLHdig IBoT 4.5+ (erişim 31 Aralık 2021). Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar*, 135-136.

23 nu ú-wi₅-ta-ar ^{GIŠ}še-ša-ru-li-it še-ša-ri-iš-ke-tén

24 ka-ru-ú-ša-an LUGAL-uš I-NA ^{URU}ša-na-ḫu-it-ta

25 ŠÀ ^{URUDU}ÁB×A te-e-da-na-an ú-e-mi-ia-nu-un

“(III 21-27) Üstelik siz sakalar su konusunda dikkatli olunuz. Suyu elekten süzünüz. Önceden ben kral Šanaḫuitta kentinde (bir) leğende kıl bul(muş)tum. Ben kral(in öfkesi artarak suçlu olanı) sorumlu tuttu. Sakalara çok kızdım ve “bu iğrenç bir şeydir” dedim. Arnili de: “Zuliia (suçlu olup olmadığını anlamak için) ırmağa gidip ordal yapmış idi” dedi. Kral da: “Zuliia (suçlu olup olmadığını anlamak için) ırmağa gitsin” dedi. Eğer temizlenirse ruhunu temizlesin. Eğer suçlu bulunursa o ölsün.”

3.9.12. Kutsal Havuzların Temizlenmesi

Hayatın devam edebilmesi için gerekli olan su, kült uygulamalarında da kullanılan önemli bir araç olmuştur. Su, Hititler tarafından kutsal kabul edilmiş ve su kaynakları üzerinde kutsal mekânlar oluşturulmuştur. Suyun tanrılar tarafından verildiğini düşünüldüğü için, bu kutsal mekânlarda tanrılara şükredilmiş, ritüel törenler düzenlenmiştir.⁷⁴⁸

*Belediye Başkanı Hakkında Bir Talimatname (CTH 257)*⁷⁴⁹

Kutsal havuzların temizliğine önem verilmesi: Tanrı için kült uygulamasının yapılacağı suyun temiz olması zorunlu tutulmuştur. Belediye başkanına gönderilen bir talimat metninde havuzun içine düşen yaprakların alınarak, kutsal havuzun temizlenmesi istenmiştir.

KBo 13.58 Rs. III⁷⁵⁰

13' an-da-ma-kán ^{LÚ}NIMGIR ku-iš ^{URU}ḫa-at-tu-ši še-er

14' ma-aḫ-ḫa-an ^{LÚ.MEŠ}EN.NU.UN a-ú-ri ḫal-za-a-i

15' na-aš-ta ḫa-an-te-ez-zi ḫa-a-li an-da ḫal-za-a-i

16' pa-aḫ-ḫur-wa ki-iš-ta-nu-ut-tén iš-tar-ni-ia-ia-kán

17' ḫa-a-li an-da ḫal-za-a-i pa-ḫur-wa-⟨wa x x⟩

⁷⁴⁸ Murat Turgut, “Tarhuntašša’daki Su Kültü Mekânları,” *Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 14 (2015): 337-348.

⁷⁴⁹ Tam metin için bkz., 1. A. KBo XIII 58 1. B. KUB XXIII 64 1. C. KBo L 262 1. D. KBo X 5 1. E. KUB XXVI 9+KBo L 264 2. KBo X 4, 3. A. KUB XXXI 113+Bo 4007 3.B. KBo L 261+Bo 4468 3. C. Bo 3977 4. A. KUB XXXI 100 4. B. Bo 3683.

⁷⁵⁰ Transliterasyon için bkz., Hethitologie Portal Mainz, “KBo 13.58,” *TLHdig: Digitale Textualia zu den hethitischen und anatolischen Sprachen*, erişim 31 Aralık 2021. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar*, 150.

18' pa-aḫ-ša-nu-wa-an e-eš-du nam-ma ŠA DINGIR-LIM
 19' ku-iš lu-li-iš ku-un-ga-li-ia-aš nu-kán LÚNIMGIR
 20' ḫa-le-en-zu še-er ar-ḫa da-aš-ke-ez-zi
 21' ma-a-an-ma-kán LÚḪA-ZA-AN-NU A-N [A l [u-li ku-un-ga-li-i [a(-)
 22' ḫa-le-en-zu te-pu an- [da -i [a'-an'-zi
 23' na-aš-ma-kán Dḫal-ki-i [n k [u-iš- [ki [
 24' an-da a-ar-ri n [a-
 25' wa-aš-túl LÚḪA-ZA-AN-NU [

“(III 13-25) Ayrıca Hattuša kenti yukarısındaki hangi tellal olursa olsun bekçileri gözetleme kulesine çağırır. O, ilk önüne (gelene) “ateşi söndürünüz” der. Orta yerde gördüğüne de “ateş konusunda çok dikkatli olunsun” der. Sonra tanrının yosunlaşmış havuzu(ndaki etrafa dökülmüş) yaprakları tellal alıp durur. –Paragraf buradan itibaren kırılmıştır–”

3.9.13. Şehirlerdeki İmar Faaliyetleri için Gönderilen Direktif Metinleri

Hitiler, Anadolu’da ilk merkezi krallığı kurmakla kalmamış mimari ve mühendislik alanlarında da ilklere imza atmıştır. Onların Anadolu’da inşa ettikleri yapıların bugün bile kullanılıyor olması mühendislik alanında ulaştıkları düzeyi anlamak açısından kayda değer görülmüştür. Onlar hem günlük hem de dini ihtiyaçlarını karşılamak için birçok su yapısı inşa etmiştir.⁷⁵¹ Suyu biriktirmek ve saklamak amacı ile depolar, havuzlar, sarnıçlar, kanallar, pınar odaları ve barajlar inşa edilmiştir. Su yapıları, alt yapı çalışmalarının önemsendiğini göstermesi ve o dönemin teknolojisine ışık tutması açısından da önemlidir.⁷⁵²

Hitit direktif metinlerinde su çeşitli yapılar ile ilişkilendirilmiştir. Bu yapılar arasında; yağmur oluğu, akarsu ile hendeklerin doldurulması, çatıların su geçirmemesi, lağım suları, tapınakların tadilatı, kamıştan su kanalı ve buz deposu tezimize konu olmuştur.

Askeri Valiler Hakkında Talimatlar (CTH 261.1)

Sınırların genişlemesi ile topraklar, bazı idari bölgelere ayrılmış ve bu bölgelere merkezden görevliler atanmıştır. Merkezden gönderilen direktiflerle vazifelerini yerin getiren bu görevliler içerisinde, Askeri valiler (BĒL MADGALTI) önemli bir rütbeye sahip olmuş ve

⁷⁵¹ Seda Özsoy, “Hitit Döneminde İnşa Edilen Su Yapılarının Bilimin Tarihsel Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi,” *Mavi Atlas* 5, no. 2 (2017): 500.

⁷⁵² Özsoy, “Hitit Döneminde İnşa Edilen Su Yapılarının,” 495.

birçok görev üstlenmişlerdir. Sınırların korunmasını sağlamak, diğer alt görevlileri denetlemek ve merkezden gelen emirlerin uygulanmasını sağlamak onların görevlerinden bazılarıdır.⁷⁵³

Yağmur Oluğu: Direktif metinde, askeri validen düşman işgaline karşı savunmasız olan kentler için bir an önce surlar inşa etmesi istenmiştir. Ayrıca bu surların etrafına da hendekler kazılması hatırlatılarak savunmanın güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Metnin buradan sonrası kırık olsa da devamında surların nasıl olması gerektiği anlatılmaya devam edilmiş ve yağmur oluklarına değinilmiştir. Hatta yapılması istenen yağmur oluklarının ölçüleri dahi verilmiştir. Bu durum bazı yapılarda standart uygulamaların olduğunu göstermiştir.

KUB 13.2 (Frg. 1) + KUB 31.84 (Frg. 2) Vs. I⁷⁵⁴

22" URU^{DIDL.HI.A} BÂD-kán ku-i-e-eš ma-ni-ia-aḥ-ḥi-ia an-da nu-za

23" ḥu-ru-pa-an EGIR-an kap-pu-u-wa-an ḥar-kán-du ḥa-an-te-ez-zi-e-eš-ma

24" [ku-i [-e-eš MA-AD-GA-LA-TI URU^{DIDL.HI.A} LÚKÚR-ša-an ku-e-da-aš

25" [ḥu-u-da [-a-ak a-ar-ša-ke-ez-z [i nu [ma-aḥ-ḥa-an a-pé-e-da-aš URU^{DIDL.HI.A}-aš

26" [a-ú-wa-r [i-ia-aš EN-aš ú- [e-da [-i na-aš ku-it-ma-an

27" [ḥu-u-da-a-ak-pát [ú-e-te- [ed-du na-aš pa-a [ḥ-ḥa-aš-nu-ud-du na-aš an-da

28" [[

29" [[

30" [e[?] [-eš[?]-du

(Frg. 2) Vs. II

1 ar¹-ḥa-ma-aš 4[?] gí-pé-eš-š [ar [e-eš-tu nam-ma-aš

2 URUDU^U ḥé-ia-wa-al-li-it ma-ri-ia-wa-an-ni-it an-da wa-aḥ-nu-wa-an-za

3 e-eš-tu ma-ri-ia-wa-an-na-ma-kán pé-ra-an ar-ḥa

4 6 gi-pé-eš-šar e-eš-tu pa-ra-a-ma-at-kán 6 še-kán ú-wa-an e-eš-tu

“(I 22-28) Yönetimdeki müstahkem kentlerle ilgili olarak iaşenin listesini çıkarsınlar. Sınır karakolu kentlerine düşman çarçabuk ulaşip duruyor. Hudut beyi (askeri vali) o müstahkem kentleri inşa etmeye (başlar başlamaz, inşaatın bitirilmesine) acele etsin. Onları

⁷⁵³ Reyhan, *Hitit Devleti'nde Siyaset ve Yönetim*, 222-223.

⁷⁵⁴ Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 161-163, 165-166; Alp, *Hitit Çağında Anadolu*, 78-82; Miller, *Royal Hittite Instructions and Related Administrative Texts*, 212-237; Reyhan, *Hitit Devleti'nde Siyaset ve Yönetim*, 226.

koruyup savunsun. Onları bir avlu gibi çevirsin. (Metin tahrip olmuş) (II 1-4) “Bununla birlikte o 4 arşın (gipeššar) dışarı doğru uzansın. Ayrıca bir yağmur oluğu ve kulenin bir parçası ile çevrilmiş olsun. Kulenin bir parçası ise önde dışarı doğru 6 arşın olsun ve o 6 karış önde olsun.”

Akarsu ile hendeğin doldurulması: Düşman işgaline karşı savunmasız şehirlerin inşasında surlar kadar hendekler de önemli bir yere sahip olmuştur. Direktif metnin devamında surların etrafında hendeklerin de olması istenmiş ve yine surlarda olduğu gibi hendeklerde de ölçü verilmiştir. Ardından hendeklerin içinin akarsu ile doldurulması talimatı verilmesi, suyun bir şehrin savunmasında da kullanıldığını göstermiştir.

KUB 13.2 (Frg. 1) + KUB 31.84 (Frg. 2) Vs. I⁷⁵⁵

15' [(nam-m)a URU-an ku-in] ú-e-te-eš₁₅-ke-ši nu-kán hu-u-ta-nu-e-uš

16' GAM-an-da ʿ2ʿ gi- p [(é-šar)] da-an-te-eš a-ša-an-du še-er ar-ḫa-ia- ʿatʿ-k [án]

17' 2 gi-pé-šar a-ša- ʿanʿ -du ku-it-ma-an URU-an ú-i-du- ʿma-an-ziʿ

18' ze-en- na-i nu-kán HÉ-RI-TU₄ GAM-an-da 6 gi-pé-eš-šar e-eš- ʿduʿ

19' še-er ar-ḫa-ia-at-kán 4 gi-pé-eš-šar e-eš-du

20' ma-a-a [n] ú₂-e-ti-na-an-za- ma ša-ra-a Ú-UL ar-nu-zi

21' ʿnu-u₂-w [aʿ] ša-ra-a IŠ-TU NA₄ {x x} tal-ḫa-a -an-du

“ (II 15-21) Senin inşa ettiğin kent ile ilgili olarak taş ocağının aşağısında ve üzerinden 2 gipeššarlık (bir alanı) aşağısından alsınlar. Kentin inşası biter bitmez kale hendeği aşağıda 6 gipeššar olsun. Akarsu yukarıya ulaşmazsa, yukarıyı taşla döşesinler.”

Çatıların su geçirmemesi: Direktif metinlerde, mevcut yapıların bakım ve onarımı için bazı talimatlar verilmiştir.⁷⁵⁶ Askeri validen kapıların sürgüleri ve duvar sıvasının nasıl olması gerektiğine dair detaylara yer verilmiştir. Metnin devamında ise evlerin çatılarının yapımına ilişkin direktiflere yer verilmiştir. Çatıların su geçirmeyecek kalınlıkta ancak kaba saba olmaması belirtilmiştir. Bu durum suyun yıkıcı etkilerinin önüne geçmek amacıyla alınan bir tedbir olmuştur. Su geçiren çatısı olan bir ev, rutubetli olacağı gibi zamanla tahrip olur ve bu durum evi yıkılmaya kadar götürebilirdi.

⁷⁵⁵ Transliterasyon için bkz., Miller, *Royal Hittite Instructions and Related Administrative Texts*, 222. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 161-163, 165-166; Alp, *Hitit Çağında Anadolu*, 78-82; Reyhan, *Hitit Devleti'nde Siyaset ve Yönetim*, 226.

⁷⁵⁶ Reyhan, *Hitit Devleti'nde Siyaset ve Yönetim*, 227.

22' nam-m [(a) ŠJA KÁ.GAL^{HLA}-Tİ lu-uš-ta-ni-ia-aš i-la-na-aš SAG.DU^{MEŠ}-uš

23' ŠA B [(À)]D.URU^{DIDL.HLA} GIŠIG-an-te-eš GIŠha-at-tal-wa-an-te-eš

24' a-ša- [a]n-du na-aš-ta ar-ḫa le-e ku-it-ki ḫar-ak- [(zi)]

25' BÀD-ma pu-ru-ut ti-ia-u-wa-an-zi 2'-an' al-la- a-a [(n e-eš-du)]

26' nam-ma-at, iš-tal-ga-an e-eš-du na-aš-ta šu-u [(ḫ-ḫa le-e)]

27' wa-ar- [(h)]u-i za-ap-pí-ia-at-ta-ri le-^re' [...]

“(II 22-27) Ayrıca müstahkem kentlerin potern kapılarının merdivenlerinin başında kapılar ve kapı sürgüleri olsun. Hiç kimse onları tahrip etmesin. Kale duvarına kerpiç yapmak için (kalınlık) 2 alla- olsun. Yoğrulmuş olsun. Çatı kaba olmasın ve su geçirmesin.”

Su kanalların temizlenmesi: Kentlerde alt yapıya önem verilmiş, lağım sularının taşınması için kanallar inşa edilmiştir. Kanalların temizliği önemli görülmüş ve belirli aralıklarla tıkanma yaşanmaması için kontrol edilmesi, tıkanma yaşanması durumunda ise açılması direktif metinlerde yerini almıştır.

KUB 13.2 (Frg. 1) + KUB 31.84 (Frg. 2) Vs. I⁷⁵⁷

21' ŠA É.DU₁₀.ÚS.SA-ia ŠA É LÚSAGI Éḫi-lam-na-aš-ša

22' a-ar-ta-ḫi-uš ú-e-ḫa-an-da-ru na-aš uš-kán-du ku-i-ša-kán

23' u-e-te-na-za ša-ḫa-a-ri na-an-kán ša-ra-a ša-an-ḫa-an-du

24' ma-ni-ia-ḫi-ia-ia-ták-kán ku-i-e-eš MUŠEN^{HLA}-aš lu-ú-li-ia-aš an-da

25' na-at SIG₅-an-te-eš a-ša-an-du

“(II 21-25) Ritüel arınma yapısının, sakinin evinin ve kapı yapısının su yollarındaki suyun (tıkanmadan) dolaşması gerekir. Ve onlar düzenli olarak kontrol edilsin. (Lağım) suyu nedeni ile tıkalı olanları ise onlar temizlesinler. Sizin bölgenizdeki havuzda (bulunan)kuşlar da iyi olsun.”

Tapınakların tadilatının yapılması: Tapınakların bakım ve onarımı ile ilgili işlerin yapılması direktif metinlerde yerini almıştır. Tapınaklarda herhangi bir su sızıntısı olması halinde askeri vali veya kent müfettişinin bu durumla ilgilenmesi istenmiştir.

36' nam-ma-aš-ša-an DINGIR^{MEŠ}-aš na-aḫ-šar-az ti-ia-an e-eš-du A-NA^dU-ma-aš-ša-an

⁷⁵⁷ Transliterasyon için bkz., Miller, *Royal Hittite Instructions and Related Administrative Texts*, 222. Tercüme için bkz., Reyhan, *Hitit Devleti'nde Siyaset ve Yönetim*, 228.

37' na-ah-sar-az me-ek-ki ki!(DI)-it-ta-ru ma-a-an É DINGIR-*LÍ*-ia ku-it- 'ki'

38' za-ap-pí-ia-at-ta na-at a-ú-ri-ia-aš EN-aš ^{LÚ}MAŠKIM.URU^{KL}-ia

39' EGIR-pa SIG₅-aḫ-ḫa-an-du na-aš-ma-kán A-NA ^D[U ku-iš-ki BI-IB-RU

40' na-aš-ma-kán ta-me-e-da-ni DINGIR-*LÍ* ku-e-da-ni *Ú*-NU-TU₄ ḫar-kán

41' na-at ^{LÚ}.MEŠ SANGA ^{LÚ}.MEŠ GUDU₁₂ ^{MUNUS}-MEŠ AMA.-ia EGIR-pa i-ia-an-du

“(II 36-41) Sonra (içlerinize) tanrıların korkusu yerleşmiş olsun. Fırtına tanrısına karşı çok korkunuz olsun. Eğer bir kısım tapınak(-larda) sızıntı varsa, askeri vali ve kent müfettişi (onları) iyi bir şekilde onarsın. Eğer fırtına tanrısının ritonu ya da başka bir tanrının alet ve edevatları zarar görmüşse rahipler, merhemli rahipler ve tanrı anası rahibeler onları yeniden yapsınlar.”

Tarımda kamıştan su kanallarının kullanılması: Sulamalı tarım gerektiren meyve ve sebze yetiştiriciliği için kamıştan sulama kanalları yapılmıştır. Bu kanalların tıkanmasını engellemek amacıyla düzenli temizlenmesi direktif metinlerde yerini almıştır.

KUB 13.2 (Frg. 1) + KUB 31.84 (Frg. 2) Vs. I⁷⁵⁸

57' [(nam-ma ^{GIŠ})MÚ^{SA}]^R ^{GIŠ}KIRI₆ ^{GEŠTIN}^{HLA} SIG₅-in a-ni-ia-an-te-eš ú-e-d [a-an-te-eš]

58' a-š [(a-an-d)u] nam-ma-kán ḫu-up-pí-da-nu-e-eš PA₅^{HLA}-ša ša-ra-a

59' ša-an-ḫ [a-an-t]e-eš a-ša- an-du nam-ma ^{LÚ}NÍ.ZU-aš ut-tar na-ak-ki-aḫ-ḫa-an e-[(e)šdu]

“(I 57-59) Ayrıca sebze bahçesi ve üzüm bağları iyi bir şekilde ekilmiş ve (bir düzende) tasarlanmış olsun. Yine kamıştan su kanalları temizlenmiş olsun. Gözcü meselesinde de dikkatli olsun.”

Buz deposu kullanılması: Yiyeceklerin daha uzun süre taze tutulması ve bozulmanın önüne geçilmesi için buz depoları inşa edilmiştir.

KUB 13.2 (Frg. 1) + KUB 31.84 (Frg. 2) Vs. I⁷⁵⁹

21' na-aš-ma-kán A-NA SAG.GÉME. ÌR^{MEŠ} ku-iš-ki ku-it-ki ar-ḫa

⁷⁵⁸ Transliterasyon için bkz., Miller, *Royal Hittite Instructions and Related Administrative Texts*, 230. Tercüme için bkz., Reyhan, *Hitit Devleti'nde Siyaset ve Yönetim*, 231.

⁷⁵⁹ Transliterasyon için bkz., Miller, *Royal Hittite Instructions and Related Administrative Texts*, 234. Tercüme için bkz., Reyhan, *Hitit Devleti'nde Siyaset ve Yönetim*, 232.

22' da-a-an ħar-zi na-an a-ú-wa-ri-ia-aš EN-aš e-ep-du

23' na-an MA-ĤAR ^dUTU-ŠI up-pa-ú gi-im-mi-ia-aš-ša- [a]n A-NA GU^{MEŠ}₄ LUGAL

24' IGI^{HLA}-wa ħar-du nu gi-im-ma-an-da-aš BURU₁₄-aš KIN-ši 'EGIR' -an ar-ḫu-ut

25' ŠA TU^{HLA}₇ AŠ-RI^{HLA} SIG₅-ia-aḫ-ḫa-an e-eš-tu e-kân e-da-a-an

26' e-eš-tu É ŠU-RI-PÍ ú-e-da-an e-eš-tu

“(I 21-26) Eğer herhangi biri, hizmetçilerden bazı şeyler alıp (kendisi için) tutarsa, hudut beyi onu tutuklasın. Onu majestesinin huzuruna göndersin. Kışın kralın sığınağına gözünü çevirsin. Kış ve hasat zamanı işine başla. Çorbaları yerlerinde iyi bir şekilde tutup (kaynat). Buz alınmış olsun ve bir buz deposu inşa edilmiş olsun.”

3.9.14. Akarsular ve Su Kaynakları Üzerine Ritüeller ve Kurbanlar

Hititler kutsal kabul ettikleri bölgeleri düzenli olarak ziyaret etmeye önem vermiştir. Bu alanlara bazen bizzat mekân olarak, bazen de bu bölgede yaşadığına inanılan tanrılar adına kurban sunmuşlardır. Onlar tarafından kutsal kabul edilen bu alanlar arasında su kaynakları ve pınarlar yer almıştır.

Askeri Valiler Hakkında Talimatlar (CTH 261.1)

Nehirler ve pınarlar için kurban sunulması: Askeri valilerden sitellerin bakımlarının yapılması istenmiştir. Ayrıca kentlerde bulunan pınarlar için düzenli olarak kurban sunulmasının ihmal edilmemesi hatırlatılmıştır. Aynı zamanda dağlar ve nehirler için de önceden yapılan ritüeller varsa bunlara devam edilmesi ve bu bölgeler için kurbanlar sunulması talimatı verilmiştir.

KUB 13.2 (Frg. 1) ⁷⁶⁰

9' [(URU-L)]l̄-ma-kán ka-ru-ú-i-l [i] ^{NA4}ḫu-wa-š [i k]u-i [t]

10' [(EGI)]R-an-ma-at Ú-UL kap- [(p)]u-u-wa-an ki-nu-na-at-za []

11' [(EGI)]R-an kap-pu-u-wa-an-du [(n)]a-at ša-ra-a ti-it-ta-nu-an-du

12' [(nu-u)]š-ši ka-ru-ú-i-li-ia-az ku-it SÍSKUR na-at-ši

13' [e-eš]-ša-an-du A-NA URU-L̄-ia-aš-ša-an ku-e PÚ^{HLA} EGIR-an

14' [nu k]u-e-da-ni A-NA PÚ SÍSKUR e-eš-zi na-at ši-pa-an-za-kán-du

⁷⁶⁰ Transliterasyon için bkz., Miller, J. L. (2013), 228. Tercüme için bkz., Karauğuz, G. 2019a, 164.

15' [ša-r]a-a-ia-at-kán a-ar-aš-kán-du ku-e-da-ni-ma

16' [(A-N)]A PÚ SÍSKUR NU.GÁL na-at-kán ša-ra-a im-ma a-ar-as-kán-du

17' [na]-at-kán an-da le-e IGI-wa-an-da-ri-iš-ke-ez-zi

18' [(A-N)]A ҺUR.SAG^{DIDL!}(AŠ)^{HLA} I₇^{DIDL!}(AŠ)^{HLA} ku-e-da-ni SÍSKUR e-eš-zi

19' [(n)]a-aš ši-pa-an-za-kán-du

“ (A III 9-17) Kentin önceki dikilitaşı yeniden sayılıp envantere kaydedilmemiştir. Şimdi onu tekrar sayıp envantere kaydetsinler. Onları gerektiği yerlerine diksınler. Eskiden hangi ayın vardıysa onları (yeniden) tesis etsinler. Hangi kentte olan pınar varsa, tesis edilen pınar ayın(leri) için (düzenli olarak) kurban sunsunlar. Düzenli bir şekilde ziyarete gitsinler. Pınar için bir ayın yoksa da düzenli bir şekilde ziyaret edilmelidir. Bunu onlar ihmal etmemelidir. (A III 18-19) Dağlar ve nehirler için bir ayın varsa onlar kurban sunsunlar.”

3.9.15. Tapınak Mutfaklarının ve Personelinin Temizliği

Temizliğe ve arınmaya önem verilmiş bu nedenle görevlilere tapınakların temiz olması için neler yapılması gerektiği ile ilgili merkezden direktif metinler gönderilmiştir. Bu metinlerde tanrıların sunaklarına yiyecek bırakacak görevliler ve onu hazırlayan fırıncıların temizliklerini nasıl yapmaları gerektiği üzerinde durulmuştur.

Rahipler ve Tapınak Görevlileri Hakkında Talimatlar (CTH 264)⁷⁶¹

Tapınaklarda görevlilerin temizlik ve arınma işlemlerini yapması: Tanrılara hizmet eden ve mutfakta çalışan görevlilerin kişisel temizliklerine önem vermesi istenmiştir. Günlük ekmek çıkaran görevlilerin yıkanmış ve saçlarının taranmış olmasını, ayrıca sakal ve tırnaklarının da kesilmiş olması beklenmiştir. Bunların yanında fırının da süpürülmüş ve su serpmek suretiyle arındırılmış olması da önemsenmiştir. Bu uygulamaların tanrıların hoşnuna gideceğine inanılmıştır. Tanrıların ve insanların ruhunun bir olduğu ifade edilerek; kölenin efendisine temiz bir şekilde hizmet etmesiyle efendisinin hoşnut olması ile insanların tanrılara temiz hizmet etmesiyle tanrıların hoşnut olması arasında benzerlik kurulmuştur.

KUB 13.4 Vs. I ⁷⁶²

⁷⁶¹ Tam metin için bkz., KUB XIII 4 B1. KUB XIII 6+KUB XIII 17+KUB XIII 19+FHL 100 B2.KUB XXXI 120+KBo L 276b B3. KBo L 276a C1. KUB XIII 5 C2. KUB XXXI 92+KBo L 283 C3 KUB XXXI 95 D1. AS 20 D2. KUB XXVI 31 E1. KUB XIII 18 E2. KBo L 279 F1. KUB XXXI 94 F2. HT 28 G.KUB XXXI 93 H. KUB XL 63 I. KBo LVII 232 J. KBo L 274 K. KBo LVII 11L. KBo L 278 M. Bo 8054 N. KBo LIV 214 O. E 1401.

⁷⁶² Transliterasyon için bkz., Miller, *Royal Hittite Instructions and Related Administrative Texts*, 228. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 164.

- 14' nam-ma NIND [A.GU [R₄.RA^{HL.A} UD-*MI* ku-i-e-eš e-eš-ša-an-zi na-at
pár- [k[u-wa-iš a-ša-an-du
- 15' wa-ar- [pa [-an-ti-ša-at kar-ta-an-te-eš a-ša-an-du iš-ḫi-i-ni-uš-ma-aš-kán
- 16' UM [BIN-i [a da-a-an e-eš-du pár-ku-wa-ia TÚG^{HL.A} wa-aš-ša-an ḫar-kán-du
- 17' x [[x-aš[?] le-e e-eš-ša-an-zi ku-i-e-eš-za DINGIR^{MEŠ}-aš ZI-an NÍ.TE-an-na
- 18' [[-kán-zi na-aš a-pu-u-uš e-eš-ša-an-du *I-NA* É^{LÚ}NINDA.DÙ.DÙ-ma-aš-kán
- 19' ku-e-da-aš an-da-an e-eš-ša-an-zi na-at-kán ša- [a [n-ḫa-an ḫar-nu-wa-an
- 20' e-eš-du nam-ma-kán pár-šu-u-ra-aš pé-di ŠAH₇-aš UR.GI₇-a [š [KÁ-aš le-e ti-ia-zi
- 21' UN-aš DINGIR^{MEŠ}-aš-ša ZI-an-za ta-ma-a-iš ku-iš-ki *UL* ki-i-pát ku-it *UL*
- 22' ZI-an-za-ma 1-aš-pát ARAD-ŠU ku-wa-pí *A-NA* EN-ŠU pé-ra-an ša-ra-a-ar-ta-ri
- 23' na-aš wa-ar-pa-an-za nu pár-ku-wa-ia wa-aš-ša-an ḫar-zi
- 24' nu-uš-ši na-aš-šu a-da-an-na pé-eš-ke-ez-zi na-aš-ma-aš-ši a-ku-wa-an-na pé-eš-ke-e
z-zi
- 25' nu-za a-pa-a-aš EN-ŠU az-zi-ik-ke-ez-zi ak-ku-uš-ke-ez-zi ku-it
- 26' na-aš ZI-an ar-ḫa la-a-an-za na-at-ši-kán an-da da-me-en-kiš-ke-et-ta
- 27' ma-a-na-aš an-da-ma ku-wa-pí IGI-wa-an-na-an-za na-aš-kán *UL* ḫa-an-ḫa-ni-ia-i
- 28' ZI
DINGIR-*LIM*-ma ta-ma-a-iš ku-iš-ki nu-kán ma-a-an ARAD-ŠU[?] ku-wa-pí EN-ŠU
- 29' TUKU.TUKU-nu-zi na-an-kán na-aš-šu ku-na-an-zi na-aš-ma-kán KIR₁₄-ŠÚ IGI^{HL.A}-
ŠU
- 30' GEŠTU^{HL.A}-ŠU i-da-a-la-u-aḫ-ḫa-an-zi na-aš-ma-an-za-an-kán DAM-ŠU DUMU^{MEŠ}
-ŠU [
- 31' ŠEŠ-ŠU NIN-ŠU^{LÚ}ka-i-na-aš MÁŠ-ŠU na-aš-šu
ARAD-Š [U [na-aš-ma GÉME-ŠU x x-pát[?]
- 32' na-aš-ta pár-ra-an-da ḫal-zi-an-zi-pát na-an *UL* [k [u-i [t [-ki DÙ-an-zi
- 33' ma-a-na-aš a-ki-ia ku-wa-pí na-aš *UL* 1-aš a-ki MÁŠ-ŠU-ma-aš-ši te-et-ti-an-pát

“1. Paragraf kırıktır. (A I 14-33) Ayrıca günlük somunları hazırlayanlar temiz olsunlar. Yıkanmış ve taranmış olsun. Sakal ve tırnağı kesilmiş olsun. Temiz elbiseler giyinmiş olsun. [[yapmasınlar. Kim tanrıların isteği ve gücüyle [[ve o onu yapsınlar. Onların hazırladıkları fırın süpürülmüş ve su serpilmiş olsun. Yemek yerinin kapısına domuz ve köpek yaklaşmasın. Tanrıların ve insanın ruhen bir farkı var mıdır? (Şüphesiz onlar) ruhen birdir. Kölesi beyinin huzuruna durursa, o (huzurda) yıkanmış ve temiz elbiseler giyinmiştir. Ona ya yiyecek ya da içecek verip durur. Onun beyi yiyip içtiğinden onun ruhu sakinleşip rahatlamıştır. Bu yüzden ondan hoşnut olur. Eğer (beyi) ihmal edilmişse huzursuz edilmiş olmaz mı? Tanrının ruhu farklı bir şey midir? Eğer kölesi beyini kızdırırsa ya onu öldürürler ya da burnunu, gözlerini, kulaklarını yaralarlar ya da onu, karısını, çocuklarını, erkek kardeşlerini, kız kardeşlerini, hısım ve akrabasını, erkek kölesini, cariyesini [[Onlar onu sadece çağırırlar mı? Ona herhangi bir şey yapmazlar mı? O tek başına mı ölür? Nesli de ona katılmaz mı”

Kraliyet Memurları Hakkında Talimatlar (CTH 265)⁷⁶³

Krala kirli su verenlerin tanrıların gazabına uğraması: Mutfak görevlilerinin tümü her ay, krala kirlilik bulaştırmayacakları ve kurallara uyacaklarına dair yemin etmişlerdir. Eğer krala herhangi bir kirlilik bulaşacak olursa bunun cezası tanrılar tarafından verilecektir. Tanrıların bu kişiye verdiği ceza ise ruhunun tanrılar tarafından “su gibi dökülmesi” yani öldürülmesi olduğuna inanılmıştır.

KUB 13.3 (Frg. 1) Vs.II⁷⁶⁴

20' an-da-ma šu-me-e-eš BE-LU^{MEŠ} TU₇ hu-u-ma-an-te-eš

21' LÚSAGI.A LÚ GIŠBANŠUR LÚMUḪALDIM LÚNIN [DA.DÙ].DÙ

22' LÚda-a-wa-la-la-aš LÚwa-al-aḫ-ḫi-i [a-l [a-aš LÚZABAR.DAB

23' LÚpa-ša-an-da-la-aš LÚE-PIŠ GA LÚki-ip-li-ia-la-aš

24' LÚšur-ra-la-aš LÚtap-pa-a-la-aš LÚḫar-ši-ia-la-aš

25' LÚzu-up-pa-a-la-aš LUGAL-wa-aš ZI-ni še-er ITU-mi ITU-mi

26' li-in-ki-iš-ke-tén^{DUG} GIR₄-aš GAL-in ú-wi₃-te-ni-it

⁷⁶³Tam metin için bkz., A. KUB XIII 3. B. KBo L 282+Bo 4410.

⁷⁶⁴ Transliterasyon için bkz., Hethitologie Portal Mainz, “IBoT 4.5+,” TLHdig: Digitale Textualia zu den hethitischen und anatolischen Sprachen, erişim 31 Aralık 2021. Tercüme için bkz., Karauğuz, Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar, 135-136.

27' šu-u-ni-iš-tén na-an-kán ^DUTU-i me-na-aḫ-ḫa-an-da
28' ar-ḫa la-aḫ-ḫu-tén nu ki-iš-ša-an te-e-tén

29' ku-iš-wa pa-ap-ra-tar i-ia-zi nu-wa LUGAL-i
30' ḫar-ra-an wa-a-tar pa-a-i <<nu-wa[?]>>

Rs. III

1 nu-wa-kán a-pé-e-el ZI-an DINGIR^{MEŠ} ú-wis-te-na-aš

2 i-wa-ar ar-ḫa la-a-aḫ-ḫu-wa-tén

“(III 1-2) Siz mutfak beylerinin tümü -saki, garson, aşçı, ekmekçi, tavuk ve ualhi-içki, imalatçıları, kilerci başı, çeşneci başı, sütçü, kipliia, şurra-, tappa-görevlileri, somun ekmek sağlayıcısı, zupa-görevlisi- olan sizler, kralın isteği doğrultusunda her ay yemin ediniz. Toprak kâseyi su ile doldurunuz ve onu güneş tanrıçası huzurunda dökünüz, kirliliğe sebep olan kişi de kirliliği suyu krala verirse, “siz ey tanrılar su gibi onun ruhunu dökünüz (ve onu temizleyiniz)” der.”

3.9.16. Tapınağa Çıplak Şekilde Su Taşıma Cezası

Tapınakları dışarıdan gelecek tehlikelere karşı korumak amacıyla belirlenen alanlarda nöbet tutulmuştur. Bu nöbetin ihmal edilmemesi tapınağın güvenliği açısından çok önemli görülmüştür. Bu nedenle görev ihmaline karşı ağır cezalar uygulanmıştır.

Rahipler ve Tapınak Görevlileri Hakkında Talimatlar (CTH 264)

Çıplak su taşıma cezası verilmesi: Tapınakların güvenliğinin sağlanmasında bazı rahiplerin sorumlu olduğu anlaşılmıştır. Bu rahipler, gece olduğunda nöbetçileri denetlemiş, görev ihmali gerçekleşmişse bu durumu tespit etmiştir. İhmalin sonucu ya ölüm ya da tapınağa çıplak bir şekilde su taşınarak rezil edilmek olmuştur.

KUB 13.4 Rs.III⁷⁶⁵

21 ^{URU}ḫa-at-(tu)-ši-ma-kán ku-e-da-ni ku-iš-ša-ak-la-a-iš še-er

22 ma-a-an ^{LÚ}SANGA ^{LÚ}GUDU₁₂ ^{LÚ.MEŠ}ḫa-li-ia-at-tal-li-e-eš ku-i [š-ša-aš [

23 tar-né-eš-ke-ez-zi na-aš tar-né-eš-ke-ed-du-pát ma-a-an ^{LÚ}ḫa-li-ia-at-tal- [

24 ku-e-da-ni-ik-ki e-eš-zi na-aš ḫa-a-li pa-id-du-pát

⁷⁶⁵ Transliterasyon için bkz., Hethitologie Portal Mainz, “KUB 13.4,” *TLHDig: Digitale Textualia zu den hethitischen und anatolischen Sprachen*, erişim 31 Aralık 2021. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar*, 172.

25 ki-iš-ša-an le-e-pát te-ez-zi am-mu-uk-wa-za É DINGIR-*LIM*-ia
 26 pa-aḫ-ḫa-aš-ḫi a-pí-ia-ma-wa *UL* pa-i-mi nu ma-a-an INIM ^{LÚ}KÚR ku-iš-ki
 27 ^{URU}ḫa-at-tu-ša-an-za-kán za-am-mu-ra-u-wa-an-zi ku-iš-ki ti-iš-ke-ez-zi
 28 na-an a-ra-aḫ-zé-na-aš BÀD-aš *UL* ú-wa-an-zi nu a-pu-u-uš ^{LÚ}MEŠ É DINGIR-*LIM*
 29 an-dur-za ú-wa-an-zi ^{LÚ}ḫa-li-ia-at-tal-la-aš-ši pa-id-du-pát
 30 a-pa-a-aš-ma *A-NA* DINGIR-*LÌ-ŠU* ša-ra-a še-e-šu-u-an-zi le-e kar-aš-ta-ri
 31 ták-ku-wa-aš kar-aš-ta-ri-ma na-an-kán ma-a-an *UL* ku-na-an-zi
 32 lu-ri-ia-aḫ-ḫa-an-du-ma-an nu ne-ku-ma-an-za TÚG-aš-ši-kán NÍ.TE-ši
 33 an-da le-e-pát e-eš-zi nu wa-a-tar 3-ŠU la-ba-ar-na-aš lu-li-ia-za
 34 *I-NA* É DINGIR-*LÌ-ŠU* pé-e-da-a-ú nu-uš-ši a-pa-a-aš lu-ú-ri-eš e-eš-du

“ (A III 21-34) *Ḫattuša kentinde ayinden (sorumlu olan) eğer bir rahip, merhemli rahip, bekçiler kim olursa olsun ona izin versin. Eğer biri nöbetçi ise o nöbete gitsin ve şöyle söylemesin: “Ben tapınağı koruyacağım ama oraya gitmeyeceğim.” Eğer düşman meselesinde herhangi biri Ḫattuša kentine zarar vermek için çabalarsa duvarın dışındakiler (doğal olarak) onu göremezler. (Fakat) tapınak adamları onu içerde görür. Bekçi (nöbetine) gitsin ve tanrısıyla bulunmayı ihmal etmesin. Eğer ihmal ederse ve onu öldürmezlerse onu rezil etsinler. Vücudunda elbisesi olmaksızın (yani) çıplak, Labarna’nın kuyusundan üç kez tapınağa su taşınsın. (Bu) on(un) şerefini beş paralık etsin.*”

3.9.17. Tapınaklarda Ateşin Su ile Söndürülmesi

Tapınakların yapımında ahşap malzemelerden yararlanıldığı için yangın çıkma riski ciddi bir tehdit olarak görülmüştür. Bu nedenle bu konu ile ilgili krallar direktif metinleri ile görevlileri uyarılmış ve alınacak önlemler konusunda onları bilgilendirmiştir.

Rahipler ve Tapınak Görevlileri Hakkında Talimatlar (CTH 264)

Ateşin söndürülmesi: Bir yangın çıkma ihtimaline karşı tapınaklarda yakılan ateşin mutlaka söndürülmesi ve bu söndürme işleminin su kullanmak sureti ile yapılması istenmiştir. Böylece olası riski en aza indirmek amaçlanmıştır. Çünkü çıkabilecek bir yangın bütün tapınağı

hatta kenti yıkıma götürebilirdi. Bu nedenle de bu suçun cezasını da yangına neden olan kişinin, bireysel değil ailesiyle birlikte ödemesi uygun görülmüştür.⁷⁶⁶

KUB 13.4 Rs. III⁷⁶⁷

44 an-da-ma-za pa-aḫ-ḫu-u-e-na-aš-ša ud-da-ni-i me-ek-ki na-aḫ-ḫa-an-te-eš e-eš-tén
45 na-aš-ta ma-a-an ŠÀ[?] É DINGIR-LIM EZEN₄ nu IZI me-ek-ki pa-aḫ-ḫa-aš-tén
46 ma-aḫ-ḫa-an-ma GE₆-an-za ki-i-ša na-aš-ta pa-aḫ-ḫur ku-it A-NA GUNNI
47 a-aš-zi na-at-kán ú-e-da-an-da SIG₅-in ke-eš-ta-nu-ut-tén
48 ma-a-an INIM IZI-ma ša-an-na-pí ša-an-na-pí ku-it-ki ḫa-da¹-an-ma GIŠ-ru
49 na-at ku-iš kiš-ta-nu-zi na-aš-ta ku-e-da-ni ŠÀ É DINGIR-LI-ŠU
50 wa-aš-túl ki-ša-ri nu É DINGIR-LIM-ma[?] im-ma 1-an ḫar-ak-zi URU^Uḫa-at-tu-ša-aš-a
51 LUGAL-aš a-aš-šu UL ḫar-ak-zi nu wa-aš-túl ku-iš i-ia-zi na-aš QA-DU NUMUN-Š
U
52 ḫar-ak-zi-pát ku-e-ša-at-kán ku-i-e-eš im-ma ŠÀ É DINGIR-LIM nu 1-aš-ša
53 ti-nu-ma-aš UL e-e [š [-zi QA-DU NUMUN-ŠU-at ḫar-kán-zi-pát
54 nu-za pa-aḫ-ḫu-u-e-na-aš ud-da-ni-i me-ek-ki-pát mar-ri pa-aḫ-ḫa-aš-ša-nu-an-te-eš
e-eš-tén

“(A III 44-54) Ayrıca ateş konusunda çok dikkatli olunuz. Eğer tanrının bir bayramı (varsa) ateş (konusuna) çok dikkat ediniz. Gece olunca ocaktaki ateşi su ile iyice söndürünüz. Eğer şuraya buraya ateş ya da kuru odun saçılmışsa, (yanan ateşi) kim söndürmüşse ama tapınakta bir suç olmuşsa, tapınak tek başına mı mahvolur? Hattuša kentinin kralının malı da mahvolmaz mı? Kim bu (yangını çıkarma) suçunu işlemişse onun nesli de mahvolmaz mı? Tapınakta da tek kişi kalmayacaktır. O nesliyle birlikte mahvolacaktır. Ateş konusunda pek dikkatli olunuz.”

⁷⁶⁶ Murat Aydın, “Eski Anadolu’da Ateş Kültü,” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, no. 111 (2024): 429.

⁷⁶⁷ Transliterasyon için bkz., Hethitologie Portal Mainz, “KUB 13.4,” *TLHdig: Digitale Textualia zu den hethitischen und anatolischen Sprachen*, erişim 31 Aralık 2021. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar*, 173.

3.9.18. “Suyu kendiniz için döküyorsunuz” İfadesinin Kullanılması

Kral direktif metinlerinde çalışanların sadakatlerinin kontrol edilmesini istemiş ve güven duyulabilecek kişilerin çalıştırılması kentlerin güvenliğinin sağlanması açısından önemli görülmüştür.

*Saray Personeli Hakkında Talimatlar (CTH 266)*⁷⁶⁸

“Suyu kendiniz için dökmek” ifadesinin devletten malzeme çalanları uyarmak amacı ile kullanılması: Direktif metinde saray personeline, herhangi bir yerden kente döndüğünde; kentteki çiftçileri, ihtiyarları ve nöbet için görevlendirilen kişileri denetlemeleri gerektiği ifade edilmiştir. Metnin devamında, devletin malzeme ve kaynaklarını kendi çıkarı için kullanan görevliler “suyu kendinize döküyorsunuz” ifadesi ile uyarılmıştır. Bu cümle devletin hakkı olan malzemeleri zimmete geçirme veya görevi kötüye kullanma anlamına gelmiştir.

KBo 16.54 (Frg. 1)⁷⁶⁹

16' [m [a-na-ša-an ku-wa-pí URU-ri-ia EGIR-pa [a-ar-ti [

17' [n [u LÚ^{MEŠ} GIŠTUKUL LÚ^{MEŠ}ŠU.GI an-da ḫal-za-a-i [[

18' [nu [-uš-ma-aš ki-iš-ša-an me-mi

19' [LÚ [ḫa-at-tal-wa-al-li-iš mar-ša-an-te-eš

20' [LÚ^{MEŠ} ŠA É-IA mar-ša-an-te-eš

21' [nu-uš-m [a-aš GEŠTIN-an da-aš-kán-zi

22' [šu-me-eš^(?) [me-na-aḫ-ḫa-an-da wa-a-tar

23' [la-a-ḫ [u-u-wa-an-zi LÚ^{MEŠ}NU.GIŠKIRI₆

24' [[Û^{GIŠ}KA×GIŠ da-aš-kán-zi

25' [na-at A-NA L]Ú^{MEŠ} GIŠTUKUL pé-eš-kán-zi

26' [xxxx LÚ^{MEŠ}NU].GIŠKIRI₆ A-NA LÚ^{MEŠ}GIŠTUKUL

27' [xxx ku-e-da-ni-i [k-ki ku-it-ki pa-a-i [[

28' [A-NA L]Ú^{MEŠ}GIŠTUKUL pa-a-i [[

⁷⁶⁸ Tam metin için bkz., KBo XVI 54+ABOT I 53.

⁷⁶⁹ Transliterasyon için bkz., Hethitologie Portal Mainz, “KBo 16.54+,” *TLHdig: Digitale Textualia zu den hethitischen und anatolischen Sprachen*, erişim 31 Aralık 2021. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar*, 177.

29' [[x x x x [

“(III 16-29) Eğer herhangi bir yerden kente dönersen. Çiftçileri ve ihtiyarları çağır ve onlara şöyle söyle: “Kapı bekçisi itimat edilmez midir? Evimiz adamlarına itimat edilmez midir? Siz şarabı (kendiniz için) alıp duruyorsunuz. Suyu da kendinize döküyorsunuz. [- Paragraf kırıktır.-”

3.9.19. Kuşatılan Kentlerin Suyunun Kesilmesi

Askeri bir sefer sırasında kuşatılan şehrin suyunun kesilmesiyle kral, halkın direnişini kırmak için bu temel ihtiyaçtan onları mahrum bırakma yoluna gitmiştir. Suyun kesilmesi şehrin direncinin en kısa sürede kırılmasını sağlamıştır.

II. Murşili'nin İcraatları (CTH 61)

Su yolları kesilen kentin direnişinin kırılması: II. Murşili, eski Arzawa kralının oğlu Tapalazuanauali'yi yakalamak için kuşattığı Puranda kentinin su yollarını kesmiştir. Bu durum kenti zor durumda bıraktığı için Tapalazuanauali kaçmak zorunda kalmıştır. II. Murşili, Tapalazuanauali'yi yakalayamasa da kenti kısa sürede ele geçirmiştir.⁷⁷⁰

KBo III 4=2 BoTU 48 Vs.II⁷⁷¹

57 [nu ^DUTU^{SI} ERÍN.MEŠ ^{URU}Ha-at-]ti kar-ap-pu-un nu I-NA ^{URU}Pu-ra-an-da MÉ-ia pa-a-un

58 [nu-ká]n ^ITa-pa-l [a-zu-na-ú]a-liš IŠ-TU ERIN^{MEŠ} ANŠU.KUR.RA^{MEŠ}

^{URU}Pu-ra-an-da-za kat-ta ú-it

59 [na-aš-m]u za-aḫ-ḫi-ia me-na-aḫ-ḫa-an-da ú-it na-aš-mu-kán A-NA A.ŠA(G) A.QAR-ŠU

60 [an-da] MÉ-ia ti-ia-at na-an ^DUTU^{SI} MÉ-ia-nu-nu-un

61 [nu-mu ^D]UTU ^{URU}A-ri-in-na GA [ŠAN-IA] ^DU NIR.GÁL BE-LÍ-IA

62 [^DMe-iz-zu-u]l-la-aš DINGIR^{MEŠ}- ia ḫu [-u-ma-an-t]e-eš pí-ra-an ḫu-u-i-e-ir nu-za

Tá-pa-la-zu-na-ú-ua-li-in

63 [. QA-DU] ERÍN^{MEŠ}-ŠU ANŠU.KUR.RA^{MEŠ}-ŠU tar-aḫ-ḫu-un na-an-kán

⁷⁷⁰ Alparslan, “II. Murşili ve Dönemi,” 66-67.

⁷⁷¹ Transliterasyon için bkz., Goetze, *Die Annalen des Murşiliš*, 62. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Tarihi ve İdari Kil Kitaplar*, 80-83.

ku-e-nu-un

64 [nam-ma-an EGIR-]an AŞ-BAT nu pa-a-un ^{URU}Pu-ra-an-da-an an-da ıa-aı-nu-nu-un

65 [na-an-kán an-da] ıa-at-ki-eş-nu-nu-un nu-uş-şı-kán ú-i-da-a-ar ar-ıa da-aı-ıu-un

“(II 57-65) Ben majestem Hatti ülkesi askerlerini alıp götürdüm ve savaşmaya Puranda kentine gittim. Tapalazunaıalı piyade ve süvarileri ile Puranda kentinden aşağıya geldi ve bana karşı savaşmak için geldi. Tarlalarında benimle savaşmaya geldi. Ben majestem onunla savaşım. Sahibem Arinna kentinin güneş tanrıçası, beyim güçlü fırtına tanrısı, Mezzulla ve tüm tanrılar önümden koştu. Tapalazunaıalı'yi [[piyade ve süvarileri ile yedim. Onları öldürecek(ecek)tim. Sonra onu tekrar yakaladım. Gittim ve Puranda kentini kuşattım ve onu sürekli baskı altında tuttum. Sularını elinden alıp (kestim).”

3.10. Siyasi Anlaşma Metinlerinde Su

Hitit siyasi anlaşma metinleri, Hitit hükümdarlarının uluslararası ilişkileri düzenleme ve pekiştirme amacıyla oluşturulmuştur. Bu metinlerde, devletler arasında kurulan bağlar, yemin ve antlaşma terimleriyle ifade edilmiş, bununla birlikte taraflar arasında askerî, ekonomik ve yasal yükümlülükleri belirleyen maddelere yer verilmiştir. Anlaşmalar, genellikle Hitit kralı ile başka devletlerin yöneticileri arasında ya eşitlik ya da tabiiyet ilişkisi çerçevesinde yapılmıştır. Metinlerin girişinde, antlaşmanın imzalanmasına neden olan koşullar ve olaylar aktarılmıştır. Anlaşma maddelerinde ise askerî yardımlaşma, haraç ödeme, dış ticaretin düzenlenmesi ve yargılama yetkilerine dair düzenleme gibi pek çok konuda hükümler yer almıştır.⁷⁷²

Hitit siyasi anlaşma metinlerinde; nehirlerin sınır olarak kullanılması, nehirlerin ülke adı olarak kullanılması, tanrılarla birlikte su kaynaklarının anlaşma metinlerinde tanık olarak gösterilmesi su ile ilgili karşımıza çıkan kavramlar ve durumlar olmuştur. Bu bölümde suyun, siyasi anlaşma metinlerinde kullanım amacını sınıflandırmak suretiyle irdelemeye çalıştık.

3.10.1. Nehirlerin Sınır Olarak Kullanılması

Geçmişten günümüze nehirler bir bölgenin coğrafyası üzerinde önemli bir yere sahip olmuş, ayrıca nehirler bulundukları bölgelerde kurulan devletler için doğal bir sınır oluşturduğu gibi bu devletler açısından doğal bir koruma alanı yaratmıştır. Böylece nehirler, sınırların korumasında belirleyici bir konumda yer almıştır.⁷⁷³

⁷⁷² Volkert Haas, Fiorella Imparati, ve Horst Klengel, *Geschichte des hethitischen Reiches*, Handbuch der Orientalistik, Abt. 1, Der Nahe und Mittlere Osten, Bd. 34 (Leiden: Brill, 2015), 358-362.

⁷⁷³ Esra Bulut, “Kappadokia Bölgesinin Tarihi Coğrafyası Üzerine Bir Değerlendirme, Nehirler,” *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, no. 1 (2018): 123.

*Šunaššura ve II. Tuthaliya Arasındaki Anlaşma (CTH 41, 131)*⁷⁷⁴

Šamri Nehrinin sınır olarak belirlenmesi: Kizzuwatna Ülkesi, Anadolu’yu Doğu Akdeniz kıyılarına ve Kuzey Suriyeye bağlayan stratejik açıdan önemli bir güzergâh üzerinde yer almıştır. Anadolu ve Suriye arasında tampon bölge olması nedeniyle sınırları devamlı suretle değişikliğe uğramıştır. Kizzuwatna Ülkesi ve Hitit Devleti arasında tarihsel süreçte birçok anlaşma yapılmıştır.⁷⁷⁵ Bu anlaşmalardan birisi de Hitit kralı II. Tuthaliya ile Šunaššura arasında gerçekleştirilmiştir. Anlaşma ile Šunaššura Hititler tarafından Kizzuwatna Ülkesi kralı olarak kabul edilmiş ve Hurrilerden kurtarılarak bağımsızlıkları verilmiştir.⁷⁷⁶ Anlaşmada Hitit kralı Kizzuwatna Ülkesinin sınırlarını çizmiş ve bu sınırlar çizilirken nehirler sınır olarak belirlenmiştir.

KBo 1.5 IV. ⁷⁷⁷

58 ^{URU}Še-ri-ig-ga^{KI} ša ^DUTU-ši ^{URU}Lu-wa-na^{KI} ša ^mŠu-na-aš-š [u-ra [

59 ^{İD}Ša-am-ri ZAG-šu LUGAL GAL i-na i-di KUR ^{URU}A-dá-ni-ia^{KI}

60 ^{İD}Ša-am-ri ú-ul i-ib-bi-ir

61 ^mŠu-na-aš-šu-ra i-na i-di KUR ^{URU}Ha-at-ti^{KI} ^{İD}Ša-am-ra la i-ib-bi-i [r [

62 iš-tu ^{URU}Zi-la-ap-pu-na^{KI} ^{İD}Ša-am-ri ZAG iš-tu [^{URU} ... () [

63 ^{İD}Ša-am-ra lu-ú ZAG ša ^mŠu-na-aš-šu-ra ^mŠu-na-aš- [šu-ra [

64 i-na i-di KUR ^{URU}Ha-at-ti^{KI} ^{İD}Ša-am-ra la i-ib-bi-i [r [

65 [LUGA]L GAL i-na i-di KU [R ^{URU}A- [d [a- [ni-i [a [^{KI} [[^{İD}Š [a-am-r [a

66 la i- [... .. [

“(58-61) Šerigga şehri Majestesine aittir. Luwana şehri Šunaššura’ya aittir. Šamri nehri onun sınırıdır. Büyük Kral, Ataniya ülkesi yönündeki Šamri nehrini geçmesin. Šunaššura, Hatti ülkesi yönündeki Šamri nehrini geçmesin. Šunaššura, Hatti ülkesi yönünde Šamri nehrini geçmesin. (62-66) Zilapuna şehri yönünde Šamri nehri sınırdır. [[şehri yönünde Šamri nehri

⁷⁷⁴ Tam metin için bkz., I. Akadça: I. 1.A. KBo I 5, B. KUB III 4=A II 11-28, C. KBo XXVIII 106, D. KBo XXVIII 108+KBo XXVIII 107, 2. KBo XVIII 75, Fragmanlar KBo XIX 40; 106\A; 2556\c, II. Hititçe: A. KUB VIII 81+KBo XIX 39, B. KUB XXXVI 127 (CTH 131).

⁷⁷⁵ Murat Aydın, “Hitit Devleti’nde Kizzuwatna’nın Yeri ve Önemi” (Yüksek Lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, 2014), 1-2.

⁷⁷⁶ Aydın, “Hitit Devleti’nde Kizzuwatna’nın Yeri ve Önemi,” 108.

⁷⁷⁷ Transliterasyon için bkz., Gernot Wilhelm, ed., CTH 41.1.2, *Hethitologie Portal Mainz*. Tercüme için bkz., Güngör Karauğuz, *Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılarına Göre Hitit Devletinin Siyasi Anlaşma Metinleri* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2018), 58.

Šunaššura'nın sınırıdır. Šunaššura, Hatti yönündeki Šamri nehrini geçmesin. Büyük Kral Ataniia yönündeki Šamri nehrini geçmesin."

Mira Kuwalia Kralı Kupanta Kurunta ve II. Muşili Arasındaki Anlaşma (CTH 68)⁷⁷⁸

Şijanta ve Aştarpa nehrlerinin ülke sınırı olarak belirlenmesi: II. Muşili krallığının dördüncü yılında Batı Anadolu'da bulunan Arzawa krallığı ile bir meydan savaşı gerçekleştirmiş ve büyük bir galibiyet ile bu savaştan çıkmıştır. Savaştan sonra Batı Anadolu toprakları bazı anlaşmalarla bölünerek başlarına krallar atanmış ve bu krallar Hitit devletine bağlanmıştır. Paylaşım sırasında yapılan anlaşmalardan birisi de Mira Kuwalia ülkesi kralı Kupanta Kurunta ile gerçekleşmiştir.⁷⁷⁹ Bu anlaşmada Mira ve Kuwalia bölgelerinin sınırları belirlenmiş, sınırların belirlenmesinde şehirlerin yanı sıra nehirlerden de yararlanılmıştır.

KBo 5.13 Vs. I⁷⁸⁰

29' ke-e-ez-za-at-ta^{URU}ma-ad-du-un-na-aš-ša-za BÀD.KARAŠ ŠA^mdu-ut-ḫa-li-ia

30' ZAG-aš e-eš-du ke-e-ez-ma-at-ta ŠA^{URU}wi-s-ia-na-wa-an-da^DKASKAL.KUR^{HI.A}

ZAG-aš e-eš-du

31' nu-kán I-NA^{URU}a-ú-ra pa-ri-ia le-e za-a- [i [-it-ti ke-e-ez-ma-at-ta

32' ^{ID}aš-tar-pa KUR^{URU}ku-wa-li-ia (ZAG-aš) e-eš-du nu-ut-ta a-pa-a-at KUR-TAM e-eš-du

33' na-at-za pa-aḫ-ši Û IŠ-TU^{ID}aš-tar-pa Û IŠ-TU^{ID}ši-ia-an-ta 1-EN URU-LUM-ia

34' le-e ku-in-ki a-ša-aš-ti ma-an-za 1 URU-LUM-ma ku-in-ki a-ša-aš-ti

35'nu-kán ka-a-aš-ma NI-IŠ DINGIR-LIM šar-ra-at-ti na-an ú- [wa[-mi^{LÚ}KÚR-aš i-wa-ar

wa-al-aḫ-mi

36' ma-a-an-ma-za a-pa-ši-la-ma ku-iš-ki URU-aš e-ša-ri na-aš A-NA^DUTU-ŠI

37' ma-aḫ-ḫa-an^{LÚ}KÚR tu-uk-ka-aš QA-TAM-MA^{LÚ}KÚR e-eš-du na-an wa-al-aḫ

⁷⁷⁸ Tam metin için bkz., A. KBo IV 3+KUB XL 34+KBo XIX 62+KBo XIX 63+KBo XIX 64, B. KBo IV 7+KBo XIX 65+KBo XXII 38: § 1-4, 6-9, 18-19, 23, C. KBo V 13: § 6-10, 13-18, 20-22, D. KUB VI 41+KUB XIX 66+KBo XIX 67 (+) KBo XIX 69, E. KUB VI 44+KUB XIX 53+KUB VI 43(+) KUB VI 42, F. KUB XIX 54, G. KUB VI 48, H. KUB XIX 51+HFAC 1, I. KUB XIX 52+242/w (5'-6') , J. KUB XL 42, K. KBo XIX 68.

⁷⁷⁹ Alparslan, "II. Muşili ve Dönemi," 69-70.

⁷⁸⁰ Transliterasyon için bkz., Hethitologie Portal Mainz, "KBo 5.13." Tercüme için bkz., Karauğuz, *Siyasi Antlaşma Metinleri*, 95.

38' ka-a-aš-ma ^mPÉŠ.TUR-aš-pát 1-EN URU-LUM DINGIR-LIM I-NA ^{ÍD}ši-ia-an-ta e-eš
-zi

“(C I 29-35) Öte yandan Tuthaliya'nın karargahının bulunduğu güçlü Madunašša şehri sana sınır olsun. Diğer taraftan Wiawanta şehri düdeni sana sınır olsun. Aura şehrinde bu tarafa geçme. Beri taraftan Aštarpa nehri yönünde, Kuwaliya ülkesi sana <sınır> olsun. O, sana ülke olsun. Sen onu koru. Ve Ašparta nehri ya da Šijanti nehrinden (itibaren) bir tek şehri bile iskân etme. Eğer bir tek şehri dahi alırsan, işte bak, tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Ve bir düşman gibi geleceğim ve vuracağım. (C I 36-38) Fakat eğer o, herhangi bir şehirde oturup (yerleşirse, o her kimse), Majesteme nasıl düşman ise, sana da aynı şekilde düşman olsun. Ve sen ona saldır. İşte bak, Mašhuiluwa'nın bir tanrı (kutsal) şehri Šijanta nehrinde olsun. Ve o, tanrı yemini altında bulunsun. Fakat sen, Majestemin sana verdiği ülkeyi koru. Üstelik Hatti ülkesi sınırından herhangi birini arzulama. [ve [Hatti ülkesinin hiçbir sınırını (kendine) alma. Fakat ben Majestem, sana Aštarpa nehrinden ve Šijanta nehrinden bu tarafı vermediğimden, sen sınırı bozduğunda, herhangi bir şekilde aldığında, işte bak, sen yemin tanrıları önünde suçlu olursun. Ve böylece tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Yemin tanrıları (sonsuz kadar senin izini) sürsünler.”

Šattiwaza ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma (CTH 51)⁷⁸¹

Fırat Nehrinin bağlı krallıkların sınırını belirlemesi: I.Šuppiluliuma Kuzey Suriye'ye yaptığı üçüncü sefer sırasında Mitanni krallığına son vermiş, Mitanni ülkesi kralı Tušratta bu seferden sonra öldürülmüştür. Mitanni krallığına ise Tušratta'nın oğlu Šattiwaza I. Šuppiluliuma tarafından atanmıştır. I. Šuppiluliuma bu sefer sonrası Mittanni'nin sınırlarını yeniden düzenleyerek, Mittanni topraklarının bir kısmını Kargamış'a devretmiş, Kargamış sınırlarını Fırat'a kadar genişletmiştir. Oğlu Piiašili ise Kargamış kralı olarak atanmıştır. Anlaşma metninde hem oğlu Piiašili'ye hem de Šattiwaza'ya seslenen I. Šuppiluliuma, her ikisinden de birbirlerinin sınırlarını ihlal etmemelerini ve birbirlerine kötülük planlamamalarını istemiştir. Bu iki bağlı krallığın sınırlarının Fırat nehri ile belirlenmesi, nehirlerin ülke veya bağlı devletler arasında sınır belirlemedeki önemini göstermesi bakımından dikkat çekmiştir.

⁷⁸¹ Tam metin için bkz., I. Akadça: A. KBo I 1, B. KBo I 2=A AY. 20 vd.; Öy. 21 vd, C. KUB III 1a+KUB III 1b+KUB III 1 c+KUB III 1d+KBo XXVIII 111+KBo XXVIII 112+KBo XXVIII 113 (535/u)+KBo XXVIII 114=A Ay. 1-11, 18-37, 53-63; Öy. 34-75, II. Hititçe: KUB XXI 18; I= Akadça A Ay. 22 vd.; IV Öy. 59 vd. (+) KUB XXVI 34= Akadça A Öy. 22 vd.

KBo 1.1(Frg. 1) Vs. ⁷⁸²

1 e-nu-ma it-ti ^DUTU-ši ^mŠu-u [p-p [í- [lu-l [i-u-
ma LUGAL GAL UR.SAG LUGAL KUR

^{URU}Ha-at-ti na-ra-am ^DU ^mAr-t [a-ta-m [a

2 LUGAL KUR Hur-ri i-na be-ri-šu-nu rik-sà ir-ku-sú un-tu

^mTu-uš!(UT)-rat-ta LUGAL KUR ^{URU}Mi-it-ta-an-ni it-ti LUGAL [GAL [

3 LUGAL KUR ^{URU}Ha-at-ti UR.SAG ú-na-’a-ad LUGAL GAL UR.SAG LUGAL

KUR ^{URU}Ha-at-ti it-ti ^mTu-uš-rat-ta LUGAL KUR Mi-it-ta-an-ni

4 at-ta-’a-ad ù KUR.KUR^{MEŠ} ša e-bi-ir-ti an-ni-ti a [ħ-t [a-bat-ma ù

^{HUR.SAG}Ni-ib-la-ni a-na mi-iš-ri-ia ut-te-er

5 ša-nu-ut-ti-šu ^mTu-uš-rat-ta LUGAL a-na pa-ni-ia ul-tar-ra-aḫ ù a-ka-an-na iq-ta-bi
am-me-ni-i a-na e-bi-ir-ti

6 ^{ID}UD.KIB.NUN.NA ul-li-ti ta-ḫa-ab-bat ša ki-i ^mTu-uš-rat-ta LUGAL um-ma
KUR.KUR^{MEŠ} ša e-bi-ir-ti ^{ID}UD.KIB.NUN.NA

7 ul-li-ti at-ta ta-ḫab-bat ù a-na-ku a-ḫab-bat-ma KUR.KUR^{MEŠ} ša e-bi-ir-ti

^{ID}UD.KIB.NUN.NA ul-li-ti

8 ^mTu-uš-rat-ta LUGAL a-na gu-um-mu-ri-šu ḫa-še-eḫ šum-ma ta-ḫab-bat-sú-nu-ši-mi
a-na-kumi-na-a e-ep-pu-sú-nu-mi

9 um-ma e-bi-ir-ti ^{ID}UD.KIB.NUN.N [A [an-ni-ti e-eb-bá-ra-am-ma šum-ma SILA₄
ù šum-ma MÁŠ.TUR šaKUR-ti-ia i-ši-mi

10 LUGAL GAL LUGAL KUR ^{URU}Ha-at-ti a-na pa-ni-šu ul-tar-ra-aḫ a-na tar-ší
a-bi-šu ša LUGAL KUR ^{URU}Ha-at-ti KUR ^{URU}I-šu-wa it-ta-kir

11 ÉRIN^{MEŠ} ša KUR ^{URU}Ha-at-ti i-na KUR ^{URU}I-šu-wa i-te-er-bu ÉRIN^{MEŠ}

^{URU}Gur-ta-li-iš-ša ÉRIN^{MEŠ} ^{URU}A-ra-wa-an-na KUR ^{URU}Za-az-(zi)-ša

⁷⁸² Transliterasyon için bkz., Gernot Wilhelm, ed., CTH 51.I, *Hethitologie Portal Mainz*. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılarına Göre Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri*, 160-161.

12 KUR^{URU} Ka-la₁₂-aš-ma KUR^{URU} Tim^{im}-na HUR.SAG^{HUR.SAG} Ha-li-wa HUR.SAG^{HUR.SAG} Kar-na
 ÉRIN^{MEŠ} URU^{URU} Dur-mi-it-ta KUR^{URU} Al-ḥa KUR^{URU} Hur-ma HUR.SAG^{HUR.SAG} Ha-ra-na
 13 mi-iš-lu ša KUR^{URU} Te-ga-ra-ma ÉRIN^{MEŠ} URU^{URU} Te-pu-ur-zi-ia ÉRIN^{MEŠ}
 URU^{URU} Ha-az-ga ù ÉRIN^{MEŠ} KUR^{URU} Ar-ma-ta-na tar-ší a-bi-ia it-ta-ak-ru
 14 ù^D UTU-ši^m Šu-up-pí-lu-li-u-ma LUGAL GAL UR.SAG LUGAL KUR^{URU} Ha-at-ti
 na-ra-am^{DU} id-du-uk-šu-nu-ti
 15 a-ni-na ÉRIN^{MEŠ} ša i-na ŠU-ia iš-ḥi-ṭù ÉRIN^{MEŠ} an-nu-ú i-na KUR^{URU} I-šu-wa
 i-te-ru-ub ù mi-nu-me-e ÉRIN^{MEŠ.HI.A} an-nu-tu₄
 16 ù KUR.KUR^{MEŠ} an-nu-tu₄ i-na tar-ší a-bi-ia it-ta-ak-ru ù e-bír-ti KUR^{URU} I-šu-wa i-
 na
 ŠÀ-bi^{LÚ} KÚRaš-bu
 Rs.
 14' LUGAL GAL LUGAL KUR^{URU} Ha-at-ti KUR.KUR^{MEŠ} ša KUR^{URU} Mi-it-ta-an-
 ni el-te-qé-šu-nu-ti a-natar-ši^m [... ..]
 15' DUMU LUGAL ul el-te-qé-šu-nu-ti a-na tar-ši^m Tu-uš-rat- [t [a el-te-qé-šu-nu-ti
 ù^{ID} UD.KIB. [NUN.NA... ..]
 16' a-na ku-tal-li-ia HUR.SAG^{HUR.SAG} Ni-ib-la-ni a-na mi-iš-ri-ia aš-ku-un ù
 mi-nu-me-e URU^{DIDLI.HI.A} ša [... ..]
 17' URU^{URU} Mur-mu-ri-ik URU^{URU} Ši-ip-ri URU^{URU} Ma-zu-wa-ti URU^{URU} Šu-ru-un ù URU^{DIDLI.HI.A} an-nu-ti
 ḥal-ši ša [[]
 18' DUMU-ia at-ta-din mi-nu-me-e URU^{DIDLI.HI.A} ša KUR^{URU} Aš-ta-ti
 e-be-er-ti ša KUR^{URU} Mi-it-ta-an-ni GAR-nu URU^{URU} I-kál-t [i (...)]
 19' URU^{URU} A-ḥu-na ù URU^{URU} Ter-qá URU^{DIDLI.HI.A} an-nu-ti ša KUR^{URU} Aš-ta-ti un-du^m Pí-ia-aš-
 ši-DINGIR-lì DUMULUGAL it-ti^m Š [at- (...)]
 20' ^{ID} UD.KIB.NUN.NA e-te-eb-ru i-na URU^{URU} Ir-ri-te e-te-er-bu mi-nu-me-e URU^{DIDLI.HI.A}
 ša e-be-er-ta-an ša^m Pí-ia-aš- [ši-DINGIR-lì [

21' ú-kà-al-lu ša ^mPí-ia-aš-ši-DINGIR-li-ma šu-nu

...

28' ^mPí-ia-aš-ši-DINGIR-li ù ^mŠat-ti-ú-a-za a-na ^{URU}Ir-ri-te [ù [a-na ^{URU}Ta-i-ta a-na

pí i-ša-as-si₁₇ ^mŠat-ti-ú-a-za a-na UGU-^{hi} ^mPí-ia-aš-ši-DINGIR-li

29' ŠEŠ-šu za-pur-ta mi-im-ma la-a ú-ba-a'-a ù L [Ú š [a-na-am-ma a-na UGU-^{hi}

^mPí-ia-aš-ši-DINGIR-liza-pur-ta ul uš-ta-a^h-^ha-az

30' ù URU^{DIDL.HIA} ša ^mŠat-ti-ú-a-za <a-na> ^mPí-ia-aš-ši-DINGIR-li [it-t [a-ad-di-šu

za-pur-ta mi-im-ma la-a ú-ba-a'-a ù ma-an-nu-me-e a-ma-ta

31' mi-im-ma za-pur-ta ù le-mut-ta a-na UGU- [^{hi} ^mPí-i [a-aš-DINGIR-li la-a ú-bá-a'-a

šum-ma ^mŠat-ti-ú-a-za ^mPí-ia-aš-ši-DINGIR-li ŠEŠ-šu

32' a-na ^{URU}Kar-ga-miš a-na pí i-ša-as-si₁₇ ^mP [í [-ia- [aš-ši-DINGIR-l [i a-ma-ta

za-pur-ta ù le-mut-ta a-na UGU-^{hi} ^mŠat-ti-ú-a-za mi-im-ma la-a ú-bá-a'-a

33' ù mi-nu-me-e URU^{DIDL.HIA} [ša ^m [Šat-ti-ú-a-za ša i-na a-a^h ^{ID}UD.KIB.NUN.NA GAR-nu an-nu-ti-mali-ke-el-lu-u

34' ù URU-LIM ša-na-a i-na a-a^h [^{ID}U [D.KIB.NUN.NA la-a i-š-ša-bat

“(A Öy. 1-16) Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Hatti Ülkesinin kralı, kahraman Büyük Kral Majestem Šuppiluliuma ve Huri ülkesi kralı Artatama birbiriyle bir antlaşma akdettiğinde, Mitanni ülkesi kralı Tušratta, Hatti ülkesi kralı, ben kahraman Büyük Kral'ın ilgisini çekti. Ve ben Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Mitanni ülkesi kralı Tušratta'ya dikkatimi çevirdim. (Fırat) nehrinin batı kıyısındaki ülkeleri yağmaladım. Ve Niplani dağı (ülkeme) kattım. İkinci kez kral Tušratta bana (karşı) küstah idi. Ve “sen niçin Fırat nehrinin batı kenarı üzerindeki ülkeleri yağmalıyorsun?” dedi. Böylece kral Tušratta: “Eğer sen Fırat nehrinin batı kenarındaki ülkeleri yağmalarsan, sonra ben de Fırat nehrinin batı kenarındaki ülkeleri yağmalayacağım” (dedi). Kral Tušratta burayı kontrolü altına (?) almayı arzuladı ve “eğer sen onları yağmalarsan, ben onlara ne yapacağım? Eğer bir kuzu ya da ülkemin oğlağı... -dır. Ben Fırat nehrinin batı kenarından karşıya geçeceğim” (deyip durdu). Hatti ülkesi kralı, ben Büyük Kral onun huzurunda kibirlenip (azametimi) sürdürdüm. Hatti ülkesi kralının babası zamanında, İšuwa ülkesi düşman oldu. Böylece Hatti ülkesinin askerleri İšuwa ülkesine girdi. Babamın zamanında Kurtališša şehri askerleri, Arawanna şehri askerleri, Zaziša ülkesi, Kalašma ülkesi, Timana ülkesi, Haliwa dağı, Karna dağı, Turmitta şehri askerleri, Al^ha ülkesi,

Hurma ülkesi, Harana dağı, Tegarama ülkesinin yarısı, Tepurziy a şehri askerleri, Hazka şehri askerleri ve Armata şehri askerleri düşman oldu. Fakat Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Majestem Šuppiluliuma onları yendi. Şimdi benden kaçmış olan askerler, İšuwa ülkesine girmişti. Ve babamın zamanında, düşman olmuş olan bu ülkeler ve askerler, düşman arasında (ve) İšuwa ülkesinin ilerisinde oturuyordu. ... (A Ay. 14-21) Hatti ülkesi kralı, ben Büyük Kral, Mitanni ülkelerini ele geçirdim. Prens [Šattiwaza'nın [zamanında onları ele geçirmedi. Onları Tušratta'nın zamanında ele geçirdim. Fırat nehri [benim sınıırımdır(?) [. Geride sınırım olarak Niplani dağıni tesis ettim. Ve Kargamiş ülkesinin tüm şehirleri olan Murmurik, Šipri, Mazuwati ve Šurun (gibi) bu müstahkem şehirleri, oğlum [Pišašili ['ye verdim. Mitanni ülkesinin batı kenarı üzerinde, Aštata ülkesinde bulunan Ekate, [, Ahuna ve Terga (gibi) tüm şehirler Aštata ülkesine aittir. Prens Pišašili, [prenses [Šattiwaza ile Fırat nehrini geçtiği için ve İrrite şehrine girdiği için, [oğlum [Pišašili'nin batı kenarı üzerinde tuttuğu tüm şehirler Pišašili'ye aittir. ... (A Ay. 28-34) Eğer Šattiwaza, Pišašili'yi İrrite (ya da) Taite şehrine danışmak için(?) çağırırsa Šattiwaza, kardeşi Pišašili'ye karşı herhangi bir şekilde kötü bir plan kurmasın. Ve Pišašili'ye karşı başka bir adama kötülük yaptırmasın. Šattiwaza'nın Pišašili'ye bıraktığı şehirler, herhangi bir kötülük planlamasın. Hiç kimse Pišašili'ye karşı herhangi bir kötü olay ya da kötü niyet planlamasın. Eğer Pišašili danışmak için(?) Kargamiş'a, Šattiwaza'yı çağırırsa, Pišašili, Šattiwaza'ya karşı herhangi bir kötü olay ya da kötü niyet planlamasın. Fırat nehrinin kıyısı üzerinde bulunan Šattiwaza'nın hangi şehri olursa olsun, alıkonulsun. Fakat Fırat kıyısındaki başka bir şehir alınmasın."

3.10.2. Nehirlerin Ülke Adı Olarak Kullanılması

Su kaynaklarına yakın olmak, eskiçağlardan günümüze insanların yerleşim yeri kurmak için aradığı ilk şartlardan birisi olmuştur. Ayrıca, su kaynaklarından birisi olan nehirlerin yakınına yerleşmek sınırların belirlenmesi ve güvenliğin sağlanması gibi avantajlar sağlamıştır. Nehirler ve onların etkiledikleri alanların bu yönü ile şehir devleti olarak kaynaklarda yerini aldığı görülmüş, Hitit siyasi anlaşma metinlerinde geçen Hulaia ve Šeha Nehri ülkeleri bu duruma örnek oluşturacak şehir devletleri arasında yerini almıştır.

Ulmi-Tešup ve III. Hattušili Arasındaki Anlaşma (CTH 106)⁷⁸³

⁷⁸³ Tam metin için bkz., Hititçe: 1. KBo IV 10 + 1548/u (ZA 63:85)+ KUB XL 69 (Öy. 33-47).

Ḫulaja Nehri'nin⁷⁸⁴ ülke ismi olarak kullanılması: Yazılı metinlerinde Ḫulaja hem bir nehir ismi hem de bu nehirden adını alan bir şehir devleti olarak karşımıza çıkmıştır.⁷⁸⁵ Nehrin lokalizasyonu henüz kesin olarak belirlenememiş ve bu konuda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Kenti; Gurney⁷⁸⁶, Zamantı Suyuna; Macqueen⁷⁸⁷, Kirmir suyuna; Forlanini⁷⁸⁸, Porsuk Çayına; Ertem⁷⁸⁹, Devrekani Çayı'na ve Gavaz⁷⁹⁰ Delice Irmağı'na lokalize etmiş olup kent, Tarhuntašša sınırları içerisinde yer almaktadır.⁷⁹¹ Yapılan anlaşma ile Tarhuntašša'nın yönetimi Ulmi-Tešup ve onun soyuna verilerek hakimiyet alanın sınırları çizilmiştir. Bu sınırlar çizilirken Ḫulaja Nehri Ülkesine ait olan sınırlar belirlenmiş ve şehir isimleri tek tek sayılmıştır. Bu durum, nehir isminin bir şehir devletinin adı olarak kullanıldığını kanıtlamıştır.

KBo 4.10 (Frg. 1) Vs.⁷⁹²

15' tu-uk-ma A-N [A [mUl-mi-DU-up KUR-TUM ku-it AD-DIN ZAG^{MEŠ}-ta ku-i-e-eš
te-eḫ-ḫu-un na-aš-za pa-aḫ-ši le-e-aš-kán šar-ra-at-ti

16' ZAG^{HLA}-ma-at-t [a [ki-iš-ša-an ti-ia-an-te-eš IŠ-TU KUR^{URU}Pi-taş-ša-at-ta

ḪUR.SAG^{URU}Ḫa-a-wa-aš kán-ta-an-na^{URU}Za-ar-ni-ia-aš

17' ^{URU}Ša-na-an-tar-w [a Z [AG-aš ^{URU}Za-ar-ni-ia-a-aš-ma-kán kán-ta-an-na A-
NA KUR^{ID}Ḫu-u-la-ia a-aš-ša-an^{URU}Ša-na-an-tar-wa-aš-ma-kán

18' A-NA KUR^{URU}Pi- [taş [-šaa-aš-ša-an-za

19' IŠ-TU ZAG KUR^{URU}Pi-taş-ša-ma-aš-ši^DKASKAL.KUR^{MEŠ}^{URU}A-ri-im-ma-at-ta

⁷⁸⁴ İdari metinlerde Nehir İsimleri sık sık ülke adı olarak geçmiştir. “Ḫulaja Nehri” de bu nehir isminden birisidir. Bu nedenle burada bu nehir isminin geçtiği paragrafların hepsini uzun uzun vermek yerine birkaç örnekten sonra katalog numaralarını vermek tercih edilmiştir. Ter. İçin bkz., Karauğuz, 2018b, CTH 97; (Öy. I 27) s.66, CTH 106; (Öy. 33-37) s.69, (Öy. 40-47), Bo. 86/299; (Öy. I 14-21) s.74, (Öy. I 22-28) s.74, (Öy. I 29-42) s.74, (Öy. I 43-47) s.74, (Öy. I 48-52) s.75, (Öy. I 53-67) s.75, (Öy. I 68-90) s.75-76, (Öy. II 4-20) s.77, (Öy. II 57-66) s.78, (Ay. III 32-42) s.81, (Ay. III 43-56) s.81.

⁷⁸⁵ Özlem Sir Gavaz, “Hititçe Metinlerde Geçen KUR I D Hulana-/KUR I D S G ‘Yün Nehri Ülkesi’ Üzerine Yeni Bir Değerlendirme,” *Belleten* 80, no. 288 (2016): 365.

⁷⁸⁶ Oliver R. Gurney, *The Geography of the Hittite Empire* (London: British Institute of Archaeology at Ankara, 1959), 44.

⁷⁸⁷ James G. Macqueen, “Geography and History in Western Asia Minor in the Second Millennium BC,” *Anatolian Studies* 18 (1968): 176.

⁷⁸⁸ Massimo Forlanini, *Atlante storico del vicino oriente antico. Bd. 4, 3: Anatolia: l'impero Hittita* (Roma: Università di Roma "La Sapienza," 1986), harita.

⁷⁸⁹ Hayri Ertem, *Hitit Devletinin İki Eyaleti: Pala-Tum(m)ana ile Yakın Çevrelerindeki Yerlerin Lokalizasyonu Üzerine Yeni Denemeler* (Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1980), 33.

⁷⁹⁰ Gavaz, “Yün Nehri Ülkesi” Üzerine Yeni Bir Değerlendirme,” 366.

⁷⁹¹ Caner Özdemir, “Hitit Devleti ile Vassalları Arasında Yapılan Antlaşmalarda Vassallara Getirilen Yükümlülükler,” *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, no. 40 (2018): 272.

⁷⁹² Transliterasyon için bkz., Hethitologie Portal Mainz, “KBo 4.10+,” *TLHDig: Digitale Textualia zu den hethitischen und anatolischen Sprachen*, erişim 31 Aralık 2021. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Hitit Yasaları*, 67.

- ZAG-aš ^{URU}A-ri-ma-at-ta-aš-ma-kán *A-NA* KUR ^{URU}Pí-tàš-ša a-aš-ša-an-za
- 20' *IŠ-TU* ^{HUR.SAG}Hu-ut-nu-wa-an-ta-aš-ma-aš-ši:ḫal-la-pu-wa-an-za ZAG-aš:ḫal-la-pu-wa-an-za-ma-kán *A-NA* KUR ^{ID}Hu-u-la-ia a-aš-ša-an ^{URU}Kur-ša-wa-an-ta' -aš-ma-kán
- 21' EGIR UGU UR.GI₇-aš ^{NA}ḫu-u-wa-ši ZAG-aš ^{URU}U-uš-ša-za-ma-aš-ši
- ^{URU}Za-ra-a-ta-aš ZAG-aš ^{URU}Za-ra-a-ta-aš-ma-kán *A-NA* KUR ^{ID}Hu-u-la-ia a-aš-ša-an-za
- 22' ^{URU}Wa-an-za-ta-ru-wa-za-ma-aš-ši ^{URU}Ḫa-ra-zu-wa-aš ZAG-aš
- ^{URU}Ḫa-ra-zu-wa-aš-ma-kán *A-NA* KUR ^{URU}U-uš-ša a-aš-ša-an-za *IŠ-TU*
- ^{HUR.SAG}Ku-wa-li-ia-at-ta-ma-aš-ši
- 23' ḫa-an-te-ez-zi-ia-aš *A-NA* TUP-PA^{HLA} ^{URU}Šu-ut-ta-aš-na-aš ZAG-aš e-eš-ta
- ki-nu-un-ma-aš-ši LUGAL GAL ^{URU}Ša-an-ti-im-ma-an ZAG-an i-ia-nu-un
- 24' [^{URU}Ša-an-ti-im-ma-aš-ma-kán *A-NA* KUR ^{ID}Hu-u-la-ia a-aš-ša-an-za ^{URU}Wa-an-za-tar-ru-wa-aš-ma-aš-ši ^{URU}Ku-un-zi-na-ša-za ^{HUR.SAG}Ar-la-an-ta-aš ^{URU}A-la-na'-aš ZAG-aš
- 25' nu-kán ^{URU}A-la-na-aš *A-NA* KUR ^{ID}Hu-u-la-ia a-aš-ša-an-za wa-a-tar-ma-kán ku-it *A-NA* ^{HUR.SAG}Ar'-la-an-ta' še-er na-at-kán *A-NA* KUR ^{URU}Ḫa-at-ti
- 26' ^U*A-NA* KUR ^{ID}Hu-u-la-ia ták-ša-an a-aš-ša-an ^{URU}Ši-in-nu-wa-an-ta-za-ma-aš-ši ^{HUR.SAG}Lu-u-la-aš ZAG-aš ^{URU}Ni-na-in-ta-aš-ma-kán *A-NA* KUR ^{ID}Hu-u-la-ia a-aš-ša-an-za
- 27' ^{GIŠ}TUKUL ^{LÚ}KUŠ₇.KÙ.SI₂₂-ma-kán ku-iš EGIR-an na-aš-kán *A-NA* ^DUTU-ŠI a-aš-ša-an-za ^{URU}Za-ar-nu-ša-az-ma-aš-ši: ḫa-ar-mi-ma-aš ZAG-aš: ḫa-ar-mi-ma-aš-ma-kán
- 28' *A-NA* (KUR) ^{ID}Hu-u-la-ia a-aš-ša-(an)-za ^{URU}Za-ar-wi₅-ša-za-ma-aš-ši ^{HUR.SAG}Šar-la-im-mi-iš ^DKASKAL.KUR^{HLA} wa-a-tar ḫi-in-na-ru-u-wa-aš ZAG-aš pár-ga-wa-az-ma-aš-ši ^{HUR.SAG}-za
- 29' ^{URU}Ša-li-ia-aš ZAG-aš ^{URU}Ša-li-ia-aš-ma-kán *A-NA* KUR ^{URU}Ḫa-at-ti a-aš-ša-an-za a-ra-aḫ-zé-na-za-ma-aš-ši ^{URU}Wa-al-wa-ra-aš ^{URU}Wa-al-wa-ra-ia
- 30' ku-it ku-it: 'ú-pa-ti ^{URU}Ma-ta-a-aš ^{URU}Ša-an-ḫa-da-aš ^{URU}Šu-ri-im-ma-aš ^{URU}Ša-ra-an-du-wa-aš ^{URU}Da-ad-da-aš-ši-iš (ZAG-aš) *IŠ-TU* ZAG ^{URU}Ša-ra-an-du-wa-ma
- 31' ku-e-da-ni pé-di ^{GIŠ}TUKUL ar-nu-uz-zi na-at-kán *A-NA* KUR ^{ID}Hu-u-la-ia a-aš-ša-an *IŠ-TU* KUR ^{URU}Wa-al-ma-am-ma-aš-ši ^{URU}Wa-al-ta-an-na

32' URU^U-ša-wa-la-aš URU^UAl-lu-up-ra-ta-aš URU^UHu-uḫ-ḫu-ra-aš ZAG-aš ku-u-uš-ma-
kán URU^{DIDL.HLA} A-NA KUR^{ID}Hu-u-la-ia a-aš-ša-an-te-eš¹⁷

“(Öy. 15-18) Şimdi sen Ulmi-Teşup’a verdiğim ülkeyi ve senin için tespit edip (oturttuğum), sınırları koru. Onları bozma. Sınırlar şöyle tespit edilmiştir. Pitašša ülkesi yönünde Hıwa dağı, Zarniia şehri mera arazisi ve Şanantarwa şehri sınırdır. Fakat Zarniia şehrinin mera arazisi, Hılaia Nehri Ülkesi’ne aittir. Şanantarwa Pitašša’ya aittir. (Öy. 19-32) Pitašša ülkesi sınırı yönündeki Arimatta şehrinin düdeni sınırdır. Fakat Arimatta şehri, Pitašša ülkesine aittir. Huwatnuwanta dağı yönündeki arazi (ḫallapuwanza) sınırdır. Fakat arazi (ḫallapuwanza), Hılaia Nehri Ülkesi’ne aittir. Kurşawanša şehrinin yukarısındaki köpek şeklindeki sınır taşı (ḫuwaši) sınırdır. Ušša şehri yönünde Zarata şehri sınırdır. Fakat Zarata, Hılaia Nehri Ülkesi’ne aittir. Wanzataruwa şehri yönünde Harazuwa şehri sınırdır. Fakat Harazuwa şehri, Ušša ülkesine aittir. Kuwa(kuwa)liḫ atta dağı yönünde Şuttašna şehri ilk tabletler üzerinde sınırdı. Fakat şimdi ben Kral, Şantimma şehrini sınır yaptım. Fakat Şantimma şehri, Hılaia Nehri Ülkesi’ne aittir. Wanzatataruwa ve Kunzinaša şehirleri yönünde Arlanta dağı ve Alana şehri sınırdır. Fakat Alana şehri Hılaia Nehri Ülkesine aittir. Fakat Arlanta dağı üzerindeki suyu, Hatti ülkesi ve Hılaia Nehri Ülkesi ortaklaşa kullanacaktır. Şinnuwanta şehri yönünde Lula dağı sınırdır. Fakat Ninainta şehri, Hılaia Nehri Ülkesi’ne aittir. Altın seyis’in tımarı Majesteye aittir. Zarnušša şehri yönünde arazi (ḫarmimaš) sınırdır. Fakat arazi (ḫarmimaš), Hılaia Nehri Ülkesi’ne aittir. Zarwiša şehri yönünde Şarlaimi dağı pınar havuzu (?) sınırdır. Yüksek dağ yönündeki Şaliḫ a şehri sınırdır. Fakat Şaliḫ a şehri, Hatti ülkesine aittir. Dışarı yöndeki Walwara şehri ve Walwara şehri yakınındaki Mata, Şanḫata, Şurimma, Şaranduwa ve Daddašši şehirleri (gibi herhangi bir şehir) Tarḫuntašša ülkesinindir. Şaranduwa şehri yönünde askeri gücün ulaşacağı hangi yer olursa olsun, Hılaia Nehri Ülkesi’ne aittir. Walma ülkesi yönündeki Waltanna, Ušawala, Alluprata (ve) Huḫḫura şehirleri sınırdır. Fakat bu şehirler Hılaia Nehri Ülkesi’ne aittir.”

Kurunta ve IV. Tuḫaliia Arasındaki Anlaşma (Bo.) 86\299⁷⁹³

Şeha Nehri’nin⁷⁹⁴ ülke ismi olarak kullanılması: Batı Anadolu’da yer alan Arzawa Ülkesi; Küçük Arzawa, Mira-Kuwaliya, Şeha Nehri Ülkesi, Wiluša ve Hapalla şehir devleti şeklinde

⁷⁹³ Bo.86\299, Kurunta ve IV. Tuḫaliia Arasındaki Anlaşma, tercüme için bkz. Karağuz, Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılarına Göre Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri, 82-83.

⁷⁹⁴ İdari Kitaplarda Nehir İsimleri sık sık ülke ismi olarak geçmiştir. “Şeha Nehri” de bu nehir isminden birisidir. Bu nedenle burada bu nehir isminin geçtiği paragrafların hepsini uzun uzun vermek yerine birkaç örnekten sonra

teşkilatlanmıştır.⁷⁹⁵ Arzawa Ülkesi ve ona bağlı olan şehir devletleri genellikle Hititlere karşı fırsat buldukça isyan etmiştir. Bu nedenle anlaşma metinlerinde bu şehir devletlerin ismi sıklıkla geçmiştir. Bu devletlerinden birisi olan Şeha Nehri ülkesi, Gediz Nehri bölgesine lokalize edilmiş⁷⁹⁶ ve bugün bile oldukça verimli bir araziye sahip olması nedeniyle tarih boyunca yerleşim alanı olarak tercih edilmiştir. Nehirlerin büyüklüğü ve kolları ile etkilediği alanların geniş olması, onların şehir devleti ismi olarak anılmasını sağlamıştır. Bu şehir devleti ile Hitit yazılı metinlerinde birçok kez karşılaşılmış son olarak Kurunta ve IV. Tutḫaliya arasındaki anlaşmada adı geçmiştir.

KBo 19.65 (Frg. 1)+KBo 4.7 (Frg. 3) + KBo 22.38 (Frg. 4) Vs.I⁷⁹⁷

11 [ma-aḫ-ḫ]a-an-ma-za A-BU-IA DINGIR-LIM-iš ki-ša-at DUTU-ŠI-ma-za-kán
 12 [A-NA] GİŠGU.ZA A-BI-IA e-eš-ḫa-ḫa-at nu-uš-ši EGIR-an ti-ia-nu-un
 13 [nu-uš]-ši EGIR-an pa-a-u-un nu-mu DINGIR^{MEŠ} A-BI-IA pé-ra-an ḫu-u-i-e-er
 14 [nu-uš]-ši-iš-ša-an LÚKÚR še-er ku-e-nu-un KUR URUar-za-u-wa-ia-az
 15 [ḫu-u]-ma-an tar-uḫ-ḫu-un nu-za ku-it DUTU-ŠI da-aḫ-ḫu-un
 16 [na-a]t-za URUḫa-at-tu-ši ar-ḫa ú-wa-te-nu-un pé-e-di-ma-kán
 17 [ku]-e KUR.KUR^{MEŠ} da-li-ia-nu-u [n nu-uš-m]a-aš ZAG^{HIA}-uš te-eḫ-ḫu-un
 18 n [u KUR IDše-e-ḫa A-NA mma- [na-pa]-DU AD-DIN KUR URUḫa-pal-la-ma
 19 A-NA mtar-ga-aš-na-al-li [A/D-DIN KUR URUmi-ra-a-ma KUR URUku-wa-li-i [a
 20 A-NA mmaš-ḫu-i-lu-wa EG [IR-pa] AD-DIN nu-uš-ši É A-BI-ŠU GİŠGU.ZA [
 21 EGIR-pa AD-DIN nam-ma-an A-NA KUR URUmi-ra-a EN-an i-ia-nu-un

“(B I 11-21) Babam tanrı olduğu zaman (öldüğünde) ve ben Majestem, babamın tahtına oturdum. Ve ben, ona destek oldum. Ve ben, onun arkasından gittim. Babamın tanrıları benim önümden koşup (bana yardım ettiler). Ve ben düşmanları onun için öldürüp (yendim). Ve Arzawa ülkesinin tümünü yenip (ele geçirdim). Ve ben Majestem (ganimet) olarak aldıklarımı,

katolog numaralarını vermek tercih edilmiştir. Karauğuz, *Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılarına Göre Hitit Devletinin Siyasi Anlaşma Metinleri*, CTH 68 (B I 11-21; E I 11; D I 12-21) s.93, CTH 69 (A I 1-13) s.104, (A I 14-18) s.104, (A I 19-33) s.104, (A I 63-67) s.105, (B III 1-8) s.106, (B III 15-19) s.106, (A IV 29-39) s.109, CTH 76 (A I 34-35) s.111, CTH 105 (A Öy. II 8-19) s.156.

⁷⁹⁵ Trevor R. Bryce, “The Luwians,” in *The Luwians*, ed. H. Craig Melchert (Leiden: Brill, 2003), 35; Albrecht Goetze et al., “Anatolia from Shuppiluliumash to the Egyptian War of Muwatallish.–Ugarit.–Troy VII,” in *The Cambridge Ancient History, Vol. 2, Part 2: History of the Middle East and the Aegean Region c. 1380–1000 B.C.*, ed. I. E. S. Edwards et al. (Cambridge: Cambridge University Press, 1975), 118.

⁷⁹⁶ Şeyma Ay, “Hitit Siyasi Tarihi’nde Şeha Nehri Ülkesi ve Önemi,” *History Studies* 2, no. 2 (2010): 2.

⁷⁹⁷ Transliterasyon için bkz., *TLHDig*, “KBo 19.65,” erişim 31 Aralık 2021. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılarına Göre Hitit Devletinin Siyasi Anlaşma Metinleri*, 93.

Hattuša şehrine sevk ettim. Fakat ben yerlerinde bıraktığım ülkelerin sınırlarını (sınırıma) koyup (kattım). Şeḫa Nehri Ülkesi'ni, Manapa-Tarḫunta'ya verdim. Hapalla ülkesini, Targašnalli'ye verdim. Mira ülkesini ve Kuwaliya ülkesini Mašḫuiluwa'ya [tekrar] verdim. Babasının evini, babasının tahtını ona geri verdim. Sonra onu, Mira ülkesinde bey yaptım.”

3.10.3. Tanrılarla Birlikte Su Kaynaklarının Anlaşma Metinlerinde Tanık Olarak Gösterilmesi

Hitit siyasi anlaşmalarının başında genellikle, anlaşmanın amacı ve kimler arasında yapıldığı bilgisi verilmiştir. Tanrılar, anlaşma metninin sonlarına doğru yapılan anlaşmaya diğer bir adıyla ‘yemin’e şahitlik yapması veya tanık olması⁷⁹⁸ için çağırılmıştır.

Anlaşmanın sonlarında tanrıları şahit gösterme veya tanrılar üzerine yemin etme eyleminin yapılma amacı, bir konu hakkında dini değerlerden kuvvet alarak inandırıcılığı kanıtlamanın sözlü yöntemi olmuştur. Burada tanrı, yapılacak eylemin doğruluğuna şahit tutulmuş ve kişiye olan güveni artırmıştır.⁷⁹⁹ Yeminden sonra ise anlaşmanın bozulması durumunda, bozan tarafa ‘lanet’ edilmiştir. Lanet de bu durumda yemine benzer bir işleve sahip olmuştur.⁸⁰⁰

*Niqmepa ve II. Murşili Arasındaki Anlaşma (CTH 66)*⁸⁰¹

Nehir, pınar ve denizlerin, anlaşma metnlerinde diğer tanrıların yanında tanık olarak yer alması: II. Murşili'nin krallığının dokuzuncu yılında Niqmepa ile yaptığı anlaşmada, Niqpema; Ugarit krallığına atanmıştır.⁸⁰² Anlaşmada metninin sonunda şahit olarak gösterilen

⁷⁹⁸ Su kaynaklarının tanık olarak gösterildiği diğer anlaşma metinleri şunlardır: Ulmi-Tešup ve III. Hattuşili Arasındaki Anlaşma (CTH 106), Öy. 50-Ay. 4, tercüme için bkz. Karauğuz, *Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılarına Göre Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri*, 70; Kurunta ve IV. Tuḫaliya Arasındaki Anlaşma (Bo. 86\299), Ay. III 78-IV 15, J Ay. 1-11, tercüme için bkz. Karauğuz, *Siyasi Antlaşma Metinleri*, 82-83; Wiluša Kralı Alakšanduš ve II. Muwattalli Arasındaki Antlaşma (CTH 76), A IV 1-30, tercüme için bkz. Karauğuz, *Siyasi Antlaşma Metinleri*, 117; Huqqana ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma (CTH 42), A I 48-59, tercüme için bkz. Karauğuz, *Siyasi Antlaşma Metinleri*, 116-117; Aziru ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma (CTH 49), A Ay. 1-10, tercüme için bkz. Karauğuz, *Siyasi Antlaşma Metinleri*, 143; Tuppi-Tešup ve II. Murşili Arasındaki Antlaşma (CTH 62), A Öy. II 30-37, A Ay. IV 4-20, tercüme için bkz. Karauğuz, *Siyasi Antlaşma Metinleri*, 147; Šaušga-muwa ve IV. Tuḫaliya Arasındaki Antlaşma (CTH 105), B Ay. 8-25, tercüme için bkz. Karauğuz, *Siyasi Antlaşma Metinleri*, 158; Šattiwaza ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma (CTH 51), A Ay. 35-58, tercüme için bkz. Karauğuz, *Siyasi Antlaşma Metinleri*, 160-161; Šattiwaza ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma (CTH 52), Akadça Ay. 7-24, tercüme için bkz. Karauğuz, *Siyasi Antlaşma Metinleri*, 170; Tette ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Anlaşma (CTH 53), A Ay. IV 44-57, tercüme için bkz. Karauğuz, *Siyasi Antlaşma Metinleri*, 185; Kaškalar ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma (CTH 138), Öy. 9-10, tercüme için bkz. Karauğuz, *Siyasi Antlaşma Metinleri*, 195.

⁷⁹⁹ Koray Toptaş ve Ömer Kahya, “Asurca ve Babilce Metinlerde Yemin,” *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 23, no. 2 (2019): 316.

⁸⁰⁰ Toptaş ve Kahya, “Asurca ve Babilce Metinlerde Yemin,” 326.

⁸⁰¹ Tam metin için bkz., Akadça: A.RS 17.338(+) RS 17.349B, B.RS 17.353, C. RS 17.407. Fragmanlar: RS 17.357, RS 17.342, RS 17.351A, RS 17.79+RS 17.374, RS 17.04, RS 17.450, RS 17.448; RS 19.101.

⁸⁰² Alparslan, “II. Murşili ve Dönemi,” 86.

tanrıların arasında su kaynaklarına da yer verilmiştir. Bu durum su kaynaklarının tanrılar ile eşit görüldüğünü ve kutsal kabul edildiğini göstermiştir.

RS 17.353⁸⁰³

5 [^{il}mi-in-ki ^{il}u-u-ḫu-ši ^{il}a-am-ma-ki ^{il}am-mi-iz-za-du ^{il}a]l-la-a-l [u]

6 [^{il}a-an-tum ^{il}a-nu ^{il}a-pa-an-tum ^{il}en.líl ⁱⁱnin . líl ḫursânu^M] nârâtu^M

7 [bûrû^M tâmtu rabîtu ^{il}sin ù ^{il}šamaš i-na ši-ti-šu-n]u(?) ù er-bi-š [u-nu(?)]

8 [a-na an-ni-i ri-ik-sí ù a-na ma-mi-ti lu-ú še-bu-]tu₄

9 [mi-nu-me-e a-ma-te^M ša ri-ik-sí ù ša ma-mi-ti ša] i-na libbi^{bi} tup-pí an-ni [-ti]

10 [šaṭ-rat šum-ma ¹níq-me-pa a-ma-te^M an-na-ti ša ri-i]k-sí

11 [ù ša ma-mi-ti la-a i-na-ša-ar ù ni-iš ilâni^M] an-nu-ti

12 [¹níq-me-pa qa-du qaqqadi-šu aššâti^Mšu mârî^M]šu âli-šu mâti-šu mim-mu-šu

13 [lu -ḫal -li - qu -] šu

14 [ù šum-ma ¹níq-me-pa a-ma-te^M ša ri-ili-sí]ù ša ma-mi-it

15 [ša i-na libbi^{bi} tup-pí an-ni-ti šaṭ-rat] i-na-šur-šu-nu

16 [ù ni-iš ilâni^M an-nu-ti qa-du] qaqqadi-šu aššâti^M-šu mârî^M-šu

17 [âli-šu mâti-šu ù qa-du mim-mu-š]u li-iš-şu-ru-šu

“(101-111) [[Nara, Namšara, Minki, [Tuḫuši, Ammunki, Ammizzadu[,Anu, Alalu, Antu [Apantu, EN.LIL, NINLIL, Dağlar [, Nehirler, Pınarlar, Büyük Deniz, Gök, [Yer, Rüzgarlar [ve Bulutlar. [Onlar [bu antlaşma ve [yemin [için tanık olsun. (112-115) Bu [tablette [yazılan [yemin ve antlaşmanın [tüm sözlerine, Niqmepa uymazsa, sonra bu yemin [tanrıları [Niqmepa'yı [şahsı [, karıları, çocukları torunları, torunları, [evi [, şehri, ülkesi, malı ve mülküyle birlikte mahvetsin. ”

Anlaşma metninde su kaynaklarının tanık olarak gösterilmesi, suyun sadece doğal bir varlık değil aynı zamanda kutsal bir otorite olarak düşünüldüğünü kanıtlamıştır. Nehirlerin, pınarların ve denizlerin tanrılarla birlikte anılması ve anlaşma metinlerinde yer alması hukuki olarak da etkin bir güç olarak değerlendirildiklerini göstermiştir. Bu durum, su kaynaklarının kutsallığına duyulan inancı ve antlaşmalara ilahi bir meşruiyet kazandırmada taşıdığı önemi

⁸⁰³ Transliterasyon için bkz., Nougayrol, *Le palais royal d'Ugarit IV*, 90. Tercüme için bkz., Karauğuz, *Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılarına Göre Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri*, 136-137.

ortaya koymuştur. Böylece, su unsurlarının tanıklığı, yapılan antlaşmanın ihlali durumunda uygulanacak ilahi cezaların ciddiyetini pekiştirmiştir.

4. SONUÇ

Coğrafya tüm toplumların yaşantısında önemli bir yere sahip olarak onların kaderini etkilemiştir. Eskiçağlardan günümüze, bir ülkenin bulunduğu coğrafi konum yerleşim yerinin seçilmesinden ekonomik faaliyetlere kadar toplumların yaşam şekillerini önemli ölçüde etkilemiştir. Mağara yaşamından yerleşik yaşama evrilen süreçte Anadolu yerleşim bölgeleri genel hatları ile değerlendirildiğinde ilkel topluluklardan gelişmiş toplumlara kadar hepsi yaşayacağı alanı seçerken en önemli unsur olarak su kaynaklarının yeterli olmasını görmüştür. Orta Anadolu'yu da bu açıdan değerlendirdiğimizde Hitit devletinin bulunduğu coğrafi konum nedeni ile imtihanının genellikle su ile olduğu anlaşılmıştır. Çünkü devletin kurulduğu alan karasal iklimin etkili olduğu bir coğrafyadır ve bu coğrafyada su kaynaklarını yönetmek devletin devamını ve halkın refahını sağlamak açısından önemli unsurlardan birisi olmuştur.

Bir şehir kurulurken elbette ki günlük ihtiyaçları giderecek kadar su kaynaklarının var olması ilk koşul olarak görülmüştür. Sonrasında insanların beslenmesi için yapacağı tarım ürünlerinin çeşidini ve buna bağlı olarak ekonominin temelini, halkın karnını doyuracak kadar ürünün tedarikini bölgenin coğrafyası ve buna bağlı olarak iklim koşulları etkilemiştir. Tüm bu unsurları bünyesinde barındıran Hattuša, sahip olduğu yedi büyük, birçok küçük akarsu kaynakları ile Hitit devletinin başkenti olarak seçilmiştir.

Coğrafyanın getirdiği iklim şartları ve buna paralel olarak gelişen ekonomik faaliyetler incelendiğinde; ilkçağ toplumlarının ekonomik faaliyetleri üzerinde çevresel faktörlerin günümüzden daha etkili olduğu anlaşılmıştır. Temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan Hitit devletinin, tarımda önemli sorunlardan birisi olan kurakla baş etmek için birçok yönteme başvurduğu görülmüştür. Siyasi otoritesini dini temellere dayandıran Hitit krallarının kuraklık durumunda tanrılara dua ettiği, onlardan yağmur ve bereket istediği anlaşılmıştır. Ancak tanrıların bu isteklere olumlu cevap vermesi için memnun edilmesi gerekmiştir. Bu nedenle tanrıların yaşadığı yerler arasında olan hatta bizzat tanrı olarak düşünülen su kaynakları için ritüeller düzenlenerek buradaki tanrılara kurbanlar sunulmuştur. Tanrıları memnun etmenin yollarından birisinin de bayramları zamanında kutlamak olduğuna inanılmıştır. Özellikle bereketin simgesi olan bahar bayramları kral ve kraliçenin de katılımı ile büyük törenlerle kutlanmış ve tanrıların memnun edilmesi sonucunda hububat, hayvan ve insan bolluğunun olacağı düşünülmüştür. Kuraklıkla baş etmek için alınan önlemler arasında şehirlerdeki görevlilere direktifler göndermek dikkat çekmiştir. Bu direktiflerde, su kaynakları için yapılan ritüellerin, su yapılarının temizliğinin ve bakımının ihmal edilmemesi istenmiştir. Su kaynaklarının korunması için yasalar yolu ile önlemler alınmış, su kaynaklarının kirletilmesi

cezai yaptırımları gerektirmiştir. Kuraklık durumunda kullanmak üzere büyük depo ve silolar inşa edilerek bu yapılar ile ürün biriktirilmiştir. Kuraklık ihtimaline karşı ürün biriktirmenin yanında su biriktirmek için de su yapıları inşa edilmiştir.

Hititlerin yaşadığı Orta Anadolu, Mısır ve Mezopotamya gibi sulu tarımın yapıldığı bölgelerden farklı olarak kuru tarımın uygulandığı bir alan olmuştur. Mezopotamya ve Mısır gibi bölgelerde sulu tarım yapılabilmesi nedeni ile ihtiyaç fazlası ürün ortaya çıkabilmişken, Anadolu'da iklim şartlarına bağlı olarak tarımdan elde edilen ürün miktarında yıllara göre ciddi dalgalanmalar yaşanabilmiştir. Bu durum da devletin bazı önlemler alarak kuraklıkla baş etme yollarına gitmesini zorunlu kılmıştır. Hititlerden günümüze ulaşan maddi kültür unsurları incelendiğinde susuzluk ile baş etmek ve mevcut su kaynaklarından en iyi şekilde faydalanmak için su ile ilgili birçok yapı inşa ettikleri görülmüştür. Bunlar arasında havuzlar, barajlar, kaya anıtları ve atık su için kullandıkları kanal sistemleri önemli bir yere sahip olmuştur.

Havuzların kült törenlerinde kullanılmasının yanı sıra kuraklık durumunda içme suyu sağlamak için de kullanıldığı düşünülmüştür. Kent içindeki havuzlar daha çok kült uygulamalarında, yangın söndürme, hayvanların su ihtiyacını karşılamada kullanılırken kent dışındaki havuzlar bahçe ve tarla sulamak amacıyla kullanılmıştır. Havuzların bakım ve onarımına oldukça önem verilmiş ve merkezden gönderilen direktiflerle bunların ihmal edilmemesi ilgili görevlilerden istenmiştir. Tespit edilen havuz yapıları; Hattuša'da, Büyükkale C yapısı ve Havuzu, Büyükkale A, G ve J Yapıları Arasında Yer Alan J Havuzu, Güneykale Yapıları (Südburg) ve Doğu Havuzlarıdır. Ayrıca Sivas'ta; Kuşaklı/Şarişsa Havuzları, Havuzhöyük, Konya'da; Eflatunpınar Havuzu, Karadağ-Başdağ Tepesi Havuzu, Yalburt Havuzu, Kaletepe Havuzu'dur.

Barajlar; Anadolu'nun karasal iklim koşullarına bağlı olarak su kaynaklarının miktarında dalgalanmalar oluşması nedeni ile inşa edilmiş su yapılarıdır. Suyun yaz aylarında azalması kış aylarında artması, ancak suya olan ihtiyacın daimî olması bu yapıların inşasını zorunlu kılmıştır. Tarım toplumu olan Hititler'in sulama ile ilgili riskleri kontrol altına alması gerekmiş bunun için de su kaynaklarının sürekliliğini sağlama ihtiyacı doğmuştur. Kuraklık bu bölgede önemli bir sorun olmuş ve kuraklığın getirdiği tarımsal üretimdeki düşüş ve bunun sonucunda savaş sanayisindeki güç kayıpları birçok devletin sonunu getirmiştir. Orta Anadolu coğrafyasının tarım açısından verimli olmayışı, dar vadi tabanlarına sahip oluşu ve yamaçlarda yer alan tarım alanları nedeni ile yağmur suyuna duyulan ihtiyaç oldukça fazla olmuş, zaman

zaman kurak iklim koşullarına karşı tedbir olarak suni sulama sistemleri kurmak bu coğrafyada yaşayabilmenin en önemli koşullarından birisi haline gelmiştir.⁸⁰⁴

Bütün bu nedenler doğrultusunda, inşa edilen Hitit su yapıları; Hititlerin topografik ve hidrolojik bilgiye çok iyi hâkim olduklarını göstermiştir. Baraj yapılarında gerektiğinde su tahliyesi yapabilmek için savak bölümünün olması ve barajların inşa edilışinde coğrafyaya göre kimi zaman set kimi zaman doğal oluşumlu barajlar tercih edilmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir. Suyun idaresi hakkında bilgiye çivi yazılı metinlerden ulaşmak zor olsa da kanun maddeleri ve direktif metinleri bize bazı ipuçları vermiştir. Bu metin gruplarında su yapılarının korunması, bakımı ve zarara uğratılması durumunda uygulanacak cezai işlemler hakkında edindiğimiz bilgiler, devlet tarafından bu yapıların korunduğunu ve gözetildiğini anlamamızı sağlamıştır.⁸⁰⁵ Tüm bu amaçlar doğrultusunda inşa edilen Hitit barajları: Çorum'da; Alacahöyük-Gölpınar Barajı, Çakırköy Barajı, Kayseri'de Karakuyu Barajı, Konya'da Köylüoltu Barajı olarak karşımıza çıkmıştır.

Kaya anıtları su kenarlarındaki dağlara işlenen iki boyutlu rölyefler olarak karşımıza çıkmıştır. Kabartmaların bulundukları konum itibari ile dağ, yağmur ve su kültü ile ilgili oldukları açıktır. Kabartmaların dini tasvirler içermesi, bazılarının üzerinde yazı içeriğinin olması, kabartmalar ile ritüellerle arasında ilişki kurulabilmesi ve bir kısmının önünde yine ritüellerde yeraltı dünyası ile ilişki kurmak için kullanılan çukurların bulunması bu yapıların kült işlevleri olduğunu desteklemiştir. Ancak anıtların önemli yol güzergahları üzerinde olması sadece kült amaçlı değil kralın siyasi otoritesini ve gücünü temsil eden bir propaganda aracı olarak kullanıldıklarını da düşünmemizi sağlamıştır. Tespit edilen kaya anıtları şu şekildedir; Manisa'da; Sipylös Kaya Anıtı, İzmir'de; Karabel Kaya Anıtı, Adana'da; Sirkeli Kaya Anıtı, Hemite Kaya Anıtı, Kayseri'de; Fraktin Kaya Anıtı, Taşçı Kaya Anıtı, İmamkulu Kaya Anıtı, Hanyeri/Gezbel Kaya Anıtı, Konya'da; Hatip Kaya Anıtı.

Hitit kentlerinin bulundukları coğrafya incelendiğinde sarp kayalık alanlara şehirlerin kurulduğu gözlemlenmiştir. Bu alanlarda suyu aşağıdan yukarıya doğru pompalayacak sistemin olmadığı düşünüldüğünde kanal sistemlerinin atık su için inşa edildiği öngörülmüştür. Şehirler incelendiğinde yağmur sularının tahliyesi için yapılan kanallar ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca kanalların hendek sisteminin bir parçası olarak kullanıldığı da düşünülmüştür. Kanalizasyon

⁸⁰⁴Apaydın vd., "Çorum-Alacahöyük'te 3260 Yıl Öncesine Dönüş," 20.

⁸⁰⁵Apaydın vd., "Çorum-Alacahöyük'te 3260 Yıl Öncesine Dönüş," 21.

için çukurlar açıldığı ve bu çukurların belirli aralıklarla temizlendiği ise direktif metinlerinden anlaşılmıştır.

Hititlerin kültürü ve yaşamı incelendiğinde, suyun hem dine hem de dünyaya dair birçok alanda birinci sırada yer aldığı dikkat çekmiştir. Bu durum coğrafyanın suya ulaşmada Hitit dünyasını zorlamasının da bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Hitit metinleri incelendiğinde suyun her metin grubunda önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle birçok metin grubu incelenmiş ve bu metin gruplarında suyun çeşitli amaçlarla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Merasim metinleri bize suyun kutsal ve arındırıcı niteliğine dair çok önemli ipuçları sunmuştur. Metinlerde su, sadece fiziksel temizliği sağlamak amacıyla değil aynı zamanda ruhsal arınma, tanrılarla iletişim kurma ve ruhsal alanlara geçişin bir sembolü olarak kullanılmıştır. Bu merasimlerde gerçekleştirilen kral ve kraliçenin ağzını suyla yıkaması, ritüel öncesi ve sonrası bedensel yıkanma, “yerine geçme” ritüellerinde kurbanın ve kurban sahibinin yıkanması ile kötülüğün aktarılması gibi uygulamalar suyun törenlerdeki rolünü göstermiştir. Merasimler sırasında ritüellerde gerçekleştirilen “vekil tayin etme” uygulamasından sonra nehir tanrılarına dua edilmesi ise suyun sadece maddi değil aynı zamanda tanrısal bir varlık olarak görüldüğünü kanıtlamıştır.

Hitit bayram metinleri incelendiğinde suyun bayram merasimlerinin birçok aşamasında kullanıldığı anlaşılmıştır. Merasimlerde su, hem fiziksel hem de sembolik arınma işleviyle ön plana çıkmış; aynı zamanda bereket, yeniden doğuş, ilahi irade ile bütünleşme gibi inançları da yansıtmıştır. Bayram genellikle kralın hamamdan çıkması, ellerini yıkaması veya kraliçe ile birlikte tanrılara ibadet öncesi su ile arınması ile başlamıştır. Su, bu eylemlerde sadece fiziksel bir hazırlık aşaması değil aynı zamanda ritüelin tanrılarla temas kurulmasını sağlayan sembolik bir unsur olmuştur. Kral çiftinin bayram boyunca defalarca ellerini yıkaması, tanrı heykellerinin yıkanması, kurban sunumları öncesi ve sonrasında yapılan yıkama işlemleri, kartal tüyünün suya batırılarak kullanılması, şarap ve su kaplarına kartal tüyü takılması gibi eylemler suyun, ritüelin saflığını korumak gibi amaçlar doğrultusunda kullanıldığını göstermiştir.

Diğer yandan fırtına tanrısının gürlemesi ile kutlamaların başlaması doğrudan su ve hava olayları arasında kurulan bağlantıyı ortaya koymuştur. Nehirlerde gerçekleştirilen ritüeller ve nehirlerle de tanrılar gibi kurbanlar sunulması; Hitit inancında suyun tanrısal güçlerle eşit görüldüğünü ve ibadet için bir araç olmanın yanı sıra ibadetin öznesi olarak da görev aldığını anlamamızı sağlamıştır.

Bayram merasimlerinde “kutsal yıkanma günü” gibi uygulamaların olması, tanrı heykellerinin, kral çiftinin ve kraliyet ailesi üyelerinin yıkanması gibi uygulamalar bireylerin ve nesnelerin arındırılmasını simgelemiştir. Ritüeller sırasında yerlerin süpürülmesi, sofranın suyla yıkanması gibi eylemler ise çevresel alanın da arındırılmaya çalışıldığının bir göstergesi olmuştur.

Büyü ritüellerinde su kirlilikten arınmak için baş rolü oynamıştır. Bahsi geçen kirliliğin bedensel gibi ruhsal da olabileceği düşünülmüştür. Bedeni, ruhu ve eşyaları temizlemek için su, farklı metotlarla en çok başvurulmuş araçlardan birisi olmuştur. Arınma için kullanılan suyun etkisini artırmak için suyu “kutsal su/arınmış su”ya dönüştürmek gerekmiştir. Arınmış su; kepçe ile alınan suyun bir yerden başka bir yere belli sayılar ile aktarılması, suyun içine nehirden alınan taşların konması, güneş ve ayın altında suyun bekletilmesi, suyun kaynağına gidilmesi yolları ile elde edilmeye çalışılmıştır. Kirlendiği düşünülen kurban sahibinin ihtiyacına göre bazen bedeninin bir bölümü bazen de tamamını yıkanarak kirlilikten arındırmak amaçlanmıştır. Ay veya güneşin altında suyun bekletilmesi ile ay ve güneş tanrısının suyu kutsallaştırdığı düşünülmüştür.

Doğum yapacak kadınlar için de arındırma ritüelleri düzenlenmiştir. Doğum öncesi yapılan ritüellerde hamile kadın arındırılmak için doğum evine alınmış burada hem beden en yıkanmış hem de “ağız yıkama” uygulaması yapılarak kötü söz gibi eylemler nedeni oluşabilecek ruhsal kirliliğin arındırılması amaçlanmıştır. Yine doğumdan önce tanrıların rüyasına girerek kendisine yardım etmesini isteyen kurban sahibinin tanrının karşısına temiz çıkması gerekmiş bu nedenle, istihare öncesi yıkanarak arınma sağlamak için suyun gücünden yararlanılmıştır. Doğum yapıldığı sırada doğum sandalyesinin kırılmasının tapınağı kirlettiği düşünülmüş bu nedenle tapınağın sütunları, girişi ve eşikleri yıkanarak tapınak bu kirlilikten arındırılmıştır. Hastalıkların tedavisi için yapılan ritüellerde “arındırılmış su/kutsal su”ya sık sık başvurulmuştur. Bu su, hastanın ilaç karışımına eklendiği gibi bedeninin tamamı veya bir bölümü bu su ile yıkanarak hasta tedavi edilmeye çalışılmıştır. Kirlendiği düşünülen kişinin temas ettiği eşyalara da kirliliğin bulaştığına inanıldığı için bu eşyaların da yıkanarak arındırılması gerektiği düşünülmüş ve eşyalar nehir kenarlarında yıkanmıştır. Arındırma eyleminin gücünü artırmak için zaman zaman su ile birlikte “tuz”un da kullanıldığı metinlerden anlaşılmıştır. Tuzlu su ile eller ve beden yıkanarak arınma amaçlanmıştır. Tapınağa bırakıldıktan sonra bozulan yiyeceklerin yenmesinin hem hastalığa hem kirliliğe neden olduğu düşünülmüştür. Bu kirlilikten arınmak için ise kozmik arındırma gücü olduğuna inanılan güneş ve ayın altında bekletilen sularla kurban sahibi arındırılmaya çalışılmıştır. Kaynak sular

tanrıların yeraltından çıkış noktaları olarak düşünüldüğü için bu bölgelere ayrı bir önem verilmiştir. Kötü söz nedeni ile oluştuğu düşünülen kirlilikten kurban sahibini arındırmayı amaçlayan büyücü, suyun kaynağına giderek tanrılardan “arınmış su” talep etmiştir.

Nehir ve su kenarları tanrıların yaşadığı alanlar arasında düşünülmüş ve kutsal görülmüştür. Bu nedenle kaybolan tanrıların arandığı yerler arasında nehir kenarları, pınarlar ve denizler metinlerde yerini almıştır. Kaybolan tanrıları geri çağırmak için yapılan ritüellerde tanrıların bu su kaynaklarından çağırıldıkları anlaşılmıştır. Tanrılar çağırılırken onların gelmesini kolaylaştırmak için bazı ritüellerde sembolik yollar yapılmış ve bu yollar kurban malzemeleri ile donatılmıştır. Kurban malzemelerinin yanında bazen tanrı heykelleri de nehir kenarlarına götürülerek tanrının ikna edilmesi kolaylaştırılmaya çalışılmıştır. Tanrıların su kenarlarına götürülme sebeplerinden birisi de kirlendiği düşünülen tanrıyı yıkayarak arındırmak olmuştur. Çünkü Hititler insanlar gibi tanrıların da kirlenebileceğine inanmıştır. Arındırmak için yapılan yıkama işleminin etkinliğini artırmak için nehir kenarlarında ateş yakılmıştır. Böylece ateş ve suyun arındırma gücü birleştirilmek istenmiştir. Su kaynakları tanrı olarak da düşünüldüğü için bu bölgeler büyü ritüellerinin uygulanmasında tercih edilen alanlar arasında yerini almıştır. Hatta nehir kenarında kurban malzemeleri ile uyumanın kirlilikten arınmayı sağlayacağına inanılmıştır. Nehirlerin tanrı olarak düşünülmesi nedeni ile onlar için kurbanlar sunulmuştur. Bazen de diğer tanrılara sunulacak kurbanlar için nehir kenarları tercih edilmiştir. Kurbanın tanrıya ulaşması için yapılan eylemler arasında nehrin içinden alınan balığın ağzına kurbanın yerleştirilmesi ve balıktan kurbanı tanrıya ulaştırmasını istemek de yer almıştır. Ritüellerde tanrılara sunulan kurbanlar arasında kuşların yanı sıra, arpa lapası, bal ve yağ, yufka ekmeği, börek ve şarap gibi malzemeler ritüellerde kullanılmıştır. Nehir kenarlarında yapılan ritüeller ile erken doğum sonrası bebek ölümleri, düşük yapma veya iktidarsızlık gibi hastalıklara şifa aranmıştır. Ayrıca arındırma amacı dışında tanrıları heykellerinin nehir kenarlarında yıkanmasının onları memnun edeceğine inanılmıştır. Bu durumda memnun olan tanrının da insanların beklentilerini karşılama noktasında istekli olacağı düşünülmüştür. Tanrıların yıkanmasında kullanılacak olan kapların temizliği de yine nehirden alınan su ile sağlanmıştır. Bazı ritüellerde arınma gerçekleştirildikten sonra, kirliliğin tekrarlanmaması için ritüele son verirken üzerlik otu kullanılmış ve kirliliğe neden olan kişi bu ot ile lanetlenmiştir. “Çukur açmak” kirliliğin tekrarlanmaması için yapılan diğer bir ritüel eylem olmuştur. Çukurların yeraltı dünyası ile bağlantılı olduğu düşünüldüğü için açılan çukurlara kötülükler gönderilerek yeraltı dünyasında onların hapsedilmesi amaçlanmıştır.

Nehrin suyu gibi nehirden çıkan kilin de arındırma gücü olduğuna inanılmıştır. Bu nedenle arındırılmak istenilen uzuvlar nehirden alınan kil ile sıvanmıştır. Ayrıca kil, kirlendiği düşünülen kişilerin figürlerini veya kirlenen uzuvlarının sembolünü yapmak için de kullanılmıştır. Tüm bu arındırma işlemlerinden sonra arta kalan malzemelere de kirlilik bulaşabileceği için, malzemeler nehre dökülerek yeni bir kirliliğin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu malzemeler bazı ritüellerde yakılarak nehre atılmış böylece malzemelerin ateşte yok olduğu gibi kirliliğin de nehirde yok olacağına inanılmıştır.

“Ağız yıkama” ritüellerde arındırmayı sağlayan bir başka eylem olarak karşımıza çıkmıştır. Özellikle kötü söz nedeni ile kirlendiği düşünülen kişilere bu işlem uygulanmıştır. Ayrıca hastalıkların tedavisinde ve doğum öncesinde de ağız yıkama eyleminin uygulandığı görülmüştür. Tanrıya sunulacak olan kurban da tanrıya sunulmadan önce ağız yıkanmak suretiyle kirlilikten arındırılmıştır. Bu eylemlere ek olarak kilden yapılan dillerin tuzlu su ile yıkanarak arındırıldığı anlaşılmıştır.

Su, büyü ritüellerinde analogi (benzetme) metodu olarak kullanılmış böylece büyüün etkisini artırmak amaçlanmıştır. Ateşin su dökülerek söndürülmesi ile kızgınlığın, öfkenin, kötülüğün ve küslüğün söndürülmesi yani ortadan kaldırılması arasında benzetme yapılarak kurban sahibinin bu etkilerden arındırılması amaçlanmıştır. Suyun geriye doğru akması gibi ritüel sonrası kirliliğin geri gelmemesini istemek de başvuru benzetme yöntemlerinden birisi olmuştur. Yağmur suyunun cadde ve sokakları kirlilikten arındırması ile kurban sahibine yapılan arındırma işlemi benzerlik kurulan diğer bir durumu olarak karşımıza çıkmıştır. Suda yüzen geminin izinin kaybolması ve suyu çeken toprağın bu suyu geriye vermemesi ile kirliliğin kurban sahibi üzerinde herhangi bir iz bırakmadan ortadan kaybolması arasında benzerlik kurulmuştur.

Su büyü ritüellerinde kirliliğin aktarıldığı bir araç olarak görülmüştür. Kötü söz nedeni ile oluşturduğu düşünülen kirlilikten arındırılmak istenilen kurban sahibine yapılan majik işlemlerden birisi kurban sahibinin üzerine su serpmek olmuştur. Böylece kirliliğin suya aktarılması amaçlanmıştır. Kirlendiği düşünülen tapınağın arındırılması işlemi sırasında da tapınağa su serpilmiştir. Ayrıca tanrılara kurban sunmadan önce kullanılacak olan kurban kaplarının üzerine su serpilerek sunum öncesi kapların arındırılması amaçlanmıştır. Doğum öncesi evin temizlenmesi önemli görülmüş, temizlenen evin ruhsal olarak da arınması için eve su serpilmiş böylece varsa bir kirlilik kurban sahibinden uzaklaştırılmak istenmiştir. Nehirden çıkan kil ve çakıl taşı gibi malzemenin arındırma gücü olduğuna inanılmıştır. Bu nedenle nehirden alınan kilin kirlendiği düşünülen uzva veya mekâna sürülmesi ile kirliliğin kile

aktarıldığına böylece kurban sahibinin arındırıldığına inanılmıştır. Çakıl taşı ise suyun içine konarak suyun arındırma gücü artırmış ve kirlilik çakıl taşlarına aktarılmıştır. Kapı eşikleri büyü ritüelleri sırasında arınmak için kullanılan bir diğer unsur olmuş, kurban sahibi kapı eşiğinden geçerken kirliliğin kapının diğer tarafında kalacağı düşünülmüştür. Kurban sahibinin kapı eşiğinden geçerken üzerine su veya süt serpilmesi ile kurban sahibi üzerindeki kirlilik bu malzemelere aktarılmıştır.

Hitit dini inanışına göre tanrılar insanlar gibi yaşamını devam ettirmek için yemek yemek ve su içmek zorundaydı. Bu nedenle tanrılara suyun kurban olarak sunulmasına metinlerde rastlanılmıştır. Ayrıca ay ve güneşin altında bekletilerek tanrı olduğuna inanılan su için kurban sunulması ise suya hem kurban olarak hem de kurban sunulan bir kutsal varlık olarak inanıldığını göstermiştir.

Arındırma özelliğinin yanında suyun şifa veren bir yönünün olduğuna inanıldığı için ilaç yapımında hazırlanan karışımın içine “arındırılmış su” konularak tedavinin gücü artırılmak istenmiştir. Hazırlanan ilacın verilmesinin yanı sıra yıkanarak vücudun temizlenmesinin de hastalığı iyileştireceğine inanılmıştır.

Dua metinleri incelendiğinde su, tarım ve bereket ile ilgili birçok tanrı ve tanrıça adına rastlanmıştır. Bu tanrı ve tanrıçalar Sümer, Hurri, Hatti, Luwi ve Hitit kökenli olup farklı coğrafyalardan panteona eklenme sebebi panteonu güçlendirme isteğinden kaynaklanmıştır. Siyasi otoritesini dini temeller üzerine kuran Hitit kralları böylece siyasi gücünü de pekiştirmiştir.

Yiyecek ve suyun tanrılara sunulmasının onları memnun edeceği düşünüldüğü için tanrılara yakarırken onların yiyecek ve su ihtiyaçlarının karşılanmasına vurgu yapılmıştır. Dua metinlerinde krallar; tanrıları, dualarını kabul etmesi için bu durumu dile getirerek ikna etmeye çalışmıştır. Krallar bir hastalık durumunda iyileşmek için tanrılara dua ederken “beni denizden yukarı çek ”ifadesini kullanmış, bu ifade ile uzun yaşamı talep eden kral ölmek için tanrıya yakarmıştır. Dua metinlerde su, analogi metodu olarak da karşımıza çıkmıştır. Kral, hastalık sebebi ile kendisini suda rotası belli olmayan kayık gibi gördüğünü söyleyerek tanrıdan yardım istemiştir. Salgın hastalıktan kurtulmak için kralın yaptığı dua metninde su altında kalmış bir taş ile bakımsız kalmış şehir arasında benzerlik kurulmuştur. Soğuk suyun ferahlatıcı etkisi nedeni ile dua metinlerinde analogi metodu olarak kullanıldığı görülmüştür. Tanrılara yakaran krallar affedildiklerinde soğuk suyu bulmuş kadar ferahlayacaklarını dile getirmişlerdir.

Öfkelenen tanrının ülkeyi terk ettiğini düşünen Hititler bunun sonucunda birçok olumsuz durumun kendilerini bulacağına inanmışlardır. O nedenle kaybolan tanrıların mutlaka ikna edilip ülkeye geri döndürülmesi gerekmiştir. Veba nedeni ile sıkıntıya düşüldüğünde bunun nedeni tanrının ülkeyi terk etmesi olarak düşünülmüş ve tanrı birtakım ritüeller düzenlenerek geri gelmesi için ikna edilmeye çalışılmıştır. Dua metinlerinde, tanrıların çağırıldıkları bu alanlar arasında su kaynakları önemli bir yere sahip olmuştur. Su kaynakları bazı metinlerde de tanrıyı yatıştırmanın bir yolu olarak görülmüş ve kızgın tanrıların yatışması için su kaynaklarından yardım istenmiştir. Tanrıları öfkeliendirecek durumlardan birisinin kutsal kabul edilen pınarların kirletilmesi veya bakımının yapılmaması olduğuna inanılmış, bu nedenle bu kaynaklara gereken özenin gösterileceği konusunda tanrıya söz verilmiştir.

Krallar dua ederken tanrıları ettikleri dualara şahit göstermiştir. Şahit gösterilen bu tanrılar arasında su kaynakları tanrılar ile birlikte yer almıştır. Ayrıca krallar ettikleri duanın kabul olması için tanrıları övmüş, övülen bu tanrılar arasında hava grubu tanrıları önemli bir yere sahip olmuştur.

Kuraklık durumunda “yağmur duası” uygulamasına Hitit dua metinlerinde rastlanmıştır. Bu uygulamanın geçmişten günümüze Anadolu’da hala devam ediyor olması kültür aktarımını göstermesi açısından kayda değer görülmüştür.

Tanrıların neden öfkeliendiğini öğrenmek için onlarla iletişime geçmek gerekmiştir. İletişim dua, rüya veya fal aracılığı ile olmuştur. Bu uygulamalar arasında yer alan fal çeşitli şekillerde açılmış, özellikle yılan ve kuş falı suyun kullanıldığı fal çeşitleri arasında önemli bir yere sahip olmuştur. Kuş fallarında; kuşların uçuşları kayıt altına alınmış, bu uçuşların gözlemlendiği yerler arasında nehir kenarları önemli bir konum olarak görülmüştür. Nehirlerin kutsallığının, falların sağlıklı sonuçlar vermesi açısından etkili olacağına inanılmıştır. Yılan fallarında, bir veya birden fazla yılan fal için özel tasarlanmış havuzlara bırakılarak yılanın uğradığı semboller ve bölgelere göre falın yorumu yapılmıştır. Yılan fallarında krallar kendi hükümdarlık süreçlerini de görme şansı bulmuş, böylece bu fallar onların siyasi otoritesini sağlamlaştırmanın bir aracı olmuştur.

Mektuplarda su ile ilişkilendirilen kısımlar ele geçirilen mektup sayısına göre az olsa da bize önemli bilgiler sunmuştur. Mektubun gönderildiği kişiye iyi dileklerde bulunulması ile mektuba başlanmıştır. İyi dileklerde bulunulurken seçilen tanrı ise sular tanrısı olmuştur. Mektubu yazan katipler için “katiplerin koruyucu tanrısı”nın bilgelik ve sular tanrısı olan EA olması bu seçimin yapılmasında etkili olmuştur.

Mektuplarla kıtlık durumunda alınması gereken önlemler merkezden taşraya iletilmiştir. Ayrıca zaman zaman tohum tedariki gibi sorunların yaşandığı mektuplar vasıtasıyla öğrenilmiştir. Mektuplardan öğrenilen bir diğer önemli durum, sefer sırasında yaşanan su sıkıntısı nedeni ile seferin yarıda kesilerek merkeze dönmek zorunda kalınması olmuştur.

Suyun önemli bir yere sahip olduğu metin gruplarından birisi mitolojik metinlerdir. Özellikle tanrıların mücadelesinin anlatıldığı mitoslar, kayıp tanrı mitosları, baharın gelişinin kutlandığı mitoslarda su, çeşitli sebeplerle yer almıştır. Tanrıların mücadelesinin anlatıldığı mitoslar incelendiğinde dünyanın varoşlunun mitoloji ile açıklandığı görülmüştür. Kumarbi şarkısında Hitit dünyasında çok önemli olan Fırtına Tanrısı'nın ve Aranzah Nehri'nin doğuşu bir tanrının başka bir tanrıyı bunlar ile gebe bırakması ile açıklamıştır. Bu mitosta Fırtına tanrısı ve nehirler ile erkeklik organı arasında bağlantı kurulmuştur. Eskiçağ toplumlarında erkeklik organının, nehirlerin ve Fırtına Tanrısı'nın bereket ile yakından ilişkili olduğunu bu mitos bize göstermiştir. Tanrıların mücadelesini anlatan mitoslarda bilgelik ve su tanrısı EA sorunların çözümü için kendisine başvurulmuş tanrı olarak karşımıza çıkmıştır. Tanrıların mücadelesinin sonunda kazanan tarafın Fırtına tanrısı olması da suyun Hitit dünyasında önemini göstermesi açısından dikkat çekmiştir. Ullikummi mitosu, Fırtına tanrısının galip geldiği mücadeleyi hazmedemeyen Kumarbi'nin ondan intikam almak için yaptığı planın anlatıldığı mitostur. Bir pınarın başında gördüğü kayayı gebe bırakması sonucu ortaya çıkan acımasız tanrı yeni bir mücadeleyi başlatacaktır. Burada dikkat çeken unsur gebe bırakılan kayanın bir pınarın yanında olmasıdır. Kayadan doğan bu çocuk tanrının büyümesi için seçilen yer ise denizdir. Bu durum Hitit dünyasında varoluşun su kaynakları ile ilişkilendirilmesini göstermesi açısından önemli görülmüştür. Bu mitin sonunda Fırtına tanrısı yine bilgelik ve su tanrısı olan EA'nın yardımı ile mücadeleyi kazanmıştır. Bu mitler Hitit kozmolojisini anlamamıza yardımcı olmuştur. Eskiçağ dünyasında evrenin ilk halinin “su”dan meydana geldiğine inanılmıştır. Bu durumun Hitit dünyasına yansımaları Ullikummi mitinde açıkça görülmüştür. Hititler dışında Sümer, Ugarit, Fenike ve Mısır uygarlıklarında da suyun evrenin ilk hali olduğuna inanılmıştır. Hedamu şarkısında; Hedamu adında bir yılan çocuğa sahip olan Kumarbi'nin yine Fırtına tanrısı ile mücadelesi anlatılmıştır. Bu mitte Hedamu, Kumarbi'nin Deniz'in kızı ile evlenmesi sonucu doğan çocuğudur ve Ullikummi gibi o da denizde büyümüştür. Bu mit yine EA'nın yardımı sonucu Fırtına tanrısının mücadeleyi kazanması ile sonuçlanmıştır. Hedamu denizdeki tahtından indirilince yenilgiye uğramış böylece suyun içinde başlayan yaşam sudan ayrılma ile son bulmuştur.

Bahar aylarının gelişi Hitti dünyasında önemli bir yere sahip olmuş, bu durum mitolojiye de yansımıştır. İlkbaharın gelişi doğanın uyanışıyla bolluk ve bereketi, sonbaharın gelişi doğanın uykuya geri dönmesi ve bereketin ortadan kalkmasını simgelemiştir. Hititler bu durumu mitoslarda, bereketi sağlayan tanrıların ülkeyi terk etmesi ile açıklamıştır. Kaybolan bu tanrılar arasında farklı şehirlerin Fırtına Tanrıları, Güneş Tanrısı ve bereket tanrıları önemli bir yer tutmuştur. Mitoslarda genellikle ne için öfkelenildiği belli olmayan tanrıların öfkesinin büyüklüğü “sağ ayakkabılarını sol ayaklarına sol ayakkabılarını sağ ayaklarına giymesi” ile betimlenmiştir. Tanrıların ülkeyi terk etmesi sonucu bereket de ülkeyi terk edince diğer tanrılar, kaybolan tanrıları aramak zorunda kalmıştır. Çünkü bu durumda onlar da yiyeceksiz ve içeceksiz kalacaktır. Bu mitoslarda tanrıyı aramak için arı veya kartal gönderilmiş ve kaybolan tanrının gidebileceği yerler arasında su kaynaklarının olabileceği düşünülmüştür. Bir şekilde bulunan tanrının öfkesi ise yapılan ritüellerle dindirilmeye çalışılmış ve sonunda ikna edilen ve yatışan tanrının dönmesi ile ülkeye bolluk ve bereket geri gelmiştir. Tanrıların öfkesini yatıştırmak için kutsal su, ritüellerde başvurulmuş araçlar arasında yerini almıştır. Ayrıca yapılan ritüellerde onların gelişini kolaylaştırmak için geleceği yollara kurbanlar sunulmuştur. Tanrıların öfkesi ritüellerde zaman zaman bronzdan fiçılara konarak, kapakları kurşun ile kapatılmış ve toprağa gömülmüş böylece öfkenin bir daha dönmemesi amaçlanmıştır. Ancak mevsim döngüsünün anlatıldığı bu mitoslar elbette ki her yıl tekrarlanmıştır.

Mitoslar dışında diğer edebi metinlerde de suyun yer aldığı görülmüştür. Zalpa Kenti Masalı bu açıdan dikkatimizi çekmiştir. Bu masal Mezopotamya mitoslarında da sıklıkla karşımıza çıkan nehre çocuk bırakılması motifini içermiştir. Bu tür mitoslarda suya bırakılan çocuk veya çocuklar aslında tanrıların himayesine alınmış ve tanrıların seçtiği insanlar tarafından koruma altına alınarak büyütülmüştür. Sonunda bir lider veya kutsal bir insan olarak geri dönmüşlerdir. Ebedi Olan İnsan Ruhunun Yolculuğu ritüelinin doğum veya ölüm ritüeli olduğu düşünülmüş, eğer doğumsa ruhun dünyaya gelişi eğer ölümse ruhun dünyadan çıkışı anlatılmıştır. Ruhun yolculuğu sırasında ona eşlik eden hayvanlar olmuş ve ritüelden anlaşıldığı kadarı ile ruh, dağlardan, ovalardan, nehirlerden veya denizlerden gelmiş ya da gitmiştir. Dolayısıyla ruhun çıkış veya giriş noktaları arasında su kaynaklarının olması dikkat çekmiştir.

Yasa metinleri Hitit dünyasında suyun kullanımı ile somut bilgiler veren metin grupları olarak karşımıza çıkmıştır. Su, bu metinlerde çeşitli gerekçelerle yerini almıştır. Su ile ilgili yasa maddelerinden birisi köle ile efendi arasındaki bağın, tanrı ile kul arasındaki bağ gibi olması gerektiği ve nasıl ki tanrının huzuruna temiz ve yıkanmış olarak çıkılıyorsa kölenin de efendisinin huzuruna temiz çıkması gerektiğini vurgulayarak köle ve efendi arasındaki ilişkinin

kuralları belirlenmiştir. Diğer bir yasa metninde kaçan kölenin yakalanması durumunda verilecek olan ödülün belirlenmesinde mesafenin nehre göre ayarlandığı anlaşılmıştır. Köle nehri geçince yakalanırsa ödülün miktarı artmıştır. Hayvanı ile nehirden karşıya geçerken nehre itilen kişinin ölmesi durumunda uygulanacak cezanın gasp, hırsızlık ve adam öldürme suçlarına göre belirlendiği anlaşılmıştır.

Nehir, göl, sulama kanalı gibi su kaynaklarının temiz tutulmasına önem verilmiş, bu kaynakları kirletenler için cezai işlem uygulanmıştır. Sadece su kaynakları değil onların etrafındaki kuşlar, meyve fidanları veya ağaçların korunması da önemli görülmüş ve bunlara zarar verilmesi durumunda yine cezai yaptırımlar uygulanmıştır.

Hitit Tarihi ve İdari metinlerde su çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Bu metin grupları incelendiğinde görevlilere, tanrının ve tapınağın ihtiyaçlarının zamanında karşılanması için direktifler gönderildiği anlaşılmıştır. Bu metinlerin içeriğinde, tapınakların sabah erkenden temizlenmesi, temizlendikten sonra su serpilerek arındırılması, tanrıların yiyecek ve içecek ihtiyacının karşılanması böylece tanrıların memnun edilmesi konuları yer almıştır. Metinlerden anlaşıldığı kadarı ile tapınak görevlilerinin de tapınağa temiz gelmeleri istenmiştir. Onlardan tapınağa gelmeden önce yıkanmaları, temiz elbiseler giymeleri, tırnak, saç ve sakallarını kesmeleri istenmiştir. Tapınakların güvenliğinden de sorumlu olan bu rahiplere gece nöbetinde uyumaları halinde tapınağa çıplak şekilde su taşıma cezası verildiği anlaşılmıştır. Rahiplerin görevlerinden birisi de tapınak içinde kullanılan ateşin işi bitince mutlak suretle su ile söndürülmesi olmuştur. Eğer tapınakta böyle bir ihmal sonucu yangın çıkarsa görevini ihmal eden personel ailesi ile birlikte cezalandırılmıştır. Ayrıca Hitit krallarının gönderdikleri bazı direktif metinlerde tanrılara dua ederek metne başlandığı ve dua edilen tanrılar arasında nehirlerin de tanrı olarak yer aldığı görülmüştür. Nehirler ve dağlar için eskiden düzenlenen ritüeller varsa bunların da ihmal edilmemesi ve bu bölgeler için kurbanlar sunulması istenmiştir.

Su kaynaklarının geçmişten günümüze kadar devletler arası sınır belirlemede önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Denizler idari metinlerde düşman ülkelerle olan sınırları çizmek için kullanılmıştır. Ayrıca konum belirtmek ve ulaşılan sınırların genişliğini ifade etmek için de denizlerden faydalanılmıştır. Nehirler ise vassal devletlere sınır çizmek veya yapılan seferlerde ulaşılan noktaları göstermek amacı ile kullanılmıştır. Buradan hareketle su kaynaklarının hem sınırları belli etmek hem de devletin sınırlarının ulaştığı bölgelerin genişliğini anlatmak amacı ile kullanıldığı anlaşılmıştır. Nehir havzaları veya nehirler bölge adı veya şehir adı olarak da kullanılmıştır. Direktif metinlerde şehirlerin su ihtiyacının karşılanması konusuna yer verilmiş yiyecek veya içecek tedariki ile ilgili aksaklıklar varsa kontrol edilip

düzeltilmesi istenmiştir. Kentlerin su ihtiyacının önemini bilen Hitit kralları bir kenti kuşatınca, kentin suyunu keserek kenti teslim alacağına farkında olmuştur. Bu savaş stratejisini II. Murşili, Puranda kentini kuşattığı sırada uygulamış ve şehrin düşmesini sağlamıştır.

Bunlara ek olarak metinlerde su ile ilgili bazı kavramlar dikkat çekmiştir. Bunlardan birisi “ekmek yemek su içmek” kavramıdır. Bu kavram ile ülkenin huzurlu ve bereketli olması, halkın ihtiyaçlarının karşılanması, devletin yücelmesi gibi durumlar anlatılmak istenmiştir. Metinlerde su ile ilgili “nehir köleleştirme” veya “hizmete alma” kavramları karşımıza çıkmıştır. Bu kavramları krallar bir bölgeyi ele geçirdiğinde kullanmıştır. Direktif metinlerinden birisinde yer alan “suyu kendiniz için döküyorsunuz” ifadesi ile saray personeline seslenilmiş ve kendi çıkarları için devlete verilmesi gereken malzemelerden çalınmaması için uyarı yapılmıştır.

Ölüm döşegindeki I. Hattuşili’nin vasiyetinden anlaşıldığı kadarıyla, öldükten sonra cenazenin yıkanması Hititler’de uygulanmıştır. Ölünün yıkanmasının hem bedensel hem de ruhsal arınmayı sağlamak için uygulanmış olduğu düşünülmektedir.

Direktif metinlerde krala sunulacak suyun temiz olmasına dikkat edilmesi istenmiş, kralın suyundan kıl çıkması büyük suç sayılmış ve cezasının ölüm olması gerekmiştir. Eğer suyu getiren kişi bunun yanlışlıkla olduğunu söylüyorsa bu kişiye “su ordali” uygulamasının yapılarak suçsuzluğunun kanıtlanması istenmiştir.

Şehirlerde imar faaliyetleri için gönderilen direktif metinlerde su ile ilgili ilişkilendirilen yapılar ile ilgili talimatlar şu şekilde olmuştur; kutsal havuzların temizlenmesi, yağmur oluklarının bakımı ve temizlenmesi, hendeklerin akarsu ile doldurulması, çatıların su geçirmeyecek şekilde yapılması ve onarılması, su kanallarının temizlenmesi ve açılması, tapınaklarda su sızıntısı olup olmadığının kontrol edilmesi, meyve sebze yetiştiriciliği için kullanılan kanalların temizlenmesi, buz deposu inşa edilmesi.

Siyasi anlaşma metinlerinde nehirler idari metinlerde olduğu gibi hem sınır olarak hem de ülke veya şehir adı olarak kullanılmıştır. Anlaşma metinlerinin sonunda, yapılan anlaşmaya tanrılar tanık olarak gösterilmiş ve anlaşmayı bozan tarafa lanet edilmiştir. Bu metinlerde anlaşmaya tanık olarak gösterilen tanrılar arasında nehirler, pınarlar ve denizler gibi su kaynaklarına yer verilmesi diğer tanrılar ile bu su kaynaklarının eşit görüldüğü göstermiştir.

Bu çalışma, Hitit Devleti’nde suyun yalnızca bir yaşam kaynağı değil, aynı zamanda toplumsal, yönetsel ve mimari düzenin temel taşı olarak şekillendiğini göstermiştir. Hititlerin suya atfettikleri anlam, şehirlerin planlanmasından devletin yönetim anlayışına, dini inanışlardan günlük yaşama kadar geniş bir etki alanı yaratmıştır. Çivi yazılı metinler ve

arkeolojik bulgular, suyun Hitit medeniyetindeki önemini hem fiziksel hem de sembolik boyutlarıyla ortaya koymuştur.

Hititler, şehirlerini su kaynaklarının stratejik konumlarına göre inşa etmiş, bu da suyun şehir organizasyonunda merkezi bir rol oynadığını kanıtlamıştır. Örneğin, su depolama alanları, kanallar ve kaya anıtları gibi yapılar, Hititlerin mühendislik becerilerini suyun korunması ve yönetimi için etkin bir şekilde kullandığını göstermiştir. Hattuşa gibi başkentlerde su yolları ve yapıları hem idari hem de dini işlevleri destekleyecek şekilde tasarlanmıştır. Bu durum, suyun sadece günlük ihtiyaçları karşılamakla kalmayıp, şehirlerin kimliği ve işleyişi üzerinde belirleyici bir rol oynadığını anlamamızı sağlamıştır.

Ayrıca, tapınaklar ve kutsal alanlar, suyun dini ve sembolik anlamını yansıtabilecek şekilde tasarlanmıştır. Tapınakların suya yakın konumlandırılması, arınma ritüellerine uygun havuzların oluşturulması ve bu yapıların dini törenlerdeki merkezi rolü, suyun Hitit inanç sistemindeki önemini açıkça ortaya koymaktadır. Suyun yalnızca fiziksel bir kaynak değil, aynı zamanda kutsallığın ve arınmanın bir sembolü olarak kabul edilmesi, Hitit mimarisinin temel özelliklerinden biri olmuştur.

Hititlerin suya yaklaşımı, günlük yaşantılarına ve kültürel hayatlarına da yansımıştır. Su, yalnızca temel ihtiyaçları karşılamakla kalmamış, aynı zamanda toplumsal düzenin kurulmasında bir araç olarak kullanılmıştır. Su kaynaklarının korunması ve yönetilmesi hem ekonomik hem de sosyal bir değer taşıdığını ortaya koymaktadır. Suya yönelik festivaller ve dini törenler, toplumu bir araya getiren ve kolektif kimliği pekiştiren bir işlev görmüştür.

Bu durum, Hitit yönetim anlayışında da kendisini göstermiştir. Su kaynaklarının yönetimi, korunması ve toplum içinde adil bir şekilde dağıtılması, Hitit Devleti'nin temel yönetim politikalarından biri olmuştur. Çivi yazılı belgelerde su kaynaklarıyla ilgili anlaşmazlıkların çözüldüğü, suya erişim hakkının düzenlendiği ve suyun kutsallığını ihlal eden davranışların cezalandırıldığı görülmektedir. Bu durum, suyun hem bir doğal kaynak hem de toplumsal düzenin sağlanmasında merkezi bir unsur olarak kabul edildiğini ortaya koymaktadır.

Hitit yöneticileri, halkın refahını sağlama ve dini ritüellerin sürekliliğini temin etme amacıyla su kaynaklarının korunmasına yönelik mühendislik projeleri ve hukuki düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Kutsal kabul edilen pınarlar ve nehirler, dini bir değer taşımanın yanı sıra devletin otoritesini ve düzenini temsil eden unsurlar haline gelmiştir.

Sonuç olarak, Hitit Devleti, mimari yapılarından yönetim politikalarına kadar her alanda suya yüklediği anlam çerçevesinde şekillenmiştir. Suyun fiziksel ve sembolik önemini yansıtan

şehir planlaması, dini ritüeller ve su politikaları, Hitit medeniyetinin temel taşlarını oluşturmuştur. Bu bağlamda, suyun Hitit dünyasındaki çok yönlü etkisi, toplumsal yapının, inanç sisteminin ve yönetsel düzenin ayrılmaz bir parçası olarak medeniyet tarihine önemli bir katkı sağlamıştır.

EXTENDED ABSTRACT

Water in Hittite Culture

The aim of this thesis is to reveal the physical, administrative, and symbolic significance of water in the Hittite state. The study demonstrates that water was far more than a basic necessity; it was a determining factor that shaped belief systems, urban planning, state administration, rituals, and architectural structures. Understanding how the Hittites perceived, managed, and protected water offers valuable insight into how they adapted to their semi-arid environment and how this resource structured their collective identity.

The semi-arid climatic conditions of Central Anatolia presented significant challenges for agriculture and urban sustainability. Irregular rainfall and harsh winters required the Hittites to develop adaptive strategies to secure water throughout the year. Many cities, including the capital Hattusa, were deliberately founded on steep, rocky terrains that provided defensive advantages but also demanded careful planning to ensure continuous water access. Since there were no mechanical systems to pump water uphill, settlements were established near streams, springs, or seasonal rivers to guarantee a stable supply. The placement of Hattusa near natural springs, together with its sophisticated fortifications, demonstrates how geography, water resources, and city defense were intertwined. These decisions ensured that urban populations could maintain agricultural production and daily needs while supporting the religious rituals that relied on clean water.

The Hittites constructed sophisticated water structures to balance their reliance on seasonal rainfall with the necessity for a steady water supply. Dams like the Alacahöyük-Gölpınar, Çakırköy, Karakuyu, and Köylüoltu examples illustrate how the Hittites skillfully combined natural topography with built embankments to store and manage water. The presence of spillways in these dams shows their understanding of seasonal water control and flood prevention. Storage pools built within cities or close to temples provided extra reserves for ritual purification and daily consumption, reflecting the integration of practical engineering and religious life. These structures ensured the continuity of agricultural activities and livestock farming during dry periods, highlighting water's role in economic resilience.

Although large-scale irrigation was less extensive than in Mesopotamia, canal systems in Hittite cities primarily managed rainwater drainage and wastewater disposal. Excavations have uncovered channels running through urban settlements that connected to defensive moats or cisterns, providing multiple benefits from hygiene to security. Cuneiform directive texts mention that cesspools were excavated and regularly cleaned, demonstrating that urban sanitation was monitored under state authority. This indicates that water management extended beyond storage and supply to maintaining healthy living standards in densely populated cities.

Rock monuments carved into cliffs near water sources or along major travel routes reflect the symbolic connection between political authority and the sanctity of water. These two-dimensional reliefs, such as those at Sipylus, Karabel, Sirkeli, Hemite, Fraktin, Taşçı, İmamkulu, and Hanyeri, often included religious imagery and inscriptions praising the king's power and divine protection of the land. The placement of these monuments along routes and near water sources emphasized both the sacredness of water and the state's territorial boundaries. Some monuments included underground chambers used in cult practices, showing the link between the visible world and the underworld, which strengthened the perception of water as a bridge between the realms.

Temples and sacred spaces were deliberately designed to highlight the role of water in ritual purification and renewal. Many temples were constructed near springs or rivers, allowing access to fresh water for cleansing rites before ceremonies. Pools within temple courtyards

provided spaces for worshippers to perform these rituals, reinforcing water's symbolic value as an agent of purity and divine favor. This integration of water into sacred architecture shows how physical resources and spiritual beliefs were deeply connected in Hittite religious practices.

Cuneiform texts provide essential insight into how the Hittites regulated, protected, and sanctified their water resources. This research examines ten categories of texts, including ritual scripts for the royal couple, festival texts marking seasonal cycles, magical rituals to prevent drought, prayers for rain, divination and omen records, letters resolving resource disputes, mythological stories linking water to fertility and creation, legal codes detailing penalties for harming water structures, administrative directives, and political treaties. These documents reveal that water was not only an economic asset but also a legal and sacred trust. Laws defined punishments for damaging water structures and protected sacred springs as part of the state's moral order. Letters and treaties show how disputes over water were resolved under royal authority, ensuring fair distribution and protection.

Administrative measures were vital in maintaining the stability of the water supply. Royal decrees established regulations for the preservation of springs and rivers and enforced penalties for misuse or damage. By safeguarding these resources, the state reinforced its responsibility to protect public welfare and the divine order. This system encouraged communities to share responsibility for maintaining water structures, thereby strengthening social bonds and collective accountability.

Rituals and communal ceremonies further demonstrate how water shaped the Hittites' cultural life. Seasonal festivals, rain prayers, and fertility rites brought communities together, reaffirming their dependence on divine favor for abundance and prosperity. Ritual specialists, sometimes brought from regions like Kizzuwatna, performed ceremonies that ensured the spiritual care of water sources alongside their physical maintenance. These shared practices strengthened collective identity and reinforced loyalty to the ruling power that guaranteed order and balance.

The methodology of this thesis combines archaeological data, architectural analysis, rock monument inscriptions, and cuneiform texts with current academic research. This interdisciplinary approach highlights how practical engineering, religious belief, and administrative oversight worked in harmony. The case of Hattusa demonstrates this integration: its placement near springs, sophisticated canal and storage systems, and defensive architecture show how water supported not only daily survival but also religious and political functions.

In conclusion, this thesis demonstrates that water in the Hittite state was never merely a resource for physical survival. It was a multi-dimensional element woven into city planning, monumental art, rituals, laws, and administrative policies. Water was a unifying force that touched every aspect of life and belief, serving as a powerful symbol of purity, continuity, and social cohesion. Understanding how the Hittites integrated the physical and symbolic roles of water provides valuable insight into the depth of their civilization and its enduring contributions to the history of ancient water cultures.

KAYNAKÇA

- Albrecht, Gerd, Berna Albrecht, Hubert Berke, Dierk Burger, Joachim Moser, Wolfgang Rähle, et al. "Late Pleistocene and Early Holocene Finds from Öküzini: A Contribution to the Settlement History of the Bay of Antalya, Turkey." *Paléorient* 18, no. 1 (1992): 123–41.
- Alexander, Robert L. "Contributions to the Interpretation of the Fraktın Reliefs." In *Acts of the 3rd International Congress of Hittitology*, 15–20. Ankara, 1998.
- Alp, Sedat. *Hethitische Briefe aus Maşat-Höyük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.
- Alp, Sedat. *Hitit Çağında Anadolu: Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar*. Ankara: Tübitak, 2000.
- Alp, Sedat. *Maşat-Höyük'te Bulunan Çivi Yazılı Hitit Tabletleri = Hethitische Keilschrifttafeln aus Maşat-Höyük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.
- Alparslan, Metin. "II. Muşşili ve Dönemi." Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2006.
- Apaydın, Ahmet, A. Çınaroğlu, İ. İnal, C. Dilektaşlı, ve D. Çelik. "Çorum-Alacahöyük'te 3260 Yıl Öncesine Dönüş: Antik Hitit Barajının İyileştirilmesi ve Hitit Yaşamının Canlandırılması." *DSİ Teknik Bülteni*, no. 135 (2020).
- Archi, Alfonso. "Kamruşepa and the Sheep of the Sun-God." *Orientalia* 62, no. 4 (1993): 404–9.
- Archi, Alfonso. "The Soul Has to Leave the Land of the Living." *Journal of Ancient Near Eastern Religions* 7, no. 2 (2007): 169–95.
- Archi, Alfonso. *Il rilievo ittita di Hamide*. Roma: Edizioni dell'Ateneo & Bizzari, 1971.
- Archi, Alfonso. *L'ornitomanzia ittita*. Roma: Edizioni dell'ateneo, 1975.
- Archi, Alfonso. *Sulla formazione del testo delle leggi ittite*. Roma: Edizioni dell'ateneo, 1968.
- Atila, Nermin. "Hititlerde Kentsel Yapı: Hattuşa, Sapinuva, Sarişsa, Tapikka ve Alacahöyük." Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2018.
- Ay, Şeyma. "Hitit Siyasi Tarihi'nde Şeha Nehri Ülkesi ve Önemi." *History Studies* 2, no. 2 (2010): 19-30.
- Aydın, Murat. "Eski Anadolu'da Ateş Kültü." *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, no. 111 (2024): 427–38.
- Aydın, Murat. "Hitit Devleti'nde Kizzuvatna'nın Yeri ve Önemi." Yüksek Lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, 2014.
- Aydın, Şengül. "Yarımburgaz Mağarası'nda Son Durum." *Arkeoloji ve Sanat*, no. 152 (2016): 217–30.
- Ayyıldız, Sedef. "Hititçe Çivi Yazılı Belgelerde Fal ve Falcılık." Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2016.
- Badali, Enrico. "Una Festa in Onore di Zababa (Cth 612)-I." *Studi epigrafici e linguistici sul Vicino Oriente Antico* 2 (1985): 57–74.
- Bahar, Hasan, Güngör Karauğuz, ve Özdemir Koçak. *Eskiçağ Konya Araştırmaları*. Konya: Kömen Yayınları, 1996.
- Bahar, Hasan. "Hititlerde Su ve Konya Su Anıtları." Sunulduğu yer: International Congress of Hittitology (ICCHT), Çorum, 2017.

- Baltacıoğlu, Hatice. "Arinna Kentinin Suları, Su Yapıları ve Alaca Höyük." *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri* 8, no. 1 (2005): 1–46.
- Barış, Gür. "Hititler, Mikenler ve Batı Anadolu'daki Kültür Etkileşimleri." *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 1, no. 2 (2012): 12–22.
- Barsacchi, Francesco G. *Le feste ittite del tuono: edizione critica di CTH 631*. Firenze: Firenze University Press, 2017.
- Baş, Nazan. "ḫaššumaš Bayramı ve İkramlar." *Tarih Araştırmaları Dergisi* 42, no. 74 (2023): 1–24.
- Baykara, İsmail. "Hatay Orta Paleolitik Dönem Endüstrilerinde Hammadde Kullanımı (Raw Material Use in Middle Paleolithic Industry from Hatay)." *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4, no. 2 (2013): 1-17.
- Bechtel, George, ve Edgar H. Sturtevant. *A Hittite Chrestomathy*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1935.
- Beckman, Gary. "A Hittite Ritual for Depression (CTH 432)." In *Mesopotamian Magic: Textual, Historical, and Interpretative Perspectives*, edited by Tzvi Abusch ve Karel van der Toorn, 107–15. Groningen: Styx Publications, 1999.
- Beckman, Gary. "The Hittite 'Ritual of the Ox' (CTH 760.1.2-3)." *Orientalia* 59, no. 1 (1990): 34–55.
- Beckman, Gary. "The Religion of the Hittites." *The Biblical Archaeologist* 52, no. 2/3 (1989): 98–108.
- Beckman, Gary. *Bathing the Goddess (CTH 714)*. Winona Lake, IN: Eisenbrauns, 2015.
- Beckman, Gary. *Hittite Birth Rituals*. Studien zu den Boğazköy-Texten 29. Wiesbaden: Harrassowitz, 1983.
- Beckman, Gary. *Hittite Diplomatic Texts*. Atlanta: Scholars Press, 1996.
- Behm-Blancke, Manfred R. "Hasek Höyük: Die Grabungen." *Türk Arkeoloji Dergisi* 26, no. 1 (1983): 65–81.
- Bildirici, Mehmet. *Tarihi Su Yapıları Konya, Karaman, Niğde, Aksaray, Yalvaç, Side, Mut, Silifke, Ankara*. Konya: TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Konya Şubesi, 2009.
- Bittel, Kurt, ve K. Bittel. *Denkmäler eines hethitischen Großkönigs des 13. Jahrhunderts vor Christus*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 1984.
- Bittel, Kurt. "Untersuchungen in Fraktin." *Archäologischer Anzeiger* 54 (1939): 566–68.
- Bittel, Kurt. *Boğazköy VI: Funde aus den Grabungen bis 1979*. Berlin: Gebr. Mann, 1984.
- Boehmer, Rainer Michael. "Havuzköy in Üstkappadokien." *Archäologischer Anzeiger* (1967): 132–41.
- Bordaz, Jacques. "The Suberde Excavations, Southwestern Turkey." *Türk Arkeoloji Dergisi* 14, no. 1-2 (1968): 43–71.
- Bostancı, Enver. "Beldibi, Belbaşı Mezolitiği ve Diğer Mezolitik Buluntularla Olan Münasebetleri." *Antropoloji*, no. 3 (1965): 17–29.
- Boz, Başak. "Considering the Re-Use of Late Bronze Age Buildings in Light of Contextual Information and Human Remains at Beycesultan." *Mediterranean Archaeology and Archaeometry* 16, no. 2 (2016): 75–86.

- Bozca, Sebahat. "Paškuwatti Ritüeli (CTH 406)." *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 2, no. 6 (2022): 153–59.
- Bozgun, Şafak. "Hititler'de Ateş Kültü ve Tanrı DPahhur (I)." *Colloquium Anatolicum*, no. 20 (2021): 51–81.
- Bozgun, Şafak. "III. Hattuşili Devrinde Nerik ve Hakmiş Memleketleri." Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2019.
- Börker-Klähn, Jutta. *Alt Vorderasiatische Bildstelen und vergleichbare Felsreliefs*. Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern, 1982.
- Braun-Holzinger, Eva A., Kay Kohlmeyer, C. Grunwald, Adriaan V. Müller, Gerdt Kutscher, ve Stephan Waetzoldt, editörler. *Acta Praehistorica et Archaeologica* 15. Berlin, 1983.
- Bryce, Trevor R. "The Luwians." In *The Luwians*, edited by H. Craig Melchert, 27–127. Leiden: Brill, 2003.
- Bulut, Esra. "Kappadokia Bölgesinin Tarihi Coğrafyası Üzerine Bir Değerlendirme, Nehirler." *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, no. 1 (2018): 123–43.
- Bülbül, Pınar. "Eski Anadolu'da Tarım Faaliyetleri." *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, no. 17 (2017): 203–22.
- Caneva, Isabella, ve Éric Jean. "Mersin-Yumuktepe. Une mise au point sur les derniers travaux." *Anatolia Antiqua: Revue internationale d'archéologie anatolienne*, no. 24 (2016): 13–34.
- Carruba, Onofrio. *Das Beschwörungsritual für die Göttin Wišurijanša*. Studien zu den Boğazköy-Texten 2. Wiesbaden: Harrassowitz, 1966.
- Carter, Tristan, François-Xavier Le Bourdonnec, Gilles Poupeau, Metin Kartal, Thomas Calligaro, ve Philippe Moretto. "Marginal Perspectives: Sourcing Epi-Palaeolithic to Chalcolithic Obsidian from the Öküzini Cave (SW Turkey)." *Paléorient* 37, no. 2 (2011): 123–49.
- Cauvin, Jacques. "La fouille du village néolithique de Cafer Höyük." *Publications de l'Institut Français d'Études Anatoliennes* 4, no. 2 (1990): 10–13.
- Cavaignac, Eugène. "Notes sur deux articles du Code Hittite." *Revue Hittite et Asiatique* 13, no. 56 (1955): 33–36.
- Çambel, Halet. "The Southeast Anatolian Prehistoric Project and its Significance for Culture History." *Bulleten* 38, no. 151 (1974): 361–78.
- Çifçi, Ali. "John Garstang and Sakçagözü Excavations (1908-1911)." *Tarih İncelemeleri Dergisi* 34, no. 2 (2019): 369–86.
- Danmanville, Jenny. "Le rituel d'Ištar de Tamininga: KUB XII 5." *Revue Hittite et Asiatique* 20, no. 70 (1962): 51–61.
- Darga, Muhibbe. *Hitit Sanatı*. İstanbul: Anadolu Sanat Yayınları, 1992.
- De Martino, Stefano, ve Aygül Süel. *The "Great Itkalzi Ritual" (CTH 731): Edition and Commentary*. Floransa: Firenze University Press, 2017.
- De Vries, Bert. "The Style of Hittite Epic and Mythology." Doktora tezi, Brandeis University, 1967.
- Dedeoğlu, Fulya, ve Bora Temür. "Hitit Devletinin Krallık Dönemi Kuzey Suriye Politikası." *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi* 11, no. 1 (2020): 88–97.

- Deniz, Ahmet. "Anadolu Tarihinde Hititlerin Sosyo-Ekonomik Yaşantısı." *Electronic Turkish Studies* 10, no. 2 (2015): 238–60.
- Dinçol, Ali M. "Anadolu Uygarlıkları." In *Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi I*. İstanbul: Görsel Yayınlar, 1982.
- Dinçol, Ali M. "Aşhella Rituali (CTH 394) ve Hititlerde Salgın Hastalıklara Karşı Yapılan Majik İşlemlere Toplu Bir Bakış." *Belleten* 49, no. 193 (1985): 1–40.
- Dinçol, Ali M. "Die Entdeckung des Felsmonuments in Hatip und ihre Auswirkungen über die historischen und geographischen Fragen des Hethiterreichs." *Tüba-Ar* 1 (1998): 27–35.
- Dinçol, Ali M. "Ein Hurro-Hethitisches Festritual: (H)İŞUWAŠ." *Belleten* 53, no. 206 (1989): 1–50.
- Efe, Turan. "Report on the 2009 Season of the Küllüoba Excavations." Kulluoba Excavations. 2009. Last modified/updated/accessed July 30, 2025. <http://www.kulluobakazisi.bilecik.edu.tr/>.
- Ehringhaus, Horst, ve Frank Starke. *Götter, Herrscher, Inschriften: Die Felsreliefs der hethitischen Grossreichszeit in der Türkei*. Mainz am Rhein: von Zabern, 2005.
- Emre, Kutlu. "The Hittite Dam of Karakuyu." In *Essays on Anatolian Archaeology*, 1–42. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1993.
- Erbaşı, Fatma Sevinç. "Alaca Höyük'te Hitit Bayramları ve Kurban Uygulamaları." *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 11, no. 35 (2023): 822–44.
- Erbil, Yiğit. "Hitit Dönemi Su Kültü." Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2005.
- Erek, Cevdet Merih. "Levant-İç Anadolu Arasındaki Prehistorik Bağlantılarda Amik-Maraş Çöküntü Alanının Önemi (Yeni Buluntular Işığında Amik-Maraş Çöküntü Alanının Levant-İç Anadolu Arasındaki Prehistorik Bağlantılara Katkıları)." *OLBA*, no. 16 (2008): 1–22.
- Erkul, Ercan, Andreas Hüser, ve Harald Stümpel. "Combined Geophysical Survey of an Ancient Hittite Dam: New and Old High-tech." In *Wasserwirtschaftliche Innovationen im Archäologischer Kontext*, edited by Christoph Ohlig ve Yasemin Gerlach, 233–43. Siegburg: DWHG, 2008.
- Erkut, Sedat, ve Esra Reyhan. "Hititlerde Toprak Edinme ve Arazi Bağış Belgelerinden Örnekler." *Acta Turcica* 4, no. 1 (2012): 80–86.
- Erkut, Sedat. "Hititlerde AN.TAḪ.ŠUMSAR Bitkisi ve Bayramı Üzerine bir İnceleme." In *III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri, Çorum, 16-22 Eylül 1996*, 189–95. Ankara, 1998.
- Ertem, Hayri. *Hitit Devletinin İki Eyaleti: Pala-Tum(m)ana ile Yakın Çevrelerindeki Yerlerin Lokalizasyonu Üzerine Yeni Denemeler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1980.
- Esin, Ufuk, ve Güven Arsebük. "Tülin Tepe Kazısı, 1971." *Türk Arkeoloji Dergisi* 21, no. 2 (1976): 63–78.
- Esin, Ufuk, ve Savaş Harmankaya. "Değirmen-tepe (Malatya) Kurtarma Kazısı 1986." *Kazı Sonuçları Toplantısı* 9, no. 1 (1987): 79–126.
- Esin, Ufuk. "Aşıklı Höyük Kızılkaya-Aksaray Kurtarma Kazısı." *Türk Arkeoloji Dergisi* 30 (1991): 1–34.

- Ezer, Sabahattin. "Bereketli Hilal'in Kuzeyinde Yeni araştırmalar: Adıyaman Bölgesi." *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11, no. 2 (2018): 1265–80.
- Forlanini, Massimo. *Atlante storico del vicino oriente antico. Bd. 4, 3: Anatolia: l'impero Hittita*. Roma: Università di Roma "La Sapienza," 1986.
- Forrer, Emil O. *Forschungen 1, 2: Die Nachbarländer des Hatti-Reiches von Arzaova bis Griechenland*. Berlin: Selbstverlag, 1929.
- French, David H. "Excavations at Can Hasan: First Preliminary Report, 1961." *Anatolian Studies* 12 (1962): 27–40.
- Friedrich, Johannes. "Zum letzten Satze der zweiten Tafel der hethitischen Gesetze." *Revue Hittite et Asianique* 18, no. 66/67 (1960): 33–35.
- Friedrich, Johannes. *Die hethitischen Gesetze: Transkription, Übersetzung, sprachliche Erläuterungen und vollständiges Wörterverzeichnis*. Documenta et monumenta Orientis antiqui 7. Leiden: Brill, 1959.
- Garrard, Andrew, James Conolly, John McNabb, ve Norah Moloney. "Palaeolithic-Neolithic Survey in the Sakçagözü Region of the North Levantine Rift Valley." *Bar International Series* 1263 (2004): 145–64.
- Garstang, John. *Exploration in Cilicia: The Nelson Expedition: Preliminary Report II*. Liverpool, 1937.
- Gavaz, Özlem Sir. "Hitit Kanunlarında Hayvanlarla İlgili Maddeler Üzerine Bir Değerlendirme." *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5, no. 1 (2012): 101–15.
- Gavaz, Özlem Sir. "Hitit Kralları'nın Kült Gezileri ve Tanrılar İçin Düzenledikleri Merasimler." Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2011.
- Gavaz, Özlem Sir. "Hititçe Metinlerde Geçen KUR I D Hulana-/KUR I D S G 'Yün Nehri Ülkesi' Üzerine Yeni Bir Değerlendirme." *Belleten* 80, no. 288 (2016): 387–402.
- Gelb, Ignace J. *Hittite Hieroglyphic Monuments*. Oriental Institute Publications 45. Chicago: University of Chicago Press, 1939.
- Gerber, Christoph. "Hasek Höyük, Türkiye. Stratigraphie, Architektur und Kleinfunde. Forschungsarbeiten von 2022 bis 2024." Yayınlanmamış rapor, 2024.
- Gerçek, Semih. "Hitit Devleti'nin Batı Anadolu ile Siyasi İlişkilerinde Mektupların Önemi." Yüksek Lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, 2014.
- Goetze, Albrecht, Margaret S. Drower, Carl W. Blegen, ve Iorwerth E. S. Edwards. "Anatolia from Shuppiluliumash to the Egyptian War of Muwatallish.–Ugarit.–Troy VII." In *The Cambridge Ancient History, Vol. 2, Part 2: History of the Middle East and the Aegean Region c. 1380–1000 B.C.*, edited by I. E. S. Edwards et al., 117–64. Cambridge: Cambridge University Press, 1975.
- Goetze, Albrecht. *Die Annalen des Muršiliš*. Mitteilungen der vorderasiatisch-ägyptischen Gesellschaft 38. Leipzig: J.C. Hinrichs, 1933.
- Goetze, Albrecht. *The Hittite Ritual of Tunnawi*. American Oriental Series 14. New Haven: American Oriental Society, 1938.
- Gonnet, Hatice. "Rituel des fetes d'automne et de printemps du dieu de l'orage de Zippalanda." *Anadolu* 19 (1980): 123–62.

- Groddek, Detlev. "Die 10. Tafel des hišuwu-Festes." *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici* 52 (2010): 97–108.
- Gurney, Oliver R. *The Geography of the Hittite Empire*. London: British Institute of Archaeology at Ankara, 1959.
- Gülçur, Sevil. "Norşuntepe: Die Chalkolithische Keramik (Elazığ/Ostanatolien)." *Publications de l'Institut Français d'Études Anatoliennes* 11, no. 1 (2000): 375–418.
- Günbattı, Cahit. "Eski Anadolu'da 'Su Ordali'." *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri* 4, no. 1 (2000): 1–16.
- Güterbock, Hans Gustav. "An Outline of the Hittite AN.TAḪ.ŠUM Festival." *Journal of Near Eastern Studies* 19, no. 2 (1960): 80–89.
- Güterbock, Hans Gustav. "Authority and Law in the Hittite Kingdom." *Journal of the American Oriental Society*, no. Supplement 17 (1954): 161–64.
- Güterbock, Hans Gustav. "Notes on Some Hittite Monuments." *Anatolian Studies* 6 (1956): 49–61.
- Güterbock, Hans Gustav. "Randbemerkungen zu einigen hethitischen Gesetzen." *Die Welt des Orients* 11 (1980): 90–92.
- Güterbock, Hans Gustav. "Sargon of Akkad Mentioned by Ḫattušili I of Ḫatti." *Journal of Cuneiform Studies* 18, no. 1 (1964): 1–6.
- Güterbock, Hans Gustav. *Kumarbi Efsanesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1945.
- Güterbock, Hans Gustav. *Kumarbi: Mythen vom churritischen Kronos aus den hethitischen Fragmenten*. Istanbul: Schriften 16. Zürich: Europa-Verlag, 1946.
- Haas, Volkert, Fiorella Imparati, ve Horst Klengel. *Geschichte des hethitischen Reiches*. Handbuch der Orientalistik, Abt. 1, Der Nahe und Mittlere Osten, Bd. 34. Leiden: Brill, 2015.
- Haas, Volkert, ve Gernot Wilhelm. *Hurritische und luwische Riten*. Alter Orient und Altes Testament 3. Kevelaer: Butzon & Bercker, 1974.
- Haas, Volkert, ve Liane Jakob-Rost. "Das Festritual des Gottes Telipinu in Hanhana und in Kasha: Ein Beitrag zum hethitischen Festkalender." *Altorientalische Forschungen* 11, no. 1/2 (1984): 10–91.
- Haas, Volkert. *Der Kult von Nerik: ein Beitrag zur hethitischen Religionsgeschichte*. Studia Pohl 4. Roma: Pontificium Institutum Biblicum, 1970.
- Haas, Volkert. *Geschichte der hethitischen Religion*. Handbuch der Orientalistik, Abt. 1, Der Nahe und Mittlere Osten, Bd. 15. Leiden: Brill, 1994.
- Harmanşah, Ömür, ve Peri Johnson. "Pınarlar, Mağaralar ve Hitit Anadolu'sunda Kırsal Peyzaj: Yalbürt Yaylası Arkeolojik Yüzey Araştırma Projesi (Ilgın, Konya) 2011 Sezonu Sonuçları." *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 30, no. 2 (2013): 73–84.
- Harmanşah, Ömür, ve Peri Johnson. "Yalbürt Yaylası (Ilgın, Konya) Arkeolojik Yüzey Araştırma Projesi, 2010 Sezonu Sonuçları." *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 29, no. 2 (2012): 335–60.
- Hauptmann, Harald. "Ein Kultgebäude in Nevalı Çori." In *Between the Rivers and over the Mountains: Archaeologica Anatolica et Mesopotamica Alba Palmieri Dedicata*, edited by Marcella Frangipane et al., 37–69. Roma: Università di Roma "La Sapienza," 1993.

- Hawkins, John David. "Tarkasnawa King of Mira 'Tarkondemos', Boğazköy Sealings and Karabel." *Anatolian Studies* 48 (1998): 1–32.
- Hawkins, John David. *Die Prinzen- und Beamtensiegel der hethitischen Grossreichszeit auf Tonbulln aus dem Nisantepe-Archiv in Hattusa*. Mainz am Rhein: P. von Zabern, 2005.
- Hawkins, John David. *The Hieroglyphic Inscription of the Sacred Pool Complex at Hattusa (Südburg)*. Studien zu den Boğazköy-Texten Beiheft 3. Wiesbaden: Harrassowitz, 1995.
- Hecker, Karl, W. G. Lambert, G. G. W. Müller, Wolfram von Soden, ve Ahmet Ünal. *Weisheitstexte, Mythen und Epen*. Texte aus der Umwelt des Alten Testaments (TUAT) III. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 1994.
- Helmer, Daniel. "Révision de la faune de Cafer Höyük (Malatya, Turquie): apports des méthodes de l'analyse des mélanges et de l'analyse de Kernel à la mise en évidence de la domestication." In *Archaeozoology of the Near East VIII*, 169–95. Lyon: MOM Éditions, 2008.
- Hoffmann, Ingeborg. *Der Erlass Telipinus*. Texte der Hethiter 11. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1984.
- Hoffner, Harry A., Jr. "The Old Hittite Version of Laws 164-166." *Journal of Cuneiform Studies* 33, no. 3/4 (1981): 206–9.
- Hoffner, Harry A., Jr. *Hittite Myths*. Writings from the Ancient World 2. Atlanta, GA: Scholars Press, 1990.
- Hoffner, Harry A., Jr. *Letters from the Hittite Kingdom*. Writings from the Ancient World 15. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2009.
- Hoffner, Harry A., Jr., editor. *The Laws of the Hittites: A Critical Edition*. Documenta et Monumenta Orientis Antiqui 23. Leiden: Brill, 1997.
- Hood, Sinclair. "The Excavations at Tabara el-Akrad, 1948-49." *Anatolian Studies* 1 (1951): 113–47.
- Hooke, Samuel Henry. *Ortadoğu Mitolojisi*. Translated by Alaeddin Şenel. Ankara: İmge Kitabevi, 2015.
- Imparati, Fiorella. *Hitit Yasaları*. Translated by Erendiz Özbayoğlu. Ankara: İtalyan Kültür Heyeti, 1992.
- Irvine, Benjamin, ve Yılmaz Selim Erdal. "Analysis of Dietary Habits in a Prehistoric Coastal Population from İkiztepe, North Turkey, Using Stable Isotopes of Carbon, Nitrogen, and Sulphur." *Journal of Archaeological Science: Reports* 29 (2020): 102067.
- İpek, Önder, ve Resul İbiş. "Çakır Köyü Hitit Barajı 2012 Yılı Sondaj Kazısı Çalışmaları Ön Raporu." Sunulduğu yer: 3. Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu, Çorum, 2013.
- Jakob-Rost, Liane. *Das Ritual der Malli aus Arzawa gegen Behexung: KUB XXIV 9*. Heidelberg: Carl Winter, 1972.
- Kammenhuber, Annelies. "Zur Textüberlieferung der II. Tafel der Hethitischen Gesetze." *Bibliotheca Orientalis* 18, no. 3/4 (1961): 124–31.
- Karasu, Cem. "Yalburt Luvi Hiyeroglif Yazıtlarıyla İlgili Yeni Fragmanlar." In *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2000 Yılı Konferansları*, 229–35. Ankara: Anadolu Medeniyetleri Müzesi, 2001.

- Karauğuz, Güngör. "Tarhuntašša ve Konya-Karaman Araştırmaları Üzerine." *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, no. 30 (2013): 41–54.
- Karauğuz, Güngör. *Adem'in Çocukları: Çivi Yazılı Kaynaklar, Tevrat, İnciller ve Kur'an'a Göre*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2013.
- Karauğuz, Güngör. *Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılarına Göre Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2018.
- Karauğuz, Güngör. *Hitit Duaları Kil Kitapları: "Bin Tanrı" için İlâhî ve Münâcâtlar*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2020.
- Karauğuz, Güngör. *Hitit Merasim ve Bayramları Kil Kitapları*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2024.
- Karauğuz, Güngör. *Hitit Mitolojisi*. 2. Baskı. Konya: Çizgi Kitabevi, 2015.
- Karauğuz, Güngör. *Hitit Tarihî ve İdari Kil Kitaplar: Yaşam Hikâyesi, Ferman, Vasiyetname, Bağış Belgesi, Talimatname ve Kral İcraatları*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2019.
- Karauğuz, Güngör. *Hitit Yasaları*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2018.
- Karauğuz, Güngör. *Hititlerde Büyü ve Ayin*. İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022.
- Karauğuz, Güngör. *Hititlerde Fal ve Kehanet: Kuş, Yılan, Karaciğer, Talih Falı ile Kehanet Kil Kitapları*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2021.
- Karauğuz, Güngör. *Hititlerde Haberleşme: Diplomatik Muhaberat ve Diğer Kil Mektuplar*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2019.
- Kılıç, Yusuf. "Anadolu'nun İlk Kentleri." In *I. Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi: Bildiriler*, 41-52. Çanakkale, 2015.
- Kınal, Firuzan. "Ugarit Krallarının Tarihi." *Tarih Araştırmaları Dergisi* 1, no. 1 (1963): 1–15.
- Kınal, Firuzan. *Eski Anadolu Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1962.
- Klima, Josef. Review of *The Hittite Laws: Translated into English and Hebrew with Commentary*, by Ephraim Neufeld. *Archív Orientální* 19, no. 3 (1951): 495–98.
- Kohlmeyer, Kay. "Felsbilder der hethitischen Großreichszeit." *Acta Praehistorica et Archaeologica* 15 (1983): 7–155.
- Kökten, İsmail Kılıç. "Tarsus-Antalya Arası Sahil Şeriti Üzerinde ve Antalya Bölgesinde Yapılan Tarihöncesi Araştırmaları." *Türk Arkeoloji Dergisi* 8, no. 2 (1958): 10–19.
- Kronasser, Heinz. *Das hethitische Ritual KBo IV 2*. Wiesbaden: Harrassowitz, 1962.
- Kuzucuoglu, Catherine, Jean Paul Dumoulin, ve Sandrine Saulnier-Copard. "Geomorphological and Palaeoenvironmental Setting of Aşıklı Höyük." In *The Early Settlement at Aşıklı Höyük: Essays in Honor of Ufuk Esin*, edited by Mihriban Özbaşaran, Güneş Duru, ve Metin A. Duru, 15–42. İstanbul: Ege Yayınları, 2018.
- Kümmel, Hans Martin. *Ersatzrituale für den hethitischen König*. Studien zu den Boğazköy-Texten 3. Wiesbaden: O. Harrassowitz, 1967.
- Laroche, Emmanuel. "Eflatun Pınar." *Anatolia* 3 (1958): 43–47.
- Laroche, Emmanuel. "Lécanomancie hittite." *Revue d'Assyriologie et d'archéologie orientale* 52, no. 3 (1958): 150–62.
- Laroche, Emmanuel. "Textes mythologiques Hittites en transcription, Ire partie: Mythologie anatolienne." *Revue hittite et asianique* 23, no. 77 (1965): 61–178.

- LeBlanc, Steven A., ve Patty Jo Watson. *Girikihacıyan: A Halafian Site in Southeastern Turkey*. Los Angeles: UCLA Institute of Archaeology, 1990.
- Lebrun, René. *Hymnes et prières hittites*. Homo Religiosus 4. Louvain-la-Neuve: Centre d'Histoire des Religions, 1980.
- Lebrun, René. *Les rituels d'Ammihatna, Tulbi et Mati contre une impureté: CTH 472*. Bibliothèque des Cahiers de l'Institut de Linguistique de Louvain 15. Louvain: Peeters, 1979.
- Lloyd, Seton, ve James Mellaart. "Beycesultan Excavations: First Preliminary Report." *Anatolian Studies* 5 (1955): 39–92.
- Lösch, Sandra, Gisela Grupe, ve Joris Peters. "Stable Isotopes and Dietary Adaptations in Humans and Animals at Pre-Pottery Neolithic Nevalı Çori, Southeast Anatolia." *American Journal of Physical Anthropology* 131, no. 2 (2006): 181–93.
- Macqueen, James G. "Geography and History in Western Asia Minor in the Second Millennium BC." *Anatolian Studies* 18 (1968): 169–85.
- Macqueen, James G. *Hititler ve Hitit Çağında Anadolu*. Translated by Esra Davutoğlu. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2001.
- Masson, Emilia. "Le complexe cultuel du 'Südburg' (Hattusa): quelques réflexions." In *Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie, Würzburg, 4.-8. Oktober 1999*, edited by Gernot Wilhelm, 121–40. Wiesbaden: Harrassowitz, 2001.
- Masson, Emilia. "Le Complexe Cultuel du 'Südburg': Quelques Réflexions." *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri* 4, no. 1 (2000): 99–113.
- Mayer, Daniella E. Bar-Yosef, Melanie J. Leng, David C. Aldridge, Carol Arrowsmith, Burçin A. Gümüş, ve Hilary J. Sloane. "Modern and Early-middle Holocene Shells of the Freshwater Mollusc *Unio*, from Çatalhöyük in the Konya Basin, Turkey: Preliminary Palaeoclimatic Implications from Molluscan Isotope Data." *Journal of Archaeological Science* 39, no. 1 (2012): 76–83.
- McMahon, John Gregory. "The Hittite State Cult of the Tutelary Deities." Doktora tezi, University of Chicago, 1991.
- Mellaart, James. "The Late Bronze Age Monuments of Eflatun Pınar and Fasıllar near Beyşehir." *Anatolian Studies* 12 (1962): 111–17.
- Miller, Jared L. *Royal Hittite Instructions and Related Administrative Texts*. Writings from the Ancient World 31. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2013.
- Miller, Naomi F. "Clearing Land for Farmland and Fuel: Archaeobotanical Studies of the Ancient Near East." In *Economy and Settlement in the Near East: Analyses of Ancient Sites and Materials*, edited by Patrick E. McGovern, 71–78. MASCA Research Papers in Science and Archaeology, Supplement to vol. 7. Philadelphia: MASCA, University of Pennsylvania Museum, 1990.
- Murat, Leyla. "Geçmişten Geleceğe Hititoloji." In *Cumhuriyetimizin 100. Yılına Armağan, Kuruluşundan Günümüze Ata Yedigârı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, 901–36. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2023.
- Murat, Leyla. "Hititlerde Su Kültü." *Tarih Araştırmaları Dergisi* 31, no. 51 (2012): 125–58.
- Murat, Leyla. "Kizzuwatna'lı Rahip Ammihatna'ya Ait Bir Ritüel Metin (CTH 471)." Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2002.

- Müller-Karpe, Andreas, ve Heiner Willinghöfer. *Die Hethiter und ihr Reich: Das Volk der 1000 Götter*. Stuttgart: Theiss, 2002.
- Nakamura, Mitsuo. “Zu den Tagestafeln des nuntarriyaša-Festes.” In *Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie, Würzburg, 4.–8. Oktober 1999*, edited by Gernot Wilhelm, 481–89. Wiesbaden: Harrassowitz, 2001.
- Nakamura, Mitsuo. *Das hethitische nuntarriyaša-Fest*. Leiden: Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten, 2002.
- Neu, Erich. *Ein althethitisches Gewitterritual*. Studien zu den Boğazköy-Texten 12. Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag, 1970.
- Neve, Peter. “Boğazköy-Hattuša 1989 Kazı Mevsimi Sonuçları.” *Kazı Sonuçları Toplantısı* 12, no. 1 (1990): 225–40.
- Neve, Peter. “Die Oberstadt von Hattuša: Die Bauwerke III. Die Bebauung im südlichen Vorfeld von Büyükkale. Nişantepe–Südburg–Ostplateau (Grabungen 1988–1993).” In *Die Oberstadt von Hattuša: die Bauwerke, Ausgrabungen in der südlichen Oberstadt*, edited by Andreas Schachner. Berlin: De Gruyter, 2019.
- Neve, Peter. *Regenkult-Anlagen in Boğazköy-Hattuša: ein Deutungsversuch*. Istanbul: Mitteilungen Beiheft 5. Tübingen: E. Wasmuth, 1971.
- Nougayrol, Jean, editor. *Le palais royal d'Ugarit IV: Textes accadiens des archives Sud*. Paris: Imprimerie nationale, 1956.
- Ortolani, Mario. “Il sito di Aslantepe.” *Bollettino della Società Geografica Italiana* 10 (1969): 5–22.
- Otten, Heinrich, ve Vladimír Souček. “Neue hethitische Gesetzesfragmente aus dem Großen Tempel.” *Archiv für Orientforschung* 21 (1966): 1–12.
- Otten, Heinrich, ve Vladimír Souček. *Ein althethitisches Ritual für das Königspaar*. Studien zu den Boğazköy-Texten 8. Wiesbaden: Harrassowitz, 1969.
- Otten, Heinrich. “Eine Beschwörung der Unterirdischen aus Boğazköy.” *Zeitschrift für Assyriologie und vorderasiatische Archäologie* 54 (1961): 114–57.
- Otten, Heinrich. *Die Apologie Hattusilis III.: Das Bild der Überlieferung*. Studien zu den Boğazköy-Texten 24. Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag, 1981.
- Otten, Heinrich. *Ein hethitisches Festritual (KBo XIX 128)*. Studien zu den Boğazköy-Texten 13. Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag, 1971.
- Otten, Heinrich. *Hethitische Totenrituale*. Berlin: Akademie-Verlag, 1958.
- Ökse, A. Tuba. “Sivas İli 1992 Yüzey Araştırması.” *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 11 (1994): 243–58.
- Özdemir, Caner. “Hitit Devleti ile Vassalları Arasında Yapılan Antlaşmalarda Vassallara Getirilen Yükümlülükler.” *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, no. 40 (2018): 267–82.
- Özdoğan, Mehmet. “Marmara Denizi ve Neolitik Yaşam Biçiminin Anadolu'dan Avrupa'ya Aktarımı.” *TÜBA-AR: Turkish Academy of Sciences Journal of Archaeology*, no. 22 (2018): 1–28.

- Özenir, A. Sırrı. "Eflatunpınar Hitit Kutsal Anıt-Havuz 1998 Yılı Çalışmaları." In *Akten des IV. Internationalen Kongress für Hethitologie, Würzburg, 4.-8. Oktober 1999*, edited by Gernot Wilhelm, 545–59. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2001.
- Özenir, A. Sırrı. "Eflatunpınar Kutsal Anıt-Havuz." In *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2000 Yılı Konferansları*, 35–66. Ankara, 2001.
- Özsoy, Seda. "Hitit Döneminde İnşa Edilen Su Yapılarının Bilimin Tarihsel Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi." *Mavi Atlas* 5, no. 2 (2017): 489–501.
- Pearson, Jessica A., Robert E. M. Hedges, Theya I. Molleson, ve Metin Özbek. "Exploring the Relationship Between Weaning and Infant Mortality: An Isotope Case Study from Aşıklı Höyük and Çayönü Tepesi." *American Journal of Physical Anthropology* 143, no. 3 (2010): 448–57.
- Pichel, Natalia Lodeiro. "La conquista hitita de Alaşiya." *Isimu* 22 (2019): 201–12.
- Pollock, Susan, Reinhard Bernbeck, ve Sarah Allen. "Fıstıklı Höyük Kazıları." In *Ilısu ve Kargamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 1999 Yılı Çalışmaları*, edited by Numan Tuna, Jean Öztürk, ve Jale Velibeyoğlu, 1–36. Ankara: ODTÜ Tarihsel Çevre Değerlerini Araştırma Merkezi, 2001.
- Polvani, Anna Maria. "Some Thoughts about KUB 43.60 (the So-Called Text of the Voyage of the Immortal Human Soul)." In *V. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri, Çorum, 02-08 Eylül 2002*, edited by Aygül Süel, 613–22. Ankara: Balkan Cilt Evi, 2005.
- Polvani, Anna Maria. "Su alcuni frammenti mitologici ittiti." In *Hittite and Other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp*, edited by Heinrich Otten et al., 445–54. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992.
- Popko, Maciej. Review of *Religions of Asia Minor*, by T. P. J. van den Hout. *Orientalistische Literaturzeitung* 90, no. 5-6 (1995): 471–78.
- Reyhan, Esma, ve Tülin Cengiz Bozkurt. *Eski Çağ Tarihi ve Uygarlığı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.
- Reyhan, Esma. "Bel Madgalti: Hitit İdari Yapısında Bir Askeri Vali." *Memleket Siyaset Yönetim* 11, no. 25 (2016): 83–97.
- Reyhan, Esma. "Eski Anadolu Kültüründe Büyü ve Büyücülük." *Gazi Akademik Bakış* 1, no. 3 (2008): 227–42.
- Reyhan, Esma. "Hitit Arşivlerinde Kizzuwatna Kökenli 'Tanrıları Çağırma Ritüelleri'." *Tarih Araştırmaları Dergisi* 35, no. 60 (2016): 1–38.
- Reyhan, Esma. "Hitit Büyü Ritüellerinin Uygulama Şekilleri Üzerine Bir İnceleme." *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri* 6, no. 2 (2003): 111–42.
- Reyhan, Esma. "Hitit Kaynaklarında Kizzuwatna'lı Bayan Mastigga'ya Ait Ritüel Metinler." Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2002.
- Reyhan, Esma. "Hitit Kültür Dünyasında Bayram Ritüelleri." *Electronic Turkish Studies* 11, no. 16 (2016): 1-18.
- Reyhan, Esma. "Hititlerde Devlet Gelirleri, Depolama ve Yeniden Dağıtım." *Gazi Akademik Bakış* 2, no. 4 (2009): 161–84.
- Reyhan, Esma. *Hitit Devleti'nde Siyaset ve Yönetim: Direktif, Yemin ve Sadakat*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 2017.

- Roodenberg, Jacob, ve Laurens C. Thissen, editörler. *The Ilıpınar Excavations I: Five Seasons of Fieldwork in NW Anatolia, 1987-91*. Leiden: Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut te Istanbul, 1995.
- Rosenberg, Michael, Mark Nesbitt, Richard W. Redding, ve Brian L. Peasnell. "Hallan Çemi, Pig Husbandry, and Post-Pleistocene Adaptations along the Taurus-Zagros Arc (Turkey)." *Paléorient* 24, no. 1 (1998): 25–41.
- Rosenkranz, Bernhard. "Ein neues hethitisches Ritual für DLAMA KUŠkuršaš." *Orientalia* 33, no. 3 (1964): 238–56.
- Sağdıç, Dursun. "Bafra Zalpa (Zalpuwa) Krallığı ve Kaniş Kraliçesi Mitosu." I. Uluslararası Göbeklitepe'den Bugüne Türkiye'nin Tarihi ve Kültürel Mirası Sempozyumu'nda sunulan bildiri, Samsun, 4-6 Eylül 2021.
- Savaş, S. Özkan. "Kizzuuanalı Büyük Hitit Kraliçesi Puduhepa'nin Evlilik Aniti ile Ölüm Aniti." In *Les Rituels funéraires de l'Anatolie ancienne*, edited by Alice Mouton, 95–114. Varia Anatolica 13. Paris: Institut Français d'Études Anatoliennes / De Boccard, 2001.
- Schachner, Andreas, ve Henning Wittenberg. "Hattuşadaki Su Havuzlarının Kullanımı ve Toplumsal Önemi." In 3. *Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu*, 19–36. Çorum.
- Schachner, Andreas. "Hitit Başkenti Hattuşa'nın Yakın Çevresiyle İlişkisi." In 4. *Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 11–12. Çorum, 2014.
- Schachner, Andreas. "Orta Anadolu'da Coğrafya ve Ekonomi: Hititlerin Bıçak Sırtındaki İmparatorluğu." *Colloquium Anatolicum*, no. 11 (2012): 25–54.
- Schachner, Andreas. *Hattuša: Efsanevi Hitit İmparatorluğu'nun İzinde*. Translated by Ekin Duru. İstanbul: Homer Kitabevi, 2019.
- Schirmer, Wulf. *Boğazköy-Hattuša: Ergebnisse der Ausgrabungen 1986–1988*. Berlin: Gebr. Mann, 1991.
- Schmitt, Rüdiger. *Einführung in die griechischen Dialekte*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1977.
- Siegelová, Jana. *Appu-Märchen und Hedammu-Mythus*. Studien zu den Boğazköy-Texten 14. Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag, 1971.
- Singer, Itamar. "New Historical Documents from Ugarit and Their Bearing on Old Testament Chronology." *Ugarit-Forschungen* 27 (1995): 427–51.
- Singer, Itamar. "The Origin of the Hittite Festivals." In *Akten des XIV. Internationalen Numismatischen Kongresses, Glasgow, 30. August–4. September 1999*, edited by Kenneth A. M. Leacock, 599–604. Berlin: Gebr. Mann, 2005.
- Singer, Itamar. "The Treaties between Muwatalli II of Hatti and Alaksandu of Wilusa." In *The Hittites and Their Neighbors: Essays in Honor of Itamar Singer*, edited by Yoram Cohen, Amir Gilan, ve Jared L. Miller, 129–48. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2011.
- Singer, Itamar. *Hittite Prayers*. Writings from the Ancient World 11. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2002.
- Singer, Itamar. *The Hittite KILAM Festival, Part One*. Studien zu den Boğazköy-Texten 27. Wiesbaden: Harrassowitz, 1983.
- Singer, Itamar. *The Hittite KILAM Festival, Part Two*. Studien zu den Boğazköy-Texten 28. Wiesbaden: Harrassowitz, 1984.

- Sommer, Ferdinand, ve Hans Ehelolf. *Das Hethitische Ritual des Pâpanikri von Komana*. Leipzig, 1924.
- Soysal, Oğuz. “Mardin 2000 Yüzey Araştırması.” *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 19 (2001): 279–96.
- Starke, Frank. “Zum althethitischen Pûru-Festival.” *Zeitschrift für Assyriologie und vorderasiatische Archäologie* 92, no. 1 (2002): 101–23.
- Starke, Frank. *Die Keilschrift-Texte des Felsreliefs von Fraktin*. Studien zu den Boğazköy-Texten Beiheft 1. Wiesbaden: Harrassowitz, 1993.
- Starke, Frank. *Die Kizzuwatna-Texte*. Studien zu den Boğazköy-Texten 30. Wiesbaden: Harrassowitz, 1985.
- Steadman, Sharon R. “Cultural Transformation and Architectural Innovation in the Early Bronze Age Anatolia.” *Journal of Near Eastern Studies* 62, no. 1 (2003): 1–18.
- Stieglitz, Robert R. “The Hittite Ki.lam Festival and the Sacred Marriage.” *Journal of Near Eastern Studies* 40, no. 4 (1981): 323–32.
- Stol, Marten. *Epilepsy in Babylonia*. Cuneiform Monographs 2. Groningen: Styx Publications, 1993.
- Sturtevant, Edgar H. *A Comparative Grammar of the Hittite Language*. William Dwight Whitney Linguistic Series. New Haven: Yale University Press, 1933.
- Sturtevant, Edgar H., ve George Bechtel. *A Hittite Chrestomathy*. Philadelphia: Linguistic Society of America, 1935.
- Süel, Aygöl, Mustafa Süel, Erol Şencan, ve Mehmet Süel. “Ortaköy-Şapinuva 2021 Yılı Kazı Çalışmaları.” *Kazı Sonuçları Toplantısı ve Arkeometri Sonuçları Toplantısı* 43, no. 1 (2022): 205–18.
- Süel, Aygöl, ve Mustafa Süel. “Aşıkli yazı.” *Anadolu (Anatolia)* 26 (2000): 1–16.
- Süel, Aygöl, ve Mustafa Süel. “Ortaköy/Şapinuva’da Bulunan Yeni Bir Tapınak Yapısı.” In *Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie, Würzburg, 4.-8. Oktober 1999*, edited by Gernot Wilhelm, 663–76. Wiesbaden: Harrassowitz, 2001.
- Süel, Aygöl, ve Mustafa Süel. “Ortaköy/Şapinuva 2012 Yılı Kazı Çalışmaları.” *Kazı Sonuçları Toplantısı* 35, no. 1 (2014): 43–58.
- Süel, Aygöl. “Anadolu’nun İlk Yazılı Metinleri Işığında Hititler.” In *Uluslararası Tarihî İlkler Sempozyumu: Bildiriler*, edited by Oktay Belli, 151–64. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 2006.
- Süel, Aygöl. “Aşıkli yazı.” *Anadolu (Anatolia)* 26 (2000): 1–16.
- Süel, Aygöl. “Boğazköy-Hattuşa Metinlerinde Geçen Bir Tapınak Terimi: EZEN.” *Anadolu (Anatolia)* 27 (2001): 11–24.
- Süel, Aygöl. “Hitit An.Taḫ.Šum Festivali’nin 15. Gününde Hantepi Alanı.” *Anadolu (Anatolia)* 29 (2005): 41–56.
- Süel, Aygöl. “Hitit Tarihi Coğrafyası Araştırmaları.” *Anadolu Araştırmaları* 19 (2006): 13–24.
- Süel, Aygöl. “Ortaköy-Şapinuva Yazılı Belgelerinde Kent ve Yapı Terimleri.” *Anadolu (Anatolia)* 31 (2008): 33–48.
- Süel, Aygöl. “Ortaköy-Şapinuva Kazıları.” *Arkeoloji ve Sanat* 120 (2006): 5–18.

- Süel, Aygöl. "Sapinuva." *Anadolu (Anatolia)* 32 (2009): 1–18.
- Süel, Aygöl. *Hitit Kaynaklarında Tapınak Görevlileri ile İlgili Bir Direktif Metni*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1985.
- Şahin, Gülgüney Masalcı. "Hitit Mektuplarında Kâtiplerin ve Görevlilerin Şahsi Yazışmaları." *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 7, no. 4 (2020): 2517–2554.
- Şenyurt, Serkan. "The Importance of Water in Hittite Civilization: The Example of Eflatunpınar." *The Journal of Social Sciences* 3, no. 1 (2014): 20–29.
- Taggar, D. "The Historical Setting of the Hittite Festival of the Month of Taḫarana." *Journal of the American Oriental Society* 110, no. 1 (1990): 1–14.
- Taner, Serap. "Anadolu'da Paleolitik Çağ'ın Sonuna Doğru." *Arkeoloji ve Sanat* 148 (2015): 17–32.
- Taracha, Piotr. *Religions of Second Millennium Anatolia*. Kasion 5. Wiesbaden: Harrassowitz, 2009.
- Temizer, Raci. *İlgün Yalburt Yaylası Hitit Anıtı*. Konya, 1984.
- Temizsoy, İbrahim. "Hititlerde Tarım ve Hayvancılık." Yüksek Lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2017.
- Thompson, Thomas L. *The Historicity of the Patriarchal Narratives: The Quest for the Historical Abraham*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 133. Berlin: Walter de Gruyter, 1974.
- Toptaş, Koray, ve Ömer Kahya. "Asurca ve Babilce Metinlerde Yemin." *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 23, no. 2 (2019): 315–330.
- Tuna, Numan. "Antik Çağ'da Suyun Önemi ve Anadolu Uygarlıklarında Su Yapıları." *Su ve Gelecek* 1, no. 1 (2014): 1–15.
- Tuna, Numan. "Arkeolojide Bilimsel Yaklaşım: Tarihi Su Yapıları." *TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Teknik Dergi* 1 (2012): 2–11.
- Tuna, Numan. "Tarihi Su Yapıları Projesi (GAP ve Kültürel Mirasın Korunması)." Sunulduğu yer: 3. Ulusal Tarih Kongresi, Ankara, 2005.
- Turgut, Murat. "Tarhuntaş'daki Su Kültü Mekanları." *Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 14 (2015): 337–354.
- Ussishkin, D. "Hollows, 'Cup-Marks' ve Hitit Taş Anıtları." *Anadolu Çalışmaları* 25 (1975): 85–103.
- Ünal, Ahmet, Aygöl Süel, ve Mustafa Süel. *The Boğazköy Excavations*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000.
- Ünal, Ahmet, ve Güngör Karağuz. *Hitit Çağında Yaşam*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2009.
- Ünal, Ahmet. "Boğazköy Kili ve Kil Tabletleri." *Arkeoloji ve Sanat* 85 (1998): 20–28.
- Ünal, Ahmet. "Hitit Metinlerinde Geçen Bazı Ağaç Türleri ve Özellikle Meşe (Hittite Texts on Trees and Especially Oak)." *Belleten* 41, no. 162 (1977): 345–70.
- Ünal, Ahmet. "Savaş, Barış ve Ticarete Ortaköy/Şapinuva ve Hitit İmparatorluğu." *Arkeoloji ve Sanat* 120 (2006): 19–32.

- Ünal, Ahmet. "The Role of Magic in the Ancient Anatolian Religions According to the Cuneiform Texts from Bogazköy-Hattusa." In *Essays on Anatolian Studies in the Second Millennium B.C.*, editör H.I.H. Prince Takahito Mikasa, 52-85. Bulletin of the Middle Eastern Culture Center in Japan 3. Wiesbaden: Harrassowitz, 1988.
- Ünal, Ahmet. "Türkiye'deki Baraj Gölleri Altında Kalacak Olan Tarihi ve Arkeolojik Değerler." *TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Teknik Dergi* 1 (2012): 12–21.
- Ünal, Ahmet. *Hitit Devrinde Anadolu II*. 1. Baskı. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003.
- Ünal, Ahmet. *Hititler Devrinde Anadolu: İ.Ö. II. Binyılda Anadolu*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2002.
- Ünal, Ahmet. *Hititlerde Halk Kılık Kıyafeti*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993.
- Ünal, Ahmet. *Hititlerdeki Çocuksuzluk, Kısır Kalma, Doğum ve Ebeveyn Olma İsteklerinin Giderilmesiyle İlgili Hitit Metinleri (CTH 432)*. Ankara: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007.
- Ünal, Ahmet. *Hititli Çocukların Kitabı*. Ankara: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2002.
- Ünal, Ahmet. *Hittite and Hurrian Cuneiform Texts from Ortaköy (Çorum), Central Anatolia: An Overview*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2005.
- Ünal, Ahmet. *Hittite Fables*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2016.
- Ünal, Ahmet. *Hittite Military Organisation*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.
- Ünal, Ahmet. *Hittite Prophecies*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2007.
- Ünal, Ahmet. *Hittite Sex Cult and Other Works*. Ankara: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2006.
- Ünal, Ahmet. *The Hittite Ritual of Telipinu's Journey*. Ankara: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2011.
- Vandermassen, Anne-Sophie. "L'administration du pays de Hatti à l'époque du Nouvel Empire hittite." Doktora tezi, Université catholique de Louvain, 2009.
- Von der Osten, Hans Henning. *Explorations in Eastern Anatolia: Seasons of 1929 and 1930*. Oriental Institute Publications 8. Chicago: University of Chicago Press, 1932.
- Von Schuler, Einar. *Hethitische Dienstanweisungen für höhere Hof- und Staatsbeamte*. Archiv für Orientforschung, Beiheft 10. Graz: E. Weidner, 1957.
- Wagner, Jörg. *Die Annalen der hethitischen Könige*. Wiesbaden: Harrassowitz, 1968.
- Weeden, Karen. "Kizzuwatna in the Hittite Texts." *Altorientalische Forschungen* 38, no. 1 (2011): 1–17.
- Wilhelm, Gernot. *Grundzüge der Geschichte und Kultur der Hurriter*. Grundzüge 52. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1982.
- Wilhelm, Gernot. *The Hurrians*. Warminster: Aris & Phillips, 1989.
- Yakar, Jak. *Ethnoarchaeology of Anatolia: Rural Settlements, Inculturation, and Historical Demography*. Tel Aviv: Tel Aviv University, 2000.
- Yalçın, Ünal, Ünal Demirel, ve Nuray Acar. "Maden Yatakları ve Eski Madencilik Alanları." In *Anadolu Arkeolojisi ve Madencilik Tarihi*, edited by K. Asım Kıraç, 97–108. Ankara: TMMOB Maden Mühendisleri Odası, 2005.
- Yanar, Cengiz. "Hititlerde Doğum Ritüelleri." Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi, 2018.

- Yaşar, Alper. “Hitit Dönemi Anadolu’unda Ekonomi ve Ticaret.” *Tarih Araştırmaları Dergisi* 37, no. 63 (2018): 1–28.
- Yıldırım, Fikri. “Konya Bölgesi Prehistorik Araştırmaları.” *Anadolu (Anatolia)* 35 (2009): 1–16.
- Yıldırım, Necmi. “Hitit Dönemi Anadolu’unda Bitki ve Hayvanların Kültteki Yeri.” Yüksek Lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2010.
- Yıldırım, Recep. “Eski Anadolu Metinlerinde Geçen Hayvan Türleri.” *Anadolu (Anatolia)* 24 (2000): 1–20.
- Yılmaz, Şahin. “Hititlerde Kraliyet Ritüelleri ve Amaçları.” Yüksek Lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2016.
- Yiğit, Turgut, Ali Özcan, ve Kurtuluş Kıymet. *Hitit İmparatorluk Dönemi Kaya Anıtları*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat, 2015.
- Yüksek, Turan. “Türkiye’nin Su Kaynakları ve Havza Planlamasına Dönük Genel Değerlendirmeler.” *Artvin Orman Fakültesi Dergisi* 5, no. 1-2 (2004): 71-83.

İnternet Kaynakları

- A. Chrzanowska (ed.), hethiter.net/: CTH 394 (INTR 2016-07-13)
- A. Chrzanowska (ed.), hethiter.net/: CTH 396.1.1 (INTR 2012-07-26)
- A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (INTR 2016-03-23)
- A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 404.1.I (INTR 2016-03-23)
- A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 476 (INTR 2016-03-23)
- B. Christiansen (ed.), hethiter.net/: CTH 391.1 (Expl. A, 27.03.2017)
- B. Christiansen (ed.), hethiter.net/: CTH 391.1 (Expl. A, 27.03.2017)
- C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (Expl. A, 08.02.2017)
- C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (Expl. B, 08.02.2017)
- C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (INTR 2015-03-03)
- E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 321 (INTR 2010-11-23)
- E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 322.1 (INTR 2009-08-12)
- E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 323.1 (INTR 2009-08-12)
- E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 324.1 (INTR 2012-05-10)
- E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 324.2 (TX 2009-08-26)
- E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 324.3 (INTR 2009-08-12)
- E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 325 (INTR 2012-05-01)
- E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 326 (INTR 2009-08-12)
- E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 327.1 (INTR 2009-08-12)
- E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 328 (INTR 2009-08-12)
- E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 334.1.1 (INTR 2009-08-12)
- E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 334.2.1 (INTR 2009-08-26)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 334.4 (INTR 2009-08-26)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 344 (INTR 2009-08-12)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 345.I.1 (INTR 2009-08-31)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 345.I.2 (INTR 2009-08-31)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 348.I.1 (INTR 2009-09-01)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 360.1 (INTR 2009-08-31)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 373 (INTR 2017-01-31)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 377 (Expl. B, 04.10.2017)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 377 (INTR 2016-01-18)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 378.1 (INTR 2016-01-18)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 378.2 (INTR 2016-01-18)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 378.3 (TRde 2017-10-18)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 381 (Expl. B, 02.12.2017)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 381 (INTR 2016-01-18)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 382 (INTR 2016-09-24)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 383.1 (INTR 2016-01-18)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 386.1 (Expl. A, 10.06.2015)

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 331.1 (TRde 2009-08-26)

F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (INTR 2017-03-06)

F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 457.1 (INTR 2012-12-19)

F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 457.7.1 (Expl. A, 13.10.2014)

F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 484 (INTR 2016-03-31)

F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 489 (Expl. A, 02.03.2011)

F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 489 (INTR 2011-08-30)

hethiter.net/: TLHdig IBoT 1.29 (2021-12-31)

hethiter.net/: TLHdig KBo 10.20 (2021-12-31)

hethiter.net/: TLHdig KBo 10.23 (2021-12-31)

hethiter.net/: TLHdig KBo 10.26 (2021-12-31)

hethiter.net/: TLHdig KBo 11.40 (2021-12-31)

hethiter.net/: TLHdig KBo 11.45 (2021-12-31)

hethiter.net/: TLHdig KBo 15.48 (2021-12-31)

hethiter.net/: TLHdig KBo 15.52 (2021-12-31)

hethiter.net/: TLHdig KBo 15.64 (2021-12-31)

hethiter.net/: TLHdig KBo 17.74 (2021-12-31)

hethiter.net/: TLHdig KBo 17.75 (2021-12-31)

hethiter.net/: TLHdig KBo 19.128 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KBo 2.4 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KBo 22.189 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KBo 4.9 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KBo 43.212 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KUB 10.27 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KUB 12.5 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KUB 17.14 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KUB 2.1 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KUB 24.5 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KUB 24.5 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KUB 27.16 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KUB 27.16 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KUB 30.39 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KUB 32.65 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KUB 44.16 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KUB 51.1 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KUB 55.43 (2021-12-31)
hethiter.net/: TLHdig KUB 9.16 (2021-12-31)

Hitit Dijital Katolog: Hethitologie Portal Mainz –CTH-

<https://www.hittitemonuments.com/index-t.htm>

Literatur. Erişim 26 Temmuz 2023. <http://www.hethiter.net/>

R. Strauß (ed.), hethiter.net/: CTH 471 (INTR 2016-01-11)

R. Strauß (ed.), hethiter.net/: CTH 472 (Expl. A, 03.11.2010)

S. Görke – S. Melzer (ed.), hethiter.net/: CTH 447 (INTR 2015-07-20)

S. Görke – S. Melzer (ed.), hethiter.net/: CTH 480.1 (INTR 2016-02-03)

S. Ünal (ed.), hethiter.net/: CTH 479.2.1 (INTR 2017-02-23)

Thesaurus Linguarum Hethaeorum digitalis. Mainz: Akademie der Wissenschaften und der

EKLER

EK-1. Şekiller

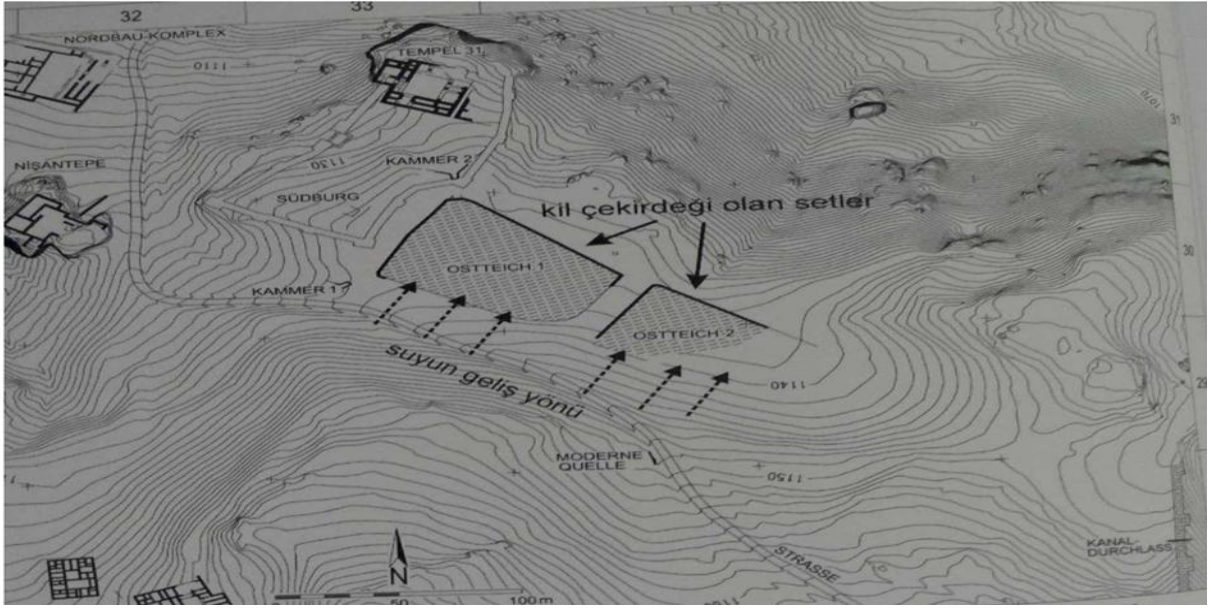
Şekil 5.1. İnandiktepe Vazosu Çiziminde Fırtına Tanrısı Önünde (Boğa Heykeli) Boğa Kurban Sahnesi

Kaynak: Erbaşı, F. S., 2023, 841.

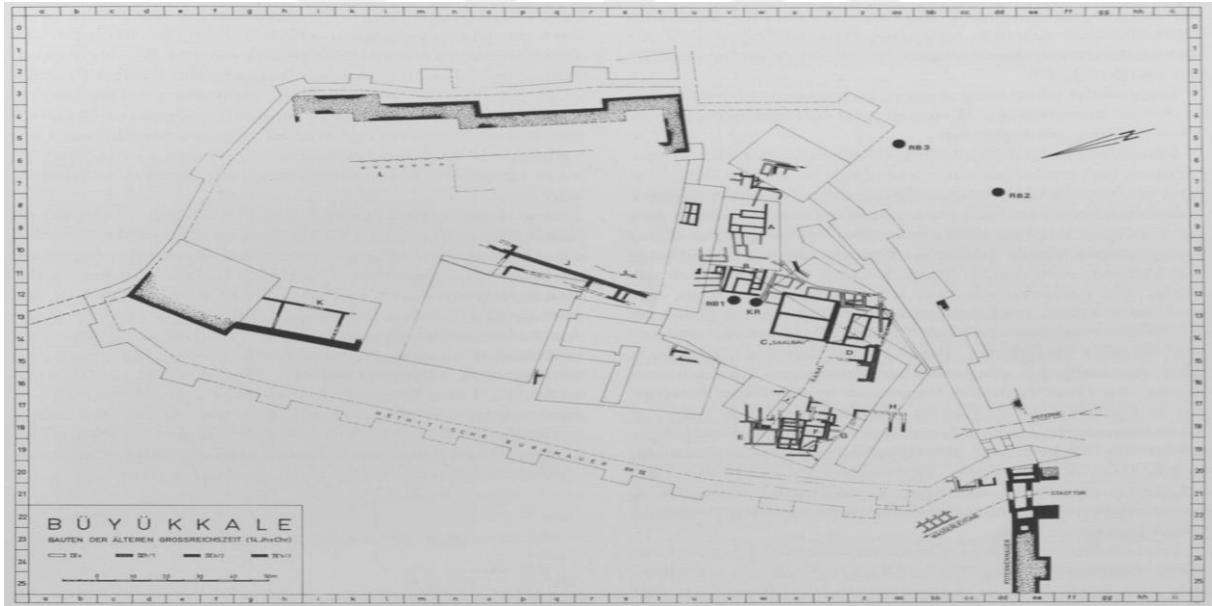
Şekil 5.2. Alacahöyük’de Keşfedilmiş Bir Altın Libasyon Kabı

Kaynak: Erbaşı, F. S., 2023, 837.

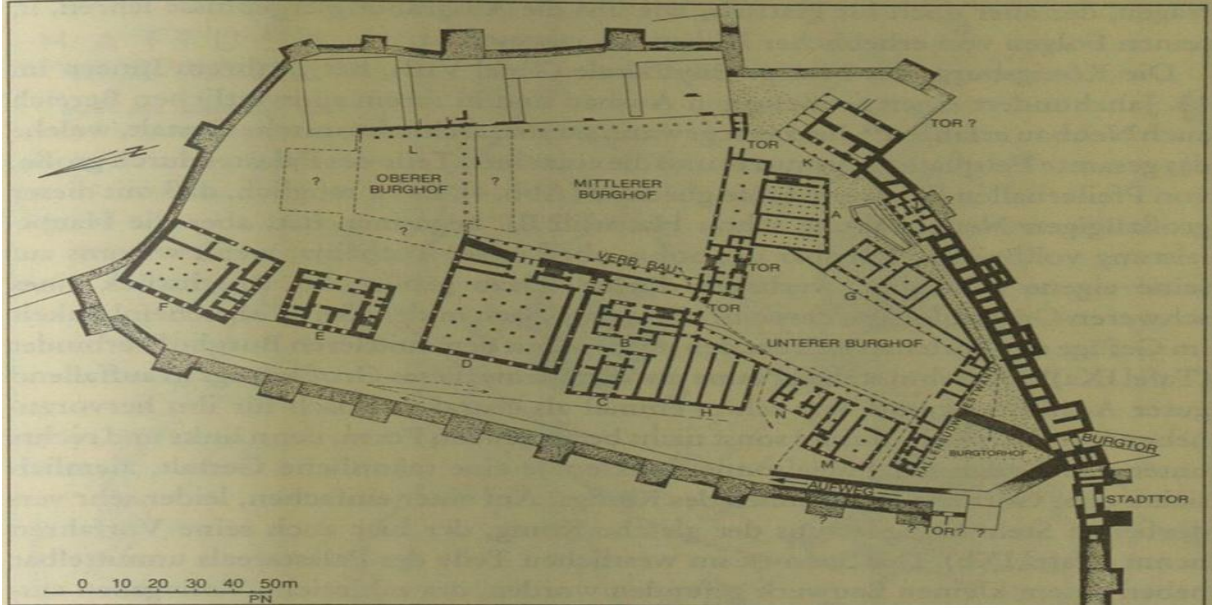
Şekil 5.3. Hattuša Doğu Havuzları'nın Yapısal Özellikleri

Kaynak: Schachner & Wittenberg, 2013, 20.

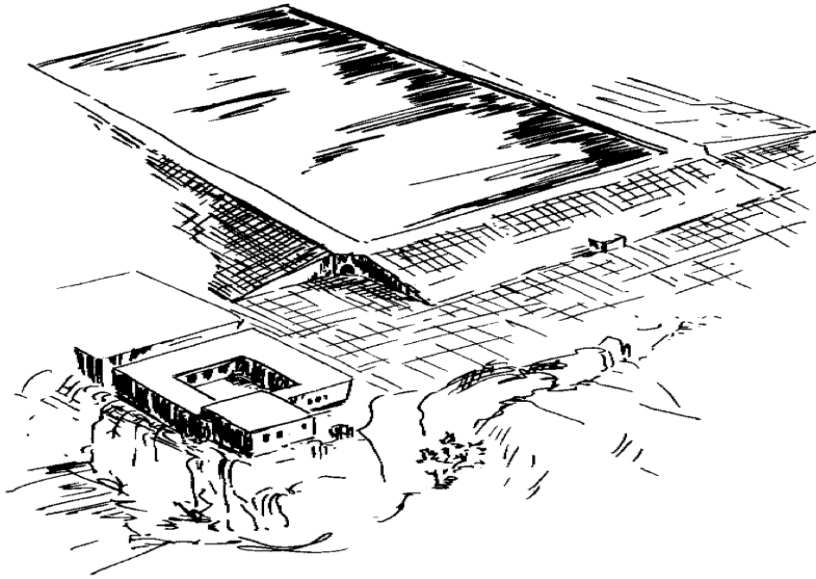
Şekil 5.4. Büyükkale Bütün Yapılar A, B, C, H, K, L

Kaynak: Bittel, K. (1984). Bogazköy VI. Funde aus den Grabungen bis 1979, 97.

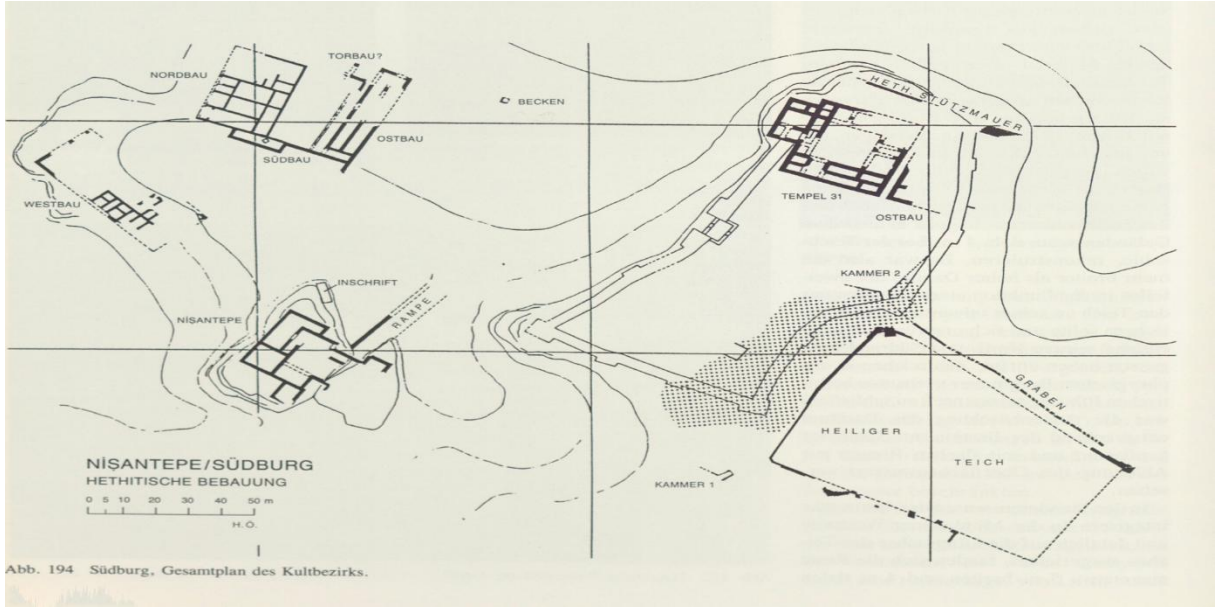
Şekil 5.5. C Yapısı

Kaynak: Bittel, K., & Bittel, K. (1984). *Denkmäler eines hethitischen Großkönigs des 13. Jahrhunderts vor Christus* (pp. 7-44). VS Verlag für Sozialwissenschaften, 17.

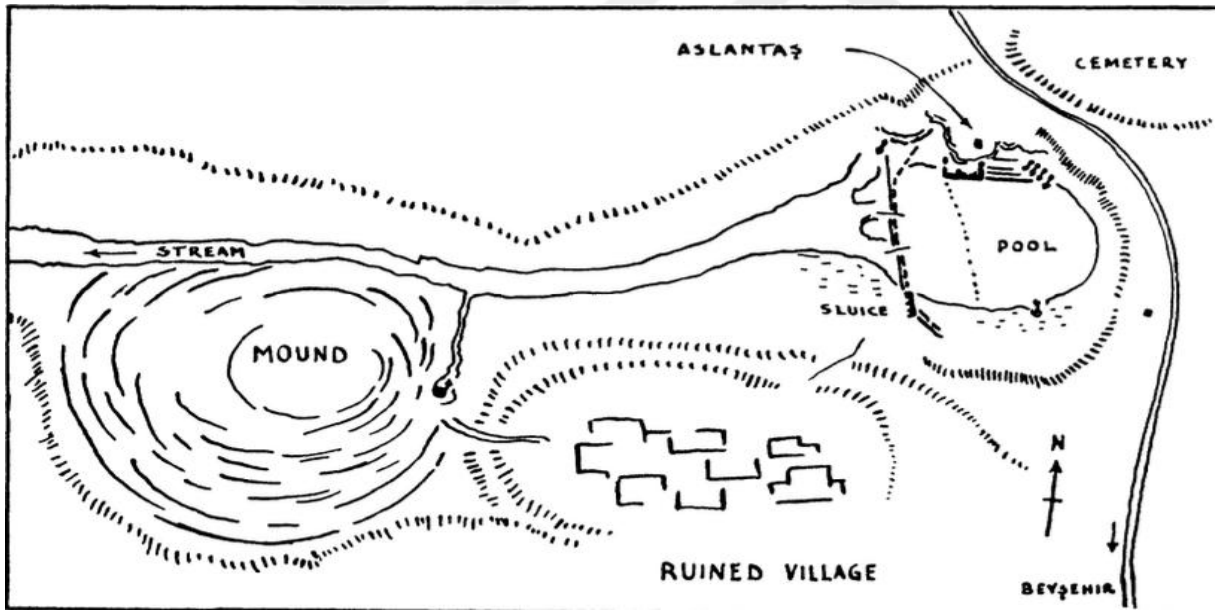
Şekil 5.6. Südburg Havuzu ve Kutsal Odalar

Kaynak: Neve, P. (2019). Die Oberstadt von Hattuša: Die Bauwerke III. Die Bebauung im südlichen Vorfeld von Büyükkale. Nişantepe–Südburg–Ostplateau (Grabungen 1988–1993). In *Die Oberstadt von Hattuša*. De Gruyter, 68.

Şekil 5.7. Südburg

Kaynak: Neve, P., 1971, 68.

Şekil 5.8. Eflatunpınar

Kaynak: Mellaart, J., 1962, 112.

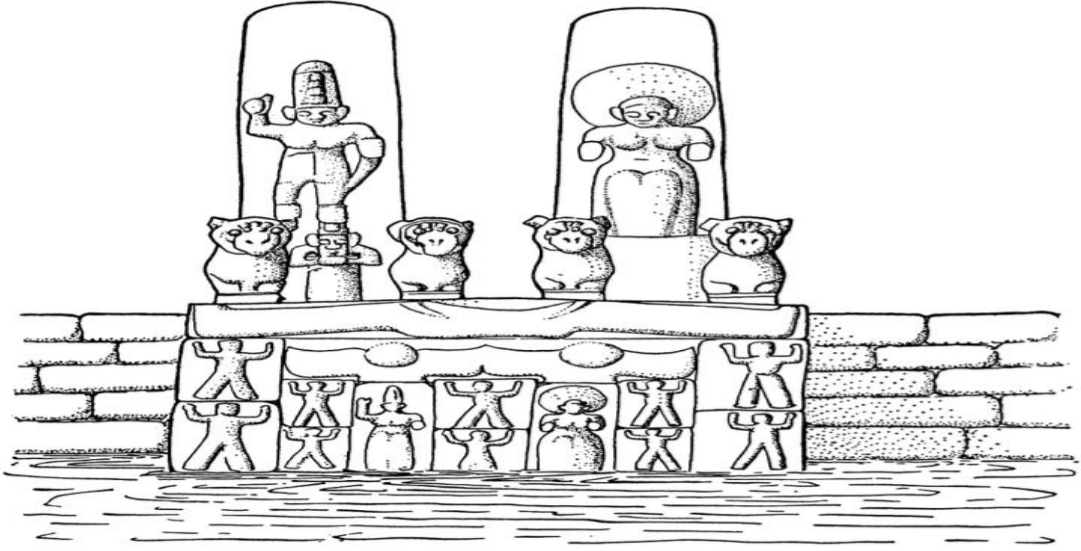
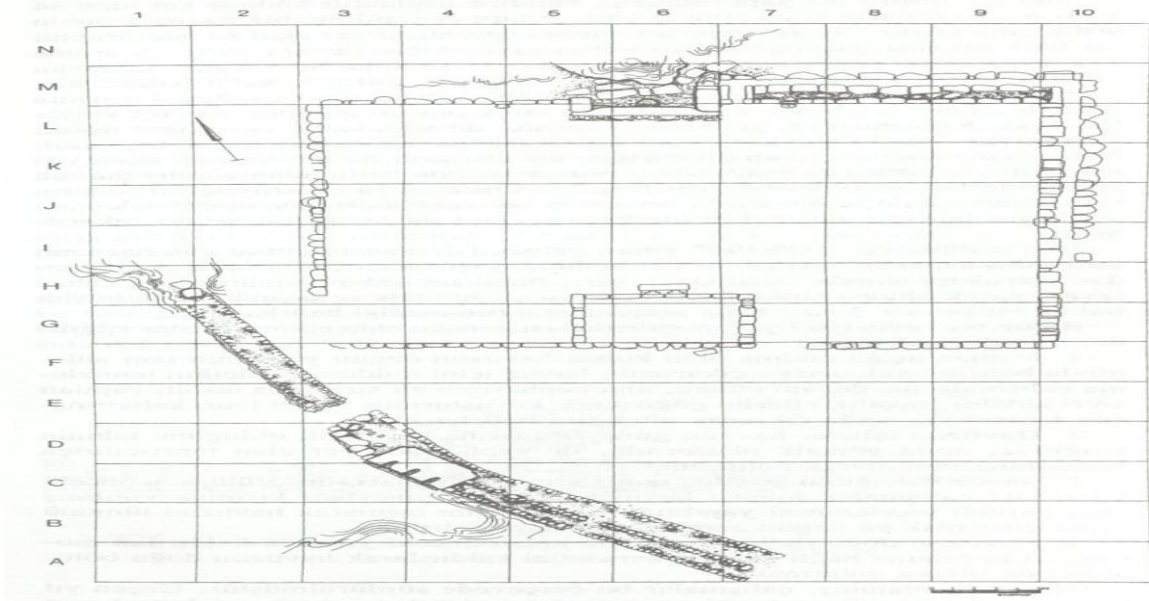

FIG. 2. Tentative reconstruction of the spring sanctuary at Eflatun Pinar.
(Drawing by Miss C. Goff.)

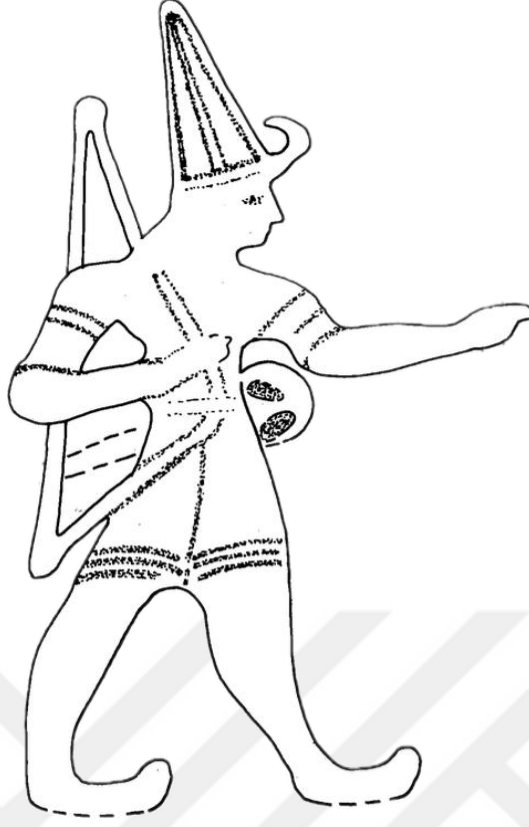
Şekil 5.9. Eflatunpınar

Kaynak: Mellaart, J., 1962, 115.

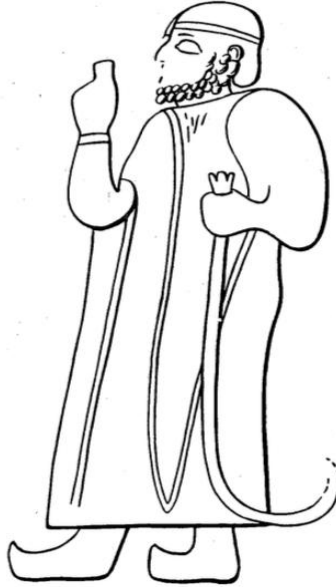
Şekil 5.10. Eflatunpınar Kutsal Havuz Planı

Kaynak: Özenir, A. S., 2001a ,533.

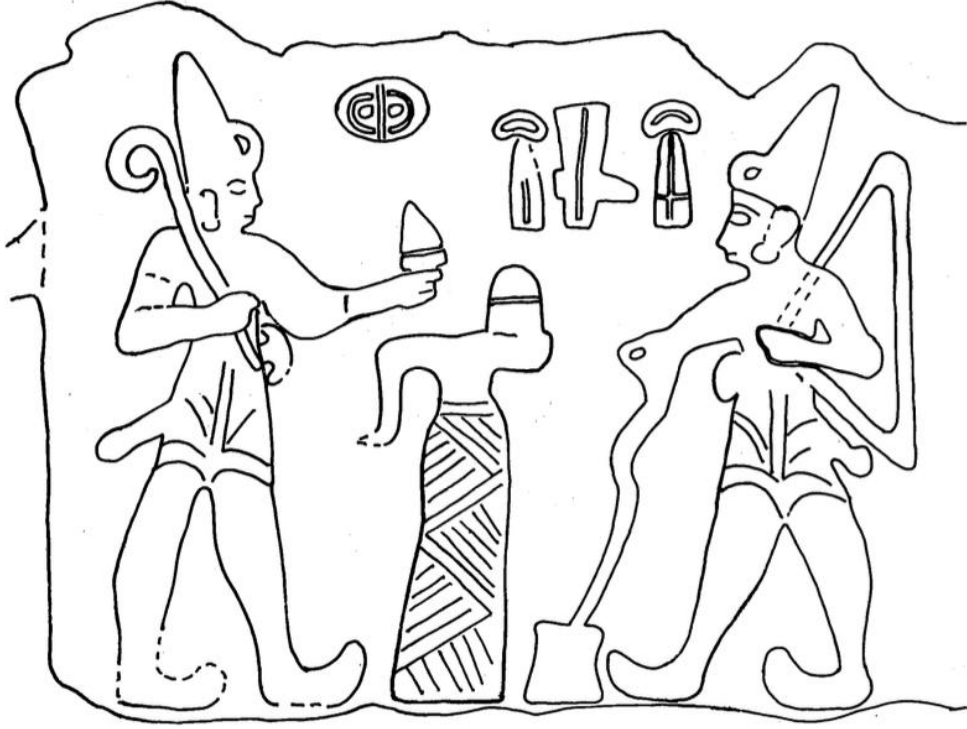
Şekil 5.11. Karabel

Kaynak: E. A., Kohlmeyer, 1983, 16

Şekil 5.12. Sirkeli

Kaynak: E. A., Kohlmeyer, 1983, 97.

Şekil 5.13. Fraktin

Kaynak: E. A., Kohlmeyer, 1983, 70.

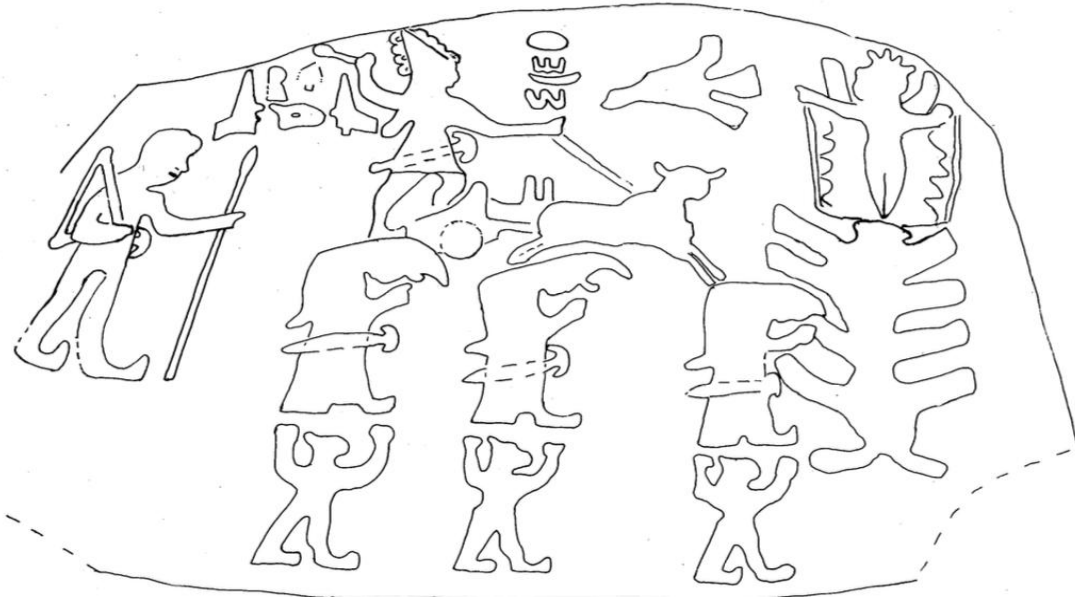
Şekil 5.14. Taşçı I

Kaynak: E. A., Kohlmeyer, 1983, 76.

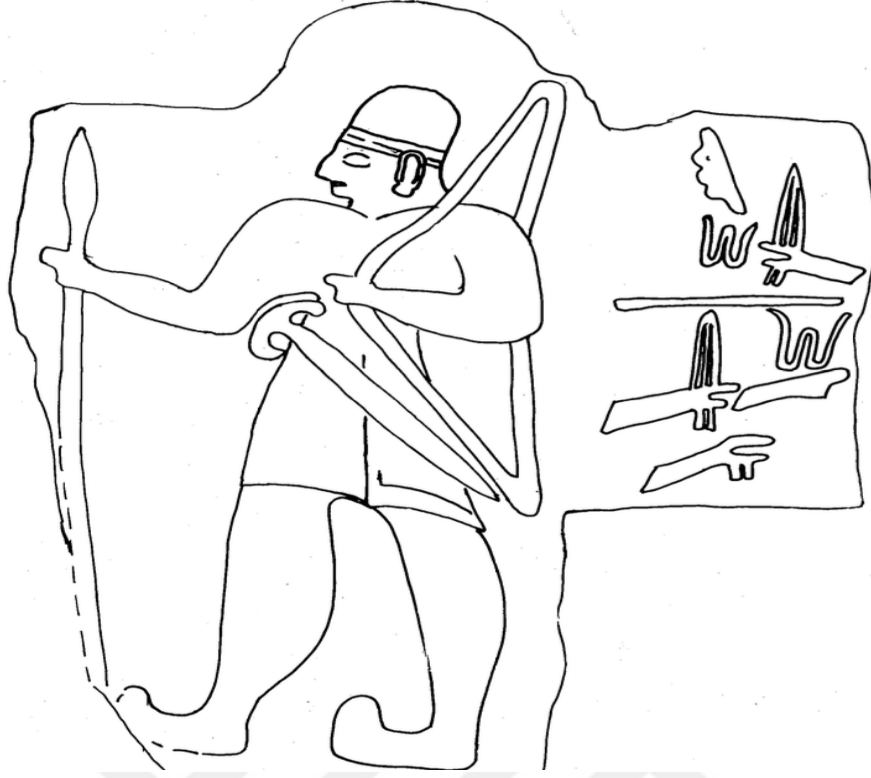
Şekil 5.15. Taşçı II

Kaynak: E. A., Kohlmeyer, 1983, 79.

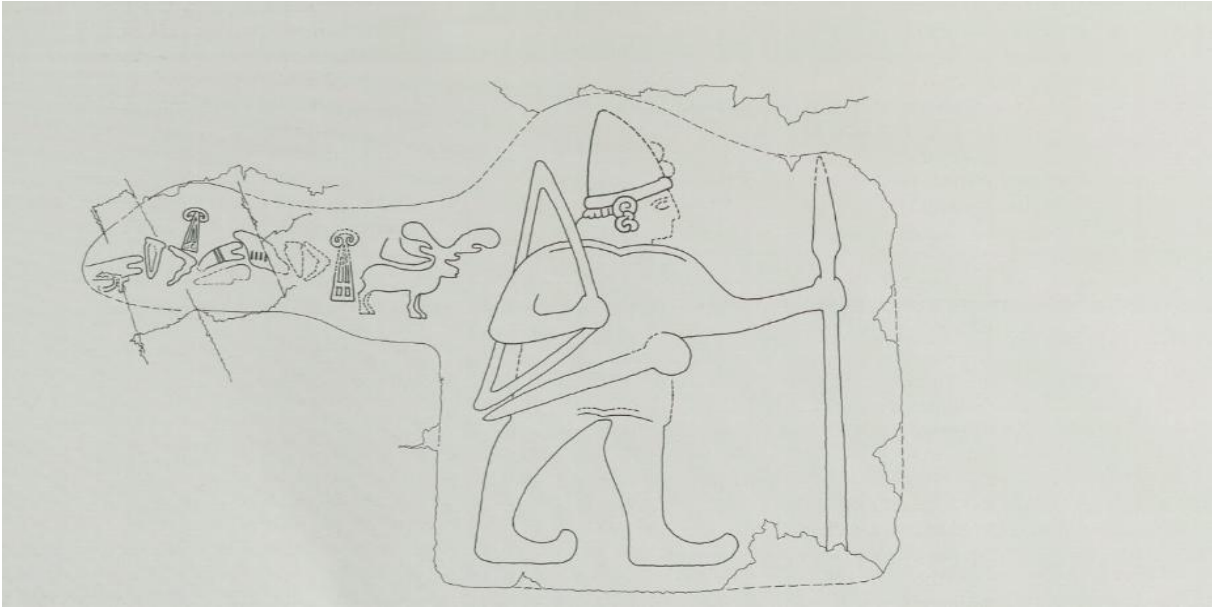
Şekil 5.16. İmamkulu

Kaynak: E. A., Kohlmeyer, 1983, 83.

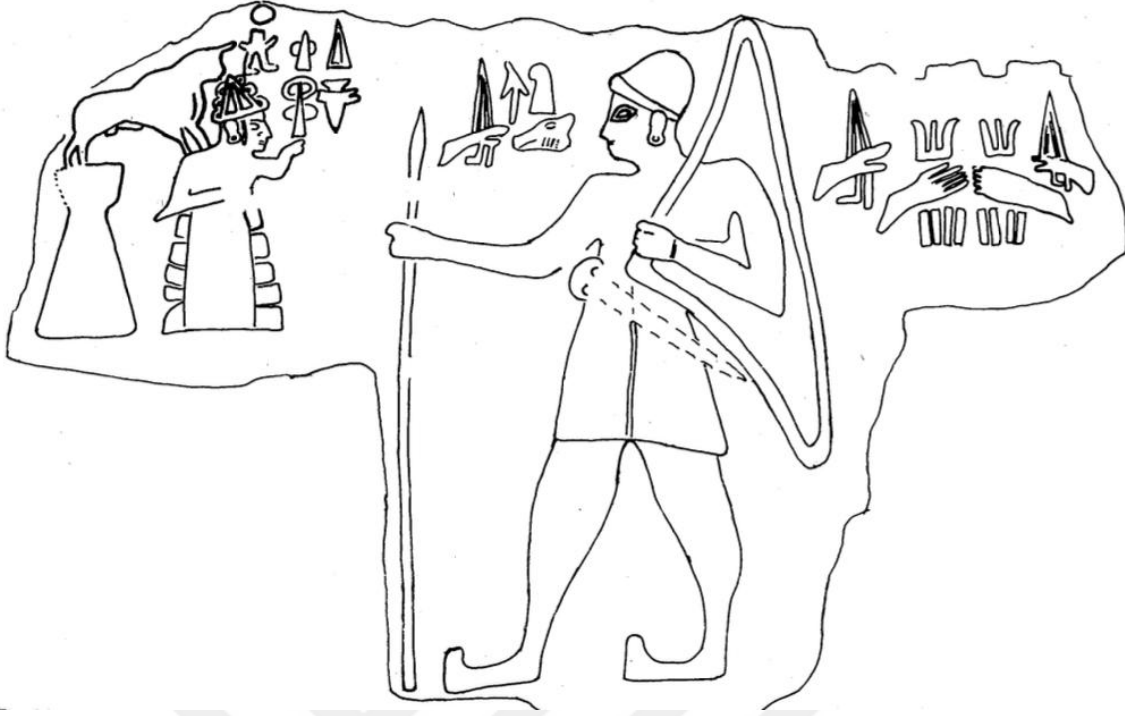
Şekil 5.17. Hemite

Kaynak: E. A., Kohlmeyer, 1983, 92.

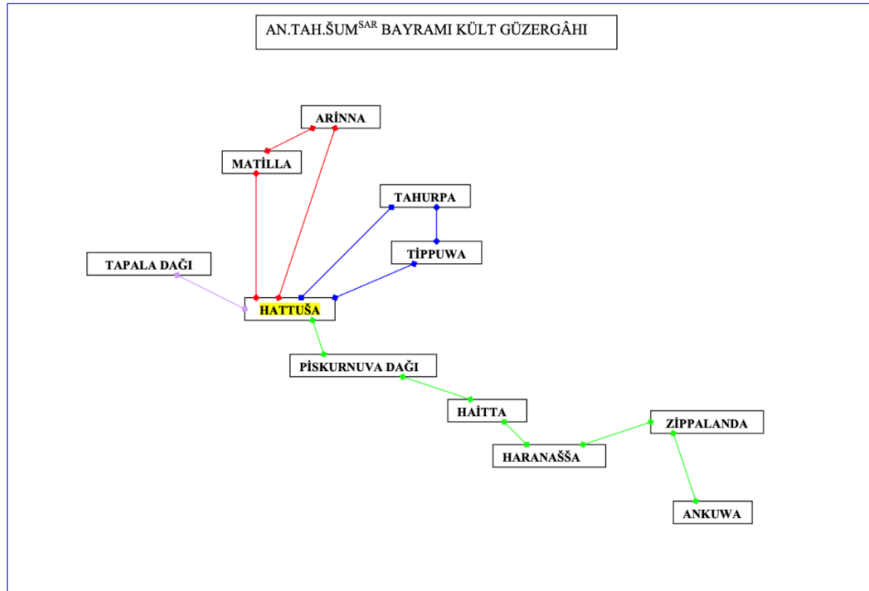
Şekil 5.18. Hatip

Kaynak: Ehringhaus & Starke, 2005, 104.

Şekil 5.19. Hanyeri

Kaynak: E. A., Kohlmeyer, 1983, 87.

Şekil 5.20. ANTAH.ŞUMŞAR Bayramı Kült Güzergahı

Kaynak: Gavas, Ö. S. , 2011, 328.

Resim 5.1. Alacahöyük Orthostatlarında Görevli Tarafından Kesime Götürülen Küçükbaş Kurbanlık Hayvanlar

Kaynak: Erbaşı, F. S. (2023). Alaca Höyük'te Hitit bayramları ve kurban uygulamaları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(35), 841.

Resim 5.2. Hüseyindede Vazosunda Bulunan ve Görevliler Eşliğinde Götürülen Kurban

Kaynak: <https://www.turkishmuseums.com/blog/detail/corum-muzesi-nde-gormeniz-gereken-5-eser/10068/1>

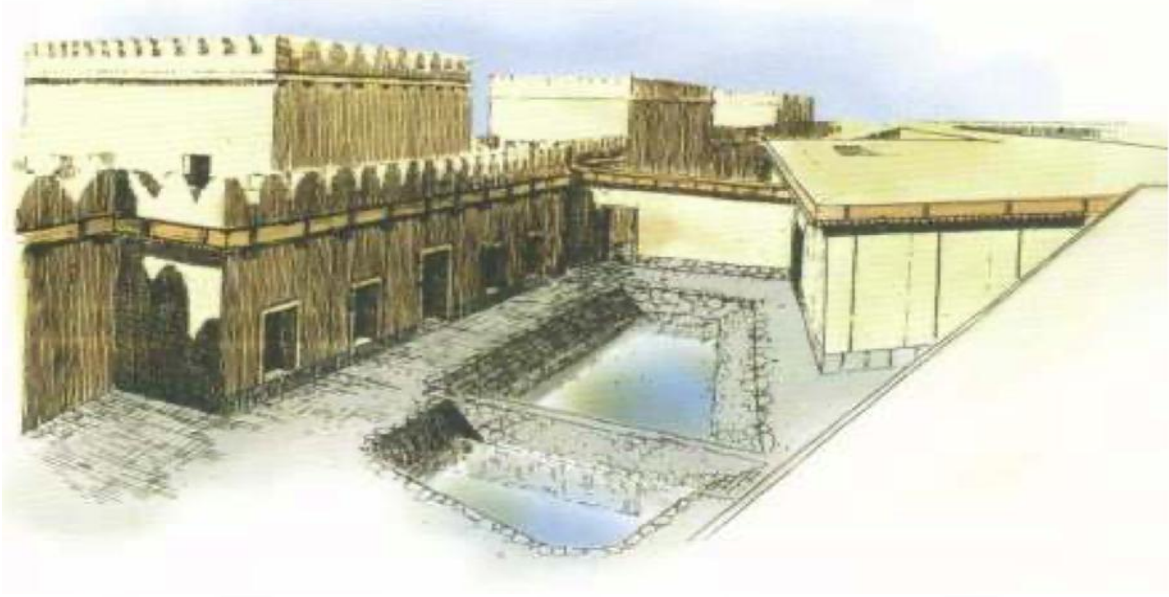
Resim 5.3. Hattuşa’da Bulunan Güney Havuz Yapıları

Kaynak: Schachner, A., & Wittenberg, H. (2012). Zu den Wasserspeichern in Boğazköy/Hattuşa und der Frage ihrer Befüllung. *Wasserwirtschaftliche Innovationen im archäologischen Kontext*, 250.

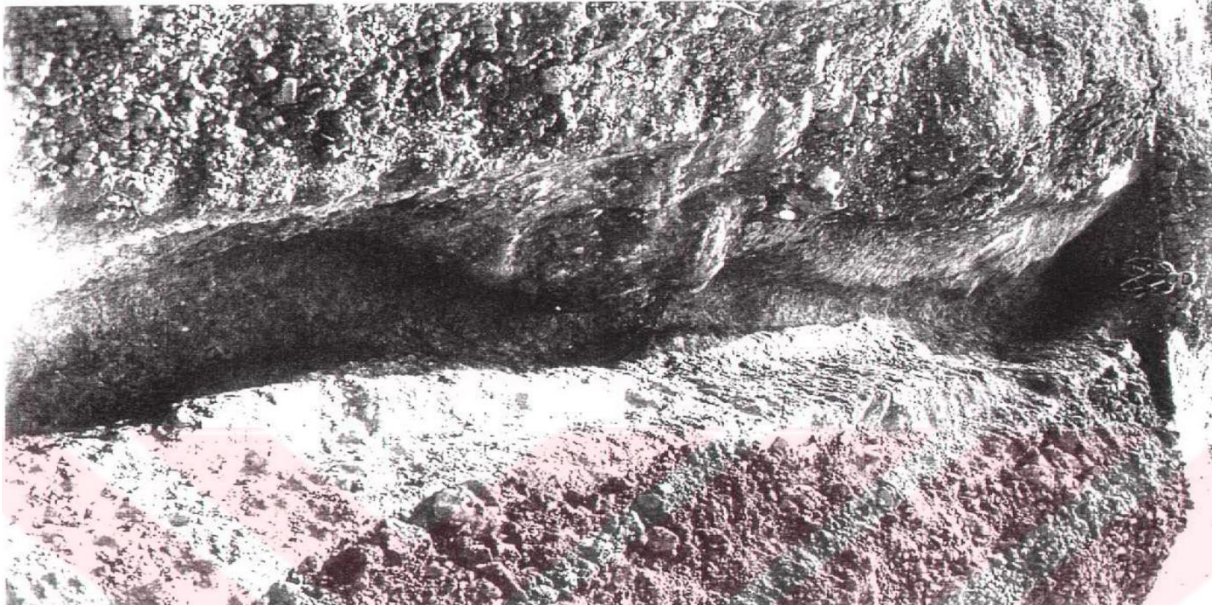
Resim 5.4. Boğazköy C Yapısı ve Havuzu

Kaynak: Murat, L., 2012, 152.

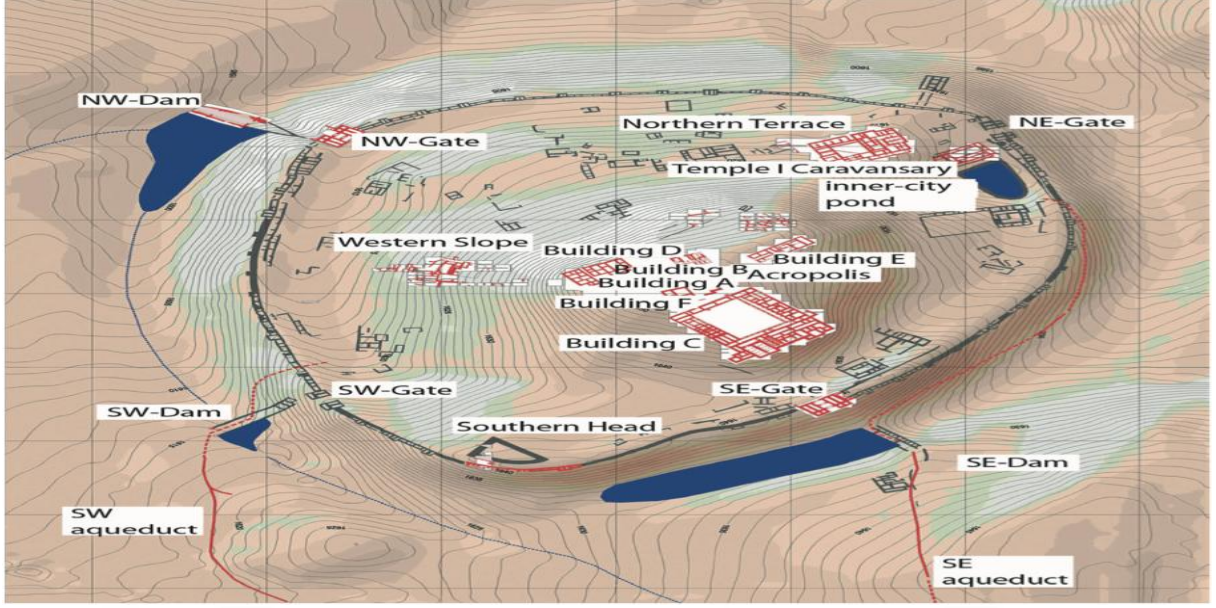
Resim 5.5. Boğazköy Büyükkale J Havuzu Yapısı

Kaynak: Murat, L., 2012, 153.

Resim 5.6. Südburg Kanal

Kaynak: Hawkins, 1995, 13.

Resim 5.7. Kuşaklı-Sarişsa Antik Kenti'nin Haritası ve Kent Havuzlarının Konumu

Kaynak: Erkul, E., Hüser, A., & Stümpel, H. (2008). Combined geophysical survey of an ancient Hittite dam: new and old high-tech, 2.

Resim 5.8. Kuşaklı-Sarişsa Kent Surları Dışında Bulunan Gölet Yapıları

Kaynak: Erkul, E., Hüser, A., & Stümpel, H., 2008, 2.

Dağ Zirvesinde Biriktirilen Sular Kent Surları Dışında Yer Alan Havuzlara Taşınmaktaydı

Resim 5.9. Eflatunpınar

Kaynak: <https://www.hittitemonuments.com/index-t.htm>

Resim 5.10. Yalburt

Kaynak: <https://www.hittitemonuments.com/index-t.htm>

Resim 5.11. Havuz Höyük 1 Nolu Havuzun Yayılım Alanı

Kaynak: Üke, A. (2017). *Filolojik ve arkeolojik veriler ışığında Hitit Dönemi su bentleri havuzlar ve köprüler* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü), 143.

Havuz Tamamen Doğal Oluşumdur

Resim 5.12. Havuz Höyük 2 Nolu Havuzun Görünümü

Kaynak: Üke, A., 2017, 148.

Tamamen doğal oluşum olan yapının tabanında su birikintisinin balçık izleri günümüzde de görülebilmektedir.

Resim 5.13. Havuz Höyük 3 Nolu Havuzdan Bir Görünüm

Kaynak: Üke, A., 2017,150.

Resim 5.14. Havuz Höyük, 3 Nolu Havuzun Tabanında Gözlemlenen Su Birikintisi ve Balçık İzleri

Kaynak: Üke, A., 2017, 145.

Resim 5.15. Alacahöyük Hitit Barajı'ndan Bir Görünüm

Kaynak: Üke, A., 2017, 102.

Günümüzde haznesinde hala su barındırmaktadır

Resim 5.16. Gölpınar

Kaynak: Apaydın & Çelik, 2020, 27.

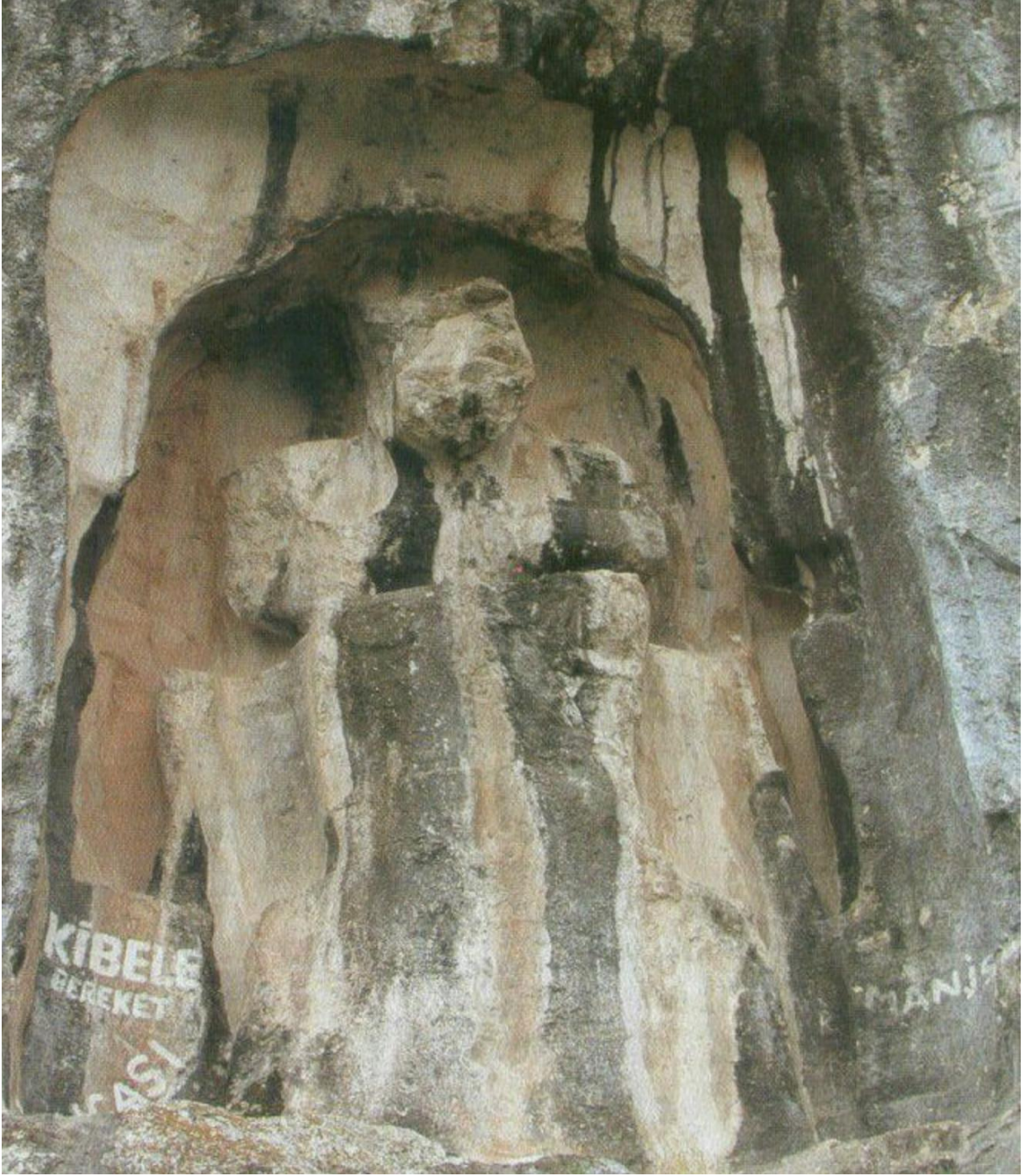
Resim 5.17. Karakuyu Hitit Barajı Yakınında Bulunan Doğal Oluşum Gölet Yapısı ve Suyunun Kaynağını Sağlayan Dağ Silsilesi

Kaynak: Üke, A., 2017, 131.

Resim 5.18. Karakuyu Hitit Barajı, Kırmızı Ok ile Gösterilen Set Duvarı, Yeşil Ok ile Gösterilen Yer Su Rezervuar Alanı

Kaynak: Üke, A., 2017, 123.

Resim 5.19. Sipylos

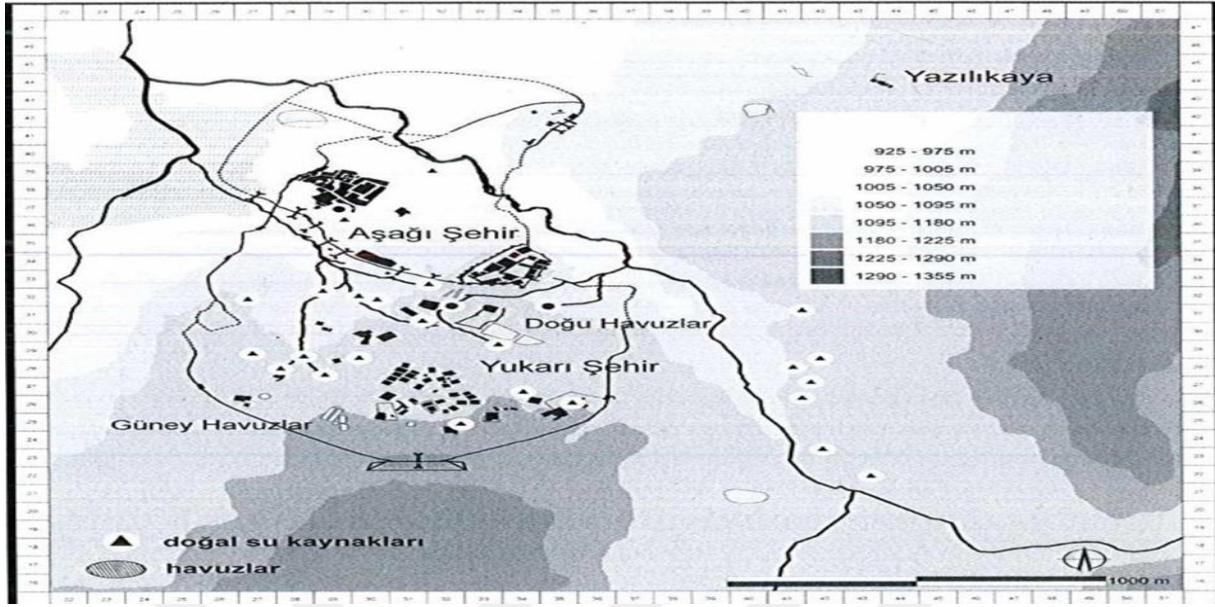
Kaynak: <https://www.hittitemonuments.com/index-t.htm>

Resim 5.20. İnandıktepe’de Keşfedilmiş Gaga Ağızlı Bir Libasyon Kabı

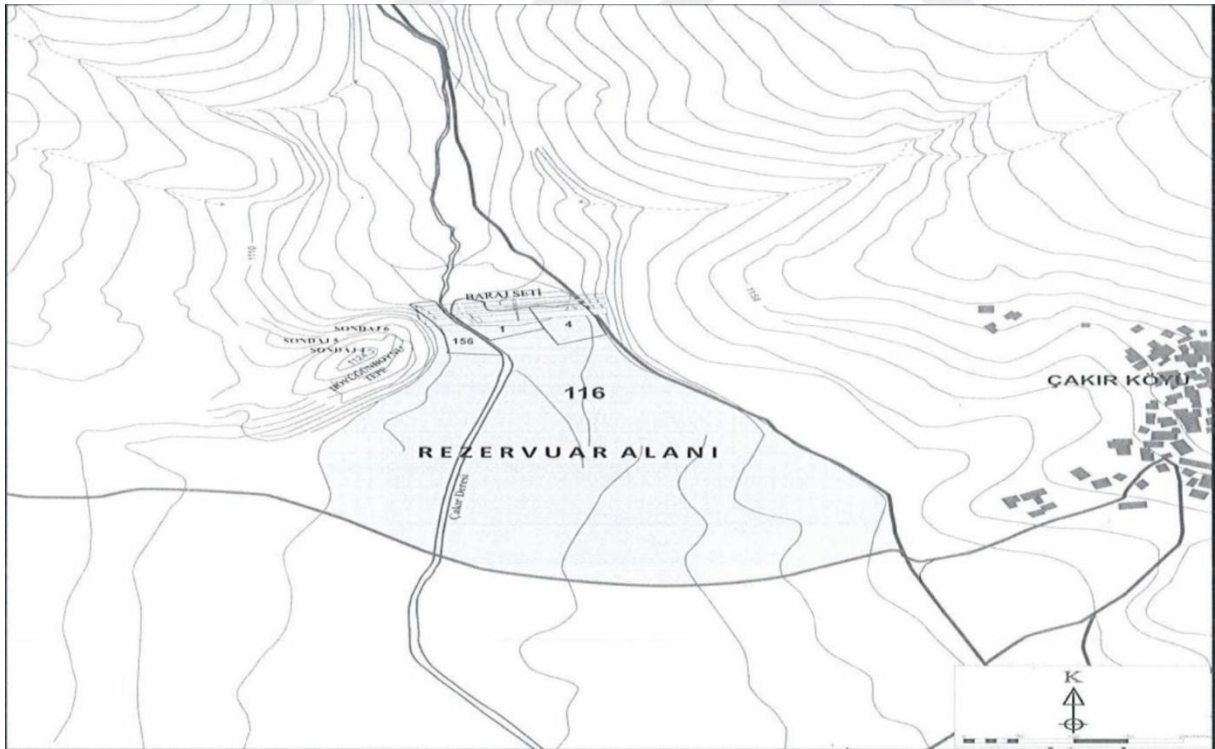
Kaynak: Erbaşı, F. S., 2023, 844.

EK-3. Haritalar

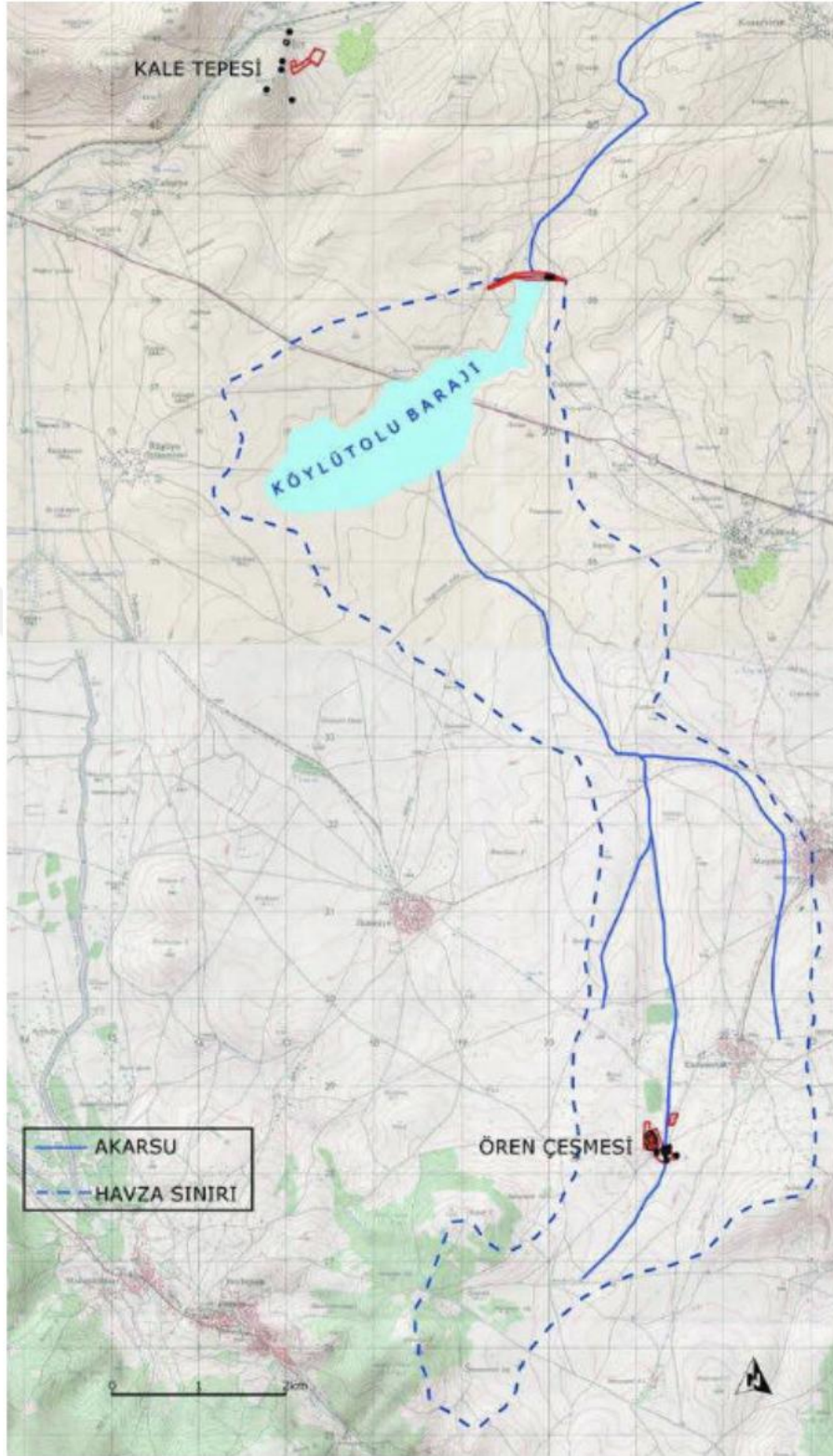
Harita 5.1. Hattuşa ve Çevresindeki Su Kaynakları

Kaynak: Schachner & Wittenberg, 2013, 15.

Harita 5.2. Çakırköy Barajı Çizim Üzerinde Rezervuar Alanı (Çorum Müzesi Arşivi)

Kaynak: Üke, A., 2017, 119.

Harita 5.3. Köylütözü Barajı ve Ören Çeşmesi

Kaynak: Harmanşah, Ö., & Johnson, P., 2012, 35.

Harita 5.4. İmparatorluk Dönemi Kaya Anıtları

Kaynak: Harmanşah, Ö., & Johnson, P., 2012, 35.

EK-4. Tablolar

Tablo 5.1. Çeşitli Bayramların Kült Güzergahları

Ziyaret Edilen Şehirler	nuntarriyašhaš Bayramı	AN.TAH.ŠUM ^{SAR} Bayramı	purilliyaš Bayramı	KI.LAM Bayramı	EZEN hewaš Yağmur Bayramı	EZEN tethešnaš Gök Gürlemesi Bayramı	EZEN MU (t) Yıl Bayramı
Katapa	1.- 2. ve 14. gün	x	x	x	x	gün belli değil ?	gün belli değil
Hakkura	3. gün	x	x	x	x	x	x
Tatašuna	3. gün	x	x	x	x	x	x
Hišurla	4. gün	x	x	x	x	x	x
Arinna	5.gün	8. ve 9. gün	x	x	x	x	x
Tatišga	6. gün	x	x	x	x	x	x
Harranašša	12. gün	35. gün	x	x	x	x	x
Zippalanda	13. gün	35. ve 36. gün	gün belli değil	gün belli değil	x	x	x
Tahurpa	15.gün	1.gün	x	x	x	x	x
Tippuwa	16. gün	2.gün	x	x	x	x	x
Nerik	16. gün (?)	x	1. gün	x	gün belli değil	x	x
Hattuša	16. gün	1. ve 33. gün	gün belli değil	gün belli değil	gün belli değil	gün belli değil	gün belli değil
Ankuwa	x	37. ve 38. gün	gün belli değil (?)	gün belli değil	gün belli değil	x	gün belli değil
Karahna	x	x	x	x	gün belli değil	x	x
Šanantiia	x	x	x	x	gün belli değil	x	x
Piškuruwu Dağı	x	32. ve 34. gün	x	x	x	gün belli değil	x
Tapala Dağı	x	28. gün	x	x	x	x	x
Hakmiš	x	x	x	x	x	gün belli değil	x
Tawiniya	20. gün	gün belli değil	gün belli değil	x	x	x	x
Tauriša	x	gün belli değil	x	x	x	x	x

(x) : şehirlere gidilmemektedir.

Kaynak: Gavas, Ö. S. (2011). Hitit Kralları'nın Kült Gezileri ve Tanrılar İçin Düzenledikleri Merasimler (Doctoral dissertation, Ankara Üniversitesi (Turkey), 328.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

SOYAD, Ad : BOZCA, Gökçe

ORCID : 0000-0003-0299-9527

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet
Lisans	Gazi Üniversitesi/Tarih Bölümü	2008
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi/Tarih Bölümü	2011

Yayınlar

Bozca, S. (2022). PAŠKUWATTİ RİTÜELİ (CTH 406). *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(6), 153-159.

